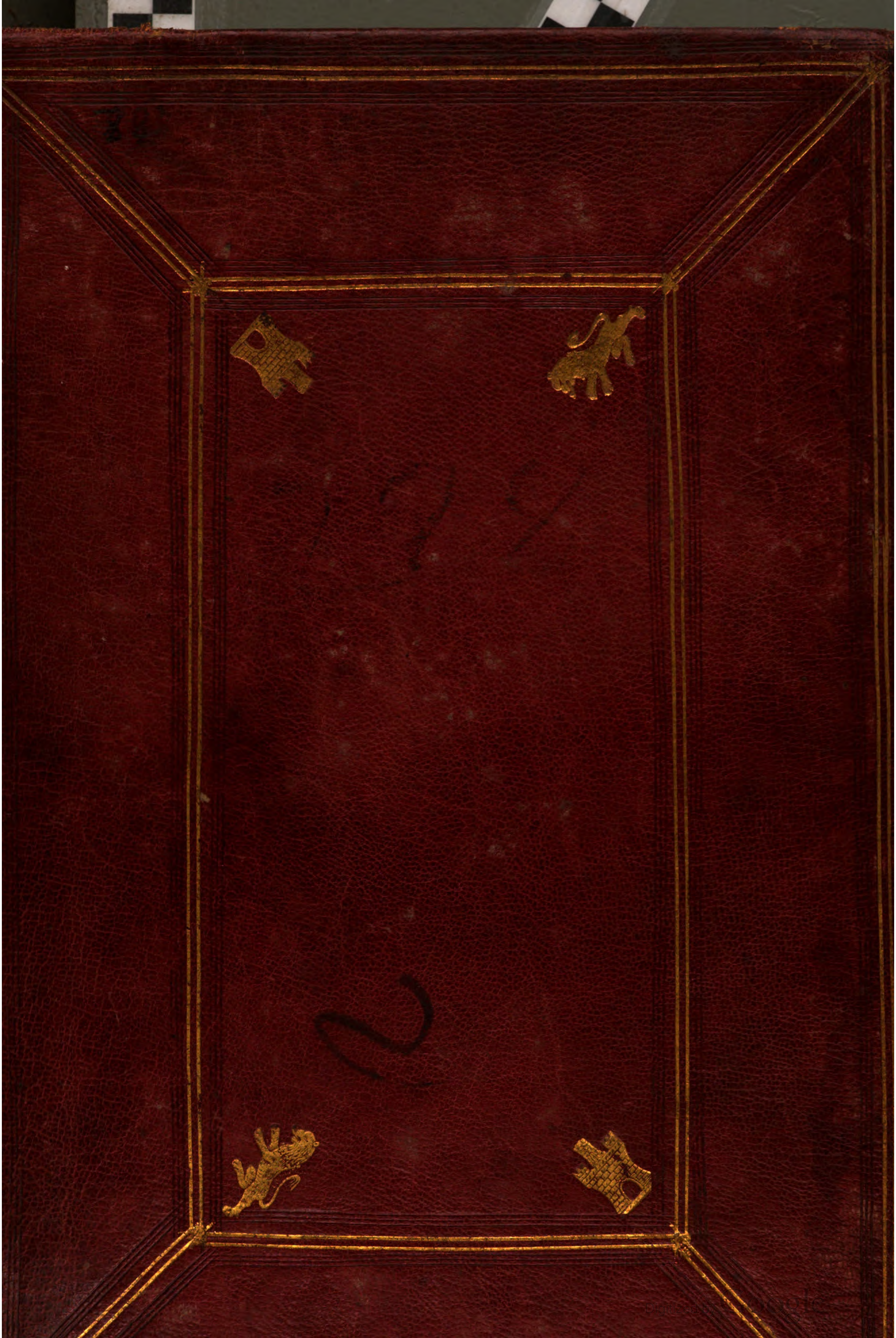
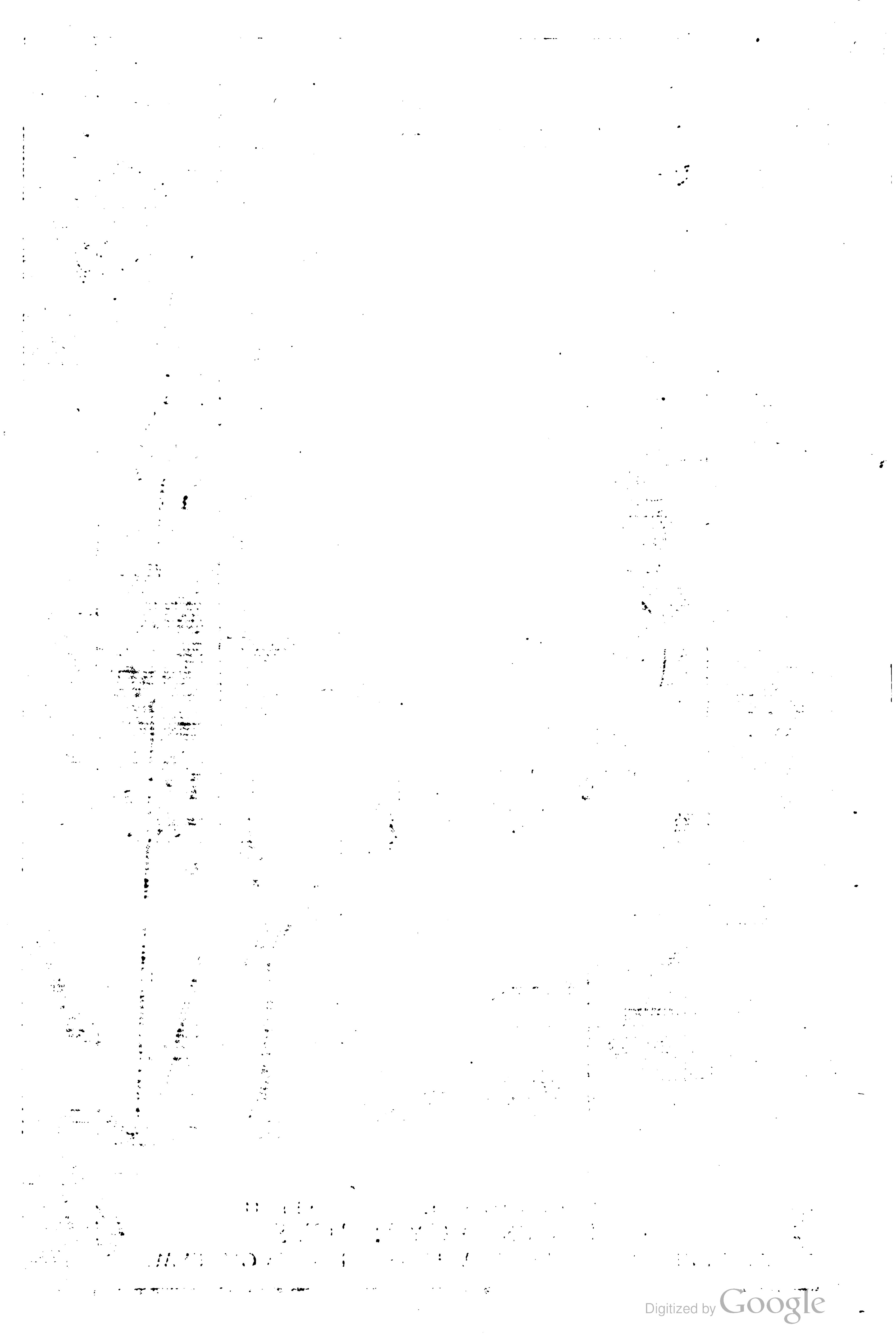

ATHANASII KIRCHERI E SOCIETATE IESV
OEDIPVS ÆGYPTIACVS
AD FERDINANDVM III CÆSAREM SEMPER AVGVSTVM.

Io. Ang. Caninus Rom. del. C. Bloemaert sculp.

ATHANASII KIRCHERI
E SOC. IESV,

OEDIPVS AEGYPTIACVS.

HOC EST

Vniuersalis Hieroglyphicæ Veterum Doctrinæ temporum iniuria abolitæ

INSTAVRATIO.

Opus ex omni Orientalium doctrina & sapientia conditum, nec non viginti diuersarum linguarum authoritate stabilitum,

Felicibus Auspicijs

FERDINANDI III.
AVSTRIACI

Sapientissimi & Inuictissimi

Romanorum Imperatoris semper Augusti è tenebris erutum,

Atque Bono Reipublicæ Literariæ consecratum.

Tomus I.

ROMAE,

Ex Typographia Vitalis Mascardi, M DC LII.

SVPERIORVM PERMISSV.

SYNOPSIS TOMI PRIMI,

Qui & inscribitur

TEMPLVM ISIACVM.

CHorographiam Ægypti, Dynastias, Politicam, Theogoniam seu Architecturam Deorum, originem idololatriæ Ægyptiacæ, eiusdemque in vniuersum Mundum, præsertim ad Græcos, Hebræos, Romanos, Indos, aliosque populos peractam propagationem continet, & in quinque Syntagmata diuiditur.

PROPYLÆVM. In quo totius Operis scopus, causa, & occasio explicatur; hieroglyphicæ instaurationis rationes impugnantium argumenta aliquot Capitibus confutantur.

SYNTAGMA I. *Delta Niloticum*. Continet Chorographicam totius Ægypti in 30. Nomos distributæ descriptionem; Deorum in singulis Nomis coli solitorum nomina exhibet; causas incrementi & decrementi Nilotici, vti & originem eiusdem fluminis, hucusque forsan incognitam, tandem certo & fideli testimonio detegit; Dynastias Regum Ægypti ex omnibus Orientalium monumentis demonstrat: vbi & de Regibus ante & post diluuium, eorumque gestis ex mente Arabum amplè tractatur.

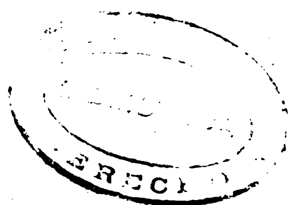
SYNTAGMA II. *Politica Ægyptiorum*. Agit, de Regum vita, moribus, atque in Regno benè beatèque administrando ratione; item de legibus, institutis, & varijs subditorum classibus: quæ omnia politicâ, tropologicâ, mysticâ, & hieroglyphica methodo prosequitur.

SYNTAGMA III. *Theogonia seu Architectura Deorum*. In ea de origine superstitionis Ægyptiacæ, & propagatione eiusdem ad Græcos & Romanos facta; item de Osiride, Iside, Apide, Serapide, Canopo, Horo, Harpocrate, Typhone, Mithra, Ammone, cœterisque Numinibus Ægyptiacis; de cœremonijs denique & ritibus in eorundem honorem institutis, brutorumque cultu variè & fusè agitur: vbi apertè Græcorum Romanorumque idololatriam prima fundamenta ab Ægyptijs suscepisse ostenditur.

SYNTAGMA IV. *Pantheon Hebræorum*. In eo de varijs Hebræorum, Syrorum, Chaldæorum, Persarum, Samaritanorum, aliarumque Ægypto vicinarum gentium idolis, lucis, aris, sacrificijs, agitur; atque adeo parallela quâdam comparatione omnem dictarum gentium idololatriam, ritusque ab Ægyptijs primùm promanasse ostenditur.

SYNTAGMA V. *Simia Ægyptiaca*. Agitur de Indorum, Sinensium, Iaponum, Tartarorum, Mogorum, & Noui Orbis idololatria, eiusque ad Ægyptiacam affinitate, vbi Lectori manifesta Ægyptiacæ superstitionis vestigia patebunt.

FERDINANDVS III CÆSAR SEMPER AVGVSTVS.

Majestas si diva daret sub imagine formam,
Non nisi FERNANDI Cæsaris illa foret.

Iacobus Bichi delin. C. Bloemaert sculp: Romæ.

FERDINANDO III.

ROMANORVM

IMPERATORI

SEMPER AVGVSTO,

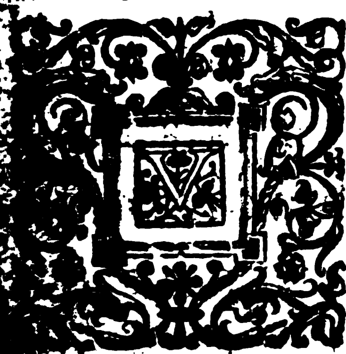
IVSTO, PIO, FELICI,

REGI

ΤΡΙΣΜΕΓΙΣΤῼ

FELICITATEM ut. *P.*

ATHANASIVS KIRCHERVS E SOC. IESV.

TINAM, IMPERATOR SAPIENTISSIME, vtinam vti vellem, sic possem, in primo hoc Oedipi mei vestibulo symbolum quoddam ex intimis Aegyptiacæ Sapientiæ medullis depromptum reperire; quo heroicarum virtutum TVARVM splendores, atque inexhaustos animæ TVÆ Magnæ verè Cæsareæ thesauros quouis modo adumbrare liceret: tum enim verò ad vltimum voluntatis meæ portum felicibus Euris non immeritò pertigisse videri possim. Sed TV in hoc humanæ conditionis

fa-

fastigio constitutus earum sublimitate, fulgorisque vehementia, meos adeo oculos animumque præstringis, vt sicuti eas nec pro paginæ angustia, nec pro meritis satis (viribus calamoque deficientibus) describere licet, ita solo silentio consultiùs celebrandas, aut certè non nisi parcè indigitandas existimem. Præstabit id, ni fallor, tametsi minimè condigna laude, hic Oedipus meus, quem iam dudum Reipublicæ Literariæ promissum, modò plena fide exolutum, Augustissimo conspectui TVO sisto. Fuit is quidem haud incuriosis à me lucubrationibus concinnatus; at vel hac sola gloria in Literario Orbe triumphaturus, quòd inuictæ mentis TVÆ vi & efficacia sit extortus. Opus sanè quot symbolis, tot virtutum TVARVM speculis; quot mysterijs, tot magnæ Animæ TVÆ sublimium actionum ectypis conspicuum: vbi colligata simul & conserta cernuntur omnia, quæ sparsim diffusèque apud alios inchoata sunt virtutum inter se catenatarum præsidia; vt quæ diuisa, ac quasi per inciles corriuata deprehenduntur in multis, in vno eodemq; pectore TVO sine exemplo, tanto rerum complexu absoluta perfectaque conspiciantur. Enituit in alijs virtus illa, quæ mores expolit; sed est desiderata, quæ mentem informet: In TE, MAXIME CÆSAR, fidem & constantiam erga commissum curæ TVÆ imperium admi-

mi-

mirantur omnes; amorem erga Remp. supremi, medij, atque infimi; religionis cultum, pacis & concordiæ studia vnicè suspiciunt; cœterasque virtutes verè heroicas, non apertis duntaxat indicijs animaduertunt; sed & sacri, profani: hostes, amici sentiunt, loquuntur facta insignia, præclara consilia, vocesque veluti oraculo datæ, quarum tamen internos & mysticos sensus longa posteritas fortassis, & pleniùs multò, & maiori cum veneratione percipiet. Alijs non robur, non fortitudo atque potentia defuerunt; defuerunt tamen mentis ornamenta scientiæ. TIBI omnia complexo, mira morum probitas, rara & insueta fortitudo, inconcussus prospera inter atq; aduersa æqualis idemque semper animus, Iustitia in cognitionibus, constantia in dubijs, in consilijs prudentia, clementia incredibilis, quantam quis nunquam in Principe vidit, legit, audiuit. In horum ancipiti temporum statu minimè defuerunt TVAE irritamenta seueritatis, neque ciuilis motus semina, mentiumque exulcerationes vbique obuiæ. Sed TV iustitiæ amussi, id est, prouidenti magnæ mentis TVAE moderatione, quæ vulnerata erant, sanasti potiùs, quàm recidisti; qui etiam dissimulando, nec in omnia anxiè inquirendo, maluisti videri inuenisse bonos, quàm fecisse. Turpem illam Tyrannorum vocem, *oderint, dum*

metuant; ipsis factis reprobas, dum dignum sanè Cæsare pronunciatum substituis, *ne metuant, dum diligant; malo vereri, quàm à meis timeri*. Sed quid de vera Sapientiæ norma, literis inquam & scientijs dicam? TIBI mirè capax ad res omnes intelligendas ingenium: TIBI lingua totius interpres iustitiæ: quot verba fundis, tot leges condis: in cuius multiplici idiomatum notitia Mundus rediuiuum suspicit Mithridatem; in humanarum literarum, Musarumque Choro, Apollinem; in Mathematum reconditorum peritia magnum agnoscit Alphonsum; in abdita denique Philosophia Hermetem admiratur Trismegistum. Neque aliter ad Literatorum lauream viam sternis, quàm exemplo, cùm iam inde vel à tenera ætate TVO in pectore Musarum omnium palæstram erexeris; vt proinde iam liberalium disciplinarum vertices non Lauro tantùm, sed & Imperiali prætensos Diademate, compositumque tandem Martem inter & Palladem sororesque dissidium cum gaudio Literarius Orbis agnoscat.

Cùm itaque talis ac tantus sis, CAESAR SAPIENTISSIME, TV vnus huius Operis Tutor legendus eras, qui partum hunc nouum, & raritate insolitum, non tantùm, quà es admirabili Sapientia præditus, iudicare posses; sed & eundem aduersus obtrectatorum contentionem authorita-

ritate confirmare TVA; & amplitudine potentiæ tutum illius nouitati adferre præsidium. Accusabit forsan nonnemo temeritatem meam, & prudentiam desiderabit, quòd TE Cæsarem Mundo sustinendo prægrauatum, mea interpellare scriptione non sim veritus: at TV Cæsar celsissimus idem atque humanissimus, ex augusto benignitatis Maiestatisque TVAE solio, personæ meæ humilitatem, vt interpellareris, inuitasti; nè vererer, animasti; nè denique cunctarer, sollicitasti. Hinc factum est, vt Opus hoc quantumuis angustum, ac tantæ Maiestatis oculis indignum, augustum tamen dignumque vel hoc ipso visum sit, quòd id, vt prodiret, Augustus iussit; & vt facile prodire in lucem posset, munificentia plusquàm Regia præsto fuit. Vnde, BENIGNISSIME CÆSAR, quod mihi dedisti, TIBI reddo, Opus non tam meum, quàm TVVM; TVVM, quia totum me TVVM, quantus quantus sum, agnosco: meum, quia id auxilijs TVIS longè munificentissimis meum fecisti. Non ego hìc cum Poëta canam?

Iam dominas aures, iam regia tecta meremur,
Et chelys Augusto iudice nostra sonet.

Sed illud audentiùs vsurpabo, Opus hoc totius pænè Mundi linguis concinnatum, Cæsaris ap-

probatum iudicio, in quadripartiti Mundi fines inoffensum percurret; narrabit Europæ, deprædicabit Asiæ, Africæ decantabit, extollet Americæ FERDINANDVM III. Augustum, cuius reuixit munificentia, cuius imperio restitutum est. Vale Christiani Orbis fulcimentum, Idea Cæsarum, & humani generis delicium. E Collegio Romano Kal. Ianuar. M DC LV.

Li-

FERDINANDVS III.

Diuina fauente clementia electus Romanorum Imperator semper Augustus &c.

Ad perpetuam rei memoriam.

TANTA est sapientiæ vis & potestas, vt eam non sceptris duntaxat & Regnis anteponendam, sed & vniuersas diuitias nihili eius comparatione duxerit Sapiens. Et rectè quidem: neque enim ea quicquam ad humani generis actiones rectè moderandas efficacius, vel ad Mundi pondus, quod Regum humeros premit, imperturbabili quadam animi constantia sustinendum fortius, vel denique ad politicum Orbis corpus in pace & vnione conseruandum potentius esse potest. Siquidem multitudo Sapientum sanitas Orbis terrarum, & Rex sapiens populi stabilimentum est. *Hæc totius Iustitiæ norma & amussis est; ad huius ductum vel summa quæuis imperia ad desideratum beatitudinis & felicitatis portum perueniunt. Sicut igitur Nos, quibus suprema Imperatorij muneris cura, Deo ita disponente, imposita est, hanc præ cœteris Imperio dignis virtutibus suscipiendam, omnique studio semper quærendam; ita in alijs promouendam duximus. Cùm itaque sincerè Nobis dilectum P. Athanasium Kircherum; Societatis IESV Presbyterum, Imperij Nostri subditum, iam à multis annis, tùm ad naturalium rerum Mathematumque studia, quæ dictæ sapientiæ vberrima quædam seminaria sunt, tùm potissimùm ad reconditiorem illam hieroglyphicæ literaturæ doctrinam, quam Aegyptiorum Sapientiam vocant, eruderandam explicandamque exhortati simus; is verò pro dato sibi à diuina Bonitate interpretandi talento, ingenijque capacitate, ea iam dudum, quemadmodum à Viris iudicio & rerum notitia conspicuis accepimus, ediderit specimina, quæ eum ad impositum sibi munus dignè complendum minimè insufficientem esse probauerint; atque adeo ad inaccessa hucusque primæuæ Sapientiæ adyta portam aperuisse primus iure videri possit: eamque laudem in præsenti Opere (quem Oedipum Aegyptiacum vocat) Opere multorum annorum lucubrationibus concinnato, nec non ab vniuersa, vti intelligimus, Literatorum Schola auidè desidera-*

ra-

rato (quippe quod Nostro iussu doctissimorum Virorum censura recognitum, eo mox plausu, quem adeo abstrusum, atque in hoc usque tempus incognitum materiæ difficillimæ argumentum, suo veluti iure quodam merebatur, exceptum fuerit) gloriosè promeruerit; porrò cum quò minus id lucem aspiceret, sumptuum in eo faciendorum magnitudinem obstare compererimus: Nostrum esse censuimus, partui iam maturo manum supponere, ac prouidere nè Opus tot annorum lucubrationibus conceptum & elaboratum diutius lateret sub tenebris, sed lucem quamprimùm aspiceret, suoque splendore [illegible] ipsi Sapientiæ lumen affunderet. Atque idcirco, cum iam antè præter Orientalium linguarum typos Operi excudendo necessarios, annuum Authori censum in studiorum suorum subsidium assignassemus, omnes quoque sumptus Operi in lucem proferendo necessarios, ex Aerario Nostro Imperiali abundè subministrari iussimus; hoc ipso nimirum pro Nostro in tam excellentis doctrinæ instaurandæ notitiam (quam tot votis Cæsares Antecessores Nostri, primi Obeliscorum in Vrbe erectores; uti & postremis temporibus nonnulli ex Summis Pontificibus laudabili sanè conatu indagantes hactenus non potuerunt assequi) studio, qualecunque monumentum extare voluimus; literatis quidem ad in Sapientiæ inquisitione impigrè laborandum, incitamentum; Regibus verò & Principibus ad laudabiles huiusmodi doctorum Virorum labores summo studio promouendos exemplum. Qui de cœtero memorato P. Athanasio Kirchero Cæsaream Nostram gratiam clementer offerentes, eundem sub tutelam & protectionem Nostram, tanquam de Nobis, & Augusta Nostra Domo benemeritum, benignè suscipimus harum vigore patentium Nostrarum, quæ dabantur in Ciuitate Nostra Imperiali Ratisbonæ die vigesima quarta Aprilis, Anno Domini millesimo, sexcentesimo, quinquagesimo quarto, Regnorum Nostrorum Romani Decimo octauo, Hungarici vigesimo nono, Bohemici verò vigesimo septimo.

Ferdinandus.

Locus ✠ Sigilli.

Vt

Ferdinandus Comes Curtius.

Ad mandatum Sac. Cæs.
Maiestatis proprium.

I. Walderode m. p.

TRIVMPHVS
CAESAREVS
POLYGLOTTVS,

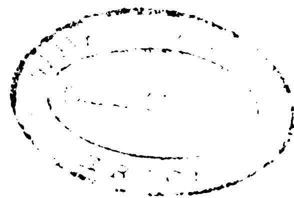
Tot concinnatus Linguis, quot in Veterum doctrina ſtabilienda Linguis OEDIPVS Aegyptiacus vtitur.

QVEM IMMORTALI

FERDINANDI III.

Sapientiſsimi Romanorum Imperatoris

GLORIAE,

Ob immortale in priſcæ Sapientiæ inſtauratione meritum,
LITERATORVM
in Romano Orbis terrarum Theatro
ex omnibus Populis & Nationibus
congregatorum,

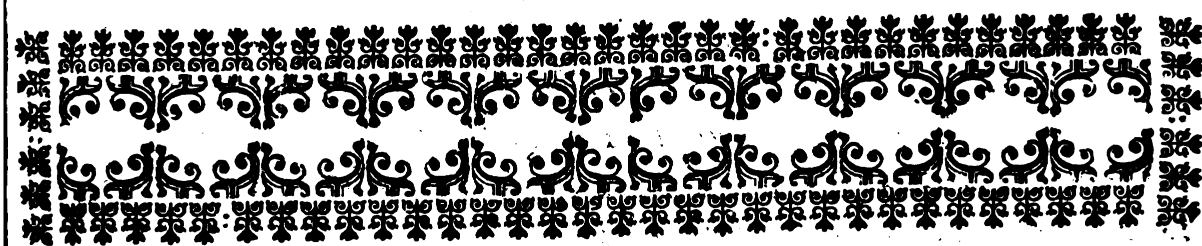
CHORVS

æternum,
erigit, dicat, conſecrat.

Sume Lyram Polyglossa Charis; sua barbita Græcus
Aptet, Nablon Heber, plectra Latinus agat.
Vnà Italus, Gallus, Lusitanus, & Hungarus, Anglus,
Illyriusque acer Teuto, Boëmus, Iber.
Et Syrus, Indus, Arabs, Chaldæus, & Armenus adsint.
Aethiopes, Persæ, Sinaque, Coptus, Afer.
FERNANDI meritas diffundant pectore laudes,
Vt quas vna nequit, plurima lingua canat.

ALLA MAESTÀ DELL'IMPERATORE

FERDINANDO III.

Sopra l'Edipo Egizzio del P. Atanasio Kirchero.

CANZONE

DELL'ILLVSTRISSIMO ET ECCELLENTISSIMO SIGNORE

POMPEO COLONNA

PRINCIPE DI GALLICANO.

IGNOR che'l Diadema tuo pesante,
Col merto onori più ch'ei tè col trono,
Tu nel cui seno abitatrici sono
Oneste voglie, virtuose, e sante;
Tu che conoscitor del ben verace,
Fra tante cure onde gouerni vn Mondo,
D'ingegno acuto, e di saper profondo,
Sei di dottrina e di virtù seguace;
Onde auuien poi che con l'esempio spesso
Precorri l'alte leggi, e buono, e giusto
Con sensi di pietà dal soglio Augusto
Pria che regger altrui reggi te stesso;
Tu che ben sai che chi gouerna in terra,
Pascer dèe, non opprimere l'ouile,
E che chi ingordo piega ad altro stile,
Dal diritto camin si scosta ed erra;
Tu al fin ch'a ogni buon studio sei riuolto,
E d'ogni Magisterio intendi l'arte,
D'Atanasio il volume a parte a parte,
Mira, e vedraiui ogni saper raccolto.
Edipo è che d'ogni Edipo riuela
A comun pro gli enigmi più celati,
E gli arcani a più saggi riseruati
Ad ogn'intendimento ed offre, e suela.

Dop-

Doppo l'obliquo e torto suo camino
Onde qual Idra il Nil sue bocche spande,
Veduto sol fin or gigante e grande
Scuopre al fin la sua cuna, e se bambino.
Vedrai Signor ne comendati gesti
Di quei Rè ch'alle leggi si piegaro
Al viuo espresso un simulachro chiaro
Di ciò che tù nel tuo regnar facesti.
E tanti Nami in forma d'animali
Iside, Anubi, Api, o Serapi, o Osiri,
E tanti nati al Mondo altri deliri
Sol da Egitto conoscere i Natali.
Ma in que' Saggi non fù tanta sciocchezza
Ch'in quelli Dei per cui fumar gli Altari
Non chiudesser misteri ascosi e rari,
De quai'l dotto Atanasio or dà contezza.
Più auanti poi ti s'offrirà una Scuola
Da satollar i più affamati ingegni,
Poi che scritta con quegli oscuri segni
Contiene una scienza ogni parola.
Il Caratter ch'in ogni creatura
Impresse il suo fattor ma non veduto
Così da ognun, da ognuno or conosciuto
Sarà con sua virtute e sua natura;
Non altramente credere possiamo
Ch'il nome alla virtù corrispondente
D'ogni cosa qua giù con saggia mente
Ponesse allora il primo Padre Adamo.
Medicina vulgar qui si hà per vana
Che sol co' suoi contrarij il mal discaccia,
E quella a comun prò sol si procaccia
Che per propria virtù gli umori appiana.
O quai di luce risplendenti lampi
Per rintracciar gli arcani, or nelle belue,
Ne gli augei, nelle pietre, or nelle selue,
Ne' muti pesci; or ne' fioriti campi
Manderanne Atanasio! omai godete
O figli d'Esculapio, ch'il perduto
Modo del ben curar con tale aiuto
De gli egri a prò ristaurar potrete.

Chi

Chi pose mai ne gli Elementi il piede
Del dotto Euclide omai ben puo sperare
Ad onta di que' Sauij, anch'ei di fare
L'augel d'Archita e'l globo d'Archimede.,
Chi d'Ermete ne' ricchi ampij giardini
Fù per ventura à passeggiare intento;
Con passo tardo, solitario, e lento
Giungerà a vagheggiar gli aurei confini:
Ma l'ingordo di cui rider costumo
Che pretende inalzarsi i monti d'oro
Leggerà che promette il suo lauoro
Fame, freddo, fetor, fatica, e fumo.
Fuggir in vno e preueder disastri
Chi curioso di saper desia,
Ben potrà qui con natural Magia
Scolpiti in pria, farsi propizij gli Astri.
Dalle fere & augei, da gli elementi,
Da ogni cosa del Mondo al fin creata,
Chi hà d'indouinar voglia assetata,
Quasi ridir potria futuri euenti;
Pur che folle conoscer non agogne
Da gl'incantesmi dell'Inferno il vero;
Poiche qui leggerà ch'è van pensiero
Sperare il ver dal Rè delle menzogne.
De' Misteri lassù del Creatore,
E de gli spirti di materia scarchi,
Come sia mosso e tanto spazio varchi
Il gran Pianeta che distingue l'ore.
Chi brama auer contezza, or sarà pago
Che da Atanasio al fin con gloria doppia,
Peruie non più calcate oggi s'accoppia,
Sagacemente il Cristiano e'l Mago.
Le merauiglie del famoso Egitto
Fra misteri nascoste or son palesi,
E i Caratteri oscuri e non intesi
Che Menfi antica in Obelischi hà scritto.
Roma, non sò che più in tua gloria torni
Che si gran moli stanti d'ornamento,
O pur che chi il lor muto sentimento
Ti renda chiaro appieno in te soggiorni.

✠✠✠ 2 Far

Far si lunghi viaggi or non è d'vopo
Per saper quai misteri in se nasconda,
Quand'vom gouerna, o quand'Isola è in onda;
O quando stella in Ciel splende Canopo.
Inuano i passi in ver l'Egitto spingi
A periglioso e lungo aspro camino
Curioso, che qui parlano insino
In lingua intelligibile le Sfingi.
Da i sepolcri i cadaueri serbati
Sorgono anch'essi a riuelare arcani,
Che non furon deliri o pensier vani
L'esser quasi bambini vnti e fasciati.
Felice ingegno, che con chiaro volo
Varchi il sentier di gloriosa fama,
Che chi d'ogni contezza ha ardente brama,
Satollar sai con vn volume solo.
Pittagora, e Platon per fare acquisto
Di non comun dottrina Egitto vede,
Ma d'ora auanti ognun fermera il piede,
Che l'Edipo tuo sol basta auer visto.
Per lo mar del sapere or tu n'accogli
Nocchiero esperto con sicura Naue,
Poiche con aura placida e soaue,
Caminiam per l'Egitto entro i tuoi fogli.
Fra le vicende di fortuna oppresso
Ch'in vil seruaggio hà sue grandezze inuolte,
Le sue memorie in fra l'oblio sepolte,
In dono aurà da te l'Egitto stesso.
Tu gran FERNANDO sol nulla saprai
Di più di quel che già tua mente intese,
Ma queste carte altrui faran palese,
Vna memoria almen di quel che sai.

ELO-

ELOGIVM I.

Siue

EPIGRAPHE.

Auguste Cæsar;
Clementior Cæsare, Augusto sapientior;
Vtriusque genitura felicior;
Sub Catholicæ Religionis Horoscopo
Natus inter Aui, & Parentis pro Ecclesia labores;
Hausisti è Cœlo regnaturam in terris per aduersa prosperitatem.
Post Infantiam Herculeâ sorte exercitam,
Pueritiam Virtuti & Mineruæ sacram,
Iuuentam Constantiâ & Victoriâ firmatam;
Superis Hominibusque conspirantibus
Electus Romanorum Imperator
More Romano dictus es
A debellato seculo ferreo
Ferdinandus,
A propagata Primi & Secundi Pietate
Tertius.
Mox imperasti more Austriaco,
Amando & triumphando:
Hostium armis in trophæa beneuolentiæ versis:
Fortuna Maiestati conciliata:
Bellona Religioni subiecta.
Sic stetit Rerum moles
Tuæ Potentiæ simul, ac Sapientiæ viribus.
Potentiâ viget Imperium, Sapientiâ nititur.
Demum domito *Marte* domuisti indomitam Mortem;
Expirante quam genueras *Mundi Spe*.
An vt Posteritas disceret à TE aliquid plusquàm Cæsareum?
Cæsareum est Hostibus, plusquàm Cæsareum fatis non terreri.
Maiorem hinc ominare triumphum.
Nunquam Pietati fata nocent.
Olim Te *Occidens*, nunc & *Oriens* manet;
Cui Sapientiam reddis, reddes felicitatem.
Sic voueo

Ignatius Bomplanus S. I.

GLORIOSISSIMO

FERDINANDO III.

CAESARI SEMPER AVGVSTO.

ELEGIA

Ferdinandi de Fürstenberg Canonici Hildesiensis & Paderbornensis,

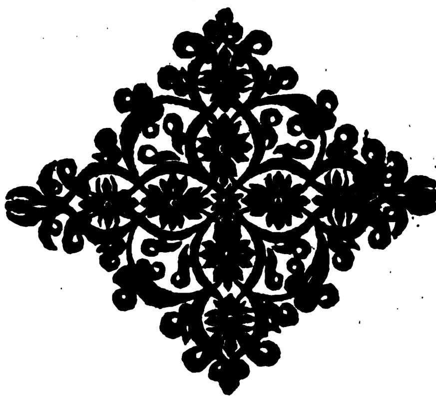
Diuum,
ON genus AVSTRIADVM demissum à sanguine
Non clausum mundi finibus imperium,
Non immortales ausim memorare triumphos,
Dignaque Mæoniâ fortia bella tubâ:
Seu domitas aquilis CÆSAR victricibus arces
Sueuorum lætis subruit auspicijs;
Seu malè Romanis parentem legibus Istrum
Vindicat; Arctoas siue refringit opes.
Illa canant alij, quorum suffulta cothurnis
Surgit, & heroum Musa laborat epos.
Me iuuat imbelles elegos, ac parua sonantem
Carmina non altâ tutiùs ire viâ,
Et mores celebrare, sacras & CÆSARIS artes.
Materies numeris conuenit ista meis.
Vates ille pios, & vatum dona piorum
Blandus amat positâ nube supercilij.
Ille Heliconiadum decus & tutela Sororum
Ornat diuitijs Numina docta suis.
Ardua Cecropiæ quis nescit fana Mineruæ
Condita? quis Clario tecta superba Deo?
Quà Viadrus glaucum redimitus arundine crinem
Alluit Aonijs templa dicata choris.
Quà Pandionias latè miratus Athenas
Danubius mutis segnior hæsit aquis:
Et quà CÆSAREO surgentia limina sumptu
Æquat Cyrrhæis regia Praga iugis.
Illic: Enceladi qualis post bella minaci
Iuppiter armatas exuit igne manus;
Qualis & Herculeis altum ceruicibus axem
Imposuit longo pondere fessus Atlas:
Terrarum dominas exosus CÆSAR habenas
Imperij vastum sæpe reclinat onus,

Et

Et vires, Natura, tuas, ac semina rerum
Scrutatur docto sedulus ingenio.
Quis tremor attonitas vertat cum ciuibus vrbes;
Impellat refluas quis maris æstus aquas;
Quæ vis diuitias imâ tellure repostas
Nutriat, aut gemmas, Dædala concha, tuas;
Quàm procul Arctoo concretus frigore pontus
Ingentis Nili distet originibus;
Quàm procul occiduis diuisus Gadibus Indus
Mergat Erythræo nota fluenta salo;
Vnde leues venti nascantur, & Ætna ruinas
Montis alat piceos eiaculata globos;
Vnde fluat salsus pelagi liquor, vnde teporem
Ducat Baianæ vena salubris aquæ.
Omnia rimatus demum miracula terræ
Subiectam volucri mente relinquit humum,
Et picturatum stellis emensus Olympum
Peruolat ætbereæ lucida signa domûs.
Hîc illi geminam Virgo Marathonia libram,
Et sua vicinus subijcit astra Leo,
Et demptum lateri gladium concedit Orion,
Debita CÆSAREÆ præmia militiæ.
Hîc Solis vestigat iter, causasq; latentes
Pallida cur nigris Cynthia ploret equis;
Cur sitiant Afri; cur septem regna Trionum
Vrat Hyperboreo bruma morata gelu;
Cur fugiant vmbræ, Cancro torrente, Syenen;
Cur variet maior meta minorve diem.
Sed quota doctrinæ pars est, laudumque tuarum,
AVSTRIADE, magni sidera nôsse poli,
Et circumfuso porrectas æquore terras
Quà Sol Eoos lustrat & Hesperios?
Si tibi facundis etiam Sapientia chartis
Eruta Niliacæ panditur historiæ,
Nec te sacra latent adytis abstrusa verendis,
Marmora nec sculptis nobilitata feris.
Scilicet Ægyptus doctrinam credere saxis
Ausa peregrinas finxerat effigies,
Vt solis arcana Deûm manifesta magistris
Arcerent dubijs vulgus imaginibus.
Seraq; posteritas quondam labentibus annis
Intactum priscæ nosceret artis opus.
O vanas hominum curas! ô cæca futuri
Pectora! regali tot monumenta situ.
Barbarus Armeny lacerauit potor Araxis
Cambyses Pharios depopulatus agros,

Et

Et potuit seclis fugitiua tacentibus ætas
Seruatas etiam vertere relliquias:
At non æternos olim subducet honores
Longa dies meritis, inclyta Roma, tuis,
Quæ Pelusiacum spirantia rudera fastum
Colligis, & mediò tollis ad astra foro.
Nec tua celabunt obliuia, MAXIME CÆSAR,
Facta, nec ingenium nox premet atra tuum.
Si qua etenim laus est, quòd Te duce freta vetustas
Mempheos obscuros prodit aperta sinus,
Quòd patet Inachiæ facies secreta iuuencæ,
Quòd canis, & sacri mystica forma bouis,
Et quæ præterea famosi monstra Canopi
Antiquis superant conspicienda notis:
AVSTRIADVM titulos leget vltimus accolta Nili,
Et quatiet læto tinnula sistra sono.
Iam Solymæ, iam discet Arabs, & clara loquentur
Marmora CÆSAREA munera sparsa manu.
Fallor? an AVSTRIACIS addent quoque fata trophæis
Sacra Parætonijs signa reuulsa tholis?
An FERNANDE tuum iam nunc Victoria nomen
Læta parat saxis scribere Pyramidum?
Gloria Pellæis certè vocat æmula palmis
Europæ resides ad pia bella manus.

ELO-

ELOGIVM III.

GRAECIA.

ΦΕΡΔΙΝΑΝΔΩ ΤΩ ΤΡΙΤΩ,

ΤΩ ΑΗΤΤΗΤΩ

ΚΑΙΣΑΡΙ,

ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙ ΘΕΟΠΡΟΒΛΗΤΩ,

ΚΑΙ ΒΑΣΙΛΕΙ ΤΡΙΣΜΕΓΙΣΤΩ,

ΕΥΣΕΒΕΣΤΑΤΩ,

ΠΑΤΡΙ ΠΑΤΡΙΔΟΣ

ΧΡΗΣΤΩ, ΕΥΤΥΧΕΙ, ΚΑΙ ΕΥΕΡΓΕΤΗ

ΔΟΞΑ, ΖΩΗ, ΚΑΙ ΥΓΙΕΙΑ ΑΕΝΝΑΟΣ.

Κατὰ τὴν ἐκτεθεῖσαν Ἕλλησι πρεσβείαν διὰ

ΦΡΑΓΚΙΣΚΟΥ ΤΟΥ ΓΟΖΑΔΙΝΟΥ ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΖΑΚΥΝΘΟΥ, ΚΑΙ ΚΕΦΑΛΛΗΝΙΑΣ.

ΠΑΡΟΞΥΝΘΕΙΣ Ὀκταβιανὸς ὁ Αὔγουστος τῷ τοῦ καινίζειν ἔρωτι, τὴν ἐν τοῖς ὑπ' αὐτοῦ ἀνασταθεῖσιν ὀβελίσκοις ἐγκεκολαμμένην ἀρχαίαν σοφίαν, τὴν Αἰγυπτίων παρὰ πλείστων ὑπουργούντων, καὶ συμπραττόντων σοφῶν κατασκέπτεσθαι ἐξηρεύνησεν. Ὅπως εἴ τινα ἐξεύροι τῆς ἱερογλυφικῆς μαθήσεως ἔμπειρον ἑρμηνέα, τοῦτον εἰς Ῥώμην μεταπέμψηται, πρὸς ὑπηρεσίαν τῆς τῶν ἀπορρήτων ἑρμηνεύσεως. Ἀλλ' αὐτῷ μὲν τὰ τῆς εὐχῆς οὐκ ἀπέβη, ἡ περὶ πολλοῦ τῆς μυστικῆς τῶν παλαιῶν ἁπάντων παιδείας, εἰ οὖν τοῖς τῆς λήθης ῥεύμασι καταλυσθείσης, καὶ καταβαπτισθείσης. Φερδινάνδος δ' ὁ τρίτος, Καῖσαρ Αὔγουστος, τοῦτον Ὀκταβιανοῦ εὐτυχέστερος, ὅσον τούτου αἰτιωτέροις ἱκανοῖς ἐπέτυχεν, οὐ τινος οὐδεμιᾷ σπουδῇ, καὶ δαπάνῃ ἐπιτυχὴς γεγονέναι κατίσχυσεν, ὁ ἕτερος, ὁπηνίκα δὴ, οὐκ οἶδ' ὅπως προσέπεσεν αὐτῷ Ἀθανάσιος Ἰούπικλλιν ὁ Κίρχερος, καὶ τὰς αἰνίγματα σαφηνιστὴς, καὶ Οἰδίπους παλίμψυχος, ὃς Βασιλικῷ νυχθεὶς ἐντάλματι, μετὰ λαμπρᾶς τῆς διανοίας εἰς τὰς τῆς σοφίας παρεισίας, ἀφιππάσατό τε, καὶ ἀφίκετο, τῶν μέχρι τούτου ἀπορρήτων, καὶ ἀθίκτους θησαυροὺς ἀνεκάλυψε, καὶ ἀνέσκαψεν. Οὗτος γε ὁ ἄριστος τοῖς Φερδινανδικοῖς θεσπίσμασι πεποιθὼς, καὶ τεθαρρηκὼς τοῖς προστάγμασι, τὰ ἐνδόμυχα τῶν Μεμφιτικῶν ἀδύτων κρησφύγετα κατὰ βάθος εἰσδύνων τὰς μυστικὰς τῶν ὀργίων σφραγῖδας λέλυκε, τὰ τῶν ἀρχαίων ἱερέων μυστηριώδη γραμματεῖα, καὶ ἐγχειρίδια, τῆς αὐτοκρατορικῆς συμμεγαλοπρεπείας, καὶ συνεμψυχώσεως μεγαλοδωρείας ἀνέπτυξε. Διό σε Καίσαρα πανευδαίμονα διακηρύττομεν, ὅς γε δὴ τοῖς τῶν μεγάλων ἀναφαινόμενος κατορθώμασι, καὶ τοῖς τῶν ὑπερμεγεθῶν ἐγχειρούμενος ἐπιτηδεύμασι τοιούτῳ συνωδότησας, ὅστις βούλοιτο ἂν, καὶ δύναιτο πρακτικῶς συναγαγεῖν, καὶ ἔργῳ ἐκτελέσαι τὰ ὑπερφυῆ σου φρενὸς τὰ νοήματα. Τὸ παλαιὸν ὁ Αὔγουστος τὴν σφαῖραν τῆς αὐτοῦ δυνάμεως προσωρίσατο ἐπὶ ἄκρα τῶν ὑπερφέρων Ὀβελίσκων. Ἀλλὰ σὺ καὶ κατ' αὐτὸ τοῦτο δυνατώτερος ὅτι, οὐ μόνον τῶν πλείστων λίθους ἀνορθοῖς, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ τῶν ἄλλους ἔλαχες, ὥστε τῇ σῇ χορηγίᾳ, καὶ ἐπιμελείᾳ τῶν αἰῶνος, καὶ ἀφώνους πέτρας τῶν ὀβελίσκων ἤδη λαλεῖν, καὶ χιλίοις ἀνεπτυγμένοις τὴν ἀπάθετον, καὶ κρυπτὴν ἐκ δισχιλίων ἐτῶν τὴν Αἰγυπτίων σοφίαν ἐξερευνᾶσθαί τε, καὶ ἀποσαφηνίζειν. Ἰδοὺ τοιγαροῦν ἐνδίκως ἐπὶ τῶν ἐγκωμίων διαφορηθεὶς εὐφημίαις, καὶ ταῖς τῆς φήμης ἐποχησάμενος πτέρυξι ἐνδοξότατος, συναλαλάζοντος, καὶ συμπαιανίζοντος τοῦ σύμπαντος ἀνθρωπίνου γένους παμπληθῆ, θεωρίας, καὶ θριαμβεύσεις, καὶ καθέκαστον ἰδίωμα τῆς οἰκουμένης ὡς σοὶ πρέσβεις ἀγγέλους, καὶ κή-

✠ ✠ ✠ ✠

ρυκας

ῥυμας ἀποςέλλῃ, τὸ σὸν ὑπὲρ τὰ ἄστρα ἐπαίρειν τὰς ὄνομα, καὶ ἀγαθῇ τύχῃ προσθεσπίζοντας, καὶ εὐτυχεῖν ἐπευχομένους

Ζήσῃ Καῖσαρ ΦΕΡΔΙΝΑΝΔΟΣ ὁ τρίτος.
Ζήσειεν Ἑρμῆς τρισμέγιστος καὶ νέος.
Ζήσειε τριπλῷ τοῦ κράτους παλιμβίως.
Ἡ δ' εὐσέβεια, ἀρχῇ τε, καὶ ἰσχύϊ
Τρισόλβιος, τρισευτυχὴς, καὶ τρισμάκαρ.
Μεθ' ὧν τηροῦντι τὴν χρυσῆν κορωνίδα
Ἔθηκα ποιμὴν ὁ Ζακύνθου εὐλόγως,
Τὰ μὲν ἐπειπὼν μεσάτης ἐκ καρδίας.

Argumentum Elogij Græci præcedentis.

FERDINANDO III.
CAESARI,
REGI TRISMEGISTO,
PATRI PATRIÆ, &c.

Felicitatem

Franciscus Gozadinus Episcopus Zacynthi & Cephaleniæ.

OCTAVIANVS AVGVSTVS Cæsar, veteris Sapientiæ, quæ in Obeliscis à se erectis insculpta ferebatur, acquirendæ desiderio percitus, vniuersam Ægyptum, doctorum hominum operâ explorauit, vt si quem hieroglyphicæ doctrinæ peritum reperiret Interpretem, eum Romam aduocaret ad arcanarum rerum interpretationis officium. Sed votis suis potiri non potuit, omni iamdudum doctrinâ Veterum mysticâ veluti lethæo quodam flumine summersâ. FERDINANDVS III Cæsar Augustus, tantò Octauiano felicior, quantò felicioribus auspicijs id consecutus est, quod alter nullis votis aut sumptibus consequi potuit, dum nescio quo fato ei obtigit Athanasius Kircherus nouus Interpres, Oedipus rediuiuus; qui Cæsareo stimulatus imperio, intellectu splendenti ad Sapientiæ regiones volauit, thesauros detexit hucusque inaccessos. Hic primus iussis fretus Ferdinandæis abditos adytorum Memphiticorum recessus altiùs ingressus, arcana sacramentorum sigilla aperuit, Sacerdotum veterum mysteriosa volumina, Cæsareâ obstetricante munificentiâ, interpretatus est. Cæsarem proinde Te felicem prædicamus, qui cùm magna & prægrandi perpetrandi desiderio æstues, talis Tibi obtigerit, qui magnæ mentis Tuæ conceptus in executionem vrgere & velit, & possit. Augustus olim potentiæ suæ ambitum in Obeliscorum vastis molibus erigendis posuit; at Tu vel hoc ipso potentior, qui non tantùm saxa grandia erigas, sed & hoc præ alijs Tibi obtigit vt Tuâ ope & opera muta Obeliscorum saxa

iam

am loquerentur, & apertis buccis reconditam iam à bis mille annis Ægyptiorum Sapientiam eructarent. Ecce itaque meritò super encomiorum plaustra vectus humano genere applaudente triumphas, & omne Idioma Orbis terrarum suos ad Te nuncios mittit, vt Tuum ad sidera nomen extollant.

Viuat FERDINANDVS III Cæsar,
Viuat Mercurius Trismegistus rediuiuus,
triplici Regno, nec non
Imperio, Potentia, Religione
Termaximus.

ALIVD ELOGIVM.

Θδ'.

ΕΛΛΗΝΙΚΟΝ ΕΓΚΩΜΙΟΝ

Ἐν ᾧπερ

ΦΕΡΔΙΝΑΝΔΟΣ
ΚΑΙΣΑΡ Ο ΤΡΙΤΟΣ

ΑΝΑΒΙΩΝ ΑΠΟΛΛΩΝ ΚΗΡΥΤΤΕΤΑΙ.

ΑΓΕ, δῖχυ,
Ἑλληνικὴ λύρα καὶ πάλαι, καὶ νῦν ἐν
λιγυρωτάτη.
Κροῦε τὰς χορδάς σου κομψότητος μελῳδίᾳ
ἡδίστας.
Τὸ τῆς σῆς φύσεως ἴδιον οὐκ Αἰόλῳ, ἀλλ᾽ Ἀθηνᾷ
καθιερωμένον πέτασον.
Ἐπαίνων δεσμοὺς, ὡς σημεῖον σεβάσεως ἀποτέλεσον
τῷ ἀναβιοῦντι Ἀπόλλωνι
ΦΕΡΔΙΝΑΝΔΩι τῷ τρίτῳ τῶν Καισάρων Καίσαρι,
ὅτι τῶν Καισάρων δόξα,
ὃν εἰ σεμνύνουσα ᾄδεις, τὴν αὐτὴν
ἀρετὴν, ἥλιον ἡλίου
καὶ σεμνύνεις, καὶ ᾄδεις.
Ἀπόλλων.
τῶν μουσῶν ὑπέρφιλος χορῷ περιβάλλεται,
ΦΕΡΔΙΝΑΝΔΟΣ Καῖσαρ φιλοτίμως πασῶν τῶν ἀρετῶν
οἱ χοροὶ διαμιλλῶντες πρὸς ἀλλήλους
ἢ λάμπουσιν, ἢ πάντας εἰς θαῦμα κινοῦσιν.
Ἀπόλλων ἐν γῇ ἐλεύθερος ἕνεκα συνέσεως,
ΦΕΡΔΙΝΑΝΔΟΣ ἐν ἀρχῇ ἕνεκα προνοίας.
Ἀπόλλων κρατεῖ ὀλύμπου φέγγεσι παρθενίας λαμπροῦ

ΦΕΡΔΙΝΑΝΔΟΣ ἱερᾶς τῆς Γερμανῆς κύδιστον
ἡγεμονίας.
Ἀπόλλων ἥλιος ἐν ἄστροις, ὅτι φωτίζει,
ΦΕΡΔΙΝΑΝΔΟΣ ἐν σκήπτροις, ὅτι δὲ διέπει.
Ἀπόλλων ἐν ᾅδου τιμωρεῖ τοὺς κακοὺς
ΦΕΡΔΙΝΑΝΔΟΣ ἐν βασιλείῳ,
Καὶ δύο τῆς θέμιδος ὀφθαλμοί.
Ἀπόλλων ἀνθεῖ ἐν διαδήμασι δάφνης,
ΦΕΡΔΙΝΑΝΔΟΣ ἐν στέμμασι θριάμβων.
Ἀπόλλων ἀεὶ τὴν ὄψιν νέος,
ΦΕΡΔΙΝΑΝΔΟΣ τὴν ἀβλάβειαν,
κἂν ἐν κόσμῳ θάμβος
Ἀπόλλων τὰ πρόσφορα τῇ νόσῳ φέρει τοῖς σώμασι,
ΦΕΡΔΙΝΑΝΔΟΣ τῆς ψυχαῖς τῶν περὶ θεὸν πάνυ νοσούντων
Ἀπόλλων γλυκύτητι λύρας θέλγει πάντων τὰς καρδίας,
ΦΕΡΔΙΝΑΝΔΟΣ λόγων τῶν ψυχῶν τε,
καὶ γλῶτταν τοῖς ἀψύχοις τε, καὶ ἀγλώττοις
λίθοις ἐμβαλλόντων.
Ἀπόλλων παλάμαις τὰς τοῦ οὐρανοῦ σφαίρας
συνάπτει,
ΦΕΡΔΙΝΑΝΔΟΣ οὐρανίου, καὶ πολιτικοῦ κόσμου τροχοὺς
ἀσυμφώνους ἢ παρερμῶν, ἢ νεύμασιν
εἰς συμφωνίαν ἄγει.
Ἀπόλλων σοφίας ἀρχηγός,
ΦΕΡΔΙΝΑΝΔΟΣ στρατιᾶς.
Ἀπόλλων τὰ εὔκαρπα τῆς σοφίας σπέρματα τοῖς ἀνθρωπίνοις
στήθεσι διανέμει,
ΦΕΡΔΙΝΑΝΔΟΣ τὴν θείαν σοφίαν θεσπέσιος παραδείγματα ζῶν τε,
καὶ ἀρετῆς τῶν ἀνδρῶν
ψυχαῖς παρέχει.
Ἀπόλλων τῶν Ὁμήρων πνεῦμα,
ΦΕΡΔΙΝΑΝΔΟΣ τῶν Ἀλκειδῶν ῥώμην.
Ἀπόλλων τοῖς θεοῖς πολλοῦ
τίθεται,
ΦΕΡΔΙΝΑΝΔΟΣ τοῖς βασιλεῦσιν.
Ἀπόλλων ἐπὶ τούτοις διαβεβοημένος θεὸς ἐγένετο,
ΦΕΡΔΙΝΑΝΔΟΣ ἀθάνατος, καὶ θεός, εἰ βούλεται
ΦΕΡΔΙΝΑΝΔΟΣ γὰρ τῆς ἡμετέρας φύσεως οὕτω βασιλεύει
θαυμαζούσης ὅτι βασιλεύει.
Τίς οὖν
Τὸν ΦΕΡΔΙΝΑΝΔΟΝ τὸν Καίσαρα οὐ κηρύξει
ἀναβιοῦντα Ἀπόλλω.
ὥσπερ κωφὸς ὁ μὴ ἐπαινῶν τὸν Ἡρακλέα,
οὕτω καὶ ὁ μὴ κηρύττων τὸν ΦΕΡΔΙΝΑΝΔΟΝ
ἀναβιοῦντα Ἀπόλλω.
Ἄγε Ἑλληνικὴ Μοῦσα,
Τὸν ΦΕΡΔΙΝΑΝΔΟΝ τὸν Καίσαρα
Οὗ δόξαν πᾶς ὁ κόσμος ἐν χορδαῖς τοῦ στόματος ἔχει,
ἔχε,
καὶ τὸν δ᾽ ἔχουσα τὴν ἀρετὴν ἔχεις.
ἥπερ ἅπαντα ὑπερβάλλει.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΜΟΥΣΑΛΟΣ Ο ΚΡΗΣ ΕΠΟΙΕΙ.

ΕΠΙΓΡΑΜΜΑ ΕΙΣ ΤΟΝ ΣΕΒΑΣΤΟΤΑΤΟΝ

ΦΕΡΔΙΝΑΝΔΟΝ

Τὸν Καίσαρα ὅντινα ἡ Ἑλλὰς αἱρεῖται σφέτερον Βασιλέα
καὶ Αὐτοκράτορα.

Γεωργίου Μυζάλου τοῦ Κρητός.

Σοὺς λύρα δοξολόγους ἑλλιώων μέλπειν ἐπαίνους,
Οὓς αὔξα σοφὴ Ἑλλὰς ἀγὸν σὲ θέλει.
Ἀλλά γε αἰνολύκου τούρκοιο τυραννίδα θραῦσον,
Σκηπτούχου δ' ὀπάσει σοὶ τὸ κλέος μεγάλου.
Οὕτως εἰ τελέσεις, σοῦ ἔργον ἐπάξιον ἔσαι,
Ἀπόλλων δ' ἔσεαι ἐν χθονὶ Αὐτόνομος.

Græci Elogij, in quo FERDINANDVS III. Cæſar, rediuiuus Apollo prædicatur, interpretatio Latina.

Agedum perſona Græca Cythara,
& olim,& modò in Regum laudibus canora,
chordas tuas pulſa elegantiæ melodiâ ſuauiſſimas;
tui ingenij vela non Æolo, ſed Mineruæ dicata
pande.
Laudum tributum, vt venerationis ſignum,repende rediuiuo Apollini
FERDINANDO III. Cæſarum Cæſari,
quia Cæſarum Gloria;
quem ſi laudans canas, virtutem Solis Solem
& canis, & laudas.
Apollo amico Muſarum ſtipatur choro;
FERDINANDVS Cæſar magnifico omnium virtutum choro,
qui inter ſe digladiantes ita refulgent, vt omnes
in admirationem rapiant.
Apollo in terris liber prudentiæ dicitur;
FERDINANDVS Cæſar in imperio prouidentiæ.
Apollo regnat in Olympo luminibus virginitatis conſpicuo;
FERDINANDVS in Cœlo Germaniæ gloriâ nobilitatis
illuſtriſſimo.
Apollo inter ſidera Sol, quia illuminat;
FERDINANDVS inter ſceptra, quia optimè regit.
Apollo in inferis ſceleratos caſtigat;
FERDINANDVS in Imperio;
ambo Iuſtitiæ oculi.

Apol-

Apollo Coronis cingitur lauri,
FERDINANDVS triumphorum.
Apollo semper in aspectu iuuenis,
FERDINANDVS in Innocentia,
licet in Mundo miraculum.
Apollo congruentia morbis adhibet corporibus,
FERDINANDVS animabus ægrotantium ex illis pestibus,
quæ in Deum armantur.
Apollo dulcedine Cytharæ mulcet corda omnium.
FERDINANDVS dulcedine verborum animam,
& linguam inanimis, ac elinguibus præbentium.
Apollo manibus Cœli sphæras adaptat,
FERDINANDVS cœlestis ac politici Mundi disceptantes
vel sollicitando, vel nutu in concordiam vnit.
Apollo Sapientiæ præses,
FERDINANDVS exercituum Dux.
Apollo fœcunda Sapientiæ semina humanis corporibus influit,
FERDINANDVS diuinâ scientiâ conspicuus exempla
virtutis, ac vitæ
hominum mentibus præbet.
Apollo Homerorum Musa,
FERDINANDVS fortium robur.
Apollo plurimi habetur à Dijs,
FERDINANDVS à Regibus.
Apollo hisce clarus in Numen quasi euasit,
FERDINANDVS gestorum gloria diuinum quid sapit.
Quis igitur
non prædicabit
FERDINANDVM III Cæsarem
rediuiuum Apollinem?
Quemadmodum mutus, quisquis non laudat
Herculem,
ita
quisquis non prædicat FERDINANDVM III Cæsarem
rediuiuum Apollinem.
Age Musa Græca,
tuam pulsa Cytharam;
FERDINANDVM Cæsarem,
quem totus terrarum Orbis in sui oris chordis habet,
habe;
quem cùm habeas, ipsam habes virtutem,
quæ omnia superat.

Epi-

Epigramma Græcum in Auguſtiſsimum FERDINANDVM III CAESAREM, quem Græcia ſuum elegit Regem, & Imperatorem.

TVAS lyra Græca tuam gloriam recenſentes cecinit laudes.
Quas audiens docta Græcia te poſcit ſuum Imperatorem.
Sed age grauis Lupi Turcæ tyrannidem frange,
Et dabit tibi Regis magni honorem.
Si ita facies, te facinus dignum erit,
Et eris Apollo in terris liber.

ELOGIVM IV.

ITALIA.

SONETTO

DEL SIGNOR AGOSTINO FAVORITI.

CONTRO te s'armi pure il furor cieco,
E crollar tenti, ò ricuſar l'Impero;
Che'l brando vincitore, e'l cor guerriero,
FERNANDO, e'l Dio de le vittorie hai teco.

Ei miri te con liuid'occhio, e bieco,
Che calcando di Gloria il bel ſentiero,
Rendi à l'Aonie Dee l'onor primiero,
Mentre ſcriuon di te l'Arabo, e'l Greco.

Per te ſpiega KIRCHERO in dotti inchioſtri
Le note de i miracoli, ch'ereſſe
La ſaggia Memfi, e'l barbaro Seſoſtri.

Vario è l'arcano de le forme impreſſe:
Mà d'vn linguaggio ſol parlan quei moſtri,
In dir, che à prò del Mondo il Ciel t'eleſſe.

ELO-

ELOGIVM V.

HISPANIA.

A LA CESAREA, Y AVGVSTA MAGESTAD

DE

FERNANDO III.

EMPERADOR.

ELOGIO

De Don Francisco de la Carrera y Santos, Academico de los Ansistilos, de Roma.

SONETO.

AL Principe mayor, al Soberano,
Que en repetidas glorias goça el suelo;
Al que apostando imperios con el Cielo,
Se duda entre los fueros de lo humano:

Al Esplendor Austriaco, que busano.
Le admira tanto barbaro desbelo,
Rindiendo la zerbiz, con desconsuelo,
Al impulso imbencible de su mano.

A este Campion, en culto reberente,
Atanasio Chierchiero, dà la gloria,
Que fue de Egipto honor, en breue suma;

Porque traherla puede solamente
Del sepultado oluido a la memoria,
Para tan grande Principe, tal pluma.

ELO-

ELOGIVM VI.

GALLICVM

A LA MAIESTE DE L'EMPEREVR

FERDINAND III.

Sur l'Oedippe Aegyptien.

SONET

DE PIERRE SIFFREIN GALTERII.

OME, tu doibs beaucoup à ſa magnificence
De ces ſameux Ceſars, dont tu tiens tes beautés,
Et qui t'ont autrefois faict vaincre en raretés.
Tout le reſte du monde auſſy bien qu'en puiſſance.

Ces grands liures du Nil, dont la rare ſcience
S'esleuant juſq'au Ciel, voloit des touts coſtés,
Ont estés par leurs ſoins dans tes murs tranſportés,
Faiſants gemir la mer, deſſous leur poids immenſe.

Mais ces liures n'eſtoient, que des liures muets;
Et toute leur ſcience inutile à jamais
Aux plus perçants eſprits euſt demeuré ſecrete;

Si le grand FERDINAND, pour nous la reueler
Par les heureux trauaux de ſon docte interprete,
N'eut trouué le moyen de les faire parler.

✠✠✠✠✠ ELO-

ELOGIVM VII.

LVSITANIA.

FERDINANDO III.

CAESARI.

ELOGIO PORTVGVES

A FERNANDO III. Rey de Romanos, Emperador Eleito.

Onsagrarão os Antigos ao Sol seus Obeliscos; hoje se dedicão a FERDINANDO Emperador, Sol animado. Dà luz de exemplo aos Reys; sombra de emparo aos Sabios. São mais altas suas virtudes, que profundos os misterios dos hieroglificos. São mais peregrinas suas perfeições, que peregrinas as figuras das Pyramides. Leuantarãose estas pera memoria; agora sa illustrão com o entendimento. Com acertada eleição offrece hum Germano o sentido germano destes enigmas ao Emperador Eleito de Romanos; que he juntamente Augusto, e Mecenas: Augusto pera os Vassallos, Mecenas pera os Sabios Varões. Aquelles enriquece com a fortuna de Cesar, aestes alenta com o fauor de Mecenas. Tome Carlos Quinto colunas com o Plus vltra, *de suas armas vitoriosas. Aceite FERDINANDO III. firmissima coluna da Religião Catholica, Obeliscos, com o non* Plus vltra, *de suas diuinas virtudes; que bem correspondem Obeliscos, e colunas. Ia Grecia may das sciencias por nome, e em figura de Grecio rendeo obediencia ao Imperio: agora o Egypto por misterios e figuras, e Roma Theatro dellas. A sombra da Cesarea Magestade crece a luz da sabiduria. Resuscitão à vida figuras mortas; Tornãose politicas as que erão mudas. Bellas as que parecião monstros. Milagres da proteição Imperial: que chega a obrar marauilhas nas mesmas marauilhas do Mundo.*

ELO-

ELOGIVM VIII.

ANGLIA

IN

FERDINANDI III.

AVGVSTISSIMI

Iuxtà & Sapientiſsimi Imperatoris munificentiam, qua obſtetricante Kircherianus Oedipus poſt viginti annorum nixum feliciter editur in lucem.

ENCOMIVM ANGLICVM

Iacobi Albani Gibbeſij, Med. Doct.

IO no more, turn'd milky cow, doth ſtray;
Nor *Apis*, the black oxe, Canopian hay
Chews into oracles: *Anubis* now
Barkes North, and *Ibis* heares no Coptick vow.
Nor *Pyramids*, nor *Hieroglyphicks* haue
Or place, or prieſt in *Memphis*; *Belus's* graue
It ſelfe lyes digg'd vp, without Obeliske,
To open ayre, wherein ſome Baſiliske,
Or fowler ſerpent lurkes; which was in yore
Preſt (wondrous to behold) by many a ſcore
Of lofty towring ſpires. So nothing ſtands
Touch to fell tyme, or ſcapes its greedy hands.
Cambyſes could doe this! *Auguſtus* yet,
Inclin'd by pitty ſau'd what he might get.
Rome shews in whole and parcels all the rubble
Of waſted *Ægypt*, giuing pleaſant trouble,
And moſt ſweet rack to witts, to know, and ſee
The mangled parent of Antiquitie.
Ægypt, mother of arts, where better might
Then here, ith' lapp of ſcience, take delight,
Gather'd in *Rome*, diſmember'd? perhaps too
Appeare farr brighter, then did euer doe.
A *Capitol*, a *Cirque*, a *Vatican*,
Mar's field, a *Pallace*, *markett Vlpian*,

The *sacred Obelisk* with the *triumphall gate*,
The *court*, the *porche*, the *pulpit*, sett a state
Farre other, then *brick Walls* of Babylone,
Or Niles *dry-shoare* bepau'd with pibblestone:
To Negro's miracles, who knew no better,
As vnto vs their beast or fowle a letter.
No longer shall it be so. For their *Sphinx*
W' haue found an OEDIPVS, doth solue the links
Of chayn'd mysterious emblemes, holy rites,
Close riddles, obscure symbols; Ægypts nights;
Scarce hauing other darkenesse. KIRCHER's he,
That whylome gaue a proofe of masterie
O're such concealed wisedome, when the *Pile*
He did expound of *Sothis*; held a vile,
And lumpish masse before; not vnderstood,
Till great PAMPHILIO's order made it good.
Yea chang'd its name, and call'd it from his ovvne,
With *golden gentle Doue* resplendent shovvne.
Thankes then to high and mighty FERDINAND
For this hidd treasure, from whose noble hand
The vvorld's inricht, and eu'ry single vvight
Grovvth more then Sophi, put so forth to light.
What marueyle? since he animateth stones
T'instruct our ignorance, inuests the bones
Of dumbe Harpocrates vvith flesh againe,
To play the *truchman* in a human straine.
O efficacious mouer! apes, and ovvles
Speake cathedratick language; by thee, sovvles
Pythagoræan proue; transform'd an Ass is
So reu'rend, I'de svveare it vvere Amassis.
To thee belongs the fame of *Trismegist*,
A righter *Hermes*; th' hast outgon the list
Of's *triple grandure*: or if that not please,
Ioyne Ptolemies, and stout Musagetes.
This is the *united sense* of th' Vniuerse,
Though *differing tongues* it many vvays reherse.

ELO-

ELOGIVM IX.

FERDINANDO III. CAESARI GERMANIAE, HVNGARIAE, BOHEMIAE REGI TRISMEGISTO.

GERMANIA.

Ehren-Lied

Dem Grossmächtigsten vnd Vnübervvindlichsten Keyser

FERDINAND DEM DRITTEN

Zu Ehren gesungen

Von G. P. H. Dicasta Norimberg.

I.

VNST-SPIELENDE Schvvestern ernevvert den reyen,
Besinget der Künsten erfrevvtes gedeyen!
Die Trommel, Trompeten, Kartaunen, Muszquetten,
Die rasenden Waffen
Das buffen vnd paffen, der donnrenden Regen,
Vnd blinckrenden Degen
Nun liegen entschlaffen.
Bestimmet den Chor!
Weil FERDINAND bringet die Künsten hervor!

II.

Die saiten mit frevvden kunstlieblich erklingen,
Die jauchtzenden stimmen nun ringen mit singen,
Das geigen vnd pfeiffen, das schluffende schvveiffen,
Der vvürblenden flöten,
Das schallen vnd hallen der prallenden zincken.
Das steigen vnd sincken
Der holen Corneten
Bricht löblich hervor.
Weil FERDINAND bringet sein Weiszheit empor!

Gott

III.

Gott, vvelcher die vvallenden Wellen beschlossen,
Dasz sie nicht ausser dem Vfer geflossen,
Der steuret den Kriegen, verleyhet das Siegen;
Dasz Friedens gedancken
Vom Himmel durch jrrdische Götter herrühren:
Die Hertzen regieren,
Vnd sonder beschrancken
Eröffnen das Thor,
Dasz FERDINAND bringet sein Weiszheit empor!

IV.

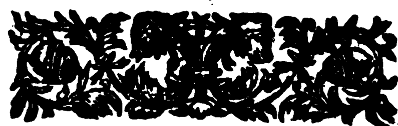
Die Künste begünstigt vom höchsten Regenten,
Verjaget, geplaget, sich selbsten nicht kennten,
Beginnen zu steigen: sie vverden jhr eygen,
Die lagen darnieder;
Ervveisen vnd preysen, vvas vveyland verborgen,
Mit seltenen sorgen.
Vnd zeigen sich vvider
In höhesten Flor:
Weil FERDINAND bringet sein Weiszheit empor!

V.

Die steine mit schvveigenden zeichen begeistert,
Von vvunder-dolmetschender feder bemeistert,
Sich selbsten bekrömen, erschallen, ertönen,
Vnd lassen sich hören:
Die Weiszheit vnd Rähtzel der Alten entdecket,
Von Todten ervvecket,
So klügliche lehren
Vergnügend das Ohr;
Weil FERDINANDs Weiszheit nun blicket hervor!

VI.

Gott, vvelcher vns Teutschen die Ruhe gegeben,
Erhalte den Stiffter des Friedens, bey leben!
Sein Name bekleibe, verevviget bleibe,
Mit guldenen zeilen
In gvvidmeten Steinen mit lust zu lesen,
Ohn alles vervvesen!
Wir müssen nun eilen
Mit singendem Chor;
Das FERDINAND bringet die Künste hervor!

ELO-

ELOGIVM X.

FERDINANDO III.

Electo, & Coronato suo

REGI

HVNGARIA.

Quemadmodum in his Aegypti Obeliscis, Oedipo interprete ἀθανασία immortalitate donata vetera Aegypti secula legit; sic in FERD. III. tanquam in Obelisco suo, seu Pyramide coronata, veteres Regum, & Heroicorum suorum temporum glorias se lecturam sperat: & sic ait:

1. REgi Aegyptusnak, s'ím az Oedipus-
Hogy követ nézegettem; (nak
Régi Királyimnak, s'el-dölt Oszlo-
Szép hírét emlegettem; (pimnak
2. De reád tekíntvén, szívem-rád függesztvén,
Reménlve fohászkottam!
Es már nem sírással, de nagy óhaitással,
Ottan így okoskottam:
3. Romlott-Aegyptusnak, s'tólmács-Oedipus-
Irásit ím itt látom. (nak
Régi szépségemnek, és dicsőségemnek
Romlását nem siratom,
4. Mert FERDINANDOMBAN, választ Királyom-
Mint Királyi kő-szálon, (ban,
Régi Királyimnak, s'édes Fiaimnak
Szép nevét fel-találom.

5. Istvan-

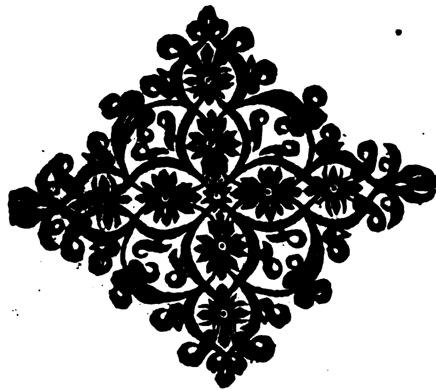
5. Iſtvántól, Láſzlótól, Mátyás Királyomtól
Valakik moſt félnének
Magyar-Koronádban, Magyar Orſzágodban
Hogy ha moſt ók élnének;
6. Nagy FERDINANDOMTOL, mint új ISTVA-
Kivánom hogy féllyenek (NOMTOL,
S'az én Szent Királyim, vitéz Kapitányim
FERDINANDBAN éllyenek.
7. En vagyok Atyádnak, s'Cſáſzár-homlokod-
Szabad koronázója! (nak
Kérlek koronámnak, maroknyi hazámnak
TE légy Oltalmazója:
8. Szomſzéd-ellenſégem hamis békeſſégem
Hogy azt ne veſztegeſſe;
Hanem Oſzlopimmal, úri-Fiaimmal
Felſéged építheſſe.
9. Hallyon ellenſéged, és éllyen Felſéged
Szabad Magyar Orſzágban:
Hogy ISTVAN Királynak, és koronájának
Tárſa légy Meny Orſzágban.
10. Eddig è köveknek, mint élő könyveknek,
Romlott kő-kép-íráſi.
Kő-, s'könyv-olvaſásban, és könyhullatásban
úſzó pennám-síráſi!

FERDINAND CSASZAR, E KIS IRAS FELSEGEDHEZ IGY OHAIT:

Quan-

Quando Aegyptiacis spirantia secula saxis,
Canaque saxa tuis video viuentia chartis,
Oedipe; mox patrijs altùm illachrymata ruinis,
Heu mihi! dico, meos pulcherrima sceptra colossos!
Sic & ego iaceo!
Ne iaceam: tu sta, felix, Auguste Colosse!
Quotquot & Ungaricis felicia nomina sceptris
Aurea Apostolico fecerunt tempora Regno,
Omnia in Augusto legat ætas nostra colosso,
Dum veterisque nouæque facis compendia famæ,
Iam raucas tergens lachrymas, atque vnicus implens
Quod solet aut virtus, vel sors fortuna vocari.

Ita Hung.

✠✠✠✠✠✠ ELO-

ELOGIVM XI.

BOHEMIA.

Neymocnieg∫∫yho a Neyneprzemozienieg∫∫yho

CYSARZE

FERDYNANDA TRZETIHO

VHERSKEHO A CZESKEHO KRALE &c.

Ziádny' nelze do∫ti chvváliti.

1

Yt ∫e vv∫∫yckni Národo-vve,
FERDYNANDE, chvvá-lili,
VV∫∫yckni ∫polu gazyko-vve,
Tvvau dû∫tognost ∫la-vvili:

MNES linguæ & Nationes Te FERDINANDE laudare non ∫ufficiunt.

2

Nemohliby z vv∫∫y moz'no∫ti
Do∫t o Tobie mluvviti,
A z niziádnau vvy'mluvvno∫ti
Chvvály tvvé vvypravviti.

3

Zdaliz' gá vv∫∫ak proto mu∫ym
Do konce vmlknauti,
Slávvy tvvé ∫e nepoku∫ym
A∫poñ zvvrchñe dotknauti?

Non ideo tamen linguam Bohemicam tot inter alias ∫ilere decet, & Regi ∫uo honorem debitum non exhibere.

3

Acz gá nic dle tvvé hodno∫ti
Nemohu povviedieti;
Z mé vv∫∫ak ∫lu∫∫né povvinno∫ti
Nemohu téz' mlczeti.

5

Zdaliz' ∫nad mezy giny'mi
Czesky' gazyk przemily',
Gazyky vv∫∫erozliczny'mi,
Bude ∫ám nezdvvorzily'?

6

Ziádny' Národu Czeske'mu
Krzivvdy te' at neczini,
Zie neczinic Krály ∫vve'mu
Vctivvo∫ti, zavvini,

7 Ey

7

Ey tehdy przeslavvny' Kráły
VVjteg od Sluhy tvvé'ho,
VVssech giny'ch Gazykůvv chvvály
Mieg odemnie same'ho.

Salue igitur.

8

Tys vvssy ctnosti ozdobeny'
FERDNANDE neyctnostniegssy
Tys *Atlas* nevvymissleny'
Mocnárzi neymocnieyssy:

Omnibus virtutibus prædite,

9

Tys *Theseus*, vvz'dy chvvaleny'
Pln laskavve' sylnosti,
Hercules neprzemozieny'
Pln vvtipno-vdatnosti:

10

VV tvve' vvelke' mysli má Stánek
Poboz'nost, Spravvedlivvost,
V tebe má zlaty' schránek
Z Sstiedrosti Dobrotivvost:

11

Maudrosti tvve' se Svviet divvi,
Giz' to nepochopuge.
Neni nez'li závvistivvy',
Genz' Tebe nemiluge.

12

Tys ne's *Osiris* Cysarzi,
Ty gsy vvssech Srdcy' ziádost,
VVssem gednim zrzenim tvve' tvvárzi
Důstogne czinjss za dost.

Tu Orbis nostri Sol es,

13

Osiris od Egypteczanůvv
Misto pravve'ho Boha,
Od těch nemaudry'ch Pohanůvv
Byl cten przes Le'ta mnoha.

quem Aegyptij Osirin vocabant, & tanquam Deum colebant,

14

Za Boha gim Slunce bylo,
Osiris gey zuvvjce,
Zieby vvsse dobre' czinilo
Zle' se domnivvagjce.

15

Bohatstvvjm svvy'm mu czinili
Czest Egyptssťj Královve,
Z vvsslym vmienjm mu sluz'ili
Te'z' gegich Mudrcovve.

16

Gemu ke cti se lámali
Hory cele' z kamene,
VVelke' Skály se tesali
Do prostrzed Miest vvnessene.

In cuius honorem Obeliscos erigebant,

17

Coz' vvsse o Slaupjch sspyczaty'ch
Y *Plinius* spysuge,
Te'z' Mramorzjch cztyrhrannaty'ch
Spůsob dost vkazuge.

18

Gichz'to ſſyroke' dolegſſj,
A rovvne' cztyry ſtrany,
Auzſſtj ku ſſpjcy vvrchniegſſj
Se zcha'zy' z ſvvy'mi hrany:

19

Totiz' paprſslek Slunecżny'
Tak vvypodobňovvali,
Dle zdáni ſvve'ho dar vvdieczny'
Sluncy offierovvali.

Qui radium Solis repræſentant.

20

Náſledovvnik tys pravve'ho
Slunce Spravvedlnoſti,
Námieſtek FERDNANDE geho
Gſy bez vvſſy pochybnoſti.

Tu FERDINANDE *Solis* Iuſtitiæ *imitator & viceſgerens*:

21

Geden Ctnoſtj tvvy'ch paprſslek
Z ſvvau neygaſniegſſy záizi
Svvieta cele'ho okrſslek
Oſvviecugc, Cyſarzi.

22

Kacy'rzsky'ch bluduvv temnoſti
Od mnohy'ch vvypuzugeſs,
K pravvdivve' VVjry ſvvietloſti
Blaudicy' przivvozugeſs.

Lumine Tuo Orbem noſtrum illuſtras.
Hæreſum tenebras fugas.

23

Z obvvzláſſtnj pak povvinnoſti
Czechovvè ten bleſk vvdiecznie
Te tvvè Kràlovvskè gaſnoſti
Slavviti budau vviecznie.

Quod Bohemi præſertim experti ſunt.

24

Przjgmi tehdy Mramorovvy'ch
Tiech paprſslkuvv Sluneczny'ch
Obrazy' z ruk *Kircherovvy'ch*,
Ža dobrodinj vvdieczny'ch.

Accipe igitur, donum Tibi debitum, Obeliſcos Kircherianos.

25

BVH Tie Domu Rakauzske'mu
Chràniti vvz'dycky ſám racz:
A Smrt Národu Czeske'mu
Zàrz tvvau dlauho nezamracz.

Si toto facunde voces *Caducifer* Orbe
Linguas, Cæſaream laudando vt vincere poſsis
Virtutem: ſine laude tamen ſuperatus abibis.

MELCHIOR BALTHASSAR HANEL S. I.

ELO-

ELOGIVM XII.

I L L Y R I A.

НАПИСЬ

Големому, Пресилному, Преславному
Цару, Хвердинанду Третому;
повелѣвшему толковати Iегипска
каменна столпи. Iаже пребесѣди
изучи мудрецъ.
Атанась Кирхаръ.

N A P I S P O H V A L N I

Golemomu, Presilnomu, Preslavnomu caru

H V E R D I N A N D V
T R E T O M V.

Poveliuѕemu tolkovati Iegipskæ kamennæ stolpi.
Iæxe prebesjdi izuqi Mudreç
Atanàs Kirhar.

Maximo, Potentissimo, Gloriosissimo

I M P E R A T O R I

F E R D I N A N D O I I I.

Mandanti enarrari Obeliscos.

EPIGRAMMA PROSPHONETICVM.

Augustissimo Teroptimoque Cæsari:
ILLYRIA
Vitam precatur,
Pacem gratulatur,
Victorias ominatur:
Hoc in Opere

Au-

Augustáli munificentia
planè digno.
Cui simile Orbis non vidit.
Vnde & Musa Illyrica
Prorumpit in versus inauditos;
Carmineque Illyrico, modis
Latinis colligato,
Maiestatem Sacram
deuota veneratur.

DVMA Harvaçkì.

Vîle, gorske knegínye,
Ke u kôlo sastâv3e,
Spîvate dîvne písni,
Nad studençî bistrîmi,
Kîmno vicnôe íme
Orpey Odrízkih dao ye Knez pevâça.
Gdi mutna, rîka Mariça,
I virovíta Strúmiça,
Süsedski izuír prijam3e
Idu protîvne çíste.
Vîle, ke iz visôçih
Drivate Rîle varhôva
3irôka Sridçà grâda
I xitorodna pôlya
Razmîrate ocíma.
Istinu mi kazuite:
Kadí su one gúsle;
Kîmi iz iâm martvackih
On svoiu, na svît bîli
Euridíku vedî3e?
Kîmi derlyive vuke,
Divye medvìde, i ríse,
Pokôrne si tvorâ3e.
Kod vasli se hrâne; il zaísto
Bozi râzkó3no nyími
Svoie gudu popîvke?
Oníh, oníh ie meni
Golemo nínye trîba:
Da slavim silna çara;
Da spômnim mudra muxa;
Da pravim dîvno dílo.

CARMEN PINDARICVM Illyricè modernè.

Nymphæ, montanæ principes,
Quæ in chorum sistentes
Concinitis geniales hymnos:
Lympidos supra fontes,
Queis nomen dedit æternum
Odrysiorum Orpheus princeps vatum.
Hebrus vbi amnis turbidus,
Strimonque vorticosus,
Ortu vicine sumpto,
Aduersas abeunt vias.
Nymphæ, quæ ab excelsis
Frondosæ Rhodopes iugis,
Spaciosos Sardicæ vrbis
Et frugum feraces campos
Dimetimini oculis.
Vera mihi narrate:
Vbinam Lyra illa;
Qua ex cauernis inferum,
Ille suam, ad lucem candidam,
Eurydicen ducebat?
Qua laniaces lupos
Ferosque vrsos, lyncesque,
Obsequiosos tenebat.
Vobisne illa conditur; an reuera
Dij iucunde ad illam
Sua personant carmina?
Illa nunc, illa mihi
Est vehementer opus:
Vt celebrem fortem Cæsarem;
Vt memorem sapientem virum;
Vt narrem mirum opus.

PJ-

PJSAN
Staroslovinski.

Sîlni nebesnjm çar opomenyen gîbom
Dîvna tvoríti iest poveljl cudesa:
Kirharxe djvna mjru stvorj cudesa.
Iako bo Môiza xezlyem udarj skalu,
Abye xe xîvjh vôd izavrízæ vrûtçi;
Sîçe i Kîrhar skali gdj kosnù umom.
Tâineæ vrûtçi mûdrôsti sæ iavízæ.
Uxe da vmôlknut strúni bogîny Parnaskjh
Spjvati drjvnjh hvalnaia djla muxey;
Vsíxe dvoivarhæ sînavi luzi gorî
çârskimi glaino da vozvonæt hvalami.
Uxe i mudrjh ti Davorjy podately,
Vîl medoglasjh gizdâvi kolovode,
Skini iz glavi tæ svjtonosæ trâki,
Ixeno mnæt sæ xârkago sôlnça kôsi:
Iho bezumnya markluiu nôq razgônæt;
Tixe Homîru vôlhve suspæti djvno
Pêsnye: i vænеç lôvorni pusti lúczim.
Hôqet bo pravda: da iasni svjta traçi
Celò castnôe Svjtlago çara pazut;
Pravda kazúiet: da mudro Atanasa
Cudnago tíme lôvorni vænec krasit.

IAMBICVM BETTINIANVM
Sclauonicè antiquè.

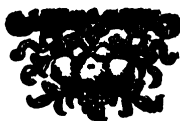
Fortissimus cælico Cæsar permissu nutu
Mira patrari mandauit prodigia:
Kircherusque mira orbi patrauit prodigia.
Vt quippe virga Moises percussit rupem,
Protinusque perennium aquarum ebulliere fontes:
Sic & Kircherus cautes vt tetigit mente,
Arcanæ fontes sapientiæ apparuere.
Iam conticescant dearum Parnassidum fides,
Celebrare priscorum facta laudanda virum.
Omnes autem umbrosi montis Heliconis luci
Cæsareis alte resonent præconijs.
Iam & doctarum tu Iliadum dictator,
Nympharum mellisonarum superbiens chorage,
Corripe a vertice istos luciferos radios,
Qui reputantur feruidi Solis comæ:
Quoniam ignorantiæ cæcam dispellunt noctem:
Tuque Homere vates contine mirandum
Carmen: & coronam lauream linque melioribus.
Vult quippe Themis: ut sereni lucis radij
Frontem colendam Augusti Cæsaris cingant;
Dictatque æquum: vt doctum Athanasij
Mirandi verticem, laurearum sertum ornet.

DAVORIJA
Sarbski.

Klíknite mi sîlna çara míla bratyo, i druxíno:
Nacnì More Davoríju: ili qu iu ia za pêti.
Krîpost mi ûa svakom muxu hvâlé y vridna i pozténya:
A iz çarskih ona parsî kot daníça lîpo blîska.
Kîm te ímam slavni Kralyu pêti glasom, il besidom?
Tî, za mûdrost dati zqedro mílovao nîsi zlata:
Vrîdno tî y' iz obla zlata klast obraze, i stobore.

EPOS HEROICVM
Modi & styli Sarbiaci.

INsonate fortem Cæsarem cari fratres, & sodales:
Incipe commilito heroicum; aut id ego insonabo.
Virtus quidem in omni viro laude est digna, & honore;
At ex regio illa pectore seu phosphorus pulcre fulget.
Qua te debeo gloriose Cæsar canere voce, aut sermone?
Tu pro sapientia copiose danda non pepercisti auro:
Æquum tibi ex solido auro poni statuas, & columnas.

DAVORIJA
Latinski.

Nî cestiti çaru, tvîm dîkam bîlo dovôlyno,
Cà se neizbroinih glasom proslavlyaʒe lyudî
Tva krîpost: iur i tvardo zvonî tva îmena skalye,
I studene stîne daiu mûdrosti slovesa.
Kîh, pokoli lîtnih dvî tîsuqa Sunçe okrugov
Obtece, viklasti mûdraç nemogaʒe iedîni;
Sam Atanàs ova cuda tvorî: sam pameti sîlom
Iskre nâvukov iz kamena kreʒe bogato.

Na perutîh, hvâlē çarovo pako îme visôko
Prik gôr, i priko môra letî, i nebesa dosîxe.
Iur moa kobza mucî: ali hôt nevst ne xelîti,
Cestîtô mnoga lîta çvati, slovì, îme golemo,
Vikuy, premagay, vladay, bud straʒno protîvnim.

EPOS HEROICVM
Modi Latini.

Non erat, o felix Cæsar, tuis glorijs satis,
Quod innumerorum vocibus prædicabatur popularam
Tua virtus: iam & dura sonant tua nomina saxa,
Et gelidæ cautes edunt sapientiæ verba.
Quæ, ex quo duo millia annuorum Sol circuitum
Percurrit, sapientum nullus valuit explanare;
Solus Athanasius hæc miranda facit: solus ingenij vi
Scintillas doctrinarum ex lapide excutit copiose.

At Cæsareum, super alas laudis, nomen sublime
Trans montes, trans maria volat, & sidera tangit.
Iamque mea cithara silescit: animus vero vouere non desinet:
Perfauste multos annos flore, claresce, nomen ingens;
Perenna, triumpha, regna, inimicis esto tremendum.

Georgius Crisanius accinuit.

EIVSDEM
AD TVRCOS
Allocutio Turcica pro huius libri lectione.

Bu dunjadè dogurlikten ey maldarlùk joktur,
    Allàh tala adamlarà jalnæz onì uerùr.
Brè siz jârer Otmantilèr acinæz gjozlerì:
    Ve bakænæz bu kitâbde akildar sozlerì.
Bundà vardur hak Tangriden hep tamam bilmeklik:
    Her kim bunì okúrisa, onún dur dogurlik.

In hoc Mundo præ veritate melior thesaurus non est,
    Deus bonus hominibus illum solus largitur.
Heus vos martiales Otmanidæ aperite oculos:
    Et dispicite in hoc libro sapientia verba.
Hic adest de vero Deo sincera notitia:
    Quisquis hunc librum perlegerit, is veritatem tenebit.

ELOGIVM XIII.

HEBRAICVM.

Ioannis Baptistæ Ionæ ex Sapheta Galileæ, in Romano Athenæo Hebraicæ Linguæ Professoris.

ארברה נא
למלך המהולל במעשיו המפואר בחכמתו
המרומם במלכותו האדיר האדירים
מלך המלכים
פירדינאנדוס השלישי קיסר
הרומיים:

REGI

Glorioso in operibus suis, splendido in Sapientia sua, excelso in Regno suo, maximorum maximo, Regi Romanorum Augusto,

FERDINANDO III.

CAESARI.

זמר
על פירדינאנדוס קיסר ומלך הרומיים:

מלך בבל על שמלם : בדברי דת המשיח :
המשילו הנביא לעוף : כנשר ברום פורח :
מלא הנוצה מורקמת : כאור החמא זורח :
על אחת כמה הקיסר : פירדינאנדו המזריח :
ולכל העולם מיושר : לדת ישוע המשיח :
שהוא יהיה כנשר : ויעלה גלגל ירח :
יביט אוביו למרחוק : להפילם אוא יצריח :
ימים על המלך יוסיף : ושלום עד בלי ירח :

Alludit in hoc octastycho Poëta Hebræus breuiter, at ingeniosè, ad Aquilam, quam Ezechiël Propheta olim vidit c. 17. eiusque virtutes & operationes FERDINANDO Cæsari adaptat.

****

ELO-

ELOGIVM XIV.

SYRIA

ܠܐܦ ܡܠܟܐ ܢܨܝܚܐ ܡܥܢ

ܦ̈ܪܫܝܢܗܘܢ ܠܚܬܡܐ

ܠܠܡܢ ܡܢܐ ܘܪܗܘ ܢܚܕܐ: ܕܠܟܠ ܐܦܪܝܩܝ

ܘܠܗܘܢ ܙ̈ܪܝܥܝܢ: ܠܟܠܗܘܢ ܥ̈ܠܡܐ: ܠܗܘܢ ܥܡ̈ܡܐ ܥܡܝ

ܠܗܘܢ ܙܠܝ: ܠܚܕܐ ܘܢܝܫܐ: ܡܗܘܕܝܢ ܘܙܕܝܩܝ

ܘܡܬܩܪܐ ܚܠܡܐ: ܡܢ ܡܫܘܙܢܐ: ܐܢܬ ܠܗ ܕܝܢܝ

ܡܢܐ ܡܢܐܐ: ܡܢ ܦܘܡܗ: ܐܢܬ ܐܠܗܘܢ

ܠܗ ܠܗܘ ܠܠܙܐ: ܕܡܢܗܘܢ ܫܡܝܐ: ܗܘ ܙܕܩܐ ܘܗܘ

ܡܠܟܘܬ ܟܐܢܐ: ܕܐܢܬ ܢܒܗܠܬ: ܘܡܢܗ ܐܠܗܘܢ

ܠܠܐܦ ܢܚܕܐܐ: ܡܢ ܡܘܠܟܢܗ: ܕܟܠܠܐ ܘܦܪܘܩܝ

ܢܨܝܚܐ ܕܡܫܬܒܚ: ܘܠܡܠܟ̈ܐ ܟܠܗܘܢ: ܚܕܝܢ ܡܠܟܘܬܝ

ܘܠܝܘܢܝܐ ܘܦܪܘܩܐ: ܕܡܢ ܡܫܘܙܢܐ: ܕܠܐ ܠܠ ܕܝܢܝ

ܐܦܠ ܗܘܐ: ܗܘ ܡܫܪܝܢܐ: ܕܠܐ ܠܡܠܟܘܬܝ

ܕܝܠܗܘܢ ܗܘ ܠܗܘܢ: ܕܟܐܢܐ ܠܡܫܝܚܐ: ܢܚܕܐ ܠܕܝܢܝ

ܡܕܝܢ ܠܡܢܐ: ܐܢܐ ܐܦ ܐܢܬ: ܡܢܐ ܠܡܢܐ

ܘܕܡܫܝܚܢܘ: ܕܡܠܟܐ ܠܟܠܗܐ: ܠܗܘ ܢܝܫܢܝ

ܘܡܠܟܐ ܡܠܟܘܬܐ: ܠܡܫܘܚܢܢ: ܡܢ ܠܡܠܟ ܢܨܝܚܝ

ܠܗܘܢ ܢܨܝܚܢܐ: ܗܘ ܡܫܪܝܢܐ: ܕܡܠܟܘܬ ܟܠܢܝ

ܐܦܪܝܡ ܡܫܠܡܢܐ

Interpretatio Latina.

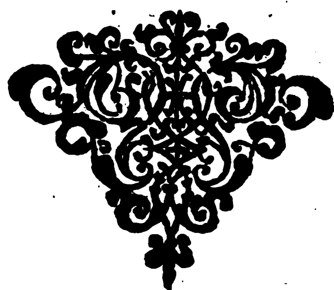
FERDINANDO III.
CAESARI.

VRGE calame, & illius Aquilæ quæ sursum volat,
Et duobus capitibus duorum Imperiorum typos gerit,
Virtutes coloribus elegantibus scribe, pinge, triumphos celebra,
Et sacrificia & holocausta perfecta inter Syros ipsi macta.
Calamus imbecillis ex ala anseris quomodo volem
Ad illum locum, ad quem vix peruenit magnus Iuppiter?
Præsertim in ea manu quam ipse cognoscis; & ad quem confugiam?
Propterea paruulus sum ab eius encomio omnibus modis & formis.
Descende igitur, & inferiores eius (virtutes) lauda,
Et vota tua solue inter Syros, nè reprehendaris:
Neque hæc Ægyptius mihi permittit Oedipus,
Quoniam omnia hæc miro modo ordinauit & figurauit.
Hunc igitur ego & tu calame audemus,
Vt in eius laudatore coronam encomiorum illi offeramus,
Et vnico verbo perstringamus nostrum argumentum, audentes
Illum cognominare Ægyptiacè *Zaphnatfanehh*.

Abrahamus Ecchellensis accinuit.

ELOGIVM XV.

ARABIA.

لفردندوس قيصر الثالث ۞

FERDINANDO III. CAESARI.

بك انتشر دين الحق في حلل النصر ۞ وردت على اعقابها ملة الكفر
تدين لك الاملاك بالكسره والرضا ۞ وتخدمك العباد بالنهى والامر
فيا ملكا ضاهي الملايك رفعة ۞ ففي الملا الاعلى له اطيب الذكر
ليهنك ما اعطاك ربك انها ۞ مواقف هن العز في موقف الحشر
فلو لم تقم في الله حق قيامة ۞ لما انتصر الدين ذا النصر
فيا ملكا عم البسيطة ذكره ۞ يرجي ويخشي عنده النفع والضر
وانسيت املاك الزمان الذي خلا ۞ فلا قدرة منهم تعد ولا قدر
رايت لك عزا لم يكن مثله ۞ وهل ضيا الشمس لا ينكر الفجر
فامثالك يقصر عنها قيصر ۞ ومن كان مثله من الملوك واكبر
لعمري مديحك في كل هذا فايق ۞ بل في انتصار الدين لك اعظم الفخر
فذكرك في البرير زاهرا ۞ تلغي به سكان البر والبحر
لكن اليوم اثناسيوس ۞ ذنقشه حتي في صوان اهرام مصــــــــــر

Interpretatio.

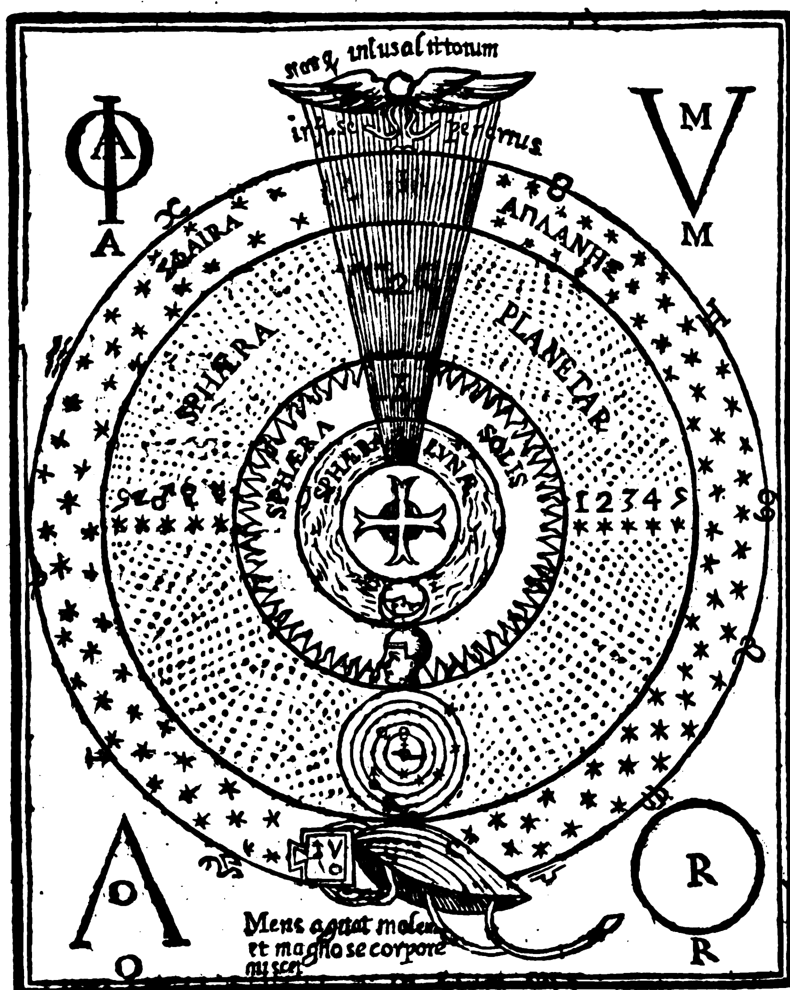
TE Auctore propagata est vera religio victoriosis vexillis,
Et terga profligata vertit secta infidelis;
Tuis obtemperant mandatis volentes nolentes Principes,
Ac tibi imperanti & prohibenti seruiunt mortales.
O Imperator, qui cœlestibus comparare Angelis!
In eorum quoque gremio optimus tibi præparatur thronus.
Felix faustumque cedat Imperium quod tibi concessit Deus,
Ac pro meritis TVAE Maiestati aliud felicius elargiatur.
Nam nisi strenuè pro Deo certasses,
Nequaquam ita victoriosa Christiana stetisset religio.
O Imperator, cuius fama totum terrarum occupat Orbem!
Sperat vnusquisque à te remunerationem, & mulctam timet.
Iam obliuioni sunt dati præteriti temporis Imperatores,
Nec eorum potentiæ ratio ampliùs habenda est, neque maiestatis:
Is enim tibi adest maiestatis splendor,

Vt

Vt post Solis lucem nihili ducatur aurora.
A tua comparatione longissimè prorsus ipse abest Cæsar,
Et si qui similes illi fuerunt Imperatores, & multò adhuc maiores.
In his omnibus profectò valde tua excellunt encomia;
At in religione tuenda præcipuum tuæ gloriæ sistis momentum:
Atque hinc tua per Orbem terrarum gesta splendent,
Quæ terra marisque incolis celebrandi encomia præbent.
Sed vnus hæc omnia hodie Oedipus in silicibus pyramidum Aegypti celauit.

Abrahamus Ecchellensis Syriacæ & Arabicæ linguæ Professor.

His agitat Mundum magnus FERDINANDVS Ideis.

ELO-

ELOGIVM XVI.

SYRIA.

לאפי זהיא וזכיא
פרדינגדוס תליתיא קסר דרומי
ורחמא מהירא דנזירותא ויולפנא
מאמרא יעקוביא:

Gloriosissimo, Inuictissimoque

FERDINANDO III.

CAESARI,

Religionis, Literatorumque Refugio.

Acrostychis Syriaca.

לפרדינגדוס קסר דרומי:

לעל מן עימא וגיגלא דרומא שבילה מדלל ܠ
פציחא נשרא דתאגו מריא בשולטן כלל ܦ
רחמה לרומא דעלמא רומא מתום לא נתלל ܪ
דשני שופרה: אפלא לזוהה בזועא נגלל ܕ
ידעי מערין ספרי פרס כמוצה דלל ܝ
נסב נכסיהון וניסא דשנחון לנפשה דלל ܢ
נשרא דעלוהי חד מן נביא קדם מלל ܢ
דושה בעוזא מתרץ לארזא דלבנן מטלל ܕ
ובנקש טוסה ופאיות חזוה סקיל ומשכלל ܘ
סלק טור לבנן ונתף מורון דקיסה מצלל ܣ
קטפה ללבא ולאפי מערבא טוסה קלל ܩ
סמה בארעא וטב מן זרעא כרמא עלל ܣ
רמרם סוכוהי והכן פאריהי בשל חלל ܪ
דכלחון טוחמא למטלה דבסמא זמן אילל ܕ
ראזא דמרון במגרון ארזא נביא טלל ܪ
ופרדינגדוס הא בנשרה לחון מברק מחלל ܘ
מריא נרימה ועממא לשמעה כלחון נזלל ܡ
יתיר נרמרמה על הרסים ועמא דלל ܝ

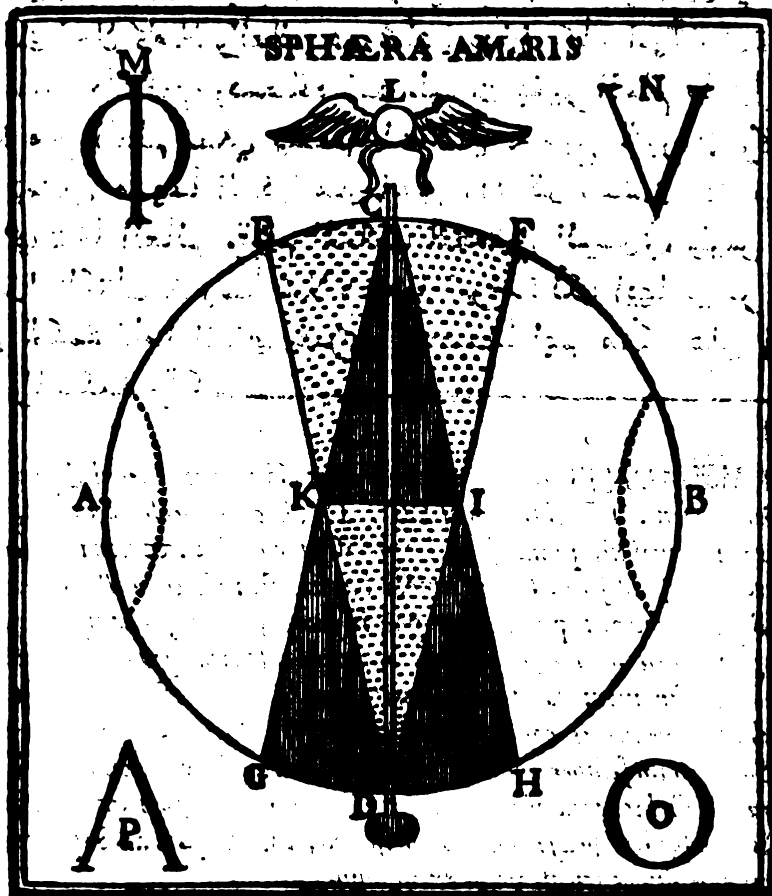

In-

SVPER Nubes, orbesque ſublimes exorabilem ſuam dirigit ſemitam
Hilaris Aquilæ; cuius Tertium Imperio Dominus coronauit.
Celſitudinem adamauit, ne mundus obſcænus humectaret
Dona pulchritudinis eius; neuè ſuis eam fluctibus iactaret. Oſtentat
Ægyptiorum notas, Perſarumque Codices ſuo imminuit exhauſtu;
Illorum deſumpſit diuitias, ſibique illorum ſummi honoris finem attribuit.
Aquila, de qua vnus Prophetarum vaticinatus eſt,
Suam impetu dirigit viam ad Cedrum, quæ Libanum inumbrat,
Pennarumque ictu, & aſpectûs fucati, elegantiſque candore
Libani montem aſcendit, eiuſque deſiccati opobalſamum ligni detraxit.
Collegit medullam, volatumque ſuum ad Occidentis plagas ſubleuans
Illam terræ indidit, vineam feliciori ſemine exſecuta.
Exaltauit germina, ampliuſque poma decoxit, ac ſeuit;
Vt omnes ad iucundam ipſius vmbram nationes inuitauerit, ac vocauerit.
Eccleſiæ exaltationem in electa Occidentis plaga obumbrauit Vates,
Noſtroque ſeculo reuelauit, commendauitque ſuâ fideli Aquilâ Cæſar,
Hunc Dominus extollat, omneſque ad illius obedientiam populos inuitet,
Inſuper exaltet ſuper hæreſes, populumque dementem.

Stephanus Aldobenſis Edenenſis Maronita.

Sic agitat molem, & magno ſe corpore miſcet.

ELO-

ELOGIVM XVII.

ARABICVM.

FERDINANDO III

CAESARI,

REGI TER MAXIMO,

Potentissimo, Gloriosissimo, Iusto, Pio, Felici,

Concinnatum

A P. Philippo Guadagnolo Clerico Minori, & in Athenæo Romano Linguæ Arabicæ Professore Pontificio.

التقوي عمود للممالك لا يرتش غيره الذي ما رشد بنفسه ان فردندوس الثالث السلطان العظيم اظهر هذا بقضيب الملك وبخشبة المصلوب التي على راسه في الاكليل حتي ان يصير تدبير ملكوته بخشبة الخلاص اكثر من ان يكون بقضيب الملوك ۞ التقوي اذ كان متحدة لقضايب الملوك فهي حكمة بالحق وبها ملك الملوك ثابتة والممالك سالمة بقوتها لانه الملك ليس يمكن ان يدوم دايما ان لم يكن اساس اصله بعبادة الله ۞ فهاهونا السلطان العظيم فردندوس الثالث انه فعل كذلك فعلا كاملا والعالم هو شاهد بهذا كله اذها الحكمة ليست بحكمة لو لم تكن متانسة بالتقوي وبمخافة الله وليست بغير العلم فلهذا هو اشتغل نفسه دايما بالحكمة مع العلم حتي يحصل له كمال جميع الخيرات وكان نصرا للحكمة والعلم حتي يمتلي منهما الدنيا من اجل انه قد تحقق عنده القول مثلا ان كثرة الحكما هي شفا العالم وقوام الممالك الحقيقي الوحدني وليس بغيره ۞ فبهذا بقوته خرج هذا الكتاب خارجا عملا عجيبا كرامة لك ايها قيصر السلطان العظيم لك زيادة في الحكمة واما الملوك غيرك تحضيضا لهم مثلك على ان ينصروا نصرا للعلوم والعلما وللحكمة والحكما ۞

IRMAMENTVM regnorum Pietas est; nemo simul & benè rexit, & non benè vixit. FERDINANDVS III. hoc comprobare voluit, virga sceptri, & trabe Crucifixi, quam globo Imperiali circumfert, vt non tam sceptro, quàm ligno regnaret salutifero. Pietas iuncta Regum sceptris vera illa Sapientia est, per quam Reges regnant; per quam regna in suo vigore conseruantur: neque enim vllum regnum diu durare potest, nisi in diuini cultus propagatione fundatum. FERDINANDVS III. Cæsar quomodo id præstiterit, Mundo notum est. Sapientia nisi in pietate & timore Domini fundetur, sine literis constare minimè potest: Hinc ad bonorum omnium complementum literatam Sapientiam semper coluit, in alijs suo exemplo promouit, certus, multitudinem Sapientum sanitatem esse Orbis terrarum, & vnicum verumque regnorum stabilimentum. In virtute itaque huius, prodijt hoc præsens Opus mirificum, Tibi Cæsar ad Sapientiæ augmentum, cæteris verò Regibus ad culturæ scientiarum exemplum.

ELO-

ELOGIVM XVIII.

CHALDAEA.

In Lingua Chaldaica Thargumica.

Doctoris Ioannis Baptistæ Ionæ de Sapheta Galilæi, in Athenæo Romano Linguæ Hebraicæ & Chaldaicæ Professoris Pontificij.

חינא וחסדא למלכא רבא כמוהו לא ימצא בארעא
למלכא מלכיא
פירדינאנדו תליתי קיסר :

Gratia Regi magno, cui in terra similis non reperitur, dominatori dominatorum

FERDINANDO III.

CAESARI.

ואנא בר חוית תושבחתא דספרא דא ולמן דאיתאמר
עליה ארימית שירי דא ואומר :

מן יתיב על כורסין : דשלטין בארעא :
שמא אחשוירוש : דשלט על ארעא :
בעשרין ושבע : מדינין ומאה :
לא דכל חכמתא : ביה לא איתחזאה :
ברם פירדיננדו : תליתי דמנדעא :
וחכמתא אית ביה : ישלוט בכל ארעא :
כשלמה מלכא : בכורסי אלהא :
בסגיאת חכמתא : דיהב ליה פילאה :

Interpretatio.

LLVDIT in hoc octastycho Chaldaico ad Thronum Salomonis: qui, vti Rabbini memorant, cùm inter alia spolia ad Regem Assuerum fuisset delatus, Rex tanti operis reuerentia motus, nec eum ipse insidere vnquam, nec alium quempiam insidere voluit, nisi talis forsan se offerret, qui virtute & Sapientia Salomonem adæquaret. Et hunc ait esse FERDINANDVM III. Cæsarem, qui vti sapientia, gloria, & virtutum sublimitate, omnibus supereminet, ita meritò solus veluti alter & rediuiuus Salomon, Throno illo dignus est.

✠✠✠✠✠✠✠✠

ELO-

ELOGIVM XIX.

ARMENIA.

ՖԵՐԴԻՆԱՆԴՈՍԻԵՐՈՐԴ

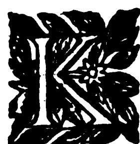
օգոստափառ կայսէրի: Արքայ
րից և ամծասերի մեծաշքողի
Արքայի.

FERDINANDO III.

CAESARI,

REGVM MAXIMO.

Anſi FERDINANDVS uou ail inu Zaniab Skaieſerakan pachtutiunn, kan ſuars aſtuazain arrakinuna, uaſnoro iuiera hauidicnakan hauatu haſtatutian ſatorr haſtatiac. Kanſi ſirob ierknanorac ſziranis uârriac, shachtutian niſcian accium ſorutian iuru gauaſanab arzanazoc: ſcapirakam hamperutiunn choragidutian iuro ind tagi ogoſtaparr miezutian ierrial buſiac: Kanſi orpies ierkat i anunn iur, ſcaragri, nuinpes paizarraguin oski i arrakini uars iur artapaili: Sapſtambs nuacciac, sbinaſantials azatakan zocbutiamp karrauare: Ieb ierkatieken bachtokih ſierkatieken kians hoſiac, ieb patuakan uaruk oski tipiac: Kanſi ſamienain ogoſtaparr arrakinutium binun haſtatiac: Naicus kamiczob ſinkwi ogoſtaparr nuezutianſi kirtiel i uars aſtuazapaſclutiann: Vaſnoro aſtuazapaſclutiunn iur ind ail ſorutiuns ſinkn uieraze i bierkins arr aſtuaz, i hauitzenakan ieranutiann miſcl hacbtieloze: arr asks markan uaccierpiek merranieloc i pari hampabt iur:

INTERPRETATIO.

QVONIAM FERDINANDVS Cæſaream fortunam nil aliud eſſe fatetur, quàm diuinæ diſpoſitionis virtutem; id cò ſupra æternam fidei confirmationem ſedem ſuam fundauit. Et quia amore cœleſtium purpureum ornauit paludamentum, ideo victrici dextræ, virtutiſque ſuæ ſceptro adamantinam connexult patientiam; & auream ſuam prudentiam veluti rutilantem Carbunculum in Auguſtæ magnitudinis coronã inſeruit. Sicuti enim ferrum in nomine eius exprimitur, ita illud virtutum omnium magiſterio in ſplendidiſsimum conuertit aurum. Dum rebelles debellauit, quid aliud fecit, quàm quòd aureâ victoriâ ferream hoſtium virtutem proſtrauit? Aureus itaque FERDINANDVS Cæſar, quia aurea mens, aureo virtutum theſauro omnium in ſe oculos, menteſque etiam ferreas conuertit. Hac itaque aurea virtutum catena & nos Armeni attracti pedibus Maieſtatis Tuæ prouoluti, tributum laudis debitum pendere voluimus, orantes Deum, vt Auguſta Maieſtas, quæ mentis conformitate diuino ſeſe ſemper ſubijcit imperio, poſt hanc vitam æternæ felicitatis Imperio fruatur in cœlis, quæ virtutum ſplendore, & terreni Imperij magnificentia tantopere fulget in terris.

Zacharias Agam Nachaiuanenſis ad radices montis Ararat, Sacerdos Armenus.

ELOGIVM XX.

PERSIA
FERDINANDI III.
CAESARIS
HONORI CONSECRAT.

عروس فكر من ازبي جمالى سربر نياره وديده پاس ازبشت پاي خجالت برندارد ۞ ودر زمره صاحب جمالان منجلى فشود مكر انكه كه منجلى كرده بزيور قبول بردينندوس قيصر اميركبير ۞ انكه شود بحقيقة كه بسنديده امن در باركاه شاه جهان بناه سايه كردكار وبرتو لطوبرورد كارنخر زمان كهو الايمان المويد من الاسما عضد الدولة القاهرة سراج الملة الباهرة جمال الانام مفخور امير كبير عالم عادل مويد مظفر على الاعدا ظهير سربر سلطنت مشير تدبير مملكت كهو الفقرا ملاذ الغربا مربي الفضلا محب الاتقيا افتخار ال الامنيا يمين الملك ملك الخواص فخر الدولة عمدة الملوك والسلاطين ۞ اطال الله عمره واجل قدره وشرح صدره وضاعو اجره كه ممدوح اكابر افاقست ومكارم اخلاق ۞

اطاناسيوس كيركر ۞

Interpretatio.

CCE Cæſar, ſponſa meditationis meæ Liber hic caput ſuum, ob deformitatem, non effert. Neque vultum ſpe omni egenum tollit, ob verecundiam in pedis ſuperficiem defixum. Neque in pulchrorum agmine formam & ſplendorem oſtentare poteſt, niſi tunc temporis, cùm amplexus ornamento eam exornârit Cæſar FERDINANDVS. Tum autem verè perfectus erit, cùm gratus acceptuſque viſus fuerit in Aula Regis Magni, qui in hoc Orbe mortalium eſt refugium, Conditoris vmbra, beneuolentiæ diuinæ ſplendor & radius, temporis annona & ſuſtentamentum, religionis refugium, cœlitùs firmatus, victricis potentiæ lacertus, gentis illuſtris lumen, hominum pulchritudo, Chriſtianæ Religionis delicium, Princeps magnus, ſapiens, iuſtus, hoſtium victor, ſolij Regij columen, Dux adminiſtrandi Regni prudentiſſimus, pauperum refugium, peregrinorum portus, ſuſtentator æſtimatorque Literatorum, piorum amator, fiducia Regum & Principum. Deus vitam illius proroget, potentiam eius extollat, animum illuſtret, & præmia vitæ æternæ illi geminet. Eſt enim per totum terrarum Orbem maximorum laudatiſſimus, virtutum omnium, morumque compendium.

Author.

ELOGIVM XXI.

Lingua & Charactere Samaritano,

[illegible]

IMMORTALI

FERDINANDI III.

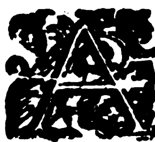
CAESARIS

Honori dicat Oedipus.

[illegible]

Interpretatio.

AQVILAM fers FERDINANDE Cæsar, & quidem bicipitem, animo & insignibus suis Imperiali Maiestate fulgentibus. Aquila siquidem biceps es, quia radijs intellectus Tui Orientem & Occidentem complecteris Solem. Imperatorem & Cæsarem quatuor oculis instructum esse oportet, vt vno Boream, altero Austrum, reliquis duobus Orientem & Occidentem respiciat; atq; adeo animo suo totum complectatur Vniuersum. Magno alarum remigio gaudes, quæ est Sapientiæ Tuæ virtus, qua vel ipsos cœlos penetras. Potentiæ Tuæ fortitudine & robore terræ marique dominaris, solus in politico Mundo maximus. Leonem fers, quia Tibi cœlestis quædam efficacia est, soli à Deo concessa Cæsari, quą omnia Tuæ subdas potestati. Columbam refers, & quidem sine felle, quò cœlestis mansuetudinis dulcedine omnes in Tui amorem conuertas. Solem refers, quia prouidentiæ Tuæ radijs vniuersi politici mundi finibus influis. Anubis es, quia sagacitate magnæ animæ Tuæ omnia indagas; omnes scientias & artes ingenij Tui vastitate complecteris, Cùm itaque hoc virtutum complexu adorneris, meritò Tibi Obelisci statuuntur, quorum apex non nisi cœlum contingit.

ELO-

ELOGIVM XXII.

Veteri lingua Aegyptiaca siue

COPTA AEGYPTVS FERDINANDO III. CAESARI ERIGIT,

Et eidem dedicat Oedipus.

Ⲥⲁⲗⲱⲙⲱⲛ ⲁϥⲉⲥⲁϫⲓ ϧⲉⲛⲛⲓⲕⲟⲥⲙⲟⲥ ⲛ̀ⲧⲉ ⲉ̀ⲃⲟⲗϩⲉⲛ ⲛⲓⲁⲥⲧⲣⲁ · ⲛ̀ⲧⲉ ⲉⲧⲕⲱϯ ⲛⲉ ⲡⲓⲡⲩⲣⲅⲟⲥ ϭⲟⲩⲱⲛ ⲛⲓⲃⲓⲛ ⲛⲓⲥⲱⲛⲧ ⲛ̀ⲧⲉⲕⲧⲓ-ⲥⲓⲥ ⲉ̀ⲃⲟⲗϩⲉⲛ ⲛⲓⲑⲏⲣⲓⲟⲛ · ⲁϥⲉⲥⲁϫⲓ ⲉⲃⲟⲗϩⲉⲛ ⲛⲓϣϣⲏⲛ · ⲛⲉⲙ ⲛⲓ-ⲕⲁⲣⲡⲟⲥ · ⲛⲉⲙ ϧⲉⲛⲛⲓϣⲉⲛⲥⲓϥⲓ ⲛ̀ⲧⲉⲗⲓⲃⲁⲛⲟⲥ · ϣⲁ ⲛ̀ⲣⲏⲓ ϧⲩⲥⲱⲡⲱⲛ ⲁϥⲧⲱⲛϥ ⲫϯ ϯⲟⲩⲛⲟⲩ ⲛⲉⲧⲉⲣⲟⲛ ⲥⲁⲗⲟⲙⲱⲛ ⲛ̀ⲃⲉⲣⲇⲓⲛⲁⲛⲇⲟⲥ ⲛ̀ⲇⲓⲁ-ⲧⲣⲟⲭⲟⲥ ⲅ̅ · ⲡⲓⲇⲓⲁⲧⲣⲟⲭⲟⲥ ⲡⲓⲣⲉϥⲕⲁϯ ⲫⲏ ⲫⲏⲉⲧⲉⲣϧⲱⲃ · ⲡⲓ-ⲡⲟⲗⲓⲧⲉⲩⲧⲏⲥ · ⲡⲓⲕⲩⲙⲟⲥ · ⲡⲓⲑⲉⲥⲡⲉⲥⲓⲟⲥ · ⲡⲓⲥⲧⲉⲫⲁⲛⲓⲥ · ⲡⲓⲁⲅⲱ-ⲛⲓⲑⲉⲧⲏⲥ ⲡⲓⲅⲉⲛⲛⲉⲟⲥ · ⲡⲓⲙⲉⲗⲓⲧⲟⲥ ⲁϥⲧⲏⲓϥ ⲫϯ ⲛⲓⲅⲉⲛⲟⲥ ⲛ̀ⲧⲉⲛⲓ-ⲗⲁⲥ · ⲁϥⲧⲏⲓϥ ⲡⲓⲙⲉⲓ ⲛⲉⲙ ⲫⲓⲥⲓⲟⲗⲟⲅⲓⲁ · ⲛⲉⲙ ϧⲉⲛⲫⲙⲉⲩⲓ ⲛⲉⲙ ⲛⲓⲉⲛⲓⲅⲙⲁ ⲛⲉⲙ ϧⲩⲡⲟⲑⲉⲥⲓⲥ · ⲁϥⲧⲏⲓϥ ⲫϯ ⲡⲓⲙⲉⲓ ⲛ̀ⲧⲉⲑⲏⲣⲓⲟⲛ · ⲛⲉⲙ ⲛⲓϧⲁⲗⲁϯ · ⲛⲉⲙ ⲛⲓⲧⲉⲫϯ · ⲛⲉⲙ ⲛⲓⲗⲁⲩ · ⲡⲓⲁⲝⲓⲟⲥ ⲡⲉ ⲛⲓ-ⲥⲧⲩⲗⲏ · ⲛ̀ⲱⲟⲩ ⲡⲓⲁⲝⲓⲟⲥ ⲛ̀ⲧⲉ ⲟⲃⲉⲗⲓⲥⲕⲟⲥ ⲛ̀ⲧⲉⲁⲑⲁⲛⲁⲥⲓⲁ ·

Interpretatio.

ALOMON locutus fertur sapienter de totius Mundi mysterijs, cælorum opificio, & natura rerum; Animalium naturam & proprietates argutè penetrauit; de herbis, fructibus, floribus disputauit prudenter, à Cedro quæ est in Libano, vsque ad Hyssopum quæ egreditur de pariete. Diuina prouidentia alium nobis hoc tempore Salomonem dedit. An non hic FERDINANDVS III. Imperator, virtute, sapientiâ, & potentiâ coronata Maiestas? Quis linguas & scientias, quas possidet, linguâ satis explanet? quid in naturalium rerum notitia illum latet? Politices cognitionem penitissimam Mundus miratur, cuius vel nutu leges conduntur, verba ipsa oracula sunt. Numinibus olim Obelisci erigebantur. Quid ni & hunc laudis Obeliscum FERDINANDO III. Cæsari veluti terreno cuidam Numini consecrabimus? Consecretur itaq; Cæsari diuinitatis vmbræ, ad nominis immortalitatem.

ELO-

ELOGIVM XXIII.

AETHIOPIA.

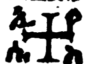
ንጉሠ:ነገሥት:ወልዑል:ዛዕለ:ዛያለት:

ፌርዲናንዶስ:ቄሳር::

Regi summo, Celsorum Celsissimo, Dominatori

FERDINANDO III.

CAESARI.

እጥቀ:ልዑል:ወኃያል:ንጉሠ:ነገሥት:ፌርዲናንዶስ:ቄሳር::ናሁ:

መጽእነ:ለወድሶ:ኀይለ ቂነ:እንዘ:ንሰግድ:አብረኪከ:ክቡራት:በአምኃ:ሰላም:

መንፈሳዊ:ንሕነ:ከህኖቁ:ሊቃውንጸ:እስ:ሀሉሙ:በጥምጸ፤ስብ:ሰብዕነ:ነገሠ:

ያነክሩ:ኵሉ ሰብእ:በእንተ:ጥበበከ:መንክረ ዊት:ዘበቱ:ትስሕብ:ልበ:ኵሉ ሰብእ:

ሕዝብ:እስ:ዴንክሬ:አጽናፈ:ምድር::በከመ:ሰሎሞን:ሰሐበ:በመንክሬተ:

ጥበቡ:ለንግሥትነ:ሳባ::በአማን:እንበለ:ትምክህት:አንተስ:ተወለድከ:

ከመ:ታንሥእ:ለጽእቲ:ጥበበ:ሰሎሞን:

Interpretatio.

Ecce, potentissime, & excelse Imperator FERDINANDE Cæsar, nos Aethiopiæ Sacerdotes, qui Romæ sumus, ad virtutum Tuarum laudes accedimus, genua Tua veneranda deosculando, osculo pacis spiritualis. Siquidem audiuimus, quomodo admirantur omnes mirabilem Tuam Sapientiam, qua omnium hominum attrahis corda; quemadmodum Salomon admirabili sua Sapientia attraxit Reginam nostram Saba. Verè, sine vlla adulatione, tu natus es vt ipsam Salomonis sapientiam resuscites. Ille quidem in lecto adeptus est eam; Tu verò in labore, & sudore, ac magna solicitudine. Idemque populum suum semper rexit in pace; Tu sanè in medio tantorum bellorum, hostiumque positus, gubernaculum Tuum tam prudenter agis, ob singularem virtutem, tibi cœlitùs insitam, vt virga Tua Imperiali omnes ponas aduersarios Tuos sub scabellum pedum Tuorum; Sapientia autem Tua illis, qui veram fidei veritatem ignorant, viam monstres. Quocirca, vt simul Tu, cum omnibus populis Tuis, in cœlo, & in terra lucrum facias, atque pace, & incolumitate quàm diutissimè viuas, Deum humiliter deprecamur. Amen.

Ego Electus Episcopus Calliopolensis Antonius d'Andrade, natus in Aethiopia Oppido Tacussa, è Lusitania oriundus, qui hæc scripsi, & ex Idiomate Aethiopico in Latinum transtuli, m.p.

ELO-

ELOGIVM XXIV.

Lingua hieroglyphica Brachmanum.

IMMORTALITATI

FERDINANDI III.

CAESARIS

Ab Authore concinnatum.

DD.

INDIA.

Imperator (FERD. III. Cæſar)

trium Regnorum,

Princeps;

Libertatis

tutator & defenſor;

Seruator

fidei, &

religionis;

Reparator

felicitatis;

Defenſor

Innocentum;

Propugnator

diſſidiorum;

Regula

Iuſtitiæ;

Reſtitutor

pacis;

Conſiliorum,

iuris diuini &

humani

executor;

Doctrinæ,

Scientiæ,

rectitudinis vitæ,

bonorumque operum

cultûs

exemplar;

Sapientiæ

humanæ

compendium;

Amor omnium.

ELO-

以作施賜必來感。臣念

耶穌會日久霑

聖化。節係　輦轂臣民。朝夕虔恭焚香

天主祈懇。

聖寵並　國家萬萬歲壽。既享

天朝恩。樂土太平之福。臣畢蟻螻報效

之誠。厄日多篆中建華土文豐碑。頌

元吉矣。

耶穌會卜彌格爾

Finis lectionis Sinicæ, quæ peragitur perpendiculari literarum ordine à dextra inchoando.

ELOGIVM XXV.

CHINA.

FERDINANDO III.

IMPERATORI SEMPER AVGVSTO.

A R. P. Michaele Boym Soc. IESV occasione Oedipi Ægyptiaci Sinica lingua erectus Colossus.

尼日多篆開意碑記

尼日多國碑篆字。古今一人無解可者。

聖音順意。蒙恩給賜廩餼。吉師旨寧敢著述也。

福爾提安督皇帝大名。世世稱號日不極。尼日

多白王聲頓石在砫。篆字人千年所不通。

羅瑪京詔讀知意耳。

天子大德。萬方萬姓生灵存心。欽仰敬歎。

朝德合天地。開化貨生成。物資美利。統極武肅

四海。止沸定塵。六合還平。百蠻取則道。仁

+++++++++

AEGY-

ÆGyptij Regni monumentorum symbolicos characteres, quos tam ex antiquis, quàm modernis, nec vnus homo valuit explicare, Augustissimæ voluntatis obsecutus mandato, receptis beneficijs & liberalissimis impensis, Magister Kicherus felici ausu aggressus, explicauit, explanauitque. FERDINANDI Augustissimi Imperatoris magnum nomen futura sæcula infinita deprædicabunt. Ægyptiorum Regum fama in rudium impolitorumque lapidum erit Colossis; symbolicas figuras homines mille annis quas ignorabant, Romana iam Vrbs legit, & intelligit. Augustissimi Imperatoris heroica facta vniuersi Orbis populi æternùm in codicibus conseruabunt, suspicient, reuerebunturque. Augusta Maiestas virtutibus cœlum terris vniuit, reserauit beneficijs salutis opera, & rebus est auxiliatus pulcherrimo incremento; conciliauit polos Mundi robore inuicto, composuit quatuor maria, sitit furentium bellorum puluerem; Vniuerso pacem restituit; Centum barbaris dedit leges & præcepta; Pietati Liberalitatem, & Clementiam coniunxit Maiestati. Perpendens ego Societatem IESV sub vmbra Augustissimæ Maiestatis commorari, & connumerari inter populos qui sequuntur Cæsareum currum, die noctuque sollicitus cum reuerentia incendo odores Cœlorum Domino, supplicando medullitùs, vt Augustissimæ Maiestatis personam vnà cum Imperij Domo in decem millenos annos conseruet longæuam. Quia verò fruimur Augustissimæ Maiestatis plurimis beneficijs, & gaudet terra pacis felicitate; ego tenuissimæ formicæ instar in animi grati significationem, Ægyptios inter explicatos Colossos, erigo Sinicâ linguâ hoc florentissimum monumentum, præconium perennis felicitatis

E Societate IESV.

Michaël Boym.

Vni-

ELOGIVM XXVI.

SINICVM IN LAVDEM OEDIPI.

萬[1]物[2]之有[3]原[4]始[5]
萬[6]物[7]之有[8]緣[9]理[10]
人[11]欽[12]知[13]所[14]原[15]始[16]
知[17]道[18]方[19]物[20]緣[21]知[22]
格[23]物在[24]始[25]在[26]理[27]
吉[28]師[29]涌[30]理[31]教[32]始[33]
格[34]物老[35]師大[36]哉
[73]厄日多篆[74]開意[75]吉師[76]同[77]耶穌[78]會[79]卜[80]彌格[81]明

孔[37]子七[38]十有[39]徒[40]
朝[41]夕[42]早[43]尊[44]華[45]士
遠[46]人[47]來[48]領[49]學[50]道
吉[51]師[52]可[53]孔[54]子[55]斗[56]
其[57]徒[58]皆[59]人[60]安[61]等[62]
其[63]教[64]天[65]下有[66]滿[67]
其[68]書[69]西[70]東[71]到[72]耳

1 2 3 4 5

Vniuersarum rerum est principium & origo.

6 7 8 9 10

Vniuersarum rerum est causa & ratio.

11 12 13 14 15 16

Homo docet posse quæ originis principia,

17 18 19 20 21 22

Nouit iter omnium rerum, rationis scientiam.

23 24 25 26 27

Philosophia consistit in principijs, consistit in ratione.

28 29 30 31 32 33

Kircherus *Magister penetrauit rationes, docet principia.*

34 35 36

Philosophiæ Magister Magnus est profectò.

37 38 39 40

Cun çu (Sinarum Doctor) *septuaginta habuit discipulos,*

41 42 43 44 45

Die noctuque parui magni ex Sinensium Imperio

46 47 48 49 50

Remotissimi homines veniebant recipere eius doctrinam.

51 52 53 54 55 56

Kircherus *Magister potest Cun çu vocari;*

57 58 59 60 61 62

Illius discipulos quisnam homo potuit numerare?

63 64 65 66 67

Illius doctrina Orbem iam repleuit;

68 69 70 71 72

Illius libri in Occidentem & Orientem iam penetrarunt.

73 74 75 76 77 78

Ægyptiaci Oedipi Authori R. P. Athanasio Kircher, eiusdem Soc. IESV.

80 79

Michaël Boym,

&

Andreas Chin Sina, cuius officium est Yeu-Ki, eiusdem Patris ex Regno Sinarum in Vrbem Comes.

ELO-

ELOGIVM XXVII.

AEGYPTI PRISCA SAPIENTIA.

FERDINANDVS III. CÆSAR

diuinæ prouiden tiæ instrumentum,
politici Vni uersi oculus,
Osiris Austriacus,
regio intellectus oculo cuncta perlustrat,
vt prouidentiâ guber natrice omnia cõstituat;
munificus om nium benefactor,
corde & linguâ Sapientia conspicuus,

Mercurialium ar tium promotor,
variarum & ipse inuentionum author,
HORVS, Impe rialis Legislator,
necessariarum rerum curæ intentus vnice;

Momphta Austriacus fortitudine & robore

omnia fulciens,
Archetypo intel lectui conformes
operationes mentis suæ dirigens;
politici Mundi diuus Legislator
Craterem Imperialem vitali influxu
fœcundans, Osi ris terrenus;
Trium Regno rum populis

indefessus ex cubitor, sollicitâ
vigilantia trium Regnorum
populis, eorumque commodis prouidens;
Religionis, potestati que Ecclesiasticæ
defensor ze lantissimus;
Genius Agatho dæmon politici
dodecapyrgi con seruationi incumbens,
malorum omnium excisor, profligator,
& ex pulsor.

EPILOGVS.

Viue agedum Cæſar, viuat domus inclyta, viuat
Imperij columen, relligionis honos.
Tot Tibi Olympiades deuoluant ſtamine Parcæ
Accinuit linguis quot polygloſſa Charis.
Et poſtquam longos regnando expleueris annos,
Orbe triumphato victor ad aſtra redi.

Nota in hoc Triumpho Cæſareo tria Idiomata poni quæ in Oedipo non continentur, & ſunt, Hungaricum, Boëmicum, Turcicum.

PROPYLÆVM AGONISTICVM

Ad Viros Veteris Sapientiæ studio deditos, æquosque huius præsentis Operis æstimatores;

Quo

Nonnulla, quæ obijci contrà possent, soluuntur, Auctorisque in scribendo fides & ingenuitas, styli ratio, Operisque difficultas monstrantur.

VANQVAM, Viri doctissimi, *nullo Operi meo præsenti, unanimi melioris notæ Literatorum consensu non approbato tantùm, sed & quotidiana multorum annorum sollicitatione, & armata veluti deprecatione extorto, patrocinio opus sit; neque acres Aristarchorum quorundam Obeliscos, ac reprehensiones, quas nullus unquam in tam glorioso puluere desudantium vitare potuit, formidem: idem tamen mihi, quod magni nominis Scriptoribus vsurpatum scimus, faciendum esse existimaui, dum præuisa contradicentium tela, agonistica hac prolusione non cautè tantùm eludenda, sed & efficaciter illudenda, haud incongruum esse iudicaui. Enimuerò ita rebus humanis natura quasi comparatum esse videtur, ac veluti fato quodam insitum, vt quemadmodum luci vmbra, sic rebus præclaris, ac laude dignis conatibus indiuidua adsit rerum obscuratrix inuidia. Nam vt rectè ille:*

Καὶ κεραμεὺς κεραμεῖ κοτέει, ϗ τέκτονι τέκτων.
Καὶ πτωχὸς πτωχῷ φθόνει, ϗ ἀοιδὸς ἀοιδῷ.

Quod

Quod si in vilissimis rebus locum habet, quantò magis in negotio literario? quod tantò sanè excellentius est, quantò nobilitate sua omnes reliquas actiones humanas excedit longiùs. Monstrant id feruentissimæ Doctorum dimicationes, ac literaria prælia frequentissima, quibus se mutuò tanta contentione impetunt, vt plurimi è sedatioribus ingenijs Antigenidem imitantes, priuata Musa contenti, intus sibi viuere malint, quàm partos ingenij fœtus tot decertantium insultibus temerè dilacerandos exponere. Quod & ego fecissem; nisi Maiorum auctoritate compulsus, ac suffultus, Opus hoc multorum annorum labore partum, nunc tandem luci publicæ exponere fuissem compulsus. Quæ igitur aut ausibus meis opponi, aut præstitis laboribus obijci posse à nonnemine video, sequentibus capitibus quàm potero breuissimè explanabo.

CAPVT I.

Respondetur ad argumenta, queis ἀδύνατον esse hieroglyphicorum interpretationem, opinari quis posset.

Obiectio. PRIMVM igitur, quod obijci posse mihi video, est hieroglyphicæ interpretationis ἀδυναμία. Sic enim arguentes audire videor, Cur studium amplexus sim adeo arduum, ac doctissimis philologis nè tentatum quidem, priscis verò antiquitatis Scriptoribus non nisi obiter ac perfunctoriè tractatum; materiam, inquam, difficilem, intricatam, incertam, innumeris vti mysterijs, sic difficultatibus refertam, nullis finibus clausam, sed in triplicis philosophiæ adhuc incognitæ infinitos ambitûs exporrectam.

Solutio. Hisce primò aliud non respondeo, nisi quòd olim gallus à fele reprehensus; hoc mihi ingenium esse, hanc affectionem naturaliter datam. Etenim à natura ita comparatus sum, vt nihil homine dignius esse existimem, quàm industriam, viresque ingenij ijs in rebus potissimùm, quas obliuiosa ac indocta secula successu temporum neglexerunt, instaurandis, aut quas natura à communi hominum conspectu submotas in abditis secretorum penetralibus condidit, sagaciter indagandis, experiri Non quòd me vltra omnes priorum sæculorum, veluti fastuosus ille apud Plautum Maximus, ingenij felicitate atque acumine ὑπερφυῶς extollam, aut vti iactabundus ille Terentij Bombilius, me Iouis alite perspicaciorem ostendam: absit; id enim pudendæ vanitatis argumentum, modestiæ, quam sacra me religio à puero docuit, omninò contrarium, satis noui; sed solius veritatis inquirendæ desiderio insatiabili compulsus, Opus hoc arduum, à multis inchoatum, à paucis penetratum, atque adeo ob impenetrabiles difficultates veluti derelictum, ad incudem reuocare conatus sum. Accessit Cæsaris imperium, & eminentissimorum Virorum è diuer-

ſis Europæ partibus ſcribentium ſollicitatio, quâ ad tam laudabile ſtudium proſequendum, & ad Iſthmum hunc perſringendum, pro authoritate quâ pollent maxima, non perſuaſêre tantùm, ſed vltrò currentem impulêre. Quibus omnibus antiquius fuit magnum honoris Dei, bonique communis promouendi, quod in animo meo exarſit, deſiderium; quod tantò melius eſt & optabilius, quantò longiùs patet. Magno, fateor, labore, intenſo mentis æſtu opus fuit; ſed memor eram illius ſapientiſſimi Perſarum Muſladini Sadi, ſic Perſicâ elegantiâ ludentis:

✱ گرچه بیرون زرزق نتوان خورد ✱	*Quamuis præter bona à Deo conceſſa, nemo quid concedere poſſit,*
✱ در طلب کاهلی نشاید کرد ✱	*Non tamen in illis acquirendis pigritiam monſtrare debet.*
✱ غواص اگر اندیشه کند کام نهنگ ✱	*Vrinator ſi Crocodili mictum veritus fuerit,*
✱ هرگز نکند درگرا نمایه بچنگ ✱	*Pretioſam margaritam nunquam acquiſiuerit.*
✱ گر تو در خانه صید خواهی کرد ✱	*Tu ſi intra domum tuam prædam habere vis,*
✱ دست و پایت چو عنکبوت بود ✱	*Manus pedeſque tui ſint inſtar araneæ.*

His animatus, Opus aggreſſus diuini Numinis ductu conſumaui; quæ quidem ardui conatus vnica cauſa fuit. Sed iam ad inſtitutum.

Verùm inſtare quiſpiam poſſet, magnæ temeritatis indicium eſſe, rem nemini hactenus compertam, ſactuque omninò ἀδυνάτων, præſumptuoſiùs aggredi. Si enim hiſce temporibus noſtris vera, plena, & abſoluta hieroglyphicorum notitia haberi poſſet, illa vel per continuum vſum, ac haud interruptam Ægyptiorum traditionem in hæc vſque tempora fuiſſet propagata; vel in antiquis Scriptorum monumentis conſeruata; vel deperdita extinctaque, ſingulari hominum ſtudio & induſtriâ de nouo fuiſſet inquiſita & inuenta. Sed hæc notitia nullâ ratione, ob ingentes Ægyptiorum viciſſitudines atque metamorphoſes, quas ex diuerſo Regum dominatu incurrit, conſeruari hucuſque potuit. Nam de Chaldæis ad Perſas, de Perſis ad Medos, de his ad Macedones & Græcos, de Græcis ad Romanos, de Romanis ad Saracenos, denique ad Arabes, Ægyptiorum deuolutum Imperium, ſicuti varias mutationes, ſic varias quoque conſuetudines, ritus, cœremonias, doctrinas ſuis ritibus omninò contrarias addiſcens, priſtinorum Sacerdotum leges & inſtitutiones penitùs oblitum eſt. Nec libris conſeruari potuit, cùm nullus hactenus, qui nobis aliqua antiquæ ſacerdotalis Sapientiæ veſtigia exhibeat, liber ſit inuentus. Nec demum humanâ ea induſtriâ reſtitui potuit, cùm illa ſine viuo authoritatis oraculo, quo caremus, exanimis reputetur & mortua. 1 Obiectio.

Hæc Argumenta, quæ ab Agoniſtis mihi obtrudi poſſent, neſcio quid roboris primâ fronte expendentibus obtinere videntur; quamuis ſeriò illa examinantibus, non ita adamantina inueniantur, quin oppoſitis rationibus conuelli facilè poſſint & dilui. Solutio.

 Ad

Ad primum enim quod attinet; etsi quamplurimis mutationibus Ægyptus semper fuerit obnoxia, minimè tamen inde sequitur, omnem subitò scientiarum ac artium reconditarũ notitiam fuisse vnà cum translatione dominiorum abolitam. Quis nescit Græci Imperij variam fortunam, ac ingentes diuersasque vicissitudinum reuolutiones? quorum tamen scientias & disciplinas, his non obstantibus, ad nostra vsque tempora incorruptas peruenisse, monstrant infinita propemodum voluminum monumenta, quibus passim docti modò, cum magno Reipublicæ Literariæ emolumento, perfruuntur. Quæ gentes Hebræis maiorem sustinuêre metamorphosin? cùm tamen nihilominus complura ad nos propagata fuerint Reipublicæ literariæ haud indigna monumenta.

Ad secundum quod attinet, non negauero facilè, in tantis Regnorum mutationibus hieroglyphicorum notitiam ex intermissione rituum paulatim obscuratam: sed nullos, inter adeo multos patriorum rituum studiosissimos, quique ipsa mysteria ad superstitionem vsque colebant, inuentos esse, quibus symbolicas disciplinas propagare curæ esset, quiuè adeo recondita naturæ sacramenta mysticis notis expressa, literis librisque consignarent; à veritate alienum esse existimo. Imò si Herodoto credimus, suo adhuc tempore horum Interpretes, ex eius Euterpe superstites fuisse notum est. Pythagoram quoque & Platonem symbolicam suam philosophiam de columnis Mercurij didicisse, testatur Iamblichus. De Columnis autem, per quas Obeliscos intelligit, discere nequaquam potuissent, si insculpta symbola non intellexissent. Hierogrammata quoque tempore Alexandri Macedonum adhuc cognita fuisse, præter citatum Iamblichum asserunt Arrianus & Strabo. Certè Cornelius Tacitus scribit, Germanicum Cæsarem, cùm venisset in vrbem Thebanam, & fabricas illas prodigiosas curiosiùs fuisset intuitus, vnum è Senioribus Sacerdotibus, qui figurarum Obeliscis insculptarum faceret explicationem, aduocasse. Qui nisi huiusmodi literarum cognitione fuisset imbutus, aduocatus nequaquam fuisset. Non dicam hic de Hermapione, quem Tyberius Cymbalum Mundi appellat, Tertullianus Hermotelen: hunc enim hieroglyphicorum cognitionem si non consummatam, saltem non minimam habuisse, nobis manifestum facit huiusmodi interpretationis ab Ammiano Marcellino relatum specimen; quamuis id falsò, & ex sola Plinij æstimatione, Obelisco Sennesertæo sit applicatum. Ruffinus de artibus Ægyptiorum adhuc suâ ætate vigentibus sic scribit: *Iam verò Canopi quis enumeret superstitiosa flagitia? vbi prætextu Sacerdotalium literarum* (sic enim appellant antiquas Ægyptij literas) *magicæ artis erat penè publica Schola*. Ex quo patet, non ita extinctam fuisse huiusmodi literarum notitiam, quin semper aliqui Sacerdotum fuerint inuenti, harum gnari.

Pythagoras & Plato nouerunt hieroglyphica.

Hermapion.

Ruffinus hist. Eccles.

Ad libros verò de his agentes quod attinet, certè eiusmodi adhuc in vsu fuisse tempore Ptolomæi Philadelphi, paulò post ostendetur. Fuit is Ptolomæi Lagi filius, secundus eo nomine, artium & ingeniorum cultor, & quod adhæret, librorum. Itaque Alexandriæ ingentem Bibliothecam composuit, instructione & exemplo Aristotelis adiutus, imò & ipsis

ipsis

ipsis eius libris teste Strabone; de qua sic scribit Ben Gorion celebris apud Hebræos Historicus:

והנה בימים ההם המלך פתולמי איש חכם ונבון
מאד בעל אותיות ויבא בלבו לעשות אשר לא עשה מי Gorionides
שום אדם לפניו: וישלח משרתיו ובעלי לשונות בכל בספר
ארץ ומדינות לקבץ כל זכרונות וספרי חכמים הקדמונים שנאמר
בבלוניים פרשיים עיבריים פלסופים ומחברים אחרים מלחמות
וספרי החכמי מצרים אשר הם נכתבים באותיות החיות י"א פרק
ובהמות: c. 16 : י"ז

Hoc est: *Et ecce in diebus Regis Ptolomæi Viri sapientis & multùm periti, Viri literarum studiosi; & ecce venit in mentem eius, vt aggrederetur id, quod ante eum nullus; & misit in omnem terram, & vrbes Viros linguis & sapientiâ conspicuos, vt antiquorum monumenta colligerent. Libros itaque Babyloniorum, Persarum, Hebræorum, quantum potuit, congessit plurimos; inter quos libri quoque Ægyptiorum figuris animalium literarum loco effigiati, &c.* Cui Fl. Iosephi lectio Græca consentit; sic enim habet: Δημήτριος ὁ Φαληρεὺς, ὃς ἦν ἐπὶ τῶν βιβλιοθηκῶν τοῦ βασιλέως, σπουδάζων εἰ δυνατὸν εἴη πάντα τὰ κατὰ τὴν οἰκουμένην συναγαγεῖν βιβλία, καὶ συνωνούμενος, εἴ τι που μόνον ἀκούσειε σπουδῆς ἄξιον ἢ ἡδὺ τῇ τοῦ βασιλέως προαιρέσει, μάλιστα γὰρ περὶ τὴν συλλογὴν τῶν βιβλίων εἶχε φιλοκάλως, συνηγωνίζετο ἐρομένου δ' αὐτόν ποτε τοῦ Πτολομαίου, πόσας ἤδη μυριάδας ἔχει συνειλεγμένας βιβλίων τὰς μὲν ὑπαρχόντων εἶναι περὶ εἴκοσι, ὀλίγου δὲ χρόνου, εἰς πεντήκοντα συναθροίσειν. &c. Iosephus Fl. *Demetrius Phalereus regiarum Bibliothecarum præfectus dabat operam, vt si fieri posset, omnes totius Orbis libros colligeret, coëmens quotquot vnquam audisset cognitu dignos, aut cupiditati Regis gratos, cuius præcipuum erat in congerendis libris studium. Hic rogatus aliquando à Rege, quàm multa millia iam comparasset, ait se iam habere circiter ducenta millia, sed breui habiturum quingenta millia &c.* De hac prodigiosa librorum coaceruatione Cedrenus quoque: *Philadelphus* Cedren. l. 22. inquit, *libros sacros, Chaldaicos, Ægyptios, Romanos, diuersilingues conquisitos in Græcam conuerti omnes curauit, in vniuersum ad centum millia voluminum: quæ omnia in Bibliothecis suis Alexandriæ reposuit.* Cui astipulantur Agellius, Ammianus, Eusebius, & Seneca; quamuis in numero varient. Agell. l. 6. c. vlt. Quis dicat porrò, ab infinita prope hac librorum ex toto Orbe conquisitorum congerie mysticos Ægyptiorum Sapientum Codices in Bibliotheca rarissima solos fuisse exclusos? Ammian. l. 22. Euseb. l. 8. de pr. Eu. quis credat ea monumenta, quæ præ cæteris omnibus non apud Ægyptios tantùm, sed & apud exteros in pretio erant & existimatione maxima, quæque tam auidè ab omnibus expetebantur, fuisse neglecta? Certè nullus. Sen. c. 9. de tranquill.

Sed dicent, Omnes hosce libros sub Dictatore Cæsare infelici incendio sublatos ad posteritatem peruenire non potuisse. Respondeo. Ponamus conflagrasse; cùm tamen hæc ingens librorum strages non contigerit nisi 224 anno post eorum acquisitionem; non sequitur omnes ita fuisse absumptos, vt ad posteros nullius doctrina peruenerit. Quid enim in tam exquisita librorum multitudine spacio ducentorum & am-

pliùs annorum, ab hominibus ſtudioſiſſimis vndequaque, tùm ad elegantiſſimum illud regium contemplandum opus, tùm ad inæſtimabilibus theſauris perfruendum, confluentibus, quid inquam excerpi non potuit & tranſcribi? quantas gazas tranſportatas putamus, non vulgarium, quos plerique negligebant, ſed reconditiſſimorum quorumuis librorum, quos inter haud dubiè primum locum obtinebant ij, quos Sacerdotales vocabant, hieroglyphicis notis & ſymbolis ſpectabiles? Ego ſanè hæc paulò profundiùs expendens, quicquid hodie antiquæ Sapientiæ fragmentorum ſupereſt, ex illa veluti è locupleti Amalthææ cornu profluxiſſe, arbitror. Hinc omnia Triſmegiſti, Beroſi, Chæremonis, Manethonis, Phlegontis, Aſtrampſychi, Pherecidis, aliorumque tùm Arabum, tùm Chaldæorum fragmenta, quæ paſſim allegamus, exijſſe videntur. Hinc antiquam illam & myſticam Ægyptiorum Philoſophiam ab Ariſtotele concinnatam, quæ multos annos in Bibliotheca Damaſcena latuerat, prodijſſe certum eſt; quam deinde Franciſcus Roſeus Rauennas tandem luci reddidit è Græco primùm in Arabicum, & ex hoc in Latinum demum tranſlatam. Sed verba eius audiamus; ſic enim loquitur. *Cùm anno ante hæc tertio Damaſci agerem, ſanctiſſimè Pontifex, vt bonarum literarum ſemper cultor, obnixè omnem dedi operam, nullis parcendo diſpendijs ac laboribus, quò celebrem Vrbis Bibliothecam ingrederer* (comite amico nonnihil locutione Arabicâ imbuto ad inſcriptiones ſatis perlegendas) *exploraturus digeſtos illic codices innumeros & pretioſos; inter quos præcipuè vnus vetuſtiſſimus occurrit prænotatus, Ariſtotelis Theologia ſeu Philoſophia myſtica: quam quoniam audiueram fuiſſe ab Ariſtotele conditam, amiſſamque deſiderari; ſtatim ſuccurrit impetus habendi operis, cogitans quantæ futurum eſſet exiſtimationis apud omnes Philoſophos & Theologos.* & cœtera quæ ſequuntur. Vide quæ de huius Philoſophiæ præſtantia fusè in Obeliſco Pamphilio diſſeruimus.

In Dedicat. epiſt.

In Bibliotheca quoque Babyloniorum huiuſmodi libros conſeruari, teſtatur Elluchaſen Arabs: verba eius in Arabico ſic ſonant:

l. de 4. gen. animalium.

كان الناس اولين من قدم في مصر وكانوا كتبوا كتبهم في صورة الاوحوش
والحيواذان لستروا اسرارهم وكثيرين احرين مثل هذه يحرسون حتي هذه زمان
في الكنز الملـــــــــــــــــــــــك ۞

Primos hominum in Ægypto prognatos indigenæ gloriantur; atque hi ſcribebant libros ſuos figuris quadrupedum, ſerpentium, & aliorum inſtrumentorum, vt ab indigenis remouerent occulta & arcana ſapientiæ ſuæ. Huiuſmodi libri in theſauro Regis adhuc in hunc diem conſeruantur.

Similia refert de Bibliotheca Gazenſi Seduna Archimandrita eiuſdem loci, qui in relatione quadam de Samaritanorum inſtitutis tractans, ſic dicit Samariticè:

Relatio Samaritana in Vatic. Bibl. inter lib. Aethiop.

[illegible]

[illegible]

Hoc est: *Est nobis in Gaza Bibliotheca plena libris antiquis, ex ijs multi inueniuntur scripti à Sacerdotibus Ægypti; literæ eorum sicut similitudo animalium, & dicitur, quòd illi restent ex Bibliotheca Ptolomæi Regis Ægypti.* Porrò neque Æthiopia hisce Ptolomaicis Codicum thesauris caruisse videtur; Æthiops enim à me per literas de rebus Æthiopicis consultus, sic ad quæsita respondet Æthiopicè.

Abi saalacha amneia bemach facha zazzahha facha lita, chama ahab laanta chulu zasamaanu vezaamarna im abina veana ahab laanta, asmabazuhhan mazzachafat bechulu Ithiupia. seu. sadusada babel nagusana vazazzachasu bathurat hhaia zaithauuas zaalb hholko ansas vechulu arui gadom. *Muchi Æthiops Abyssinus in quadam Epistola ad me data.*

In literis ad me missis petis, ut te certiorem faciam de omnibus ijs, quæ ab antiquis Patribus audiuimus, maximè de Bibliothecis Æthiopiæ. Dico itaque tibi, multos, eosque antiquos libros passim in tota Æthiopia hinc inde reperiri, potissimùm in domo Imperatoris nostri, è quibus multi scripti sunt figuris animalium, quos dicunt antiquitùs ex Ægypto translatos.

Huic non absimilia apud Nicolaum Codignum de Bibliothecis Æthiopiæ narrat quidam Anonymus: *In monte,* inquit, *Amara, Bibliotheca illa celeberrima conseruatur, quæ initium à Regina Saba dicitur accepisse; depositos ibi esse libros multos, quos & tunc Salomon ipsi Reginæ, ab Hierosolymis in patriam discedenti, dono dedit, & singulis deinde annis solitus erat ad eandem mittere; inter reliquos esse quosdam, quos vetustissimus ille Enoch ab Adamo septimus de cœlo, de elementis, deque alijs philosophicis rebus composuit. Esse alios, quibus res Mathematicas, & plurima ad sacros ritus & cæremonias spectantia, Noëmus tradidit. Alios ab Abrahamo editos, cùm esset in valle Mambre, vbi philosophiam publicè profitebatur, & eos habebat Auditores, quorum opera quatuor illos Reges, qui Lothum cœperant, acie profligauit. Alios à Iobo, ab Esdra, à multis Prophetis, & summis Iudæorum Pontificibus de rebus varijs conscriptos. Alios esse libros, de rebus varijs partim solutâ, partim ligatâ oratione à Sibyllis. Alios ab ipsa Regina Saba, & eius filio Melilecho compositos.* Huic relationi etsi fides non omninò adhibenda sit, quandoquidè eam diligenti examinatione factâ non ita veritati conformem inuenerim; nequaquam tamen dubitari debet, plurimos adhuc ibi libros, eosque rarissimos, ac nobis inuisos recondi; cui fidem faciunt alij Æthiopes, & inter cœteros Gregorius Abbas montis Amaræ, qui dum hæc scribo, Romæ degit. Bibliothecæ Æthiopiæ.

Non dicam hîc de celeberrima Bibliotheca Byzantina, quam Zonaras & Cedrenus centum viginti mille Codicibus memorant fuisse insignem; in qua & Draconis intestinum 170 pedes longum, totâ Homeri Iliade aureis literis conscriptâ memorabile conseruatum fuisse legitur? Quis nescit diuitias Bibliothecæ Attalicæ siue Pergamenæ, quæ ducentis millibus librorum singularium instructa claritate proxima, teste Plutarcho, ab illa Alexandrina fuit? Bibliotheca Byzantina.

Ex quibus omnibus haud dubiè ingens Reipublicæ Literariæ totique posteritati vtilitas & emolumentum profluxit. Quicquid enim scientiarum & artium seu disciplinarum modò superest, ex ijs translatum primò quidem per Græcos ad Romanos, deinde per hos ad reliquam posteritatem peruenisse, nemo ambigere debet. Si igitur reliquæ artes & scientiæ per continuam transcriptionem ad hæc vsque tempora propagatæ sunt; quis hieroglyphicam Ægyptiorum Sapientiam simili ratione hucusque propagari potuisse negabit? Imò id verum esse, Oedipus hic toto passim Opere demonstrat ex Ægyptiacæ doctrinæ fragmentis, veterum Authorum monimentis sparsim hinc inde insertis; quæ cùm omnium oculis obuia sint, ea fusiùs hoc loco deducenda non censui. Imperitè igitur quispiam hieroglyphicæ interpretationis ἀδυναμίαν ex eo, quòd nulli libri supersint, arguet.

CAPVT II.

Reliquæ Obiectiones, quæ fieri possent, soluuntur.

Obiectio I. INter cœtera, quæ magnam vim ad instituti nostri rationes euertendas obtinere quis arbitrari posset, sunt quoque libri illi Apuleiani, quos de opertis adytis prolatos, ait, literis ignorabilibus prænotatos, partim figuris animalium, partim nodosis & in modum rotæ tortuosis capreolatim condensatis apicibus. Solutio. Verùm qui ὀνομοφαῖσιν Apuleianæ argumentum rectè calluerit, facilè videbit, fictis & fabulosis rationibus causam suam stabilire contra nos conaturum eum, qui hoc se argumento munire voluerit. Nam præterquàm quòd huiusmodi enarrationes ab Apuleio non tam veritatis historicæ astruendæ, quàm ingenij vberis ostentandi gratia sunt fictæ; certè non video cur ijs tantopere fidendum. Accedit, Apuleium nequaquam huiusmodi literas præcisè & omninò ἀγνοείμους seu ignorabiles sensisse, sed quatenus difficillimâ scribendi ratione à profanorum lectione munita solùm videret impeditas; quin & seipsum ijs imbutum in sequenti verborum contextu insinuat. *Tunc semotis*, inquit, *procul profanis omnibus linteo vndique me contectum amicimine arreptâ manu Sacerdos introduxit in ipsius sacrarij penetralia. Quæres forsan studiose Lector, quid deinde dictum sit, quid factum? Dicerem, si dicere liceret; cognosceres, si liceret audire; sed parem noxam contraherent aures & linguæ temerariæ curiositatis.* (Apul. l. 11.) Pari ratione cùm Ammianus Marcellinus literas hieroglyphicas dixit ignorabiles, non Græcis, non Arabibus, non Ægyptijs, sed Latinis ignorabiles dixit. Audiamus verba eius: *Sunt*, inquit, *& subterranei Syringes, & quidam flexuosi secessus, quos, vt fertur, periti rituum vetustorum aduentare diluuium præscij, metuentesque, nè ceremoniarum obliteraretur memoria, penitus operosis digestos fodinis per diuersa loca statuerunt, & excisis parietibus volucrum ferarumque genera multa sculpserunt, & animalium species innumeras, quas hieroglyphicas appellarunt, Latinis ignorabiles.* (L. 22. Iulian.) Quòd si simpliciter ignorabiles dixit, cur eas ab Hermapione cognitas & explicatas asseuerat alio in loco?

co? Eo igitur sensu literas ignorabiles dixisse censendus est, quo nos, cùm aliquid difficile & impenetrabile innuere volumus, Arabicum dicimus, aut simili nobis ignoto characterum genere conscriptum. Quod porrò Strabo dicat, Chæremonem Ælij Galli Ducis in Ægyptum comitem, quòd hieroglyphicorum cognitionem se callere iactaret, passim ab omnibus fuisse ludibrio habitum; non ideò factum esse existimari debet, quòd veluti humani ingenij vires longè transcendentem attentaret materiam, sed quòd ignarissimus cùm esset, & nullâ exquisitioris doctrinæ supellectile instructus, rem arduam omninò & difficilem aggredi præsumptuosiùs auderet, vti ex contextu verborum patet; sic enim Strabo: Παρηκολούθει δέ τις ἐξ Ἀλεξανδρείας ἀναπλέοντι εἰς τὴν Αἴγυπτον Αἰλίῳ Γάλλῳ τῷ ἡγεμόνι Χαιρήμων τοὔνομα προσποιούμενος τοιαύτην τινὰ ἐπιστήμην γελώμενος δὲ τὸ πλέον ὡς ἀλαζὼν καὶ ἰδιώτης. *Comitatus quidem est Ælium Gallum Ducem ex Alexandria nauigantem in Ægyptum quidam nomine Chæremon, qui eiusmodi scientiam profitebatur; sed ob ignorantiam & superbiam plurimum ridebatur.* vel vti Græcus textus habet, *plurimùm ridebatur veluti superbus & idiota.* Imò paulò post, eo ipso tempore adhuc plerosque Sacerdotes hieroglyphicorum scientiam calluisse, quamuis ab omnibus eam absconderint, sequentibus verbis ostendit: *Ostendebantur ergo ibi Sacerdotum ædes ac domicilia, in quibus Eudoxus & Plato egerant. Etenim Eudoxus cum Platone eò profectus est, & ambo cum Sacerdotibus annos tredecim sunt versati, vt nonnulli tradiderunt. Ipsi Sacerdotes cùm rerum cœlestium scientiâ præstarent, cæterùm arcanam eam seruarent, neque cum quoquam communicare vellent; tamen & tempore, & obsequio deuicti nonnulla præcepta enarrauerunt, cùm plurima interim Barbari occultarent.* Et paulò post: *Ignorabatur annus eo tempore apud Græcos, quemadmodum alia permulta; donec iuniores Astrologi ab ijs acceperunt, qui Sacerdotum monumenta in Græcam linguam transtulerunt, & adhuc tùm ab ijs, tùm à Chaldæis accipiunt.* Quæ verba sanè tam clara sunt, vt videantur esse omnium eorum, quæ hactenus dicta sunt, ἀνακεφαλαίωσις, seu recapitulatio.

Ij verò qui de huiusmodi sacræ scientiæ restaurandæ spe nimis abiectè & desperatè loquuntur, audiendi non sunt, vti Michaël Mercatus, Vir alioquin prudens & doctus, sed plùs æquo pusillanimis. Hic enim in supplemento Obeliscorum, postquam multas rationes ad eorum inuestigandorum impossibilitatem ostendendam proposuisset, tandem veluti desperabundus in hæc verba exclamat. *E dunque tanto tempo, che la vera notitia delle lettere hieroglifiche fù oscurata e perduta nell'Egitto, doue essendo prima tenuta da'i Sacerdoti solamente (come diffusamente si è dimostrato nell'altro Capitolo) che hora non possiamo hauer più speranza di ritrouarla cosi nell'Egitto, come in altro paese*, &c. *Tanto igitur tempore*, inquit, *hieroglyphicorum notitia obscura fuit & perdita in Ægypto, vbi primò inter Sacerdotes tantùm conseruabatur, deinde* (suppleo enim pendentem Mercati sententiam) *sic videtur interijsse, vt modò nulla spes superfit ad eam nec in Ægypto, nec in alijs regionibus reperiendam.* Miror ego hominem hîc tam audacter, seu potiùs timidè impossibilitatem huius negotij asseuerare. Si dicas: Mercatus eò pertingere non potuit, ergo nullus alius; Argumentum affers nullius

mo-

momenti. Quis enim adeo dialecticarum præceptionum ignarus est, qui non videat huiusmodi enthymemata nequaquam concludere? Nam falsò, nè dicam stolidè, ratiocinaretur, qui diceret: America omnibus seculis incomperta fuit; ergo vel nunquam extitit, vel fieri non potest, vt reperiatur? cùm eam aliquando, imò Salomonis tempore cognitam fuisse, non obscuris indicijs monstret Arias Montanus, imò aureum illud פרוים primùm inde delatum, ex nominis etymo non inconuenienter ostendat; Americum verò Vesputium, & Christophorum Columbum, eam hisce vltimis temporibus denuò detexisse notius est, quàm vt dici debeat. Pari ratione falsam adstrueret conclusionem, qui Regiones polo vtrique subiectas, eò quòd mortalibus hucusque incompertæ sint, vel non exstare, vel inueniri non posse, inferret. Falsa itaque est argumentatio à non facto, ad impossibilitatem faciendi. Ex eo enim quòd nullus hactenus inuentus sit, qui genuinam hieroglyphicorum scientiam demonstrauerit, non sequitur, nullum futurum, qui eam aliquando sit demonstraturus. Multa quotidiè reperiuntur, quæ priùs omnem humani ingenij subtilitatem excedere videbantur. Quòd si quispiam hoc tempore prodiret, qui vitream Archimedis sphæram, volitantes Architæ columbas, Dædali statuas suapte sponte hinc inde cursitantes, se fecisse iactaret; eum sine dubio tanquam operum inimitabilium attentatorem riderent plerique; cuiusmodi tamen opera ego Francofurti in Germania facta hisce oculis meis vidisse me memini, tanto ingenio architectata, vt nec Archimedem, nec Architam, nec Dædalum ad tam eminens artis fastigium aspirare vnquam ausos fuisse, plane mihi persuadeam. Cesset igitur infirmum argumentandi genus: non factum est; ergo fieri non potest. Multa passim indoctorum seculorum incuria neglectuque, vel temporum vetustate, hominumuè obliuione sepulta, singulari Dei prouidentiâ hisce temporibus denuò eruuntur, restauranturque. Multa etiam in incognitis nobis regionibus passim, quæ nos latuerunt, scita fuerunt. Sic Typographica ars à Ioanne Guttenbergio Argentinensi Moguntiæ feliciter detecta; ac pulueris pyrij conficiendi ratio, quæ tanto tempore nos latuit, Sinarum genti nequaquam incognita fuit. Sed quid peregrina sectamur? Intueamur cœlum, commune illud naturæ speculum; & præsentem cœlorum faciem omnibus prioribus seculis incognitam deprehendemus. Comparent stellæ nunquam visæ, & visæ disparent. Ipse Phœbus, qui rerum omnium in vniuerso naturæ Theatro aspectabilium longè pulcherrimus omnium opinione est habitus, hoc seculo tandem fumosâ facie, ac infecto vultu maculis prodijt; diceres eum variolis laborare senescentem. Luna quoque terræ figuram affectans, maribus turgens, montibus & confragosis vallibus modò vestita comparet, antiquis seculis hisce insignibus inuisa. Venus veluti altera Lunæ Simia, cornutâ facie surgens, nunc ἀμφίκυρτον, nunc διχότομον, aut πανσέληνον, aliasque induta formas in scenam prodit antehac incompertam. Iuppiter, qui solitarius orbe suo hactenus circumuagari putabatur, modò longâ ministrorum cateruâ, digna regia stella tanto comitatu, incedere conspicitur.

Inuenta varia.

Co-

Cometæ quoque ſpatio, quo eos olim rude ſeculum coarctabat, minimè contenti, altiora affectantes ſuper Solis Lunæque vias dominio conſpiciuntur ſublimes. De quibus qui plura deſiderabit, conſulat lynceos huius ſeculi Mathematicos. In terreſtri Orbe non minores videas rerum Metamorphoſes. Habitantur paſſim vtriuſque zonæ torridæ frigidæque ſubiectæ regiones, quarum illam æſtus intemperie, hanc frigoris inclementiâ inhabitabilem aſſerebat Ariſtoteles. Viſuntur hodie ἀντίχθονες nobis contraſtantes, quos ſuo tempore eſſe negabat magnum Eccleſiæ lumen Auguſtinus, & Lactantius. Circumitur hodie totius terreni Mundi globus, quem turbinatâ ſuperficie in infinitum exporrectum ſimpliciùs credebat antiquitas. Quotidie noua Regna, Inſulæ, montes, hominum ferarumque monſtra, de quibus antea nihil conſtabat, deteguntur. Hâc enim viciſſitudine rerum, hâc varietate ac metamorphoſi ludit in Orbe terrarum cum filijs huminum æterna Dei Sapientia. Sic inconſtans continuò rerum vertitur ordo: ſic in circulo eunt omnia, donec in centro tandem, quod ſine circumferentia vbique, ſtabilita quieſcant. Eſt enim hæc maximè ab Authore naturæ ad Vniuerſi decorem intenta viciſſitudo. Corrumpuntur res, vt generentur; generantur, vt iterum corrumpantur, & ſic alternâ mutatione in ſuo ſtatu & vigore conſeruentur; nec quicquam Mundum hunc magis decet, quàm indeſinens hæc rerum corruptio, conſentienſque rerum omnium diſſenſus, iuxta illud Pindari;

Ἐν χερῷ δ' ὔτεν μέλαιναι κάρπον ἔδωκεν ἄρουραι,
Θένδρεα ὐκ ἔθηλει πάσαις ἐτέων περιόδοις
Ἄνθος εὐώδης πλύτω ἴσον.

Non ſemper nigræ terræ fructum edunt,
Nec volunt arbores omnibus annorum periodis
Fructum ſuaueolentem ferre copioſum,
Sed alternis vicibus: ſic etiam homines verſat ſors.

Egregiè ſanè hiſce ſubſcribit Seneca: *Rerum natura ſacra ſua ſimul non tradit, initiatos nos credimus, in veſtibulo eius hæremus: illa arcana non promiſcuè, nec omnibus patent, redacta in interiore ſacrario clauſa, ex quibus aliud hæc ætas, aliud, quæ poſt nos ſubibit, accipiet.* Haſce igitur viciſſitudinis leges omnes humanæ vitæ actiones ſequuntur: mutantur Regna & Imperia, ſuis quandoque reſtituenda cyclis: perduntur ſcientiæ & artes, vt ſuo tempore & ſeculo, quando nimirum rerum Arbitro Deo viſum fuerit, reſtituantur. Quid quòd vno Imperio, vnâque Monarchia politicus hic Mundus diu conſiſtere non potuit. Adeo varietatis appetens eſt humanæ vitæ conditio. Ita ſi circa vnam & eandem ſcientiam tantùm occuparentur mortales, vnaque ſemper eſſet omnibus rerum cognitio & facultas; torpeſcerent ingenia, ſcholæ languerent, rerum digniſſimarum omnis ceſſaret inquiſitio. Nunc verò inuentarum artium interitus, & noua nondum cognitarum inuentio, mirum quantum præſtantia ingenia exſtimulant, tùm ad haſce pertinaci ſtudio & conatu perquirendas, tùm

ad illas ex obliuionis & ignorantiæ tenebris eruendas asserendasque. Sepulta sunt igitur, vt viuidius resurgant; vt luculentius pateant, latent; ne pereant denique, pereunt. Sed quis, vel quando suis restituenda locis, soli illi, qui sibi futurorum temporum necessitates reseruauit, cognitum est.

Hæc & similia innumeris exemplis confirmare possem, nisi rerum passim notarum tædiosa narratione Lectoris patientia abuti vererer. Nulla scientia tam ardua, sublimis, & incognita, quam non humani ingenij subtilitas penetrare possit; nullam quoque artem extinctam penitus aut perditam existimem, cuius non vestigia in aliquo Mundi nobis incognito angulo, seu Bibliotheca quapiam peregrina, sub peregrini idiomatis tegumento, veluti sub fauillis & cineribus, inter semesorum Codicum pulnerulenta cadauera, sepulta fulgeant; aut quæ in varias partes iniuria temporum dissipata & discerpta, apud antiquos Authores sparsim non reperiantur. Quòd autem sepulta iaceant, contingit partim incuriâ & negligentiâ, partim inuidiâ & ignorantiâ eorum, qui huiusmodi librorum thesauros possident. O quot, & quàm egregia, ac nullis opibus comparanda librorum monumenta hinc inde in celebrioribus Bibliothecis cum tineis & blattis luctantia situ pereunt & squalore; quæ si lumini per viros linguarum peritos committerentur, Deum immortalem! quàm eximium incrementum breui tempore suppellectili literariæ, adeò incultæ ac impolitæ in multis, videremus accessisse, potissimùm ex Hebræorum & Arabum thesauris. Arabes enim, vtpote Ægypto vicinos & conterminos, sacræ adhæc Philosophiæ æmulos homines & ad rerum abditarum inquisitionem à natura procliues, verisimile est sicuti alias omnes liberaliores disciplinas, sic Ægyptiorum potissimùm reconditiores vndique conquisitas, literisque commendatas præ cœteris gentibus suas fecisse. Hebræi verò tantam habent ad ritus, sacrificia, cæremonias, sacras disciplinas Ægyptiorum affinitatem, vt vel Ægyptios Hebraizantes, vel Hebræos Ægyptizantes fuisse mihi planè persuadeam. Nam vtrum hi ab Ægyptijs, an hi ab illis prima Philosophiæ suæ fundamenta susceperint, meritò quispiam dubitare posset; nisi sacræ literæ luculenter superstitiosæ Religionis fundamenta, & architectonicas rationes, ex Hebræorum lege desumptas passim monstrarent. Sic enim legitur in libris Machabæorum: *Et expanderunt libros legis, de quibus gentes scrutabantur similitudinem simulacrhorum suorum, & attulerunt ornamenta Sacerdotalia*, &c. (1. c. c. 3. v. 49)

(Cabala Hebræorum.) Certè Cabala, quam ipsi ab Adamo ad Enoch, ab Enoch ad Noemum, ab hoc ad Abrahamum, ab Abrahamo ad Mosen, à Mose denique ad reliquam posteritatem continuâ traditione à primis Mundi incunabulis ad hæc vsque tempora propagatam dicunt, nihil aliud, nisi hieroglyphicæ Sapientiæ archetypus fuisse videtur. Hebræos enim primos mortalium scientias & artes, similiaque recondita sacramenta columnis saxeis, lateritijsque Obeliscis, tanquam perennia antiquæ Sapientiæ testimonia contra omnem ignium aquarumque violentiam insculpsisse, testatur Iosephus; quos Simiæ Hebræorum Aegyptij à Chamo edocti, imitati sunt,

vt

vt alibi ostendimus. Dictis fidem faciunt quamplurima, quæ inter sacras Ægyptiorum sculpturas passim inueniuntur, nescio quid indigitantia Hebraicum. Quid enim aliud Sphynges illæ Aegyptiacæ, quas in templis suis ad ἀρρήτω καὶ ἀινιγμάτω, hoc est, ineffabilia sacramenta demonstranda, insculptas habebant, nisi Cherubinorum corpora arcæ superposita repræsentare videntur? Quadriformes verò τῶν κωμασίων, teste Clemente, in publicis solennitatibus circumferri solitæ aureæ imagines, nihil aliud retulisse videntur, nisi quatuor illa apud Ezechielem animalia, tot scriptorum monumentis celebrata. Adde secretiorem illam Hebræorum de Deo, Angelis, Dæmonibus, quam מרכבה quadrigam vocant, sapientiam, eum Aegyptiorum dogmatis penè esse eandem, vt & in Cabala fusè ostendimus. Multa hîc dicere possem de virga Mosaica, de sacro Tau, de Serpente eleuato in deserto, de alijs sacris instrumentis quibus passim in sacrificijs suis vtebantur, de capitum ornamentis, habituque Sacerdotali, quorum omnium notissima vestigia inter hieroglyphica reperiuntur. Sed quoniam in toto hoc Opere de ijs copiosa passim dabitur dicendi materia, singula in sua loca differemus. Interim satis erit, hîc obiter tantùm demonstrasse, quantum reconditioris literaturæ Hebræorum & Arabum cognitio faciat ad hieroglyphicæ literaturæ instaurationem; & quòd illa sola ex Orientalium petenda sit fontibus. Imò ausim sanctè affirmare, quòd eiusmodi linguarum neglectus, sicuti inducit ignorantiam rerum eximiarum, antiquitatum hactenus inauditarum, aliarumque artium ac scientiarum æternis tenebris damnatarum; ita earum cultus & promotio ingentia non Reipublicæ tantùm literariæ, sed & toti Ecclesiæ, ac Reipublicæ Christianæ commoda præstat & emolumenta.

l. 5. Strom.

CAPVT III.

De fide, ingenuitate, cœterisque ad stylum & scribendi rationem pertinentibus, quibus in hoc Oedipo processit Author.

INter cœtera Lectoribus meis non exiguam admirationis suppeditabit materiam, Authorum quorundam exoticorum, videlicet Arabicorum, Hebræorum, Chaldæorum, Persarum, Coptorum, aliorumque similium frequens allegatio; de quibus id mihi obijci posse video: Quis Authores hosce vidit? quis scit, vtrum testimonia & authoritates sincerè & candidè depromptæ sint? vtrum ingenua locorum interpretatio allata? Quod iudicium vt præuenirem, sinceritatis meæ testes volui dictorum idiomatum peritos, quibus priùs autographo ante oculos exposito depromptas authoritates examinari curaui. Librorum exoticorum textus examinarunt, & cum autographo contulerunt quotquot ferè in Triumpho polyglosso Cæsaris honori consecrato, in linguis magis exoticis, suam impenderunt operam; Arabica & Syriaca Maronitæ; Hebraica & Chaldaica Ioan. Bapt. Iona earundem Professor Pontificius, deinde R. Isaac & R. Dactylus Romani, quorum vterque à me pretio conductus locis ex

Obiectio.

Solutio.

Rabbinorum monimentis fideliter depromendis Amanuensis munus obijt; quibus successit præsentis Operis Typotheta Zacharias Dominicus à Kronenfeld Palæo-Pragensis, qui pleraque ex ipsis autographis, vt maiori fide procederetur, composuit. Vt proinde de mea fide & ingenuitate nemo ampliùs dubitare possit, nisi omnis humanæ fidei pessundator; cui contradicere, nihil aliud est, quàm nodum, vti dici solet, in scirpo, pilumque in ouo quærere. Quod si quis fecerit, is se longissimè à veritate rei, à candore humani pectoris, à nostra intentione abesse intelligat; nec me culpet, sed animum suum; caueatque nè idem fortassis sibi contingat, quod ictericorum linguis & oculis solet, vt quæ alba sunt omnibus sanis, quæque suauia, illis amara, lurida, varijsque infecta coloribus videantur.

Scribendi genus.

Quòd autem ad scribendi genus attinet, nec illud ex æquo placiturum præuideo, cùm & in hoc subinde displiceam mihimetipsi. Nam dum in eo artium, scientiarumque, vti & exoticarum linguarum vbertate, singula conor attingere, idque quàm breuissimè; vix rerum chaos effugere potui, præsertim quando, quod vsu & ratione collegerim, oratione subtili & pressa ad Atticorum aures teretes explicare non vsquequaque vacauerit. Sæpe maioris ingenij putem, loco suo & tempore in abditissimarum rerum expositione cultum negligere, quàm religiosè in omnibus obseruare. Itaq; neq; Tullianam phrasin, nec numeros semper amplectimur, sed pro ratione materiæ & argumenti polychromatico genere vtimur. Notis & symbolis defectu aliorum noua substituimus nomina. Fucos etiam consultò, argumento quod tractamus ita iure suo veluti postulante, omittimus; secùs enim facere, nihil aliud foret, quàm rugosam vetulæ faciem irrito conatu & imprudenti consilio, pulchram reddere velle. Vnde hæc illis relinquimus, qui in scriptis suis veluti ad Lydium Ciceronianæ eloquentiæ lapidem concinnandis, omnem ætatem consumunt. Mihi argumentum graue, difficile, arduum, subtile, reconditum ijs verbis, quæ non tam elegantiam, quàm claritatem præseferant, explicasse sufficiat.

Quod reliquum Oedipi spectat, boni Oedipi partes explere conatus sum, id maximè ob oculos mihi præfigendo, vt vera dicerem, & hucusq; Reip. Liter. incognita, hoc est, factorum genera tantùm, non modos & scrupula prosecutus, nisi cùm tutò atque vtiliter addi loci opportunitas peteret: nam multis affectione multiplici multa affinxit tumor, pleraque etiam vera comperta, sed prorsùs superstitione enormia ad punctum explicare non tulit hæc ætas, dum adhuc animi curiosi doctrinæ incendijs calent, rerumque iam dudum proscriptarum vigor non tam ad incitandos homines, quàm instruendos propositis adhærescit.

Habes instituti mei rationem, Lector beneuole, in qua si quid laude dignum, Deo bonorum omnium largitori id imputes velim; si verò nonnulla displiceant, illa vel excuses, vel meliora substituas.

CA-

CAPVT QVARTVM.

CAPVT IV.

De difficultate Operis, & auxilijs à varijs in hoc Opere collatis.

QVi nauigant mare, enarrant pericula eius; qui incognitos abditarum rerum recessus explorant, quot laboribus, curis, vigilijs se conficiant, quot difficultatum scopuli superandi, quot inculta, auia, & deuia deserta adeunda, cum quot monstris concertandũ sit, solos illos nosse mihi persuadeo, qui similia vel attentarunt, vel difficultatibus territi, veluti desperatione in transuersum acti à proposito sibi tramite destiterunt. Ego sanè, si quis alius, in hoc præsenti Opere omnia dictarum difficultatum præcipitia me expertum esse, dicere non inficiabor. Historias conscribere, Mathematum dulcia illustrare viridaria, Philosophica Theologicaque solis opinionum disparatis fulta sententijs meditari, cœterisque liberalium artiũ studijs publico bono incumbere; tranquillũ, mellifluum, & plenum dulcedinis argumentum, huius difficillimi comparatione non immeritò dici potest: Siquidem in hoc, dum vbique, vti dici solet, aqua hæret, quàm anxius Scriptori animus? quàm dubia & perplexa mens? quantæ animi corporisque contentiones? dum vix cubitum sine scopulo, vix pedem sine offendiculo, vix palmum deniq; sine indomabili monstro progredi licuerit. Sed quid in tam horrida solitudine, consilio omni, duce adhæc & directore expers facerem? paucis explico. Hîc omnia antiquitatum monimenta inspicienda; Musea, Bibliothecæ tùm Romanæ Vrbis, tùm totius pænè Europæ consulendæ; hîc famosa Codicum Orientalium autographa ex Græcorum, Hebræorum, Arabum, Syrorum, Chaldæorum, Coptitarum reconditorijs deprompta, primò incredibili labore peruoluenda, deinde transcribenda, demum interpretanda fuerunt: vt verò huiusmodi obtinerem, mox literarium cum doctis non Europæ tantùm, sed & Africæ ac Asiæ celebribus Viris, (sine quorum instructione & consilijs fieri non posse videbatur vt Opus desideratam perfectionem nancisceretur) commercium linguâ vnicuique vernaculâ, non sine sumptibus instituendum fuit. Vt interim labores, tùm in Obeliscis, tùm in cœteris monimentis Ægyptiacis, tùm Romæ, tùm alibi superstitibus, & ad me transmissis, genuinâ sinceritate delineandis, incidendis, exponendisque exanthlatos sileam.

Difficultas Operis.

In subsidijs conquirendis labores.

Verùm quid opus est singula fusiùs commemorare, cùm vel ipsa Operis præsentis inspectio, veluti in speculo quodam lucidissimo, laborum concatenatorum systases sat superque exhibeat? Sed venio ad auxiliares doctorum Virorum copias recensendas. Cœptum hoc Opus primò fuit ad instantiam Nicolai Peirescij μακαρίτου, in Parlamento Aquensi Prouinciæ Galliæ Narbonensis Senatoris sapientissimi, cuius Viri amplissima in Remp. Literariam merita talia sunt, vt nulla posteritatis obliuione deleri posse videantur. Legat, qui volet, vitam eius immortalitate & prægrandium moliminum ideis plenam, à Petro Gassendo doctè concin-

Cooperatores Operis.

cin-

cinnatam; & apertè reperiet, eum in literarij negotij cultura ardenter promouenda, sibi hucusque parem non habuisse. Excurreram ego tunc temporis Auenione Aquas sextias, inde D. Magdalenæ speluncam religionis gratiâ visitaturus: vbi dum Peirescio primùm arctissima amicitiæ necessitudine iunctus, nonnullum tùm in Mathematum, linguarumque Orientalium notitia, tùm potissimùm in hieroglyphica interpretatione specimen exhibuissem; dici vix potest, quàm ardenter ac studiosè incepti commercij prosecutionem coluerit; quantum me ad institutum prosequendum animauerit; quàm sollicitè nè alijs studijs, præterquàm his, à superioribus meis addicerer, curârit; quàm promptâ & liberali manu quęcunque ad inceptam telam vrgendam vsui esse poterant, ex prædiuite sua Bibliotheca administrârit, ac numis etiam ad vsui futura describenda instruxerit. Et quoniam negotium non nisi Romæ, veluti vnico totius hieroglyphicę Literaturæ theatro, ad desideratum finem perduci posse videbat; primò cum Eminentissimo Francisco Cardinale Barberino ardenter egit, vt obtenta ab Admodum Reu. Patre Nostro Generali Mutio Vitellesco, Soc. IESV pro tempore Generali, licentia eò vocarer: deinde per semetipsum, datis ad eundem Vitellescum literis, obnixissimè rogauit, vt propediem me ab itinere Viennensi, quò Cæsarei Mathematici munere functurus pergebam, abstractum Romam aduocaret. Quod omnium horum me inscio, factum fuit. Cardinalis Barberinus, vti & cœteri illustres in Vrbe Viri, iam à Peirescio de meo aduentu instructi, nouæque molitionis insolentiâ incitati, nihil non egerunt vt quibuscunque modis Opus inceptum promouerent. Et quoniam non pauci de insolenti rei nouitate dubij, fidem vix adhibere posse videbantur rebus à me præstandis; ideo vt propositi mei rationes luculentiùs ostenderem, Prodromum primò ad omnes Literatos præmittere visum fuit, qui anno 1636 dicti Cardinalis Barberini sumptibus prodijt. Qui cùm expectatione maiorem in animis Literatorum opinionem mouisset; literis vndique ad me datis humeros oneri submittere coactus, primam Oedipi Ichnographiam condere aggressus sum. Et quoniam negotium sine linguæ Ægyptiacæ notitia, quam Pharaonicam seu Coptam appellamus, optatum successum minimè sortiri posse videbatur; Prodromo Thesaurum linguæ Ægyptiacæ olim vulgaris, quam & Ægyptiacam linguam restitutam nuncupamus, auspicante FERDINANDI III. Cæsaris munificentiâ, subiungere visum fuit, ne quicquam instituto tam arduo necessarium omisisse videremur. Quod factum fuit anno 1642. Et dum Oedipum sollicitiùs vrgeo, ecce noui tùm bellorum ingruentium turbines in Italia adeo pertinacem remoram obiecerunt, vt parum abfuerit, quin omnem de Operis prosecutione spem abiecerim, atque adeo totum me interim alijs Operibus edendis dederim. Accidit autem, vt Innocentius X. Pont. Max. Obeliscum in Agonali foro erecturus eius mihi interpretandi curam committeret. Quâ interpretatione feliciter peractâ, ac in lucem promotâ, cùm non exiguam apud Literatos existimationem meruisset; Augustissimus Imperator FERDINANDVS III., & ipse edito specimine concitatus, & de mora

Auctor Romam vocatur.

Oedipi conscribendi occasio.

Oedi-

Oedipi certior factus, eum pari passu expediendum censuit. Et ne Opus vlteriorem remoram pateretur, pro sua ingenti magnificentia, tantum mox expensarum, quantum ad omnium linguarum typos Operi edendo necessarios conficiendos sufficeret, largâ sanè & Cæsare dignâ liberalitate subministrauit; quin & eiusdem se Operis motu proprio Mecœnatem constituere dignatus est. Quæ hîc adiungo, vt incomparabiles huius Cæsarei & verè inuicti animi virtutes grata posteritas agnosceret, qui immensa bellorum hostiumque vndique irruentium truculentia tantum non obrutus, ita tamen Marti studeat, vt à limine suo Palladem nunquam excludat. De cuius inuictissimi Cæsaris sapientia, & in bonas artes pronitate, affectuque prorsus incredibili complura dicenda forent, nisi illa passim in hoc Opere, non quantum decuit, sed quantum pro temporis angustia licuit, commemorassem. De quo non immeritò illud, quod olim Musladimus Persarum sapientissimus de Abubacro filio Abinassi, summâ elegantiâ cecinit, pronunciare queam:

قطعه بشت دو تاي فلك راست شداز حرمي	*Dorsum Orbis cœlestis contortum, præ lætitia fuit erectum,*
تاچو توفرزند زاد مادر ايام را	*Quando tui instar magnus matri natus est filius.*
حكمت محض است اكر لطو جهان افرين	*Singulare Dei munus est, quando beneuolentia Conditoris Vniuersi:*
خص كند بنده مصلحت عام را	*Incomparabilem præfecerit seruum, communi mortalium rei.*
دولت جاودن يافت هر كه نكونام زيست	*Æternam sibi acquisiuit gloriam, qui bonum sibi suscitauit nomen:*
كز عقبش نكرخير زنده كند نام را	*Illo enim defuncto, bona memoria nomen illius immortale perstat.*
وصو تراكر كند ورنكند اهل فضل ※	

Cui proinde Cæsari, si quid dignum præstitum fuit, post Deum acceptum ferat Resp. Literaria. Porrò de Cæsaris in hoc Opus affectu certiores facti S. R. Imperij Electores, cœterique Principes, & illi continuò datis ad me literis Opus non tantùm sollicitarunt, sed & illud subsidijs, tantis Principibus dignissimis promouendum censuerunt; quorum immortalia in me collata beneficia adeo me permouerunt, vt ex debito gratitudinis affectu singulis vnum ex Oedipi argumentis, Cæsare vltrò annuente, consecrare non dubitauerim.

Non defuerunt denique hisce meis conatibus Viri vndequaque doctissimi, qui non solùm ex Hispania, Gallia, Anglia, Batauia, reliquoque Belgio, Suecia, Dania, Germania, Polonia, Italia, Sicilia, sed vel ex ipsa Græcia, Syria, Armenia, Persia, Ægypto, Æthiopia, India, China, America, quibuscum iam à multo tempore literarij commercij necessitudo intercesserat, tum varijs antiquitatum monimentis, tùm librorum exoticorum

eorum argumentis subministrandis operam suam contulerunt. Quorum nomina cùm passim toto hoc Opere vnà cum transmissis mihi subsidijs allegentur, superuacaneum esse ratus sum, eorum hoc loco mentionem iteratò facere. Ijs tamen omnibus & singulis vti me obstrictissimum sentio, ita pro collatis muneribus præterquàm quòd gratias habeam immortales, vel ipsâ quoque rerum mihi transmissarum adiumenta veluti perennia quædam suorum in me meritorum trophæa in hoc Opere constituenda putaui. Sed nè eum denique, quem primo loco nominare debebam, prætergrediar, Operis difficillimi asseclam se præbuit P. Gaspar Schottus, meus in re literaria Socius, Vir non minùs religione, quàm varia doctrinâ apprimè conspicuus, laborumque impertæsus; aptissimus sanè, qui summâ meâ sorte in laborum partem veniret. Hic pro summa rerum tractandarum peritia priùs totum recensuit Opus, incredibilique diligentiâ correxit; cui proinde meritò quicquid tersum & elaboratum id continet, eiusque in limandis iterumque poliendis argumentis iudicio, adscribi debet.

P. Gaspar Schottus.

CAPVT V.

De methodo, qua Author in hoc Opere vsus est.

OEdipum Ægyptiacum magno parturientis ingenij æstu in publicam Mundi lucem adornaturo, apposite sanè elegans illud Hebræorum epiphonema animo subuenit: כתב בלי סדר חשרה בלי עבודה: *Liber sine ordine & methodo, ager est sine cultura*. Cùm itaque in Opere tanta rerum exoticarum varietate referto, singulari quâdam methodo, sine qua nihil rectum, nihil pulchrum, nihil exquisito ordine ritè digestum esse potest, opus esse cognoscerem, nè siluescente vasti Operis campo odiosam illam ἀταξίας confusionem, quæ in magnis vtplurimùm voluminibus, non secùs ac vmbra lucem, sequi solet, incurrerem; diu multùmque, fateor, perplexus hæsi, quânam ratione ordinem pulchrum, & exquisitam methodum, multiplici Veterum eruditione vario Operi inducerem, nè dum confusè omnibus in vnum temerè congestis locum, in abstrusissimarum rerum expositione tenebras tenebris obuoluerem, & dum Oedipi officium exequi mihi propositum esset, ex confusionis interueniente obscuritate, Sphyngis officio functus dici possem. Vti verò vnicus huius Operis finis & scopus fuit hieroglyphicæ doctrinæ hucusque abolitæ per integram, fidelem, & sinceram interpretationem restitutio, ita mox ab ipsa interpretatione Opus auspicari omninò necessarium videbatur. Verùm cùm interpretationis factæ ratio, auctoritates congruas ex melioribus veterum Authorũ monumentis depromptas exigeret, subiungendæ mox illæ videbantur, vt ijs expositarum rerum ratio desideratam in Literatorum animis fidem & existimationem obtineret. Sed nec sic quidem confusionem me vitare posse apertè cognoui; imò Lectorem ex tanta authoritatum coaceruatione non dicam fructum aliquem ex præstita interpretatione

con-

consecuturum, quin potiùs Ariadnæ expositionis filum, in tanta occurrentium materiarum discursuumque prolixissimorum congerie, prorsùs perditurum, luculenter vidi.

His itaque rationibus motus, alium ordinem excogitaui, vt nimirum omnem hieroglyphicæ rationis seriem, præuijs Tomis veluti in apparatibus quibusdam exhiberem, vt hoc pacto interpretationis ratio in tertio Tomo peragenda sine impedimento procederet; consultius esse ratus, vt Lector in interpretationibus tertio Tomo expeditis, ad in prioribus duobus Tomis materias, quanto fieri potuit, exquisitâ methodo, ordine, & ratione digestas, veluti ad radices, & hieroglyphicæ doctrinæ fundamenta perampIè tractata, remitteretur: sic enim futurum sperabam, vt Lector inoffenso pede progressus expositionum factarum energiam luculentiùs, & maiori cum satisfactione perciperet. Quod institutum meum peritissimis Viris communicatum cùm haud parum arrisisset, ipsorum consilium & approbationem secutus, primo statim libro, de origine superstitionum Ægyptiacarum, ac πολυθέιας radicibus agere visum est, quod & *Templum Isiacum* nuncupauimus; in quo parallelâ quâdam methodo omnes Hebræorum, Græcorum, Chaldæorum, Persarum, Indorum superstitiones, non aliam quàm ab Ægypto originem habuisse ostenditur. Et quoniam huiusmodi superstitionibus magna hieroglyphicæ doctrinæ portio innititur, fieri non posse videbatur, vt sub diuersarum memoratarum Gentium ritibus & cæremonijs non exigua quoque hieroglyphicæ disciplinæ, licet hinc inde sparsæ, & in mille frusta discerptæ, vestigia elucerent, quibus in vnum collectis magnum in restituenda disciplina lumen Oedipus nancisceretur; quæ omnia hoc dicto primo Tomo exhibentur. Quoniam verò Ægyptij in hieroglyphicorum structura ex omnium scientiarum artiumque penuarijs congrua symbola, quibus sapientiæ suæ arcana Mundo venditarent, eruebant; hinc Tomum secundum sub nomine *Phrontisterij Ægyptiaci* adornauimus, in quo per duodecim Classes vniuersam Ægyptiorum Encyclopædiam, parallelâ quâdam deductione ad Zoroastræam, Orphaicam, Cabalicam, Pythagoricam, Platonicam Theosophiam comparatam exhibuimus; atque hoc pacto pomum granatum inuenimus, fractoque cortice totius Sapientiæ Ægyptiacæ nucleum eruimus, atque adeo omnem cœterarum Gentium Philosophiam non aliunde quàm ab Ægyptijs processisse ostendimus; quam & diuinâ gratiâ opitulante veluti ex fonte quodam per riuos in duodecim tandem areolas seu classes, vti ex amplissimis rerum agitatarum argumentis constat, deriuauimus. His itaque præmissis tertium Tomum Oedipi orditi sumus, in quo, quicquid in Vrbe & Orbe hieroglyphicorum monimentorum superstes fuit, expositum habes, eâ tamen methodo, vt enodata occurrentium hieroglyphicorum exposita schemata haudquaquam ἀναπόδεικτα seu indemonstrata relinquamus, quin potiùs, singula congruis authoritatibus ex omnigena doctrina depromptis comprobare ac stabilire contendimus. Et nè Lectorem longorum discursuum argumentis obrueremus, eundem vlterioris notitiæ cupidine ad desideratas

materias in duobus prioribus Tomis ex professo traditas, veluti ad compositionis factæ complementum remittimus. Quæ quidem omnia quia ex ipsius Oedipi structura luculentiùs Lector percipiet, ideò fusioribus verbis ea describenda non existimaui.

Habes itaque, beneuole Lector, viginti annorum Opus continuo mentis æstu partum. Illud certè semper profitebor, si quid in eo feliciter inuentum sit, si quid diligenter explicatum, id totum Dei esse; si quid perperam, si quid minùs consideratè dictum, meum; cuius vt fuit in multis errare & decipi, ita erit, errata non solùm cognoscere & corrigere, verùm etiam illa corrigenti siue indicanti gratiam immortalem habere. Operam & laborem non inficior fuisse magnum, tantumque, quantum fortassis nemo suspicari queat. Id quod mirandum non est, si rei susceptæ grauitas & amplitudo cum ingenij nostri viriumque imbecillitate conferatur. Denique protestor, quòd vti ad diuini Numini gloriam omnia mea vnicè cedere cupio, ita meritò iniquus sim, si aliam mercedem requiram præterquàm eam, quæ omnibus seruientibus ei merces est magna nimis, Deus Optimus Maximus, cui viuo, cui seruio, cuius mea omnia sunto.

BE-

BENEVOLO LECTORI

Auctoris in re Literaria Socius

P. GASPAR SCHOTTVS E SOC. IESV S:

AEGYPTIORVM eximiam sapientiam fuisse, & omnium Gentium sapientiâ maiorem, non profanæ tantùm, sed sacræ etiam testantur historiæ. *Et eruditus est Moyses omni sapientiâ Ægyptiorum*, inquit ipse Diuinus Spiritus, Act. 7. v. 22. per sanctissimum Protomartyrem Stephanum Moysis sapientiam commendans. Salomonis quoque sapientiam fuisse summam, non aliâ ratione persuaderi nobis posse censuit idem Dei Spiritus, quàm si illam Ægyptiorum sapientiæ præferret. *Dedit quoque Deus*, habetur Reg. 3. c. 4. *sapientiam Salomoni, & prudentiam multam nimis* &c. *Et præcedebat sapientia Salomonis sapientiam omnium Orientalium, & Ægyptiorum*. Erat verò illa tam celebris apud omnes Nationes, tantamque sui excitauerat admirationem ac desiderium, vt vel ipsi Græcorum Sapientissimi, Pythagoras, Plato, Democritus, Eudoxus, alijque illius addiscendæ gratiâ Ægyptum adire non dubitauerint; maluerintque apud alienos discipuli esse, quàm apud suos Magistri. Vnde colligas, non vulgarem fuisse Ægyptiorum sapientiam tantopere decantatam, nec apertam & expositam omnibus, puta Arithmeticam, Geometriam, Astronomiam, Musicam, Mechanicam, Medicinam, aliamuè hisce similem; hæ quippe omnes vel maximè florebant apud Græcos, tunc etiam, quando aliam abstrusiorem extra suos fines quærebant summa ipsorum lumina. Maior ergo erat & hisce præstantior, talisque planè, vt non nisi Ægyptiorum Sacerdotibus, ac Regibus, alijsque paucis ad Sacerdotalem Regiamque dignitatem aspirantibus communicaretur; ijsque iure iurando adstrictis de ea non propalanda. Qua etiam de causa non libris corruptibilibus, ac facilè exportabilibus, sed saxis durissimis, immensæque molis illam insculpebant, tectam insuper varijs animalium, plantarum, Instrumentorum, aliarumque rerum sacrarum velaminibus, ceu quibusdam mysterijs; vnde & hieroglyphica appellantur symbola. Quæ quidem hieroglyphica symbola nihil aliud continebant, quàm grauissima, altissimaque non tam Physicæ, aut Politicæ, quam Theologiæ mysteria de Deo, diuinisque Ideis, de Angelis, Dæmonibus, cœterisque mundanarum Potestatum classibus atque ordinibus; de ritibus insuper ac cœremonijs ad Deum placandum, ad trahendos Genios, ad Dæmones pellendos, ipsamque adeo θεοληψίαν ac θεομόρφωσιν adipiscendam. Quanquam his ipsis symbolis ad alia quoque significanda, bonaque plurima obtinenda, & mala auertenda vtebantur, velut prophylacticis efficacissimis, & vnicè, vti ipsi putabant, necessarijs.

Ægyptiorum Sapientia.

Hæc igitur Isiaca symbola, Pyramidibus, Obeliscis, Saxis, Mensis,

Kircheri studium in Sapientia Ægyptiorum addiscenda.

Statuis, Abacis, Vasis incisa cùm sciret præsentis huius Operis Author P. Athanasius Kircherus tot esse mysterijs turgida, ac tam abstrusam, tam laudatam ab omnibus, tam expetitam à Sapientibus, tam ab ipso Deo commendatam recludere scientiam; nihil reliquit intentatum, quò aditum sibi ad illam, indefesso licet multorum annorum studio, pararet. Quod hâc tandem ratione felicissimè, & magno Reipublicæ Literariæ bono, est assecutus.

Peritia variarum linguarum.

Erat præter Latinam, Græcam, atque Hebraicam linguam, quas ab ineunte quasi ætate calluit optimè, Arabicâ etiam, Chaldaicâ, Syriacâ, Armenicâ, Samaritanâ, Copticâ seu Ægyptiacâ, alijsque apprimè instructus; adeo vt à multis iam annis non solùm cum Græcis græcè, cum Hebræorum Rabbinis doctissimis hebraicè, sed cum Arabibus, aliarumque Asiæ & Africæ Prouinciarum aduenis, quorum nullo non tempore ingens est hîc Romæ numerus, loquatur passim linguâ cuique vernaculâ, summo meo & aliorum stupore. Sciebat præterea, librorum plurimos enumeratis idiomatibus exaratos, seu typo, seu calamo, continere sparsim non pauca Ægyptiorum mysteria explicata; sperabatque, si dicta Authorum loca notaret, eaque cum hieroglyphicis Obeliscorum, aliorumque ex Ægypto allatorum fragmentorum notis conferret, fore vt pertinaci studio, & combinatione frequenti, non exiguam illarum assequeretur notitiam. Cogitatum, factum. Excutit igitur mox Bibliothecas plurimas, publicas atque priuatas, in Germania, Gallia, Italia, Romæ præsertim, ac etiam in Sicilia, & Melita: conquirit, aut transcribit, quotquot de illo argumento tractant, libros vtplurimùm semesos, pulueribus ac blattis obsitos, ac pessimo, alijsque ferè illegibili charactere exaratos; cuiusmodi sunt omnes pænè illi, quos suo in cubiculo adhuc conseruat, quibusque in huius Operis compositione est vsus. Voluit ac reuoluit quos conquisiuerat, libros, at tales plerosque, quos Viri alioquin in linguis peregrinis exercitatissimi non dicam explanare, sed nè legere quidem poterant ob exoticum scribendi modum, & characteres insuper carie semiconsumptos. Adit præterea huius Vrbis Fora, Ergasteria, Gazophylacia, Musea, loca denique omnia, in quibus Ægyptiaca monumenta superesse nouerat; perscrutatur singula diligentissimè, notat atque depingit hieroglyphica omnia: nec vnicâ inspectione contentus, adit loca eadem iterum ac sæpius, lustratque quæ viderat antea, ac denuo notat, quæ vel notauerat ipse, vel ab alijs notata acceperat; nimirum vt nè vel hilum aberraret ab ectypis, à quibus alios ante se tantopere aberrasse deprehenderat. Neque hisce contentus, scrutatur etiam per Amicos ac literarum fautores Romam alteram, Byzantium; quin & ipsam hieroglyphicæ scientiæ altricem Memphim (Cayrum nunc appellant) Memphiticosque campos, ac Nili Insulas adiri iubet; & quotquot vtrobique locorum supersunt hieroglyphica, delineari accuratissimè, atque deferri ad se curat. Rogat præterea, missis literis, Europæ totius Viros literatos, & quotquot in Asia, Africa, America nouerat è Societate nostra, alijsque Religiosorum Ordinibus Viros doctos, vt quidquid hieroglyphicum

Studium in comparandis & euoluendis libris Orientalium.

In conquirendis hieroglyphicis.

sa-

saperet, ad se mittere dignarentur. Quod quidem præstitum fuit liberalissimè, ipsis etiam Principibus Viris sua conferentibus symbola. Hâc occasione ingentem acquisiuit hieroglyphicorum, idolorum, simulachrorum, gemmarum, amuletorum, periaptorum, telesmatum, lapidum, similiumque rerum copiam, quæ passim huic Operi interseruntur, omissis tamen ijs quæ Ægyptum non sapiebant. Interim librorum loca notata confert cum locis alijs, hieroglyphica cum hieroglyphicis, Obeliscos integros cum Obeliscis, statuarum, vasorum, tabularum characteres inter sese, & cum Obeliscorum characteribus, inchoato etiam hieroglyphico Alphabeto, cuius etiamnum fragmentum inter Authoris Aduersaria reperio.

Hâc tot annorum diligentiâ, coniuncta cum ingenij perspicacitate, acri iudicio, tenacissimâ memoriâ, omnigenâ eruditione, Author noster tantam adeptus est Hermeticæ seu Ægyptiacæ Sapientiæ, tot ab Authore suo potissimo Trismegisto inuolucris tectæ, à tam paucis olim cognitæ, tot retrò sæculis penitùs neglectæ, ac non nisi in Orientalium exoticis libris sparsæ, tot votis ab Augusto olim Cæsare, & superiori sæculo à Sixto V. Pont. Max. concupitæ cognitionem, quantam prodidit antehac in Prodromo Copto, Obeliscoque Pamphilio, & nunc Mundo erudito proponit in hoc suo eruditissimo, rarissimo, verèque πολυμόρφῳ Opere. De qua hieroglyphica cognitione atque peritia quid sentiant docti, vel ante Operis huius lectionem, ostendetur suo tempore ac loco, luculentissimis ea de re prolatis in medium testimonijs, eruditorumque plausibus. Quid Roma de eadem sentiat, ac Purpuratorum eruditi, hìc paucis aperio. *Hieroglyphicæ literaturæ summa peritia.*

Innocentius X. Pont. Max. cùm Obeliscum in Caracallæ Hippodromo sepultum, confractumque, erigere in foro Agonali, in Vrbis æternæ monumentum æternum, statuisset; & nè saxea moles mysterijs Isiacis turgida sine expositione eorundem inanimis maneret, vehementer cuperet; P. Athanasium Kircherum (vtpote quem literaturæ hieroglyphicæ peritiâ celebrem esse nouerat) tanquam huic arduo, & à multis iam sæculis desperato negotio cum plausu peragendo aptissimum, præfecit. Qui Pontificijs iussis refragari nefas ducens, mox commissi sibi negotij curam summâ alacritate, tanto imperio animatus suscepit. Obeliscus itaque ex dicto Caracallæ Hippodromo aduectus, cùm insignem (quæ infesta est temporis edacitas) corruptionem passus fuisse deprehenderetur; ex similis saxi fragmentis, quorum ingens hìc copia passim extat, illum resarcire fuit necessarium. Quod cùm summo Architecti studio fuisset felicissimè peractum; quoniam Obeliscus in tanta scriptilium elementorum varietate & copia lacunas quasdam characteribus vacuas, ob fragmenta interserta exhibebat; nè tota moles fœdis hisce plagis deturpata, deformem constitutionem curiosioribus spectantium oculis præberet; Architecto cumprimis, vti & cœteris prudenti indicio negotium ponderantibus, expedire visum fuit, vt eiusdem Obelisci Oedipus Kircherus, pro sua sagacitate atque peritia, mutilum & mancum hieroglyphicæ literaturæ contextum de suo suppleret. Factum est citissimè quod fuerat iussum, asserente Kirchero genuinam illam esse contextus totius restau- *Pontificis iussu Obeliscum Pamphilium interpretatur Kircherus.*

ratio-

rationem, nec alia in locis, quàm quæ restituerat, defuisse schemata. Quæ res cùm admiratione defixos teneret nonnullos, atque adeo Authorem de fuco aliquo suspectum haberent; accidit vt Antiquariorum nonnulli de fragmentis in cauea, vnde Obeliscus extractus fuerat, adhuc superstitibus, nescio quibus coniecturis, certiores facti, locum altiùs examinandum, spe reperiundorum fragmentorum, censuerint. Quo peracto, omnia ad vnum fragmenta, singulari Dei beneficio, reperta sunt. Acuit ea res vehementer desiderium quorundam Kircherianæ peritiæ, & in supplendis supradictis lacunis fidelitatis explorandæ. Quare mox in forum aduecta, cùm singula suis fuissent commissa locis, repertum cum admiratione fuit, adeo sincerè & genuinè suppleta fuisse hieroglyphica schemata, ac si ex ipso prototypo deprompta fuissent. Fuit hæc res ad Eminentissimum Cardinalem Capponium, negotij huius præsidem, mox delata; qui examinata rei serie, eam prorsùs vt audierat comperit, & vel ex hoc capite collegit sapientissimus Princeps, fieri non posse, vt Interpres Kircherus arcanam literaturæ hieroglyphicæ constitutionem non apprimè calleat, cuius tanta in restituendis genuinè symbolis fuisset peritia. Confirmat hæc omnia, totius rei gestæ auritus oculatusque testis Excellentissimus ac Celeberrimus Vir Iacobus Gibbesius, Doctor Medicus, ac totius Philologiæ cultor eximius. Quod cùm me minimè lateret, Virum adij, ab eoque enixè contendi, vt quemadmodum res gesta esset, authenticum testimonium dare nè grauaretur, vt sic quanta cum ingenuitate, & sinceritate, nec non rara suscepti Operis peritia in Pamphilio Obelisco interpretando Author processerit, posteritati suâ etiam fide dignissimâ attestatione constare posset. Annuit Vir humanissimus, & quod petieram, abundè præstitit; cuius proinde autographum hîc apponendum duxi. Cùm enim acutissima polleat crisi, & propter totius Philosophiæ cultum, multiplicemque linguarum notitiam, literario in choro triumphet; futurum spero, vt hoc grauissimo testimonio nonnullorum incredulorum, qui suo alios pede metientes, vix fieri posse putant ab alijs, quæ sibi impossibilia experiuntur, scrupuli euellantur, & hoc pacto præstitæ ab Authore nostro operæ veritas Mundo magis elucescat. Sic ergo ad me scribit:

Obelisci Pamphilij lacunas vacuas supplet peritissimè.

Admodùm R. P. Gaspari Schotto, è Soc. IESV, Iacobus Albanus Gibbesius, Med. Doct. S. P. D.

NOn possum non probare vehementer amorem tuum, itemque amare solertiam, quo te vtroque ferri atque vti video in vindicando populari & sodali tuo, Athanasio nostro. Quid enim? an Momis licebit istis αἰσχροεπεῖς semper esse loquacibus? impunè semper obtrectare non initiatos vni omnium, cùm ab inuentoribus discesserim Ægyptijs, summo Mystagogo? hoc certè pacto non permittes. Esto, dixerint antè aliquid pessimi homines arrogantiùs in Magnetem, in Musurgiam, in Artem Magnam; effutierint etiam quicquid in buccam, imò

con-

confinxerint (si Dijs placet) quodcumque in solum venerit; de etymo linguarum Orientis, præsertim Copticæ, varijs ab eo libris adhuc iuuene scripto, de cœteris Operibus Philologiæ iampridem editis, cauillati morosiùs vt Sophistæ; illa enimuerò etsi ea fuerunt natura rerum, de quibus vel physici, vel logici inter se, vel grammatici disceptando conflictari iure possent: hæc autem postrema volumina, simplex illud Pamphilianum primùm, quod de Sothis, antiquissimi Ægypti Regis, est Obelisco commentatus, quatuorq́ue præterea, quæ nunc prodeunt sub Oedipi nomine, FERDINANDO Cæsari dicata, sunt altiora profectò, spirantq́ue θειότερόν τι, quàm vt id conuiciatores valeant aut mordaces carpere, aut critici iudicare. Atque hîc videre te videor bonum æditimum in primo aditu ac vestibulo penetralis huius vigilantem, seruantemq́ue commeantes, & quos impuros apprehendisti, vetere illo, Procul este profani, summouentem. Perge, mi Schotte, vt cœpisti; & si qui erunt tam perfrictæ frontis, vt religioni minimè habeant in hoc etiam Palladium inuadere, tu nè cede malis, propulsa nefariorum impetum conscientiæ recordatione malefacti, exclama denique quantâ maximâ potes voce, ἑκὰς ὑμᾶς, ὦ καθ' ὑμᾶς τίς. Quòd me autem de faciendâ fide Obelisco Pamphilio rogas, sic Oedipodi authoritatem credens accessuram; id licet in re non dubia superuacaneum sit, egoque meritò censear κωμικὸς μάρτυς, qui Coæ Veneris pulchritudini subsignare velim, constitui tamen parere potiùs cum existimationis meæ periculo, quàm vllo modo deesse voluntati tuæ. De Capponio igitur Cardinale, quem ob reconditam literaturam, vsumque rerum maximarum, suæ Metæ negotio Summus Pontifex præfecerat, affirmare verè possum, testis & spectator totius rei præsens, atque aliquâ ratione etiam particeps (nam de compositione inscriptionum, quæ in lateribus basis debebant incidi, agebat mecum) dixisse ad memoriam laudemque Authoris sempiternam grauissimis sanè verbis, vel hieroglyphicam nequaquàm intercidisse scientiam, vt plerique contendunt; vel, si amissa est, aliam nullam istiusmodi symbolicæ Theologiæ notionem subesse potuisse, quam Kircherianam. Luculenta verò vox, & Viro cùm doctrinâ, tùm dignitate principe perquàm digna! Hoc demùm hominum genus extra ictum linguarum positum syncerè pronunciat, nihilque aliorum famæ detractum vult, quòd ad celebritatem propriam accedere nihil posse. Vt enim quisque ex sese aptissimus est, ita minimè rebus alterius bonis inuidet. Quocircà, [illegible], siuè, vt ait ille, Plato mihi vnus instar est omnium, desiste tandem plura conquirere tam anxiè, & aggregare testimonia; sta huius, mihi crede, sapientissimi Patris vnicè iudicio, nec cessa vllo tempore monstrum ingenij, Kircherum, pro ea, quâ plurimùm vales apud ipsum, authoritate, admirabilia rem quotidiè hortatu tuo facere incitando, Αἰὲν ἀριστεύειν, καὶ ὑπείροχον ἔμμεναι ἄλλων, vt Zoili disrumpantur. Tametsi non desunt hac quoque in parte doctissimorum Virorum sine exceptione suffragia, quibus abundè, quid de magicis hisce scriptis existiment, satis ostendunt. Ea in Triumpho viginti linguarum Cæsari adornato, beneficentissimo patrono, qui vnà, vt opinor, cum Oedipode exit, habebis. Ipse etiam aliquid Britannico sermone ausus sum argutos inter strepere anser olores; non quò equidem laureolam in mustaceo aucuparer, sed quia eius famam non communibus contentam terminis, verùm extra anni solisq́ue vias euagatam, ad vltimam Thulen peruasisse, sciri volui. Vale. Romæ, Ex ædib. Eminentiss. Card. Spadæ. Idib. Decembr. 1654.

Ex

Facilitas ac promptitudo in explicandis hieroglyphicis.

Ex his, alijsque quæ suprà dixi, euidenter, ni fallor, constat, quanta cum ingenuitate & sinceritate, nec non quàm rara in hieroglyphicis mysterijs notitia processerit Author, tùm in Pamphilio, tùm in cæteris Romanæ Vrbis Obeliscis interpretandis; simulque quantam supradictâ diligentiâ comparârit sibi similium rerum notitiam. Certè, vt ipsemet vidi sæpissimè, nullum ostenditur ipsi hìc Romæ, aut affertur aliunde (ostenditur autem, & affertur frequentissimè) hieroglyphicum argumentum, quantumuis etiam mutilum, & in frusta concisum, cuius non statim sensum & interpretationem authoritatibus fulcitam afferat felicissimè, eruditissimèque. Memini ego, cùm quodam tempore Tabulam Bembinam, quam ante Mensam, cui studendo atque scribendo assidebat, expansam tenebat, intueretur attentiùs, tam claram atque insolitam (vti mihi retulit) lucem illi obortam, vt vnico distinctissimo intuitu totum deinde Tabulæ mysterium cognosceret clarissimè, diceretque, nullâ ratione se dubitare, quin ipsissimus Ægyptiorum Sacerdotum sensus esset is, quem in eius expositione proposuisset.

Peritia in exoticis characteribus & scripturis exponendis.

Nec Ægyptiorum tantummodò mysteria callet noster Oedipus, sed pari dexteritate & eruditione versat & interpretatur Græcorum secreta, Gnosticorum periammata, Cabalistarum arcana, Arabum phylacteria, Saracenorum Alexipharmaca, Impostorum denique omnium characteres, signa, nugas, superstitiones, fraudes; vti deprehendes ipse, Lector, si percurres quæ hoc toto affert Opere, præsertim Tomo II. Classe 4, 5, 7, ac 10, in Cabala Hebræorum ac Saracenorum, in Arithmetica Arabum, Astrologia & Magia Ægyptiorum; vbi innumera adducit & explicat, aut refutat, noua prorsùs, & nunquam antehac typis euulgata. Plura tamen omittit, reperta in Rabbinorum, Arabum, ac Saracenorum libris, aut aliunde ad se transmissa, nè scandalo alijs essent, & ruinæ occasionem incautis præberent. Vt autem videas, quam de Kircheri huiusmodi in rebus peritia existimationem habeant vel illi ipsi, qui non admodum beneuolo erga eum sunt animo; narrare non grauabor, quid hoc ipso anno me præsente contigerit. Vir nobilis & eruditus è regione longinqua venit ad Collegium nostrum Romanum, & euocato vno ex Patribus eiusdem regionis ostendit ipsi gemmam arcanis notis, & Græcis characteribus insignitam, atque Assisij è terra erutam, dum pro templo quodam nouo fundamenta collocabantur; rogauitque vt Domino Athanasio Kirchero interpretandam offerret, nòn prodito tamen nomine suo. Addidit, illam se gemmam in omnibus Italiæ Vrbibus ostendisse Viris doctissimis, & in Græca lingua versatissimis; omnesque respondisse, characteres quidem esse Græcos, at voces esse peregrinas, ac sibi ignotas, notarum verò incisarum significationem se penitùs ignorare; ad Kircherum esse recurrendum. Fassus est autem Vir ille ingenuè, renuisse se tam diu ad Kircherum recurrere, nè factæ interpretationis laudem ipsi deferre cogeretur. Adfertur Kirchero gemma me præsente; qui statim respondit, gemmam Amuletum esse Gnosticorum, notas significare Genium Solarem, characteres ἰσοψηφῶς legendos; & arrepto calamo resoluit lite-

literas in numeros, ſenſum patefecit, interpretationem authoritatibus ſtabiliuit, Viro tranſmiſit ſtupenti tam promptam & accommodatam expoſitionem.

Kircheri ſumma peritia in explanandis ſcripturis peregrinis.

Sed quid dicam de rara illa Kircheri peritia in legendis & interpretandis inſcriptionibus, quâcunque linguâ, quocunque characterum genere & quantumuis exotico, intricato, aut corrupto exaratis? Ex quo prodijt Prodromus Coptus, vbi præter linguæ Ægyptiacæ, & literaturæ hieroglyphicæ, variarum etiam eruditionum, & difficillimarum interpretationum, nouâ & inſolitâ methodo, exhibuit ſpecimina; dici vix poteſt, quot inſcriptiones ſacræ, profanæ, ſuperſtitioſæ, Magicæ, ac Diabolicæ etiam, in templis, palatijs, cœmiterijs, ſepulchris, lapidibus, libris, gladijs, cultris, ſtatuis, nummis, gemmis, amuletis inciſæ, aut inſcriptæ, fuerint ad ipſum ex omnibus Orbis totius partibus allatæ, vt interpretaretur. Nec defuerunt, qui de Viri peritia dubitantes, alioquè ſiniſtro affectu ducti, characteres alioquin per ſe ſatis intricatos intricarent magis, aut adulterarent prorſus, aut inuerſo ſcriberent ordine. Omnibus tamen ita ſatisfecit Oedipus noſter, fraudes detegendo, nodos implexos ſoluendo, characteres ſpurios, adulteratos, ſuppoſititios, inuerſos demonſtrando, legitimos exponendo, vt non immeritò iam paſsim ab omnibus omnium linguarum gnarus, & ſeculi huius Mithridates audiat. Vidi ego non ſemel explicantem dexterrimè, vel ad primum aſpectum, characteres ab omnibus pro inintelligibilibus habitos. Nec diu eſt, cùm Vir quidam Nobilis atque doctiſsimus Sigillum miſit ceræ impreſſum, & neſcio quibus exoticis characteribus inſignitum, vnà cum epiſtola, quâ fatebatur ſe dictum Sigillum Viris doctiſsimis Galliæ, Germaniæ, Belgij, ac Daniæ etiam, Sueciæque tranſmiſiſſe exponendum; ſed omnibus aquam hæſiſſe; rogabat proinde obnixè Kircherum, auxiliares manus operi tam deſperato admoueret. Aderam ego, cùm Kircherus epiſtolam acceptam legeret, & Sigillum inſpiceret; audiuique dicentem, mirari ſe, neminem ſcripturam legere potuiſſe, cùm non eſſet admodum difficilis. Arrepto igitur calamo, humaniſsimas mox repoſuit literas, vnàque cum expoſito doctiſsimè ac fuſiſsimè Sigillo atque ſcriptura Viro tranſmiſit. Nimius eſſem, ſi omnia quæ in hoc genere acciderunt paucis his annis, quibus Kircheri conſuetudine fruor, enarrare vellem. Fatetur ipſe, tot ſe interpretationes in omnes Orbis partes amandaſſe, vt ſi colligerentur in vnum, volumen integrum implerent Dolendum proinde eſt, alias apud ipſum non reperiri, quàm quas inſeruit Prodromo Copto, & ſecundo Oedipi Tomo.

Kircheri fama, & apud omnes opinio.

Hæc ſunt quæ de huius Operis Authoris in rebus Ægyptiacis peritia, in characteribus peregrinis exponendis dexteritate, in interpretandis hieroglyphicis fidelitate, indicanda potiùs, quàm dicenda putaui. Quanquam hæc ipſa etiam omittere potuiſſem, cùm notior ſit in Mundo Viri fama, & apud omnes exiſtimatio, quàm vt dici debeat. Quanta enim ſit Kircheri in omni genere doctrina, teſtantur erudita ingenij monumenta ad poſteros hactenus tranſmiſſa. Quanta ſit fama atque opinio

apud omnes, loquuntur literæ innumeræ Principum, atque doctorum Virorum ad ipsum datæ; testantur encomia eruditorum, libris literisque inserta, fatentur omnes, quotquot eum nouerunt, eiusque visendi atque noscendi causa quotidiè accedunt. Reperi in Kircheri Archiuio ingentem literarum copiam, quas plerique Orbis Christiani Principes, & summa Romani Imperij capita ad ipsum transmisêre nullo non tempore, & etiamnum quotidiè ferè transmittunt. Hos inter sunt Augustissimus ac Sapientissimus Imperator FERDINANDVS III.; Serenissima ac Sapientissima Sueciæ Regina Christina; Eminentissimi S. R. E. Cardinales plurimi; Serenissimi S. R. I. Electores; Celsissimi, Illustrissimique eiusdem Imperij, & aliarum etiam Nationum Duces, Principes, Comites, Barones, Nobiles sine numero. Qui omnes Kircheri doctrinam mirantur atque deprædicant, de transmissis libris, alijsque ingenij fœtibus gratias agunt, ad alia eruditionis monumenta cudenda hortantur ac sollicitant, sua offerunt & afferunt auxilia, communicant secreta, expetunt arcana, arcanorum enodationem, linguarum peregrinarum, inscriptionum heteroclitarum, characterum ignorabilium interpretationem, dubiorum variorum solutionem exquirunt. Apponerem hîc varias atque prolixas Cæsaris, aliorumque Principum, & doctorum Virorum huius sæculi pænè omnium, literas, affectus singularis, & æstimationis maximæ indices, si loci angustia (in alieno Opere) Auctorisque modestia id permitterent, & ni alteri illas tempori ac loco reseruassem. Contineo ergo calamum vel inuitus, maloque nihil omninò, quàm parum in tanta dicendi copia dicere.

Principum literæ ad Kircherum.

P. S. Prælo iam subiectæ erant hæc pauca quæ dixi, cùm peruenit ad manus meas eruditissima æquè ac humanissima Epistola doctissimi Præsulis Vasionensis ad Auctorem data: qui cùm ob raram doctrinam, impensum in literas Literatosque studium, veterisque Sapientiæ cognitionem singularem, non exiguam nauauerit operam in hoc præclaro Opere quà inchoando, quà modis omnibus promouendo, vti ipsemet in dicta Epistola fateri non dedignatur; eam sine luculenta ingrati animi nota omittere non potui. Sic ergo ait:

Admodùm R. P. Athanasio Kirchero, Presbytero Soc. IESV, eruditissimo πολυγλώσσῳ, Iosephus Maria Suaresius Episcopus Vasionensis S. P. D.

NVper dum secederes Tusculum, scripsisti epistolam ad me humanitatis plenissimam; cui rescribere diutiùs distuli quàm par foret, quia demortui Pontificis Iusta, & Comitia successoris me distinebant; officij tamen non immemor, quando ista comperendinantur, vtque canebat ille,

Quæritur interea tantæ quis pondera molis
Sustineat; *ecce responsum serius licet, debitumque persoluo, quo tibi, quin Reipublicæ Literariæ, imò æuo etiam nostro grateler, lapides, siue potius*

mon-

montes literis adhuc ignotis exaratos, solâque magnitudine admirabiles à te perlegi adeò facilè, tamque luculenter exponi, vt muta quamuis, & inanima saxa proloqui tamen, & vocem reddere videantur, in illisque recondita penitùs abstrusaque scientiarum arcana, vti venis silicum inclusæ scintillæ, acie tuâ excutiantur, ac dilucidè, manifestèque detegantur. Obstupuêre prisca secula, suspiciebantque hactenus recentia rupices illas paginas, & quo tandem modo immanes, oblongaque hæ cautes (Obeliscos ab acumine vocitant) excidi, auellique possent, quâ transportari per maria, terrasque tam procul arte; quibus denique machinis erigi, & attolli sideribus minabunda Gælesinius, Mercatus, alijque sedulò rimati, posteris tradere tentarunt. Imprimis autem stupidos detinebant ciues, & aduenas ἱερογλυφικοὶ characteres ab Hierophantis Ægyptijs insculpti ac impressi; illos etenim nemo nôrat, nemo percipiebat; quotquot intuebantur literatissimi, sese illorum esse ignaros, & ἀναλφάβητοι fatebantur; nec vllus ausus est vnquam interpretari præter Hermapionem, qui à te fœdissimè lapsus demonstratur, Augustoque Principi prudentissimo illudens fucum fecisse, ac imposuisse conuincitur. Tu scilicet demum vnus, quem reseruauit Deus ad hoc ætatis, vt thesauros hosce abditos reserares, & expanderes, saxea ista volumina, literatosque colles doctissimè, verissimèque aggressus explicare, operæpretium seculis omnibus, & per Vniuersum, quà latè patet, terrarum Orbem prædicandum felicissimè perfecisti, suisq; numeris absoluisti. In scopulis illis delitescentia disciplinarum solidiorum semina enucleasti, atque patefecisti. Non fuerat tibi satis amorem tibi Eruditorum Magnetis virtutibus eleganter promulgatis conciliasse, ac eos in admirationem tui pertraxisse, Harmoniaque Musurgiæ tuæ resonare cum plausibus, & ἐπισημασίαις famam tui nominis passim; Copticam, aut (vt visum alijs) Gupticam linguam exolescentem ab interitu vindicasti, reuocans in lucem elementa pereuntia, & intercidens idioma pristino splendori, atque in integrum Herculeo prorsùs nisu restituere, sed faustissimo successu ausus, tenebras obscurissimas obliuionis, densissimamque caliginem vetustatis dispulisti. Obeliscorum mysticas sculpturas, & portentosas effigies illustrans, & expoliens, vniuersam Ægyptiorum sapientiam propalasti. Macte animo, Vir eruditionis omnigenæ, *perge in hac Regia via immortalitatis!* (Athanasi) *Nicolaus Peyrescius Heros æternùm memorandus, qui totius Orbis literaria commercia suscipiens Emporium erat ipse politiorum artium, istud olim tibi stadium, in quo decurreres, & βραβεῖον consequereris, indicârat, & præstituerat. Eminentissimus Cardinalis Franciscus Barberinus ἐγκυκλοπαιδείας callentissimus, & acerrimorum, optimorumque ingeniorum indagator, ac probus æstimator & Mecœnas tuum perspexit probauitque simul, & te in Vrbem accitum authoritate suâ manu velut ad ista perduxit adyta. Ego verò, qui apud vtrumque Tibi non ingratam nauaui operam, defero denuò, & σοφῶς, atque σοφῶς acclamare lætabundus non desino. Vale* Vir eruditissime. *Romæ Kal. Martijs* CIↃ IↃC LV.

AP-

GOSVVINVS NICKEL
SOCIETATIS IESV
PRÆPOSITVS GENERALIS.

CVm trium tomorum opus, quod Oedipus Ægyptiacus inſcribitur, à P. Athanaſio Kirchero Societatis noſtræ Sacerdote compoſitum, aliquot eiuſdem Societatis Theologi recognouerint, & in lucem edi poſſe probauerint; poteſtatem facimus vt typis mandetur, ſi ita ijs, ad quos pertinet, videbitur: cuius rei gratia has literas manu noſtra ſubſcriptas, ſigilloque noſtro munitas damus Romæ 12 Ianuarij 1655.

GosWinus Nickel.

L. S.

TYPOTHETA LECTORI SALVTEM.

HAbuit Author quinque diuerſarum linguarum, Latinæ, Græcæ, Hebraicæ, Syriacæ, & Arabicæ Amanuenſes, qui ſummo ſtudio & diligentia ex Autographis ab Authore ijs conſignata Oedipo ſtabiliendo neceſſaria loca deſcripſerunt. Et nè alicui malæ fidei ſuſpicio obrepere poſſet, ego infraſcriptus teſtor, ea me fide & ſinceritate illa compoſuiſſe, qua fide ex dictis Autographis à dictis Amanuenſibus extracta fuerunt: reliquas linguarum authoritates ex ſuis Autographis & manuſcriptis fideli cura, & ſincera diligentia, prout occurrerunt, meipſum compoſuiſſe, manu propria teſtari volui.

Ita teſtor

Zacharias Dominicus Acſamitek à Kronenfeld
Boëmus Palæo-Pragenſis.

Reliquæ Approbationes videantur in Obeliſco Pamphilio, fuerunt enim ijdem Cenſores huius & illius.

Imprimatur ſi videbitur Reuerendiſſ. Patri Magiſtro Sac. Pal. Apoſt.

Marcellus Anania Epiſcopus Sutrinus
& Nepeſinus Viceſger.

Imprimatur.

Fr. Raimundus Capiſuccus Ord. Præd.
Sac. Ap. Pal. Magiſter.

OEDIPI AEGYPTIACI
TOMVS I.

IN QVO

Origines Idololatriæ, & primæuæ superstitionis fontes aperiuntur, & demonstrantur.

ET DICITVR

TEMPLVM ISIACVM,

VEL

ΠΡΟΘΕΩΡΙΑ SEV APPARATVS HIEROGLYPHICVS,

QVO

Ad originis, progressus, durationis Aegyptiacæ Sapientiæ, ac Hieroglyphicæ institutionis notitiam portæ reserantur.

PROOEMIVM.

I. TOMI scopus exponitur.

VM ex Ægypto veluti ex perenni quadam scaturigine, per vniuersum mundum diffusa, tum primæuæ idololatriæ, tum superstitiosarum artium seminaria, variam passim falsorum dogmatum sobolem pepererint: Idem in hac prima Oedipi parte, quod ij, qui per riuulos fontem indagant, facere constituimus, fontem videlicet Sacerdotalis disciplinæ per Idololatriam, atque superstitiosos diuersarum gentium ritus, qui sunt dicti fontis, veluti riui quidam, indagaturi; quo facto varia ad hieroglyphi-

 corum

eorum instaurationem facientia & hucusque incognita eruere, sagaci Oedipo haud difficile futurum rebamur. Cum enim Græci, Hebræi, cæteræque Ægypto vicinæ gentes pleraque cum Ægyptijs in sacrorum ritibus cæremonijsque (Clemente Alexandrino teste) communia habuerint; quin magnæ quoque hieroglyphicæ sapientiæ, etsi alio & alio colore fucata in ipsorum factis elucescant vestigia. Ideò in hoc primo Oedipi Tomo, quem ob dictas causas apparatum hieroglyphicum non incongruè appellauimus; per comparationem quandam Græcanicarum, Hebræarumque rerum ad Ægyptiacas parallelam, totius hieroglyphicæ litteraturæ scientiam sub diuersis adhuc cæterarum gentium ritibus & cæremonijs, ac philosophandi ratione, cuiusque propria latere, Deo dante, demonstrare conabimur; ex consequenti probaturi, ad arduam illam hieroglyphicorum instaurationem facilè feliciterque expediendam, non nisi huiusmodi officinas adeundas esse. Quamuis verò hæc materia fortassis commodius practicæ Obeliscorum Interpretationi interseri potuisset; consultius tamen tum ad confusionem vitandam, quæ in magna rerum congestarum copia plerumque occurrere solet, tùm ad explicationem dictam planiùs ac dilucidius Lectori proponendam, seorsim tractare, quemadmodum hoc primo Tomo fecimus, visum est. In quo quidem id vnum contendimus, vt Auctorum singulorum, qualicumque ij tandem lingua scripserint, verba ad fidelius sinceriusque procedendum exactè poneremus. Atque hæc sunt, de quibus te beneuole Lector priùs monendum duximus, ne nos in hoc opere extra scopum collimasse arbitrareris.

DELTA NILOTICVM.

SYNTAGMA I.

In quo de Aegypti nomine, origine, diuisione, natura, de Regum successione, rerumque gestarum gloria, & chronologia fusè disceptatur.

CAPVT I.

De Nomine & Diuisione Aegypti.

Nomina & diuisio Ægypti.

NVestigaturo mihi reconditam illam omnibus retrò seculis Aegyptiorum sapientiam; de ipsa Aegypto, ceù primis illis Deorum incunabulis, mystico vniuersi templo, Geniorum mundanorum architecto, prodigiosorum operum theatro, portentorum fœcundâ Matre, artium emporio, omnigenæ sapientiæ gazophylacio, Idololatriæ detestabilis inuentrice, monstroso Morphei Regno, totius denique superstitionis officinâ statim exordiri visum est. Vt quæ inter cæteras terrarum orbis regiones, cùm antiquitate, quà omnes antecellit, tùm rerum gestarum gloria, quâ nulli terrarum secunda, hucusque primatum semper obtinuerit, non sacris tantùm, sed & profanis Scriptorum

De primatu Ægypti.

monu-

monumentis celeberrima; ei quoque virtute & gloria acquisita dignitas & primatus in huius operis vestibulo nequaquam denegetur.

Ægyptus itaque siue à primo huius nominis Rege dicatur, vt Straboni, Ammiano, Diodoro, alijsque videtur; siue à Nilo sic dicta, quod ὑπὸ τῆς αἰγὸς ὕπτιος κεῖται, hoc est, quod sub *Capri signo supinus iaceat*, vti Goropio Becano placet, Aphricæ regio est, nulli non cognita, quam à Septentrione mediterraneum pelagus, atque septemplicis Ostia Nili; ab Oriente Erythræi maris cingulum concatenatis veluti montibus in Æthiopiam vsque extensum; à Meridie horrida cataractarum præcipitia; ab Occasu denique cùm sabulosus Lybiæ Oceanus, tum continuata montium series Erythræis montibus, vt ita dicam parallela, in explicatæ formam fasciæ, Strabone teste, melius in extensi brachij figuram (cuius manum seu palmam DELTA Niloticum refert, & variâ fluminis diuaricatione, veluti manum in digitos dispescit) distendunt. Atque hæc vti varias nullo non tempore rerum subijt vicissitudines, sic succedentibus temporibus eam sortita est nominum diuersitatem; vt meliori iure, quàm quo Osiridem & Isidem Plutarchus quondam dicebat, ὀνοματώνυμον καὶ μυριώνυμον, eam appellandam existimem. Beroso quidem ab Oceano eius olim incola, Oceania; ab Ogyge Zenophonti dicitur Ogygia: Honorio cuidam ignoto ἀέρια; Herodoto à Nilo flumine, ποταμῖτις; à terræ nigredine Luciano μελάμβολος; sicuti eandem ob causam Apollodoro Stephano, & Eustathio referentibus χώρα μελαμπόδων. Homero à Vulcano ἡφαιστία. Æria Eusebio in Chronicis. Diuersis Historicis Æthiopia seu terra Cus, Turcis, si Pineto credimus, *Elkebitz*, hoc est abscondita. Arabibus مصر *Mesra*. Chaldæis מצראי *Mesrai*. Syris *Mizri*; Æthiopibus *Gabaza* & *Mesra*; à quibus vocabulis non multum dissentit Suidas in nomine Mesrem. Romanis ab Augusto αὐγουσταμνική. Coptitis, & antiquis Ægyptijs à Chamo Noëmi filio ⲭⲏⲙⲓ, seu Chamia, cui sacræ paginæ astipulantur, eam sæpè sub nomine tabernaculorum Cham indigitantes; Hebræis denique dicitur מצרים *Misraim*, nomine omnibus passim noto, à Misraim Chami filio, primo eius possessore. Alij verò Misraim dictam volunt à voce צרר *Zarar*, quod angustiam denotat, eò quod vadoso maris mediterranei alluuio; Isthmo Erythræo & Memphiticis montibus, catadupis Niloticis, & catabathmo Lybico à quatuor mundi angulis clausa, & veluti stricta atque coarctata, exteris difficilis reddatur, & inaccessa.

Etymon Ægypti.

Situs Ægypti.

Termini Ægypti.

Variæ Ægypti denominatio.

Nili donum Herodotus appellat; is enim à conchylijs in montibus repertis, à salsugine fontium, fossarumque; à terra reliquis confinibus discolore; à Nilometrij fertilitatis maximæ signo (vt in quo olim octo gradus rerum abundantiam spondebant, cum suo tempore vix eam sponderent sexdecim:) alijsque similibus quibusdam argumenta ducens, maximam Ægypti partem, eam præsertim, quæ à montibus Memphiticis ad mare vsque exporrecta fluminis incrementis latè irrigatur, alluuione paulatim è superioribus locis inuectam, aggestamque esse, coniecturis non obscuris opinatur. Huius enim in sententiam omnes ferè quotquot post

Inferior Ægyptus fluminis alluuione aggesta.

l. 1. meteor.

fuêre tùm Philoſophi, tùm Hiſtoriographi, deſcendunt. Ariſtoteles quoque eam dicit in dies magis magiſque exareſcere, & à Nilo totam eſſe inuectam aggeratamque, eò quod longo temporum tractu paludes oblimentur, & habitationi tandem reddantur idoneæ, initium tamen rei obliuione inuolui. Atque idcircò ab Homero Thebaidos mentionem duntaxat fieri, Memphi vel nondum enata, vel necdum eò progreſſa, vt digna commemoratione haberetur; ſignum etiam eſſe; quod paulatim ſit aqua exſiccata, & quod Seſoſtris didicerit, mare rubrum altius eſſe Ægypto; atque ea de cauſa, quod in animo habebat, foſſam à mari Erythræo in Nilum, ne diluuione totam ſubmergeret, ducere omiſiſſe; Nam Ægypti cauitatem, alueo, quo Erythræum mare continetur, profundiorem eſſe ſibi perſuadebat: quem tamen errorem in ſequentibus ſuo loco refutabimus. His igitur ita ſummatìm recenſitis, nunc ad particularem Ægypti deſcriptionem progrediamur.

Error Seſoſtris putantis ſinum Erythræi maris altiorem Ægypti ſuperficie.

CAPVT II.

De diuiſione Ægypti in Nomos in genere.

Ægyptus porrò vniuerſa, teſte Strabone, antiquitus in triginta Nomos, ſeu præfecturas, tot nimirùm, quot labyrinthus eius Idea, ſeu myſticum illud Ægypti templum aulas habebat, ſeu diuerſoria, diuidebatur, adeò quidem, vt ſuperior Ægypti pars Thebais dicta decem contineat Nomos; Media verò ſeu Mediterranea, aut Memphitica totidem; Inferior denique plaga, à figura triquetra, quam Nilus ad Memphim bipartitus, lateribus in baſin maritimam abeuntibus deſcribit, quæ & *Delta* inde dicitur, numero non pauciores prioribus complecteretur. Quin & omnes hoſce Nomos in triginta quoque Deorum & Geniorum, quos Ephoros, aut Decanos in Deorum Repub. appellat Triſmegiſtus, alij Οἰκοδεσπότας; quorum ſinguli ſingulis Nomis veluti cuſtodes quidam Genij malorum Auuerunci præeſſe credebantur, dedicabant honorem; adeò nihil ſine myſterijs apud Ægyptios gerebatur. Verum horum Nomorum prout ſingulis Dijs reſpondebant partitiones, ſignificationeſque, vt plurima paucis comprehenderemus, hoc vnico è Ptolomæo deprompto Schemate tibi ob oculos ponendas duximus.

Diuiſio Ægypti.

DIVI-

DIVISIO PRIMA.

Superioris Aegypti, quæ & Thebais dicitur iuxta Ptolomæum.

Superior Ægyptus Nomos sequentes complectebatur olim.	Quæ sic dicuntur ab vrbibus	In quibus colebantur	Continent autem dicti Nomi sub se
Thebaiten	Thebis quæ & ἑκατόμπυλος	Apollo, Sol, & Apis seu bos qui septo custodiebatur	Diospolin, Tuphium & Knubim
Anteopoliten	Anteopoli	Bacchus & Venus	Antæi mediterranea, & Passallum
Appollopoliten	Appollopoli	Apollo seu Sol sub forma Accipitris	Phontem, & Insulam Elephantinam
Hermonthitem	Hermonthe	Sol, Iuppiter & Serapis	Hermonthem, & Latorum vrbem
Panopoliten	Panopoli	Ammon Arietinus	Lepidotum vrbem, & Chenoboſciam
Coptiten	Copto	Osiris & Isis	Coptum, & Diospolim paruam
Tentyriten	Tentyra	Venus & Crocodilus	Vicum mediterraneum, & Pampanim
Diospoliten	Diospoli Iouis vrbe	Iuppiter sub specie Aquilæ	Abydum, & Diospolim paruam
Aphroditopoliten	Aphroditopoli	Aphrodisia Venus	Crocodilorum vrbem
Lycopoliten	Lycopoli	Lupus	Mediterraneum Vicum, & Luporum vrbem.

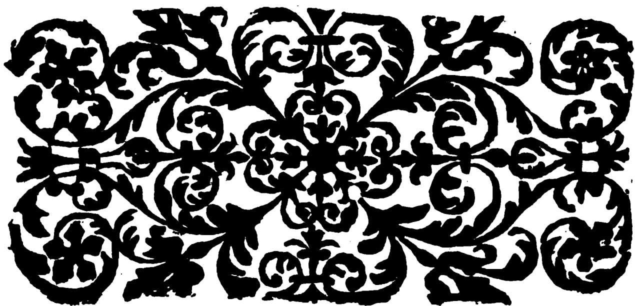

DIVISIO SECVNDA.

Partis mediterraneae Aegypti.

Nomi in mediterranea parte sunt

Nomi	Dicuntur ab vrbibus	Colebantur in ijs	Sunt Vrbes eius subditae
Memphites	Memphi	Bos Mneuius septo inclusus	Memphis, Acanthon, seu Acanthorum
Bubastites	Bubasto	Canis & Felis	Bubastis, quae in Arabiam se extendit
Heliopolites	Heliopoli	Sol, Apollo, Osiris	Babylon, Heroum ciuitas, Heptanomus
Oxyrinchites	Oxyrincho	Oxyrinchus piscis	Oxyrinchus vrbs metropolis
Heracleopolites	Heracleopoli	Hercules	Nilopolis, cum tota Insula Nili
Crocodilopolites	Crocodilopoli	Crocodilus	Lacus Meridis, & eius metropolis
Cynopolites	Cynopoli	Canis	Canum vrbs, metropolis
Hermopolites	Hermopoli	Mercurius	Hermetis seu Mercurij ciuitas magna
Latopolites	Latopoli	Luna, Isis	Vrbs Latonae & flumen Agathodaemon
Tanites	Tani	Accipiter	Tanis metropolis & flumen Busiriticum

DIVISIO TERTIA.

Inferioris partis quæ Delta vocatur.

Nomi inferioris partis Ægypti	Dicuntur ab vrbibus	Coluntur in ijs	Sunt vrbes eius subditæ
Busirites	Busiri	Bos, Apis, vel Serapis	Busiris, Onij seu Helij metropolis
Xoites	Xoi	Canopus seu Nilus	Xois, Pemphthuchi, ciuitas Cabasa
Naucratites	Naucrate	Nilus	Naucrate & Prosopis
Latopolites	Latopoli	Latus piscis	Vrbs Latonæ metropolis
Saites	Sai	Minerua	Vrbs Mineruæ
Menelaites	Menelao	Canopus	Metelis, Phtenota
Mendesites	Mendes	Hircus, seu Pan	Mendes, Thmuis, Taua
Leontopolites	Leontopoli	Leo, Nilus	Leonum ciuitas, Pharbæthus
Sebennites	Sebennito	Luna, Cybele	Sebennitus, Athribis
Phagropolites	Phagropoli	Phagrus piscis, qui pudendũ Osiris deuorauit	Phylæ, Ombi, Metacompso

Hisce addunt alij ex Plinio & Ptolomæo, Nomos Omphilen, Phanturiten, Tiniten, Phatniten, Neut; Heptanomum, Athribiten, Onuphiten, Butos, aliosque, quos vide apud Ptolomæum. Opus autem fuit tam diligenti ac subtili locorum diuisione ob continuas finium confusiones, vt benè Strabo notat, quas Nilus incremento exuberans efficiebat alijs addens, demens alijs, & figuras immutans, & signa obruens, quibus proprium discernebatur ab alieno, itaque identidem dimetiri oportebat. Durauit porrò exacta hæc à Sesostre primum facta, teste Diodoro, in Nomos suos Ægypti distributio multis post temporibus, donec varijs bellorum tumultibus impetita Regio, variamque vrbium, atque oppidorum stragem perpessa, tandem in manus Mahumedanorum peruenit; qui pristinis

Pl. l. 5. c. 9.

Strab. l. 17.

Causa diuisionis Ægypti.

ſtinis Sacerdotum moribus & ſtatutis ſublatis ſua ſubſtituerunt. Nam abrogata mox Nomorum partitione, in tres alias Ægyptum partes partiti ſunt. quarum primam, quæ eſt à Cairo ad oſtium Canopicum vſque (cuius longitudinem brachium Nili occidentale Agathodæmon dictum, latitudinem verò Athribiticum flumen, Niloticum Delta bifariam ſecans, & latus maris terminant) نهر الاريف *Nahar allerif*, vel ſimpliciter *Erif* appellant. Alteram verò partem, quæ à Cairo inter Erythræos & Lybicos montes continuô tractu ad catadupas vſque excurrit, antiquis Thebaidem dictam modo الصعيد *Aſſaid*, hoc eſt *Tentorium*, nominant. Tertiam denique partem, quam brachium Nili Athribiticum, & Arabiæ petrææ iuxta Bubaſtici fluminis longitudinem determinant الارض بحريه *Allardt Bechria*, hoc eſt *terram paludoſam* ſeu *marinam*, vocant. prima Oriza, & omni fructuum genere; altera frumentis, leguminibus, pecoribus, volucribus, lino; tertia, ſaccareis arundinibus, goſſipio, mirabalanis, aliiſque ignotis Europæ frugibus abundat. Verùm vt harum omnium dictarum partium, ſicuti & Nomorum ſitum melius percipias, viſum fuit hoc loco præter chorographiam exactam, particularem quoque ſingulorum Nomorum vnà cum moderno ſitu deſcriptionem inſtituere, vt tum dictarum tum dicendarum rerum ſeries luculentius pateſiat.

A Turcis tripartita Ægyptus.

CAPVT III.

DISTRIBVTIO PRIMA,

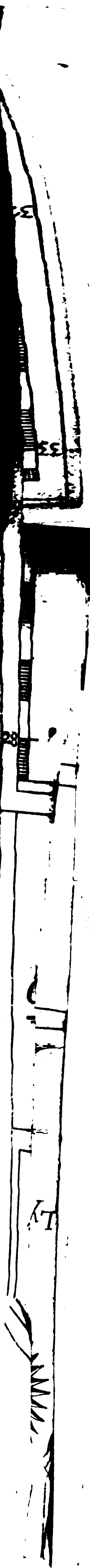
Inferioris Aegypti in ſuos Nomos.

INferior Ægypti pars, quæ duobus fluminibus Agathodæmone & Bubaſtico, & littore maris includitur, ab omnibus ferè Geographis *Delta*, à figura literæ, quam exprimit, appellatur. Paruum *Delta* porrò vocatur omne id terræ ſpatium, quod Bubaſtico & Buſiritico; Tertium *Delta*, quod Bubaſtico & Athribitico comprehenditur, de quibus vide Ptolomæum hoc loco. Hanc Ægypti partem à veteribus *Phium* appellatam reperio. Eſt autem in Copta lingua ⲫⲓⲟⲙ, teſte Nomenclatore noſtro nihil aliud quàm mare; vnde ſuſpicor hanc partem mare vocatam, vel quia Niloticæ inundationis tempore mare referebat, vel quia traditione antiqua olim totam hanc partem mari tectam, Nili limo excreuiſſe credebant, vt Strabo docet. Arabes ſanè huic aſtipulare videntur, cum الفيوم *Elphium*, id eſt, locum paludoſum Ægypti, الف فوم *Elph phum*, quaſi diceres χιλιόστομον, *mille orium*, quod eodem in loco Nilus in varia oſtia diſtribuatur, appellant. Etſi aliam & ſcopo noſtro magis fauentem ethymi rationem aſſignatam reperiam in Gelaldino Arabe hiſtorico, lib. 1. de Regibus Ægypti, vbi narrat, *Elphium*, الفيوم quod tamen non in *Delta*, ſed in *Saide* ponit à Ioſepho conditum, eique hoc nomen inditum ob cauſam, quam hiſce verbis deſcribit ex Ben Abed Hakem. *Hoc eodem*, inquit *tem-*

Delta Ægypti vnde?

Elphium quid?

Gelaldinus l. 1 de Reg. Ægypti.

tempore aqua Ægypti stagnans in riuos educta fuit, vt narrat Hoscham filius Isaac.

في ذلك الزمان استنبطت الفيوم وكان سبب كما حدثنا هشام ابن اسحق ✻

Deinde persequitur textum his verbis, quæ ego breuitatis causa latina subiungo: *Cùm Ioseph dominaretur Ægypto, & magnificasset domum & habitationes Pharaonis, iamque centum annorum ætatem ageret, dixerunt consiliarij Pharaonis: Ecce Ioseph senio confectus, nec sapientia, nec iudicio pollet amplius, aggraua igitur iugum super gentem eius, eamque vtiliter occupa, biennioque solicitantibus Rex tandem respondit; agite videamus, si in Elphio conficiendo consilio nobis esse possit.* Iosephi molimina in ficcando Elphio.

وكانت الفيوم يومئذ تدعى الجوبة انما كانت لصالة ما الصعيد وفضوله واجتمع رايهم على ان تكون هي المحنة التي يمتحنون بها يوسف وقالوا لفرعون سل يوسف ان يصرف ما الجوبة عنها ويخرجه منها وتزداد بلدا الى بلدك وخراجا الى خراجك ✻

Vocabatur autem tunc temporis Elphium Gubeh, hoc est, fossa siue stagnum, quia tota regio Elsaid erat aquosa, id est, stagnantibus aquis oppleta, congregauitque maiores suos, vt consilium mentemque eorum exploraret; qui considerato proposito negotio dixerunt; mittatur Ioseph, vt aquam Elgeube diuertat; eaque deducta adiciat regionem regioni tuæ, & prouentus prouentibus tuis; vocauitque Rex Ioseph dicens: Scimus hunc locum abundantem esse, & ædificijs, campisque colendis aptum. Elphium olim vocabatur Elgeube, id est fossa stagnans.

واوحي الى يوسف ان يحفر ثلاث خلجا من اعلى الصعيد موضع كذا وخليجا شرقيا من موضع كذا وخليجا غربيا من موضع كذا الى موضع كذا ووضع يوسف العامل فحفر خليجا المنهى من اعلى اشمون الى اللاهون وحفر خليج الفيوم وهو الخليج الشرقي وحفر خليجا بقرية يقال لها تنهمت من قرى الفيوم وهو الخليج الغربي فخرج ماء من الخليج الشرقي وصب في النيل وخرج من الخليج الغربي وصب في صحرا تنهمت الى الغرب فلم يبق في الجوبة ما ثم ادخلها الفعلة وقطع ما كان فيها من القصب والطرفا واخرجه منها وكان ذلك ابتدا جري النيل وقد صارت الجوبة رفيعة بريه وارتفع ما النيل ودخل في راس المنهى وجرى حتى انتها الى اللاهون فعطفه الى الفيوم ودخل خليجها وساقها لجة من النيل واخرج اليها الملك ووزراه وكان في سبعين يوما فلما نظر الى الملك قال لوزرايه هذا عمل الفيوم وسميت الفيوم واقامت تزرع كما غوايط مصر ✻

Et reuelatum fuit Ioseph, vt foderet tres fossas pro amnibus ducendis; primam ex superiori parte Elsaid, ex isthoc loco, & amnem orientalem ex hoc loco, & amnem occidentalem ex hoc loco, & cœpit Ioseph opus, & fodit amnem tendentem ex superiori Esmum vsque in Alhalun, & fodit amnem Elphium, & hic amnis orientalis, & præualuit amnis iuxta oppidum, quod dicitur Kanhemt ex oppidis Elphij, & hic est amnis occidentalis, & exiuit aqua eius ex amne orientali, & fluxit in illum, & egressus ex amne occidentali, & fluxit diffusus in campos Kanhemt versus occidentem, & non remansit in planitie aqua. Tunc introduxit operarios, & exempto exsectoque quicquid ibi carectosum & iuncosum erat, liberum fecit aquæ fluxum in ea superstitis; fuitque hoc principium fluxus Nili; euasitque planities sicca & pura, & eleuatæ sunt aquæ Nili; & ingressæ sunt principium alui, & fluxerunt vsq; dum venirent in Alalhun, & refluxerunt inde in Elphium, & ingressæ sunt amnem eius, & riuos eius, & facta est pars Nili; Prima stagnantium aquarum Nili in Nilum deriuatio à Ioseph peracta.

eduxitque ad opus, quod patrauerat spectandum, Regem atque Consiliarios eius; fuit autem totum opus completum 70. diebus. Cùm autem id spectasset Rex; dixit ad Consiliarios suos: Ecce totum hoc non septuaginta, sed الف يوم *Elph ium, hoc est, mille dierum opus est; vocatusque est locus prouinciæ huius in hunc diem Elphium* الفيوم *id est, mille dierum, qui seminum copiâ adæquauit reliquas Ægypti prouincias.* Hactenus ille. Certè hunc locum à Iosepho habitationibus hominum idoneum redditum, præter Gelaldinum, Salamas, aliosque Arabes Authores, Abulfeda quoque id in sua Geographia clarè docet hiscè verbis:

Abulfeda Geographus.

الفيوم كورة في ديار مصر عن الفسطاط بين الغرب والجنوب وهو في وهدة وقد سيق
اليها نهر من رشح النيل منسوب الى يوسف الصديق ومدينة الفيوم قاعدة ولاية
وبها حمامات واسواق ومدارس شافعية ومالكية وهي راكبة على نهر يوسف من
جانبيه النهر تخترق مدينة الفيوم المذكورة والفيوم بساتين كثيرة وهي عن مصر
على نحو مسيرة ثلاثة ايام وبين الفسطاط والفيوم ثمانية واربعين ميلا ✠

Phestath Geus.

Elphium regio in Ægypto à Phestath inter occidentem & meridiem sita est in valle & iam deriuatus est ad eam fluuius ex resudatione Nili à Iosepho Iusto factus; & ciuitas Elphium sedes principatus est, seu præfectura, instructa balneis, plateis, & gymnasijs Schaphitarum & Melchitarum; sita autem est supra flumen Ioseph, à quo ex meridionali parte fluminis dirimitur ciuitas Elphium memorata; porrò Elphium plurimos habet hortos, & est à Mesra itinere ferè trium dierum, & inter Phestath & Elphium quadraginta octo milliaria. Et alio in loco vbi ciuitatem بهنسا *Behansa* describit, ita dicit:

ومدينة البهنسا راكبة على بحر يوسف وهو الفيوم وجميع ما بين بحر يوسف
والجبل من ارض البهنسا وغيرها شربه من بحر يوسف وما بين بحر يوسف والنيل
من البهنسا يشرب من فرع من النيل ✠

Et ciuitas Elbehansa sita est supra mare Ioseph (ita flumina vocant Ægyptij) *& est Elphium, & omnes qui sunt inter mare Ioseph, & montem ex terra Elbahansa bibunt ex flumine illo Ioseph, & quod est inter mare Ioseph, & Nilum, bibunt ex ramo Nili.*

Mare Ioseph.

Non igitur sine ratione hic tractus nomen maris Iosephi obtinuit in hunc vsque diem. Verisimile enim est, Iosephum non tantùm interpretatione somniorum factâ, sed & sapientiâ quadam diuinitùs ei insitâ præditum, maxima beneficia in vniuersam Ægyptum contulisse; quale inter cœtera hoc maximum erat Elphij videlicet ad meliorem frugem reductio. Vnde meritò tot ac tantis honorum titulis, dignitatumque prærogatiuis à Regibus Ægypti fuerit ornatus.

Porrò meminit huius Elphij quoque Beniaminus in suo itinerario, traditque Hebræorum sub Iosepho in Ægypto maxima in eo monumenta relicta, hiscè verbis;

מן חלואן עד קוץ אשר היא
ראש הראשית מצרים ג' ימות עד פיום דרך ח' ימות ונקראת מקדם פיתון
ונראו בה עד היום זכרונות רבות ובנינות רבות גדולות מבני יוסף זל
מוחרות

Ab Heluam vsque in Kits, quæ caput initij Ægypti, trium dierum iter est, & hinc

hinc Phium quinque dierum, & hæc vrbs olim dicebatur Pithon, & videntur in ea in hunc vsque diem plurima monumenta, & ædificia maxima à Ioseph, memoria eius in benedictione, posteritati relicta. Dicebatur autem Pithon ab ingentis magnitudinis serpente, qui ex stagnantium aquarum, limique Nilotici putrilagine ortus, magnam hominum pecudumque stragem inferebat, ab Hercule Ægyptio, vt Mythologi volunt, interempto. Elphium igitur, vel vt Coptè dicam, ⲫⲓⲟⲙ, à mari olim seu paludibus tectum, tandem multorum dierum opere tempore Iosephi, habitari cœpit; quo tempore pleraque inferioris Ægypti pars, aut omninò, aut maxima ex parte paludibus aquarumque stagnantium diffusione tecta squalescebat, donec stagnantibus aquis in varias fossas deriuatis, terra aquarum diuturna oppressa tyrannide tandem liberata, vsui hominum animantiumque seruiret. Hinc factum videtur, vt reliquas stagnantium aquarum congeries infra Elphium simili deriuationis artificio deducerent; adeòque terram vniuersam tandem habitabilem vsibusq; hominum accommodarent. Quam Reges successu temporum dùm mira hominum, pecudumque fertilitate florentem, & continua fluminum deriuatione fœcundam deprehenderent, in varias Præfecturas seu Curias ad diuidias & contentiones sedandas dirimentes; ob admirabilem quandam rerum omnium copiam & vbertatem, veluti Deorum immortalium, vt Diodorus dicit, donum vocarunt, Coptitas secutus, qui ⲡⲉϩⲙⲟⲧ ⲙ̀ⲫϯ ⲉⲣⲙⲁⲛⲓⲃⲓⲥ, id est, donum Mercurij eadem ratione eam nuncuparunt, idque occasione Ibidum frequenter ibidem ad serpentes cœteraque reptilia deuoranda stabulantium, quæ situ corporis crurumque positu, rostroque ijsdem transuersim inserto, dum hoc μονόγραμμον A ex A & Δ compositum exprimerent, cuiusnam donum hæc terra esset, incolis in omne cœteroquin superstitionis genus pronissimis legendum præbebant; dùm aliud non hoc typo exprimeretur quàm Ανⲟⲩⲃⲁⲅⲁⲑⲟⲇⲉⲙⲟⲛⲟⲥ ⲉⲣⲙⲁⲛⲓⲃⲓⲥ *Anubis bonus Genius*; sed cùm de hiscè & similibus alibi fusiùs tractemus, in Prodromo verò, atque Obelisco Pamphilio hæc eadem iam fusè attigerimus, eo Lectorem remittimus. Et quamuis non dubitem, aliquam huius Phij partem iam à principio habitationis eius, in certos terminos ceu præfecturas quasdam diuisam, multiplicatis tamen hominibus in immensam multitudinem, ob continuas finium confusiones, primò à Sesostri vel Sesosiri Rege sapientissimo in ⲛⲓⲧⲁϣⲓⲣ hoc est, *Nomos decem*, teste Diodoro; Ptolomæorum verò tempore adeò in viginti Nomos minutiùs distributum legimus; vide quæ de his dicimus fusiùs in historia Regum Ægypti.

Pithon vrbs vnde dicta

Inferior Ægyptus quando habitari cœpta.

Ægyptus donum Dei dicta.

Est autem Nomus græcè à Ptolomæis ita dictus, hoc loco nihil aliud quàm iurisdictio, siue locus iuri dicundo, causisque tractandis opportunus; quem antiqui ⲛⲓⲧⲁϣⲓⲣ, id est, præfecturam seu curiam, Arabes اولاي id est, prætorium vocant. Et quoniam maxima apud antiquos Ægy-

Nomus quid.

Ægyptios vigebat sacrarum in Dijs colendis cœrimoniarum varietas; tantusque εἰδωλομανίας feruor, & vix locus esset, qui non proprium sibi Numen aliquod, cui honorem impenderent, conderet, ac proindè sæpè contingeret, vt Numen, quod hi venerarentur, illi execrarentur, Deorum diuersitas tanta, non exigua pareret Religionis dissidia; Sacerdotes Sesostridis Archisacerdotum authoritate, ad populi in Deorum cultu tollenda schismata, exemplum secuti vetustissimorum Deorum orbem terrarum sortem inter se distribuentium (de quibus paulò post agemus) totam Ægyptum in triginta Nomos, vnicuique verò Nomo suum attribuentes Numen callidè diuiserunt; vt quod à primæuis Dijs in orbe vniuerso factum traditione perceperant, in Ægypto ceu fano quodam, aut Pantheo totius vniuersi compendiosè repræsentarent; & ne ex tanta difformitate cultus, monstrosæ religionis facies appareret; in Metropolitanis totius Ægypti vrbibus Thebis videlicet, & Heliopoli certa quædam & sumptuosissima delubra ædificauerunt, vt in his iterum quicquid vago cultu tota complecteretur Ægyptus, in hiscè duobus veluti Pantheis quibusdam analogo quodam ordine, & ad templum vniuersi parallelo, cultuque compendioso, diuersarum nationum vnita multitudo celebraret; callidum sanè inuentum, & ad diuersas religiones vno cultu conciliandas mirè opportunum. Meminit huiusmodi delubrorum Strabo testis αὐτόπτης, ita enim lib. 17. vbi de Labyrintho agit; ἔστι, inquit, δὲ πρὸς τῷ τῷ πρώτῳ εἴσπλῳ τῷ εἰς διώρυγα προελθόντι ὅσον τριάκοντα ἢ τετταράκοντα σταδίους ἐπίπεδόν τι τραπεζῶδες χωρίον ἔχον κώμην δὲ καὶ βασίλειον ἐκ πολλῶν βασιλείων, ὅσοι πρότερον ἦσαν νόμοι. Τοσαῦται γάρ εἰσιν αὐλαὶ περίστυλοι συνεχεῖς ἀλλήλαις, ἐφ' ἕνα στίχον πᾶσαι, καὶ ἐφ' ἑνὸς τοίχου ὡς ἀντιτείχους μικροῦ προκειμένας ἔχοντες τὰς αὐλάς. Et paulò post: ἐπὶ τέλει δὲ τῆς οἰκοδομίας ταύτης πλέον ἢ στάδιον ἀπεχούσης. ὁ τάφος ἐστὶ πυραμὶς τετράγωνος. ἑκάστην τετράπλεθρόν πως ἔχουσα τὴν πλευρὰν καὶ τὸ ὕψος ἴσον. Ιμάνδης δ' ὄνομα ὁ ταφείς, πεποιῆσθαι δὲ φασὶ τὰς αὐλὰς τοσαύτας ὅτι τοὺς νόμους ἔθος ἦν ἐκεῖσε συνέρχεσθαι πάντας. ἄρισον δ' ἦν μετὰ τῶν οἰκείων ἱερῶν καὶ ἱερειῶν θυσίας δὲ καὶ θεοδοσίας, καὶ δικαιοδοσίας τῶν μεγίστων χάριν· κατήγετο δὲ, τῶν νομῶν ἕκαστος εἰς τὴν ἀποδειχθεῖσαν αὐλὴν αὐτῷ. *Locus*, inquit, *in primo fossæ adytu ad triginta quadragintauè stadia procedenti est planities quædam mensali forma pagum habens, & multorum Regum regiam, quot priùs præfecturæ erant. Nam totidem aulæ sunt columnis ambitæ, inuicem continuæ omnes vno ordine, & vno pariete tanquam paruo quodam septo ante se sitas aulas habent.* Et paulò post. *In fine huius ædificij, quod plus stadio occupat, est sepultura, quædam pyramis quadrangula, cuius quodlibet latus quatuor ferè iugerum & altitudo par. Sepulti nomen est Imandes* (veriùs Simandes); *dicunt, tot aulas ibi factas esse, quot præfecturæ, solitosque eò conuenire, atque epulum quoddam sacris viris ac mulieribus fiebat sacrificij gratia Deo reddendi, & iuris dicundi de rebus maximis; quæuis autem præfectura in suam aulam procedebat.* Eadem ferè narrat Abenephius de عين شمس *Ainschems*, id est, *Heliopoli*; verba eius sunt:

Ægyptus templum vniuersi.

Templa Thebais, & Heliopoli.

Mira fabrica Sepulchri Imandis.

Abenephius.

وبنيان في عين شمس عنده كم بيوت كم ايوانات في كل مصر وكل وحده منهم عنده التلسمات والصنم الذي يعبدوه لخلاص الارض الذي به ايوان ☼

Heliopolitana fabrica.

Est autem in Ain schems, hoc est, *Heliopoli fabrica, cui tot domus perhibentur esse, quot curiæ antiquitus in Ægipto censebantur, & vnaquæque ex ijs habebat Telesman & idolum, quod colebant pro salute terræ, in qua erat curia;* & paulò post

post numerum quoque præfecturarum determinans, ait: ولابراتلت كان ثلثين
على حساب ثلثين الايام وحده من شهور ثنت عشـــر ✡

Erantque præfecturæ triginta iuxta numerum dierum Mensis vnius è duodecim. Cùm enim vt in Astronomia Ægyptiorum videbimus, singuli dies mensis alicuius, alicui ex triginta Numinibus dedicati essent; magna cura eum diem celebrabat quæque tribus, seu curia; quæ Numen illud sibi colendum habebat propositum; quem morem à primæuis Ægyptijs hausisse Plato in Critia docet; vt paulò post videbimus. Sed his ita præmissis, modò videamus, tripartitò illam totius Ægypti in Nomos suos à Sesostride primùm, deindè autem à Ptolomæis, qui eos plurimùm auxerunt, factam distributionem. Et cùm præter nomina nihil prætereà, quod in ijs gestum sit, legatur. Maxima quoque de etymologijs huiusmodi nominum apud Authores sit contradictio, certè ego rectè nominum ὀρθότητος καὶ ἐρμηνείας regulam à barbaris linguis, ijsque Græcâ antiquioribus, vt & Plato rectè in Critia & Cratylo monet, desumendam ratus; dùm veterem hanc Ægyptiorum linguam pro modulo meo instaurare conor, plurima sanè inueni, hucusque nemini philologorum, quod sciam, comperta; ea potissimum, quæ ad Deorum, animalium, plantarum, lapidum, vrbium, instrumentorum, similiumque etymologias pertinent, quæ omnia Nomenclatoris nostri Aegyptiaci auxilio eruuntur. Vndè gratiam apud eos, qui Crisi & philologicis incumbunt, me haud paruam initurum confido, dùm multa, quæ Criticos hucusque latuerunt, in decursu huius operis, Deo duce, detegam. Sed vt ad Rhombum redeamus.

Tempore igitur Sesostris totam Aegyptum in tres partes diuisam legimus. in Inferiorem, Mediam, Superiorem, quarum vnaquæque in decem iterum curias siue præfecturas, teste Abenephio, dirimebatur; in qua quidem diuisione ad primæuam illam sortitionem Deorum in vniuersum mundum respexisse videntur; quam Plato in Critia hiscè verbis describit: Σώλων ἐπινοῶν εἰς τὴν αὐτοῦ ποίησιν, καταχρήσασθαι τῷ λόγῳ διαπυνθανόμενος τὴν τῶν ὀνομάτων δύναμιν εὗρε τούς δὲ Αἰγυπτίους τοὺς πρώτους ἐκείνους αὐτὰ γραψαμένους εἰς τὴν αὐτῶν φωνὴν μετενηνοχότας. αὐτός δὲ αὖ πάλιν ἑκάστου τὴν διάνοιαν ὀνόματος ἀναλαμβάνων εἰς τὴν ἡμετέραν ἄγων φωνὴν ἀπεγράφετο. καὶ ταῦτα γε δὴ τὰ γράμματα παρὰ τῷ πάππῳ τ' ἦν καὶ ἔτ' ἐστὶ παρ' ἐμοὶ νῦν διαμεμελέτηται δὲ ὑπ' ἐμοῦ παιδὸς ὄντος. ἂν οὖν ἀκούητε τοιαῦτα οἷα καὶ τῇδε ὀνόματα μηδὲν ὑμῖν, ἔστω θαῦμα. τὸ γὰρ αἴτιον αὐτῶν ἔχετε. μακροῦ δὲ δὴ λόγου ἡ ἀρχὴ τότε, καθάπερ ἐν τοῖς πρόσθεν ἐλέχθη περὶ τῆς Θεῶν λήξεως, ὅτι κατενείμαντο γῆν πᾶσαν.

Diuisio Ægypti in Nomos.

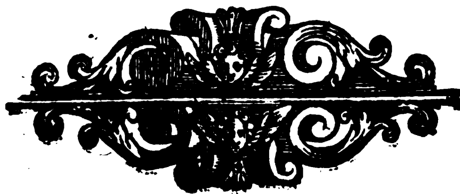
Plato.

Sed antequam referam, admonendi estis, ne miremini, si plurima Barbarorum nomina græcè nunc audiueritis; id enim ex eo contigit, quia *Solon cùm cogitaret illa carminibus suis inserere, vim ipsam nominum est perscrutatus, inuenitque primos illos Ægyptios harum rerum scriptores in suam linguam ea nomina transtulisse. Quare & ipse rursus vniuscuiusque nominis sensum accipiens, in vocem nostram conuertit. Atque hæc scripta apud auum meum erant, & nunc apud me sunt, cogitata iam olim puero mihi. Si ergo talia nunc audieritis nomina, qualia apud nos sunt, ne miremini; nam huius rei causam intelligitis, longa verò oratione sit opus, si à principio narrem id, quod iam ante dixi de sortitione Deorum, vt terram inter se vniuersam distribuerint;* partim in ampliores portiones, partim angustiores, templaque & sacra sibi instituerint.

De

De sortitione verò Deorum ita refert citatus Plato paulò ante: Θεοὶ γὰρ ἅπασαν γῆν πότε κατὰ τόπους διελάγχανον οὐ κατ' ἔριν, οὐ γὰρ ἂν ὀρθὸν ἔχοι λόγον θεοὺς ἀγνοεῖν τὰ πρέποντα ἑκάστοις αὐτῶν, οὐδ' αὖ γινώσκοντας τὸ μᾶλλον ἄλλοις προσῆκον, τοῦτο ἑτέρους αὐτοῖς δι' ἐρίδων ἐπιχειρεῖν κτᾶσθαι, δίκης δὲ κλήρους τὰ φίλων λαγχάνοντες κατῴκιζον τὰς χώρας. καὶ κατοικίσαντες, οἷον νομεῖς κτήματα, καὶ ποίμνια, καὶ θρέμματα ἑαυτῶν ἡμᾶς ἔτρεφον. πλὴν οὐ σώμασι σώματα βιαζόμενοι, καθάπερ ποιμένες κτήνη πληγῇ νέμοντες τὸ θνητὸν ἅπαν ἐκυβέρνων; Ἄλλοι μὲν οὖν κατ' ἄλλους τόπους κληρωσάμενοι θεῶν ἐκεῖνα ἐκόσμουν.

Plato. *Dij quondam vniuersæ terræ orbem singulatim sortiti sunt, in regiones singulas distributum; neque partitionem hanc contentio fecit. Nam procul à ratione id esset; quod Dij, vel quæ vnicuique ipsorum conueniunt, ignorarent; vel cognoscentes, quæ potiùs alijs competunt, aliena iura vicissim vsurpare contenderent; cæterum iudicij iurisque sortibus sua quique ad votum suscipientes, curantesque amicorum singulas regiones habitandas dispoſuerunt; hosque veluti greges ipsorum, possessionesque & armenta nutriuêre, hoc tamen excepto; quòd corporibus corpora cogere voluêre, quemadmodum plagis pecora iumentaque pastores solent; at verò tanquam docile & obediens animal, quasi ex puppi nauem agilem dirigentes, persuasione pro gubernaculis vtentes ea animam attingebant; & pro arbitrio suo ita ducentes humanum genus omne gubernabant.* hæc Plato. Credebant igitur Ægyptij Deos quondam ad conseruationem humani generis vniuersum orbem terræ singulatim sortitione distribuisse, ita vt quisque Deorum eam acceptaret regionem & prouinciam, quæ naturæ suæ magis esset conformis, & in quam veluti in συμπαθικὸν quoddam obiectum naturalis inclinationis pondere ferretur, quamque ab omni inimica & hostili vi defendendam susciperet. Ad huiusmodi igitur sortitionis rationem Sacerdotes veteres Aegypti, & potissimùm Archisacerdotes Regis Sesosiridis, vel vt vulgò Sesostris authoritate confisi, vniuersam Aegyptum eà ratione distribuerunt; vt quemadmodum suprà quoque indicatum est, quod à veteribus fieret in vniuerso, in Ægypto veluti mystico totius mundi Pantheo, ac feracissima Deorum matre, cultu repræsentaretur vnito. Verùm cùm de hiscè & similibus in varijs huius Oedipi locis simus disceptaturi, hîc ijs immorari longiùs noluimus: quare ad ipsam Ægypti distributionem in suas præfecturas, ceu quasdam Deorum curias postliminio accedamus. In qua hoc intendimns præstare, vt quæ hucusque obscura & incognita fuerant nominum etyma, ex varijs ægyptiacæ linguæ veluti tabulis quibusdam ex naufragio relictis, genuinæ significationi restituerentur. Opus igitur aggrediamur.

NO-

NOMVS I. RACOTIS

HOC EST

Præfectura Alexandrina, Coptè ⲡⲓⲧⲁϣⲓⲣ ⲛ̀ⲧⲉ ⲣⲁⲕⲟϯ.

E Primæuis itaque fontibus primam Nomorum seu præfecturarum à Sesosiridi vulgò Sesostri, priscisque Regibus factam distributionem deriuantes, à Racotide incipimus, quæ sicut post stagnantium hiscè in partibus aquarum exsiccationem, earundemque in alia & alia veluti Mæridis marisq; mediterranei receptacula deriuationem huius Nilotici Deltæ prima fuit, ita principem quoque inter Nomos locum non immeritò obtinuit.

Racota itaque illa fuit Aegypti inferioris pars; quam postmodum ab Alexandro fundatore Ἀλεξανδρείαν Græci vocauerunt; hanceque olim ⲣⲁⲕⲟϯ Racoti appellatam testatur Plinius lib. 5. cap. 10. Stephanus περὶ τῶν πολέων verbo Ῥακῶτις. Pausanias in Eliacis, ac demùm Nomenclator noster Aegypriacus capite de nominibus vrbium, quos consule. Racastam quoque Ρακαςὴν vocatam apud Cedrenum lego, perperam vel corruptè; errorem enim ex malè intellecta voce Racota promanasse nemo dubitare debet. Hanc Racotam Aegyptij tradunt fundatam esse à muliere quadam Regina Aegypti, Dalucha nomine, post Pharaonis persecutoris Israelitarum in rubro mari submersionem; ita præter Abenhaid, Aben Hakem, Salamas quoque in libro, quem Hortum mirabilium mundi inscribit, narrat; verba eius subiungo: Racotis quid? Racotis à quo & quando fundata. Abenhaid, AbenHackem

ولما فرق الله فرعون وقومه ضعف امر القبط فملكوا عليهم امراة تسمي دلوكا وبنت رقوط فهي الاسكندرية

Cùmque Deus Pharaonem vnà cum exercitu suo submersisset. multum debile mansit Regnum Ægypti, quare constituerunt mulierem Reginam Daluka nomine, quæ ædificauit Racuth, ipsa est Alexandria. Vocatur autem ⲣⲁⲕⲟϯ à scissuris, eò quòd incredibili labore hunc locum per varias aquarum scissuras diuersionesque paludum, aptum reddiderint mortalium habitationi Reges prisci; vti fusiùs narrabitur in Chronologia Regum Ægypti.

Porrò in hac præfectura præcipuè Mercurium cultum legimus, cuius simulachrum erat sub forma Ibidis, pedibus diuaricatis rostroque ijsdem transuersim inserto hoc monogrammum A, reliquo verò corpore figuram cordis exhibens, quorum primò Mercurium Ἀγαθοδαίμονα, posteriori verò sensatum Mercurij cor, quo mundo varias tradidit, Diodoro teste, scientias, significabant, quin & ipsam ciuitatem & flumen seu brachium Nili, quem suprà ἀγαθοδαίμονα diximus, ad fossam fluminis Tabij ab hoc cultu posteà Hermopolim, id est, Mercurij ciuitatem appellatam, docet post Strabonem Ptolomæus, Marius Niger alijque quos in sequentibus citamus. Ibidis figura & significatio.

Ad

Taposiris sepulchrum Osiridis.

Ad hanc quoque præfecturam pertinuisse lego vicum Ταπόσιριν. Est autem Ταπόσιρις nihil aliud, quàm sepulchrum Osiridis, quasi diceres τάφος τοῦ Ὀσίριδος. quod idem testatur Plutarchus in Antonio, vbi etiam loco ταπόσιριν, ταφόσιριν scribit. in hac enim parte fingebant corpus Osiridis ab Iside conditum; sed de hoc alibi fusius.

NOMVS II. PHTENVTI,

ID EST

Præfectura Phtenuti, Coptè ⲡⲓⲑⲟϣ ⲫⲧⲉⲛⲟⲩϯ.

SEcundam Nilotici Deltæ præfecturam inuenio fuisse ⲫⲧⲉⲛⲟⲩϯ *Phtenuthi*, hoc est, vt Coptè eam enunciem ⲡⲓⲑⲟϣ ⲙⲫϯ ⲛⲧⲉⲛⲟⲩϯ quasi diceres præfecturam Dei Deorum; eratque vicina & contigua præfecturæ Racotæ, etymon huius, teste Nomenclatore Copto, deducitur à ⲫϯ id est, *Deus*, & ⲛⲟⲩϯ plurali, quod Deos significat, à singulari ⲛⲟⲩϯ Deus. Meminit huius Nomi Ptolomæus quoque hoc loco, Μεταξὺ, ait, τοῦ ποταμοῦ μεγάλου καὶ φαρμουθιακοῦ πόλεις αἵδε, Φθενέτου νομὸς καὶ μητρόπολις καὶ Βοῦτος. *Inter flumen magnum & Pharmutiacum vrbes hæ, Phtenuton Nomus & Metropolis & Butos*. Vocatur autem ⲫⲧⲉⲛⲟⲩϯ id est, præfectura Dei Deorum, eò quòd in ea Serapis quem maximum Deorum Aegypti, teste Diodoro, Apuleio, & Ammiano Marcellino appellabant, sacra fierent; quemque sub Taurina forma in delubro proprio adorabant; atque hoc ita esse, simulachra quædam ταυρόμορφα eius quam e latere vides figuræ, quæ in ruderibus Raffith & Deruthi, id est Canopi & Buthi, quæ ad hanc præfecturam olim pertinebant, subindè inueniuntur, Serapidem hic cultum satis superque testantur. Est in Museo Illustrissimi Petri à Valle huiusmodi idolum ex latere confectum, cuius figuram apponimus. Canopum autem hodie رشيد appellant Aegyptij, ita Abulfeda in sua Geographia Arabica:

Abulfeda in sua Geographia.

ورشيد بلدة على غربي النيل مقدم تسمي كنوب وهي عن الاسكندرية على مرحلة

Rossetta olim Canopus. Strabo l. 16.

Est Rossetta regio ad occidentalem partem Nili olim dicta Canub, & distat ab Alexandria Margala, id est, *spatio itineris vnius diei*; etsi Strabo, ἐν εἴκοσι καὶ ἑκατὸν σταδίοις ἀπ' Ἀλεξανδρείας πεζῇ ἰοῦσι, id est, *distantiam ab Alexandria 120. stadiorum distantiam euntibus terrestri itinere præscribat*. Butos autem hodie vocant, دروطي Deruthi, in vtroque verò Serapidem & Latonam siue Io cornuta simulachra, culta fuisse, Strabo docet: Κάνωβος, inquit, ἐπώνυμος

Butos.

Strabo.

Κανώβου τοῦ Μενελάου κυβερνήτου ἀποθανόντος αὐτόθι, ἔχουσα τὸ τοῦ Σεράπιδος ἱερὸν πολλῇ ἁγιστείᾳ τιμώμενον καὶ θεραπείας ἐκφέρον. ὥστε καὶ τοὺς ἐλλογιμωτάτους ἄνδρας πιστεύειν, καὶ ἐγκοιμᾶσθαι αὐτοὺς ὑπὲρ ἑαυτῶν ἢ ἑτέρους. *Canopus cognominis Canopi, qui Menelai Gubernator ibi mortuus*

meritus fuerat; habet Serapidis templum religiosè cultum, vt etiam nobilissimi viri ei credant, & pro se, vel pro alijs insomnia ibi captent; sunt qui curationes conscribant, quidam virtutes editorum ibi oraculorum. Et paulò post de Buto ita loquitur: Περὶ δὲ τὴν Βοῦτον καὶ Ἑρμόπολις ἐν νήσῳ κειμένη. ἐν δὲ τῇ Βούτῳ Λητοῦς ἐστὶ μαντεῖον. *Circa Butum verò est Hermopolis in Insula iacens, Buti verò est Latonæ oraculum.* Latonam verò cum Io Bosphora confundi ex phornuto patet; quin & etymon ipsum Buti à cornuto cultu sic dictum, author est Stephanus περὶ τῶν πολίων voce βοῦτος; & Coptæ voci per omnia respondet; Sonat enim Ⲃⲁⲧⲟⲥ in lingua Copta nihil aliud, quàm donum Bouis, cuiusmodi Latonam siue Io sc. Bouis Phoronæi filiam fuisse, Herodotus declarat in Thalia, alijque Mythologi, quos consule.

Quis Canopus? Butos.

NOMVS III. PHTEMPHVTI

I D E S T,

Præfectura Phtemphuti, Coptè ⲡⲓⲧⲟϣ ⲛ̀ⲧⲉⲫⲉⲙⲛⲟⲩϯ.

Tertia præfectura veterum Ægyptiorum erat ϯⲫⲉⲙⲛⲟⲩϯ Thphemnuti (corruptè Phtemphuti) hoc est, Cœlum Deorum, à voce Copta ϯⲫⲉ id est, Cœlum, vbi ⲙ nota Genitiui, & ⲛⲟⲩϯ plural. num. quod Deos significat; huius metropolis erat Ⲧⲁⲩⲁ *Taua*, quod Coptè idem est, ac templum; videtur autem hæc præfectura dicta Cœlum Deorum, eò quòd inter duo flumina Pharmuthiacum & Athribiticum germinans, reliquos omnes Nomos cùm fœcunditate, tùm amænitate facilè superaret. Comprehendebatque Xoin & Pachnamunim, quæ postea diuersorum Nomorum nomina sortita sunt; In hac præfectura Canopi cultum viguisse, potissimum Xoi, Suidas author est. Erat autem idolum illud instar dolij, plenum foraminibus, vt hic à latere apparet, cuius de causa & origine, vide, quæ scripsimus in Prodromo nostro Copto, & apud dictum Suidam voce, Canopus; & inferiùs vbi de Canopis fusè tractamus. Xois verò Metropolis, in qua colebatur Canopus, qui indè dicebatur Xoites, Coptè vocatur Ⲝⲟⲓⲥ, ab Ægyptijs posteris سخا *Sciagha*, in qua, teste Geographo Dubiano magna adhuc antiquitatis vestigia inueniuntur.

Phtemphuti, quid? Canopi forma & cultus. Xois vrbs.

Porrò Arabes Historici, aliam huius etymologiæ Phtemphuti assignant rationem; cùm enim Ioseph exsiccasset Elphium, & quicquid Delta continet, in terram eleuasset aquâ in alueos depressâ; regionemque non fertilem tantùm, sed & mirum in modum amœnam reddidisset; dicitur Pharao ad opus Iosephi spectandam accitus, in hæc verba prorupisse: اهذا من ملكوت السموات *Num hæc regni cœlestis portio?* vnde & *Schagha*,

Etymon Phtemphuti

ghe, vbi hæc contigisse feruntur, in hunc diem regnum cœli vocatur, ita memorat Geläldinus Arabs in historia de Regibus Ægypti; sed hoc adiungere hîc volui, ne quicquam ad antiquitatem illustrandam deesse videatur; interim vnicuique liberum erit de ijs sentire, quod voluerit.

NOMVS IV. MENDESIVS,

ID EST

Præfectura Mendesia Coptè ⲡⲓⲧⲁϣⲓⲣ ⲛ̀ⲧⲉⲙⲉⲛⲣⲁⲛⲥ.

QVarta veterum Ægyptiorum præfectura erat Mendes, Coptè ⲙⲉⲛⲣⲁⲛⲥ, quæ vox Hircum significat; ita dicta præfectura, vel à multitudine hircorum in hoc districtu pasci solitorum, siue à cultu Hirci aut Panos, quem in hoc Nomo cultum esse Strabo docet his verbis: Ἔστι δὲ καὶ Ἑρμοῦ πόλις καὶ Λυκόπολις, καὶ Μένδης, ὅπου τὸν Πᾶνα τιμῶσι, καὶ τῶν ζῴων τράγον, ὡς δὲ Πίνδαρός φησιν, οἱ τράγοι ἐνταῦθα γυναιξὶ μίγνυνται.

Μένδητα παρὰ κρημνὸν θαλάσσης ἔσχατον
Νείλου κέρας, αἰγιβάται ὅθι τράγοι γυναιξὶ
Μίσγονται.

Prætereà Mendes vbi Pan colitur & hircus animal, & vt Pindarus ait, hoc in loco hirci cum fœminis miscentur.

Mendetis, ad vicinia mari præcipitia
Cornuque Nili extremum, qua Salax Capræ
Maritus humanam audet inire fœminam.

Eusebius verò de præparat. Euangelica, eò quòd caput hirci in hac præfectura adorari solitum esset, exprobrat Gentilibus; Cui astipulantur Clem. lib. 5. stromatum; Herodotus quoque & Plutarchus, ille in Thalia, hic in lib. de Osiride & Iside. Suntque huius cultus luculenta in tabula Bembina indicia, vbi in limbo supra Aram Hirci caput depingitur, eâ, quæ sequitur, figurâ.

Figura Mendes.

MENDES

Quæ omnia approbat Suidas his verbis: Μενδῆτα οὕτω καλοῦσι τὸν Πᾶνα Αἰγύπτιοι, ὡς τραγοπρόσωπον, ὅτι καὶ τὸν τράγον τῇ αὐτῶν διαλέκτῳ, οὕτω καλεῖν, καὶ τιμῶσιν αὐτὸν ὡς ἀνακείμενον τῇ γονίμῳ δυνάμει. καὶ τιμῶσι αὐτὸν ὡς ἔτι μὴ ἐσθίειν τράγους, ὀχευτικὸν γὰρ τὸ ζῷον. ἔστι δὲ καὶ ἱερὸν τοῦ Μένδητος παρ' Αἰγυπτίοις, ἐν ᾧ καὶ ἄγαλμα τραγοσκελὲς καὶ ὀρθὸν ἔχον τὸ αἰδοῖον. *Mendem vocant Pana Aegyptij, quasi Hirco-formem, quem & Hircum sacrâ linguâ vocant, venerantur autem eum quasi feminalis virtutis præsidem, colunt quoque eum, quod non liceat comedere hircos, est enim animal lascivum. Est & templum apud Aegyptios in Mendele, & in eo simulacrum hircinis cruribus erectum habens verendum.* Cuius verò hic cultus symbolum fuerit, fusè dicetur in Pantheo Hebræorum tertio huius operis Syntagmate; Ciuitas principalis huius Nomi est Thmuis, de quo etymo vide Herodotum in Thalia, Coptè ⲑⲙⲟⲩⲓ, Arabicè المراده *Elmurade*.

NO-

NOMVS V. ONVPHIS

ID EST,

Præfectura Onuphis, Coptè ⲡⲓⲧⲟϣ ⲛ̀ⲧⲉ ⲡⲓⲟⲩⲣⲟϩⲉϥⲫⲓⲟⲛ ⲡⲓϩⲟϥ.

PRæfectura Onuphis, quintum in ordine Nomorum locum obtinet. Copteâ linguâ ⲡⲓϩⲟϥ *Pihof*, vel ⲟⲩⲣⲟϩⲉϥⲫⲓⲟⲛ, quod serpentem significat, appellatur; putoque hanc vrbem eandem esse cum Hebræorum נף *Noph*, quâ tamen voce Memphis quoq; nominatur; ratio huius rei assignari potest, propinquitas Memphis ab Onuphide, ex qua consequenter confusio vnius cum altero, sicuti eandem ob causam non raro confunduntur Pelusium, Sais & Damiata, vt inferius ostendemus. Balmis ita eadem describit נף שם מדינת מצרים נקרא חיוה בלעז מנף *Noph nomen vrbis in Ægypto barbarè dicta Memph.* Dicitur autem Ὄνουφις quia aspidem serpentem in ea adorabant, ita Pausanias in Corinthiacis, cùm de cultu animalium in Bœotia vsitato loquitur: Καθάπερ ἐν τῇ πόλει τῆς Αἰγύπτου Ὀνούφι τοῦ Ἀσπίδος θρησκεύουσι. Onuphion autem à serpentis cultu ita dictum etymon ipsum docet, quòd ἀπὸ τοῦ ὄφεως deriuatum nemo dubitare debet, quin & Nomenclator noster ⲟⲩⲣⲟϩⲉϥⲫⲓⲟⲛ Βασιλίσκον seu serpentem interpretatur; cui astipulatur Horus, qui serpentem Vræum dictum Ægyptijs asserit, quod Mendum in Prodromo esse ostendimus; vbi quoque non Vræum, sed Vphæum legendum demonstramus. ita autem ait Horus: Αἰῶνα σημαίνοντες γράφουσι φυλάσσουσιν ὄφιν ζωγραφοῦσι ἔχοντα τὴν οὐρὰν ὑπὸ τὸ λοιπὸν σῶμα κρυπτομένην. ὃν καλοῦσι Αἰγύπτιοι οὐραῖον, ὅ ἐστι ἑλληνιστὶ βασιλίσκον ὅντινα χρυσοῦν ποιοῦντες θεοῖς περιτιθέασιν. *Quin & aliter æuum exprimantes serpentem pingunt, cuius cauda reliquo innoluatur, ac tegatur corpore; hunc Ægyptij quidem linguâ suâ Vræum*, (lege Vphæum,) *græci verò Basiliscum nominant, eundem ex auro conflatum Dijs circumponunt.* Atque huius quidem ὀφιολατρείας occasionem fuisse puto multitudinem aspidum seu serpentum quotannis eo in districtu ex Nilotici limi putrilagine pullulantium, quos dùm maximè hominibus pecoribusq; damna inferrent morsibus suis lethiferis, Aspidem ceu numen Auueruncum coluisse verisimile est; & forsan ad Mosaici serpentis in deserto exaltati rationem & exemplar illum quoque colebant Aegyptij, quos plurima ab Hebræis accepisse alibi dicemus. Idolum ex tabula Bembina depromptam hic apponimus.

Balmis Hebræus in Dictionario.

Onuphis figura.

ⲟⲩⲣⲟϩⲉϥⲫⲓⲟⲛ quid?

Mendum in Horo occurrens circa nomen ⲟⲩⲣⲟϩⲉϥⲫⲓⲟⲛ.

Causa cultus Vphæi.

NOMVS VI. SAIS,

ID EST,

Præfectura Saitica, Coptè ⲡⲓⲧⲁϣⲓⲣ ⲛ̀ⲧⲉⲥⲁⲱⲟⲩ.

Sais inferioris Ægypti Metropolis.

SExta præfectura erat Sais, in qua Mineruam cultam Strabo docet. Καὶ ἡ Σεβεννυτικὴ δὲ πόλις, καὶ ἡ ΣΑΪΣ Μητρόπολις τῆς κάτω χώρας, ἐν ᾗ τιμῶσι τὴν Ἀθηνᾶν. ἐν δὲ τῷ ἱερῷ αὐτῆς ἡ ταφὴ κεῖται τοῦ Ψαμμιτίχου. *Indè*, inquit, *Sebennitica urbs, &*

ⲉⲥⲱⲟⲩ

ⲥⲁⲓⲥ idemque Ouis.

Ouis Mineruæ dicata.

Sais inferioris Ægypti metropolis; in hac Mineruam colunt, utpotè in cuius templo Psammetichi sepultura est; alibi quoque refert, Saitas ouem coluisse; & certè hoc ita esse etymon docet; cùm Sais linguâ veteri nihil aliud sit, quàm ouis siue agnus, Coptè ⲉⲥⲱⲟⲩ, & cum articulo ⲡⲓⲉⲥⲱⲟⲩ. ita Nomenclator noster Aegyptiacus clarè docet. Sunt autem Sais & Esoi satis propinqua, diffidentque solâ corruptelâ in literis diuersimodè à diuersis prolatis factâ. Ouem prætereà Mineruæ & Palladi dicatam, omnes Mythologi testantur. Meminit huius templi Palladis Clemens Alexandrinus l. 4. stromatum. *In Sai*, inquit, *pro vestibulo templi Palladis huiusmodi symbola incisa spectantur. Infans, Senex, Accipiter, Piscis, Hippopotamus*, quorum symbolorum interpretationem vide in Obelisco Pamphilio lib. 3. & quæ de portentoso Mineruæ templo in Sai recitat Herodotus in Thalia; vide quæ suprà in Nomo Memphitico de hiscè egimus. Fingebatur autem idolum Mineruæ eâ prorsùs formâ & figurâ quâ Isidis, à qua non differt; nam ut rectè Macrobius, quod Græcis Ἀθηνᾶ, hoc est Minerua, id Aegyptijs Isis est, figura eius è latere apponitur. Verùm cùm de hiscè & similibus fusè tractemus in Mystagogia Aegyptia, hic obiter tantùm ea insinuanda duximus.

Clemens Alexandrinus.

Mineruæ Idolum.

NOMVS VII. ATRIBIS,

ID EST,

Præfectura Athribitica, Coptè ⲡⲓⲧⲁϣⲓⲣ ⲛ̀ⲧⲉⲁⲑⲣⲏⲃⲉ.

PRæfectura septima Athribis est, quam alibi perperam ⲁⲗⲓⲃⲓⲛ vocant; & est iuxta Ptolomæum, Ὁ Νομὸς, καὶ Μητρόπολις, καὶ αὐτὴ ὀνομάζεται, ὁ ποταμὸς Ἀθριβιτικός; Coptè vocatur ⲁⲑⲣⲏⲃⲉ, posteri Arabes eam اتريب Atrib appellant; quam Strabo hiscè verbis describit: Ὁ Νομὸς καὶ Μητρόπολις Ἀθριβις, τιμῶσιν τὴν Μυγαλῆν; *Athribis Nomus & Metropolis est, colunt in ea Mygalim, seu Murem araneum*; Vndè verò ⲁⲑⲣⲏⲃⲉ originem suam habeat, aut quid

Strabo.

propriè

propriè significet, etiam multò cum sudore comperire non licuisset, nisi historia seu chronica Arabicum in huius etymi notitiam aliquam me deduxissent. Nam Atribis dicunt Arabes ita dictum à Fundatore vrbis Atrib Pronepote Misraim, ita Geladdinus in historia Regum Ægypti; vbi inter cæteros Reges Ægypti, Atribis quoque meminit his verbis: Atribis vrbs vnde dicta.

وتوفي قبط فاستخلف اشمن اخاه واستخلف اخوه اتريب وهو بني مدينة اتريب

Et defuncto Copto (ita Misraim vocant) *successit frater eius Eschman, cui successit frater eius Atrib, ipse ædificauit ciuitatem Atrib.* Quid Atribis?

Porrò vbi alij loco muris Aranei, quem Athribitæ coluisse feruntur, legunt μυγάλη, alij eodem loco legunt κάνθαρον μυοκέφαλον, ita Sylburgius, id est, ex eo scarabæorum genere, qui caput muris præseferunt, & hunc adorasse Athribitas verisimile est, vocaturque ab Horo Μονοκέρως, καὶ ἰδιόμορφος, ὡς Ἑρμῆ διαφέρειν ἐνόμιζε, καθὰ καὶ ἶβις τὸ ὄρνεον. *Vnicornis est peculiaris formæ, quod & animal Hermeti sacrum esse, vti ex auibus Ibin existimarunt.* Certè Ægyptios huiusmodi Scarabæum tanquam viuam quoque Solis imaginem coluisse Porphyrius docet libro, περὶ τῆς τῶν ἐμψύχων ἀποχῆς, siue de abstinentia ab animatis; Αἰγύπτιοι δὲ ἐσεβάσθησαν ὡς εἰκόνα ἡλίου ἔμψυχον. Atque ex hac admodum concinna lectione mendum esse murem araneum seu μυγάλην luculenter patet; cùm nullibi de cultu muris apud Ægyptios mentio fiat. quomodo enim animal immundum, nec vllo qualitatis memorabilis dono præditum, quin ad corruptionem inferendam propensissimum Ægyptij adorare voluerint, non video? nisi forsan per placatoria sacrificia, quemadmodum in Deorum Auerruncorum cultu contingebat, id præstiterint; at cùm inter hieroglyphica nulla huius rei vestigia reperiantur; ego non possum non probare vehementer lectionem Sylburgij, loco μυγάλης legentis, κάνθαρον μυοκέφαλον, id est, *Scarabæum muriformem*, de quo consule Aldrouandum capite de Scarabæis in genere; huiusmodi autem cultus Scarabæi, vti communis fuit toti Ægypto, ita Athribitis maximè peculiaris: Sed vide, quæ de eo in Prodromo diximus, & alibi pluribus in locis fusè dicemus. Simulacrum huius idoli ex tabula Bembina deprom̄ptum hic apponendum duximus. Scarabæus imago Solis.

NOMVS VIII. TANIS,

ID EST,

Præfectura Tanitica, Copte ⲡⲑⲟϣ ⲛ̀ⲧⲉⲛⲉⲥⲓⲛⲓ.

MVltam reperio de hac præfectura Tanitica inter Authores concertationem, alijs eam cum Pelusio, cum Damiata quibusdam, nonnullis cum Sar confundentibus; Verùm cùm hæc confusio orta sit ex sacra scriptura, quam dum quisque suo modo interpretari conatur, mirum non

non est, varias quoque circa hæc sententias exortas esse. Verùm vt controuersia hæc tandem dirimatur, textus sacros priùs hoc loco allegandos duxi; vt quibus Tanin, Pelusium, aut Sain, atque Alexandriam nominibus indigitet, pateſiat. Deus igitur per Ezechielem 30. capite minatur Aegypto eiusque vrbibus principalibus, hiscè sequentibus verbis:

Ezechiel c.30

ואמר יי ואברתי גלולים והשבתי אלולים מנוף ונשיא מארץ מצרים והשמותי את פתרס ונתתי אש בצוען ועשיתי שפטים בנא ושפכתי חמתי על סין ונתתי אש במצרים חול תחיל סין ונא תהיה להבקע ונוף צרי יומם בחורי און ופי בסת בחרב יפלו

Hoc est, *Hæc dixit Dominus: Disperdam simulachra, & cessare faciam idola de Memphis; & Dux de terra Ægypti non erit ampliùs, & dabo terrorem in terra Ægypti; & disperdam terram Phatures, & dabo ignem in Taphnis, & faciam iudicia mea in Alexandria. & effundam indignationem meam super Pelusium robur Ægypti, & interficiam multitudinem Alexandriæ, & dabo ignem in Ægypto, quasi parturiens dolebit, Pelusium & Alexandria erit dissipata, & in Memphis angustiæ quotidianæ: Iuuenes Heliopoleos & Bubasti gladio cadent, & ipsæ captiuæ ducentur*. Septem igitur vrbium hoc loco mentionem facit sacer textus. Primò, Memphis videlicet, quam Hebræi dicunt נוף *Noph*. Secundò, פתרס *Phathures*, quam ego Busirin interpretor, vt posteà videbimus. Tertiò, Thaphnis quam Hebræi vocant צוען *Zohan*. Quartò, Alexandriæ, quæ hebraicè נא *No* dicitur. Quintò, Sai, quam textus dicit סין *Sin*, interpretes Pelusium esse volunt. Sextò, Heliopolis, quæ hebraicè און id est, iniquitas dicitur. Septimò, Bubasti, quam dicti Hebræi per contemptum vocant פי בסת id est, *os ignominiæ*, ob idololatriam, quam in hiscè duabus vltimis vrbibus præ alijs exercebant; quorum pleraque nomina valdè diuersa sunt apud septuaginta interpretes, vt ex textu ipso patet. Καὶ ἀπολῶ βδελύγματα καὶ καταπαύσω μεγιστᾶνας ἀπὸ Μέμφεως καὶ ἀπολῶ γῆν Βαθύρης καὶ δώσω πῦρ εἰς Τάνιν καὶ ποιήσω ἐκδίκησιν ἐν Διοσπόλει, καὶ ἐκχεῶ τὸν θυμόν μου ἐπὶ Σάιν ἰσχὺν Αἰγύπτου, καὶ ἀπολῶ τὸ πλῆθος Μέμφεως, καὶ δώσω πῦρ ἐπ' Αἴγυπτον, καὶ ταραχὴν ταραχθήσεται Σαΐς. Hic à septuaginta interpretibus Alexandria siue No Hebræorum vocatur Διόσπολις. Zohan verò dicitur Tanis: Sin verò quod in vulgata editione Pelusium vocatur, hìc apud septuaginta sumitur pro Sai; quæ in sequenti versu pro Memphi quoque sumitur. Vzielides in Thargum hoc loco pro Zohan habet cùm septuaginta interpretibus טאנים & loco Memphis מפאס Maphes ואשצי רפלחין לצלמניא מפאס באלכסנדריא *Et disperdam omnes colentes idola de Maphes & Alexandria*. Syriaca lectio partìm editionem vulgatam, partìm septuaginta Interpretum sequitur, allego textum:

Nominum vrbium Ægypti enarratio.

ܘܡܚܒܠ ܐܢܐ ܕܚܠܬܐ ܡܢ ܡܦܣ ܘܪܒܐ ܠܐ ܢܗܘܐ ܒܐܪܥܐ ܕܡܨܪܝܢ
ܘܐܚܪܒܝܗ̇ ܠܐܪܥܐ ܕܦܬܪܘܣ ܘܐܪܡܐ ܢܘܪܐ ܒܨܥܢ ܘܐܥܒܕ ܕܝܢܐ ܒܢܐ
ܘܐܫܕ ܚܡܬܝ ܥܠ ܣܝܢ ܚܝܠܗ̇ ܕܡܨܪܝܢ ܘܐܘܒܕ ܗܡܘܢܗ̇ ܕܢܐ ܘܐܪܡܐ
ܢܘܪܐ ܒܡܨܪܝܢ ܘܡܬܚܒܠ ܣܝܢ ܘ

Et

Et disperdam ego terrorem ex Maphes, & amplius Dux non erit in Ægypto, & disperdam terram Phatures, & relinquam ignem in Zohan, & faciam iudicium in Nu, & diffundam furorem meum super Sin robur Ægypti, & disperdam diuitias Nu, & relinquam ignem in Ægypto, & conturbabitur Sin, & Nu dissipabitur, & Memphis erit in deletionem &c. Ex quibus omnibus tandem apparet, Interpretes multam habere in huiusmodi nominibus diuersitatem. Ad hanc igitur nominum diuersitatem conciliandam, dico, sacram Scripturam hoc loco non de vrbibus particularibus semper loqui, sed subindè genericè, ita vt Nomum integrum pro vrbe sumat: cùm autem Sais, Tanis, Pelusium, Busiris, Memphis vicina sibi & eiusdem districtus ferè fuerint, id est, inter duo flumina Athribiticum, & Bubasticum comprehensa, quæ Regio quoque nunc Memphitica, modò Tanitica, iam Saitica, nunc Pelusiaca dicebatur. Mirùm non est, Interpretes quoque vnam subindè pro altera accepisse: atque hanc causam ego esse puto, diuersitatis lectionis hoc loco occurrentis. Cœterùm Sain, Tanin, Pelusium, Memphim, Busirin, diuersas omninò vrbes esse, partim in præcedentibus diximus, partim in sequentibus aperiemus. Atque Tanin quidem Copti ⲧⲉⲛⲉⲥⲓⲱⲧ vocant ab insula, in qua ponitur sic dicta. Arabes eam ita describunt: Conciliatio nominum.

وتنيس هي جزيرة في وسط بحيرة تعرف بحيرة تنيس المقدمة الذكر ولا زرع بها وقد خربت وبادت قال في اللباب ومونة عند تنيس قال في العزيزي ومقدار بحيرتها اقلاع يوم في عرض نصف يوم ويكون ما فنن هبوب الريح الشمالي

Tanis autem est insula in medio lacu, qui dicitur vulgò lacus Tanis, iam ante memoratus, neque est subiecta ventis, & iam destructa perijt. Dixit in tract. Allabab: Mune autem est propè Tanim. Dixit verò in tract. Hariri: Spatium longitudinis eius lacus est nauigationis vnius diei, latitudo verò medij diei flantibus ventis Aquilonaribus. Balmis hebraicè ita eam describit: טאניס היא מדינת מצרים נקראה במקרא צואן *Tanis ciuitas Ægypti est, olim dicta Zoan.* Stephanus. Τάνις πόλις τῆς Αἰγύπτου, παλαιὰς ἡ μαζοῦν Θάνις. Accipiter Taniticus.

Porrò Tanitas Accipitrem coluisse Strabo docet, Pausanias quoque Accipitris Tanitici meminit. Quid verò per Accipitris cultum innuerint Ægyptij, alibi fusè dicetur. Atque hæc de Tanitica præfectura sufficiant.

NOMVS IX. PHARBETHVS,

I. D. E. S. T.

Præfectura Pharbæthites Copte ⲡⲓⲁⲣⲃⲁⲓⲧⲏⲥ *vel* ⲫⲁⲣⲫⲁⲓⲧ.

DEriuatur hoc nomen Pharbæthus à Copto ⲡⲓⲉⲣⲃⲁⲓⲧ quod plateam Accipitris denotat. Nam ex Nomenclatore nostro ⲡⲗⲁⲧⲓⲁ *plateam,*

plateam, vicum, ſemitam, Ⲃⲁⲓϯ Accipitrem. Atque Ⲃⲁⲓϯ Accipitrem ſignificare Horus quoque teſtatur; verba eius ſunt ſequentia: Ἔτι γε μὴν καὶ ἀντὶ ψυχῆς ὁ ἱέραξ τάσσεται, ἐκ τῆς τοῦ ὀνόματος ἑρμηνείας. καλεῖται γὰρ παρ' Αἰγυπτίοις ὁ ἱέραξ ΒΑΙΗΘ. τοῦτο δὲ τὸ ὄνομα διαιρεθὲν ψυχὴν σημαίνει καὶ καρδίαν. ἔστι γὰρ τὸ μὲν βαι ψυχή, τὸ δὲ ηθ καρδία. ἡ δὲ καρδία κατ' Αἰγυπτίους ψυχῆς περίβολος. ὥστε σημαίνειν τὴν σύνθεσιν τοῦ ὀνόματος ψυχὴν ἐγκαρδίαν, ἀφ' οὗ καὶ ὁ ἱέραξ διὰ τὸ πρὸς τὴν ψυχὴν συμπαθεῖν· ὕδωρ οὐ πίνει τὸ καθόλου, ἀλλὰ αἷμα. ᾧ καὶ ἡ ψυχὴ τρέφεται. *Quin & pro anima ponitur Accipiter iuxta nominis interpretationem; ſiquidem Ægyptijs Accipiter* Baieth *dicitur, quod nomen, ſi diuiſeris, animam & cor ſignificat. Bai enim anima eſt, &* eth *cor. Cor autem ex Ægyptiorum ſententia animæ ambitus eſt; itaque ex conſueta ſignificatione nomen hoc, animam cordatam notat; vnde & Accipiter ob eum, quem cum anima habet, naturæ conſenſum, aquam omninò non bibit, ſed ſanguinem, quo & ipſa nutritur anima.* Ex quo luculento ſanè teſtimonio ſatis patet, hoc etymon nominis huic Nomo non eſſe impoſitum, niſi à cultu, & veneratione Accipitris ibidem peragi ſolita; quemadmodum enim reliquæ vrbes, vt Dioſpolis, Hermopolis &c. à cultu Iouis & Mercurij dicuntur; ita & hæc à cultu Accipitris nomen inuenit, vt diceretur ⲡⲓϩⲓⲣⲃⲁⲓϯ id eſt, *vicus Accipitris*. Certe hanc præfecturam communem habuiſſe Accipitris cultum cum Tanitica, hinc deduco, quod eidem omnium eſſet viciniſſimum & frequentiſſimum inter Tanitas & Pharbaithas vltrò citròque negotiantium commercium. Ex commercio autem ſimilitudinem morum & religionis naſci, clariùs eſt, quàm vt dici debeat.

Horus. | Baieth quid notet? | Pihirphais quid?

Atque inter Pharbæthum, & Tanin celeberrima illa fuit olim Iſraëlitarum captiuitatis ſtatio, à qua ipſos liberans Moſes, rectà per mare rubrum duxit; ſed de his alibi fuſiùs, nunc ad alia.

NOMVS X. BVSIRIS.

ID EST,

Præfectura Buſiritica, Coptè ⲡⲑⲟϣ ⲛ̀ⲃⲟⲩⲥⲓⲣⲓ.

VLtimus Deltæ Nomus Buſiriticus eſt, & ciuitas ὁμοιώνυμος, quæ Ezechiel. 30. vocatur פתורס *Phatures*, à Buſiri ſic dictus; cuius etymon varij variè deriuant. Quidam à Buſitide fabuloſo illo hoſpitum mactatore, alij ab Oſiride, alij alia circa id comminiſcuntur, alij à Buſir filio Chami, ita Arabes; de quo in ſequentibus fuſiùs. Nos à cultu Apidis ita dictum exiſtimamus, quod Oſiridem ibidem in Bouem conuerſum fabularentur Ægyptij, Diodoro teſte, quaſi diceres Coptè Ⲃⲟⲩⲥ ⲛ̀ⲧⲉⲡⲓⲟⲩⲣⲟ id eſt, *Bos Regis*, ſiue Ⲃⲟⲩⲥ ⲟⲥⲓⲣⲓⲛ *Buſoſirin*; Hanc vrbem Græci cum Thebis, quæ & ἑκατόμπυλος vocatur, confundunt, perperam: cùm hæc duo loca tota Aegypti longitudine, vti ex mappa patet, diſſideant. Cœterum de ſitu huius vide Abulfedam & Geographum Nubianum in clim. 3. voce بوصير *Buſir*, & Dictionarium noſtrum Coptum voce Ⲃⲟⲩⲥⲓⲣⲓ. Ex etymologia verò nominis, ſi aliundè authoritates non ſuppeterent, haberi

Buſiris etymon.

haberi posset, Bouem in Busiri cultum esse. Cum enim ibidem primò Osiris comparuerit in forma Bouis, & sub hac forma varia hominibus beneficia præstitisse creditur. Certè nihil facilius fuit populo superstitioso, quàm bouinum ex data occasione cultum introducere. Præterea cùm Busiris vicina fuerit Memphi, & Heliopoli, quam antiquam Ramessem, Israëlitarum stationem suprà diximus; forsan hinc celebris illa in deserto μοσχολατρεία siue vitulinus cultus profluxit, de qua fusè suo loco. Quicquid sit, ipsum etymon, & circunstantia loca hoc eodem cultu imbuta, quid de Busiriticâ religione sentiendum sit, satis declarant. Busiritas apud Plutarchum lego Asinos odio habuisse, & omnem tubæ clangorem ob ruditus similitudinem; eò quòd Typhonem Asininæ naturæ esse velint, & αἴτιον Osiridi, cuius & corpus dilacerasse fertur; sed de hiscè vide, quæ alibi tractamus. Busiritarum odium in Asinos.

Atque hæc sunt, quæ de primâ hac inferioris Ægypti distributione in suos Nomos dicenda putauimus, quam à Sesostri primùm hoc ordine, deinde à Ptolomæis in alios atque alios Nomos nouos distributam diximus: Verùm hæc omnia vno intuitu oculari in sequenti Synopsi contemplare.

SYNOPSIS NOMORVM IN PHION,

SIVE INFERIORI ÆGYPTO.

Numerus Nomorum

Copta ⲛⲟⲙⲁⲣⲭⲓⲁ Nomi	Numina culta	Arabica	Latina
I ⲣⲁⲕⲟϯ	Hermes	الاسكندرية	Alexandria
II ⲫϯⲛⲟⲩϯ	Deus Deorum, Serapis	دروطي	Deruthi, Buthos
III ϯⲫⲉⲙⲛⲟⲩϯ	Cœlum Deorum, Canopus	سمالالا	Semfalalet, Taua
IV ⲙⲉⲛⲇⲏⲥ	Hircus Pan	المرده	Almurathe Mendes
V ⲛⲟⲩⲫⲓⲟⲛ	Serpens	برلس	Borelles Onuphis
VI ⲥⲁⲓⲟⲩ	Agnus	سا vel صميش	Sais vel Sai
VII ⲁⲑⲣⲉⲃⲉ	Scarabæus	الاتريب	Athribis
VIII ⲧⲉⲛⲉⲥⲓⲛⲉ	Accipiter	تنيس	Tanis
IX ⲡⲓϣⲁⲣⲃⲁⲓϯ	Accipiter	اربة	Pharbæthus
X ⲃⲟⲩⲥⲓⲣⲓ	Bos	بوصير	Busiris

CAPVT IV.

DISTRIBVTIO II.

Ægypti Mediterraneæ in suos Nomos.

NOMVS I. MEMPHIS,

HOC EST

Præfectura Memphitica, Copte ⲡⲑⲟϣ ⲙⲉⲙϥⲓ.

VNam ex antiquissimis orbis terrarum vrbibus Memphim fuisse, omnium penè Historicorum testimonijs patet; vnde & sæpè eandem Regum priscorum sedem, Deorum officinam, portentosorum operum nullo non tempore fœcundam matrem appellant; Hanc Hebræi iam מוף *Moph*, modò נוף *Noph*, nunc מגדל *Migdal* Turrim, subindè ממס *Maphes*, sæpè מצרים *Misraim* appellant. Græci verò Βαβυλῶνα, Copti ⲙⲉⲙϥⲓ vel ⲙⲉⲛϥ, aut etiam ... *On & Babyloniam*. Arabes modò مصر *Mesra*, modò منف *Monf*, Armeni *Messor*, Chaldæi כברא *Kabra*, moderni denique Cairum & Alcairum appellant; quam Pomisius in suo lexico Hebraico hiscè verbis describit:

Memphis antiquitas.

Varia nomina eiusdem.

Abr. de Pomis.

מוף היא מדינת מצרים בנאה מצרים בן חם ונקראת עד היום בל ע׳ מצרי בםקרא ממס ר״ל טמא לע״ע *Moph ciuitas Ægypti, quã ædificauit Misraim filius Cham, & vocatur hinc in hodiernam diem Misraim, in sacrâ verò scripturâ dicitur Maphes, id est, immunda, ob alienæ seruitutis exercitia in ea fieri solita.* Meminit huius quoque in suo itinerario Beniamin, in eaque multa monumenta Iosephi Patriarchæ reperiri ait:

ממצרים החדשה עד הקדמה ג׳ מילין היום כולה משוממה ובה רבות זכרונות ונראה בה עדים בית אוצר אבינו יוסף בן יעקב ז״ל ובה עמוד נפלאה מאד לא כמוהו בכל הארץ׃

Distat autem Misraim noua ciuitas à veteri tribus milliaribus, tota hodiè desolata est, & deuastata, suntque in ea multa adhuc antiquitatis monumenta, vti & thesaurorum borreorumque Iosephi, memoria eius sit in benedictione, vestigia; in ea quoque spectatur columna quædam mirabilis magorum ope facta, non est similis ei in vniuersa terra. Memphim igitur & antiquissimam esse, & à filijs Chami primis post diluuium annis ædificatam, non Hebræi tantùm, sed & Arabes quoque, Græcique Authores ostendunt, vti paulò post, vbi priùs de etymo huius nominis aliquid dixerimus, videbimus.

Memphis descriptio.

Memphis ergò Ægyptiacum vocabulum à ⲙⲱⲟⲩ & ⲫϯ, quorum illud *aquam*, hoc *Deum*, compositum autem ⲙⲉⲙϥⲓ *Momphta*, idem ac *Dei aquam* denotat, quæ vox à Græcis postmodum corrupta, loco ⲙⲱⲙⲫϯ Memphis audijt. Occasio autem & origo huius impositionis nominis ita se habet. Cùm Chami filij primam huius Ægypti partis coloniam cœpissent excolere, eos prima habitationis suæ tentoria in collibus Memphiticis

* vel Deum aquæ.

fixisse

fixisse ferunt, reliquâ Ægypto magna ex parte, vti dictum est, paludibus longè latèque stagnante; cùmque successu temporis paludibus exsiccatis, terra benigniorem se præberet, primam vrbem à Misraimo filio Chami ad ripam Nili, quam & suo nomine Misraim appellari voluit, conditam esse; terrâ verò vrbeque Mesrâ in dies maiora fœcunditatis incrementa ex fœcundi fluminis irrigatione suscipiente, eandem Ægyptiaco vocabulo [illegible] hoc est, *aquam Dei* dictam fuisse asserunt, quam posteri corruptâ deindè voce Memphin dixerunt. Atque hoc ita esse primò clarè ostendit Abenephius his verbis:

كان من اوليين الذي سكن مصر مصر ابن حام بن نوح وهو ابو القبط فسكن منف
وتدعى بالقبطي منفتا اعني الما الله ✻

Fuit autem primus ex habitatoribus Ægypti Mesra filius Cham, filij Noë, & is pater Copti, & habitauit in Momph, quæ linguâ Coptâ dicitur Monphta, hoc est aqua Dei. Certè Memphim à plerisque scriptoribus non aliâ ratione Momemphim quoque dici, nisi ab hoc etymo, clarè patet: quod Momemphis Coptè nihil aliud significet, quàm *aquas ciuitatis Dei*. Quæ omnia consentiunt cum ijs, quæ ex Abn abed Elhakem recitat Geláldinus Arabs historicus, vbi & etymon Maphe explicat paulò aliter quàm Abenephi. Verba integra pono:

Memphis etymon.

كان اول من سكن مصر بعد ان اغرق الله قوم نوح بيصر بن نوح وهو ابو القبط
فسكن كلهم منف وهي اول مدينة عمرت بعد الغرب هو وولده فهم ثلاثون قد بلغوا
وتزوجوا وبذلك سميت مافه ومافه باسان القبط ثلاثون وكان بيصر بن حام بن
نوح قد كبر وضعف وكان مصر اكبر ولده وهو الذي ساق لابوه وجميع اخوته
الى مصر ونزلوا بها فبمصر ابن بيصر سميت مصرا فحاز له ولولده ما بين الشجرتين
خلف العريش الى اسوان طولا ومن برقة الى ايلة عرضا قال ثم ان بيصر بن حام
توفي فدفن في موضع الى هرميس فهى اول مقبرة قبر بارض مصر واستخلف ابنه
مصر وحاز كل واحد من اخوة مصر قطعة من الارض لنفسه سوي ارض مصر التي
يحوزها لنفسه ولولده وقسم لهم هذا النيل قطعة لابنه قبط موضع قبط وسكنها
وبه سميت وما فوقها الى اسوان ومادونها الى اشمون في الشرق والغرب فسكن اشمن
فسميت به وقطع لاتريب ما بين منف الى صا وسكن اتريب فسميت به فقطع لصا
ما بين صا الى البحر فسكن صا وسميت به وكانت مصر كلها على اربعة اجزا
جزوين بالصعيد وجزوين ما سفل الارض ✻

Geláldinus in historia Ægypti.

Fuit autem primus ex habitatoribus Ægypti post diluuium Bosir filius Cham, filij Noë, & ipse pater Copti, omnes isti habitauerunt Monf, & hæc vrbs primò habitata est post Gharab; ipse & filius eius fuerunt triginta animæ iam matrimonio coniunctæ, & propterea vocata fuit Monph, in lingua Copta Maphe, id est, triginta animæ; fuit autem Bosir filius Cham, filij Noë iam maturus, at imbecillis, fuitque Misraim maior filius, & is est, qui deduxit patrem suum, & omnes fratres suos in Ægyptum, & descenderunt ad eam; in Ægypto autem filius Bosir cuius nomen Mesra, is diuisit sibi, & filijs suis id quod est inter duas arbores retrò Elariseh vsque ad Esuan secundùm longitudinem, & à Barca vsque Ailah secundùm latitudinem. Dicit deindè quòd Bosir filius Cham mortuus est, & sepul-

Diuisio Ægypti facta à Misra filijs suis.

tus in loco quo Hermes, & hæc fuit prima sepultura in terra Aegypti, & successit filius eius Misraim, & diuisit vnicuique fratrum suorum Aegyptum, sc. partem ex terra propria. Cumque multiplicarentur filij Misraim, & filij filiorum eius, diuisit Mesra vnicuique filiorum portionem, selegit, posseditque eam sibi, & filijs suis, & rescenuit ijs ad hanc partem Nili, portionem pro filio suo Copt, locum Copt, & habitauit ibi, & vocatus fuit locus ab eo; Omne verò supra Copt vsque in Esuan, & quod infra vsque in Esmun in orientali & occidentali plaga, Esmun filio dedit, & habitauit Esmun, & appellata fuit ab ipso, Esmun; & diuisit Atribi totum id, quod erat inter Monf vsque Sain, & habitauit Sain, & vocatus fuit ab ipsa Sais. Diuisaque fuit tota Aegyptus in quatuor portiones, duæ portiones continebantur in Saide, & duæ in inferiori terra.

De his quoque & similibus vide Herodotum, qui in Euterpe multa de Memphi tractans, eam à Mena (quem eundem nos esse cum Mesraim alibi ostendimus) conditam asserit. Vide quoque quæ de primâ diuisione Ægypti in Calasiries & Hermolybies factâ, narrat; quorum nominum rationem alibi explicabimus.

Atque ex hac relatione patet, Ægyptum à primis Chami filijs diuisam, ita vt Mesraim primam, eamque meliorem partem, Copt secundam, Esmun tertiam, Atrib verò quartam partem obtineret; & Memphim fuisse totius Ægypti constitutam metropolim ex citatis quoque testimonijs patet. Atque hanc diuisionem à primæuis colonis factam, vsque ad Iosephi tempora mansisse, citatus Author asserit; Iosephum deindè ad lites euitandas Ægyptum minutiori diuisione distribuisse. Cui demùm succedens Sesostris, varijs calamitatibus iam dirutam auxit, veterum religionem penè collapsam restituit, totamque regionem mysticâ quâdam ratione in triginta Nomos seu Synedria sapientissimè diuisit.

Momphta quid?

His igitur ita propositis, iam quòd Numen Memphitæ potissimùm colendum susceperint, videamus. Et quamuis in ea ceu metropoli quadam singulæ Deorum coloniæ stationem inuenerint; Apidem tamen, quem & Momphta, id est Deum Memphis dicebant, præ cœteris ibi cultum esse, apud grauissimos Authores reperio. Strabo hiscè verbis bouinam Memphitarum religionem describit:

Strabo li. 17.

Ἐγγὺς δὲ καὶ ἡ Μέμφις αὐτὴ τὸ βασίλειον τῶν Αἰγυπτίων ἐστὶ γὰρ ἀπὸ τοῦ ΔΕΛΤΑ τρίσχοινον, εἰς αὐτήν· ἔχει δὲ ἱερὰ τό τε τοῦ Ἄπιδος, ὃς ἐστὶν ὁ αὐτὸς καὶ Ὄσιρις. ὅπου ὁ βοῦς ὁ Ἆπις ἐν σηκῷ τινι τρέφεται. Θεὸς ὡς ἔφην νομιζόμενος, διάλευκος τὸ μέτωπον καὶ ἄλλα τινα μέρη τοῦ σώματος. Τὰ τὰ δ' ἄλλα μέλας, οἷς σημείοις ἀεὶ κρίνουσι τὸν ἐπιτήδειον εἰς τὴν διαδοχὴν, ἀπογενομένου τοῦ τὴν τιμὴν ἔχοντος. Ἔστι δὲ αὐλὴ προκειμένη τοῦ σηκοῦ, ἐν ᾧ δὲ ἄλλος σηκὸς τῆς μητρὸς τοῦ βοός· εἰς ταύτην δὲ τὴν αὐλὴν ἐξαφιᾶσι τὸν Ἆπιν καθ' ὥραν τινὰ καὶ μάλιστα πρὸς ἐπίδειξιν τοῖς ξένοις. Ὁρῶσι μὲν γὰρ διὰ θυρίδος ἐν τῷ σηκῷ· βούλονται δὲ καὶ ἔξω· ἀποσκιρτήσαντα δ' ἐν αὐτῇ μικρὰ ἀναλαμβάνουσι πάλιν εἰς τὴν οἰκείαν στάσιν. τὸ δὲ δὴ τοῦ Ἄπιδος ἐστὶν ἱερὸν παρακείμενον, τῷ Ἡφαιστείῳ, καὶ αὐτὸ τὸ Ἡφαιστεῖον πολυτελῶς κατεσκευασμένον, ναοῦ δὲ μεγέθει, καὶ τοῖς ἄλλοις.

Propinqua est etiam Memphis Aegyptiorum Regia, tribus à DELTA Schænis dissita, ea Apidis templum habet, qui idem est ac Osiris; ibi Bos Apis in septo quodam alitur, & vt diximus, apud eos pro Deo habetur; albus frontem & quasdam paruas corporis partes, cætera verò niger; quibus signis indicant, qui sit ad successionem idoneus, alio defuncto. Ante id septum aula quædam est, & in ea

aliud

aliud septum matris eius Bouis. In hanc aulam nonnunquam Apis emittitur, præsertim vt peregrinis ostendatur: aliàs enim per fenestram quandam videtur, sed volunt, vt etiam extra spectetur, itaque vbi paululum foris exultim lusit, rursum in proprium locum recipitur. Apidis templum Vulcano adiacet, quæ est ædes templi magnitudine, alijsque rebus sumptuosè adornata. Suidas: Ἡ Μέμφις Ἆπις θεὸς Αἰγύπτου· τοῦτον δ' Αἰγύπτιοι τιμῶσιν ὡς σελήνην· καὶ ἱερὸς γὰρ ἐστὶ ὁ βοῦς τῆς σελήνης, ὥσπερ ἡ Μέμφις τοῦ ἡλίου, *Memphis Apis Deus Aegypti; hunc Aegyptij venerantur vt Lunam, siquidem Bos Lunæ sacer est, sicut Memphis Soli.* De huiusmodi cultu bouino, vide iterum, quæ Herodotus in Euterpe sua scripsit sanè ridicula, quæ & fusè in Obelisco Pamphilio l. 3. de hierogrammatismo Bouis prosecuti fuimus. Atque hæc de Monphta sufficiant. Suidas.

NOMVS II. HELIOPOLIS,

ID EST

Præfectura Heliopolitana, Coptè ⲡⲧⲟϣ ⲱⲛ.

HEliopolis siue ciuitas Solis, vna ex primarijs totius Ægypti vrbibus est, Memphi magnitudine, religione, & cultu Deorum nullâ ratione inferior: etsi non desint nonnulli, qui eam cum On Hebræorum confundant, quidam vnam & eandem cum Memphi seu Mesra esse velint; cuius ratio videtur fuisse, quod ea Mesra quoque vocetur ab Arabibus; quicquid sit confusio, tùm ex æquiuocatione nominum, tùm ex locorum vicinitate nata videtur. Vt igitur lis dirimatur, dico duplicem fuisse מצרים *Misraim*, siue Mesram, antiquam & nouam; antiquam transflumen Mesraim, Memphim in præcedentibus diximus: nouam cis flumen Heliopolim esse affirmamus; Meminit huius duplicis Misraim veteris & nouæ Beniamin loco paulò ante citato; meminerunt & Arabes Geographi Nubianus & Abulfeda, vtramque postremus hiscè verbis describit: Duplex Misraim.

منف وهي مصر القديمة ومن غربي النيل وبمصر اثار عظيمة مرهلة من الصخور المصورة وعليها دهان اخضر وغيرها الى يومنا هذا لم يتغير من الشمس وغيره على هذه المدة ومنف عن مصر على مرحلة قريبة Abulfeda.

Monf siue Memphis est Mesra antiqua, sita supra occidentalem partem Nili, suntque in ea adhuc maxima & stupenda antiquitatis vestigia ex lapidibus figuratis, superinductis colore viridi, & alijs, qui vsque in hunc diem, non mutantur à Sole, ac temporis iniurijs, totò hoc interuallo. Distat autem Monfis à Mesra paruâ margala, seu itinere vnius diei. Heliopolim verò, quam Arabes عين شمس hoc est, *oculum Solis*, appellant, hiscè verbis describit:

وعين شمس في زماننا رسم وليس بها ديار ويقال انها كانت مدينة فرعون وبها اثار قديمة مرهلة من الصخور العظيمة وبها عمود يقف ومربع يسمى مسلة فرعون طوله نحو ثلاثين ذراعا وهي عن القاهرة على نصف مرحلة وعندها ضيعة تسمى مطرية وهي عن القاهرة في جهة الشمال تشرف على Geographia Nubiana.

Ain schems, hoc est, Heliopolis, siue oculus Solis, *in temporibus nostris desolata,*

lata, & non sunt in ea habitationes, & dicitur quòd fuerit ciuitas Pharaonis, sunt etiam in ea insignia antiquitatis monumenta, constructa ex lapidibus & saxis maximis, estque in ea columna quadrata, quæ vocatur Acus Pharaonis, longitudo eius ferè 30. cubitorum, estque à Cairo ferè media margala, est etiam ei villa dicta Matharea, & est sita ad latus sinistrum Aliacri (in quo loco Christus habitasse fertur.) Quæ omnia consentiunt Geographiæ Nubianæ sic dicenti:

ومدينة الفسطاط هي مصر سميت بذلك لان مصرام بن حام بن نوح عليه السلام بناها في الاول وكانت اولا عين شمس ومايلي جنوب الفسطاط بنيت قرية منف وهنا جهة شمالها المدينة المسماة عين شمس وهما كالقريتين ويقال انهما كانا منتزهين لفرعون ❁

Ciuitas verò Phestad ipsa est Mesra sic nominata, quod Mesram filius Cham, filij Noë, super eum pax, ædificauerit eam in principio. Et fuit ciuitas prima Oculus Solis, & declinat in Austrum versus Phestad, vbi ædificata fuit ciuitas Monf & ex parte eius sinistra est ciuitas quæ vocatur Ainschems, id est, oculus seu fons Solis, & illa sunt quasi duæ ciuitates, dicitur quòd eæ fuerint in delicias & oblectamenta Pharaonis. Dicitur ab Hebræis On, ita Rasse in Micra haggedola in 30. Ezechielis: און מדינת מצרים נקרא בלע״ז בית שמש או עין שמש *On ciuitas Aegypti dicitur in lingua barbara Betsames vel Ainsemes, id est domus vel oculus Solis.* Fuisse autem hanc eandem cum Ramesse Hebræorum, Ralbag & Abenezra in Exodi 14. demonstrant; & certè ipsum etymon On satis demonstrat, Ramessem fuisse, in qua tot labores Israëlitæ sustinuerint, siquidem און nihil aliud, nisi כח ואומץ הון עשר עמל שקר *fortitudinem, virtutem, diuitias, honorem significat, quibus ordinariè coniunctus est labor, vanitas & afflictio spiritus.* Optimè igitur On vrbem vocauerunt Hebræi, in qua fortitudo, potentia, diuitiæ infinitæ, & omnia idololatricæ religionis flagitia suam sibi sedem posuerant, vndè & consequenter ex superbia & arrogantia labor & dolor super innocentes, humiles, & veri Dei cultui addictos Israëlitas. Vocatur autem עין שמש id est, *oculus solis*; ob speculum quoddam, quod in templo Soli dicato eo artificio positum erat, vt Solis radiantem faciem integro die referret, totamque ædem lumine suo illustraret; ita referunt Arabes historici, Abenhakem, Abn Saira, alijque; cuius artificij rationem nos curiosè inquirimus, docemusque in Mechanica Ægyptiorum, quam vide. Erat igitur totus hic Nomus consecratus Soli siue Osiridi, quem per bouem referentes sub bouina forma adorabant; ita Strabo: Καὶ ἐφ' αὐτοῦ ὁ Ἡλιοπολίτης νόμος· ἐνταῦθα δ' ἐστὶ τοῦ ἡλίου πόλις, ἐπὶ χώματος ἀξιολόγου κειμένη, τὸ ἱερὸν ἔχουσα τοῦ ἡλίου καὶ τὸν βοῦν τὸν Μνεῦιν ἐν σηκῷ τινὶ τρεφόμενον, ὃς παρ' αὐτοῖς νενόμισται Θεός, ὡς παρὰ καὶ ἐν Μέμφει ὁ Ἆπις. Νυνὶ δ' ἐστὶ πανέρημος ἡ πόλις, τὸ ἱερὸν ἔχουσα τῷ Αἰγυπτίῳ τρόπῳ κατεσκευασμένον ἀρχαῖον ἔχον πολλὰ τεκμήρια τῆς Καμβύσου μανίας καὶ ἱεροσυλίας, ὃς τὰ μὲν πυρί, τὰ δὲ σιδήρῳ διελωβᾶτο τῶν ἱερῶν ἀκρωτηριάζων, καὶ περικαίων καθάπερ καὶ τοὺς Ὀβελίσκους, ὧν δύο καὶ εἰς Ῥώμην ἐκομίσθησαν, οἱ μὴ κεκακωμένοι τελέως. *Supra eam est regio Heliopolitana, vbi Solis vrbs est aggeri magno imposita; Solis templum habet, & Mneuin bouem, qui in septo quodam nutritur, & ab Heliopolitanis pro Deo habetur, quemadmodum & Apis à Memphitis. Nunc omninò vrbs deserta est; habet autem peruetustum templum Ægyptio more constructum, quod multis & manifestis indicijs Cambysis insaniam ac sacrilegia demonstrat,*

Oculus Solis cur dicta?

Mirificum speculum Solem toto die referens.

Aben Saira, Aben Hakem.

Mneuis Bos Deus Heliopolitanorum.

strat, qui templa partim igni, partim ferro deuastauit, mutilans, exscindens, comburens, vti & Obeliscos, quorum duo Romam delati sunt, non omninò corrupti.

Quæ omnia Arabum relationi consentiunt; Heliopoli enim Obeliscos Soli dicatos, erectosque potissimùm in 3. tomo ex professo tradetur; de differentia verò Bouis Mneuios & Apidis, eorumque cultu, vide quæ tradimus in explicatione tabulæ Bembinæ, & in sequentibus de Apide, & in Obelisco Pamphilio Hierogrammatismo de Boue.

NOMVS III. BVBASTVS, ID EST, *Præfectura Bubastica, Coptè* ⲡⲑⲟϣ ⲛ̀ⲃⲟⲩⲃⲁⲥϯ.

Bvbastus Nomus & Metropolis Ægypti, à Ptolomæo dicitur, Βούβαστος, quasi diceres gressum Bouis. alij deriuant hoc nomen ἀπὸ τῆ βοὸς, καὶ ἄστεος, id est, vrbe Bouis; Coptè deriuatur à ⲃⲱⲟⲩ ⲃ & ⲁⲥϯ id est, duos boues dedit. Hoc enim loco Osiris & Isis sub forma duorum boûm, quorum vnus Apis à Memphitis, alter Mneuis ab Heliopolitis dicitur; qui ambo primò comparuisse, hominesque in notitiam agriculturæ, legibus præscriptis deduxisse feruntur; ita Abenephius: (margin: Abenephius.)

فبوبسطس وحده من اقوانات مصر فنقررة تسميت بلسان القبطي العطية البقرين

Bubastus autem vna ex præfecturis Ægypti, eademque ciuitas denominata in lingua Copta, donum boûm. Certè qui etymon profundius examinare volet, (margin: Bubasti etymon.) veritatem rei luce clariùs intuebitur; siue enim gressus Bouis, siue vrbs Bouis, siue denique donum boûm dicatur, vbique res sibi consentire videbimus. Etsi alij velint, Bubastin nihil aliud esse quàm Dianam, ita Herodotus in Euterpe: (margin: Cultus Canis in hac vrbe cur?) Ἐν ᾗ πόλει ἱερόν ἐστι Βουβάστιος, ἣ κατὰ τὴν Ἑλλήνων γλῶσσάν ἐστιν Ἄρτεμις. *In qua vrbe templum est Bubastis, quæ in lingua nostra idem est, ac Diana, & alibi,* Δημήτηρ δὲ Ἶσις· καὶ ἡ Ἄρτεμις Βούβαστις. *Ceres autem Isis, & Diana Bubastis;* additque

Bubaſtus Dianæ ſacer.

diuque frequentes fuiſſe conuentus Ægyptiorum ad has vrbes, præſertim ad vrbem Bubaſti in honorem Dianæ, ad Buſirin in honorem Iſidis, ad vrbem Sai in honorem Mineruæ, ad Heliopolim in honorem Solis, ad Butum in honorem Latonæ, ad Papremum in honorem Martis; cœrimonias verò, quas in ſingulis vrbibus peragebant, vide apud Herodotum citato loco.

Memini quoque canem in hac vrbe Numinis loco habitum, quod mirum non eſt, cùm enim Diana venatrix ſit, vti Græci, ſic & Ægyptij ei canes adiungebant; neque hæc diſcordant ab eo, quod ſuprà de cultu duorum boûm hìc peracto diximus. Cùm enim Diana eadem cum Lunâ ſit, Bos autem Mneuius Lunæ dicatus ſit, quemadmodum ſuprà dictum eſt ex Strabone & Suida: certè ſub forma Bouis Ægyptios Dianam coluiſſe, cornutum ipſius Dianæ ſimulachrum apertè demonſtrat, & nos id fusè oſtendimus in capite de Iſide & Apide, quod conſule; vide quoque quæ ibidem diximus de Apide & Mneui, quorum hic Lunam, alter Solem referebat; in Bubaſti igitur vterque Bos videlicet & Apis, & Mneuis, ſeu quod idem eſt, Sol & Luna, prout rerum ſublunarium, generationiſque cauſæ ſunt, cultus fuit; Dianam autem Iſin & Lunam idem prorſus eſſe citatis capitulis declarauimus. Omnia igitur hæc apprimè inter ſe concordant.

Porrò Bubaſtum multi hodiernam اسيوط *Aſiuth* eſſe volunt; ita Arabes, qui eam ſitam volunt ad montem Phœnicis; ita Schaar ebn elſaati apud Abulfedam, & Abn Saida apud eundem:

اسيوط في جهتها جبل الطير وقالوا انه يحج اليه الطير في كل سنة ويترك منه واحدا معلقا بنقب

Aſiuth eſt è latere montis Auium, narraturque quod peregrinantur ad eam aues omni anno, & relinquunt ibi vnum ex ouis teſtâ inſigne.

Hebræi eam vocant פי בסת *phiboſeth*, hoc eſt, *os ignominiæ*, ob execrandam, quæ in ea exercebatur idololatriam, putantque multi fuiſſe hunc Vicum Hebræorum ſiue ipſam Geſſen; ſicuti Rameſſem, Heliopolim; ſed de his alibi fuſiùs dicemus; nunc ad alia.

NOMVS IV. HERACLEOPOLIS, ID EST

Præfectura Heracleopolitana.

HEracleopolis Nomus & Metropolis, ab Herculis cultu ita dicta eſt, totuſque Nomus Inſulâ, quam duo Nili brachia faciunt, comprehenditur, ita Ptolomæus: Ἐπεὶ δὲ παρὰ ταύτην χώραν σχίζεται ὁ ποταμὸς τὴν νῆσον ποιῶν τὴν Ἡρακλεοπολίτην νόμον. καὶ ἐν τῇ νήσῳ τοῦ Νείλου ἡ πόλις μεσόγειος, καὶ μητρόπολις παρὰ τῆς δυσμικῆς χώρας τοῦ ποταμοῦ, τοῦ Ἡρακλέους πόλις μεγάλη. *Atque hanc Inſulam*

Ptolomæus.

dicimus

dicimus nos antiquam Elphium fuisse, & succedentibus temporibus diuersa nomina sortitam, ita vt aliqui pro illa ponant فسطاط *Phestad*, quam plerique Arabum nunc cum Memphi, nunc cum Heliopoli confundunt; certum est, Phestad modernam vrbem esse eandemque propè Cairum sitam, cum Nilopoli esse, Arabes docent his verbis:

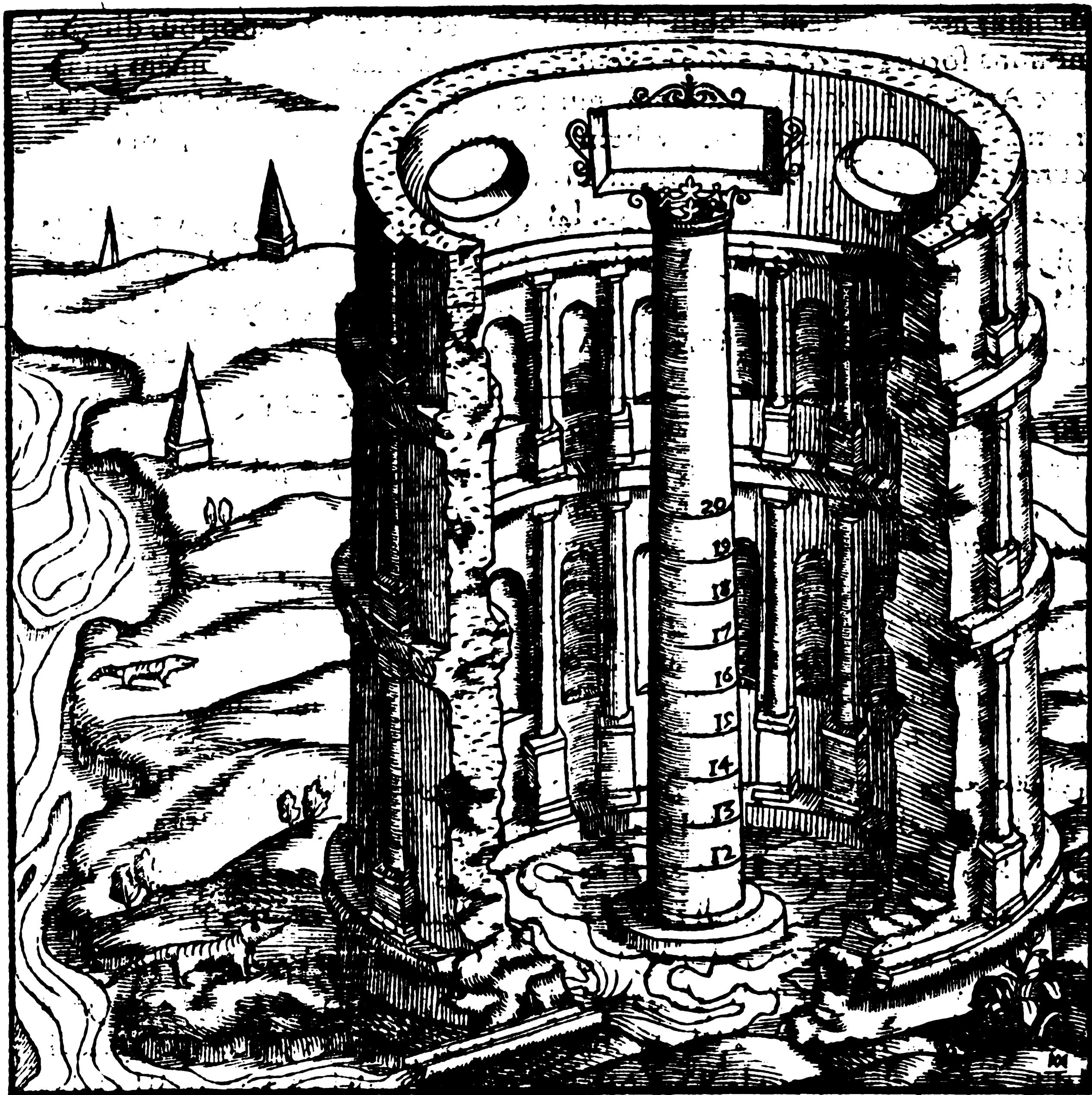
وبدا يوسف وامر ببنيان القرى وحدد لها حدودا وكانت اول قرية عمرت بالفيوم قرية يقال لها سافه فهي القرية التي كانت تنزلها بني فرعون ثم امر ان يحفروا الخليج وبنيان المقدار فلما فرغوا من ذلك استقبل وزن الارض ووزن الما ومن يوميد احدث الهندسة ولم يعرفونه قبل ذلك فيقال وكان اول من قاس النيل بمصر يوسف ع م ووضع مقياس بمصر

Et incepit Ioseph ædificare vrbes, constituitque illis terminos, & prima vrbs constructa in Elphio, est vrbs illa, quæ dicitur Saphe, quam habitabant filij Pharaonis; tunc præcepit fodi amnem, & ædificauit fieri ædificium mensuræ Nili. His autem absolutis, auspicatus est pondus terræ & aquæ, & in hunc vsq; diem emanauit Geometria. Non enim cognoscebant eam antehac, & dicitur quòd Ioseph fuerit primus, qui mensus est Nilum in Ægypto, & posuit Nilometrium in ipsa. Porrò celebre illud Niloscopium Nubiana Geographia, vbi primò totam Nili Insulam secundùm longitudinem & latitudinem, & pontium situm tradit, eleganter sanè hiscè verbis describit:

ويعرفونها قبل ذلك قال وكان اول من قاس النيل بمصر يوسف عم ووضع مقياس بمنف ودار المقياس هي في الراس العريض من الجهة الشرقية مما يلي الفسطاط وهي دار كبيرة يحيط بها من داخلها في كل جهة اقبية دايرة على عمد وفي وسط الدار فسقية كبيرة عميقة ينزل اليها بدرج رخام على الدايرة في وسط الفسقية عمود رخام قايم وفيه رسوم اعداد اذرع واصابع بينهما وعلى راس العمود بنيان متقن من الحجر وهو ملون مرسم بالذهب والازورد وانواع الاصباغ المحككة والما يصل الى هذه الفسقية على قناة عريضة تصل بينها وبين ما النيل والما لا يدخل هذه الجابية الا عند زيادة ما النيل وزيادة ما النيل يكون في شهر اغشت والوفا من مائة ست عشر ذراعا وهو الذي يروي ارض السلطان باعتدال فاذا بلغ النيل ثمانية عشر ذراعا اروي جميع الارضين التي هناك فان بلغ عشرين ذراعا وهو ضرر واقل زيادته تكون اثني عشر ذراعا والذراع اربعة وعشرون اصبعا فما زاد على الثمانية عشر ضر لانه يقلع الشجر ويهدم وما نقص عن اثني عشر كان بذلك النقص القحط والجدب

Niloscopij veteris & moderni descriptio.

Et Niloscopium, siue domus mensuræ Nili est in principio Insulæ ex parte orientali, declinans ad Phestad, est autem habitatio magna, quæ intus circuiri potest ex omni latere, ambitus rotundus est supra columnas; in medio habitationis est area magna profunda, ad quam descenditur per gradus marmoreos vsque ad ambitum, & in medio areæ columna marmorea erecta, in qua signati numeri cubitorum, digitorumque, & supra caput columnæ, posita alia fabrica ex lapide, & illa distincta colore signataque auro, & forma digitorum apprimè elaborata, & veniente aqua ad hanc aream per fistulam seu canalem latum; aqua non ingreditur hanc fossam nisi tempore incrementi aquæ Nili, quod contingit in mense Augusti. Porrò incrementum aquæ 16. brachiorum irrigat terram Regis æqualiter; & cùm peruenerit Nilus ad 18. cubitus, irrigabit omnes terras ex hac parte, & si peruenerit ad

20 *cubitus, calamitatem indicat, & minima inundatio 12. cubitorum, sumendo cubitum pro 14. digitis, & aqua crescens supra 18. necessitatem & calamitatem denotat, quia euellit arbores, & destructionem infert; si verò infra 12. deficiat aqua, famem & sterilitatem id indicabit. Dicitur autem hoc artificium à Iosepho Patriarcha adinuentum primò, & deindè à posteris propagatum*; ita Arabes plerique. Vide historiam sacram Saracenicam, cap. de gestis Ioseph in Ægypto. Strabo dicta confirmat his verbis: *Nilometrium est puteus quidam in Nili ripa ex integro lapide constructus, in quo & maxima, & minima, & mediocria Nili incrementa adnotantur. Nam putei aqua cum Nilo pariter crescit, & accrescit, suntque in putei pariete notæ quædam insculptæ, incrementorum & decrementorum indices.* Quis porrò fuerit Hercules hic cultus, alibi dictum est. In hac Ichneumones Crocodilorum hostes cultos potissimùm esse, in sequenti Nome ostendetur.

NOMVS V. CROCODILOPOLIS,

ID EST,

Præfectura vrbis Crocodilorum, Copte ⲧⲁⲃⲓⲣ ⲛⲥⲟⲩⲭⲓ.

INuenio hunc locum olim in fragmento Geographiæ Coptæ vocatum esse ⲡⲓⲕⲁϩⲓ ⲛ̀ⲧⲉⲥⲟⲩⲭⲓ id est, *terram Crocodilorum*. Maximè autem in hac vrbe & præfectura Crocodilorum cultum viguisse Strabo asserit. Arsinoem quoq; hanc vrbem dictam, vt contradistingueretur ab Arsinoë vrbe maris rubri, quam alij volunt eandem esse cum Beelsephan, & modernâ Sues. Dixi Coptè vocari ⲡⲓⲕⲁϩⲓ ⲛ̀ⲧⲉⲥⲟⲩⲭⲓ quia cùm hæc vrbs vicina esset lacui Meridis, in qua ingens Crocodilorum multitudo ingentem stragem cùm hominibus, tùm pecoribus inferentium stabulatur, eum tanquam Typhonium Numen certis ritibus & cærimonijs placare contendebant; vnde & cultus ille belluinus emanauit; vocari autem Crocodilum linguâ Coptâ ⲥⲟⲩⲭⲓ, ipse Strabo quoque tradit, his verbis: Crocodili cultus in hac vrbe & cur?

Παραπλεύσαντι δὲ ταῦτα ἐφ᾽ ἑκατὸν σταδίους, πόλις ἐστὶν Ἀρσινόη. Κροκοδείλων δὲ πόλις ἐκαλεῖτο πρότερον, σφόδρα γὰρ ἐν τῷ νόμῳ τούτῳ τιμῶσι τὸν κροκόδειλον, καὶ ἔστιν ἱερὸς παρ᾽ αὐτοῖς ἐν λίμνῃ καθ᾽ αὑτὸν τρεφόμενος, χειροήθης τοῖς ἱερεῦσιν. καλεῖται δὲ σοῦχος. *Præternauiganti hæc ad centum stadia, ciuitas Arsinoe est, quæ olim Crocodilorum ciuitas dicebatur; in hac enim præfectura mirum in modum colitur Crocodilus, & est sacer apud eos in lacu quodam seorsim nutritus, & sacerdotibus mansuetus & Suchus vocatur. Nutritur autem pane, carne, & vino, quæ à peregrinis afferuntur ad eiusmodi spectaculum venientibus.* Colebant igitur Crocodilum, quemadmodum vicini Heracleotæ Ichneumones ἀντιτέχνας τῶν κροκοδείλων, qui cùm Crocodilis & aspidibus perniciosissimi sint, eorum enim oua delent, & ipsas bestias in ventrem introeuntes interficiunt; mirùm non est, vti omnes alias bestias beneficas, ita & hos Ichneumones apotheosi quadam ab Heracleotis exaltatos fuisse. Sed de his vide pluribus & curiosiùs agentem Strabonem.

NOMVS VI. OXYRYNCHITES,

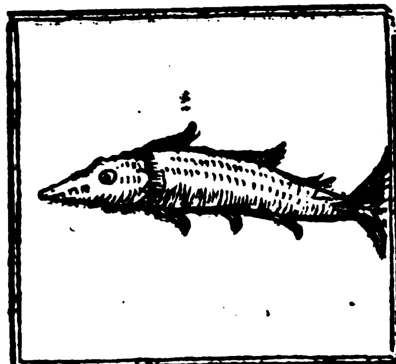
ID EST,

Præfectura Oxyrynchites, Copte ⲧⲁⲃⲓⲣ ⲛ̀ⲧⲉⲧⲉⲇϯ.

DIcta fuit hæc præfectura à metropoli eius Oxyryncho Oxyrynchitica, ideò quòd singulari prorsùs cultu in hac Oxyrynchum piscem prosecuti sint. Est autem Oxyrynchus piscis, quem Ægyptij referunt, pudendum Osiridis à Typhone resectum, ac in Nilum proiectum deuorasse; habetque nomen ab acumine rostri, quasi diceres ὀξὺ ῥύγχος, *acutirostrum*, Ælian. l. 10. c. 46.

ſtrum. habetque tantam venerationem & religionem, teſte Aeliano, *Vt eius Nomi incolæ nullum hamo captum attingere velint, metuentes, ne quandoque is piſcis apud eos ſacer, & magna religione præditus, eodem fuerit hamo traiectus; atque cum piſces retibus comprehenduntur, diligenter etiam atque etiam perſcrutantur, num quem horum piſcium imprudentes vnà cum alijs cœperint; malunt enim nullum piſcium excipere, quàm hoc retento maximum piſcium numerum aſſequi. Dicunt enim ex Oſiridis vulneribus Oxyrynchum prognatum eſſe. Oſirin autem eundem eſſe volunt cum Nilo.* Quis autem & qualis hic piſcis ſit, in animalium hieroglyphica deſcriptione dicetur, vbi eum nihil aliud dicemus eſſe, quàm Lucium Niloticum Σαρκόφαγον, huius quam è latere vides figuræ. Sed audiamus Strabonem; Ἐν δὲ τῇ περαίᾳ Ὀξύρυγχος πόλις, καὶ νομὸς ὁμώνυμος. τιμῶσι δὲ τὸν Ὀξύρυγχον, καὶ ἔστιν αὐτοῖς ἱερὸν τοῦ Ὀξυρύγχου, καί τοι καὶ τῶν ἄλλων Αἰγυπτίων κοινῇ τιμώντων τὸν Ὀξύρυγχον. *In vlteriore regione eſt Oxyrynchus ciuitas & præfectura eodem nomine; hic Oxyrynchus colitur, & Oxyrynchi templum eſt, quamuis etiam cæteri Ægyptij omnes Oxyrynchum piſcem colant.* Sed de hoc in Latopolitano Nomo, & de Lapidoto piſce pluribus.

Cultus piſcis in hac vrbe.

NOMVS VII. CYNOPOLIS, *ID EST*,

Præfectura Cynopolitana, Coptè ⲡⲧⲟϣ ⲛⲟⲩϩⲟⲣ *

VOcatur hic tractus præfectura Canum, vti & Metropolis eius Canum vrbs, eò quod maximo cultu canem in ea proſequerentur; vndè etiam Coptè dicitur ⲡⲧⲟϣ ⲛⲟⲩϩⲟⲣ; Territorium Canis, quod vt intelligatur, Notandum, Anubin ſeu Mercurium κυνόμορφον fuiſſe repræſentatum, cultumque tanquam Deum inuentionis rerum; fuiſſe autem creditum hunc amare corpora canum tanquam naturæ ſuæ ſimillimorum. Sicuti enim canes ſagaces ſunt, & inſequuntur ferarum veſtigia, ita & Mercurium aiunt, varias artes & literas humano generi neceſſarias ſagaciter inueniſſe, ob quæ beneficia diuinam hanc ἀποθέωσιν meruerit. Vide quæ de hoc Mercurio fuſiùs tradit Diodorus Siculus. Audi Strabonem; Ἑξῆς δ' ἐστὶν ὁ Κυνοπολίτης νομὸς, καὶ Κυνῶν πόλις, ἐν ᾗ ὁ Ἄνουβις τιμᾶται καὶ τοῖς κυσὶ τιμὴ καὶ σίτισις τέτακται τις ἱερά. *Sequitur Nomus Cynopolites, & Canum vrbs, in qua Anubis colitur, & canibus habetur honor, & ſacer quidam cibus canibus eſt conſtitutus.* Eam modò quidam vocant *Monfalut* منفلوط vel اسيوط *Aſiuth* vicinam Meni; Monfalut ita deſcribit Abulfeda:

Natura canum ſimillima Mercurij.

Canis cultus & cibus in hac vrbe.

منفلوط بليدة نحو المدرة وهي بالصعيد الاوسط تحت اسيوط على مرحلة منه وهي في بر الغرب على النيل وهي على شط النيل

ل ———————————————— النجم

Monfalut est parua vrbs versus Mare, quæ est in Said Media, infra Asiut vnâ ferè margalâ, estq; in deserto occidentali Nili supra oram Nili sita. Alij putant hanc vrbem modò appellari المنى *Almomni*; sed vèrisimilius est esse, vt diximus Asiuth, veram illam & antiquam Cynopolim, monstratque illud tùm longitudo, tùm latitudo huius apud Abulfedam congruens Ptolomaicæ, vti ex tabula Aegypti innotescet, tùm Copta vox ⲡⲓⲟⲩϩⲟⲣ, quod Canem significat in Onomastico nostro, luce clariùs demonstrat. Figura hìc coli solita erat ea, quæ præcessit, quam & ex tabula Bembina deprompsimus.

NOMVS VIII. HERMOPOLIS,

ID EST

Præfectura Hermopolitana, Coptè ⲡⲧⲟϣ ⲛⲑⲱⲟⲩⲧ.

DIcta fuit hæc præfectura à Mercurij cultu, Ἑρμόπολις, Coptâ linguâ, Territorium Thoth; ⲑⲱⲟⲩⲧ enim Mercurium dici, alibi fusè ostendimus; colebatur autem in hac Mercurius eandem prorsus ob causam, ob quam in Cynopolitana præfectura eum cultum diximus. Simulachrum quoque idem ferè; estque hodie nomen ei بنيسويف *Banisuaif*.

NOMVS IX. ANTINOVS

ID EST,

Præfectura Antinoopolitana, Coptè ⲡⲧⲟϣ ⲛⲁⲛⲧⲓⲛⲟⲟⲩ.

VOcatur hæc vrbs Antinous, ab Arabibus انصنا *Ansena*, siue Ἀντινόπολις. Stephano teste, à quibusdam Adrianopolis; Antinoopolis dicitur ab Antinoo armigero Iouis, in cœlum translato, quem multi cum Horo confundunt; vndè & volunt Horum hic coli solitum, sub forma Sigalionis, ita Pausanias in Corinthiacis. Quicquid sit, certum est, Græcos omnes suas fabulas parallelâ quadam ratione ad Ægyptiorum mythologiam contexuisse. Sed de hiscè consule nostram mystagogiam Ægyptiam.

NO-

NOMVS X. LATONOPOLIS,

ID EST,

Præfectura Latonopolitana, Coptè ⲡⲑⲟϣ ⲛⲧⲉⲗⲁⲧⲱⲛ.

Cultus Latonæ seu Deæ quæ præsidet partui.

VOcatur hæc vrbs à Stephano τῆς Λατοῦς πόλις, hoc est, *Latonæ ciuitas*, Coptè ϭⲁⲕⲓ ⲛⲧⲉ ⲗⲁⲧⲱⲛ. Est autem Latona siuè Græcè Λητώ, nihil aliud, quàm Latona seu Dea partûs, quam hìc Ægyptios coluisse, Strabo docet. Herodotus quoque ait: Isin hoc loco Horum peperisse. Vndè mirum non est, Isin & Latonam Græcorum pro eâdem sumi; cùm Isis quoque apud Ægyptios pro Dea partûs colatur, Diodoro teste. Verùm cùm de hac Dea fusissimè sit tractatum in Pantheo Hebræorum c.16. vbi & ostendimus Lunam, Isin, Ilythiam, Lilith, Anacitida, Cabar, Lucinam, Latonam, vnam & eandem Deam esse, eo Lectorem remittimus. Vocatur hæc vrbs modò ab Arabibus اسنا *Asna*, quam Abulfeda his verbis describit:

واسنا بلدة بها حمامات واسواق وهي من اسوان وقوص في بر الغرب وهي الى قوص اقرب واهلها نخيل وكروم ومزدرع

Asna vrbs balneis & plateis instructa, & est respectu Asuan & Kaus in deserto occidentali, est verò vicinior vrbi Kaus; palmis, vineis, & frumento feracissima.

CAPVT V.

DISTRIBVTIO III.

Ægypti Superioris in suos Nomos.

NOMVS I. THEBAICVS,

HOC EST

Præfectura Thebana, Coptè ⲡⲑⲟϣ ⲛⲥⲏⲛ.

THebæ Ægyptiæ Thebaidos metropolis, vrbs vna ex Ægyptijs celeberrima, & antiquissimorum Scriptorum monumentis celebrata, vti varijs nullo non tempore titulis & appellationibus est insignita, ita maximam quoque inter Authores confusionem peperit. Strabo eam vocat Διόσπολιν, ἑκατόμπυλον Stephanus, Busirin Diodorus. Multi eam confundunt cum Syene, quam Æthiopes Sirin, Arabes nunc Asna, nunc Asiuth, nunc Asuan appellant, quæ nominum similitudo non parum difficultatis authoribus peperit, verùm vt veritatem ex tanta confusione tandem vindicemus.

Notan-

Notandum in Ægypto plerasque ferè ciuitates duplices fuisse, quod non tantùm apud Ptolomæum videtur, qui duas recitat Diospoles, duas Hermopoles, duas Aphroditopoles, Heracleopoles &c. Sed & apud Arabes multum vsitatum fuit; ita duas Memphes, duas Esmun, duas Asioth, duas Asna, duas Esuan &c. recitârunt; ex quo non exigua difficultas, dum vnam subinde cum altera confundunt, exoritur præsertim apud Arabes, qui distinctionis inimici sunt. Et certè huiusmodi difficultates nullâ aliâ ratione superari posse vidi, nisi sedula & parallela quâdam comparatione vnius ad alteram, cum ex antiquitatum monumentis, tùm ex longitudine, & latitudine earundem vrbium factâ. Dico igitur duas esse vrbes in Ægypto اسوان Esuan, vnam diximus eandem esse cum Arsinoë; alteram superiorem, quam eandem esse diximus cum famosissimis Thebis, ex earundem ruderibus instauratam; hoc vt asseram, me mouet primò maxima antiquitatum congeries in Esuan superstes, de quibus ita Abulfeda & Salmas:

In Ægypto multæ vrbes duplices.

اسوان مدينة بالصعيد الاعلى وهي من بر الشرق وبها البربا المشهورة وهي من اعظم اثار الاولى بكبر صخورها المنحوتة وكثرة التصاوير التي عليها

Asuan ciuitas Thebaidos superioris ex parte deserti orientalis, in quâ est pyramis illa notissima, quod est maximum primæuæ antiquitatis monumentum ob magnitudinem cælatorum saxorum, ac multitudinem figurarum, quæ in ea conspiciuntur. Plurimas autem pyramides & obeliscos ibi fuisse, testis est Strabo, Diodorus, & Herodotus, quorum aliqui supersunt, alij insaniâ Cambysis turpiter defœdati conciderunt. Strabo centum portarum vrbem appellat, quam & Homerus his verbis commendat.

Monumenta antiquitatis in Esuan.

Τῇ πλεῖστα φέρει ζείδωρος ἄρουρα
Καὶ Αἰθ ἑκατόμπυλός εἰσι διηκόσιοι δ' ἀν' ἑκάστας
Ἀνέρες ἐξοιχνεῦσι, σὺν ἵπποισιν καὶ ὄχεσφιν.

Homerus.

Illic terra suos fundit largissima fructus,
Centum Vrbem portæ claudunt, per quamq; ducenti
Arma viri vtrinque agitant.

Hanc exactè & curiosè describit Strabo, vtpotè omnium in ea monumentorum superstitum testis αὐτόπτης.

Sunt & alij, qui hanc totius Ægypti metropolim ponunt: nunc vestigia magnitudinis eius supersunt longitudine XXC ferè stadiorum; habet templa quamplurima magna ex parte à Cambyse mutilata; nunc per vicos habitatur, ac pars eius in Arabia, vbi & vrbs est, pars etiam in Vlteriore Regione, vbi Memnonium. Hic cum duo Colossi essent, de solido lapide inter se propinqui, alter adhuc exstat, alterius verò superiores à sede partes corruerunt, terræ, vt fama est, motu. Creditum est etiam, semel quotidiè sonitum quendam veluti ictus haud magni edi à parte, quæ in sede & basi remansit; ipse, dum cum Ælio Gallo adessem, & cum reliqua multitudine amicorum, ac militum, qui cum illo erant, circiter horam primam sonitum audiui; verum à basi, siue à Colosso, an verò ab eorum circumstantium aliquo editus fuerit, non habeo affirmare; cùm propter incertitudinem causæ quiduis potius credere subeat, quam ex lapidibus sic compositis sonum edi. Supra Memnonium sunt Regum loculi in speluncis quibusdam in lapidem incisi circiter

Strabo.

Colossi duo in hac vrbe.

Sonitus auditus circa Colossum.

XL mi-

XL mirum in modum structi, spectatuque sane digni: iuxta hos in Obeliscis quibusdam inscriptiones sunt; quæ Regum illorum diuitias & potentiam declarant. Ex qua sanè Strabonis descriptione cùm magnitudo tum celebritas & magnificentia vrbis Thebanæ satis patet. Quæ omnia modernæ Esuan conueniunt; imò quas Græci Thebas, Coptitæ dicunt ⲥⲟⲩⲁⲛ, siue Soan, à qua Arabes suum nomen videntur mutuasse, præposito solum A ante Suan. Accedit quòd Suan, eandem habeat cum Thebis latitudinem, quam Ptolomæus assignat, & quam Syene habet; cùm Syene prorsus idem sit cum ⲥⲟⲩⲁⲛ; à quo etiam corruptum, nomen suum obtinet; vnde inferimus, *Thebas* Græcis, Coptis ⲥⲟⲩⲁⲛ *Suan*, Arabibus *Asuan*, olim idem prorsus cum Syene vel meliùs Suane fuisse, quicquid alij authores in contrarium adducant. Existimo enim, hanc differentiam ortam esse, eò quòd, teste Strabone, Syene duplex esset, vna in finibus Æthiopiæ, altera infra insulam elephantinam, quam nos eandem cum Suan dicimus. Erat enim Thebarum vrbs olim ita vasta, vt 80. stadia facilè in longitudinem teneret, teste Strabone. Vnde mirum non est, eam ad gradum ferè integrum sese extendisse. Vocatam autem fuisse à Græcis Διόσπολιν à Iouis cultu, huic loco peculiari; Bouem quoque huic loco sacrum fuisse apud Herodotum reperio, Serapidis præterea templum hic extitisse Ammianus Marcellinus testatur; multosque obeliscos ibi in honorem Solis erectos Strabo docet. Verùm qui plura de Thebarum magnitudine desiderat, consulat Diodorum Siculum l. 1. c. 6.

Duplex Syene.

Thebarum magnitudo.

NOMVS II. APOLLOPOLIS,

ID EST,

Præfectura Apollopolitana.

Horus & Apollo idem.

IN hac præfectura Apollinem cultum, ipsum Nomen docet, est autem Apollo Coptitis idem quod Horus, author Harmoniæ mundi, vti in Mystagogia Ægyptia fusè declaramus. Vnde prisci hanc Ægypti partem Horo consecrabant, eumque veluti Numen propitium, & ἀντίθεον Typhoni adorabant; quare odio quoque maximo habebant Crocodilum, in quem conuersum Typhonem asserebant; cùm insidias struens Horo, à facie Osiridis & Isidis persequentis se fugeret. Audiamus Strabonem. Δὲ τῇ περαία ἱεράκων πόλις τὸν ἱέρακα τιμῶσα, εἶτ᾽ Ἀπόλλωνος πόλις, καὶ αὕτη πολεμοῦσα τοῖς κροκοδείλοις. *In vlteriore regione Accipitrum vrbs, vbi Accipiter colitur; deindè Apollinis vrbs, quæ etiam Crocodilis est inimica.* Cœtera vide apud Plutarchum l. de Osiride & Iside; Phontis quoque ciuitas primaria huius Nomi, Coptè nihil aliud, nisi ⲫⲛⲟⲩⲧⲉ, id est, *Deum sublimem* significat, qualem dicebant Horum esse, Arabicè hodie vocatur ريخمي *Richmuni*.

NO-

NOMVS III. PANOPOLIS,

ID EST

Præfectura Panopolitana, Coptè ⲡⲑⲟϣ ⲛⲡⲁⲛⲁⲩ.

IN hac præfectura, eiusque metropoli Pana cultum, ipsum etymon docet, eandemque religionem, quam Mendesij, professos verisimile est, id est, sub forma eum Hirci, aut Satyri coluisse; Coptè dicitur ⲡⲁⲛⲁⲩ. Arabicè بنا *Bana*. Pana ⲡⲁⲛⲁⲩ autem idem est ac videns, quasi diceres, ciuitas videntis omnia, qualem nos dicimus Pana, & Coptitæ Osirin, Deum totius vniuersi, fœcundis radijs suis omnia implentem. Vide de hoc in Mystagogia nostra fusiùs tractatum. Panos cultus.

NOMVS IV. COPTOS,

ID EST,

Præfectura Copitica, Coptè ⲡⲑⲟϣ ⲛⲕⲉϥⲧ.

FVit hæc vna ex primis præfecturis totius Ægypti, fundata à Mesraim filio Cham, quem Ægyptij Arabes passim قبط *Kopt* appellant, Coptitæ ⲕⲉϥⲧ *Keft*, à qua & tota deinde Ægyptus Coptos, vel corruptè Giptos fuit dicta, de quo etymo vide, quæ tradidimus in Prodromo Copto; sed audiamus Geladinum Arabem Historicum, qui in historia Regum Ægypti sic dicit:

واستخلف لبيصر ابنه مصر وحاز كل واحد من اخوة مصر قطعة من الارض لنفسه سوى ارض مصر التي حازها لولده بنفسه فلما كثر ولد مصر واولاد اولادهم قطع مصر لكل واحد من ولده قطيعة يحوزها لنفسه ولولده وقسم لهم هذا النيل فقطع لابنه قبط وسكنها وبه سميت وما فوقها الى اسوان وما دونها الى اشمون في الشرق والغرب ✿ Geldinus in historia Regum Ægypti.

Et successit Bother filius eius Mesra, diuisitque singulis fratribus suis Ægypti partem, sibiipsi parum quoque de terra, quam diuisit filijs suis; cumque multiplicarentur filij Mesra, & filij filiorum eius, diuisit adhuc singulis vnam partem, & eam quidem, quæ est iuxta Nilum, dedit filio suo Copt, locum videlicet Copt, vel Gipt, & habitauit ibi, nominatusque fuit à loco Copt, Copt, & quicquid est supra Copt, vsque in Esuan, vel Thebas, *atque infra eandem in Esmun vsque, quicquid orientis & occidentis plagâ continebatur, eius ditioni fuit subditum*. Huius situm his describit Abulfeda:

وقبط تحت قوص من بر الشرق على بعض مرحلة من قوص والاقصي بليده من قوفه على الاشراف فهي اقرب الى الجبل النيـــــــــــل ✿ Copti Vrbis situs.

Coptus autem infra Kaus ex parte orientali deserti supra aliquot Margalis à Kaus & fines eius sunt à Kauphe vsque in Eschraph, quæ est vicina monti Nili. Strabo eam commune emporium Ægyptiorum & Arabum dicit, ad quod omnes Indicæ, Æthiopicæ, & Arabicæ merces ex mari rubro deferantur;

modò vocatur قنا *Kana* Arabibus, vti prius, ita & nunc mercatoribus vndique confluentibus frequentatissima. In Copto autem Osiridem & Isidem vnà cum Horo cultum, Plutarchus testatur, cuius simulachrum tradit fuisse quod alterâ manu Typhonis pudenda contineret. Vide quæ fusiùs de Horo eiusque cultu Copti peracto tradidimus Syntag. 3. cap. 7.

NOMVS V. TENTYRITES,

ID EST

Præfectura Tentyrites, Coptè ⲡⲑⲟϣ ⲛϯⲁⲛⲟⲩϣⲉⲣ.

Tentyritarum odium in Crocodilos.

VOcatur hæc præfecturá Coptè ϯⲁⲛⲟⲩϣⲉⲣ, Arabicè تنوشر *Tanuscher*, quæ vox idem est ac Tentyra, vel Tenoira, aut Tenothra. *Huius incolæ*, teste Strabone, *præter cæteros Ægyptios excellenter Crocodilum detestantur, & ex omnibus belluis inimicissimum habent. Nam cæteri quanquam eius animalis malitiam nôrint, & humano generi perniciosissimum existiment, Tentyritæ omnibus modis eos peruestigant, atque occidunt, vi quadam naturali eorum incantatiua imbuti; ita vt Crocodilis Romam in spectaculum adductis, ipsi Tentyritæ præessent, eosq; gubernarent.* Cœterùm Tentyritas Venerem quoque coluisse, idem Strabo author est. Sed hæc de hoc Nomo sufficiant.

NOMVS VI. LYCOPOLIS,

ID EST,

Præfectura Lycopolitana.

Typhon sub forma lupi cultus.

IN hac præfectura Lupum coluisse incolas, ipsum etymon docet; meminitque huius metropolis Nomique Strabo. Neque de ratione & causis cultus lupini quicquam apud authores ferè indagare valui, nisi dicamus, Typhonem (quem nunc in Lupum, modò in Crocodilum, iam in asinum transmutatum fuisse Plutarchus dicit) ceu Numen Auerruncum placatum sacrificijs quibusdam, & sub lupina forma cultum. Sed hæc iudicio eruditorum relinquenda sunt; quare ad alia.

NOMVS VII. APHRODITOPOLIS,

ID EST

Præfectura Aphrodisia.

Origo cultus Veneris.

IN hac præfectura Veneris cultum institutum esse, etymon docet, siquidem Aphrodite nihil aliud quàm Venus est; hanc ita describit Strabo: Μετὰ δὲ Μέμφιν Ἀκανθὸς πόλις ὁμοίως οὖσα ἐν τῇ Λιβύῃ, καὶ τὸ τοῦ Ὀσίριδος ἱερὸν, καὶ τὸ τῆς Ἀκάνθης ἄλσος τῆς Θηβαϊκῆς· ἐξ ἧς τὸ κόμμι· εἶτα ὁ Ἀφροδιτοπολίτης νομὸς, καὶ ἡ ὁμώνυμος πόλις

ἐν τῇ

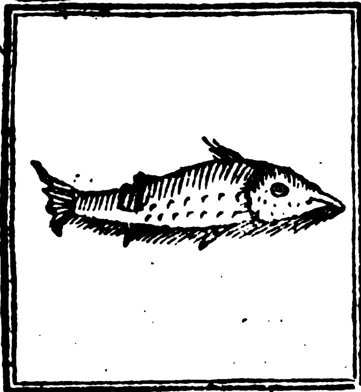
ἐν τῇ Ἀραβίᾳ, ἐν ᾗ λευκὴ βοῦς ἱερὰ τρέφεται. *Post Memphim est Acanthus ciuitas Lybicæ persimilis, ibidem Osiridis templum, & Acanthæ Thebaicæ lucus, vndè gummi habetur; posteà est Aphroditopolitana præfectura, & ciuitas eiusdem nominis in Arabia, in qua bos alba sacra nutritur.* Venerem autem eandém cum Iside esse alibi dictum est; Arabes moderno nomine hanc vrbem vocant ابوتيج *Abutig*, multaque priscæ religionis monumenta in ea superesse narrant. Quale autem fuerit idolum in hac præfectura cultum, cum apud authores non inuenerim, superuacaneum quoque esse ratus sum, coniecturis inutilibus & incertis tempus insumere.

NOMVS VIII. LATOPOLIS,

ID EST,

Præfectura Latopolitana.

Dicitur hæc præfectura Latopolitana, à cultu piscis Lati, quem Plutarchus dicit ἀποθέωσιν, hanc meruisse, eò quòd sicut Oxirinchus & Lepidotus, ita & Latus hìc de Osiridis pudendo in Nilum à Typhone proiecto deguſtârit; Strabo: Τινὰ μὲν γὰρ τῶν ζώων ἅπαντες κοινῇ τιμῶσιν Αἰγύπτιοι, καθάπερ τῶν πεζῶν μὲν τρία, βοῦν, κύνα, αἴλουρον· τῶν δὲ πτηνῶν δύο, ἱέρακα καὶ ἶβιν. τῶν δ' ἐνύδρων δύο, λεπιδωτὸν ἰχθὺν, καὶ ὀξύρυγχον. ἄλλα δ' ἐστὶν ἃ τιμῶσι καθ' ἑαυτοὺς ἕκαστοι, καθάπερ Σαΐται πρόβατον, καὶ Θηβαῖται· λάτον δὲ τὸν ἐν τῷ Νείλῳ τινὰ ἰχθὺν Λατοπολῖται. *Sunt etiam quædam animalia, quæ Ægyptij vniuersi colunt; vt de terrestribus tria, bouem, canem, felem; è volatilibus accipitrem, atque Ibin; ex aquatilibus, Lepidotum piscem, & Oxyrinchum. Sunt & quæ seorsim coluntur, sic Saitæ & Thebani ouem, Latum verò, qui piscis quidam est in Nilo, Latopolitani.* Quidam hunc Nomum confundunt cum Latonopolitano, perperam; hìc enim à Latonæ; ille à Lati piscis cultu nomen inuenit. Strabo.

NOMVS IX. ABYDVS,

ID EST,

Præfectura Abydena, Coptè ⲡⲑⲟϣ ⲛ̀ⲉⲃⲓⲱⲧ

ABydum maximam post Thebas in Ægypto vrbem fuisse, Strabo docet, docentque insignia monumenta in ea relicta, de quibus passìm authores mira referunt: vide Strabonem, Diodorum, & Herodotum. Est autem hìc Nomus idem cum Memnonio Nomo: in hac enim Abydo Memnonis, quem aliqui cum Ismande confundunt, Regia mirificè structa è solido lapide. Est & fons quidam ibi in profundo positus admirabilis stru-

ſtructuræ; hanc Abydum Mareotin quoque vocatam Stephanus ait; nec mirùm, cùm & in hunc diem ab Arabibus eodem adhuc nomine vocetur مريوط Mariut. Erat enim eius vaſtitatis, vt Maræotim lacum penè attingeret, hodie vocatur ab Arabibus ابوتيج Abutig; perperam quidam eam pro Elphio ſumunt; cùm quid Elphium propriè fuerit, ex præcedentibus patuerit. Dicitur Abydus Coptè ⲫⲁⲓⲁⲧ, quaſi dicas ⲁⲃⲁⲓⲁⲧ ſeu Abydus; latentia quædam Abydi veſtigia retinet.

Oſiridis cultus in Abydo.

In hoc deniq; Abydenſi Nomo Oſirin cultum Strabo Author eſt: Ἐν δὲ τῇ Ἀβύδῳ τιμῶσιν τὸν Ὄσιριν· ἐν τῷ ἱερῷ τοῦ Ὀσίριδος οὐκ ἔξεστιν, οὔτε ᾠδὸν, οὔτε αὐλητὴν, οὔτε ψάλτην ἀπάρχεσθαι, τῷ θεῷ καθάπερ τοῖς ἄλλοις θεοῖς ἔθος. *Abydi Oſiris colitur, in eius templo non licet neque cantori, neque tibicini, nec cytharædo ſacrificium auſpicari, quemadmodum mos eſt alijs Deis.*

NOMVS X. ANTÆOPOLITES,

ID EST,

Præfectura Antæopolitana.

Continetur hæc præfectura, teſte Ptolomæo, ſub inſula Elephantina, ex cuius orientali parte Antæum occurrit, ciuitas, à qua Nomen præfectura habet; vocatur quoque hæc à quibuſdam Cnuphis & Coptè ⲕⲁⲛⲟⲃ, quo nomine Canopum idolum vocant; vndè colligo cultum forſan hic alicubi Canopum, vt in præfectura Menelai; certè celeberrimum in hac vrbe Cnubi templum fuiſſe, Strabo docet: Syene, inquit, & Elephantina, altera quidem in finibus Æthiopiæ eſt, & Ægypti vrbs; altera iuſula eſt dimidio ſtadio in Nilo ante Syenem poſita, inque ea vrbs quæ Cnuphidis templum habet & Nilometrium. Atque hæc ſunt quæ de Nomis Ægyptiorum antiquis breuiter, & quantum rei obſcuritas permiſit, dicenda putaui. In quorum quidem Nomorum partitione Ptolomæum non ſecuti ſumus; ſed primæuam primorum Regum partitionem ex varijs Coptorum atque Arabum fragmentis extractam. Nam Ptolomæi partitio poſt deſtructum iam à Cambyſe imperiũ Ægyptiacum, denuò inſtaurata à Regibus Ptolomęis, multum à priori diſcrepat; vt mappas partitionum ſingularum hic appoſitas intuenti patebit. Ægyptij quidem data opera, & abdito quodam Religionis ſuæ propagandæ conſilio in 30. vniuerſam Ægyptum Territoria, vti ſuprà dictum eſt, primùm myſticè diuiſerunt; Ptolomæi deindè in 40. eam pro commoditate gubernationis denuò partiti ſunt. Tandem Mahumedani, vti aliam & aliam diuiſionem moliti ſunt, ita veterum quoque nominum corruptionem primi introduxerunt, vt in adnexa Schematiſmi fig. 2. patet. Verùm vt omnia exactiùs proponantur, in tabula ſequenti longitudines, & latitudines ſin-

singulorum Nomorum antehac inuisas ex Arabum officina depromptas, apponere visum est.

Tabula Nomorum omnium indicans nomina, idola cuique propria, longitudinem quoque & latitudinem eorundem.

	Appellationes secundùm Coptos.	Appellationes secundùm Arabes.	Appellationes secundùm Græcos.	Religio seu idola cuique propria.	Long. Secundùm Arabes		Lat.		Long. Secundùm Ptolomæum		Lat.	
	ⲛⲓⲧⲁⲃⲓⲣ	الايرافات	Νόμοι καὶ Μητροπόλεις	Imagines idolorum	G.	M.	G.	M.	G.	M.	G.	M.
1	ⲣⲁⲕⲟϯ	الاسكندرية	Ἀλεξάνδρεια		51	20	31	31	61	10	31	20
2	ⲫϯⲛⲟⲩϯ	دروطي	Βῦτος		50	45	30	45	61	40	30	30
3	ⲙⲉⲛⲇⲏⲥ	المورده	Θμοῦις		52	36	30	50	61	40	30	20
4	ⲛⲟⲩϥⲓⲟⲕ	منوفي	Ὄνουφις		52	45	30	35	62	5	30	40
5	ⲥⲁⲓⲟⲩ	صابس	Σάις		51	50	30	32	61	30	30	30
6	ϯⲫⲉⲙⲙ ⲛⲟⲩϯ	شحا	Ζοῖς		51	53	30	43	61	40	30	20
7	ⲁⲑⲣⲉⲃⲓ	اتريب	Ἄθρειβις		52	10	30	30	62	0	30	30
8	ⲧⲉⲛⲉⲥⲓⲡⲉ	تنيس	Τανὶς		52	54	30	50	62	30	30	30
9	ⲡⲓⲁⲣⲃⲁⲓϯ	دلبيس	Φαρβαιθὸς		51	56	30	30	62	30	30	10

Appel-

	Appellationes secundùm Coptos	Appellationes secundùm Arabes	Appellationes secundùm Græcos	Religio seu idola cuique Nomo propria	Long. Secundùm Arabes	Lat. Secundùm Arabes	Long. Secundùm Ptolomæum	Lat. Secundùm Ptolomæum
	ⲛⲓⲡⲧⲁⲃⲓⲣ	الاجرونات	Νόμος	Simulachra	G. M.	G. M.	G. M.	G. M
10	ⲃⲟⲩⲥⲓⲣⲓ	بوصير	Βυσίρις		52 54	30 20	62 30	30 15
11	ⲙⲉⲙϥⲓⲧ	منف	Μέμφις		53 20	30 20	61 30	29 30
12	ⲱⲛ	عين شمس	Ἡλιόπολις		53 30	30 20	62 30	29 30
13	ⲃⲟⲩⲃⲁⲥϯ	اسيوط السفلي	Βύβαστος		53 20	30 40	63 5	30 40
14	ⲙⲉⲑⲗⲟϫ	قمطاط مصبل قوة	Ἡρακλεόπολις		51 56	29 15	61 30	29 15
15	ⲥⲟⲩϫⲓ	اسوان السفلي	Κροκοδειλόπολις		51 48	27 20	61 40	27 40
16	ⲧⲉⲃϯ	اخميم	Ὀξύρυγχος		50 40	28 30	60 40	28 30
17	ⲥⲓⲱⲟⲩϯ	منفلوط	Κυνόπολις		51 30	28 30	61 30	28 40
18	ⲉⲣⲙⲏⲥ ⲃⲟⲩϯ	بنجموبف	Ἑρμόπολις alijs Ἀφροδίσια	Veneris cultus hic viguit	51 40	28 20	61 40	28 25
19	ⲁⲛϯ-ⲛⲟⲩ	الاشمونين	Ἀντινόπολις		52 10	28 15	62 5	24 10
20	ⲗⲁⲧⲟⲛ	اسنا	Λατόπολις		52 10	24 25	62 5	24 30

	Appellationes secundùm Coptos	Appellationes secundùm Arabes	Appellationes secundùm Græcos	Religio seu idola cuique Nomo propria	Long. Secundùm Arabes	Lat.	Long. Secundùm Ptolomæum	Lat.
	ⲛⲓⲧⲁⲕⲃⲓⲣ	الايريفان	Νόμος	Simulachra	G. M.	G. M	G. M.	G. M.
21	ⲥⲟⲩⲁⲛ	اسوان الاعلى	Θῆβαι Διόσπολις :		52 24	24 10	62 24	24 10
22	ⲱⲣⲟⲥ	ريحي موخبي	Ἀπολλώπολις		51 37	24 50	61 30	24 40
23	ⲡⲁⲛⲁⲩ	فنا	Πανόπολις		52 0	27 20	62 0	27 25
24	ⲕⲉϥⲧ	قبط قنة	Κόπτος		52 30	26 0	62 30	26 0
25	ⲧⲉⲛⲧⲟ-ϣⲉⲣ	تنوشر	Τέντυρα		51 15	26 17	61 30	26 30
26	ⲓⲥⲓⲥ	ابوتيج	Ἀφροδίτης Ἄβυδος	Isis seu Venus Ægyptia hic cultum habuit.	51 40	27 10	61 40	27 20
27	ⲧⲉⲃⲧ	دكرية	Λατόπολις		51 30	25 5	61 30	25 0
28	ⲫⲁⲓⲁⲧ	اخريوط	Ἄβυδος		51 40	26 30	61 40	26 30
29	ⲱⲁϣⲙⲟⲩⲛ	[illegible]	Λυκόπολις Ἑρμοῦτις		51 30	27 50	61 30	28 0
30	ⲕⲁⲛⲟⲩⲃ	كنوفي	Κνυφὶς		62 0	24 55	62 0	25 0

CAPVT VI.

De Nilo eiusque origine.

Varia Nomina Nili. NIlus, quem Oceanum Berosus, Ægyptum Xenophon, Osirin Plutarchus, Tritonem Apollonius, Plinius Astraphon, Aquilam Diodorus, Eustathius Melam, Chrysorrhoën Cedrenus, Syenen Dionysius, Sacræ literæ cum Hebræis Gehon, & Sihor appellant, omnium orbis terrarum fluuius maximus; & vt cum Aristide loquar: Νεῖλος οὐκ ποταμῶν ὃ πλον καλλίστος ἢ μέγιστος καὶ κρεῖα, καὶ θέας ἡδονῇ, καὶ τοῖς πᾶσι πολὺ νικῶν. *Nilus quo fluuiorum nec melior, pulchrior, aut maior; omnes, siue vsum, siue diuinam quandam amœnitatem spectes, longè superans.* E lacubus Zambri & Zaire montibus Lunæ vicinis originem suam trahens, indè totius Zonæ torridæ latitudinem immensis ambagibus peragrans, tandem immani aquarum hinc indè collectarum mole grauatus, ad Memphim veluti distributo onere per septem brachia in mare sese exonerat. Nili proprietates. Vniuersum ab vtraque ripa Ægypti agrum e terra veluti perpluens, vt Nazianzenus loquitur, vnà cum fœcunda Nili alluuione bonorum omnium abundantiam confert; tribus maximè prærogatiuis præ omnibus alijs fluuijs à natura ditatus conspicitur. Diodorus l. 1. cap. 3. Nam auram non exspirat, quo fit, vt aëre salubri, nullis pluuijs, nubibus, alijsque crassioribus impressionibus obnoxio, sed continuo sereni cœli vultu Ægyptus gaudeat. Fœcunditas Nili. Præterea sine vllis fluctibus, ac vndarum procellis semper quietus est, & tranquillus, ita vt non iucundam tantùm, sed & periculis omnibus carentem nauigationem præbeat vltrò citroque commeantibus. Eius denique fœcunditatis esse comperitur, vt non terram duntaxat, sed & iumenta & pecora, quin & homines vtriusque sexus ad miraculum vsque fœcundos reddat. Vndè olim numero hominum, omnes ferè orbis gentes superauit; neque nunc quoque alijs nationibus multitudine cedit. Nam oppida insignia, quæ suprà ob oculos proposuimus, alia vltra decem & octo millia fuisse in Ægypto, & libros l. 1. c. 3. sacros id continere, Diodorus affirmat; Ptolomæi Lagi tempore vltra 18000. ciuitates olim in Ægypto. tria millia, quæ & vsque ad Diodori ætatem perdurauêre, annumerata sunt. Vniuersi populi numerum fuisse antiquitus septies decies centena millia; suo verò tempore ait prædictus Diodorus, haud pauciores ter Numerus populi Ægyptiaci 1710000. decies centenis millibus extitisse. Quæ quidem prodigiosa hominum multitudo aliam causam nescit, nisi continuum prolifici fluminis vsum, potumque, quo Ægyptij fruebantur. Vndè fœminæ non vno, duobus Fœcunditas mulierum. aut tribus contentæ, sed sex, septem, aut octo fœtus vnico partu, quod & Hebræi in Exodum commentatores memorant, subindè effundebant; Nemini igitur mirum esse debet, filiorum Israel spatio ducentorum propè annorum, quo Ægyptum incolebant, immensam fuisse propagationem; nec mirum quoque, Ægyptios Reges ea, quæ quotidiè miramur, insitatæ magnificentiæ monumenta, & superbas gloriæ suæ pyramides, aliasque expeditiones, quæ sine immensa ac infinita propè hominum copia

pia minimè fieri poterant, conficere potuisse. Sed de his consule Diodorum fusè tractantem. Porrò antiqui Ægyptiorum sapientes, cum insolitis huiusmodi naturæ dotibus præditum flumen respicerent; eum diuinâ vi pollere arbitrati, in præcipuorum Deorum album retulerunt; cui vti Aristides ex aliquo τῶν οὐκ ἀμυήτων, puto hausit, *Ægyptiorum feriæ solennes crisona Isiacorum aliaq; pleraq; sacrificia dicata sunt atque consecrata*; vti in serie operis videbitur, vt proindè hâc vnicâ de causa tanto in honore & veneratione haberi à Gentilibus lumine fidei destitutis videatur iste *vnicus in terris Ægypti totius amnis*; cùm ei omne acceptum referant, quod terræ motum non sentiant vnquam, quod à peste sint liberi; quod salubri aëre perfruantur, quod eorum terram nullis diluuijs cœlestibus misceri, vel ingenti imbre obrui contingat. In quibus & Græcos astipulatores inuenerunt; ita enim Aristides in ecloga Ægyptiaca, vndè & priora desumpsimus: Ὡς δὲ καὶ σεισμοῖς καὶ τοῖς ἐξ οὐρανοῦ κατακλυσμοῖς ἀνάλωτος ἡ χώρα δι᾽ αὐτὸν εἶναι δοκεῖ παρὰ τῶν Ἕλλησιν ἐλάθεν. Hinc eum innumeris symbolis & hieroglyphicis notis adumbrabant. Osiridis affluxum, teste Plutarcho, vocitantes, vel vt Abenephius, Osiridis brachium, quod bona omnia suppeditet: nam cùm totius Ægypti tractum montium vtrimque continuatorum serie obseptum, longitudine sua brachij figuram multiplici Nili diuerticulo veluti in palmam digitosque abeuntem referre aduerterent. Nilum ad hæc non secus ac Medianam quandam seu basilicam venam è corde Osiridis scaturientem, viuifico liquore suo omnia permeantem, mouentem, fœcundantem, bonorumq; omnium copiâ replentem intuerentur; indè occasionem sumpsisse videntur, vt bonorum omnium largifluam copiam indicaturi hieroglyphicè, brachium illud, quo in Obeliscis nil frequentiùs, ponerent, quod extensâ illâ digitorum formâ, nescio quid profusæ liberalitatis indigitat. Astipulantur dictis priscorum Poëtarum monumenta, quæ Nilo eandem ob causam tam varios attribuunt titulos. Homerus sanè flumen hoc è cœlo seu Iouis gremio lapsum, sequenti manifestat metro.

Ægyptus perpetua serenitate gaudet.

Ægyptus sub forma brachij cuius venam medianam Nilus refert.

Οὐ γάρ τοι πρὶν μοῖρα φίλους ἰδέειν
Πρίν γ᾽ ὅτ᾽ ἂν Αἰγύπτοιο Διιπετέος ποταμοῖο
Αὖθις ὕδωρ ἔλθῃς.

Cui congruit Adamus Fumanus, qui in Dialogo de Nilo ab Heruvagio Basileæ excuso, improbat opinionem eorum, qui Nilum in cœlo scaturire rebantur his verbis:

Θαυμάσειε τίς τῶν ποταμὸν οἰηθέντας. ὃν Ὅμηρος Αἴγυπτον ποταμὸν ἐκάλεσε Διιπετῆ εἰρῆσθαι διὰ τὸ ἀφανεῖς ἔχειν τὰς πηγὰς κατὰ τῶν Αἰγυπτίους ἐν οὐρανῷ καὶ οὐρανόθεν ῥεῖν. *Miretur*, inquit, *sanè quispiam eos, qui fluuium, quem Homerus Ægyptum vocauit*, Διιπετής, *id est, à Ioue lapsum idcircò dici putauerunt; quod fontes occultos haberet; ac secundùm Ægyptiorum opinionem in cœlo eos haberet, atque è cœlo manaret*. E cœlo igitur à Ioue lapsum Nilum non Ægyptij tantùm, sed & posteri Græcorum philologi existimabant; hinc alij eum Iouis donum, alij Deorum lachrymam, alij venam paradisi, Deorum semen, Prothei piscinam, maritum Isidis, alijsque innumeris epithethis cohonestabant, quæ ad exteras

Nilus à Ioue seu è cœlo lapsus ab antiquis creditur.

Varia attributa Nili.

ras quoque gentes promanarunt; Nam & Æthiopes eius fœcunditatis participes paſsim eum appellant: Ankaata marat ſchamatavvi, hoc eſt, *Fontem aquarum cœleſtium*. Arabes quoque Poëtæ Ibunſarid & Eldebug in ſuis verſibus Arabicis, qui apud me habentur, Nilum paſsim vocant حياة الأرضين *giatellarthim*, *vitam terrarum*. Meminit quoque Iſaias fœcundæ huius fluminis naturæ: ובמים רבים זרע שחר קציר יאור תבואתח *In aquis*, inquit, *multis ſemen Nili, & meſſis fluminis fruges eius*; in quem locum R. Eliezer commentans ait, Sihor, id eſt, Nilum eius naturæ eſſe, vt quicquid reliqui fluuij totius anni decurſu præſtant, id vno is menſe præſtaret, vnicâ inundationis ſuæ pluuiâ. Innuerunt hanc myſticam fœcunditatem antiqui Græcorum ipſo nomine Νεῖλος, hoc enim κατὰ τὴν ἰσοψηφίαν ſeu Cabalicâ methodo in numeros reſolutum, totidem quot annus dies habet, numeros refert, nimirùm 365, vt in ſchemate hic appoſito apparet. Innumera ſimilia de Nilo hic dici poſſent, ſed quoniam ea paſsim alijs locis exponentur; ne omnia in vnum locum confuſim aggregare videamur, conſultò ſubticemus.

Æthiopes qui Nilum vocent

Arabes Poëtę queis nominent epithetis.

Iſaias c. 23.

R. Eliezer comm. in Geneſ. c. 4.

Ν	50
Ε	5
Ι	10
Λ	30
Ο	70
Σ	200
	365

Summa dierum anni.

CAPVT VII.

De origine & cauſis incrementi Nili.

ORdo nunc poſtulat, vt poſtquam de nominibus, varijſque proprietatibus Nili breuiter diſſeruimus, de eius quoque incrementis cauſiſque, quæ non immeritò præcipuum in hac materia locum obtinere debent, diſſeramus. Nemini ignotum eſt, quantum ſumma quæuis philoſophorum ingenia defatigauerit impenetrabilis ille Nili cataclyſmus, quantas nullo non tempore in ſcholis ſuſcitauerit concertationes, adeò vt vnuſquiſque faciliùs, quî ſententiam ſuam refelleret, quam quî ſectaretur, reperire potuerit, ita vllus vix quicquam protulit in medium, quin cœteri continuò irent in omnia alia, & ſibi non videri teſtarentur. Ea igitur, quæ de hac re, iſtaque opinionum diuerſitate teſtata relinquere voluerunt optimi authores, pluſcula ex varijs, qui nobis ad manum erant, adiecimus. Ac primò quidem Ægyptij Sacerdotes, cùm incrementum Nili tribus præcipuè de cauſis fieri putarent, tres vrnas Nilo attribuerunt, cum reliquis fluminibus ſingulæ ſingulis adhiberentur; vt illud apud Maronem.

Difficultas inquiſitionis incrementi Nili.

Sacerdotes Ægypti cur tribus vrnis inundationem Nili hieroglyphicè repræſentarent?

Cœlataq; amnem fundens pater Inachus vrnâ.

Harum verò trium cauſarum primam illam aſſerebant: quod tellus Ægyptia aquam ex ſe ipſa progigneret, vberrimèque proferret, ſua ipſa humoris altrix. Vndè Timæus Mathematicus Nili fontem *Phialam* appellauit; quaſi ipſe intra ſe contineret eam aquæ vim, neque aliundè mutuaretur. Eſt tamen eiuſdem vocabuli in Nilo locus à figura ſic appellatus, quod nil facit ad Timæi phialam. Quod verò Ægyptus aquas generet, ex eo, aiebant ipſi, facilè conijci poſſe: quòd in quouis alio climate flu-

Prima cauſa.

Fons Nili Phiala.

re fluuiorum exundationem circa hyemem plurimùm accidant, nunc imbribus coactis, nunc niuibus liquefactis; sola verò terra Ægyptiaca in medio terræ habitabilis constituta, quemadmodum in oculo pupilla, peculiari quodam aquarum profluuio æstatem mediam irriget. Alteram Oceano causam ascripsere, à quo aquam in Ægyptum exundare incrementi tempore fama est; quæ quidem præcipua fuit Euthymenis, Ægyptiorumque sacerdotum opinio, vt Diodorus attestatur, qui rei fidem aliam non afferunt, nisi quod satis sit eorum authoritas, vt sibi fides adhibeatur; qui verum scientiam successiuâ traditione relictam secuti, eundem ab Oceano ex Athlante monte primùm emanare; ibique Dyrin appellari existimant; Heptabolum inde locum stagnare, indè cognomento Nigrin effluere, mox Coloën paludem efficere; indè Astrosoban & Astaboram flumina effici, donec ad cataractam perueniens erumpat, ac per Ægypti campos profluens, Nili demùm cognomentum accipiat. 2. Causa. Diod. l. 1. c. 3.

Tertiam causam imbrium esse dicunt, quia in Australibus Ægypti regionibus, aquæ, Etesijs nubes, Democrito teste, illuc ferentibus, eo maximè effunduntur tempore, quo *fertilis æstiuâ Nilus abundat aquâ*. Atque vti tradit Eudoxus, Ægyptij sacerdotes imbres eos ibi fieri ob antiperistasin arbitrantur, cùm enim æstus nobis est, qui viciniora Cancro loca incolimus, tunc hyems ijs, qui Capricorni propinquiora habitant. Addit ad hæc Thales, mare in ripas agi vltrò, Etesiarum ex aduerso fluminis flantium vi repercussum; de quibus ita Lucretius: 3. Causa.

Aut quia sunt æstate Aquilones ostia contra
Anni tempore eo, quo Etesia esse feruntur
Et contra fluuium flantes remorantur & vndas
Cogentes rursus replent, coguntque manere.
Nam dubio procul hæc aduerso flabra feruntur
Flumine, quæ gelidis à stellis axis aguntur.

Incipit verò crescere flumen Lunâ nouâ, quæcunque post Solstitium fuerit, sensim, modicèque, Sole Cancrum transeunte; abundantissimè autem, dum in Leone progreditur, mox residet in Virgine ijsdem, quibus accreuit modis. Atque hæc de tribus causis incrementi Nili sententiæ sufficiant.

Alij porrò, vti Troglodytæ, teste Theophylacto Simocata, dictitant, in locis illis cauitates esse, vndè quispiam ratiocinetur, multis fontibus in vnum confluentibus, Nili fluentum intumescere. Qui verò insulam Nili Meroë dictam incolunt; fluuium Astapum nominant, quam vocem Græcè transferas ἐκ τοῦ σκότου ὕδωρ, *è tenebris aqua profluens*. naturam enim huius fluminis incomprehensam esse isti statuunt. Anaxagoras cognomento physicus causam refert in niues solutas in montibus Æthiopicis. Herodotus Nilum tantum esse scribit, quantus, cùm plenus est, apparet; Hyeme autem Solem supra Lybiam se voluentem, ex vadis Niloticis humentis substantiæ copiam attrahere, atque inde per hyberna flumen parciùs ire, quæ si vera sunt, cur Sol idem cœteris Lybiæ fluminibus, quod Nilo faceret? at nihil tale in ijs obseruatur. Patet igitur Hi- L. 1. hist. c. 17. Meroitarum de Nilo opinio. Anaxagoras. Herod. lib. 2.

Figmentum Ephori de Nili inundatione

storicum illum satis hoc loco inconsideratè locutum esse. Ephorus incredibilem planè rationem adducit; Ægyptum totam fluminibus subterraneis refertam, ac frigidam, naturâque pumicosam seu fistulosam esse; & rimas item magnas ac perpetuas habere, per quas in se copiam humoris recipiat, quam hyberno tempore contineat, æstiuo autem Solstitio ineunte, veluti sudores quosdam ex omni parte emittat, atque ita Nilum flumen excrescere. Oenopides causam fingit ex rarefactione & condensatione aquarum; quarum hæc hyberno tempore aquas stringat, illa æstiuo dilatet. Moses Barcepha Syrus de fluminum paradisi origine tractans sicut reliqua tria flumina Phisonem, Tigrin, & Euphraten è paradiso seu horto Eden deriuat; ita & Nilum, quem mox, vbi hortum voluptatis deseruerit, sub ipsa maris vada dilapsum, atque hinc rursus per immensos terræ meatus diffusum in Æthiopum terris demùm emergere, imbribus verò & niuibus auctum, incrementi ac Niliacæ inundationis causam occasionemque præbere asserit. Verùm quandoquidem verba eius digna sunt consideratione, visum fuit ea hîc ex Syriaco manuscripto in latinum versa apponere:

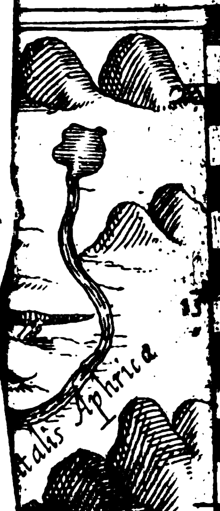
Oenopides.

Moses Barcepha Syrus l. de paradiso.

Et flumen ex paradiso egrediens ad irrigandum eum, indè statim diuiditur in quatuor capita: Nomen prioris Phison, qui totam terram Heuilath, terram auro & gemmis pretiosis repletam percurrit. Nomen secundi fluuij Gibhon (qui & Nilus dicitur) *hic omnem terram Chus percurrit; nam simul ac paradisum egreditur, infra profunda maris & Oceani vada dilapsus, hinc rursus per occultos terræ meatus emergit in montibus Æthiopicis; imbribus verò & niuibus auctus, incrementi & Niloticæ inundationis causa est.* Et paulò post, prosequitur discursum suum verbis Syriacis, quæ nos breuitatis causâ hîc latinè fecimus. *Sed vrgebit,* inquit, *aliquis, qui fieri possit, vt fluuij illi è paradiso egressi sub Oceani vada & cor maris præcipitentur, atque indè tandem in hac terra nostra emergant? Huic primò respondemus, multa à nobis veluti* ἀδύνατα *concipi nequaquam posse; quæ tamen facillima Deo: illum verò fluuiorum occultum cursum aliaq́ huiusmodi, diuinum opus esse, non humanum. Deindè hoc quoque asserimus, paradisum multò sublimiore regione positum esse, quam hæc terra nostra, ac proindè fieri, vt illinc per immania subterraneorum meatuum præcipitia delabantur fluuij, tanto cum impetu impulsi, coarctatiq́ sub maris fundum rapiantur, vnde rursus emergant, ebulliantq́ in hoc orbe nostro; nam qui aquas in sublime ducere, atque ex altis, erectisque canalibus veluti syphonibus profundere laborant, ij ex longo interuallo cataractam siue præcipitium ipsis quoddam altâ deuexitate abruptũ, atque difficile comparant; per quod dùm deturbatæ magno cum impetu pressæ aliquousque fluxère, tandem per canales illos magnâ vi, quâ ex præcipiti illo casu vrgentur, sursum emicant, & exuberantem aquæ copiam quaqua versum diffundunt.* Atque hactenus Moses Barcepha. Quæ verba sanè si pauca exceperis, ab aliorum philosophorum sententia nequaquam discrepant. Nam post Plutarchum, Agatharchidem, aliosque, eandem sententiam omnes propè Hebræorum מקבלים *Mekubalim* tenent, à quibus eam Barcepha doctus videtur esse. Sed nos hîc non vlteriùs in huiusmodi quæstionum præcipitia nos insinuabimus, ne vorticibus implicati ac

NILI

53

ti, ac difficultatum fluctibus abrepti pœnam curiositati nimiæ debitam luamus. Hoc porrò satagamus, vt huius fluminis eiusdemque originis incrementique rationes propè propiùs inquiramus; quas nobis haud incongruas Geographia Arabica suggessit; textum ad verbum, vt fideliùs in hoc opere progrediamur, allegamus:

وفي هذا الجز افتراق النيلين اعني نيل مصر الذي يشق ارضنا وجزيه من الجنوب الى الشمال واكثر مدن مصر على ضفتيه معا وفي جزايره ايضا والقسم الثاني من النيل يمر من جهة المشرق الى اقصي المغرب وعلى هذا القسم من النيل جميع بلاد السودان او اكثرها وهذان القسمان يخرجهما من جبل القمر الذي فوق خط الاستوا بست عشرة درجة وذلك ان هذا النيل من هذا الجبل من عشر عيون فاما الخمسة الانهار منها فانها تصب وتجتمع في بطيحة كبيرة والانهار الاخر تنزل ايضا من الجبل الى بطيحة اخري كبيرة وتخرج من كل واحدة من هاتين البطيحتين ثلاثة انهار فتمر باجمعها الى ان تصب في بطيحة كبيرة جدا وعلى هذه البطيحة مدينة تسمي طومي وهي مدينة عامرة يزرع بها الارز وعلى ضفة البطيحة المذكورة صنم رافع يديه الى صدره يقول انه مسنح وانه كان رجلا ظالما ففعل ذلك به وفي هذه البحيرة سمك يشبه روسه روس الطير ولها مناقر وفيه ايضا دواب هايلة وهذه البحيرة المذكوره فوق خط الاستوا مماسة له وفي اسفل هذه البحيره التي بها تجتمع الانهار جبل معترض يشق اكثر البطيحة ويمر منها الى جهة الشمال مغربا فيخرج معه ذراع واحد من النيل فيمر في جهة المغرب وهو نيل بلاد السودان الذي عليه اكثر بلادها ويخرج مع شق الجبل الشرقي الذراع الثاني فيمر ايضا الى جهة الشمال فيشق بلاد النوبة وبلاد ارض مصر وينقسم في اسفل ارض مصر على اربعة اقسام فثلاثة اقسام تشق في البحر الشامي وقسم واحد يصب في البحيرة المالحة التي تنتهي الى قرب الاسكندرية وفي هذا الارض الذي بين الجبل القمر الموصوفة ثلثة اجبل مارة من المغرب الى المشرق فاما الجبل الاول يلى جبل القمر وتسميه كهنة مصر جبل هيكل المصور واما الجبل الثاني الذي يلى هذا الجبل مع الامثال فانهم يسمونه جبل الذهب لان فيه معادن الذهب واما الجبل الثالث الذي يلى الجبل الثاني مع الارض التي هو فيها فانهم يسمونها ارض ☼

Geographia Arabica Medicæ, climatis p. 4.

Hoc est: *Atque in hac Æthiopiæ parte contingit separatio duorum Nilorum, id est, Nili Ægyptij, qui rigat terram nostram, & pars eius à meridie ad dextram, & maior ciuitatum Ægyptiacarum pars in ripis eius reperitur; ex vna & alia parte in eius quoque insulis. Secunda verò pars Nili profluit ex oriente in occidentem, & ex hac parte Nili omnis regio Nigritarum est. Exitus autem duarum istarum Nili diuisionum originem habet ex montibus Lunæ, qui sunt sub decimosexto latitudinis australis gradu. Exit porrò Nilus ex hoc monte per decem fontes, quorum quinque statim in flumina abeunt, congregantúrq; in quadam ingenti planitie. Alia verò quinque flumina ex alijs quinque fontibus deriuata in aliam ingentem quoque planitiem deuoluuntur. Et ex qualibet dictarum planitierum tria flumina exeunt, quæ indè longo tractu deuoluta tandem in planitiem aliam magnam & spatiosam valde diffunduntur. Est in hac ampla planitie ciuitas Thumi nomine, habitata cultáq;: planities verò circumsita plena Cedris est. Simulachrum quoque conspicitur hic, cuius manus pectori decussatim impositæ. Porrò in hisce stagnis pisces inueniuntur auiformes, rostris alisq; instructi, aliáq;* Ciuitas Thumi.

innu-

Varia monstra in lacubus Nili.

Terra Æthiopica cauernosa.

innumera monstra alibi locorum inuisa. Stagna quoque dictæ planitiei se dilatantia deflectunt in latus sinistrum occidentale, atque in flumina alia dispertita rigant omnem circa regionem. Est enim tota hæc terra intus caua, & abyssos habens ingentes, ex quarum repletione magnæ contingere solent inundationes. Præterea exeunt ex hac planitie duo alia flumina ingentia seu brachia, quorum vnum occidentalem plagam tenens, omnem Nigrorum percurrit regionem, & hic Nilus Nigrorum dictus. Alterum verò brachium orientem respiciens, longo terrarum tractu prouectum, Nubiam alluit, & indè per catadupas præcipitatus fluuius totam Ægyptiorum regionem percurrens, quatuor brachijs in mare Syriacum deportatur. Porrò in planitie illa, quam montes Lunæ distendunt, tres alij montes sunt, qui ex occidente in orientem vergunt. Mons primus qui est circa montes Lunæ, ab Ægyptijs sacerdotibus vocatur Mons templi Ægyptiorum. Secundus verò Mons, qui circa sinistram montium Lunarium est, vocatur ab ijs Mons aureus, quia in eo mineræ auri sunt. Tertius verò in terra, quam vocant terram animalium, dicunt enim accolæ, ibi bestias immanes, basiliscos & scorpiones, & dracones ingentes, adeò vt nullus sine periculo vitæ eam adiri possit. Quòd denique Nilus statis anni temporibus exundet, causa est, quia cùm tota terra Lunaribus montibus vicina, caua sit intus, & meatus habeat impenetrabiles, fit vt ex frequentissimis pluuijs & liquefactione niuium, omnes illæ cauernæ repleantur, queis repletis per totam regionē, omnes, quas Nilus alluit, inundationes illæ contingere solent. Atque hactenus Arabs Geographus. Cuius verba copiosa tantò libentiùs hìc citauimus, quantò maiores nobis rationes ad hunc Gordium de incremento Nili, eiusque origine nodum per parallelam quandam ad sequentes chorographias comparationem, suppeditant, soluendum. Quod dùm facio, operæ pretium existimaui, si priusquam vlterius progrederer, hanc Arabicam de origine Nili descriptionem, priùs chorographicè ob oculos ponerem. Vide in Schematismo II. fig. I.

Mons dictus templum Ægyptiorum.

Aque hæc est de origine Nili Arabum Ceographorum Chorographia, quæ partim Ptolomæi, partim recentiorum congruit relationibus descriptionibusque; verùm cùm Ptolomæus, & quotquot eum secuti sunt à vero multum aberrârint, alia nobis Chorographia fontis Nili ponenda est; vt veritas tandem, cùm circa originem, tùm incrementum eius tot iam seculis abscondita innotescat.

Relatio de Nili origine Odoardi Lopez.

Odoardus Lopez Lusitanus, vt ignotos Africæ meridionalis situs detegeret, non omnes eius maritimas oras duntaxat, sed & mediterranea quæuis ad regionum, fluminum, montium situm spectantia, singula summo studio & labore annotando peragrauit; cuius relationem de regno Congo factam Italico sermone conscripsit Philippus Pigafetta, in qua de Nili origine & incremento sic loquitur: (verba sunt ex Italico in latinum translata sermonem), *Restat*, inquit, *vt postquam de magno Abyssinorum Prastegianis imperio locuti sumus; de Nilo quoque pauxillum discurramus; Nascitur hic non de regione Belgian, multò minùs de montibus Lunæ, nec vti Ptolomæus memorat, de duobus lacubus, qui ex oriente in occidentem vergentes interuallo 450. circiter milliariorum distant. Quia sub ijsdem latitudinis gradibus, sub quibus eos Ptolomæus ponit, regna quoque Congo, Angolæ, Sofalæ &*

Mono-

Monomotapæ sita sunt. illa quidem occidentem, hæc orientem versus. Nec tamen vllus horum locorum districtibus inuenitur lacus, nisi in confinibus Angolæ & Monomotapæ regnis, lacus diametro 195. milliarium, quod manifestè arguit, alium sub dicta latitndine lacum nequaquam dari. Verùm quidem est, ibi duos lacus reperiri, sed situ, quo eos Ptolomæus posuit, omninò contrario. Hi enim spatio 400. fermè milliarium à Ptolomæo in Septentrionalem plagam vergentes positi sunt. Indigenæ Nilum è primo horum lacuum oriri, egressumque à terra absorberi opinantur. Verùm Odoardus id negat cum alijs horum locorum incolis, qui affirmant vnanimiter Nilum mox vbi egressus est lacum, per horribiles quasdam & impenetrabiles valles, per præcipitia hominibus inaccessa ac deserta inuia præcipitatum, ita profundissimis vallibus abscondi, vt ipsis intimis terræ visceribus exceptus videatur, abyssisque absorptus. Atque de hoc primo lacu sub duodecimo latitudinis australis gradu posito circiter Nilus nascitur. Circundatus autem hic lacus est montibus impenetrabilis altitudinis, quorum maiores Orientalem plagam respicientes vocantur Cafates, & montes salinitri & argenti ab vna parte, ab altera montes sunt, de quibus Nilus in Septentrionem per 400 milliaria deuolutus in lacum alterum sub ipsa æquatoris linea positum (quem ob vastitatem accolæ mare appellant, quippè 220. milliarium latum) sese exonerat. Atque ex secundo hoc lacu Nilus migrans, ac 700. milliarium emensus distantiam Meroëm insulam describit. Hinc verò alijs fluminibus auctus inter angustas montium valles deuectus, perque catadupas in humiles Aegypti campos præceps actus, tandem multiplici gyro in mediterraneum mare dilabitur. Verùm vt mentem Odoardi Lopezij circa Nili ortum meliùs percipias, Chorographiam eius hoc loco repræsentandam existimauimus. Vide in Schematismo II. fig. 2.

Vnde Nilus oriatur.

Nilus profundissimis vallibus quasi absorbetur.

Montes Cafates auriferi.

Atque ex hac Odoardi Lopezij oculati testis relatione ac Chorographia Pigafettæ luculenter apparet, aliam Nili originem assignari minimè posse, nisi Zambri lacum; qui in hoc tamen peccauit, quòd fontes proprios Nili non ostenderit, quòd nos inferiùs præstabimus; qui immensas aquarum moles vndiquaque tùm potissimum in septentrionalem plagam euomens, mox aliud sub æquinoctiali positum stagnum (meliùs mare dicam) Zaire indigenis dictum progenitore suo non minus efficit, atque per huius medium Nilus (non secùs ac Rhenus per medium Acronij lacus, aut Rhodanus per Losannæ lacus medium deriuatur) hic egressus, ac per varias cataractas præcipitatus in Ægyptum tandem in mare se deponit. Verùm vt hæc meliùs percipiantur

Sciendum est, Naturam, prouidam rerum curatricem ad viuentium vegetabiliumque conseruationem, in editiorum terræ partium ac montium altissimorum visceribus communia quædam veluti aquarum receptacula, seu humorum seminaria, fontibus, fluminibus, lacubusque procreandis destinata, ex quibus veluti ex Megacosmi vberibus perenni scaturigine nutrita tellus, generationem rerum facilius exequeretur, constituisse. Huiusmodi receptaculum est Alpium Helueticorum abyssus seu meditullium, quod veluti per brachia quædam seu canales, concate-

Causa inundationis Nili.

natis sibi Alpium Sabaudiæ, Delphinatus, Appennini, Vogesi, aliorumque montium iugis, dum abundatissima aquarum singulis suppeditat profluuia; causa est, maximorum totius Europæ cùm lacuum, tum fluminum Rheni, Danubij, Albis, Padi, Rhodani, Oeni, Ticini, Araris, Mosellæ, Mosæ, aliorumque, quæ passim nota sunt è mappis fluuiorum. Sic Pyrænæi & Aluernici montes toti Hispaniæ & Franciæ; Taurus & Imaus, seu Caucasus toti Asiæ, alijque montes alijs regionibus abundantissima flumina suppeditant, quemadmodum in Mundo nostro subterraneo (Deo dante) fusè demonstrabimus. Non absimili ratione in Africa humoris egentissima, Natura prouida duo collocauit toti Africæ cõmunia veluti aquarum penuaria, vnum quidem proximè sub Cancri æstiua conuersione in Athlantis visceribus, quod citerioribus æquatoris terris æstu & siccitate laborantibus flumina frequentissima suppeditat. Alterum proximè sub Capricorni circulo ad transtimas æquinoctialis partes Solis æstu marcidas viuificandas ordinauit. Huiusmodi autem aquarum velut cadi reconditorij sunt duo lacus Zambte & Zaire, vti in Chorographia præcedente apparet, quorum hunc non malè dixerim fœturam alterius Zambri, tantâ vterque aquarum copiâ turgens, vt non flumina, sed maria eructare videantur. potissimùm lacus Zambri, qui veluti in centro constitutus, ac in amnes amplissimos diffusus, singulis mundi partibus, ceu è prædiuite venâ confert abundantissima aquarũ profluuia. Septentrioni quidem Nilum, Orienti ingentia flumina Cuamam, & Coauum, Zeila Manhice, seu Manhenssen Austro; Occidenti denique Zaire, quorum hi omnem Meridionalis Africæ Occidentalem plagam, regna Congo, Angolam, Monomotapam, Matamam, Bagamidri, Agasymbam, vsque ad Bonæ Spei Caput irrigantes fœcundo limo à sterilitate vindicant. Isti verò totam interiorem Abyssinorum regionem, easque omnes, quas ab ostio maris Erythræi vsque ad Cuamæ ostium maritima ora disterminat, quæ sunt Melindæ, Barnacassus, Quiloa, Mombaza, Mozimba, Mombara, Membaca, Mozambicum, aliaque huiusmodi regnorum monstra. Quæ cùm ita sint, profectò summoperè ij falluntur, qui Nilum ex nescio quibus innumeris fontibus montium Lunæ innumeris fluminibus originem præbere opinantur, vt quibus tota illa ad meridiem & occidentem Africæ sita pars penitus fuerit incognita, atque adeò veros & proprios fontes. qui nostris temporibus primùm innotuerunt, ignorârint. Verùm vt tam notabilem historiam hîc apponamus, & vt veritas à tot seculis desiderata, tandem innotescat, qui proprij sint Nili fontes, aperire tentabo.

Origo fluuiorum.

Amplitudo & vastitas lacuum.

Vera origo Nili nouiter detecta.

Vera origo Nili.

DIximus in præcedentibus, Odoardum Lopez præ cæteris in originis Nili inuentionem incubuisse, atque hoc vnicum sategisse, vt Nili fontes proprios assignaret, Verùm nec Odoardus veræ scaturiginis Nili inspector fuit, neque eius relatio rei satis conformis est; veriora igitur de tam insigni argumento adducenda nobis sunt. Eo ipso igitur tem-

tempore, quo negotium hoc intricatissimum, summè perplexum me teneret, huc Romam appulit P. Franciscus Carauaglius Indiæ & Æthiopiæ procurator; à quo ego per manuscriptum P. Petri Pais veritatem edoctus, eandem hic posteritati consignare volui; vt veritas tandem post tot ac tantas grauissimorum Authorum fallacias, futilesque coniecturas suo nitori restituatur. Res ita se habet: Prouincia vbi Nilus oritur, vocatur Agaos, vicina regno Goiam; Terra, in qua oritur, vocatur Sagela; in apice montis, in plano arboribus vndique circundato, diameter fontis lata pedem vnum cum dimidio, fundi inexplorabilis, margine non redundat, sed in radice montis exitum sibi pandit, vbi simul ac è montis visceribus emersit, in flumen diffunditur, qui alijs subinde fluminibus auctus, tandem in lacum sese 30. leucarum longitudinis, latitudinis 14. exonerat; à quo dum iterum emergit per longas terrarum ambages gyrans, ad eundem ferè locum vndè prodierat, videlicet ad fontem perueniens, reflexo cursu rectà per ingentia præcipitia saxaque inaccessa dilapsus ad interiora diuertitur Æthiopiæ. Quæ omnia confirmantur P. Petri Pais Societatis nostræ Sacerdotis, oculato testimonio, qui hunc fontem Nili verum vnà cum Imperatore Æthiopiæ, quorum vterque curiositate simul ac veritatis amore percitus, magno exercitu sociatus, dictum fontem lustrauit. Verùm cum dictus P. Petrus Pais summa diligentia, hoc negotium in ingenti rerum Æthiopicarum manuscripto opere quæcunque obseruauit, pertractârit; hic eius verba ex Lusitanico in latinum translata apponam, vt veritas rei luculentiùs pateſiat. Sic itaque ait:

Descriptio fontium Nili.

P. Petrus Pais primus Nili cum Imperatore Abyssinorum obseruator & descriptor.

Postquam tractauimus de fertilitate terrarum sub dominio Presbyteris Ioannis, operæpretium me facturum existimaui, si hoc loco nonnihil de præcipuis fluminibus & lacubus terrarum eius imperio subiectarum referam. Inter quæ primo loco se offert, maximus ille & toto orbe celeberrimus fluuius Nilus, qui non apud antiquos solùm & modernos Doctores, authoresq; grauissimos in admiratione fuit, sed & cuius frequentem mentionem facit Sacra Scriptura Gen. 2. Vocatur Gehon, vnus è quatuor paradisum irrigantibus. Hic hodierno die vocatur ab Æthiopibus Abaoi: originem suam tenet in Regno Goyam in vno territorio, quod vocatur Sahalà, cuius incolæ vocantur Agoùs, suntq; Christiani, etsi successu temporum syluescente Ecclesiâ varijs superstitionibus imbuti, & à gentibus & paganis vicinis corrupti, parum differant. Fons autem Nili in parte occidentali Regni Goyam situs in summitate vnius vallis, quæ assimilatur ingenti campo, iugis montium vndique circumdato. Anno 1618. 21. die mensis Aprilis, cùm in hoc Regno vnà cum Imperatore eiusq; exercitu degerem, hunc locum ascendi, omnia diligenter lustraui, inueniq; primò duos ibi fontes rotundos, vtrumque quatuor quasi palmis latum in diametro, summaq; animi mei voluptate vidi id, quod nullis votis consequi potuerunt Cyrus Rex Persarum, & Cambyses, Alexander magnus, ac famosus ille Iulius Cæsar; Aqua fontis clarissima est & leuissima, gustuiq; gratissima; sciendum tamen, nullum hosce duos oculos fontis in suprema montis planitie exitum habere, sed in radice montis; profunditatem quoque fontium tentauimus, & in primum quidem lanceam immisimus, quæ intrando ad 11. palmos tangere videbatur quasdam veluti radices vicinarum arborum sibi inuicem implexas.

Nilus Gehon vocatur.

Primus fons Nili visus à P. Petro Pais.

Secundum fontem Nili explorat Pater citatus.

Secundus fons vergit à primo in orientem ad iactum lapidis, huius profunditatem explorantes, immissâ lanceâ 12 palmorum, fundum nullum inuenimus; colligatisq; duabus lanceis 20 palmorum, denuò rem tentauimus, sed nec sic fundum tenere potuimus, dicuntq; incolæ, totum montem plenum aquis, cuius hoc signum dabant, quod tota circà fontem planities tremula erat & bulliens, manifestum latentis aquæ vestigium, eandemque ob causam non redundat aqua ad fontem, sed ad radices impetu maximo sese egerit; affirmabantque incolæ, vt & ipse Imperator, qui præsens erat vnà cum exercitu suo, eo anno terram parum tremuisse ob magnam anni siccitatem, alijs verò annis ita tremere & bullire, vt vix sine periculo adire liceat. Circuitus loci instar lacus cuiusdam rotundi, cuius latitudo fundæ iactum constituere possit. Infra apicem huius montis populus degit ad montem, leucâ circiter vnâ à fonte dissitum versus occidentem, vocaturque Guix, & videtur hinc fons bombardâ attingi posse; Est hoc loco vicus gentilium, qui sacrificant multas vaccas, & venientes ad fontem certo die anni vnà cum sacrificulo, quem pro sacerdote tenebant, qui ibi sacrificabat vnam vaccam iuxta fontem, caputque vaccæ abscissum proyciebat in fontis abyssum, e lago hia prima a quale buo, onde facean solenne sacrificio matando muitas vaccas, que os gentios, d'he tracean, & dopois se cubria todo com o seuo dellas, è asentaua en vn cadeira de ferro, que tinha posta nomo de muita lenha seca, e mandaua sem se quermar nem ainda derreterse ò seuo, e algunas veces etrauan depois da fogo acesso, e se asentaua à questa gente de maneira, che con estas feteizerias engennaua à quella gente de maneira, que ò tinham por grande Santo, che dauan questo sato queria.

Situs & profunditas fontis.

Textus Lusitanicus.

Porrò campus fontis Nili ab omni parte difficilis ascensu est, præterquam ex parte boreali, vbi facilè conscenditur. Infra montem circiter vnâ leucâ in profundissima quadam valle è terræ visceribus, alius fluuius emergit, qui se tamen cum Nilo paulò post coniungit, credunt eandem cum Nilo scaturiginem obtinere; sed infra terram per occultos canales deductum hoc loco primùm erumpere. Riuus verò fontis, qui infra montem erumpit, in orientem spatio iactu bombardæ vergit; deindè subitò declinando Boream petit, & post quartam circiter leucæ partem nouus sese offert riuus è saxis & scopulis ebulliens, cui paulò post se iungunt duo alij riui, ex orientis plaga erumpentes, & sic deindè alijs & alijs identidem collectis riuis notabiliter crescit Nilus. Post spatium verò diurnum itineris magno fluuio, qui dicitur, Ia mà, coniungitur, qui deindè flectit se versus occidentem vsque ad 25 leucas, vel 35 leucas à prima sui scaturigine, posteà mutato cursu orientem repetit, insinuando se in vnum lacum ingentem (est hic situs in prouincia, quæ dicitur Bed, regnoque partìm Goyam subiacet, partìm regno Dambiæ) quem ita pertransit, vt aquæ Nili notabilem differentiam ab aquis lacûs ostendant; totusque fluuius aquis palustribus inpermistus suum cursum fluxumque teneat; qui mox vbi exit, varijs gyris declinando in meridiem, terram irrigat nomine Alatà quinque leucis ab epistomio lacus distantem, vbi per rupes 14 brachiorum altas præcipitatus immenso simul & fragore & fumo aqueo, qui eminus nebula mihi videbatur, præcipitatus paulò post intra duas rupes ingentes ita absorbetur, vt vix oculis attingi potuerit, sunt cacumina dictarum rupium ita vicina, vt Imperator aliquoties, strato per illa ponte, cum toto suo exercitu transierit; quibus omnibus & ego præsens fui; postquam igitur à parte orientali

regnum

regnum Begamidri, Goyam, cæteraque intermedia regna Ambarà, Olaca, Xaoà, Damot longè latèque irrigauit; mox fluxu suo regnum Goyam repetit, irrigatisque territorijs Bizan & Gumancanca, ita sensim regno Goyam appropinquat, vt nonnisi vnius diei itinere à fonte suo distare comperiatur. Hinc fluxum retorquendo versus Fazolò & Ombareà, regnum Gentilium, quod anno 1613. ingenti exercitu subegerat Eraz Selachristos frater Imperatoris; regnumque vtpotè incognitum, & ob vastitatem vocauit Ayzolam, id est, nouum mundum. Hinc ex oriente in Boream declinans, per innumeras alias regiones vastissimaque præcipitia dilapsus in Ægyptum, & hinc in mare mediterraneum se exonerat. Atque hæc est descriptio fontis Nili eiusque fluxus, quem citatus P. Petrus Pais proprijs oculis vnà cum Imperatore Abyssinorum anno 1618. 21. Aprilis vti curiosè obseruauit, ita summâ diligentiâ adnotauit; vt hoc suo tam insigni & oculato examine Rempub: literariam multis tricis & dubijs liberaret. Cui quidem vnicè imposterum standum existimem, cum Imperatorio approbato testimonio suam iam fons Nili certitudinem infallibilem sit adeptus. Verùm ne quicquam huic operi deesse videatur, Chorographiam hic adiungendam duxi, quam vide in Schematismi II. fig. 3.

Cùm historia hæc dicat, duos fontes comparere intra terrenum vndequaque tremulum, verisimile est, olim magnam partem huius campi, quem descripsimus, apertum fontem veluti in cratere montis contentum fuisse, & successu temporum, succrescentibus herbis & virgultis luto mistis, cutem veluti quandam contraxisse, cuiusmodi varijs quoque Europæ locis me vidisse memini, quâ dimotâ non dubitarem totam planitiem tremulam primæui fontis faciem mox manifestaturam. Sed hæc de origine Nili sufficiant. Restat, vt de incremento eius tot scriptorum monumentis celebrato, à nemine verò omninò penetrato dicamus, vires in hac quoque palæstra experturi, in qua adeò turpe non est, ante victoriam deficere, vt doctissimus quisque in ea frustra ad hunc vsque diem desudârit. Si ergo labemur, illud nobis continget, quòd eruditissimis quibusque erit commune.

Extra omnem itaque dubitationem ponendum, vehementibus pluuijs incrementa Nili augeri; sed quia ignoratur à quibus, aut quomodo; nihil hactenus certi pronunciari potuit. Vt itaque in infinita propè opinionum varietate à nobis aliquid certi statuatur. *Incrementa Nili pluuijs fit.*

Supponendum est primò; ad pluuiæ generationem primò opus esse materiâ, è qua vapores, quos halitus vocat Georgius Agricola, gignantur. Eam autem in humido vel maris vel stagnorum, vel fluminum vel terræ humiditate consistere. Deindè causam agentem necessariam eam esse, quæ satis virium habeat, ad multos vapores eleuandos, quod Soli ferè tribuendum. Hinc locus inueniendus est, in quo vapores vniti nubem faciant; quem tota nobis Africa, maximè Zambre & Zaire præcelsis montibus circundatæ regiones, veluti à natura ad hunc effectum producendum adornatæ præstant. Vniuntur verò duabus maximè de causis: Prima, quod simile suo simili gaudeat; quo contrarijs resistat: *Quæ requirantur ad pluuiæ generationem.*

altera per antiperistasin, quæ illic fit, vbi radiorum Solis reflexorum vis terminatur. Eo enim aëris loco plurimum est frigoris, cùm aliàs, tùm maximè cum montes excelsi eò pertingunt, quorum vertices frigidi sunt, tùm ob terream naturam, tùm ob solaris reflexionis defectum. Deindè vt pluuia fiat, necesse est, vt vapor ad pristinam naturam reducatur, quod fit deperdito calore per frigus circumstans, & proprium nubis temperamentum. Vapor itaque condensatus in aquam, cadendo pluuiam facit. Cùm itaque causæ hæ validæ sunt, atque vniuersim omnes concurrant, validæ quoque pluuiæ fiunt. At si aliqua desit, generatio impeditur, præsertim si non sit materia. In Lybiæ plurimis locis omnia Sabulo squalescunt, quocirca nec imbres gigni queunt. Apud nos æstate Sol omnem humorem absumit, quo fit, vt ne hic quidem tum pluat: & fit, quando materiæ satis inuenitur, sed causæ agentis imbecillitas obest, quo minus vapores eleuentur; quod ad Septentrionem in summo gelu videmus euenire. Aliquando materia est, & eleuatur, sed non vnitur vel calore dissipata, vel ventis dispersa. Nonnunquam materia eleuatur & vnitur, & illud quidem in loco, in quo oportet, sed non fit pluuia; eò quòd frigus circumstans non sit commensuratum eâ proportione, quam imbres, sed quam nix, aut grando, aut ventus etiam, aut procellæ requirunt.

Variæ causæ pluuiarum.

Supponendum secundò. Interioris Æthiopiæ terram summè cauernosam esse, ac maxima subterranearum aquarum, veluti in seminarijs seu penuarijs quibusdam collocatarum copia, quemadmodum superius dictum est, scatere; accedit eum locum inundationi obnoxium necessariò humiliorem esse, eô, ex quo inundatio exsurgit. His ita suppositis nunc propiùs ad fluuiorum inundationis inquisitionem accedamus.

Æthiopia terra caua est.

Duæ itaque omninò exundationis amnium causæ, non prodigiosæ; vna, si ostia impediantur, quò minùs aquam effundant; Altera si plures solito aquæ recipiantur. Quod fit duobus modis, vel niuibus solutis, vel pluuijs ingentibus præcipitatis, quarum vtraque in Romana Tyberis inundatione concurrit. Prior quidem causa Thaleti placuit, qui Etesias decursum Nili suspendere dixit, quam tamen suprà refutauimus. Alterius priorem partem Anaxagoras tenuit cum plerisque alijs ex niuibus liquefactis incrementum Nili prouenire existimantibus; quæ causa locum non tantùm habet in regionibus Boreæ subiectis, sed & in regionibus montanis quantumuis etiam Zonæ torridæ subiectis, vt in Andibus Americæ australis, & in montibus Lunæ Africæ patet; qui quidem inundationis effectus tantò maior est, quantò & pluuiæ & niues liquefactæ abundantiores. Pluuias autem has fieri, non è nubibus aliundè per anniuersarios ventos importatis (vt Alexander credidit) sed in ipsa Æthiopia eleuatis. Tunc enim imbres quotidiani, quos diximus à radijs perpendicularibus non parum excitati, generantur; quia vapores tùm è sinu Arabico, & vtroque Oceano, & fluminibus attracti, resolutique, tùm ex altis montibus, montiumque cauernis ac lacubus corriuatis aquis, im-

Causæ inundationis.

men-

mensam suppeditant humentis substantiæ congeriem; Sole vim agendi per rectos radios demittente, & promouente; deindè vaporum his attractorum vnio frigore medij aëris fit; maximè vbi alta sunt montium cacumina, quæ terreno suo frigore frigus medij aëris augent & intendunt. Quo fit, vt quod à Sole attractum est, proxima paulatim dissolutionis principia acquirat.

Verùm hi imbres quotidiani Nilum augere nequeunt, eò quod à terra calefacta ante absorbeantur, quam in flumina possint coire; imò nec illi quidem, qui ad Tropicum tempore hyberno Æthiopibus fiunt, priùs flumen augent, quàm Sol ad Cancrum peruenerit. Hoc vt liqueat sciendum, gyros seu spirales lineas, quas Sol Zodiacum perambulando singulis diebus conficit, ad æquinoctialem circulum latiore spatio inter se distare, quam eas, quas ad tropicos describit. Et quantò huic circulo propiùs Sol accesserit, tantò gyros hos fieri angustiores; sicut contra quantò propinquior est æquinoctio, tantò fieri rursus ampliores; vnde, diem tantò fieri longiorem, quantò Sol Cancri puncto tropico fuerit vicinior, necesse est.

Ad æquinoctialem ergo fiunt imbres illi quidem quotidiani; sed quia Sol eidem terræ parti non diù superstat, propter diurnarum gyrationum amplitudinem; deindè, quia dies breuis est, non fit attractio tam vehemens, vt imbres copiosos producat; augetur paulatim quidem dierũ longitudine, & spirarum solarium angustiâ, sed citrà magnum pondus, nisi vbi iam ad angustissima spatia circulorum & longissima dierum fuerit ventum. Hîc igitur in fine Geminorum pluuiæ multæ & copiosæ fiunt. Sed quia terra necdum tota intus humectata est, adhuc imbibuntur, atque ad tantisper, dum intus & exterius iam tota humore quotidianorum imbrium turgeat, vt ampliùs imbibere non possit. In Geminis igitur materia pluuijs incrementi causis præparatur, sed necdum flumen excrescit, quia subterraneæ cauernæ necdum humore sunt repletæ. Postea verò in Cancro imbres concitatiores cadunt, quia plùs humoris in terra collectum est, & quia Sol etiam vehementiùs trahit propter caloris incrementum.

Hoc igitur tempore, cum terra plùs imbibere non possit, & omnes alueí aquarum pleni sint, omnia quoque subterraneorum meatuum receptacula ad summum vsque continuis pluuijs ex omni Africæ plaga corriuatis turgeant, incipiunt exundare, non Nilus tantùm, sed omnia alia flumina ex communibus huiusmodi dictis penuarijs participantia. Hoc enim eodem tempore Niger, Senega incolis dictus, testibus ipsis Æthiopibus, alijsque probatis Scriptoribus inter maximorum montium catenas, per occidentalem Æthiopiam in Oceanum delatus, vnà cum Nilo crescere incipit. Æthiops quidam à me circa eam rem literis consultus, respondet Æthiopicè, cuius verba latini iuris facta subiungo.

Quoniam à me in literis tuis obnixè postulasti, quædam tibi, pluuias Æthiopiæ concernentia dubia resoluere. Scias itaque Pater, quod pluuiæ in tota Æthiopia ordinariè incipiunt circa Mascaram & Thicmitli menses nostros Paschales, tunc Æthiopica relatio.

enim

enim cœlum singulis diebus operitur nubibus, quæ maximas terræ siccæ pluuias parant; durant autem hæ pluuiæ per viginti propè septimanas, hoc est, per quinque ferè menses, omnibus fluuijs & lacubus iam redundantibus. His verò elapsis, toto reliquo tempore Solem habemus sine vlla pluuia.

Odoardus Lopez l. 1. c. 10 de relatione regni Congo.

Quæ verba optimè congruunt relationi Odoardi Lopesij apud Philippum Pigafettam, verba eius ex Italico in Latinum translata sic sonant: *Præcipua*, inquit, *causa incrementi Nili est ingens aquarum pluuialium abundantia, quæ verno tempore ad initium Aprilis nimirùm Æthiopiam vltrò citroq; perpluere incipit, non stillis, & guttis, vti Europæ imbres, sed veluti aquarum riuis terram perfundendo. Cùm verò summo impetu & quantitate effusos aquarum torrentes, vtpote saxoso fundo terra imbibere nequeat; cum maximo impetu sese fluuiorum insinuant alueis; queîs tumefacta flumina, tandem alueorum lacuumque labia transcendentia longè latèque exuberant. Durant verò pluuiæ huiusmodi quotidianæ continuis quinque mensibus, Aprile, Maio, Iunio, Iulio, Augusto. Contingit itaque, vt cùm terra montibus præcelsis referta, vt dictum est, consequenter innumeris fontibus, torrentibus, ac stagnantibus aquis scateat; omnes illæ aquarum immensæ copiæ corriuentur in fluminum alueis, & stagnorum lebetibus, queîs mirum in modum crescentia præ omnibus alijs mundi fluminibus grandescunt & ampliantur; vti in descriptione Chorographica regnorum Congo & Monomotapa satis liquet. Vnde flumen Nilus in suprà posita tabula ex vna parte summo impetu ad irrigandam Ægyptum Septentrionem versus videtur currere. Zaire verò & Niger versus Occidentem, in Orientem vero & Meridiem alij ingentes in charta exhibiti fluuij, ita quidem, vt certis & determinatis anni paulò ante indicatis temporibus, semper & infallibiliter incrementi sortiantur effectum, qui maximè in Ægypto apparet, vbi Nilus circa finem Iunij incipit augeri, auctusque vsque ad vigesimum Septembris diem, sicut ego ipsemet vidi, durat, quo tempore exoneratis aquis pristinam faciem recuperat.* hæc Pigafetta. Verùm his omnibus ita rectè quidem demonstratis, maxima tamen adhuc difficultas occurrit, quâ non solutâ, nihil noui, nec laude dignum in Niliaci incrementi inquisitione nos præstitisse lubenter fatendum est; est autem sequens:

Cur pluuiæ inundent quando Sol lustrat partes Septentrionales.

Cur Septentrionalia tantùm signa lustrante Sole, pluuiarum illa quotidiana contingant diluuia, & non alio anni tempore, quod non in Æthiopia tantùm, sed & in alijs Zonæ torridæ subiectis Americæ partibus extra Æthiopiam contingit. neque enim vlla ratione tantùm verticalis Solis radijs, nec longitudini dierum aut crepusculorum breuitati, alijsque supramonstratis, vti Fracastorius opinatur, vnicis causis tribui potest, aut debet effectus tam particularis, adeòque rarus. Alia igitur naturæ penetralia nobis adeunda sunt; alius soluendus nodus, vt tantarum pluuiarum integra causa nobis innotescat; quod antequam aggrediar,

Ratio.

Notandum est. Constantem & inuariabilem effectum nequaquam fieri posse sine certa, constanti & immutabili causa. cuiusmodi sunt Sol, & naturalis situs locorum; quorum ille Zodiacum subiens, ex necessitate naturæ simili semper, constanti & infallibili motu annorum decircinat reuolutiones. Sole verò in hac vel illa plaga constituto, hunc effectum

semper

ſemper,& non alium prodire neceſſe eſt. Dico itaque præter dictas cauſas montium Æthiopicorum ſitum tùm pluuiarum, tùm incrementi fluminum principalem eſſe ac maximè fundamentalem cauſam; adeò quidem, vt ſi hic montium ſitus in alijs partibus cum ſimili & eodem Solis reſpectu collocaretur,quod idem quoq; cõſequeretur effectus. Hos enim montes, maximè eos, qui Æquatorem inter & Tropicum hybernum collocati,auſtralem Æthiopiam triplici veluti catenâ in Orientem, Meridiem, & Occidentem deductâ diſtendunt, ſagax natura in circuitum connexos eâ ratione diſpoſuit & coordinauit, vt veluti caua ſpecula Soli borealia ſigna ſubeunti,obiecta, radios aptè exciperent. Queis receptis, cùm horum radiorum vnione vis Solis vaporum eleuatiua mirum in modum corroboretur, ac proindè mox ingens vaporum ac nubium vis, illa quidem ex ſubiectis partibus eleuata; hæc verò Septentrionalibus ventis Eteſijſque aſpirantibus, in vaſtiſſima illa montium amphitheatra impulſa congregetur; fit vt ſimul ac Sol meridiano vicinus circulo caua montium radijs ſuis dicto modo percuſſerit, nubes iam aquis fœtæ calore reflexo eleuentur, ac quaquauerſum diſſipatæ, tandem frigore altiſſimorum montium iugis inſidente, ex pugna illa caloris inferiùs, frigoris ſuperiùs vrgentis, vnicâ pluuiarum genitrice antiperiſtaſi in imbres copioſiſſimos, vel potiùs ob nubium grauidarum ad terram vicinitatem, in nimborum quaſi riuos ad præfixum naturæ finem conſequendum reſoluantur. Atque ex hoc phyſico diſcurſu manifeſtè apparet, tam certam & infallibilem tùm pluuiarum, tùm ex conſequenti inundationum rationem aliam eſſe non poſſe, niſi montium in Æthiopia diſpoſitionem, quas prouida natura ad terræ Solis æſtu ſqualenti,ac humoris cœteroquin egentiſſimæ ſuccurrendum, veluti vaporum ac imbriferarum nubium quaſdam naſſas collocauit. Non dicam hìc quantum non in Æthiopia tantùm, ſed & in alijs mundi partibus valeant, tùm ad pluuiarum, tùm ventorum generationem montium ſitus. Quòd enim Gallia magna ex parte ventoſa ſit, potiſſimùm Auenionenſis ager Ægyptiaci cœli æmulus, certè ego diuturnâ experientiâ huius rei cauſam aliam non deprehendi, niſi montium ſitum. Hic enim terræ proprietatibus adiutus, pro plaga cœli quam aſpicit, attractos vi Solis è terra vapores & exhalationes in alia atque alia plaga nunc in pluuias, nunc in ventos reſoluere ſolet. Sed quoniam de his alibi copioſior dabitur dicendi materia, calamum hìc ſtringimus, ad alteram difficultatem priori non minorem diſſoluendam nos accingentes. Meritò itaque quiſpiam mirari poſſet, cur imbrium in tota Æthiopia delapſorum abundantiam, non in tota Æthiopia eadem ſequatur inundatio, aut cur ſola Ægyptus tantum de ea participet, vt non terra, ſed mare videatur.

Situs montiũ Æthiopicorũ inundationis cauſa.

Auenionenſe cœlum impluuium.

Cur inæqualis ſit inundatio in Ægypto.

Ratio.

Dicimus itaque Alueum Nili huius rei cauſam eſſe, hic enim cùm ex editiore loco ſitis ſtagnis, decliui ſundo protenſus, variam pro varijs locis ſortiatur profunditatem, fit vt aquis multis ditatus, pro diuerſis locis diuerſimodè inundet. Quantò enim flumina inter montium parietes coarctata alueos habuerint profundiores, tantò maiorem

aqua-

aquarum copiam continebunt, montium obstaculis nè exundent & dilabantur, prohibentibus. Econtra quantò breuiores alueos in locis præsertim planis longèque patentibus agris, tantò diluuijs obnoxiores erunt. Quare cùm ingens illa aquarum ex montium angiportibus & cataractarum præcipitijs in planos campos ruentium moles, huiusmodi plana occupauerit, alueis tantâ aquarum copiâ incapacibus longè latèque diffusa, vt exundent, necesse est. Hinc fit, vt omnia loca plana in Æthiopia exuberantijs ijs tantùm obnoxia sint, non item montosa. Nilus itaque cùm alueum suum è decliuioribus locis deducat, ac per varias cataractas præcipitatus Ægyptiam tellurem planam, depressam, atque humili loco sitam, alueumque ad hæc non adeò profundum inueniat, mirum sanè non est, si statis anni temporibus post ingentia illa pluuiarum diluuia ex Æthiopia præcipitata, ijs tandem longè latèque exuberare incipiat. Montium itaque in circuitum, vti diximus concatenatorum, ac plana quæ circumuallant, veluti pluuiarum officinam quandam constituentium naturalis situs & dispositio; sicuti imbrium statis temporibus causa infallibilis: sic inundationis Ægyptiacæ Nilotici aluei naturalis constitutio, infallibilis quoque causa censeri debet. Quod verò pluuiæ istæ contingant Sole Boream lustrante, non item dum Austrum permeat, Etesijs, quos Lusitani generales ventos appellant, adscribendum est. Hi enim, teste Pigafetta, ad introitum Solis in Capricornum è Borea proflantes, nubes in caua montanorum coactas, in pluuias destinant; Sole verò Libram lustrante, dicti venti ex Oceani turbulenti motibus, niuosisque Magallani regionibus afflantes cùm frigidissimi ob media per quæ transeunt, existant; vapores sustolli non permittunt, vel si eos Sol eleuet, ij in nimbiferas nubes non condensantur, atque proindè perpetuâ ijs temporibus serenitate gaudent.

Cur borealia signa Sole transeunte ncrementum Nili contingat.

Quicunque igitur nouerit, cur ventus Borealis, quem vulgò Tramontanam vocant, ex niueo Arcto spirans frigus præstet, & serenitatem sanissimam Europæis; ventus verò Australis, cur tempestates, pluuias, & inundationes, quemadmodum ij, quos vulgò Libeccio & Scirocco appellant, causentur; ille nouerit etiam, cur Æthiopia in signis borealibus, pluuijs & tempestatibus abundet, hyberno verò tempore serenitate gaudeat perpetuâ; eâ enim sapientiâ Solis, Lunæ, aliorumque planetarum ac syderum cursus, totum denique cœlorum exercitum in primordio rerum diuina Maiestas ordinauit; vt singuli terrarum tractûs, ne vel hæc frigore nimio, pluuijsque, aut illæ æstu, siccitateque redderentur hominum habitationi in idoneæ; summâ cum proportione & mensura de lumine & influxibus eorum participarent. Nisi enim, verbi gratia, Aethiopiæ citeriori pluuijs humentibus, transtimæ verò ventis frigidis subueniret; perire hanc æstu, illam siccitate necesse foret. Pari ratione si semper pluuiæ durarent per totius anni decursum, aut semper serenitas, illis proculdubio Aethiopia tota foret inundatione submergenda, hæc verò nimiâ siccitate dissoluenda. Ad conseruationem itaque rerum vicissitudine opus est. Huius itaque terreni globi reciprocis huiusmodi alterationibus

Ex diuersitate ventorum contingit diuersa inundatio.

tionibus à cœlo gubernati dispositionem, dùm attentiùs considero, ingens incurrere videor mysteriorum pelagus, quæ quidem præstat altissimo silentio supprimere, quam ea aut temerè promulgare, aut promulgando ea nimis hoc loco ieiunè attingere & interpretari. Atque hæc sunt, quæ de Nilo, eius origine, atque incremento prædicenda & prædicanda existimaui; tùm ne celeberrimam Nilotici incrementi in natura rerum difficultatem tædio, aut labore victus subticuisse viderer, tùm vt physicis plura ex suprà demonstratis rationibus philosophandi materiam præberem atque occasionem. In quo quidem si aliquid commendatione dignum præstitum sit, non mihi, sed aquarum viuentium æterno fonti, bonorumque omnium perenni scaturigini, acceptum feras.

CAPVT VIII.

QVÆSTIO PHYSICO-CHRONOLOGICA,

Vtrum Aegyptus ante Diluuium fuerit habitata, an non? quiuè primi eiusdem Reges fuerint.

VArias reperio circa hanc quæstionem inter Arabes, Latinos, Græcosque controuersiam. Græci plerique, inter quos primùm non immeritò locum possident Herodotus, & Strabo, Ægyptum olim mari tectam fuisse, imperuiamque asserunt, vndè ille eam δῶρον τοῦ Νείλου, hoc est, *donum Nili*; hic verò varijs rationibus Herodoti opinionem stabilire conatur, vt patet ex lib. 17. & prologomenis eiusdem. Arabes verò Ægyptum ante diluuium non tantùm habitatam asserunt, sed & Reges ipsos eorumque gesta, inuenta, potentiamque exhibent. Verùm vt vtriusque sententiæ veritas tandem elucescat, illas discutiendas hoc loco duxi. Ægyptum igitur olim mari opertam non Herodotus tantùm, vt dixi, & Strabo, sed & omnes, qui hosce sequuntur, sentiunt; quorum rationes vide apud Goropium Becanum in Niloscopio. Nos tamen hæc scrupulosiùs ponderantes dicimus, non totam Ægyptum, sed aliquam tantùm partem, quam suprà Phium diximus, mari tectam, Nili limo successu temporum exereuisse. Cùm enim Ægyptus maximè versus mare Erythræum cliuosa, atque quo magis cataractis & Æthiopiæ approximat, eò altior semper & altior sit, omninò probabile est, eam supra diuaricationem Nili in ramos, Delta constituentes, diuisi, totam fuisse habitatam vsque in ipsos Æthiopiæ fines. Cùm igitur Authores loquuntur de Aegypto aquis submersa, partem pro toto videntur accipere, nimirùm inferiorem Aegyptum, quam Delta vocant. Comprobaturque varijs Authorum grauissimorum testimonijs; Proclus in Timæo Platonis refert ex citati Homeri sententia, vti & Plinius l. 2. c. 35. Seneca l. 7. nat. qq. c. 26. olim à Pharo insula in Aegyptum diei & noctis nauigationem fuisse, cùm iam illi cohæreat; vndè & Oceanum eundem nominat Hecatæus, & alij apud

Inferior Ægypti pars olim mari tecta.

Diodorum Siculum lib. I. vt & obseruauit Pierius Valerianus. Vide de hoc quoque Aristotelem l. 1. meteororũ, aliosque in eum hoc loco commentantes. Præterea legimus, Sesostrin mare rubrum, perfosso Isthmo intermedio, mari mediterraneo coniungere voluisse, dissuasumque fuisse à Sacerdotibus molimen, eò quod mare rubrum altiùs Aegypto esse contenderent, vndè perfosso Isthmo Aegyptum totam maritimis vndis submergi necesse foret. Nolim tamen ego dicere, maris rubri aquas altiores esse aquis maris mediterranei, cùm hæc hydrostaticis principijs & Archimedæis demonstrationibus de ijs, quæ vehuntur in aquis, apertè repugnent, vt fusè cùm in Arte nostra magnetica ostendimus, tùm in Mundo nostro subterraneo fusiùs (Deo dante) deducemus; Sed errorem indè prouenisse dicimus, quod euntibus versus mare Erythræum, vtplurimùm per cliuosas & editiores partes Ægyptus humillima appareret; vndè error & illusio opticæ & hydrostaticæ ignaris facilè obrepere potuit. Arabes itaque, vt ad alteram controuersiæ partem transeamus, cùm Aegyptum ante diluuium habitatam dicunt, eam partem, quam posteri Heptanomum & Thebaidem appellarunt, putasse intelligendi sunt, videlicet partem montanam; verùm vt hæc omnia clariùs pateant, adducam Arabum Historicorum testimonia, in quibus tamen citandis, ad hæc credenda quemquam cogere nolim, sed libero eruditi Lectoris iudicio ea discutienda relinquo. Ita igitur Ahmed ben Ioseph Eltiphasi apud Geraldinum libro de appellationibus Nili; in quo inter cœtera hæc dicet:

Sesostris molimen in perfringendo Isthmo.

Falsa Sesostris persuasio.

Ahmed Ben Ioseph Eltiphasi.

ويقول ان ادم عليه السلام وصي لابنه شيث وكان فيه وفي بنيه النبوه وانزل الله
عليه تسعا وعشرين صحيفه وانه جا الى ارض مصر وكانت تدعى بابلون ونزلها
هو واولاد اخيه فسكن شيث فوق الجبل فسكن اولاد قابيل اسفل الوادي ۞

Dicitur autem, quòd Adam, super eum pax, præcepit filio suo Seth, & fuit in eo & filio suo prophetia, & immisit super eum Deus viginti nouem libros, & venit in terram Ægypti, quæ tunc dicebatur Bablun, & habitauerunt eam ipse, & filij fratris eius; habitauit autem Seth supra montem, filij verò Cabil, seu Cain infra in valle. hæc ille. De huiusmodi libris Sethiacis Enochianis fusè dicetur in secundo tomo, tractatu de philologia Aegyptiorum; quare illuc Lectorem remittimus. Quicquid sit de veritate huius narrationis, verisimile certò est, ante diluuium Aegyptum, vtpotè Palestinæ, Babyloniæ, & Mesopotamiæ (quæ primæ fuerunt mortalium coloniæ, ex quibus deindè in vniuersum mundum fuerunt propagatæ) vicinam, fuisse habitatam; cùm non videam, quî tàm fœcunda Aegypti natio primos istos humani generis propagatores latere potuerit. Post Seth verò dicunt, Dominium Aegypti possedisse Kainan, post hunc Malaleel, & post hunc denique Iared successisse. Atque hunc Iared primum fuisse, quem Seth in omnibus scientijs & artibus, morumque doctrina instituerit; has autem scientias & artes Iaredum reliquisse Enoch filio suo, quem Idris vocant; verba Arabica cito:

Ægyptus olim dicta Bablum

واستخلف شيث ابنه قينان واستخلف قينان ابنه مهلاييل واستخلف مهلاييل ابنه
يرد ودفع الوصيه اليه وعلمه جميع العلوم واخبره بما يحدث في العالم ونظر في
النجوم

النجوم والكتاب الذي انزل على ادم وولد ليرد خنوخ وهو هرميس وهو ادريس
النبي عليه السلام وكان الملك في هذا الوقت محويل ابن خنوخ بن قابيل وعصمه
الله انزل عليه ثلاثين صحيفه ودفع اليه ابوه وكانت ملته الصابيه وهي توحيد الله
والطهاره والصلاه والصوم وغير ذلك من رسوم التعبدات وكان في رحلته الى المشرق
اطاعه جميع ملوكها وابني مايه واربعين مدينه اصغرها الرها ثم عاد الى مصر واطاعه
ملكها وامن به ونظر في تدبير امرها وكان النيل ياتيهم بسرعه وينحازون من سابو
الى عالي الجبل والارض العاليه حتي ينقص الما وينزلون ويزرعون حيث ما وجدوا
الارض نديه وكان ياتي في وقت الزرعه وفي غير وقتها

Successit autem Setho filius eius Cainan, & Cainano filius eius Malaliel, & huic successit filius eius Iared, cui dedit Seth præcepta vitæ & disciplinæ, & docuit ipsum omnes scientias, & indicauit ipsi euentura in Mundo, & contemplatus est stellas in libro quem deduxit super Adam, & natus est Iaredo filius Hanuch, ipse est Hermes, ipse Idris, (hoc est Osiris) propheta, (super eum pax) fuit autem Rex hiscè temporibus Maguel filius Henuch filius Kabiel, id est (Cain) & conseruauit ipsum Deus, deducens super ipsum triginta libros, & fuit secta Sabæus, & fuit primus, qui inuenit & agnouit, & Dei vnitatem professus est, purificationem quoque, orationem, & ieiunium, similesq; cærimonias coluit; & transmigrauit in orientem, & audierunt eum omnes Reges eius, & ædificauit ciuitates 140. *minima earum erat Raha,* id est, Edessa, *tunc reuersus in Ægyptum, & subditus fuit ei Rex eius, & credidit in eum, & politicam viuendi rationem introduxit, Nilô autem ex improuiso erumpente, transibant ab illius aquis ad fastigium montis, & eminentiora terræ loca, donec deficeret aqua, tunc descendebant, & seminabant, inuentâ terrâ iam humectatâ.* Quæ omnia confirmat Abenephi his verbis:

فادريس هو لعبر ذيون حنوخ وللمصريون اوسيريس وادريس وهو اول قبل الطو فان نظر
في علم النجوم والهندسه والهيه وكان اول من تكلم في هذه العلوم واخرجها من
القوه الى الفعل وضع فيها الكتاب ورسم فيها التعليم ثم سار الى بلاد الحبشه والنوبه
وغيرها وجمع اهلها وهو اول دبر جري النيل الى مصر

Et Adris ipse Hebræis Hanuch, Ægyptijs Osiris & Hermes, & ipse primus fuit ante diluuium, qui Astrologiam & Geometriam professus est, & primus fuit, qui de istiusmodi scientijs disseruit, & qui eas ex potentia deduxit in actum; librum quoque scripsit, in quo signauit doctrinam earum. Deindè profectus est in Æthiopiam & Nubiam aliasq; prouincias, conuocatisq; hominibus varia docuit eos, fuitque primus qui Nilum deduxit super Ægyptum. Similia recitat alius quidam Historicus nomine Kaab Elachabar in historia Saracenorum his verbis: Idris idem quod Osiris.

فكان ادريس ع م على صورة شيث وهو اول من خط بالقلم بعد النبي شيث وكان
ادريس مستغلا بالعباده حتي بلغ الحلم فسبق بالعباده وفاق بها على اهل عصره
فجعله الله نبيا وانزل عليه ثلاثين صحيفه وورث صحف شيث وتابوت ادم ع م وكان
يعيش بقوته من كده وكان خياطا وهو اول من خاط الثياب وكان كلما غرز
غرزه يسبح الله ويقدسه

Kaab Elachabar apud Gelaldinum.

Fuit autem Adris, super eum pax, formâ similis Setho, & ipse primus, qui

Adris siue Henuch inuenta & sanctitas.

post Seth prophetam scriptoriam artem docuit, & fuit Adris quoque solitus interesse seruituti seu cultui religionis, vsque dum ad maturiorem ætatem venit; quā superauit ac longè præcessit in cultu religionis omnes sui ætatis homines, posuitque ipsum Deus ideò prophetam, deduxitquē super eum triginta libros, libros quoque Seth hæreditate accepit, vti & Arcam, in qua cadauer Adam, super eum pax, & vixit labore manuum suarum, fuit autem Adris Sartor & primus, qui consuit vestes, & omni acus traiectione laudabat Deum & sanctificabat eum &c. quæ confirmat Vasiab in eadem Saracenorum historia, vti & Ismaël Schiahinscia:

Vaab Chronica Arabum.

ان ادريش اول من اخذ السلاح وجاهد في سبيل الله وقاتل بني قابيل واول من لبس الثياب وكانوا قبل ذلك يلبسون الجلود وهو اول من اتخذ الميزان المكيال وعلم النجوم

Quod Adris primus fuit, qui apprehendit arma & certamina in via Dei, pugnauit contra filios Kabiel, id est, Caina stirpe prognatos, & primus, qui vestimentis se induit, cùm primò vestirentur pellibus, fuit quoque primus, qui ponderum, mensurarum, vti & Astrologicam scientiam penetrauit.

Osiris antiquissimus fuit Henoch.

Primus igitur Osiris & antiquissimus fuit Aegyptijs Henoch; certè ex citatis testimonijs patet, omnia quæ Græci de Osiride, eiusque in genus humanum beneficijs scripserunt, de Henoch siue Adris scripsisse Arabes & Chaldæos. Verùm cùm hæc fusissimè pertractauerimus in secundo Syntagmate cap. 3. alijsque passim locis, illuc Lectorem remittimus; vbi parallela quādam comparatione vnius & alterius gesta, & beneficia in homines concessa demonstramus.

CAPVT IX.

De Dynastijs Aegyptiorum.

Manethon Sybennitæ historia de Dinastijs Ægyptijs.

FRequens apud priscos Historicos Dynastiarum Aegyptiacarum fit mentio, quarum tamen alium Authorem non habemus nisi Manethonem Sybennitam, Sacerdotem Aegyptium, quem ante tempora Alexandri, quicquid dicat Scaliger, in Aegypto floruisse comperio; siquidem illius crebram mentionem facit non solùm Iosephus l. 1. contra Apionem, sed & Hebræi lib. Iuchasin, eumque veluti antiquissimum Scriptorem, & fide dignissimum citant, ita vt & Arabum quoque scriptis is irrepserit. Iochaides quoque in suo Zohar huius mentionem facit, & quoties de Regib. Aegypti sermo est, hiscè verbis מאנאחום בספר מלכי מצרי' concludit: *Manethun in historia Regum Ægypti;* vel etiam hiscè verbis:

Manethon 1.

מאנאחום בספר זכרונות מלכי מצרים *Manethon in libro actorum Regum Aegypti.* Fuerunt autem duo alij huius nominis Authores Aegyptij, vnus Manethon Mendes, Sacerdos & ipse Aegypti, qui scripsit, quomodo præparanda sint, Cyphi, hoc est, suffumigia. Suidas: Μανεθὼς μένδης, ἱερεὺς Αἰγύπτιος· Ἔγραψε περὶ κατασκευῆς κυφίων Alter citato Suida teste: Μανεθὼς ἐκ Διοσπόλεως τῆς Αἰγύπτου ἢ σεβεννύτης φυσιολογικὰ, ἀποτελεσματικὰ δι' ἐπῶν καὶ ἄλλα τινὰ ἀστρονομούμενα. *Manethos ex Diospoli Ægypti scripsit physiologica apotelesmatica versibus, & alia quædam astronomica.* Huius monumenta in magni Ducis Hetruriæ bibliotheca conser-

Quid scripserit Manethon secundus.

conseruari audio. atque hic est, qui temporibus Augusti vixit; vndè multi decepti æquiuocatione nominis, hunc cum veteri illo nostro Dynastiarum Aegyptiarum compilatore confuderunt. Manethon igitur Sybennita noster historiam Aegyptiorum seu Regum breuissima descriptione complexus, in 32. Dynastias siue principatus digessit; quarum quindecim vtpotè ex hominum memoria vnà cum diluuio deletas omisit, cœteris septendecim ex monumentis Aegyptiorum depromptas, eâ quâ potuit fide & diligentiâ descripsit; ex quo Africanus pleraque sua hausit, vti & Eusebius Pamphylus, & Iosephus contra Apionem, ex quibus deindè reliqui Authores Chronologi sua plerique decerpentes, & Manethonem in varia discerpentes, ita variè interpretati sunt, vt multi tantâ confusione perplexi, de veritate Dynastiarum, aut fide etiam Authoris dubitauerint. Manethon Sybennita scriptor 32. Dynastiarum

Multi persuasum habent, hascè Dynastias, vti & innumera alia, occasione fabularum Aegyptiarum à Manethone introductas esse; si enim inquiunt decima sexta immediatè post diluuium Dynastia agebatur, ergo quindecim iam præcesserant; sed hoc & temporum ordini, & sacris literis repugnat. Nam cuiuis, qui tantillum sapiat, constat, Ægyptios antiquiores minimè fuisse principe & fundatore suo Misraimo, filio Chami & nepote Noëmi, neque eum ante diuisionem terrarum in Ægyptum profectum, aut ante confusionem linguarum, quæ in annum à diluuio cadit 275. à conditu verò rerum 1931. quare Dynastiæ illæ quindecim, quas ante Abrahamum ponit Eusebius, veluti commentitiæ habendæ sunt. Cùm retrò vsque ad ipsum Adamum pertingere possent, ita arguunt Aduersarij. Verùm vt hæc lis tandem decernatur, & quid de Dynastijs Ægyptiorum, potissimùm, quindecim istis omissis, sentiendum sit, iam tempus & locus postulat, vt agamus, vbi priùs aliqua ad nostros discursus facientia præsuppos̃uerimus. 16. Dynastiæ quales fuerint Obiectio cōtra Dynastias 16. ante diluuium. Solutio obiectionis.

Suppono igitur primò. Primos ante diluuium Patriarchas, à primo humani generis Authore oretenus institutos, non in omnigenis duntaxat scientijs & artibus; sed & in politica viuendi ratione plurimùm profecisse; ita Sethus ab Adamo patre, infusâ & supernaturali rerum omnium scientiâ illustrato, institutus, docuit filium suum Cainan, & hic filium suum Malaleel, hic Iaredum, Iared denique filium suum Enoch, Enoch Mathusalam, Mathusala Lamechum, Lamech denique Noëmum; & cùm simul vnà cum Patre eorum Adamo omnes ferè vixerint, verisimile est, scientias rerum artesque mirum in modum fuisse propagatas. Quæ omnia ex Hebræorum, Chaldæorum, Arabum aliorumque orientalium monumentis fusiùs in sequentibus ostendentur. Suppositio 1. Doctrinarum & artium propagatio.

Suppono secundò. Homines ante diluuium longissimæ vitæ fuisse, corpore valenti & robusto, naturâ adhæc fœcundos, salacissimos, & in libidinem proiectissimos; ex quibus accidebat, vt in infinitum breui mundus multiplicaretur; ex quo iterum infero, tantam hominum multitudinem, in solo illo campo Damasceno, qui Babyloniâ & Palæstinâ Syriâque claudebatur, consistere nullâ ratione potuisse; sed multiplicatis in Suppositio 2. Hominum ante diluuiū conditio.

immen-

Nouas colonias quærunt, adeò totus mundus fuit habitatus.

immensum mortalibus nouas colonias quærere coactos, non vicinas tantùm & contiguas Palæstinæ regiones, Ægyptum, Asiam, Arabiam; sed & remotiores, Persiam, Mediam, Indiam, atque adeò totam Asiam maiorem, imò Europam & Africam occupasse. Quod ita demonstro; si enim

Demonstratio.

innumerabilis penè hominum multitudo spacio ducentorum annorum, à diluuio videlicet vsque ad exstructionem turris, ex octo solummodò

Numerus hominum post diluuium vsque ad turris constructionem.

hominibus prodijt, quam nos primò, suppositis quibusdam, ad hunc numerum sequentem peruenire potuisse, inuenimus, 1247224717455. Summa videlicet mortalium procreatorum à diluuio vsque ad turrim Babel:

Quæ summa tanta est, vt si in quadrato stetissent omnes isti homines, ita vicini, vt singuli homines quadratum pedale occuparent, demonstro vnum latus, huius quadrati occupasse 372. milliaria Astronomica plùs minùs, siue gradus cœlestes 25. ferè; atque adeò vniuersam Palestinam, Babyloniam, vnà cum Armenia occupassent in vno quadrato, quæ meritò paradoxa & incredibilia videri possent, nisi id fusè in turris Babylonicæ demonstratione ostendissemus; si igitur tanta multitudo annorum ducen-

Immensa hominum multitudo ante diluuium.

torum spatio nasci potuit; quantam ante diluuium, spatio 1656 annorum ab hominibus, vt dixi, longioris ætatis, corpore robustioribus, & ad libidinem pronioribus polygamisque natam putabimus? Certè si à Christi natiuitate vsque ad hæc tempora, singuli homines ætatem suam produxissent ad 100. 200. 300. 400. 500. & 800. annos, quemadmodum de primis hominibus memorant sacræ literæ; arbitror tantam hominum multitudinem nasci potuisse, vt illorum orbis terrarum non esset capax: quæ omnia, suppositis primò quibusdam mathematico ratiocinio demonstrari facillimè poterunt. Immensam igitur fuisse hominum ante diluuium multiplicationem nemo dubitare debet, maioremque sine vlla comparatione, quam hiscè nostris seculis, atque consequenter omnes in-

Forma politica ante diluuium an fuerit, & quænam?

sulas, partesque orbis terrarum occupasse, nemo prudens dubitare potest. Multitudinem verò hanc, dico, sine capite quodam politico, aut forma regni consistere nullâ ratione potuisse; vndè certum est in singulis colonijs Reges seu Duces quosdam fuisse communibus suffragijs electos, penes quos esset iudicandi, decidendi, singulaque administrandi potestas; cùm sine capite Rempublicam aliquam, aut Regnum diù durare impossibile sit, vt doctissimè probat Gregorius Tholosanus l. 1. de Repub. Plato quoque de legibus, Aristoteles l. 9. moral. alijque omnes, qui hanc materiam pertractarunt. Quod si barbaras gentes hoc nostro sæculo varijs in orbis terræ partibus detectas hoc dictamine politico præditas legamus, quantò plùs primos istos Patriarchas diuinâ quâdam sapientiâ cœlitùs præditos?

Suppositio 3.

Suppono tertiò. Filios Noëmi vnà cum patre à primæuis istis patribus, omnem scientiam rerum quà traditione, quà scriptis participasse,

Politicus Status ante diluuium.

ac politicam viuendi rationem, aliaque ad humani generis conseruationem necessaria didicisse, & omnia prout audierant & didicerant, ita filijs suis post diluuium tradidisse. cum hominibus ita comparatum sit, vt quoties

ties singularem rerum euentum, admirandumque alicubi contigisse cognôrint, summo desiderio, & insitâ quâdam curiositate eos, qui eidem præsentes fuêre, audire cupiant; quantâ curiositate primos istos post diluuium homines Noëmi filios, de re omnium quæ vnquam contigerat, calamitosissima & maximè formidabili, tanquam præsentes, & omnium oculatos testes examinasse putabimus? quantò studio de prioris mundi forma, & statu, ac conditione hominum, rebusque memorabilibus ab ijs gestis inquisiuisse credemus? certè qui hâc strictiùs examinauerit, fieri sibi vix posse persuadebit, vt non plurima ante diluuium gesta huiusmodi inquisitionum curiosarum occasione, postero mundo innotuerint, præsertim Ægyptijs, reliquis curiosioribus. Vnde

Suppono quartò. Inter finitimas gentes, semper huiusmodi rerum ante diluuium à primæuis istis hominibus patrararum notitiam, tùm per traditionem, tùm per earundem in saxa inscriptionem posteris remansisse. Etsi varijs variorum relationibus cum tempore mutilata veritas, vti maximam in circumstantijs rerum varietatem passa est, ita maximam quoque ambiguitatis occasionem Historicis reliquerit. Vndè iterum *Suppositio 4. Traditio rerum qui propagata.*

Suppono quintò. Non tantùm ex Sacro textu nobis de rebus ante diluuium gestis constare; sed & ex profana quoque historia. Certè historiam de bello Athlantico, de quo Plato in Critia, ait Solonem ab Ægyptijs audisse, ante diluuium id contigisse. Secundò Iosephus l. 1. antiq. contra Apionem; lateres coctiles pro siderum obseruatione inscriptos, ait 700. annis ante Ninum fuisse in Babylone repertos; de quibus nos alibi fusiùs. Tertiò ex Chaldæorum disciplinis, primi illi humani generis doctores, ante Græcorum Monarchiam 34000. annorum menstruorum, qui 3634. solares annos faciunt, interuallo, literarum & Astronomiæ principia coluisse memorantur; hi autem per regnum Persicum, Babylonicum, & quinque Scripturæ ætates diuisi, in Adami 151, *Sethi* 21. incurrunt. Quartum sumitur ex libris Henoch, è quibus Tertullianus integras paginas recitat. Quintum ex Rabbinorum monumentis, de duplici fame, quarum vnam contigisse memorant sub Adamo, ob enormia peccata filiorum Cain; alteram sub Lamecho ob scelera Gigantum; item de diluuio Enos, quo tertiam ferè hominum partem perijsse referunt. Sextum ex Arabum monumentis, qui, vt initio dixi, non tantùm res gestas ante diluuium in Ægypto memorant, sed & Regum quoque nomina, vnà cum gestis vniuscuiusque determinant, vti & de Dynastijs quindecim ante diluuium à Manethone omissis, veritatem luculentis verbis demonstrare videntur. *Suppositio 5.* *Gesta hominum ante diluuium extant.*

Scio multos esse, quemadmodum superiùs quoque memini, qui huiusmodi Dynastias meras nugas & commenta putent; quin & ego in hac opinione quoque me fuisse memini, donec Orientalium traditionibus, monumentisque instructior, tandem eas non ita commentitias ac multi putare possent, comperi; certum est, mentionem eorum apud Ægyptios fieri, vti & apud Arabes, quas ideò [illegible], hoc est, *Principatus* *Dynastiæ Ægyptiorum ante diluuium, veræ sunt.*

Ægy-

Ægyptiorum, vocant, Aegyptiosq; ad normam Dynastiarum ante diluuium

Abenephius.

posteros instituisse Abenephi his verbis docet:

ومصر بن حام بن نوح هو اول الذي ملك في مصر واتعلم كل علوم من ابيه حام ودبر
على نوع التي عليه دبروا الملوك قبل الطوفان لانه كان يسمع كثيرين من التدبير
ومن صفة العلوم الذي كان نظر ابيه قبل ان غرق الله الدنيه فيقال ان حام قبل
الطوفان كان في مصر وبعده رجع اليها وهو كان عرف الملوك ومدبرين بني قابيل
واتعلم منهم السحر والحكمة والطلسمات ✡

Misraim omnia sua instituit iuxta normam priorum ante diluuium hominum.

Misraim autem filius Cham filius Noë, ipse primus fuit Rex in Ægypto, didicitque omnem scientiam à patre suo Cham, & rexit Æg ptum iuxta normam Regum Ægypti ante diluuium; audierat enim multa de administratione rerum, & qualitate scientiarum primæuorum hominum, quos pater eius viderat, antequam Deus submergeret Mundum; & dicit, quod Cham ante diluuium fuerit in Ægypto, & post illud eo reuersus sit; cognouerat etiam Reges & gubernatores filiorum Kain, ab ijsq; primò didicit Magiam & incantationes, artemque idolorum construendorum, &c. Quæ omnia clariora sunt, quàm vt explicari debeant. Fuisse autem ante diluuium Dynastias Ægyptiorũ, Regesq; eandem administrasse, Arabes cum Ægyptijs (quorum in scientijs & artibus hæredes fuerunt) tradunt, verùm vt eorum doctrina in apertum ducatur, ipsa verba Authorum Arabica allegamus; ita igitur præter Salamas l. de mirabil. mundi: Mahumed Ben Almaschaudi apud Geladinum libro de historia regum Aegypti dicit, vti & apud Ismaëlem Sciahinscia quem non ita pridem, pro suo in Remp. literariam affectu mihi communicauit doctissimus Abrahamus Ecchellensis; Verba fideliter subiungo:

قال محمد بن المسعودي اول من ملك مصر قبل الطوفان نقراوس وكان عالما بالكهانة
والطلسمات فيقال انه اسمه امسوس وعمل بها عجايب كثيرة منها انه عمل صنمين
من حجر اسود في وسط المدينة اذا قدمها سارق لم يقدر ان يزول عنها حتى يسلك
بينهما فاذا اسلك بينهما فاذا دخل بينهما انطبقا عليه فيوخذ وكان مدة ملكه
مايه وثمانون سنة ✡

Dicit Mahumed filius Almaschaudi, primus ex Regibus Ægypti ante diluuium (qui absolutam Regni formam introduxit, primò filijs & Nepotibus Seth

Primus Rex in Ægypto ante diluuiũ.

promiscuè tantùm regnantibus) *primus, inquam Rex fuit Nacraus artis sacerdotalis & Magiæ peritus, dicitur quoque, nomen illi fuisse Amasus, fecit autem ope magiæ mirabilia multa & magna, & primò fecit duo idola ex lapide in medio ciuitatis, & si contingeret hominem furti alicuius sibi conscium ante ea comparere, non poterat is remouere se ab ijs, donec medius inter vtrumque poneretur, amplexibusque eorum clausus captiuusque teneretur: fuit autem Regnum eius*

Idolum furtum reuelans.

I. Rex Nacraus 180. annis regnauit in Ægypto ante diluuium

180. *annorum*; Fuit igitur primus Rex Nacraus sacerdos, quid verò per artem sacerdotalem indicetur, in secundo Tomo Gymnasij hieroglyphici fusè tradetur. Ex quo patet, vti post, ita & ante diluuium magiam & artem sacerdotalem in Aegypto viguisse, quod quidem fieri non potuit, nisi per traditionem Cham filij Noë; pergit Chronicum suum prosequi Author:

فلما مات نقراوس ملك بعده ابنه نهراس فكان كاهنا في علم الكهنة والطلسمات
وبني

وبني مدينة بمصر وسماها صلحة وعمل خلف الواخات ثلاث مدن على الشاطين وجعل
في كل مدينة حرايز من الحكمة العجايب ❋

Et cùm Nacraus fuisset mortuus, successit filius eius Nathras, fuitq; sicuti pater eius artis sacerdotalis, & Magiæ peritus, ædificauitq; ciuitatem in Ægypto, quam vocauit Salcha, & fecit post Eluahat regionem tres ciuitates firmatas supra columnas, & posuit in singulis ciuitatibus munitiones, in quibus condidit sapientiam & mirabilia sua. Cui defuncto successit frater eius Mesram, quod hiscè verbis docet Gelaldin:

Nathras II. Rex Ægypti post diluuiū.

فلما مات نتراس ملك بعده مصرام وكان حكيما ماهرا في الكهنة والطلسمات وعمل
اعمالا عظيمة منها انه ذلك الاسد وركبه ويقال انه ركب في عرش وحملته
الشياطين حتي انتهى وسط البحر المحيط وجعل فيه قلعة بيضا وجعل فيها صنما الشمس
وزبر عليها اسمه وصفة ملكه وعمل صنما من نحاس وزبر عليها انا هو مصرام الجبار
كاشف الاسرار وصنعت الطلسمات الصديقة واقمت الصور الناطقة ونصبت الاعلام
الهايلة على البحار السايلة ليعلم من بعدي انه لايملك احد ملكي ❋

Et cùm mortuus eßet Nathras, regnauit post eum frater eius Mesram, fuitque sicuti cœteri peritus artis Sacerdotalis & Magiæ, eiusque ope peregit res magnas, & dicitur quòd domuerit Leonem, & equitauerit super eum, & dicitur quoque quòd equitante ipso Rege, sedentem in throno dæmones eum portauerint, vsque dùm veniret ad medium Oceanum, & posuit ibi arcem candidam, & in eo idolum Solis, incidit que in eo nomen suum, & qualitatem regni sui, fecitque ex ære statuam, & incidit super eam, Ego Mesram ille Gygas fortis, & potens, reuelans secreta, & feci talismata varia, & imagines loquentes constitui, erigendarum imaginum peritus; figuram horrendam supra mare fluens, vt sciret qui post me venturus est, nullum mihi Regem similem futurum, &c. Atque ex hac descriptione patet luculenter, posteros Ægyptios omnem illam idolorum colendorum, artisque expiatoriæ rationem, vt & oraculorum scientiam à primæuis, Chamo propagatore, accepisse, pergit Author:

III. Rex Mesram Gygas equitabat Leonem & multa mirabilia peragebat.

ثم ملك بعده خليفته عيكام الكهن فيقال ان ادريس عليه السلام رفع في ايامه ثم
ملك بعده عرياق فيقال ان هاروت وماروت كانا في زمانه ثم ملك بعده حصيليم
وهو اول من عمل مقياس الزيادة النيل وذلك انه جمع اصحاب العلوم الهندسة وعملوا
له بيتا من رخام على حافة النيل وجعل في وسطه بركة من ناحس صغيرة فيها
ما موزون وعلى حافة البركة عقابان من نحاس نكر واذني واذا كان اول الشهر
الذي يزيد فيه النيل فتح البيت وجمع الكهان فيه بين يديه فتكلم روسا الكهان بكلام
لهم حتى يصفر احد العاقبين فان صفر الذكر كان الما تاما وان صفر الاذني كان الما
ناقصا ويعتدون لذلك وهو الذي بني القنطرة التي ببلاد النوبة على النيل ❋

Deindè regnauit post eum Vicarius seu successor Aikam sacerdos, & dicitur quòd Idris super eum pax, sublatus est in diebus suis; tum regnauit post eum filius eius Ariak, & dicitur, quod tempore huius Regis fuerint Haruth & Maruth; deindè regnauit post eum Hasilim, & ipse primus, qui fecit Nilometrium incrementi & decrementi Nili, & ideò peritos scientiarum & Geometriæ congregauit, & fecerunt sibi domum ex marmore supra ripam Nili, & posuit in medio eius piscinam paruam, in qua aqua erat ponderata, & supra oram piscinæ duæ aquilæ ex

IV. Rex Henoch sublatus est.
V. Rex Ariak
Rex VI. Hasilim Nilometrij fabricator.

are mas & fœmina, & cùm eſſet primus menſis, quô exuberaret Nilus, aperiebatur domus, & congregabantur in ea ſacerdotes coram eo, & principes ſacerdotum obmurmurabant in tantum nonnulla verba, donec ſibilaret vna aquilarum; & ſi ſibilaret mas, aqua ſufficiens futura erat; ſi fœmina, aqua deficiebat, is quoque fuit, qui pontem in regione Nubiæ ædificauit ſupra Nilum.

Præſtigiæ Sacerdotum Ægyptiorum.

Ex hac deſcriptione quoque patet, mathematicas artes, vel ante diluuium, quam maximè in vſu fuiſſe, Magiam quoque & oraculorum, artemque ſacerdotalem, quam poſteri tantâ deindè contentione promoueirunt; ſed ſequamur textum hiſtoriæ:

وملك بعده رجل يقال له هوصال ويقال ان نوح عليه السلام كان في وقته وملك بعده
ولده تترسان وملك بعده سرقاق وملك بعده ابنه سهلوق وملك بعده ابنه سوريد
وهو اول من جبي الخراج بمصر وهو الذي بني الهرمين ولما مات دفن في الهرم ودفن معه
جميع امواله وكنوزه وملك بعده ابنه هوجيت ودفن ايضا في الهرم وملك بعده
مناوس وقيل منقاوس وملك بعده ابنه افروس وبعده ابنه مالينوس وبعده ابن عمه
فرعان وفي ايامه جا الطوفان وخرب ديار مصر كلها وزالت معاملها وعجايبها ☼

VII. Huſal. VIII. Tatraſan. IX. Sarkak. X. Schaluk. XI. Surith pyramidum ædificator. XI. Hugith. XII. Manaus. XIII. Aphrus XIV. Malinus XV. Abn Ama Pharaun vltimus.

Et regnauit poſt eum vir nomine Huſal, & dicitur Noë fuiſſe in diebus eius, & regnauit poſt eum filius eius Tatraſan, & regnauit poſt eum Sarkak, & regnauit poſt hunc filius eius Sahaluk, & poſtea filius eius Surit, & hic primus fuit, qui fodit canales in Ægypto, ædificauitque pyramides, mortuuſque ſepultus fuit in ijs cum omnibus bonis & theſauris ſuis; regnauitque poſt eum filius eius Hugit, & hic quoque in pyramide ſepultus eſt, & regnauit poſt hunc filius Manaus, & dicitur quoque Manakaus, regnauitque poſt eum Aphrus, & poſt hunc Malinus, deindè Abn Ama Pharaun vltimus Dynaſta, in cuius diebus venit diluuium, & deuaſtauit omnem habitationem Aegypti, & deleuit omnia opera, & mirabilia eius. Atque hæc eſt Chronologia Regum Ægypti ante diluuium, quam hic totam deſcribere volui, vt & Arabum placita circa inexplorabilem antiquitatem temporum innoteſcerent criticis noſtri temporis; Et quamuis non ignorem, hæc omnia eo loco apud noſtri temporis philologos futura, quo omnia ἀπόκρυφα; nolui tamen ea omittere, cùm quia hiſtoriæ ſunt Latinis incognitæ, tùm quia neſcio quam veritatis ſcintillam, etiam ſub huiuſmodi barbararum relationum fauillis latentem comperi; vt proindè non omnia, quæ fabulas & commenta redoleant, reſpuenda putem. Multa habent Arabes, Latinis, Græciſque incognita, quæ ſi peritorum induſtria publici iuris fierent, næ breui magnam Reipubl. literariæ, in multis huc vſque inter Authores controuerſis, acceſſionem futuram ſperarem. Sed de his alibi fuſiùs. Nunc igitur viſâ normâ gubernationis Regum ante diluuium, modò eandem & poſt diluuium parumper contemplemur. Vides igitur Arabes in ſua Chronologia tot ante diluuium Reges ſeu Dynaſtias ponere, quot Manethon omiſerat, videlicet quindecim; ita vt hæ quindecim Dynaſtiæ pulchrè connectantur primæ poſt diluuium, quæ ſecundùm Manethonem eſt XVI. ſiue Thebæorum.

Connexio Dynaſtiarum ante diluuiū cum ijs poſt diluuium.

De

De Regibus Aegypti post diluuium secundùm Arabes.

ARabes in quibusdam cum Latinis Græcisque conueniunt, in quibusdam discrepant; & de Dynastiarum serie secundùm mentem Græcorum, tunc ex professo tractabitur, vbi priùs seriem earundem iuxta Arabum Chronologorum sententiam paulò vberiùs discusserimus. Ita igitur referunt apud Gelaldinum Abdalhakem, Anbahni, Othman ex Salcha, Anbahni, Lahaia, Ben Gabasch, Alkatbahni, Abdalla Elsaiana, Ismaël Sciainscia:

كان اول من سكن مصر بعد الطوفان بيصر بن حام بن نوح وهو ابو القبط
فسكن منف وهي اول مدينة عمرت بعد الغرب هو وولده وهم ثلاثون نفسا قد بلغوا
وتزوجوا فبذلك سميت مافة ومافة بلسان قبط ثلاثون وكان بيصر بن حام بن نوح
وقد كبر وضعيف وكان مصر اكبر ولده وهو الذي ساق ابوه وجميع اخوته الى مصر
ونزلوا بها وبمصر بن بيصر سميت مصر فحاز له ولولده ما بين الشجرتين خلف
العريش الى اسوان طولا ومن برقة الى ايلة عرضا ✡

Primus, qui habitauit Aegyptum post diluuium, fuit Beithir vel Bosiris filius Cham, filij Noë; & hic pater fuit Copti, & habitauit Memphi, quæ etiam prima ciuitas fuit habitata post Ghorab; fueruntque ipse & filius eius numero triginta animæ iam matrimonio coniunctæ, & ideò Memphis vocatur lingua Aegyptiaca مافه ⲍⲉⲉⲧⲉ hoc est, *triginta; fuit autem Bithir filius Cham iam magnus at infirmus; Mesra verò fuit maior filius eius, & hic est, qui deduxit patrem suum & omnes fratres suos in Aegyptum, & incoluerunt eam, & à Mesra seu Aegypto filius Bosir, fuit dictus Mesra siue Aegyptus; diuisitque sibi et filijs suis quicquid est inter Alschachartin retro Algharisch vsq; in Esuan in longum, et quicquid est à Barka vsque in Ailam in latum.* Porrò defuncto Beithir successit ei Mesra, hic sibi diuisit filijsque suis singulis vnam partem ex Ægypto; cùm verò multiplicarentur filij eius, & filij filiorum, iterum eius, subdiuisit priores partes: & partem quidem dictam, dedit Copt filio suo, & habitauit ibi, dictusque est inde Copt, seu Ægyptus: Quicquid verò fuit infra & supra Copt vsque in Esmun, tàm in ortum, quàm occasum, id cessit Esmun filio, habitauitque ibi nominatus ab eodem. Athribi verò quicquid inter Memphim & Sai, habitauitque ibi Atrib, nominatusque est ab eodem. Diuisit verò Sai, quod est inter Sai & mare, habitauitque ibi, nominatusque est ab eodem. Defuncto verò Mesra successit Coptus siue Ægyptus, à quo vniuersa terra Ægyptus denominata est, sicuti à Mesraim Mesra; & hic ædificauit pyramides, & cum multis annis regnum administrasset, defunctus est, successitque in locum eius frater eius Esmun; ita enim ait Abdalla Ben Gheled:

I. Rex Ægypti post diluuium Beither filius Cham.

Memphis Ægyptiacè Mefe quid significet?

II. Rex Mesra.

Coptus pyramidum ædificator.

فتوفي قبط فاستخلف اخاه اشمن ثم توفي اشمن فاستخلف اخاه اتريب فاستخلف
اخاه صا ثم توفي صا فاستخلف ابنه ادريس اوكدارس قال غيره وفي زمانه بعث
صالح عليه السلام ثم توفي تدارس فاستخلف ابنا مليو ثم توفي فاستخلف ابنه
حربيا ثم توفي فاستخلف ابنه كلكن فملكهم نحو ماية سنة ثم توفي ولا ولد له

فاستخلف اخاه ماليا ثم توفي فاستخلف ابنه طوطيس فهو الذي وهب هاجر لسارة
امراة ابراهيم الخليل عليه السلام ثم توفي فاستخلف ابنه عهاز ابنته حزوبا ولم يكن
له ولد غيرها وهي اول امراه ملكت ثم توفت فاستخلفت ابنته عهاز الفا ابنه ماموم بن
مليا وعمرت دهرا طويلا وكثروا ونموا وملوا ارض مصر كلها وطمعت فيهم العمالقة
فهم من ولد عملاق بن الولاذ بن سم فتوفي الوليد فملك بعده ابنه الريان وهو صاحب
يوسف فاخرجه من السجـــــن ✡

Defuncto porrò Copto successit frater eius Eschmen; deindè huic frater eius Atrib, et huic Sai frater eius. Defuncto verò Sai successit filius eius Adris vel Tadaras; dicit alius quidam, quod hoc tempore vixerit Saleh propheta. Iterum defuncto Tedaras successit ei filius eius Maliu, et huic defuncto filius eius Harbata, deindè defuncto Harbata successit filius eius Kolken, *et imperauit Aegyptijs ferè centum annis; deindè defuncto, cùm ei non esset filius, successit frater eius Malia, et huic successit filius eius Tantis, et hic fuit iste Pharao, qui detinuit Saram vxorem Abrahæ. Huic verò successit filia eius Hazubah, neque fuit ei filius alius, fuit autem prima ex mulieribus, quæ præfuit Ægypto. Huic verò defunctæ successit Amaaz Alpha filia Mamum, filij Malia, & post hanc Alualid, & vixerunt multo tempore, multiplicati replerunt totam Ægypti terram; erant autem ex stirpe Amalek filij Lud, filij Sem, defunctoq; Alualid, regnauit post eum Alrian, & is fuit Rex eo tempore, quo Ioseph in Ægypto venditus fuit, qui & eum propter interpretationem somniorum eripuit ex carcere, & ad maximas Ægypti dignitates euexit.* Ex hac relatione patet, à diluuio vsque ad Iosephum Ægyptum administrasse sexdecim Reges. Post hoc verò vsque ad egressum filiorum ex Aegypto, Pharaones regnasse quidem ferunt, sed nomina eorum non exprimunt, nisi vnius, nomine Daram, sub quo Iosephum mortuum ferunt:

Tautis Pharao vxorem Abrahæ detinuit.

Rex Ægypti tempore Iosephi quis?

Pharaonicum imperium.

ثم مات الريان بن الوليد وملك بعده دارم وفي زمانه توفي يوسف عليه السلام ✡

Defunctoq; Alrian ben Alualid, post eum regnauit Daram, cuius diebus Ioseph, super eum pax, defunctus est.

Postquam verò Deus extinxit Pharaonem & exercitum eius in mari rubro, Arabes dicunt, totam Aegyptum viris illustribus, & dignitatis Regiæ capacibus viduatam, in Principem elegisse fœminam superstitem Pharaonis filiam, mulierem sagacem, & multà prudentiâ conspicuam; sed audiamus de hiscè differentes Ben Lehiaia, & Abdalla, Ben Geled, apud iam sæpè citatum Geladinum:

Regina Ægypti filia Pharaonis post egressum filiorum Israël ex Ægypto.

ثم اغرق الله فرعون وجنوده وغرق معه من اشراف مصر واكابرهم ووجوههم اكثر من
الفي الف فبقيت مصر بعد غرقهم ليس فيها احد من اشرافها ولم يبقا فيها الا
العبيد والاحرار والنسا فاعظم اشراف اهلى مصر من النسا ان يولى منهم احدا
فاجمع رايهن على ان يولين امراة منهن يقال لها دلوكه ابنة زابو كان لها عقل
ومعرفة تجارب وكانت في شرف منهن وموضع وهي يومين بنت مايه سنه وستين
وملكوها فخافت ان يتناولوها ملوك الارض وجمعت النسا الاشراف وقالت لهن ان
بلادنا لم يكن يطمع فيها احد ولم يمد عينه اليها وقد هلك اكابرنا واشرافنا وذهب
السحرا الذين كنا نقوي بهم فقد رايت ان ابني حصنا احدق به جميع بلادنا
واضع

واضع عليه المحارس من كل ناحيه فانا لا امن ان يطمع فينا الناس فبنت جدارا
احاطت به على جميع ارض مصر كلها المزارع والمدينات والقرى وجعلت دونه خليجا
يجري فيه الما واقامت القناطر والترع وجعلت فيه محارس ومسالح على كل ثلاثة
اميال محارس رجلا واجرت عليهم الارزاق وامرتهم ان يحرسوا بالاجراس واذا اتاهم
احد يخيرونه ضرب بعضهم الى بعض بالاجراس واتاهم الخبر من اي وجه كان في ساعه
واحده ونظروا في ذلك فمنعت بذلك مصر ممن اراده ——— ✻

Deindè submersit Deus Pharaonem, & exercitum eius, perdidit cum eo simul omnes Principes & Magnates Ægypti, vltra millena millia, mansitq; tota Ægyptus post hanc cladem priuata viris illustribus & Magnatibus, neque manserunt, nisi mancipia & liberti, & mulieres seu vxores virorum illustrium, qui perierant, viduæ; & iussum fuit, vt præficerent ex ijs vnam, congregatisq; maioribus earum, in dominatricem eligunt ex ijs vnam nomine Daluka filiam Zabu, prudentiâ & notitiâ rerum conspicuam, loco & familiâ illustrem, tunc 160. annorum ætatem agentem. Hæc regno præfecta, congregatisq; mulieribus illustribus ita allocuta est eas: Cùm Regio nostra varijs inimicorum incursibus sit obnoxia, maturè de occurrentibus difficultatibus deliberandum duximus. Quare ne quis imposterum eam concupiscat, aut oculos in eam conijciat auidiùs, præsertim postquam maiores & illustres nostri perierunt, magia quoque nostra recesserit, cuius subsidio opera tam splendida operabantur. Nunc verò cogito ædificare munitionem, quæ totam regionem nostram circumdet, & ponere in ea custodias in omnibus finibus, & sic non credo, quod nos desiderabunt homines; & ædificauit murum seu maceriam, quâ circumdedit totam terram Ægypti, ciuitates commeatu sufficienti instruens, fossis seu amnibus quoque suis adornans, fecit quoque pontes & varia diuerticula, in quibus posuit custodias & arma; singulisque tribus milliaribus custodiam, & inter has singulis alijs milliaribus custodiam paruam, posuitque viros & mercenarios stipendio conductos, & commendauit eis curam & custodiam singulorum locorum, iussitque, vt cùm venerint inimici, darent signum pulsus vnius custodiæ ad alteram, & sic vnius horæ spatio pulsibus ab vna ad alteram continuatis, omnes custodiæ certiores redderentur de inimici aduentu, hi verò videntes hæc, discent abstinere ab Ægypto. Legimus aliàs quoque in Aegypto mulieres regnasse; quarum quidem dominium diuersi diuersis temporibus assignant; Certè post Pharaonis exercitusque eius in mari rubro summersionem, verisimile est, mulieres reliquas aliquantum regnasse, siquidem non profani tantùm, sed & omnes ferè sacri scriptores existimant; Pharaonem in Israëlitarum persecutione, omnes magnates & illustriores Principès comitatos fuisse; vndè illis pereuntibus regnum iure in superstites mulieres deuolutum est. Sed de his vide in sequentibus plura. De Magicis quoque operibus huius Reginæ, quibus inimicos ab Aegypto arcebat, alibi fusiùs locuti sumus. Deindè pergit Abdalla Ben Geled reliqua:

Daluca mulier præest Ægypto.

Post submersionem Pharaonis Regnũ Ægyptium deuolutum est ad fœminas.

وملكتهم دلوكه بنت زبا عشرين سنه تدبر امرهم بمصر حتي بلغ من ابنا اكابرهم
واشرافهم رجل يقال له دركون بن بطلوس وملكوه عليهم ثم مات دركون واستخلف
ابنه طوبس ثم توفي فاستخلف اخاه لقاس فلما يمكث الا ثلاث سنين حتي مات ولم
يترك

يترك ولدا فاستخلف اخاه مرذيا ثم توفي فاستخلف ولده اسنمارس وتكبر وسفك
والظهر الفاحشة فاعظموا ذلك واجمعوا على خلعه فخلعوه وقتلوه وبايعوا رجلا من
اشرافهم يقال له بطولوس بن منكايل فملكهم اربعين سنة ثم توفي فاستخلف ابنه بالوس
ثم توفي فاستخلف اخاه مناكيل فملكهم زمانا ثم توفي فاستخلف ابنه بوله فملكهم
مايه وعشرين سنة فهو الاعرج الذي سبي ملك بيت المقدس فقدم به قبله بعد
فرعون فطغي فقتله الله وصرعه دب ودقت عنقه فمات ۞

Post fœminas resumpsit imperium.
1. Darkun.
2. Iudes.
3. Lakis.
4. Marnia.
5. Estmarres.
6. Bathulus.
7. Balus.
8. Manakiel.
9. Bula siue Sesach Hebræorum.

Id est, *Et gubernauit Daluka filia Zabu viginti annis, donec veniret ex Magnatibus vir quidam nomine Darkun filius Batlus, quem præfecerunt sibi, defunctoque Darkun successit filius eius Iudis, et huic defuncto frater eius Lakos, et completis 30. annis mortuus est, neque reliquit filium; successitque frater eius Marnia; deindè defuncto eo successit filius eius Estmarres, qui propter enormia scelera tandem luxatis membris interemptus est; suffeceruntque ei virum ex maioribus nomine Bathulus, filium Menkiel, præfuitque ipsis 40. annis; deindè defuncto huic successit filius eius Bulus; deindè Bulo successit frater eius Manakiel, et imperauit ipsis vsque ad tempora nostra; mortuus est autem Manakiel, et successit ipsi filius eius Bula, imperauitque ipsis 120. annis, et hic fuit claudus, qui captiuum duxit Regem Hierosolymæ, et fecit ipsum sibi seruire post Pharaonem, et intumuit superbiâ et arrogantiâ, percussitque ipsum Deus lepra, inuasitque ipsum Vrsus, contritâque ceruice interfectus est*. hæc ille. Miror ego, quòd Author in multis huius Chronologiæ locis hâc voce vtatur زامنا *Zamena*, hoc est, *temporibus nostris*; ex quo colligo, Gelaldinum, habuisse historicos antiquissimos, qui istis ipsis temporibus vixerint, & diligenter omnia explorârint; quod si sic? certè inferre possumus, Authorem huiusmodi vixisse temporibus Salomonis, quibus etiam viuebat vltimus hic Rex Estmarres; sed hæc coniecturæ sunt.

10. Karkura.
11. Lachis.
12. Phuis.

Porrò refert Abn Abdelhakem ex Kaab elachbar, quod, hic defuncto Salomone inuaserit Hierosolymam, auroque onustus redierit in Aegyptum; successit autem huic Bulæ filius eius Marnius & imperauit temporibus nostris; huic verò defuncto successit filius eius Karkura, & postquam ipsis præfuisset 60. annis defunctus est, successitque in locum suum frater eius Lachis vel Lakis; de quo multa referuntur exotica circa incantationes, vti de palatio, quod quicunque aliquid inde auferrent, redderentur impotentes & steriles &c. Porrò defuncto Lachis successit filius eius Phuis, & regnauit in Aegypto eo ipso tempore, quo Nabuchodonosor iuit contra Hierosolymam; atque huc vsque continuant priscorum Aegyptiorum Historias, Arabes. Quæ tempora rectè incidunt in annos Vrbis conditæ; sequuntur deindè Regum Persiæ gesta in Aegypto, quæ nos studio omittimus, ne Lectori exoticis huiusmodi nominibus tædium pariamus. Atque hæc Arabum historia, si cum Græca conferatur, ita diuersa videbitur, vt ne quidem vestigium sit, in quo conuenire videantur, nomina enim Regum vti prorsus diuersa, ita rebus gestis discrepant quàm maximè. Volui tamen totius historiæ rationem hîc adiungere, vt si cui animus esset ad vnam cum altera conferendam, occasio ei non deesset. His igitur ita consideratis, nunc ad ipsum Dynastiarum descriptionem magis particularem transeamus.

Series Regum Aegypti ab Orbe condito vsque ad vniuersale Orbis diluuium secundum relationes Arabum.

Reges Aegypti ante diluuium.

	روسا الناس	Duces primæui mortalium, siue Patriarchæ generis humani,	Gesta	Anni Mundi
1	ادم عليه السلام	Adam, super eum pax,	Supernaturali scientiâ præditus instruit suos filios in scientijs ad generis humani conseruationem necessarijs.	
2	شيث	Seth		130
3	قينان	Kainan	Geometria, & Astronomia florent.	300
4	مهلاييل	Mehaliel		500
5	يرد	Iared	Hæreditat libros scientiarum ab Adamo filijs traditarum.	
6	حنوخ هو ادريس	Henoch, Idris, Osiris, Hermes,		1000
	متوشلم	Mathusalem	Politica viuendi ratio sub hisce in Mundum introducitur, quam Cainitæ corruperunt.	
	لمك	Lamech		1056
	نوح	Noë		
		Hi tres vltimi desunt in Historia Arabum.		

Reges

Reges Aegypti qui prodierunt ex stirpe Cain, sunt sequentes.

Numerus Regum	Nomina Regum Arabica.	Eorundem Latina.	Gesta.	Anni Mundi
1	نقراوس او امسوس	Nacraus, Amasus,	Sacerdos & Magus.	De annis hominum, Regũ, seu Dynastiarum, & quo anno, & quãtum quisq; regnauerit, nihil dicitur apud Arabes.
2	نتراس	Natras	Sacerdos & Magus.	
3	مصرام	Mesram.	Sacerdos & Magus.	
4	ارياق	Ariak	Tollitur sub hoc Rege Henoch.	
5	حصيليم	Hasilim.	Inuentor Nilometrij.	
6	هوصل	Husal	Sub hoc natus est Noë	
7	تترسان	Tetrasan.	Primus canales & fossas pro Nilo deducendo fecit.	
8	سرقاق	Sarkak	Pyramidum erector.	
9	سهلوق	Sahaluk		
10	سوريد	Surid		
11	هوجيث	Hugith	De his sex Regibus nihil memorabile refertur.	
12	منوس	Menus		
13	افروس	Aphrus		
14	ملينوس	Malinus		
15	ابن عمة فرعون	Abn Ama Pharaun.	Sub hoc venit diluuium.	1656

Hîc Diluuio interruptæ sunt Dynastiæ Ægypti.

Reges

Reges Aegypti post diluuium.

Primi Duces & Patriarchæ humani generis post diluuium fuerunt

| Noë | Sem | Cham | Iaphet | vtriusque Mundi spectatores,

Atque hi scientias & artes ante diluuium, vti & historias, resque gestas tradiderunt filijs suis, & hi reliquæ posteritati.

Cham filius Noë primus Coloniæ Ægyptiacæ Author.

	Reges Aegypti post diluuium secundùm Arabes.			Anni Mundi.	
			Authores Magiæ, & diuinationum.	Anni Mundi	Post diluuiū
1	بيصر بن حام	Beithir aliàs Busiris			
2	مصر بن بيصر	Mesra, Osiris II. filius Beither	Memphis conditor & primus Pharao.	1758	131
3	قبط	Copht	Ab hoc Ægyptus dicitur		
4	اشمون	Esmun	Fundatores vrbium Esmun, Atrib, Sai.		
5	اتريب	Atrib			
6	صا	Sai			
7	ادريس	Idris, Osiris III.	Variarum rerum inuentores		
8	مليو	Maliu			
9	هربتا	Harbatai			
10	كلكن	Colchen			
11	مليا	Malia			
12	طوطيس	Tautis, Mercurius	Hic detinuit Saram vxorē Abrahæ	1810	180
13	جزوبة امراة	Hazupha			
14	امهاز الفا	Ambaz Alpha	Hi ex stirpe Amelec. Ioseph Ægypti Princeps sub hisceRegibus		
15	الوليد	Alualid		2669	1055
16	الريان	Alrian			
17	درام	Daram			

Hic post Pharaonis & illustrium virorum Ægypti in mari rubro submersionem, incipit Regnum mulierum, quod 160. annis durauit, primaque Ægypti Regina fuit.

				Anni Mundi	Post diluuiū
	دلوكا	Daluka	Muniuit Aegyptum contra hostes, & Magiam exercuit	2027	1071

Post fœminarum imperium primus resumpsit

1	دركون	Darkon	Iudices		
2	تودس	Tudis		2927	1261
3	لقيس	Lakis	Dauid		
4	مرنيا	Marnia			
5	اسطمارس	Estmarses	Salomon		
6	بطولس	Batulus			
7	بلوس	Belus			
8	منكيال	Menakiel			
9	بوله	Bule			
10	قرقوره	Carcura	Sesach, Hebræorum ששך Tempore Regum Israël		
11	لقاس	Lachas			
12	فويش	Phuis	Sub hoc Isaias Propheta occiditur	3281	1586

Finis Chronologiæ Arabicæ.

CA-

CAPVT X.

De Regibus Aegypti, eorumque successione, & rebus gestis, iuxta Menethonem, Africanum, Eusebium, aliosque.

CVm iam molestâ Nili inundatione defatigatus è cœteris difficultatum fluctibus emergere me posse considerem. Ecce noui scopuli, noua sese vndique offerunt præcipitia, tantò periculosiora, quantò magis sunt ardua & confragosa; quæ tamen nisi superentur, propositi nostri scopum integrè & perfectè, vt attingamus, tàm difficile est, quàm incerta sunt, in huius campi scopulis, & præcipitijs superandis conamina. Exhibet autem hos scopulos Regum Ægypti Chronographia; quam mutilam atque adeò imperfectam mancamque reperio, vt in ea facilius quos allegare, quàm quos sequi debeam, sciam. Tanta est opinionum varietas, tanta scriptorum dissentientium perplexitas, tam varia, & multiplex, quæ succedentibus temporibus facta est, propriorum Nominum corruptio; temporum adhæc, annorumque priscis Ægyptijs vsitatorum adeò incognita disciplina. Ad hosce igitur difficultatum scopulos superandos alas mihi animumque addere potuit, insita mihi à natura in huiusmodi rebus eruendis propensio, quâ exstimulatus nullũ non moui lapidem, vt & hunc Isthmum perfringerem, cùm verò sine temporum scientia id neutiquam fieri posse viderem; mox ad antiquas Hebræorum, Græcorum, & Arabum Chronologias perscrutandas animum adieci; vt comparatione horum cum Berosi, Manethi, Herodoti, Diodori, Philonis, Iosephi, Eusebij monumentis institutâ, annorum quoque ac sæculorum, quo quisque vixerit, quæuè laude digna gesserit, demonstrato curriculo, Oedipus noster Ægyptiacus ijs illuminatus, maiori certitudine ac rerum connexione in gryphis ac hieroglyphicis ænigmatibus eruendis soluendisque procederet.

Difficultas in Chronologia Ægyptiorum maxima.

DYNASTIA
Siue Regnum Deorum.
CHAM
Primus Dynasta Ægypti.

ANno post conditum orbem bis millesimo ducentesimo quadragesimo secundo iuxta 70. Interpretes, vel 1656. iuxta communem computûs Hebræis vsitati rationem; cùm post vniuersalem illam orbis destructionem genus humanum, per trigeminorum Noë liberorum stirpem longè lateq; propagatum, ea quotidiè incrementa sumeret, vt in 72. familias iam assurgens, omnes circumiacentium locorum districtus occupa-

Diuisio gentiũ

cuparet. Principes ac Duces familiarum, Babylonijs oris tanta hominum multitudine incapacibus, deductâ secum filiorum propagine, in alias & alias orbis partes ad nouas colonias constituendas scoedere compulsi sunt.

In hac itaque prima filiorum Noë disiunctione, sicuti Semo Asia, Europa Iapheto; ita Africa, cuius veluti vestibulum Ægyptus est, Chamo in portionem obtigit. In Ægypto itaque Chamus primus mortalium, cùm eã habitationi hominum maximè consentaneam, ac rerum copiâ affluentem comperisset, fixit tentoria. Verùm enim verò hominibus, siue seculi id exigentis necessitate, siue Nili fœcunditate, ac vbertate prolificâ, in immensum breui iterum multiplicatis, numerosâque filiorum propagine vndiquaque diffusâ, cùm Ægypti seu Mesraim angusta claustra vim hominum continere non possent; Chamus, relictâ Cusio filio Æthiopiâ, Ægypto resignatâ Mesraimo, Phuto Lybiâ, Chanaano Phœniciâ ipse adductâ secum Nepotum turbâ maxima in Persiam (quæ tunc temporis totam illam oram Ægypto ab oriente finitimam, quam modò Arabiam vocamus, comprehendebat) ac deindè in Mædiam, nouas colonias constituturus, migrauit; vbi Bactriam vrbem, à quo & tota prouincia & ipse nomen posteà meruit, condidit. Atque hic est celebris ac famosus ille Bactrianorum Rex Zoroastres nomine, Magiæ & omnis superstitionis primus Author & inuentor, primusq; Ægyptiorum Saturnus & Osiris, Persarum Oromasdes, Cœli filius, à quo Aegypto posteræ χημίας nomen mansit, totius Aegyptiacæ idolomaniæ radix & fundamentum; de quo sic in fragmentis Berosi legitur: *Erat illi*, inquit, *filius ex tribus primis adolescentior Cham; qui semper magicæ ac veneficæ studens, Zoroastris nomen consecutus erat; is patrem Noam odio habebat, quia alios vltimogenitos ardentius amabat; se verò despici videbat, potissimè verò idem infensus erat patri ob vitia. Itaque nactus opportunitatem, cùm Noa pater madidus iaceret, illius virilia comprehendens, taciteq; submurmurans carmine magico patri illusit, simul & illum sterilem perindè atque castratum effecit.* Et paulò post: *At verò Chem cùm publicè corrumperet mortale genus, asserens & re ipsâ exequens, congrediendum esse, vti ante inundationem, cum matribus, sororibus, filiabus, masculis, & brutis, & quouis alio genere. Hinc eiectus à Iano pijssimo & castimonia, atque pudicitia conspicuo, sortitus est cognomentum Chemesenua, id est, Cham infamis & impudicus, incubus, propagator. Est enim Esen apud Scythas Aramæos idem quod infamis, & impudicus. Enua verò tùm impudicus, tùm propagator. Eum inter homines huius dogmatis secuti fuerunt Ægyptij, qui sibi illum suum Saturnum inter Deos adolescentiorem fecerunt, & ciuitatem illi posuerunt, dictam Chem Myn, à qua ad hanc ætatem omnes ciues illius appellamus Chemmynitas. Verùm posteri hoc vitiosum dogma neglexerunt, retento quod fuit primi moris, vt inter fratres & sorores coniungium iniri posset.* Genebrardus quoque dicta confirmat his verbis: *Zoroastres Cham horoscopos rerum, & siderum motus illustrauit, magiam introduxit è tribus conflatam, medicina, mathesi seu astrologia diuinatoria, & religione; hanc in Theurgiam, & Goëtiam, siue Neocromantiam ex sententia Porphyrij distinxit. Bactrianos & Persas in formam regni redegit, apud*

Marginalia: Cham primus Ægypti colonus. — Cham ex Ægypto colonias per Africam deduxit. — Cham Zoroastres Magiæ repertor. — Berosus l. 3. antiquit. — Scelera Chami. — Chemesenua quid? — Genebrardus.

apud hos Ostanem & Astrampsychum magia nomine celebratos reliquit, victus fertur à Nino. Cui & Abenephius astipulatur his verbis, quæ hic Arabicè citanda putaui:

وكان حام بن نوح وهو الاول من الناس الذي اوري العبودية الاصنام وادخل في العالم الاسطرلاب والطلسمات وسحر الناس في الارض مصر وتسمي بسمه زورستير واوسيريس اعني تاريخين بكل مكان وهو الاول من ملوك مصر وفرس ومدي ❁ Abeneph.

Et ipse fuit Cham filius Noë, primus mortalium, qui docuit idolorum falsorum cultum Ægyptios, & introduxit in mundum falsas artes, & superstitiones, vti Magiam & inspectionem fatorum ex astris. Præterea multos fascinando & incantando decipiebat, diuinos honores sibi per eas concilians, ob quæ & Zoroaster et Osiris, hoc est, ignis vbique vigens seu simulacrum viuum sideris, vocatus est, primus in Ægypto, Persia & Mædia regnauit. Hunc igitur primum Aegypti gubernatorem immediatè secutus est Misraimus filius eius; mali corui, malum ouum. Iuppiter Zoroastres, seu Osiris Aegyptius. Hic magiæ ac illicitarum artium fundamenta à patre iacta summo studio promouit; similis in omnibus patri, cuius actionum se semper studiosissimum æmulum professus est. Primus enim characteres magicos, & amuletorum fabricandorum rationem inuenit, incantationibus quoque sidera de cœlo trahebat, ob quam causam ab Aegyptijs diuinos honores assecutus est; atque hic est Osiris, teste Genebrardo, ille Aegyptiorum, quem ad cœlum gubernandum assumptum credebant, vti fusè in Obelisc. Pamph. docuimus. Meminit huius Chronicon quoque Alexandrinum hiscè verbis:

Cham dicitur Zoroastres & Osiris.

II. Princeps Ægypti Misraim seu Mesres.

Genebrard. in Chron. l. 1.

Οὗτος Μεσραεὶμ ὁ Αἰγύπτιος μετέπειτα ἐπὶ τὰ ἀνατολικὰ μέρη οἰκήσας· ἐντεῦθεν τὰ κατὰ τὴν γῆν τὰ ἀνόμια διανεμομένη· ἐφευρετὴς γὰρ οὗτος ἐγένετο τῆς κακῆς διακονίας, ἀστρολογίας καὶ μαγίας, ὃν καὶ Ζωροάστρην οἱ Ἕλληνες ἐκάλεσαν. τοῦτον ᾐνίξατο Πέτρος εἰπών, ὅτι μετὰ τὸν κατακλυσμὸν πάλιν οἱ ἄνθρωποι ἀσεβεῖν ἤρξαντο. *Hic Mesraim*, inquit, *Ægyptius, posteà orientales plagas incolens. Hic rursum impietas orbem terrarum occupauit. Hic enim improbitatis minister et architectus, Astrologiam et Magiam inuenit, quem et Græci Zoroastrem nominârunt. Hic est, de quo Petrus Apostolus subobscurè meminit, cùm dicit, post diluuium rursum mortales in impietatem lapsos.* Hunc Opmeerus Osirin vocat; hic enim à patre Chamo & Auo Noëmo præter plurimas scientias & artes vitæ sustentandæ necessarias, quibus imbutus erat, etiam agriculturam reperit, teste Tibullo.

Chronicon Alexand.

Primus aratra manu solerti fecit Osiris,
Et teneram ferro sollicitauit humum;
Primus inexpertæ commisit semina terræ,
Pomaq; non notis, legit ab arboribus,
Et docuit teneram palis adiungere vitem,
Ac teneram durâ cædere falce comam.

Misraim agriculturę in Ægypto Author.

Præterea primus in Ægypto leges condidit, vrbes exstruxit, quarum prima Tanis, Pharaonum posteà sedes, ob insignia miracula à Mose in ea patrata, in sacris literis celebratissima, Zoan Hebræis dicta, nouem post annis ab Hebræis in Phœnicia fundata est. Alterius verò in interiori Ægypto fundamenta iecit, quam Thebas nominauit, quæ à posteris Regibus maximè à Busiride exculta atque amplificata non in celeber-

Misraim leges condidit, vrbes exstruxit.

Thebæ à Misraim fundantur.

leberrimam solùm, sed & in maximam totius Ægypti vrbem, Regum primariam sedem, ac centum portis, vndè & ἑκατόμπυλος dicta, memorandam euasit, de qua Iuuenal:

Atque vetus Thebe centum iacet obruta portis.

Virgilius quoque hanc à Misraim, qui, teste Xenophonte, ab eluuione Ægyptiaca Ogyges Ægyptius non immeritò dicitur; fundatam primò sequenti versu non obscurè innuit:

Nunc iuuat Ogygys circundata mœnia Thebis.

Atque ab hac vrbe primi illi post mortem Misraimi, Ægypti dominatores Thebæi dicti sunt. Quantum verò è Chronico Alexandrino & Eusebio colligi potest, vixit hic Mesraim vsque ad tempora Nini & Semiramidis, genuitque filios, qui post mortem eius Ægyptum 190. annis tenuerunt, atque à dicta ciuitate Thebæi appellati sunt; atque huius Scriba & Consiliarius fuit Mercurius ille Trismegistus tot Scriptorum monumentis celebratus, qui sub hoc doctrinam à primæuis patribus traditam, & à Chamo, Mesraimoque deprauatam suæ synceritati restituit, literarum & hieroglyphicorum Symbolorum, sub queîs diuiniores philosophiæ, ac theologiæ suæ sensus à profanorum lectione remoueret, institutor, post quem & Regnum adeptus est. Vide de hoc in Obelisco Pamphilio fusissimè tractatum; verùm de Misraim, & eius nominibus diuersissimis, rebusque in Ægypto gestis, de artibus & disciplinis eius, & cur Zoroastres, cur Iuppiter, cur Ogyges, cur Osiris dictus sit; dicetur copiosè in Syntagmate II. huius Apparatus, vbi de eo ex professo agetur, quare Lectorem curiosum eò remittimus.

Mercurius Trismegistus Scriba & Cõsiliarius Misraimi.

DYNASTIA THEBAEORVM,

Quod fuit Regnum Deorum, estque Dynastia XVI. iuxta Menethonem & Africanum.

POst mortem itaque Mesraimi Thebæorum Dynastia seu decima sexta potestas apud Ægyptios incepit; incidit verò huius Dynastiæ principium in vigesimum secundum annum regnantis apud Assyrios Nini, teste Eusebio, & in vigesimum tertium Aegialei, Sicionijs tunc in Græcia imperantibus, durauitque 190. annos; incidit hæc Dynastia in vltima tempora Abrahæ. Qui porrò fuerint hi Thebæi difficilè est asserere, cùm de ijs vix vlla supersint in historicorum monumentis vestigia: Quantum tamen ex varia Authorum collatione comprehendere licuit, fuit hoc celebre illud, & famosum sæculum, quô Deos in Aegypto regnasse memorant Aegyptij. Erant enim hi filij & nepotes è tribus Noëmi filijs relicti, potissimùm Chami progenies, cùm ingentem rerum cognitionem, de Deo, de Angelis, Dæmonibus, de Mundo, eiusque constitutione,

Dynastia Synchrona Abrahæ.

Deorum regnum.

tutione, de naturæ myſterijs, de lapidum, herbarum, atque animalium virtutibus & proprietatibus, à primis patribus continuâ traditione ad ſe deductam participaſſent; ac proinde harum cognitionum ſubſidio freti, cùm plurium rerum humano vſui neceſſariarum præſtitiſſent inuentiones, eam ſibi apud imperitam plebem exiſtimationem pepererunt, vt eos veluti diuinæ naturæ participes crederent, ac ſanctè venerarentur. Cùm verò prauis artibus à dæmone maligno per Chamum in Mundum introductis præ cœteris vacarent, ad præconceptam iam in animis hominum de operibus eorum opinionem magis magiſque amplificandam, incantationibus ſuis, magiciſque præſtigijs ea præſtabant, quæ ab hominibus nequaquàm fieri poſſe viderentur. Atque hi ſunt famoſi à ſeculo viri, à quibus veluti ex equo quodam Troiano omnis in omnem terram emanauit ſuperſtitio, ac illicitarum artium profeſſio, & quicquid fabularum vnquam aut Aegyptus aut Græcia excogitauit, ab his originem traxiſſe videtur. Atque hi ſunt iſti Dij ſeu Heroës, quos, teſte Diodoro, paulò minus decem & octo millibus annorum in Aegypto regnaſſe, Deorumque poſtremum Horum Iſidis filium regno potitum, fabulantur ſacerdotes. Sunt autem Cœlus, Saturnus, Iuppiter, Iſis, Typhon, Hercules, Mercurius, Oſiris, Horus; quibus ordine correſpondent: Noëmus, Chamus, Miſraimus, & vxor eius Rhea, Nimbrod, Ninus, alijque ex ſtirpe Chami profati, quorum nomina vetuſtate temporum ignota manſerunt. *Ex Thebais orgo omnis ſuperſtitionis.*

HERMES MERCVRIVS Seu FAVNVS
Pici Iouis Filius, Ægypti
DYNASTA II.

Miſraimo in imperio ſucceſſit Mercurius ſeu Faunus Pici Iouis filius è ſtirpe Chami prognatus; vti memorat Chronicon Alexandrinum; cuius inauguratio contigit, eâ quæ ſequitur, ratione: *Mercurius Faunus dictus*

Extincto, inquit Chronicon, *Pico ſeu Ioue, regnum Italiæ filius eius Faunus è Ianigenum proſapia, qui & Mercurius dicebatur annos 35. adminiſtrauit, vir ſagax, callidusq́; & Mathematicus, qui primus auri metallum in Occidente reperit, eiusq́; conflandi rationem; ſed cùm intellexiſſet, ſe magna apud fratres ſuos è Ioue patre, de varijs pellicibus, quas habuit Picus Iuppiter, prognatos, inuidiâ flagrare (eius enim occidendi conſilium cœperant. Conuaſato ingenti auri pondere Italiâ exceſſit, atque in Ægyptum ſe contulit ad ſtirpem à Chamo Noëmi filio patruo ſuo oriundam, à qua perhonorificè exceptus eſt, qui dùm ibi ageret, præ ſe contempſit omnes, aureumq́; amiculum indutus, philoſophabatur apud Ægyptios, quibus multa prædicebat euentura, natura enim erat peringenioſus. Ægyptij ergo eum adorantes Mercurium Deum proclamarunt, vt qui futura prænunciaret, illiſque à Deo oracula & reſponſa de futuris, veluti internuncius referret, aurumq́; ſubminiſtraret, quem opum largitorem appellabant, aureumq́; Deum vocabant*. Mercurio itaque in Aegyptum veniente ait Chronicon. *Ex Italia in Ægyptum migrat.* *Mercurius Deus auri.*

Ἔβα-

Ἐβασίλευσε τῶν Αἰγυπτίων τότε ἐκ τοῦ γένους τοῦ Χὰμ ὁ Μεσρὲμ· οὗτινος τελευτήσαντος ἐποίησαν, οἱ Αἰγύπτιοι τὸν Ἑρμῆν βασιλέα καὶ ἐβασίλευσε τῶν Αἰγυπτίων ἔτη λθ' ἐν ὑπερηφανίᾳ.

Regnabat, inquit, *Mercurio in Ægyptum veniente, quidam ex Chami genere apud Ægyptios Mesrem nomine* (ſeu quòd idem eſt Miſraim) *cui fatis functo Aegyptij Mercurium Regem ſuffecerunt, qui annos* 38. *ſuperbè admodum regnauit*; & hunc aiunt variarum rerum inuentorem extitiſſe, verba in ordinē redegiſſe, & multa indidiſſe rebus nomina, fuiſſe literarum quoque repertorem, inſtituiſſeque, quo honore, aut quibus ſacris quique Dij colerentur, aſtrorum quoque motus & anni partiendi rationem inueniſſe; quam ob cauſam ſummo in honore apud Oſiridem ſeu Meſraimum habitum, Iſidiſque ſeu Rheæ vxoris Miſraimi conſiliarium in abſentia mariti fuiſſe, tradit Diodorus Siculus.

Plut. l. de Oſiride & Iſide.

Diodor. l. 1. c. 2.

V V L C A N V S
Ægypti
D Y N A S T A III.

CHronicon Alexandrinum in Mercurij locum ſubſtituit Vulcanum, qui diuino quodam carmine ſeu precatione opifex ingenium & fabrile è cœlo, vt è ferro arma fabricari poſſet, impetrauit. Cùm enim arbor ictu fulminis in montibus conflagraſſet, ea ex re, vti Diodorus memorat, Vulcanum maximè delectatum, deficienti itaque igni nouam ſubminiſtraſſe materiam, atque eo modo continuato igne ad eius aſpectum cœteros homines conuocaſſe, tanquam à ſe reperti ignis conſeruandi vſum. Ignis igitur cœlitus collato dono fretus, armorum fabricatione victus parandi rationem oſtendit, virtutemque bellicam & victoriam, ſalutemq; comparandi; ante ipſum quippe clauis tantùm & ſaxis pugnabant. Ob quod inter Deos relatus immortalitatem meruit. Sed de hoc plura apud Diodorum.

Vulcanus primus conſeruandi ignis author.

Diod. l. 1. c. 2.

S O L
Ægypti
D Y N A S T A IV.

POrrò Chronicon fatis functo Vulcano interque Deos relato, Solem filium eius ſubſtituit. Vixit autem dies ſeptem & ſeptuaginta ſupra quater millenos quadringentos, qui annos conficiunt 12. tres menſes, dies quatuor. Nam Aegyptij aliam tùm temporis computandi rationem ignorabant, omnium enim vnius diei orbita definiebant, duodenum verò menſium numerum tùm demùm deſcripſerunt, cum vulgò mortales regibus vectigales haberi cœperunt. Sol autem Vulcani filius, quem alij

Sol filius Vulcani.

Chron. Alex.

cum

cum Horo quoque confundunt; Rex eximius erat, philosophus, & summus iustitiæ cultor; fœminam enim in adulterio deprehensam per totam Ægyptum duci iussit, grauiterque in illam animaduertit, vndè in Aegypto cœteri castiùs viuere didicêre, mœcho etiam morte multato. Quare magnam ab Aegyptijs inijt gratiam; de quo Homerus sub fabulæ tegumento loquitur, cum dicit, Venerem cum Marte noctu cubantem â Sole fuisse proditam; de quo multis Palæphatus.

Post Solem hunc, Chronicon recenset alios Reges, & primò quidem Sosin, (vt ego puto, Sothin aut Sochin). Post Sothin Osirin; post Osirin Horum; post Horum Thulen quendam, quem pro Rege, qui Thuois ab Eusebio, Thonis ab Herodoto vocatur, sumpsisse videtur; de quo nos inferiùs.

Sed in tanta nominum corruptione, atque æquiuocorum varietate, aliquid certi statuere prorsus difficile est. Præsertim cùm, quæ priori loco Chronicon ponit, vltimò recenseat Diodorus. Nam postquam Deos Ægyptiorum cœlestes (quos omnem terram peragrare dicit, hominibus apparentes, nunc in sacrorum animalium formis, nunc in hominum aut aliorum specie apparentes) recensuit; alios ex his genitos, qui fuerint mortales, sapientiâ verò, & in humanum genus beneficijs immortalitate potitos recenset. Horum quosdam in Ægypto regnasse, partìmque eo fuisse nomine, quo Dij cœlestes, partìm proprio vocitatos; Solem, Saturnum, Rheam, Iouem quoque à nonnuliis Ammona vocatum; Iunonem prætereà, Vulcanum, Vestam, vltimò Mercurium. Primum quidem Regem fuisse apud Ægyptios Solem, eo nomine, quo & cœleste astrum. Quidam, inquit, Sacerdotes primum Vulcanum regnasse aiunt, inuentorem ignis, eoque beneficio ab Ægyptijs Ducem constitutum. Deinceps Saturnum, qui sororem Rheam acceperit vxorem, aiunt extitisse, genuisseque Osiridem & Isidem: plures genuisse Iouem & Iunonem tradunt, qui ob virtutem vniuerso orbi imperârint.

Dij peragrant orbem specie animalium.

Quæ omnia si ordinem excipias, Aegypti Regibus, de quibus hucusque dictum est, non incongruè adaptari possunt; adeò quidem, vt Solis seu Cœli nomine Noëmum intelligas, quem Berosus appellatum dicit *Olybama & Arsa, hoc est, Cœlum & Solem, Chaos, semen Mundi, patremque maiorum & minorum Deorum, Animam Mundi mouentem Cœlos & mixta, Deum pacis, iustitiæ, sanctimoniæ, expellentem noxia, & custodientem bona*, quibus titulis Osiris quoque ornatus legitur apud Diodorum & alios: per vxorem autem Noëmi intelligas Rheam, quam dictus Berosus Tideam seu meliùs Thetyn & Aretiam matrem omnium terram vocat; cum quâ Cœlum aut Sol, id est Noë congrediens rerum generationem præstet. Vnde fabula de Osiride & Iside. Per Saturnos autem, Sem, Cham, & Iaphet intelligas. Quorum Cham ob libidinem in arietem mutatus, Hammon vocatus est, & Saturnus Aegyptius; cùmque impudentiùs Noëmi parentis pudenda, vt suprà diximus, tractasset, certè occasionem dedit, quâ Saturnum Cœli virilia falce resecuisse finxerunt antiqui. An non impetuosum, violentum & perduelle ingenium Nembrodi, atque ob calidita-

Berosus l. 3. antiquit.

Fabulæ originem trahunt à primorum hominum gestis.

Comparatio fabulosorum Deorum cum primis post diluuium Patriarchis.

M

liditatem maximam, quâ in aucupando regno erga fratres suos vsus est, Typhonem nobis ob oculos ponit contra Osiridem decertantem? Certè si huius sæculi Heroum gesta cum historijs Aegyptiorum benè conferamus, videbimus eos solos Aegyptijs, & Græcis copiosam fabulandi materiam præbuisse; Sed de his vberiùs in Syntagmate II. tractabitur, quare modò ad alia.

DYNASTIA XVI.

Pastorum, durat an. 103.

DYnastiam Thebæorum sequitur Dynastia Pastorum sic dicta, vel quod eâ vigente, filij Iacob, qui Pastores erant, teste Sacra scriptura, in Ægyptum descendentes ibi sedem fixerint, quemadmodum Eusebius & Genebrardus sentiunt; vel quod Regum tùm rerum in Ægypto potientium opes in pecoribus erant positæ, vti vult Manethus. Qui verò hi Reges, quæ eorum nomina fuerint, difficilè est asserere, præsertim cùm Eusebius, quem nos, quantùm fieri potest, sequi statuimus, nullius mentionem fecerit. Alij verò etsi quorundam hâc Dynastiâ dominantium meminerint, ita tamen confusìm de ijs scripserunt, vt quid credendum neutiquam dispici possit. Pharaonici tamen imperij initium ab hac Dynastia fuisse, adeò certum est, vt qui ei contradicat, sacris litteris id apertè asserentibus contradicere videatur.

Varia opinio de Dynastia Pastorum.

Dynastia Pastorum Pharaonici imperij initium.

Nam & Pharaonem Regem Ægypti Saram Abrahæ vxorem rapuisse; Pharaonem quoque Regem, Iosephum Dominum Ægypti constituisse, notiùs est, quàm dici debeat. Quæ cùm ita sint, videamus nunc, quis ex hac Dynastia in Ægypto primus post Deos regnauerit; Chronicon Alexandrinum Sesostrin ponit, quem & cum Mercurio Trismegisto confundit, perperam: quia id historiæ, & omnium Chronologorum sententiæ repugnat, vti inferiùs videbitur, nisi Sesostrin corruptè pro Sesosiri, quod Osiridis germen significat, positum fuisse asseramus. Alij Apidem primum Regem statuerunt, eò quòd circa principium huius Dynastiæ in Ægypto floruerit, in numerum Deorum posteà relatus, quem Serapin vocauerunt, de quo suo loco. Alij Mesrem aut Mesrem, Osiridem alij: nos securissimam viam tenere volentes, Menam cum Herodoto, & Diodoro statuimus. Sic enim ait: *Primum post Deos in Ægypto regnasse ferunt Menam, qui populos colere Deos, sacraq́ bis facere, mensas insuper & lectos sternere docuit, delicijs assuefaciens, & cultiori vitæ.* Vtrum autem Mitres, Mithras, aut Misraim, qui, teste Plinio, primus Obeliscum reperisse dicitur, idem sit cum Mena, primo Aegyptiorum Rege, & Pharaone, non facilè asseruero, præsertim cum & Menas Lunam, & Mitres Solem significet, vtrumque apud Aegyptios Numen in magna veneratione, & cultu habitum; quorum alterum Osirim, alterum Isim vocabant. Herodotus certè & Diodorus nusquam Mithræ Regis, quod sciam, mentionem faciunt. Eusebius autem in Dynastia Politanorum, quartum ei locum assignat, vt in tan-

Diod. l. 1. p. 2. c. 1.

Menas seu Mitras primus Ægyptiorum Pharao.

in tanta rerum ac nominum obſcuritate nil nobis reliquum, niſi coniecturæ ſint. Nominum autem confuſio indè orta videtur, quòd cùm in Ægypto ſimul regnârint, nonniſi paucorum nomina memoriæ mandata à Scriptoribus ſint, ac non eadem ab omnibus omnia, ſed ab alijs alia, prout quiſque è ſacerdotibus, quibus actorum conſcribendorum cura incumbebat, hunc aut illum Regem vel amabant, vel oderant. Quare apud Diodorum legimus inter Vchoreum & Seſoſtrim 19. ætates, annos ſcilicet quingentos ſeptuaginta interceſſiſſe, cùm intereà præter Mæridem nullus, qui Aegypto imperârit, neque à Diodoro, vt dictum eſt, neque ab Herodoto nominetur. Cùm autem Euſebius horum nuſquam meminerit, aliorum verè meminerit, veriſimile eſt à Manetho, quem ipſe ſequebatur, ſilentio fuiſſe præteritos, itemque alios ab alijs, quorum fidem & ſcripta Herodotus, & Diodorus ſecuti ſunt.

Mirum ſanè eſt, vt eò, vndè diſceſſimus, redeamus; quod Herodotus Menam illum fuiſſe ſcribat, qui Memphim condidit, quam ab Vchoreo conditam fuiſſe, Diodorus teſtatur, annis ſcilicet poſt Thebas conditas IↃXXXV. Euſebius autem ab Epapho Iouis & Iûs filio Memphim conditam memorat, Græcorum commenta & fabulas ſecutus, apud quos tamen Epaphum fuiſſe Aegyptium confitentur omnes. Aiunt enim Io poſt multos errores in Aegyptum perueniſſe, ibique à Ioue priſtinæ formæ reſtitutam & compreſſam peperiſſe Epaphum, à quo deindè Memphis originem habuerit ſuam. Quin etiam Herodotus ſcribit, Apim bouem à Græcis vocari Epaphum; vt huiuſmodi nomine ſignificetur, vel homo aliquis certus, vel bellua, quæ apud Aegyptios ſit. Quando enim multas vrbes Pindarus ab Epapho in Aegypto conditas fuiſſe teſtatur, ita canit: Πολλὰ δ' Αἰγύπτῳ κατῳκίσθεν ἄστη τοῦ Ἐπάφου παλάμαις. Et quidem facilis eſt tranſitus ex Api in Epaphum, & ab Api legimus Memphim conditam eſſe, & Apim ipſum primum fuiſſe, qui in Aegypto Deus appellatus ſit, & Serapis cognominatus, vt Apis bos, Apis Deus, Apis Memphis conditor vno nomine à Græcis Epaphus appelletur. Sed ille ſiue Vchoreus ſiue Epaphus, ſiue vterque vnus & idem fuerit, à Græcis alter, alter ab Aegyptijs nominatus, eundem ſanè dicimus eſſe. Nam conſtat ex Euſebio Memphim ab eo fuiſſe conditam, anno mundi 3700. Verùm vt in tanta difficultate rerum aliquid certi tandem ſtatuatur, duo nobis probanda erunt; primum eſt, Vtrum Menas, Mithras, Miſraim, Oſiris, Vchorius, quorum Regum in hac Dynaſtia à diuerſis fit mentio, iidem ſint, an diuerſi? alterum, Si Mempheos conditores extiterint, an non? quibus expeditis aliquid ſaltem luminis me ſuppeditaturum confido.

Herodotus in Thalia.

Ode X. τῶν νεμέων.

Apis, Epaphus Serapis quis fuerit; & vtrum vnus & idem.

Dicimus itaque ad primum, Menam & Mithram eundem omninò eſſe; Rationem damus, quia quæcunque de Mena dicuntur à Diodoro, ea omnia de Mitre ſeu Mithra dicuntur à Plinio, ſic enim ait de Obeliſcis loquens: *Trabes ex eo fecêre Reges, quodam certamine Obeliſcos vocantes Solis Numini ſacratos; radiorum eius argumentum in effigie eſt, & ita ſignificat nomine Ægyptio. Primus omnium id inſtituit Mitres, qui in vrbe Solis* (Heliopoli ſeu Thebis intellige) *primus regnabat, ſomnio iuſſus, & hoc ipſum ſcriptum*

Menas & Mithras vnus & idem.

Plin. l. 36. c. 8.

Mitres primus obeliſcorum inuentor.

ptum in eo. Ex quibus verbis collige primò, fuisse primum Regem in Aegypto Mitrem eumque Misraim. Secundò eum diuinâ visione monitum, deindè monitu Hermetis Consiliarij sui cultum Solis, eiusque sacrificia instituisse, idque per erectionem Obeliscorum radios solares mentientium. Quæ Menæ quoque conuenire ex Diodoro apertum est, sic enim scribit: *Primum post Deos in Ægypto regnasse ferunt Menam, qui populos colere Deos, sacraq; his facere, mensas insuper & lectulos sternere docuit*. Vterque igitur primus Rex, vterque primus cultûs Deorum, eorumque sacrificiorum author Menas & Mithras à citatis Authoribus constituitur; hâc tantùm differentiâ, quòd ille ab Aegyptijs, (ob Lunæ cultum forsan) Menas, hic Mithras ob Solis, ignisque cultum à Persis & Arabibus, ad quos ex Aegypto profectus est, teste Diodoro, sit vocitatus. His positis mirum non est, alios primum Aegypti Regem posuisse Osirin, alios Vexorem aut Vechorem; cùm Osiris cum Mithra passim confundatur, vti in Obelisco Pamphilio fusè probamus. Vexorem autem seu Vchorium eundem quoque cum Osiride è Sabellico suspicatur Genebrardus; sic enim dicit: *Vexores Rex Ægypti in Pontum vsque victor arma ferens*; & paulò post; *Fortassis Vexores est Osiris Pharaonum primus*. Dicimus igitur Mithram, Menam seu Mitrem eundem esse cum Misraim filio Cham, cuius Consiliarius Mercurius, Isis vxor, & filius Horus Mesramuthisis; quæ omnia fusè deducta & demonstrata vide in Obelisco Pamphilio; nisi quis Menam cum Isi confundere velit, quam Lunam veteres dixerunt, poterit is licitè in tanta nominum confusione id facere; cùm & ex Diodoro constet, Osirin regni curâ Isidi commissâ, orbem terræ peragrasse; Isis itaque siue Luna, pro Mena facilè à posteris, nullâ sexûs habitâ ratione pro primo Rege Aegypti accipi potuit.

Diod. p. 2. l. 1. c. 2.

Genebrardus ann. mundi 1949.

Restat altera difficultas soluenda circa Memphis conditionem. Atq; Herodotus quidem Menam Memphis conditorem dicit, cui Iosephus apud Genebrardum astipulatur. Iosephi verba sunt sequentia: *Ab hoc Mene, qui primus extitit Rex, id vndè fluit amnis, effectum terrestre, ibiq; ab eodem vrbem hanc conditam, quæ nunc Memphis dicitur*. Genebrardi verò textus sic sonat: *A Minæo Rege Ægypti, Memphis conditur. Hic aucta est idololatria à posteris Cham Misraim Ægyptiæ gentis Authore, & Chus Æthiopicæ; nam sub hoc Ægyptij omnium primi aras, sacrificia & delubra Dijs instituerunt*. quæ superiùs de Mena & Mitre dictis optimè conueniunt. Cùm itaque Menas Memphis conditor à citatis Authoribus dicatur, ab Eusebio verò Epaphus, dubium non exiguum oritur, quomodo isti Authores intelligendi sint. Hoc itaque vt soluatur

Herod. l. 2. Euterpe.

Genebr. ann. mundi 1949.

Sciendum est, circa eadem tempora, quo Menas primus in Aegypto Regni tenebat gubernacula, Inachum apud Archos prima quoq; Regni Archiuorũ fundamenta iecisse, erat huic filia Io nomine, quam postmodũ, eò quòd sub bouina forma visa esset, mutato nomine Isidem appellârunt. Erat Inacho quoque filius Phoronæus, qui & Bos Phoronæus appellatus est, patris in Argiuorum Regno successor. Cui Apis tertius Archiuorum Rex denique successit, qui resignato Regno Aegialæo, ipse cum suis in Aegy-

Inachus.

Io.

Bos Phoronæus.

Apis.

Ægyptum migrauit, vbi diuinos honores meruit, Serapis vocatus. Ex tribus itaque his bouina metamorphosi infamibus Regibus, Apide, Boue Phoronæo, & Bouina Iside, nil faciliùs fuit, præsertim Ægyptijs hominibus ad fingendum pronissimis, quam vnum aliquem Epaphum conflare; quem quia eo ipso tempore, quo Menas Memphim condebat, floruisse sciebant, conditorem ipsius dicebant, eique in eodem loco à se condito postmodum bouem, in quem transmutatus credebatur, in septo quodam nutriebant, quem Apim dicebant. Prætereà cùm sub idem tempus, vti diximus, Menas Mithras, Osiris & Vexores, seu Vechorius diuersi in vno comprehensi Reges regnârint. Osiris autem, sicut & Persarum Mithras, quem eundem cum Mene diximus, sub forma bouis colerentur; mirum nemini videri debet, si primum Ægypti Regem & conditorem Memphis promiscuâ denominatione, nunc Menam, nunc Mithram, nunc Osirin, Vexorem, aut Vechorium, nunc Epaphum, aut Apidem appellauerint, iuxta illud commune philosophorum, quæ sunt eadem vni tertio, eadem sunt inter se; nam & rerum gestarum similitudine, etsi diuersi, vnum tamen exprimebant; hinc etiam ab Authoribus hæc & similia nomina passim confunduntur. Sed de Mithra, Misraim, Osiride, qui plura desiderat, consulat Obeliscum Pamphilium. Nos hæc ideò fusiùs tractanda putauimus, vt quanta in æquiuocatione nominum vis esset in Chronicis probè dijudicandis, dictis monstraremus. Nunc ad alia.

Menas, Osiris Mythras vnus & idem.

DYNASTIA POLITANORVM XVII.

Quæ durauit annis 348.

POst Dynastiam decimam sextam Pastorum, sequitur decima septima Dynastia Politanorum; sic dicta, quod à Regibus huius Dynastiæ, absolutam omnibus numeris regni formam adepta sit Aegyptus, & politiam consumatam; vndè Manethon apud Eusebium seriem verorum Regum Aegypti, & propriè dictorum Pharaonum, ab hac Dynastia incipit, & per sequentes Dynastias continuat.

Primum itaque Regem huius Dynastiæ Manethon apud Eusebium ponit Amasin, Pharaonem Aegypti, (est autem Pharao nomen commune & appropriatum Regibus Aegypti, sicuti Cæsar, Imperatoribus Romanis, & Sultan Turcarum; Persarum denique Regibus Sophi.) Regnauit autem Amasis eo ipso tempore, quo Iacob fame sæuiente descendit in Aegyptum ad filium suum Ioseph; qui primus post Regem tunc temporis moderabatur Aegyptum. Amasi verò, postquam Regno præfuisset 25. annis, successit Chebron, qui postquam regnum administrasset annis 13. vitâ functus sceptrum reliquit Amenophi; atque hic est ille Pharao, de quo sacræ literæ memorant, (surrexit autem inter ea nouus rex, qui ignorabat Ioseph) primus Israëlitici populi oppressor, teste Genebrardo; hoc fatis functo, regnum deuolutum est ad Mefrem II. aut vt alij

Amasis.

Chebron.

Amenophis primus Israëlitarum oppressor. Exod.c.1.v.8.

Mefres.

alij vocant Mesrem, Mitrem, Mespheem; cum præcedente Mitre, Mene, Mesre I. eum, vti in nominum affinitate passim contingere solet, confundentes. Nos cum Diodoro & Herodoto eum dicimus esse eundem cum Myri; quem & Diodorus propylæi Memphitici, & lacus Meridis, quem ad stagnantes in campis aquas recipiendas, ipse summo cum emolumento totius Aegypti effodi curauit, authorem affirmat; Ascribunt quoque aliqui huic Regi sumptuosam illam fabricam Labyrinthi, quamuis eius Authorem Diodorus Menidem seu Marum asserat, quem consule. Fuit tamen pyramidum quarundam Author, quarum vnam sibi, alteram vxori ad æternam gestorum memoriam erexit. Mephrem seu Myrim secutus est Mispharmuthosis, seu Mephramutosis II. quintus Politanorum Rex, quamuis nos veriùs & consequentiùs Mesram hunc, & Mesramuthisin in præcedentem Dynastiam reijciamus, videlicet in finem Regni Deorum, à quo regnum deuenit ad Tuthemosin; quem Genebrardus eum putat esse, qui inter persequendum filios Israël, mari rubro haustus interierit, nos veriùs Cenchrem eum fuisse asserimus. Tuthemosis verò regno nouem annis administrato successorem constituit Amenophim huius nominis II. quem aliqui appellant Memnonem seu Menam; hic dicitur edictum contra Hebræos, de masculis, quotquot à mulieribus Hebræis in lucem funderentur, interimendis euulgasse. Huic statua, quam Memnonis Authores vocant, dedicata est, prodigioso sonitu, quem orientis Solis radijs percussa dabat, memorabilis: de qua nos alibi fusè disputamus. Porrò Amenophis seu Memnonis successor fuit Horus II. quem nos Busiridem constituimus cum Diodoro; vterque enim Thebarum perperam dicitur fundator, vterque eodem tempore vixisse traditur. Hanc autem nominum commistionem hinc ortam esse arbitror, quod Horum eodem tempore vixisse putabant, quo Horum, qui Osiridis à Typhone dispersi membra in ligneũ bouẽ reposuit, ciuitatemq; condidit, quam Busiridem posteà appellauit; cùm verò Diodorus dicat, Busiridem Solis vrbem Thebas appellatam ædificasse, & Horum, quem Amenophim quoque nonnulli vocant, eiusdem vrbis Authorem constituat, facilè ex æquiuocatione nominum hic error irrepere potuit, vt Horum pro Busiride sumerent. De magnificentia verò vrbis Thebanæ, de prodigiosis fabricis, de portarum multitudine, qui plura desiderat, consulat Diodorum, qui fusè & exactè singula deducit. Horus itaque seu Busiris, postquam 38. annos Aegyptum administrasset, sceptra tradidit Acenchri, quæ post hunc in manus peruenerunt Achoris. Vixit hoc tempore alius quidam Mercurius Trismegistus, quem quia Mosi coætaneus erat, multi cum Mose confundunt, aut cum Iethro. Sed sicut æquiuocatio nominum, sic & Mercuriorum diuersitas, magnarum passim in re literaria de hoc altercationum occasionem dedit.

Iterum Achorem secutus est in regimine Cenchres Pharao; hunc Eusebius eum esse opinatur, qui sese Mosi opposuerit, & demùm cum toto exercitu vndis absorptus, postquam 16. annis regni gubernacula tenuisset, perierit. Cenchrem secutus est Acherres, & hunc Cherres. Post quos

Marginal notes: Diod. l. 1. p. 2. c. 2. — Misphasmuthosis. — Tutemosis. — Amenophis. — Exod. 1. — Memnonis statua à quo erecta. — Diod. l. 1. p. 2. c. 1. — Acenchris. — Achoris. — Cenchres mari rubro absorptus. — Acherres. Cherres.

quos coronâ potitus eſt Danaus, quem & Euſebius Armeum vocat. Danaus.
Huic Rameſſes eius frater, qui & Aegyptus dicebatur, per tyrannidem Rameſſes.
ſucceſſit; Danao enim coronâ priuato, ille potitus regni, Ariam (ſic enim Aegyptus ante hunc nominabatur) à ſuo nomine Aegyptum, quod ei nomen in hunc diem permanet, vt Euſebius putat, appellauit. Contigit hoc ſub idem ferè tempus, quo Phœnix & Cadmus Thebani Aegyptij Cadmus & Phœnix.
migrantes in Syriam, ibidem prima ciuitatum Tyri & Sidonis fundamenta iaciebant. Claudit denique huius Dynaſtiæ Pharaonum agmen Amenophis, ſiue Memphta; Atque hic eſt, qui Regnum DEO vindice per Moſen imminutum reſtituit, Obeliſcos, ſacraſque diſciplinas dùm reſtaurare molitur, morte præoccupatus, propoſita filio ſuo Sothi reliquit exequenda.

DYNASTIA XIX.

Quæ eſt Lartum.

Dicitur hæc Dynaſtia à Regibus Lartibus, quorum primus in Aegypto fuit Sothis, vel vt Euſebius vult Zethus filius Amenophis, qui quatuor Obeliſcis, teſte Plinio, erectis, ſacras diſciplinas planè reſtituit, cui conregnans aliquantiſper, poſteà ſucceſſit Rameſſes filius quatuor Obeliſcorum erector; Sothi itaque fatis functo deindè ſucceſſit Larthes Zethus.
ſecundus, Ranſes ſeu Rammeſſes nomine; & hunc Seſoſtris, qui ſuperio- Ranſes. Seſoſtris.
res omnes gloriâ & rerum magnitudine exceſſit. Annos 33. cùm regnaſſet, vitam, deficientibus oculis, finiuit; cuius virtute haud facilè reperiatur dignum nomen, vir magni animi, neque ſacerdotibus ſolùm, ſed & omnibus Aegyptijs admirabilis; cùm eadem animi magnitudine, quâ tam egregia facinora perpetrârat, mortem oppetiêrit; adeò autem diuturna eius gloria, ac geſtarum rerum memoria poſteros occupauit, vt cum multis poſteà ſæculis, Perſis Aegypti imperium tenentibus, Darius Xerxis pater in Memphi ſuam ante Seſoſtris ſtatuam ponere contenderet; prin- Factum memorabile Sacerdotis Ægypti.
ceps Sacerdotum publicè contradiceret, aſſerens illum nondum Seſoſtris opera æquaſſe. Quod reſponſum haudquaquam ægrè ferens Rex; ſed lætatus admodum eâ libertate loquendi; ſe curaturum, inquit, vt nihilo illius virtute, ſi tantummodò viueret, eſſet inferior. Sub Seſoſtre omnes artes & diſciplinæ, maximè hieroglyphicorum doctrina, quemadmodum varij Obeliſci ab eodem diuerſis in locis erecti teſtantur, in ſummo gradu florebant. Expeditiones eius in remotiſſimas terrarum oras, ſumptuoſiſſimas ædificiorum ſtructuras, aliaſque innumeras virtutes leges apud Diodorum, qui ea omnia fusè deſcribit. Seſoſtri in imperio ſucceſ- Pheron ſeu
ſit Amenophis ſeu Pheron filius alio nomine Noncorius; hic aſſumpto Noncorius filius Seſoſtris
patris nomine nulla in re paternam gloriam eſt imitatus; ſed eodem, quo pater conflictatus eſt malo, oculis enim captus, ſiue propter communem patris naturam, ſiue (vt quidam fabulantur) propter impietatem erga Nilum, cuius curſum iaculatus erat. Quomodo autem Dijs placatis viſum

Herod. l. 2. *Diod. l. 1. p. 2. c. 1.* *Oros. l. 1. c. 14.*

ſum receperit, & quos in receptæ gratiæ teſtimonium erexerit Obeliſcos, tradit Herodotus, Diodorus, & Oroſius, & nos in Obeliſco Pamphilio id fuſè deduximus.

Thuoris vel Thonis, aut Thules.

Porrò Pherone mortuo Regnum occupauit Thuoris, vel vt Herodotus Thonis, aut vti apud alios legitur, Thules nomine. Hic Thuoris ſeu Thules cum Africa iam ſubiugata in Ægyptum reuerteretur, ingreſſus templum ingenti faſtu, Oraculum ſciſcitatus dicitur his verbis: *Dic*, inquit, *Ignipotens, veridice, beate, qui cœli curſum temperas, quis ante me ſibi omnia ſubijcere potuit? aut quis poterit poſt me?* Reſpondit Oraculum;

Πρῶτα Θεὸς μετέπειτα Λόγος, καὶ Πνεῦμα σὺν αὐτοῖς,
Ταῦτα δὲ σύμφυτα πάντα, καὶ ἓν τὸ μὸν εἰς ἓν ἰόντα
Οὗ κράτος αἰώνων, ὀρθοῖς ποσὶ θνητὲ βάδιζε
Ἄδηλον διανύων βίον.

Ipſe Deus primùm, dein iuncto Flamine Verbum,
Hæc tamen exiſtunt ſimul omnia & omnia in vnum.
Diſtinctum veniunt; cuius ſine fine poteſtas.
Tu certè incertum vitæ pede dirige callem.

Fuit autem Thuoris ſeu Thules, vltimus Regum Larthûm ab Homero dictus Polybus, vixitque circa euerſionem vrbis Troianæ; nam ad eum Menelaum, & Helenam poſt euerſam vrbem diuertiſſe Homerus ait. Computat Euſebius à vigeſimo tertio ætatis Moſis anno, ad finem huius Dynaſtiæ annos 375; poſt quam Ægyptus Regibus per annos 177. viduata per familias quaſdam fuit adminiſtrata.

DYNASTIA XX.

Diapolitanorum.

l. 3. Reg. c. 11.

Ægyptus adminiſtratur per digniores Cetes ſeu Proteus.

SVb idem tempus, quo regnum Iudæorum inter Roboam & Ieroboam fuit diuiſum, cùm Aegyptus careret Regibus; ex dignioribus tantùm familijs in regni gubernationem aſſumpti ſunt; quos inter primum locum obtinet Cetes, quem Græci Proteum appellant, quique Iliaci belli tempore in Aegypto florebat. Hunc artium peritum fuiſſe tradunt, & in varias ſeſe formas vertere ſolitum, vt nunc animal quandoque arbor aut ignis, aut aliquid aliud videretur.

Principio viſus ſpeciem ſubijſſe Leonis,
Mox Aper, indè Draco fieri, fera Pardalis indè,
In Latices etiam ſe vertit, & arbore formam
Mutauit priſcam, ramis ac frondibus altâ.

Harum autem rerum cognitionem è continuo Sacerdotum conſortio aſſecutus eſt; Diodorus verò ait, inſignia & ornamenta Regum Aegypti, quæ varijs rebus conſtabant, huius metamorphoſeos fabuloſæ cauſam dediſſe. *Conſuetudo*, inquit, *Regibus tradita, Græcis anſam huiuſmodi tranſmutationes fingendi præbuit. Nam Ægyptijs mos erat Regibus, aut Leonis, aut Tauri, aut Draconis priorem partem in capite ferre inſignia principatus;*

Cur Ægyptij Reges portent in capite partes animaliũ?

quan-

quandoq; verò arborem, aliquando ignem, quandoq; redolentia super caput vnguenta: hæc tùm ad decorem pertinebant, tùm ad ornatum: tùm stuporem, & superstitionem quandam aspicientibus inijciebant. Mortuo Proteo Diodorus in eius locum subrogat filium, per totam vitam vectigalibus, & ad cumulandos vndiq; thesauros intentum, pusilli animi virum, atq; auarum; vt qui nec Deorum muneribus, neq; vlli beneficentiæ vacârit: ita vt non Rex, sed dispensator bonus, pro virtutis gloria plùs auri argentique, quam præteriti Reges omnes (quadraginta talentorum millia ea fuisse tradunt) reliquerit. Post huius obitum septem alij fuerunt moderatores, in tantum otio ac voluptati dediti, vt sacri libri nulla eorum gesta contineant memoriâ digna; præter vnius Nilei, à quo fluuius primùm sortitus est nomen, cùm antea Aegyptus vocaretur. Hic cùm multas fossas, easque opportunis fecisset locis, & Nilum vtilem admodum incolis reddidit, & nominis causam præbuit.

Diod. l. 1. p. 2. c. 2. Filius Protei succedit.

Nileus à quo Nilus nomen.

Hunc secutos, putat Diodorus, Chemnem, Cephum, & Mycerinum famosarum pyramidum exstructores, quamuis nos veriùs earum fundationem Dynastiæ Politanorum transcribamus, regnanti, inquam, Cherri, cuius nomen cum Chemmi confudisse videtur. Fuerunt enim illæ multò ante Salomonis tempora conditæ, vt alibi probamus.

Chemnes. Cephus. Mycerinus.

DYNASTIA XXI.

Memphitarum.

POst Dynastiam vigesimam, 178. annis sine Regibùs administratam, Dynastiam vigesimam primam faustis auspicijs orditus est primus Rex Smendez, aliàs Simandius, aut Osymandrus, alijs etiam Smerres. Iudæis Sesac; perperam igitur sentiunt ij, qui hoc nomine Sesac falsi, Sesostris imperium in hæc tempora transferunt. Porrò Simandij prodigiosum monumentum, innumerabiles propè auri & argenti copias, Bibliothecæ apparatum, aliaque huiusmodi, qui scire desiderat, consulat Diodorum. Simendium secutus est Pseusenses; hunc Nephercheres, quo fatis concesso, Amenophis hæres Regni factus, post nouem annos in locum sibi subrogauit Osochorum, & hic Spinacem; Spinacem secutus Persusennes; hoc fatis functo successit Cherphe, qui moriturus Regni hæredem constituit Cephrenne, & hic Osochorum, qui & Hercules dictus est. Post huius mortem, Sacerdotes Ægyptij contra consuetudinem elegerunt in Regem Asychim seu Anisin.

Smendes seu Simandius.

Diod. l. 1. p. 2. c. 1. Pseusennes. Nephercheres. Amenophis. Osochorus. Spinaces. Persusennes. Cherphe. Cephrenne. Osochorus. Asychis.

DYNASTIA XXII.

Saitarum.

HVius Dynastiæ primus Rex ab Eusebio constituitur Senscoris, cuius pater fuit Siparis; ferunt eum post mortem ab Ægyptijs Deum

Senscoris.

Osorthon. Tachelotis. vocatum, eumque Serapin appellatum, forsan corruptâ voce Siparis, pro Serapi sumptâ. Secutus est Senscorin Osorthon, post quem Vachelotis, qui cùm nihil adeò laude dignum gesserint, meritò ἀδόξως καὶ ἀφανῶς apud posteros permanserunt.

DYNASTIA XXIII.

Tanitica.

Petubastis. Osorthon. Psammus. PRimus Rex huius Dynastiæ fuit Petubastes, meliùs Coptè ⲡⲉⲧⲃⲁⲥⲧⲉ ab vrbe Bubasto sic dictus; quo defuncto successit Osorthon, qui & Hercules denominatus fuit, post quem Psammus 20. annis administrato regno, alijs sceptrum tradidit, verùm cùm nihil laude dignum gesserint, eorum apud Historicos memoria reticetur.

DYNASTIA XXIV.

Legalis.

Bucchorus legislator. BOcchorus meliùs Βόχχορις huius Dynastiæ Regem egit, vnus è Legislatoribus Ægyptiorum, de successoribus nihil apud Authores inuenio.

DYNASTIA XXV.

Æthiopum.

Sabachus seu Sebazius. INitium huius Dynastiæ fecit Sebachus, vel vt alijs Sabazius, qui Æthiops fuisse perhibetur. Hic enim deuicto Borchoro potitur Ægypto, de quo sic loquitur Diodorus: *Sabacus genere Æthiops Deorum cultu, liberalitateq́; præ cæteris Regibus excellens, argumentum virtutis eius vel maximum* Prudenter administrat Ægyptum. *sit integritas, vtilisq́; in seruandis legibus animaduersio. Nam capite damnatos nequaquam mortis affecit pœnâ, sed opus facere vinctos compedibus per vrbes coëgit: quæ res non paruo extitit vectigali, multas enim ex eo seruitio pecunias contraxit: eorum operâ multos aggeres construxit: fossas varijs locis opportunas fecit: ita & pœnæ acerbitatem leniuit, & inutilem pœnæ asperitatem in magnum commodum vertit. Eius egregiam pietatem, & à principio vitæ* Visio Sabazij. *suæ institutionem facilè quis ex visione somnij percipiat. Visus est ei Deus, qui Thebis colitur, in somno dicere, Regnum ipsius in Ægyptios, neque fœlix, neque diuturnum fore, nisi Sacerdotibus Ægypti omnibus occisis, per media ipsorum cadauera cum suis transiret. Hoc somno sæpiùs oblato, omnes vndiq́; Sacerdotes* Vltrò se abdicat Regno. *conuocauit, narratisq́; quæ per somnium acceperat: Nolle se, inquit, in Ægypto manentem, alicui perniciem struere, sed malle se purum omniq́; solutum scelere ab Ægypto discedere, fatisq́; vitam reddere, quàm impiâ cæde per iniquitatem regno potiri; ita Ægyptijs regno tradito, in Æthiopiam rediit.* In locum verò Sabazij

zij successit Sebichus, seu vt Herodotus vult, Sethon, & hunc Tarachus Æthiops, de quo, quod dicamus, non habemus. Sebychus. Varachus.

DYNASTIA XXVI.

Duodecemuirorum.

MErres Æthiops primus regnum administrauit; quem secutus Stephinatis, & hunc Nechao seu Nichepsos: quibus vitâ functis Ægyptij duobus annis absque Rege fuerunt, turbatis omnibus, cùm etiam ad bella peruentum esset. Merrès. Stephinatis. Nechao.

Duodecim igitur loco Regis è maioribus Duces præficiuntur, quibus omnis regni cura commissa est. Verùm cùm annis quindecim simul imperium tenuissent, Regnum ad vnum reductum est: hac de causa. Cùm stato tempore hi duodecemuiri sacrificassent in templo Vulcani, & vltimo die festo libaturi essent, porrexit eis Pontifex aureas phialas, quibus libare consueuerant, aberrans numerum, duodecim videlicet viris vndecim phialas porrexit. Vbi Psammeticus, qui postremus eorum stabat, cùm non haberet phialam, detractam sibi æream galeam tenuit, libauitque; ferebant autem & cœteri omnes Reges, & tunc quoque gestabant galeas. Nec tùm quidem dolo malo Psammeticus galeam tenuit. Cœteri tamen id consultò factum esse à Psammetico existimantes, & in memoriam reuocantes oraculi responsum, eum solùm Ægypti Regem futurum, qui ærea in phiala libasset, eum maxima potentiæ suæ parte exutum in palustria relegarunt: qui tandem Ionibus adiuuantibus, qui casu in paludes appulerant, Ægyptum violenter recuperat: quo administrato annis quadraginta quatuor, filius eius Apries nomine, hæres regni factus est, secundum Herodotum & Diodorum; quamuis Eusebius inter Psammeticum & Apries, duos alios adhuc Reges ponat Nechao, seu Nephos, & Psammiten. Apries itaque seu Vaphres, qui secundùm auum suum Psammeticum fortunatissimus extitit omnium ad eam ætatem Regum, 25. dominatus annos. Quod intra tempus & bellum Sidoni intulit, & cum Tyro pugnâ nauali contendit. Successit Apriem Amasis, seu vt Eusebius Anamasis, idque eâ, quâ sequitur ratione enarrat Herodotus. Cùm aduersus Cyrenæos Apries exercitu misso magnam cladem accepisset, id ei imputantes Ægyptij rebellauerunt, opinati, se ab illo in apertam perniciem fuisse dimissos; vt his internecione deletis, ipse Aegyptijs imperaret securiùs. Hæc grauiter ferentes, plerique ab eo desciuerunt, id vbi resciuit Apries, mittit ad eos verbis sedandos Amasin; qui cùm peruenisset, reprehendensque dissuaderet, ne talia facerent, quidam Aegyptiorum ei à tergo stans galeam circumdat, eaque circumdata, inquit, se illam ob regnum imposuisse; nec hoc eo inuito factum fuit, vt ostendit; nam simulatque ab ijs, qui desciuerant Aegyptijs declaratus esset Rex, sese apparabat, tanquam contra Apriem moturus. His cognitis Apries mittit quendam hominem nomine Patarbemin, vt Amasin, ad

Psammeticus potitur Ægypto. Apries. Nechao. Psammites.

Amasis. Gerod. l. 2.

ſe perduceret. Verùm cum infecto negotio ad Regem Apriem rediſſet; Apries irâ percitus, Petarbemi aures, naſumque præcidi iubet; id intuentes cœteri Ægyptij, qui cum eo hactenus ſenſerant, virum inter eos probatiſſimum tam fœdè indignèque tractatum, ne tantiſper quidem diſferentes, ad cœteros tranſeunt, ſeſeque Amaſi tradunt. His auditis Apries armatis auxiliarijs ex Laribus & Ionibus circiter 30000. in Aegyptios tendit. Prælio itaque circa Marium pagum commiſſo, Aegyptiorum res ſuperior fuit; itaque captus Apries, ſtrangulatuſq; interijt. Amaſis ſuſcepto regno iuſtè imperauit annos 55. quo fatis functo Dynaſtia vigeſima ſeptima incepit: quâ Cambyſes Perſarum Rex Aegyptum armis capit, circa annum Olymp. 63. quâ victor in ſtadio fuit Parmenides Camerinæus.

Apries ſtrangulatus interijt.

DYNASTIA XXVII.

Perſarum.

Cambyſes Perſarum Rex.

HAc Dynaſtia tranſlatum eſt imperium Ægyptiacum ab indigetibus ad exteros; nam Cambyſes Rex Perſarum eo armis in ſuam poteſtatem redacto, non hominibus tantùm, ſed & Dijs religionique bellum indixiſſe videbatur; Aras enim inuertit, ſtatuas comminuit, ſuperbas Pyramidum & Obeliſcorum moles, aliaſque fabricas ferro igníque conſumpſit; obtinuit Ægyptum anno quinto regni ſui, vſque ad Darium filium Xerxis, annis 150.

DYNASTIA XXVIII.

Xerxium.

Xerxes.

XErxes poſt Cambyſis ſucceſſores Regno Ægyptio potitur, quem plures huius nominis in imperio ſecuti ſunt. Floruerunt hoc tempore celeberrimi quique ſcriptores, Hieronymus Syracuſanus, Æſchylus, Pindarus, Sophocles, Euripides, Herodotus, Xeuxis, Heſter, & Aſſuerus, Eſdras, Parmenides, Plato naſcitur.

DYNASTIA XXIX.

Ægyptia.

Amarthæus, Nepherites, Nectabo.

HAc Dynaſtiâ, cùm iam à Perſis Ægyptiacum imperium receſſiſſet, primus è noua familia imperauit Amarthæus; poſt quem Nepherites, & vltimus denique Achoris regnarunt.

DY-

DYNASTIA XXX.

Mendesiorum.

FVit huius Dynastiæ primus Psammutes, cuius tempore Plato floruit; Psammuti successit Nepherites; post Nepheriten Nectabo, seu Nectanebus. Psammutes. Nepherites. Nectabo.

DYNASTIA XXXI.

Euenitarum.

HVius Dynastiæ primum egit Theo, qui relicto regno fugit in Arabiam; floruit hac tempestate Aristoteles, Platonis discipulus. Theo.

DYNASTIA XXXII.

Et vltima Ægyptiorum.

NEctanebus primus huius Dynastiæ & vltimus; fuit Magus & incantator maximus. Nam per fascinationes & magicas præstigias à dœmone multa extorsit, ad futurum rerum statum spectantia. Inter cæteras diuinationes & magicas incantationes (Leucanomantiam) eas nimirum, quæ in pelui aquâ plena exhiberi solent, exercuit. Nam cùm Artaxerxes Ochus in procinctu esset ad Ægyptum occupandam, Nectanebus, cum per oracula huiusmodi magica comperisset, Ægyptiaci imperij per Ochum destructionem; ingenti auri ac pretiosorum lapidum vi & quicquid in gazophylacio regio denique eximium erat, conuasato, simulatoque habitu inscijs omnibus in Macedoniam fugit; (etsi alij eum, vt Eusebius, in Æthiopiam fugisse malint) vbi magicis exercitijs Olympiâ Philippi Macedonum coniuge fascinatâ, cùm ei persuasisset, futurum vt ex Deo Hammone filium conciperet, qui vniuerso Orbi imperaret; ipse sub forma dicti Hammonis, (cuius speciem Olympiæ per incantationes in somno iam exhibuerat) Reginæ concumbens, generauit filium, qui posteà ob rerum gestarum gloriam Alexander magnus dictus est. Narrat hæc Ioseph Ben Gorion. Verùm nos de Magia huius Regis & artibus varijs, quas ab Ægyptijs hæreditate acceperat, multa suo loco dicemus. Nectanebus Magus & incantator maximus. Pater Alexandri magni. Ben Gorion l. 1. c. 4.

Atque sub hoc Rege Ægyptiorum regnum destructum, à Persarum Regibus translatum, Græcorum imperio accessit; nam Nectanebô pulsô, Ochus qui & Artaxerxes, secundus Persarum Rex eô potitus est, quo fatis concesso, filium Arsen subrogauit in locum suum; post quem Darius successit filius Arsis; qui postquam sex annis id administrasset; Alexander Magnus, in Babylone interfectô Dariô, sicut totum Persarum Regnum suo dominio subiecit, sic & Ægyptum vniuersam. Alexandrô verò 34. ætatis suæ annô in Babylone defunctô, imperioque in multos translato, Ochus seu Artaxerxes regnum inuadit. Alexander magnus.

diuersi

diuersi regnarunt, Atque Ægyptus quidem Ptolomæis in sortem obtigit, quo administrato per 300. fermè annos à Ptolomæis ad Cleopatram, ab hac demùm ad Romanos deuolutum, & à Romanis ad Mahumetanos, tandem à gloria sua desciuit.

Atque hæ sunt 32. Dynastiæ, per quas Ægyptiorum imperium in dicta tempora propagatum fuit, quarum 21. duas ex Græcis descripsimus, eas nimirum, quæ à decima sexta initium sumunt, reliquis quindecim ex Arabum monumentis depromptis.

Totum itaque illud temporum interuallum, quo ab orbe condito, & à diluuio Orbis vsque ad salutis nostræ aduentum, Ægypti dominium perstitit; in quatuor partes seu temporum discrimina partiri visum fuit, ita quidem, vt totum illud temporis spacium ab orbe condito vsque ad diluuium dicamus Dynastias Ægypti primæuas secundùm mentem Arabum; à diluuio verò vsque ad Abrahami natiuitatem, dicamus Dynastiam Deorum, seu Heroum Regnum. Ab Abrahami verò natiuitate seu Hori postremi Deorum vsque ad annum, quo Ochus Rex Persarum Ægypto potitus est, regnum Pharaonicum appellemus. Spacium denique hinc ad Christum, regnum inscribamus Ptolomaicum. Sic enim fiet, vt omnibus ijs, quæ confusionem temporum, aliasque inconuenientias adferre possunt, vitatis, maiori luce, & claritate procedamus. Videbis autem in hac sequenti Pinace Chronologico singulos Ægypti Reges à Chamo incipiendo vsque ad Iulium Cæsarem ordine positos, cum annis, quibus vnusquisque regnauit, correspondentibus annis à Mundo condito & diluuio elapsis; quibus etiam addidimus Viros illustres, qui sub vniuscuiusque Regis dominio tunc in Orbe clarebant, aliaque memoriâ digna, quæ comparebunt in subiecta nostra Chronographia. Multum enim proderit hæc Chronographia cùm ad opus nostrum ex integro intelligendum, tùm ad locos difficiles, quæ passìm circa temporum rationem occurrunt, explicandos, eâ igitur vtere, & fruere.

CHRO-

CHRONOLOGIA
Regum Aegypti,
REGNVM DEORVM
SEV HEROVM

Quod Manethon decimam ſextam Dynaſtiam Thebæorum appellat, incipit à confuſione linguarum, & durat vſque ad deſcenſum Iacob in Aegyptum.

Anni Mundi iuxtà Genebrardum.	Anni diluuij iuxtà Hebræor. cõput.		Nomina Regum Ægypti.	Anni queîs quiſque regnauit.	Hebræorum viri illuſtres.	Aliorum Regnorum memorabilia.	Anni Mundi iuxtà Euſeb. & 70. Int.
Annus diluuij 1656 iuxtà Hebr.		1	Cham filius Noë, Saturnus dictus Zoroaſter	De Regiminis duratione nil certi apud Authores inuenitur.	*Noë colonias molitur.*	*Prima rudimenta Regni Aſſyr.*	2242 Annus diluuij iuxtà 70. Interpr. & Euſeb.
1810 1948	154 292	2	Miſraim filius Chami Iuppiter & Oſiris I. Aegypti.		*Aſſur & Nembrod. Phaleg Confuſio linguarũ. Abrahamus.*	*Chus Æthiopiam adminiſtrat.*	
		3	Mercurius, Faunus dictus, quem alij Seruch, nos Mercurium Triſmegiſtum dicimus.		*Abraham genuit*	*Ninus & Ægyaleus*	
		4	Vulcanus.		*Iſaac in Geraris an-*		
		5	Sol filius Vulcani.		*no ætatis ſuæ 100.*	*Ninus &*	

Anni Mundi iuxtà Hebræorum & Genebrardi computum.	Anni diluij		Nomina Regum Aegypti	Anni queîs quisque regnauit.	Hebræorum viri illustres.	Aliorum Regnorum memorabilia.	Anni Mundi iuxtà Euseb. & 70. Interp.
		6	Sosis, Sothis vel Sochis	De Regiminis duratione nil certi apud Authores inuenitur.	*Noë moritur. Melchisedech summus sacerdos, qui putatur esse Semus*	*Semiramis longè lateq; dominantur in Babylonia, seu Assyria, sicuti Ianigenæ in Italia, Sicionij in Græcia.*	
		7	Osiris & Isis				
2006	350	8	Horus siue That, iuxtà nos Trismegisti filius, vltimus Deorum.				
2109	453		*Dynastia* XVII. *Past.* 103. *an. dur.* Menas Mithras Osiris Vexores Apis Epaphus Confunduntur hi passìm pro vno Rege vide suprà, vel secundùm nos Saturnus iunior Rhea siue Isis Mercurius cõsiliarius. Mesramuthisis filius Isid. & Osiridis Horus		*Isaac. Iacobus descendit in Ægyptum. Nascitur Ruben. Misraim. Mercurius Trismeg. A quibus prima literarum fundamenta iacta, Obelisci erecti, hieroglyphicæ disciplinæ institutio profecta fuit, & ad posteros propagata.*	*Initium Regni Archiuorum, primus eius Rex Inachus Memphis conditor.*	3460

REGNVM PHARAONICVM

Quam Manethon vocat Dynastiam Politanorum, incipit à temporibus, quo Iacob in Aegyptum descendit, & durat vsque ad Artaxerxis seu Ochi in Aegyptum expeditionem.

Anni Mundi iuxtà Hebræorum computum.	Anni diluuij		Nomina Regum Aegypti. Dynast. 18. Politanor. dur. an. 348	Anni vitæ in Regimine	Hebræorum viri illustres, gestaque.	Aliorum Regnorum memorabilia.	Anni Mundi iuxtà Eusebium
		1	Amasis	25	*Isaac moritur.*	*Iam tum Ægyptij co-*	
2289	633	2	Chebron	13	*Ioseph venundatur à*	*lebant bestias pro*	3470
		3	Amenophis	21	*fratribus. Moyses na-*	*Numinib. Sparta con-*	
		4	Mesfres seu Myris	12	*scitur. Vocatur à Deo.*	*dita est. Mundi Regna varia*	
2360	704	5	Misphar-muthosis	26	*S. Iob floret. Incipit perse-*	*constituta. Reges flo-*	3550
		6	Tuthemosis	9	*cutio filiorũ Israël in Æ-*	*rent Ipheus Assy-*	
		7	Amenophis	31	*gypto; edictum de*	*riorum & Orthopo-*	
		8	Horus	38	*masculis Hebræorum in-*	*lis Sicyoniorum.*	
		9	Acenchres, seu Acencris	12	*terimendis. Vixit circa hęc tempora alius Merc.*	*Memnonis statua. Prometh. Argos,*	
2466	820	10	Achoris	9	*Trismegist. Moses 80. annũ agens, dux itineris ex Ægypto Hebræorum efficitur. 10. Plagæ.*	*Cecrops. Diluuium deucalionis & incendium Phaethontis.*	3690

Anni Mundi iuxtà Hebræorum computum.	Anni diluuij		Nomina Regum Ægypti.	Anni vitæ in Regimine.	Hebræorum viri illustres.	Aliorum Regnorum memorabilia.	Anni Mundi iuxtà Euseb. & 70 Int.
		11	Cenchres	16	*Floruit*		
		12	Acherres	8	*Iethro, quem plures cum*	*Corinthus conditur.*	
		13	Cherres	15	*Trismegisto*	*Lacædæmon*	3710
1544	888	14	Armeus seu Danaus	5	*confundunt. Moses in deserto præest*	*conditur. & Dardania.*	
		15	Ramesses dictus Ægyptus	68	*populo. Iosue. Othoniel.*	*Cadmus & Phœnix condunt Sydonem & Tyrum.*	3780
		16	Menophis seu Menuphta	40	*Aoth.*		
2714	1058	1	*Dynast.* 19. *Lartū* 201 Zethus, Sothis Obelisc. erector.	55	*Post Othonielem Hebræos habuerunt alienigenæ subiectos annis*	*In Dardania regnat Tros. Amphion.*	
		2	Ramesses filius Sothis obel. erect.	66	*18. qui copulātur annis Aoth secundum traditionem.*	*Dionysius seu Liber pater Indos aggreditur.*	
2893	1237	3	Sesostris obel. erect.	33	*Debbora,*	*Orpheus. Ea quæ de*	
		4	Nuncorius filius obel. erector.	40	*Barach, Gedeon, Abimelech,*	*Sphynge & Oedipo & Argonautis dicuntur.*	
2947	1292	5	Thuoris, Thonis seu Thules	7	*Thola. Capitur Troia. Iair, Iephet,*	*Herculis labores.*	3950
		1	*Dynast.* 20. *Diapol.* 178 Cetes seu Protheus.	incerti anni	*Labdon, Hesebon, Sampson, Quem ob*	*Latinis regnat Æneas*	
		2	Prothei fil.		*fortitudinē*		
3006	1340		Hic septem alij dicuntur regnasse, inter quos		*multi cum Hercule cō. fundunt.*	*Ascanius relicto Nouercæ regno*	

Anni Mundi iuxtà Hebræorum computum.	Anni diluuij		Nomina Regum Aegypti.	Anni vitæ in Regimine	Hebræorum viri illustres, gestaque.	Aliorum Regnorum memorabilia.	Anni Mundi iuxtà Eusebium
		1	Nileus	14	*Post Sampsonem Heli*	*Lauinij Albam longam*	
		2	Chemnes	19	*sacerdos 40. annis præest*	*condidit & Syluium*	
		3	Cephus	4	*populo Israëlitico.*	*Posthumum fratrem suũ*	
		4	Mycerinus	20	*Samuel Propheta.*	*Æneæ ex Lauinia filium cum*	
3006	1350		Fuerunt post hos alij Reges, quorum nomina incognita sunt.		*Saul. Dauid.*	*summa pietate educauit.*	
			Dynastia XXI. *Memphitarum.*		*Salomon.*		
3020	1364	1	Smendes seu Simandius	26	*Roboam Abia, Achia*	*Susachim seu Sesac qui idem est cum Smende*	
		2	Pieulenses	41	*Samus Prophetæ;*	*contra Iudæos pu-*	4200
		3	Nephercherres	4	*Abdias, Iehu, Ozias, Micheas.*	*gnans spoliat templum.*	
3272	1586	4	Amenoph.	9		*Tyberinus*	
		5	Osochor	6	*Ochozias,*	*Syluius, à*	
		6	Spinaces	9	*Ioram*	*quo Tyberis*	
		7	Persusenn.	35	*Elias*	*dictus in Italia*	
3278	1622		*Dynast.* 22. *Saitarum.*		*Zacharias Helisæus.*	*regnat. In Italia regnat Aremu-*	
		1	Senscoris seu Cheophe	21	*Ioas Amasias*	*lus Syluius. Auentinus Syluius Rex*	
		2	Osorthon	15		*Latinorum.*	

Anni Mundi iuxtà Hebræorum computum.	Anni diluuij		Nomina Regum Ægypti.	Anni vitæ in Regimine.	Hebræorum viri illustres.	Aliorum Regnorum memorabilia.	Anni Mundi iuxtà Euseb. & 70. Int.
		3	Tachelotis	13	*Prophetabant apud Hebræos Amos, & Ionas.*	*Procas Syluius, hic fuit Auentini superioris filius.*	4380
3278	1622	1	*Dynast. 23. Tanitarum.* Petubastis	25		*Amulius Syluius,*	
		2	Osorthon	9	*Zacharias.*		
		3	Psammus	10	*Hic Olympiadum initium.*	*Remus & Romulus.*	
3300	1644	1	*Dynast. 24. Legislatorum.* Bocchorus	43		*Roma conditur.*	4420
		1	*Dynast. 25. Æthiopum.* Sabachon seu Sabazius	12	*Achaz. Ezechias. Osee.*	*Romulus Rex, Templa & muros extruit Romæ.*	4460
		2	Sebychus	12	*Isaias.*		
3380	1724	3	Tarachus	20	*Manasses impius Isaiã interfecit, statuamq; suam posuit quinque facies habentẽ.*	*Mydas regnat in Phrygia. Syracusæ conduntur. Numa Popilius.*	
		1	*Dynast. 25. Duodecemvirorum.* Merres Æthiops	12			
		2	Stephinatis	7	*Hammon.*	*Tullus Hostilius. Ancus Martius.*	4510
		3	Nechao seu Nicepsos	6	*Iosias Rex Iudæorum cum Nechaone Ægyptiorum Rege congressus occiditur.*		
			Hic duodecemviri regnant.	15		*Tarquinius priscus Capitolium extruit.*	
3435	1779	4	Psammeticus	44			

Anni Mundi Hebræorum.	Anni diluuij		Nomina Regum Ægypti.	Anni vitæ in regimine	Viri illustres Hebræorum.	Aliorum Regnorum memorabilia.	Anni Mundi iuxtà Eusebiū.
		5	Nechao	6	*Nabuchodonosor Iu-*	*Circus Romæ ædifica-*	
		6	Psammites	12	*dæam capit, spoliat tem-*	*catur à Tarquin. Prisco.*	
		7	Apries seu Vapres	30	*plum, in patriam redit manubijs onustus.*	*Seruius Tullius Rex Stesichores, Sapho, &*	
3568	189	8	Anamasis seu Amasis	43	*Daniel, Ananias, Azarias, &*	*Alcæus. Massilia conditur.*	4610
		1	*Dynast. 27. Persarum* Cambyses & successores	36	*Misael. Olymp. 47. Daniel & Ezechiel. Iesus filius*	*Solon, Thales, Æsopus, Crœsus, Anaximenes, Eclipsin Solis*	
		2	Darius Persa	48	*Iosedech & Zorobabel. Zacharias,*	*primus Thales prædicit. Cyrus inter-*	
		3	Artabanus Persarum Rex	18	*Aggæus, & Malachias. Captiuitas*	*ficitur à Thomyri. Pythagoras.*	
3695	2039	1	*Dynast. 28. Xerxium.* Xerxes V.	20	*Babylonica sub Cyro incipit, durat vsque ad*	*Tarquinius superbus regno exuitur ob corruptã*	4670
		2	Artaxerxes Longimanus VII.	40	*annum secundum Darij. Esdras. Socrates na-*	*à filio Lucretiam. Herodotus Pindarus. Hieron. So-*	4720
		3	Xerxes VIII. Sogdianus IX.	2 menses 8	*scitur. Hester & Assuerus.*	*phocles, Xeuxis, Heraclitus, Zeno Pherecydes.*	
3749	2073	4	Darius, Nothus X.	19	*Macchabæorum Regnum.*	*Romæ Consules creati. Hippocrates, Gorgias*	

Anni Mundi iuxtà Hebr. comp.	Anni diluuij		Nomina Regum Aegypti	Anni vitæ in regimine.	Hebræorum viri illustres.	Aliorum Regnorum memorabilia.	Anni Mundi iuxtà Euseb.
		1	*Dynast.* 29. *Ægyptia.* Amarthęus Saites	6	*Neemias muros Hierusalem restaurat*	*Initium belli Peloponesiaci. Eudoxus*	4790
		2	Nepherites	6		*Gnidius claret.*	
		3	Achoris	12	*Hester,*	*Ægyptus recessit à Persis*	
		1	*Dynast.* 30. *Mindesiorũ.* Psammutes	1	*Mardochęus Diogenes Cynicus*	*Dionysius tyrannus. Cartaginensium bellum.*	
		2	Nepherites	mens. 4	*Speusippus*	*Plato philosophus.*	
		3	Nectanebus	18	*Tribuni militares pro consulibus*	*Euagoras. Isocrates*	
		1	*Dynast.* 31. *Euenitarũ.* Theo	2	*esse cœperũt. Artaxerxes XII. qui & Ochus.*	*Rhetor. Dionysius Rex Siciliæ*	
3350	1694	1	*Dynast.* 32. Nectanebus vltimus Rex Ægypti.	18	*Nascitur Alexander Magnus.*	*moritur. Philippus Macedonum Rex. Aristoteles. Demosthen.*	4840

Atque hic Ægyptiorum Regnum destructum est. Ab Ægyptijs enim postmodum ad Ochum, ab hoc ad Darium, quô interfectô ad Alexandrum Magnum, hoc verò defunctô ad Ptolomæos deuolutum est; quorum primus est

Anni Mundi iuxtà Hebr. comp.	Anni à diluuio.		Nomina Regum Aegypti	Anni vitæ in regimine.	Hebræorum viri illustres.	Aliorum Regnorum memorabilia.	Anni Mundi iuxtà Euseb.
3730	2074	1	Ptolomęus Lagi filius	40		*Ædificatur Antiochia.*	4880
3768	2112	2	Ptolomęus Philadelphus	38	*Septuaginta Interpretes vocauit.*		4920
3808	2152	3	Ptolomęus Euergetes	26	*Bibliothecā Alexandriæ instruxit.*	*Initium belli punici I.*	4980
3833	2177	4	Ptolomęus Ceraunus Philopator	17	*Macchabæi hoc tempore illustres:*		
3850	2194	5	Ptolomęus Epiphanes		*Iudas Macchabæus.*	*Initium belli punici II.*	
3873	2217	6	Ptolomęus Philometor	24	*Alcimus.*	*Portenta Hierosolymis visa.*	5020
3909	2253	7	Ptolomęus Euergetes	29	*Ionathas.* *Bacchides.*		
3937	2281	8	Ptolomęus physcon Soter	17	*Herodes Ascalanita cui huius nominis alij succedunt.*	*Carthago euertitur.*	
3953	2297	9	Ptolomęus Alexander à matre Cleopatra eiectus	8		*Iugurthinū bellum*	5100
3971	2315	10	Ptolomęus Auletes	30		*Res gestæ à Cleopatra, M. Antanio Pompeio.*	
			Cleopatra	24			
4006	2350		Et post hos ad Romanos translatū; cuius primus fuit Iulius Cęs.		*Nascitur Beatissima Dei Genitrix.*		5150

ABACVS

Chronologicus sex ætatum seu temporum, quæ sunt ab Orbe condito ad Christi Aduentum, correspondentium præcipuis Aegyptiorum Dynastijs.

Ex hac parte Abacum ingredere pro numeris iuxtà computum Hebræorum. A	Ad condit. Orb.	Ad diluuium & Dynast. Ægypt. XVI.	Ad ortum Abrahæ & Dynast. Pastorum.	Ad exitum de Ægypto & Dynast. Politan.	Ad quartum annum Salomonis, & Dynast. XXI.	Ad captiuitatem Babylon. & Dyn. XXVII.	Ad Christum.	B	Numeri annorum Mundi iuxtà Hebræorum computum ponuntur intra triangulum ABC.
Ab orbe cōdito vsque	0	1656	1895	2615	3095	3514	4067		
A diluuio & Dyn. XVI.	0	0	239	959	1439	1848	2401		
Ab ortu Abraham & Dyn. Pastorum.		580	0	720	1200	1619	2172		A captiuitate Babylonis
Ab exitu de Aegypto		1039	459	0	480	899	1452		A quarto anno Salomonis
A quarto anno Salomonis		1580	962	503	0	419	972		Ab exitu de Ægypto
A captiuitate Babylonis		2015	1435	976	473	0	553		Ab ortu Abraham & Dyn. 17
		2957	2377	2242	1415	942	0	0	A diluuio & Dynast. 16.
	D	5199	4619	4160	3657	3184	2242	0 C	Ab Adam & condito mūdo
Numeri Annorum iuxtà computum Eusebij ponuntur intra triangulum ADC.		Ad Christum.	Ad captiuitatem Babyl. & Dynast. ZXVIII.	Ad quartum annum Salomonis & Dyn. XXI.	Ad exitum Israelit. de Ægypto & Dynast. 18. Polit.	Ad ortum Abrahæ & Dynast. XVII. Pastorum.	Ad diluuium & Dynast. XVI. Thebæorum.	Ad Adamum.	Ab hac parte ingredieris Abacum pro numeris annorum iuxtà Eusebiū.

SYNTAGMA II.

De Politica Aegyptiorum, Imperijque eorundem tùm propagandi, tùm conseruandi modo, & ratione.

INTER cœteras Mundi nationes & populos nulla vnquam gens inuenta fuit, quæ maiori curâ & vigilantiâ, quàm Ægyptia in rectè beateque instituendæ Reipublicæ ratione incubuerit. Hi enim, vti veras gubernandi rationes adinuenerant, ita absolutissimũ quoq; veluti exemplar, & idea totius politiæ, omnium Scriptorum testimonio, Regibus, & Principibus vniuersæ terræ ad imitandum proposita, nullo non tempore fuerunt. Nam cùm omne imperium, & dominatum in Deo Opt. Max. & supremi Numinis prouidentiâ fundatum cognoscerent; hoc vnicum præ cœteris summopere curasse visi sunt, vt totam Monarchiam ad normam supremi Numinis, & Deorum, vt aiunt, immortalium amussim dirigerent; sat benè secum geri opinantes, si per religiosum cultum, honorem, & reuerentiam Dijs exhibitam, eos sibi conciliarent, apud quos rerum omnium esset constitutum arbitrium. His enim vel per omissionem patriorum rituum, vel per dissolutorum morum impunem licentiam ad indignationem concitatis, nihil aliud sibi superesse rebantur, nisi populorum dissidia, rebellionum periculosas machinationes, ac tandem vltimum regnorum, imperiorumque ruinam & exterminium. Ad quæ quidem præcauenda, sapienti sanè consilio homines non perturbationibus animi deditos, non idiotas, & rerum inexpertes, vitiorumque contagioni subiectos, sed sacerdotes & philosophos sapientiâ conspicuos, longo rerum vsu & experientiâ doctos in patrijs ritibus, diuinisque cœrimonijs probè exercitatos, quorum prudentiâ, & consiliô omnia in Regno ritè administrando gererentur, constituere soliti erant, quos & in virtutis, & sapientiæ palæstrâ comprobatos tandem in demortui Regis successores designabant, minimè eos regno aptos arbitrantes, qui sibi priùs non imperassent, aut perturbationes, pernitiososque animi affectûs moderari non nossent. Atque hâc curâ, & assiduâ vigilantiâ factum est, vt regnum populari frequentiâ, vrbium magnitudine, subditorum sapientiâ, omni denique rerum humano generi necessariarum affluentiâ nulli secundum, iam indè à turris fabrica, vsq; ad Cambysis in Ægyptum irruptionem, annis 1582. quod nulli alteri Monarchiæ contigisse constat, in summa semper concordia, paçe, & tranquillitate constiterit.

Politica Ægyptiorum fundata in cultu Dei.

Ratio.

Recensitis itaque vetustorum temporum vsque ad Amasin Ægypti rebus, nunc ordinis ratio postulare videtur, vt & de moribus, institutis, ac vita politica pari passu nonnihil quoque disseramus. Multa enim veterum Ægyptiorum acta non solùm ab indigenis æstimabantur magni, sed & apud Græcos non parùm admirationis habebant. Quamuis etiam scirent

rent Ægyptij adytum externis difficilem; eò tamen veluti ad omnium artium ac disciplinarum Emporium, ad vitæ, morumque integritatem addiscendam discedere plurimi ex præstantissimis philosophis non intermiserunt. Quô verò modô, quâ industriâ, & arte, tanto tempore regnum ab omni exterorum inuasione immune conseruarint, hoc Syntagmate exponetur; quod vt quàm optimè fiat, à primo legum conditu assumptum thema ordiemur.

CAPVT I.

De prima Politices, seu Monarchiæ Aegyptiacæ institutione.

ANno circiter trecentesimo ferè post diluuium, ex stirpe Cananæorum prodijt vir quidam omnibus naturæ dotibus ornatissimus, quemque natura ad artium, scientiarumque arcana exploranda finxisse; Deus verò ad humanum genus eius ope erudiendum Mundo rudi adhuc & impolito dedisse videbatur; quem Arabes *Idris*, hoc est, *Disputatorem*, nominant; Phœnices *Tautum*, Ægyptij *Thouth*, Græci *Mercurium Trismegistum* dicunt. Erat enim ingenij acerrimi, subtilitatis admirandæ & naturæ scrutator indefessus, qui perpetuâ tùm Noëmi, tùm filiorum, nepotumque conuersatione de primæui Mundi statu, moribus, ac disciplinis certior factus, hoc vnicum sategit, vt traditas à primæuis Mundi Patriarchis disciplinas excoleret, excultas ad posteros consignaret: quod vt exactiùs consequeretur, cum Ianigenis in Italia aliquantisper commoratus, omnem tùm politicam viuendi rationem, tùm artium, cœterarumque disciplinarum instituta exactè didicit; deindè ad Misraimum, qui tum temporis rerum in Aegypto potiebatur, adijt; qui cùm & ipse rerum nouarum studiosissimus sectator esset, animumque ad magna & ardua intentum perpetuò haberet; oportunè sanè accedebat, vt eius ope fulciretur, qui & magnitudine animi ipsi haud impar, scientiâ verò & intellectûs perspicacitate multis quoque superaret parasangis; atq; adeò meritò felix ille princeps existimari debeat, qui dùm magna, ardua, & vltra communem hominum vigorem prægrandia animo molimina concepit, talis ei adiungatur, cui à natura datum sit, magnos illos & prægrandes conceptûs & velle & posse in executionem medijs conuenientibus deducere. Huic igitur Mesraimo Regi sociabatur Idris Scriba, & eiusdem supremus Consiliarius; posteà regni quoque, Mesramuthisi filio post mortem patris Mesræ adhuc minorenni, particeps, summus totius Aegyptiacæ Monarchiæ Rex vicarius, teste Chron. Alex. constitutus est.

Mercurij Trismegisti dotes. Ingenium.

Eiusdem itinera.

Vtitur ope Misraimi Regis Ægypti.

Cùm itaque regnum nullis adhuc firmis stabilitum legibus, nec politicâ disciplinâ instructum videret; seriò secum expendit, quomodò exactam viuendi formam regno libero adhuc & dissoluto inducere posset; sed *hìc Rhodus, hìc saltus*; quis enim effrœni populo, & dominandi libidine veluti æstrô quodam percitô, dùm vnusquisque, quô voluntas & indomitus appetitus eum rapiebat, per fas & nefas pro libitu exequeretur,

tur,

tur, præſcriberet ? Magnum itaque negotium ſibi aſſumpſiſſe videbatur, & vti erat peringenioſus, ita maturè omnia præponderans, dùm imperium qualecunque id tandem, ſine religione conſiſtere minimè poſſe cognoſceret; ſacram quandam, atque oppidò myſterioſam doctrinam, quam & hieroglyphicam poſteri dixerunt, eò quòd ſaxis duriſſimis, contra omnes temporum iniurias, ceu perpetuò duraturam, ſummô ingeniô & ſtudiô elaboratam auſpicatus eſt; quâ legem diuiuam humanis itâ arctè vinxit, vt qui has corrumperet, illam meritò corrupiſſe cenſeretur. Metum enim Deorum plurimùm ad ſubditos in officio continendos, valere nôrat.

Cur leges in ſaxis inſculpterit?

Hinc ſubditi nouo illo ſapientiæ inuento inſtimulati, Mercurio vltrò manus dedêre, ac veluti diuinum Numen cœlitus in terram lapſum venerati, doctrinam politicam ijs exhibitam, ambabus, vt dici ſolet, manibus amplexati, eo rigore ſeruandam duxerunt, quantô poſteà totam Ægypti poſteritatem ſeruaſſe, Scriptores luculentiſſimis teſtimonijs comprobarunt. Veruntamen, quia humanæ voluntatis in legibus ſeruandis caducitatem probè nouerat, & vt ſuarum conditarum legum perpetuos ſucceſſores haberet, ſacerdotum hominum ſagaciſſimorum, ingeniô, ſapientiâ & peritiâ rerum præcellentium, quibus ſolis ad regni ſucceſſionem aditus foret, inſtituit Collegium; quibus artium, legumque à ſe conditarum normam tradidit, eoſque iuramento adegit, ne præter ordinis ſui homines, eandem vlli alteri communicarent; prætereà ſacrificiorum, rituumque in Numinibus quà colendis, quà placandis præſcriptas leges, ijſdem veluti optimam hæreditatem reliquit; & quia ſoli ſacerdotes tantæ moli inſufficientes putabantur, ijs varios veluti coadiutorum regni ordines ſubſtituit: primi ordinis erant Cantores, qui dubia ex legum Mercurij digeſtis circa Deorum hymnos, & laudes exorta ſoluerent, rationes vitæ regiæ ad ſupremarum mentium ideas diſpoſitas edocerent. Secundi ordinis erant Horoſcopi, quorum ſymbolum erant horologium & palma, quos quatuor Mercurij de Aſtrologia libros alto pectore imbibiſſe oportebat; eorumque officium etat, temporum exactam diſtributionem in Deorum cultu peragendam obſeruare, legum traditarum certis anni temporibus, dierumque ſolennijs populo prælegere; feſtorum ſtatiuas ſolennitates iuxtà Solis, & Lunæ, ſiderumque curſum diſpoſitas perpetuô & conſtanti tenore conſeruare, magni enim cùm primis in regno ritè adminiſtrando momenti exactam temporum partitionem didicerat. Tertij ordinis erant Hierogrammatiſtæ, id eſt, Scribæ ſacrorum, qui ſtatutis comitijs aderant pennis in capite conſpicui; manibus & librum, & regulam, in qua & atramentum ad ſcribendum, & iuncus, quo in exarando vtuntur, tenebant, quos quidem hieroglyphicorum notitia apprimè inſtructos, ſcientiam quæ eſt de mundi diſpoſitione, terrarumque ſitu, ordinem quoque Solis & Lunæ, vti & cœterarum quinque planetarum, Ægypti adhæc Chorographiam, Nili deſcriptionem, verbo omnia, quæ quouis modo ad ſacrorum ritus & cerimonias, vti ſunt, inſtrumenta, ornamenta, locorum ſingulis Genijs dedicatorum notitiam,

Collegio ſacerdotum communicat normam legum.

Adiutores ſacerdotum Cantores, ipſorum munus, & ſymbolum.

Symbolum & munus Horoſcoporũ

Symbolum & munus Hierogrammatiſtarum.

mensuraſque, iuxtà ſacrarum ſculpturarum præſcriptum requiri videbantur, exactè callere oportebat. Quarti ordinis erant Stoliſtæ, qui iuſtitiæ cubitu & calice ad libandum inſtructi, conſuetis comitijs & conciliabulis aderant, quorum officium erat, ea omnia, quæ ad ſacras diſciplinas, & inſtituta pertinebant, ad ea inuiolabili rigore ſeruāda, & illibato vigore cuſtodienda ſollicitare, & ſi quæ à primo rigore defeciſſent, ſummô ſtudiô, curâ, & ſollicitudine inſtaurare; prætereà ſacrificia oportuno tempore peragere, ſacra μοσχοσφραγιστικὰ, id eſt, quæ Apides, ſeu Vitulos ſacros, quà conſignandos, quà mactandos concernebant, diſponere. Quinti ordinis erant Prophetæ, quorum ſymbolum hydria erat in manu geſtata; atque horum officium erat, de rerum in comitijs agitatarum euentibus iudicare, ſiniſtros euentûs à proſperis per auguria, cœteraſque diuinationis ſpecies diſcernere. Cœterùm vectigalium quoque diſtributioni præerant.

Symbolum & munus Stoliſtarum.

Symbolum & munus Prophetarum

Atque hi ſunt ordines ſacerdotalis dignitatis, quorum authoritate, conſilio, & prudentiâ totius Monarchiæ Ægyptiacæ moles, veluti fundamento inſiſtebat. Erat autem tota politicæ doctrinæ, & philoſophiæ Ægyptiacæ ratio 42. libris à Mercurio comprehenſa, quorū 36. dictorum quinque ordinum viri, potiſſimùm 10. quibus vniuerſa ſacerdotalis doctrinæ ratio, vti & hieroglyphicorum arcana ſcientia continebatur, mente tenere obligabantur; vt obortis in Regno difficultatibus, diſſidijſque, quomodo ſecundùm traditas leges maturè ijs occurrendum, promptâ mente diſpicerent. Sex verò reliquos ij tenere debebant, qui παστοφόροι, Medici, ſiue Palliati dicebantur; continebant autem omnem medicandorum corporum rationem, per vniuerſam Ægyptum obſeruandam, videlicet, de corporum conſtitutione, complexione, membrorumque ſingulorum anatomia, de morborum varietate & affectionibus, de inſtrumentis Chirurgicis, de medicamentorum vſu, qualitate, & præparatione; de quibus fusè in Medicina noſtra hieroglyphica. Quæ cùm omnia fuſis authoritatibus in Obeliſco Pamphilio comprobata reperiantur, ſuperuacaneum eſſe ratus ſum, eas hoc loco repetere; ſolùm adducam horum omnium teſtem Clementem Alexandrinum, qui l. 6. Strom. in hæc verba omnem rationem in legum præceptis, & cœrimonijs obſeruandam pertexit; quæ omnia, ex duodecim libris Philiſtij Siracuſani religionem Ægyptiorum continentibus, ipſo teſte, excerpſit:

Politica Mercurij 42. libris comprehenſa.

Clemens Alexandrinus ex Philiſtio Siracuſano.

Μετίασι γὰρ οἰκείαν τινὰ φιλοσοφίαν Αἰγύπτιοι. αὐτίκα τοῦτο ἐμφαίνει μάλιστα ἡ ἱεροπρεπὴς αὐτῶν θρησκεία. πρῶτος μὲν γὰρ προέρχεται ὁ ᾠδὸς, ἕν τι τῶν τῆς μουσικῆς ἐπιφερόμενος συμβόλων. τοῦτόν φασὶ δύο βίβλους ἀνειληφέναι δεῖν ἐκ τοῦ Ἑρμοῦ. ὧν θάτερον μὲν ὕμνους περιέχει θεῶν, ἐκλογισμὸν δὲ βασιλικοῦ βίου, τὸ δεύτερον μετὰ δὲ τὸν ᾠδὸν ὁ ὡροσκόπος, ὡρολόγιον δὲ κατὰ χεῖρα καὶ φοίνικα ἀστρολογίας ἔχων σύμβολα, πρόεισιν. τοῦτον τὰ ἀστρολογούμενα τῶν Ἑρμοῦ βιβλίων, τέσσαρα ὄντα τὸν ἀριθμὸν, ἀεὶ διὰ στόματος ἔχειν χρή. ὧν τὸ μὲν ἐστὶ περὶ τοῦ διακόσμου τῶν ἀπλανῶν φαινομένων ἄστρων τὸ δὲ περὶ τῶν συνόδων καὶ φωτισμῶν ἡλίου καὶ σελήνης. τὸ δὲ λοιπὸν, περὶ τῶν ἀνατολῶν. ἑξῆς δὲ ὁ ἱερογραμματεὺς προέρχεται, ἔχων πτερὰ ἐπὶ τῆς κεφαλῆς, βιβλίον τε ἐν χερσὶ, καὶ κανόνα, ἐν ᾧ τό τε γραφικὸν μέλαν, καὶ σχοῖνος ᾗ γράφουσι. τοῦτον τά τε ἱερογλυφικὰ καλούμενα, περί τε τῆς κοσμογραφίας, καὶ γεωγραφίας, τῆς τάξεως τοῦ ἡλίου, καὶ τῆς σελήνης, καὶ περὶ τῶν ἐπλανομένων. χωρογραφίας τε τῆς Αἰγύπτου, καὶ τοῦ Νείλου διαγραφῆς, περί τε τῆς καταγραφῆς σκευῆς τῶν ἱερῶν, καὶ τῶν ἀφιερωμένων αὐτοῖς χωρίων· περὶ δὲ μέτρων, καὶ τῶν ἐν τοῖς ἱεροῖς χρησίμων, εἰδέναι χρή· ἔπειτα ὁ στολιστὴς τοῖς προειρημένοις ἕπεται, ἔχων τόν τε τῆς δικαιοσύνης πῆχυν, καὶ τὸ σπονδεῖον,

ὅν

οἶδε τὰ παιδευτικὰ πάντα, καὶ μοσχοσφραγιστικὰ καλούμενα· δέκα δέ ἐστι τὰ εἰς τὴν τιμὴν ἀνήκοντα τῶν παρ' αὐτοῖς Θεῶν, καὶ τὴν Αἰγυπτίαν εὐσέβειαν περιέχοντα. οἷον περὶ θυμάτων, ἀπαρχῶν, ὕμνων, εὐχῶν, πομπῶν, ἑορτῶν, καὶ τῶν τούτοις ὁμοίων. ἐπὶ πᾶσι δὲ ὁ Προφήτης ἔξεισι, προφανὲς τὸ ὑδρεῖον ἐγκεκολπισμένος. ᾧ ἕπονται οἱ τὴν ἔκπεμψιν τῶν ἄρτων βαστάζοντες. οὗτος, ὡς ἂν προστάτης τοῦ ἱεροῦ, τὰ ἱερατικὰ καλούμενα, ι΄ βιβλία ἐκμανθάνει. περιέχει δὲ περὶ τῶν νόμων, καὶ Θεῶν, καὶ τῆς ὅλης παιδείας τῶν ἱερέων· ὁ γὰρ τοῖς Προφήτης παρὰ τοῖς Αἰγυπτίοις, καὶ τῆς διανομῆς τῶν προσόδων ἐπιστάτης ἐστί· δύο μὲν καὶ τεσσαράκοντα αἱ πάντ' ἀναγκαῖαι τῷ Ἑρμῇ γεγόνασι βίβλοι. ὧν τὰς μὲν λ΄ϛ τὴν πᾶσαν Αἰγυπτίων περιεχούσας φιλοσοφίαν, οἱ προειρημένοι ἐκμανθάνουσι. τὰς δὲ λοιπὰς ϛ΄ οἱ παστοφόροι, ἰατρικὰς οὔσας, περὶ δὲ τοῦ σώματος κατασκευῆς, καὶ περὶ νόσων, καὶ περὶ ὀργάνων, καὶ φαρμάκων.

Suam enim quandam & peculiarem exercent Ægyptij philosophiam. Hoc autem maximè ostendunt sacræ eorum cœrimoniæ. Primus enim procedit Cantor, vnum aliquod efferens ex symbolis Musicæ. Eum dicunt oportere accipere duos libros ex libris Mercurij, ex quibus vnus quidem continet hymnos Deorum, alter verò rationes vitæ regiæ. Post Cantorem verò procedit Horoscopus, qui in manu habet horologium, & palmam, symbola Astrologiæ & signa. Eum libros Mercurij, qui tractant de Astrologia, qui quidem sunt quatuor numero, oportet semper habere in ore. Ex quibus vnus quidem est de ordine inerrantium, quæ videntur, astrorum; alius verò de coitu, & illuminatione Solis & Lunæ, reliqui de eorum ortu. Deinceps autem ἱερογραμματεὺς, *id est, Scriba sacrorum, pennas habens in capite, & librum in manibus & regulam, in qua est & atramentum ad scribendum, & iuncus, quo scribunt, progreditur. Hunc oportet scire, & ea quæ vocantur hieroglyphica, & Mundi descriptionem, & geographiam, & ordinem Solis & Lunæ, & quinque errantium planetarum, Ægyptiq; chorographiam, & Nili descriptionem, & descriptionem instrumentorum, ornamentorumq; sacrorum, & locorum eis consecratorum, mensurasq;, & ea, quæ sunt in sacris vtilia. Deindè post eos, qui priùs dicti sunt, sequitur, qui dicitur* στολιστὴς *id est, Ornator, qui iustitiæ cubitum, & ad libandum habet calicem. Is scit omnia, quæ dicuntur* παιδευτικὰ, *id est, ad disciplinam & institutionem pertinentia; &* μοσχοσφραγιστικὰ, *hoc est, quæ ad ritum mactandorum spectant vitulorum. Sunt autem decem quæ pertinent ad honorem eorum, qui sunt apud eos, Deorum, & Ægyptiam continent religionem, nempè sacrificia, primitiæ, hymni, preces, pompæ, dies festi, & quæ sunt his similia. Post omnes exit Propheta, qui apertè in sinu gestat hydriam, quem sequuntur, qui emissos panes portant; is, vt qui sit sacrorum præfectus, ediscit libros decem, qui vocantur sacerdotales, continent autem de legibus, & Dijs, & vniuersâ sacerdotum disciplinâ. Propheta enim apud Ægyptios præest etiam distributioni vectigalium. Sunt ergo quadraginta duo libri Mercurij valdè necessarij, ex quibus triginta quidem & sex, qui continent omnem Ægyptiorum philosophiam, ediscunt ij, qui ante dicti sunt; reliquos autem sex* παστοφόροι, *id est, qui gestant pallium, vt qui pertineant ad medicinam, nempè de constructione corporis, & de morbis, & de instrumentis, & medicamentis.*

Ritus cæremoniarum Ægyptiarum.

Atque ex hiscè luculenter patet, totam Ægyptiorum politiam primò ex Regibus, deindè ex Sacerdotibus, qui, vt suprà dictum fuit, rursus in quinque classes diuisi fuerunt, & ex plebæis, qui triplici pariter militum, agricolarum, opificum classe distinguebantur, constitutam fuisse, quorum omnium leges & instituta vt explicemus, tempus, locusque suo veluti iure postulare videtur.

CA-

CAPVT II.

De vita, moribus, & institutis Aegyptiorum.

Recensitis vetustorum temporum vsque ad Amasin Ægypti rebus, nunc ordinis ratio postulare videtur, vt & de moribus, institutis, ac vita politica aliquid breuiter quoque dicamus. Multa enim veterum Ægyptiorum acta non solùm ab indigenis æstimabantur magni, sed & apud Græcos non parùm admirationis habebant; quamuis etiam scirent Ægyptij adytum externis difficilem, eo tamen, vt suprà diximus, ceu ad artium, ac disciplinarum emporium, ad vitæ morumque integritatem addiscendam discedere plurimi ex præstantissimis philosophis non intermiserunt. Tota itaque politia Ægyptiorum triplici hominum genere constabat; Regibus, Sacerdotibus, Plebæis, qui erant, vel milites, vel agricolæ, vel opifices.

Reges Ægyptij, vt Diodorus meminit, vitam non aliorum regnantium more, quibus voluntas pro lege est, traducebant licentiâ, sed legum instituta in cogendis pecunijs, quotidianoque victu sequebantur. Eorum cultui obsequioque nullus deputatus erat neque emptitius, nec mancipium, neq; seruus, sed nobiliorum sacerdotum filij, tùm vltra viginti annos nati, tùm doctrinâ præ cœteris eruditi, vt horum corporis ministrorum die noctuque astantium conspectu motus Rex, nil turpe committeret; rarò enim potentes rerum mali euadunt, vbi desunt suarum cupiditatum ministri; institutæque erant diei noctisque horæ, quibus Regi, legis permissu, agere fas erat; manè surgentem Regem primò Epistolas omnes missas capere oportebat, vt cognitis his, quæ sibi agenda essent, responso dato, singula in tempore, & ex ordine rectè agerentur. His actis, cùm in virorum excellentium cœtu lauisset corpus, vestem præclaram indutus sacra Dijs faciebat. Mos erat Sacerdotum principi, iuxta aram hostijs deductis, astante Rege, magnâ voce, audiente populo, valetudinem prosperam, omniaque bona precari, Regi iustitiam erga subditos exoptare, narrare insuper particulatim Regis virtutes, in Deos pietatem ac religionem, in homines summam humanitatem, tùm illum continentem dicere, iustum, magnique animi, veracem, liberalem, omnesque frœnantem cupiditates, pœnas insuper mitiores, quam postularent errantis crimina, exigentem; reddentem verò gratiam meritis ampliorem; plura his similia orans, summam his execrationem in malos exequebatur. Tùm Regem culpâ purgans, omne crimen in ministros, qui Regi iniqua suaderent, conijciebat. Quibus actis Sacerdos & Regem ad felicem Dijsque gratam vitam hortabatur, & simul ad bonos mores, agendumque non quæ suaderent mali, sed quæ ad laudem & virtutem maximè pertinerent. Demùm cùm Rex Dijs sacra fecisset, Sacerdos nonnulla è sacris libris clarissimorum virorum consilia, actaque proferebat; quibus Rex monitus imperio piè & iustè aliorum exemplo vteretur. Non autem pecunijs congregandis, vacandi iudicandique legibus solùm antiquis: sed deambulandi

Optimi Ministri adiunguntur Regibus.

Quid agerent singulis diebus Reges Ægyptij.

Singulæ actiones eorum describuntur.

Cultus Deorum.

di quoque lauandique, & cum vxore cubandi, omnisque degendæ vitæ tempus erat lege præstitutum. Cibo vescebantur simplici, vt quorum mensæ nil præter vitulum & anserem inferretur; vini potandi certa constituta erat mensura, quâ neque farcire ventrem, neque inebriari possent; denique ipsorum vita eâ tenebatur modestiâ, vt non à legislarore, sed à peritissimo Medico ad conseruandam sanitatem composita videretur. Mirùm sanè est, Ægyptios non ex voluntate, sed ex lege priuatam vitam agere, nec iudicandi, pecuniam congregandi, aut quenquam ex superbia, ira, aut aliam iniustam ob causam puniendi, illis permissam licentiam, sed veluti priuatis teneri legibus; neque id ægrè ferebant, existimantes parendo legibus, se beatos fore. Nam ab his, qui suis indulgerent cupiditatibus, multa censebant fieri, quibus damna, periculaque subirent. Scientes enim sæpiùs se peccare, tamen aut amore, aut odio, vel alio animi morbo victi, ad hoc se induci confitebantur. Qui verò sapientiâ, consilióque vitam instituebant, in paucis offendebant.

Parcitas Mensæ.

Ex lege vitæ institutum tenebant Reges.

Hâc vsi erga subditos iustitiâ Reges omnium beneuolentiam adeò assecuti sunt, vt non solùm Sacerdotibus, sed singulis Ægyptijs maior Regis, quam vxorum, filiorumque aut aliorum principum salutis inesset cura. Vita verò his moribus defunctum, omnes communi mœstitiâ lugebant, vestes lacerabant; templis clausis, fora non frequentabant; festa solennia non agebant; dies 72. luto deturpantes capita, & sindone subtus mammas cincti, vnà viri, mulieresque ducenti ferè aut trecenti circumambulabant, bis in die nouantes luctum, atque ad humerum cum cantu virtutes Regis commemorantes: cibis animantium coctisque, ac vino, omnique mensæ apparatu abstinebant: non lauacris, non vnguentis, non stratis lectis, non venereis vtebantur, sed tanquam defunctũ filiũ per eos dies mœrentes lugebant. Hoc tempore, quæ ad pompam funeris spectabant præparatis, postremo die corpus in arca conditum ante sepulchri aditum ponebant: ibi breuiarium in vita à Rege gestorum de more curabant; volentique facultas dabatur defunctum accusandi. Astabant sacerdotes, mortui rectè facta laudantes: populus is immensus erat, qui exequias circumstabat, applaudens veris laudibus, vt in reliquis magno reclamans tumultu.

Amor populorum in Reges.

Luctus & ceremoniæ populorum defuncto Rege.

Quo accidit, vt plures Reges, repugnante multitudine, solito caruerint sepulchri honore & magnificentiâ; is timor coëgit Ægypti Reges iustè viuere, veriti post mortem plebis iram, atque odium sempiternum. Antiquorum Regum viuendi mos hic maximè fuit. Ægypto omni in plures partes, quarum quælibet Græco verbo Νόμος appellabatur, diuisâ: cuilibet Prætor aderat, qui omnium habebat curam; Ægypti vectigalibus trifariam partitis, priorem portionẽ percipiebat Collegium Sacerdotum magnâ apud incolas authoritate; tùm propter Deorum curam, tùm propter doctrinam, quâ plures erudiuntur. Hanc partem tùm ad sacrificiorum ministeria, tùm ad priuatæ vitæ commoda impertiebant; neque enim Deorum cultum omittendum putabant, neque publici consilij vtilitatisque Ministris æquum censebant, vitæ commoda deesse; ade

Reditus Sacerdotum & munia.

rant

rant enim grauibus in rebus hi semper consilio atque opere Regibus, tùm astrorum peritiâ, tùm verò sacrificijs futura prædicentes. Ex libris præterea sacris priorum gesta referebant, quibus Reges in agendis noscant, quæ sint profutura. Non enim quemadmodum apud Græcos, vnus homo, aut vnica mulier sacris præest, sed plures in cultu Deorum honoreque versabantur, qui eandem sacrorum curam filijs tradebant. Hi omnes immunes erant, secundumque post Reges honoris dignitatisque locum tenebant. Altera portio ad Reges perueniebat, quam & ad bella, & ad vitæ cultum, tùm ad liberalitatem erga strenuos viros pro meritis impendebant. Qua ex re fiebat, vt populares nullô grauarentur tributô. Tertiam percipiebant milites, & qui belli onerabantur ministerio, vt hoc stipendio accepto paratiorem haberent animum ad pericula bellorum obeunda. Agricolæ verò paruâ quâdam mercede à Sacerdotibus Regeque aut militibus agros mercati, per omnem ætatem ab ipsa pueritia rei rusticæ sine intermissione vacabant; quo fiebat, vt agriculturâ cœteris, tùm ob doctrinam à parentibus perceptam, tùm ob continuum vsum, præstarent. Eodem modo & pastores curâ atque arte regendi pecoris à patribus acceptâ, semper in eo gubernando ætatem agebant. Artes quoque apud Ægyptios admodum excultæ videbantur, & ad summum perductæ. Nam soli Ægyptij opifices, omissâ Rerumpublicarum curâ, nullum nisi aut legibus permissum, aut à patre traditum opus exercebant: vt neque eos docentis inuidia, neque ciuile odium, neque aliud quid ab instituto impediret exercitio. Iudicia verò eorum non casu fiebant, sed ratione: existimabant enim ritè facta plurimum vitæ mortalium prodesse. Nam punire nocentes, auxilium ferre oppressis, optimam ad prohibenda mala facinora viam putabant; pœnam verò delicti, aut pecuniâ, aut gratiâ tolli, confusionem vitæ communis fore existimabant.

Reges. Milites. Agriculturæ. Pastores. Artes. Iudicia.

Iudicum electus.

Quam ob rem è ciuitatibus clarioribus, vt Heliopoli, Memphi, Thebis viros optimos eligebant, quos iudicijs præficerent; qui Iudicum consessus, neque Athenarum Areopagitis, nec Lacedæmoniorum Senatui, longo tempore posteà institutis, cedere videbatur. Postquam conuenerant triginta numero, inter se eligebant optimum virum, quem iudicij principem constituebant, in locum cuius ciuitas alium iudicem substituebat; his omnibus victus, sed principi opulentior à Rege dabatur: is auream catenam suæ dignitatis signum, varijs ornatum lapidibus, à collo suspensum, quod veritatem dicebant, gestabat. Cœptis iudicijs, ac signo veritatis à principe Iudicum proposito, omnibusque legibus, quæ octo libris continebantur, in medio eorum constitutis; mos erat accusatorem ea, in quibus alium accusabat, modumque patratæ iniuriæ, aut damni facti, quanti eam æstimaret, scribere; reo tempus dabatur rescribendi ad singula; quibus aut se id non fecisse, aut rectè fecisse, vel purgando, aut iniuriam, vel damnum minoris æstimando, protestabatur. Rursus accusatori reoque inuicem respondendi locus erat. Ita bis auditis litigatoribus, cùm iudices de controuersia quæsiuissent, princeps signo veritatis in partem veriorem verso, sententiam ferebat; hic mos iudiciorum erat.

Quo-

Quoniam verò de legum institutione mentio incidit, haud alienum ab instituto fuerit, antiquas Ægyptiorū leges etiam referre, quo cognoscatur, quantum cœteris præstent, & rerum ordine, & vtilitate. Primùm periuri capite multabantur, tanquam qui duplici tenerentur scelere: vt qui & pietatem in Deos violassent, & fidem inter homines tulissent, maximum societatis vinculum. Si quis iter faciens, aut hominem à latronibus cædi, aut quamlibet iniuriam perpeti compererit, neque si potuisset, subuenisset auxilio, mortis erat reus. Si auxilium ferre non posset, denunciare latrones tenebatur, & iniuriam accusatione prosequi; qui ea negligebat, plagis ad certum numerum plectebatur, triduoque carebat cibo. Falso quempiam accusans, si postmodum ad iudicium delatus esset, talionis pœnam calumniatoribus statutam subibat. Cogebantur Ægyptij omnes scripta nomina sua ad præsides, & simul quo exercitio quisque viueret, deferre; quà in re, si quis mentiretur, aut si iniusto viueret quæstu, in mortis incidebat pœnam. Si quis spontè aut liberum, aut seruum occidisset, eum morte damnare leges iubebant, quæ non fortunæ conditionem, sed consilium facti pendentes, homines à sceleribus deterrebant, & simul vindicatâ serui morte, reddebantur liberi securiores. Patribus, qui filios occiderent, non erat pœna mortis indicta, sed tribus diebus, noctibusque continuis iubebantur defuncti corpori assistere publicâ etiam custodiâ astante. Non enim iustum putabant, eum priuari vitâ, qui vitæ filijs author esset, sed potiùs continuò dolore, factique pœnitentiâ affligi, quô cœteri à simili facto auerterent. Parricidis exquisitam imposuerunt pœnam; nam articulatìm peracutis calamis cœsos, iubebant viuos supra spinarum aceruum comburi, maximum inter mortales iudicantes scelus, ei mortem per vim inferre, à quo vitam accepisset. Mulierum morti destinatarum, si prægnantes essent, partus expectabatur, existimantes penitùs iniquum esse eum, qui nihil commisisset, vnà cum facinoroso pœnam pati, aut duos plecti, cùm vnus deliquisset. In bellis, qui aut ordinem reliquissent, aut non parerent Ducibus, non plectebantur morte, sed maximâ omnium ignominiâ, quâ postmodum virtute, & rectè factis deletâ, ad priorem statum redirent. Ea lex & homines assuefaciebat, vt id dedecus, pessimum malum, morteque ipsâ grauiùs censerent. His, qui secreta hostibus reuelassent, linguam lex iubebat abscindi; & qui monetam circumcideret, aut adulterinam cuderet, aut pondus, vel signa mutaret, aut literis inscriberet, aut de scripto demeret, aut falsas syngraphas adferret, ambæ amputabantur manûs, vt quæ corporis pars peccasset, per vniuersam vitam lueret pœnam. Cœteri quoque aliorum calamitate moniti, à simili scelere abstinerent. Asperæ etiam pœnæ circa mulierum delicta statutæ erant. Nam ei, qui mulierem liberam violasset, virilia exsecabantur, quoniam vno crimine tria haud parua scelera complexus esset. In adulterio spontaneo deprehensus, virgis cædebatur ad mille plagas, mulier nasô mutilabatur, quo dedecore vultus maculatus, eâ multaretur parte, quâ maximè facies exornantur.

Leges Ægyptiorum.

Pœnæ sceleratorum.

Multatio & supplicia.

Adulterium, fornicatio vt puniatur.

Legum, quæ ad commercia hominum pertinent, Bocchorum Legis-

latorem fuisse scribunt. Mandant autem: si creditæ absq; scriptura mutuò pecuniæ negarentur, standū debitoris iuramento, vt quæ iusiurandum veluti religiosam rem magni æstimarent. Nam cùm certum est ijs, qui sæpiùs iurant, abrogari fidem; plurimi dicunt, ne boni viri nomen amittatur, raro ad iuramentum descendendū. Legis insuper lator omnem fidem in virtute constituens, bonis moribus iudicabat assuefieri homines ad probitatem, ne indigni fide viderentur, debere. Iniquum etiam putabat eis, quibus absque iuramento credita pecunia esset, de re sua iurantibus, non præstari fidem. Fœnus, quod ex scripto contrahebatur, prohibebat vltrà contractûs mutui duplum exigi; solutio è bonis debitoris solum fiebat. Corpus non poterat addici creditori, putabat enim oportere bona tantùm subdita esse debitis. Corpora, quorum opera, & bello, & pace vterentur, ciuitatibus addicta esse. Non enim æquum esse videbatur milites, qui pro patriæ salute pericula subirent, pro vsuris in carcerem duci; quam etiam legem Solon videtur ad Athenienses transtulisse, quam Sisateam appellant; decernitq; ne ob vsuras ciuium corpora castigarentur. Lex prætereà de furibus apud solos Ægyptios hæc erat. Iubebat eos, qui furari volebant, nomen suum apud Principem sacerdotum scribere, atq; è vestigio furtum ad se deferre; similiter, quibus res furto sublata erat, ad eundem rei sublatæ tempus, diem, & horam scribere tenebantur. Hoc modo facilè inuento furto, qui rem amisisset, quartâ multabatur parte, quæ daretur furi; satiùs Legislator esse ducens, cùm impossibile esset, prohiberi furta, alicuius portionis, quàm totius rei amisisse homines, iacturam pati. Nuptiarum non idem apud Ægyptios mos erat. Sacerdotibus vnam tantùm vxorem ducere licebat, reliqui pro voluntate, & facultatibus plures habebant. Nullus ex eis, nec ex serua quidem empta spurius habebatur. Solum enim patrem existimabant generis Authorem; matrem, & nutrimentum, & locum infanti præbere. Natos adeò paruâ educabant facilique impensâ, vt vix credi possit; nam tùm scirporum, tùm alijs radicibus, quas sub cineribus coquebant, tùm caulibus palustribus, quas partìm coctas, partìm assas igni, partìm crudas pro cibo præbebant, liberos nutriebant. Discalceati, nudique maiori ex parte ob patriæ temperiem vitam agebant. Omnis sumptus in pueros, quousque ad ætatem peruenirent, à parentibus impensus, non excedebat drachmas viginti. Erudiebant Sacerdotes filios & literis, quæ appellantur sacræ, & alijs, quæ ad communem spectant doctrinam, vt plurimùm Geometriæ, Arithmeticæque studio intenti. Musicæ verò, in quantum ea ad naturæ ordinem, rerumque consensum in Mundo contemplandum conducit, vacabant. Morbos, vel ieiunio curabant, vel vomitu, idque aut quotidiè, aut tribus diebus, aut quatuor interiectis: asserunt enim è ciborum superfluitate omnes creari morbos, eam ergò, ad valetudinem curam esse optimam, quæ morborum principia auferat. Milites aut peregrini nullâ impensâ mercede curantur. Medici enim ex publico victum sumunt; ægros secundùm legem curant; ab antiquis medicis comprobatisque authoribus traditam. Si quis normam sacri libri secutus, infirmum curare nequiuerit,

Lex de furibus.

Nuptiæ.

Educatio liberorum.

Eruditio.

Medicatio.

Militia.

uerit, omni caret crimine; si prætereà, quæ libris continentur alijs, illum curauerit, morte punitur. Credebat enim Legislator, eâ medendi curâ, quæ plurimo tempore ab antiquis Medicis obseruata, profectaque sit, haud facilè meliorem reperiri posse. *Medendi ratio.*

Colebant Ægyptij animalia quædam præter modum, non solùm viua, sed & mortua, sicut Feles, Ichneumonas, Canes, Accipitres, Ibides, Lupos, Crocodilos, & huiusmodi plura suprà in propylæo recitata, horumq; cultum palàm profiteri non solùm non erubescant, sed tanquam in honores Deorum effusi, id laudi sibi & dedecori ducebant. Cùmque signis illorum proprijs vrbes, & varia loca circumeant, procul ostentantes, quæ seruent animalia, ea more supplicum singuli venerabantur. Cùm aliquod eorum moreretur, sindone contectum cum vlulatu pectus percutientes, sale liniebant, ac cedri liquore, vnguentisque odoriferis, quo diutiùs seruaretur corpus, vnctum in sacris locis sepeliebant. Si quis aliquod horum animalium sponte occidisset, morte damnabatur; Æluro & Ibide exceptis, quas animantes si quis spontè, vel secùs occidisset, accurrente turbâ, & absque iudicio, hominem occisorem varijs supplicijs affectum, interficiebant. Quô timore, qui has mortuas conspexisset, procul astans, lamentabatur, testificans animal absque suâ culpâ mortuum esse. Nutriebantur hæc animalia summâ curâ atque impensâ in templorum ambitu à viris haudquaquam contemnendis, quæ similagine & alicâ, varijsque epulis lacte conditis cibabant, anseres tùm elixos, tùm assatos apponebant quotidiè; his, quæ cruda ederent, aues captas præbebant; denique ea omnia magnâ sustentabant curâ, atque sumptu; eorum mortem æquè ac filiorum lugebant, sepeliebantque sumptuosiùs, quàm eorum facultas ferret, ita vt, Ptolomæo Lago Ægyptum tenente, cùm bos in Memphi ex senecta mortuus esset, qui illius nutriendi curam cœperat, pecuniam, quæ in eum data erat, permagnam, ac insuper 50. talenta argenti mutuò à Ptolomæo sumpta, in eius sepulturam impenderit. *Cultus Deorum.* *Nutritio animalium.* *Sepulturæ splendor.*

Videbuntur forsitan hæc, quæ diximus, miranda, sed nequaquam minùs mirabitur quis, si, quod apud quosque Ægyptios fit, consideret in funere mortuorum. Nam vbi aliquis defunctus est, propinqui omnes amici, qui deturpato luto capite lugentes ciuitatem, quoad mortuus sepeliatur, circumibant, interim neque lauabantur, neque vinum capiebant, aut cibum, nisi vilem, neque vestibus vtebantur splendidis. Sepulchrorum tres habebant species, sumptuosas, mediocres, & humiles. In prima argenti talentum exponebant, in secunda minas viginti, in vltima pauciores sumptus fiebant. Qui funera mortuorum curabant, eô exercitiô à maioribus traditô, funeris impensam domesticis descriptam ferebant, scrutantes quanti vellent celebrari funus; conuentione factâ, corpus eius tradebatur, vt iuxtà impensam curaretur funus. Primus Grãmaticus (ita enim appellatur) positô humi corpore, signũ circa ilia describebat, quantum à sinistra parte incideretur; deindè qui dicitur Scissor habens lapidem Æthiopicum, quantum lex sinebat, latus aperiebat, subitoque cursu à prosequentibus, qui astabant, lapidesque cum execratione *Funera.* *Mos condiendi, seu conditio cadauerũ.*

in eum iacientibus, fugiebat. Existimabant enim odium inhærere, quicunque amici corpus vulnere illato violârit. Curatores verò corporis, hos Salitores appellant, honore, existimationeque digni habebantur. Vtebantur enim Sacerdotibus, templaque pariter ingrediebantur. His penes cadauer astantibus, vnus per scissuram corporis interiora præter renes & cor educebat; quæ singula alter vino Phœniceo è rebus odoriferis lauabat, deindè corpus totum primùm è cedro, tùm alijs pretiosis vnguentis vngebant dies ampliùs triginta; Myrrhâ deindè ac cinnamomo, cœterisq; rebus liniebant, quæ non solùm id seruare diuturnè, sed odoriferum reddere valerent. Curatum cadauer cognatis tradebant defuncti, ita singulis eius partibus etiam superciliorum palbebrarumque pilis integrè seruatis, vt omnis corporis species, dormientis more integra perduraret. Antequam sepeliretur corpus, prædicebatur à cognatis tùm iudicibus, tùm defuncti amicis sepulturæ dies, asserentes illum mortuum paludem transiturum, astantibus iudicibus ampliùs quadraginta numero, sedentibusque in præparato vltra stagnum Hemicyclio, tradebatur nauis ad id composita ab his, quibus ea cura iniuncta erat; tùm antequam corpus in arcam conderetur, permittebatur, lege volenti, accusare mortuum. Si quis probabatur malè vixisse; iudices sententiam ferebant, quâ corpus eius sepulchro priuandum iudicabatur. Qui deprehenderetur iniustè crimen obiecisse, magnâ multabatur pœnâ. Cùm deesset accusator, aut per calumniam accusatum constabat, cognati finito luctu ad laudes mortui vertebantur, nil de genere eius, sicut Græci consueuerunt, narrantes. Existimabant enim Ægyptij, omnes se pariter nobiles esse; sed ordientes à pueritia, in qua vitæ institutionem, eruditionemque recensebant, ad viri ætatem descendebant, eius erga Deum religionem, iustitiam, continentiam, virtutesque cœteras commemorantes, inuocatis verò inferis Dijs precabantur, vt eum inter pios locarent; ad quæ verba omnis multitudo correspondebat, gloriam mortui extollens, tanquam apud inferos cum beatis semper futuri. Sepeliebant posteà quique suos, hi in propriis sepulchris; hi, quibus ea deerant, domi apud firmiorem parietem arcâ corporis erectâ. Qui verò crimine aliquo, aut fœnore sepulturâ prohiberentur, domi absque arca ponebantur; quos posteri ditiores facti, ac debita crimina soluentes honorificè sepeliebant. Mos est apud eos, defunctorum parentum corpora dare in pignus creditori. Summa illos, qui non redimerent, sequebatur infamia, & sepulturâ carebant. Mirabitur quis meritò eos, qui hæc instituerunt, non solùm, quæ ad viuentium mores spectarent, prosecutos, sed etiam quæ ad mortuorum sepulchra, cultumque pertinerent; adeò hoc pacto ad bonos mores, quantum fieri posset, componi vitam hominum existimabant. Græci sanè, qui fictis fabulis, ac Poëtarum dictis fidem excedentibus de piorum meritis, malorumque pœnâ tradiderunt, nequaquam potuerunt suis scriptis traducere homines ad virtutem. Quin contrà potiùs derisi, contemptique sunt ab improbis. Apud Ægyptios verò non fabulis, sed vsu, impijs pœna, iustis laus impertiebatur. Singulis diebus vtrosq; eorum, quæ vitæ vtilia existebant,

bant, admonebant; cuique pro his, quæ egerat, debiti præmij memoriam impendentes, quà ex causa ad meliorem singuli vertebantur viuendi normam. Eas enim optimas esse leges putabant, quibus non diuites, sed honesti, prudentesque homines fiant. Atque hæc sunt, quæ de Ægyptiorum moribus, vita, institutis summatim dicenda existimaui, quæ quidem ne ad tot citationes astringeremur, ex Herodoto, Diodoro, Pausania, Porphyrio, Eusebio, Xenophonte, Strabone, Plutarcho, Iamblicho, Luciano, alijsque verbotenus, ne quicquam apparatui deesse videretur, deprompsimus.

CAPVT III.

Totam politicæ philosophiæ doctrinam, per Osiridis, Isidis, Hori, Typhonis, siue historiam, siue fabulam allegoricè fuisse significatam.

QVomodò Regna & Imperia in sua subsistant fœlicitate, quomodò ab ea excidant, pulchrè nobis ob oculos ponunt Ægyptij per vitam Osiridis, Typhonis, Isidis, & Hori. Fuerunt quidem Osiris & Typhon ex eodem patre sapientissimo progeniti, tametsi vtriusque maxima ingenij, morumque disparitas extiterit, quod & in hiscè Ægyptijs fratribus statim ab ortu aliquot indicijs significatum, & in adultis postmodum euidentissimè comprobatum est, vti ex sequentibus ferè ex Synesio depromptis patebit. Ex his enim qui iunior erat diuinâ quâdam sorte editus atque educatus, iam tùm à puero audiendi auidus, fabularumque studiosus erat, fabula enim puerorum studium atque disciplina est, ac iam grandior factus, eius semper eruditionis desideriô flagrabat, quæ tempora, ætatemque superaret, patrique non modò aures præbuerat; sed & quod quisque solers, aut exquisitum haberet, id verò auidè deglutiebat, & caninô quidem primùm more, raptim omnia, ac simul nôsse cupiebat: quod in his sanè ingenijs vsu venit, quæ eximium de se aliquid magnumque repromittunt. Gestiunt enim, atque ante tempus impatienter exsiliunt, quasi optatum iam tum animo sibi finem polliceantur. Deinceps verò longè ante pubertatem probo & benè morato sene sedatiorem se præstitit, vt omnia non solùm modestè audiret, sed & si quid dicere, aut de ijs, quæ audierat, aut quæ quoquo modo occurrerent, sciscitari vellet, cunctantem ac rubbre perfusum cognosceret, quin & de via, ac sede Ægyptijs senibus facilè cedebat; cùm tamen eo esset parente natus, qui summum apud suos imperium administraret. Ad hæc accedebat æqualium reuerentia, naturâque insita in eo erga homines cura, adeò vt vel in ea ætate vix inter Ægyptios vllus reperiri posset, cui non ab adolescente aliquid boni à patre esset impetratum. Alter verò qui ætate maior Typhon appellabatur, ineptus, vt vnô verbô dicam, ad omnia, planèque rudis. Nam à Rege quidem Osiridi filio adsciti erant non Ægyptiæ modò, sed peregrinæ cuiusuis sapientiæ Magistri: sed id ipsum Typhon

Osiridis ingenium & natura ad virtutem flexa.

Obsequium erga seniores.

mente

Typhonis rude ingenium, & natura in vitium flexa.

mente penitùs auersabatur, ludibrioque habebat, quòd eâ re inertes ac seruiles animos fieri existimaret: fratrem verò cùm animaduerteret honestè moderatèque præceptori operam dantem, ingenuâque animi verecundiâ præditum, metûs hoc esse, ac formidinis arbitrabatur; propterea quòd nemo illum vnquam aut pugnos impingentem, aut iactatis calcibus cuiquam insilientem, aut indecorô cursu agitatum viderat, præsertim cùm agili ac repurgatô esset corporis habitu, quod erat eius animæ tanquam leue quoddam onus circunfusum. Sed neque Osiris vnquam auidis faucibus tractimque haurire, nec in cachinnos erumpere, nec immodicô risu toto corpore quati, aut succussari solebat, quæ & in dies à Typhone agebantur, & ea sola facinora liberorum hominum arbitrabatur, quod quisque vellet, aut quod cuiquam pro re nata occurreret, perpetrare. Proindè nec generis similis & indoles, nec vllius omninò hominum, & vt semel dicam, neque ipsa sui, sed varium erat, ac multiplex malum. Nunc quidem segnis atque hebes, & telluris inutile pondus esse videbatur, tantundem à somno euigilans, quantum aluo explendæ, infarciendoque, iterum somni commeatui satis esset: nunc verò vel mediocria ex ijs, quæ naturæ necessaria erant, negligebat; vt & inconcinnè saltaret; & æqualibus iuxtà ac ætate prouectioribus negotium facesseret. Corporis quoque robur, tanquam bonorum omnium perfectissimum in admiratione habebat, eòque perperam vtebatur, aut ad effringendas fores, aut ad glebis impetendos obuios quosque, acsi cui vulnus inflictum, aut damni aliquid ab eo esset illatum, de eo, quasi de testimonio quodam virtutis exultabat: quin etiam intempestiuâ libidine, ac præter ætatem turgebat, miraque erat in inuadendis mulieribus violentia. Itaque & inuidiâ in fratrem, & in Ægyptios odiô exardescebat, quod populus quidem Osiridem suspiceret, eumque in omni cantu ac sermone celebraret, nec domi tantùm, sed & in publicis etiam sacris bona ei omnia supplex à Dijs postularet, ipse verò & eiusmodi esset, & ab omnibus esse videretur; quę cùm videret Typhon, contubernalium quoddam sodalitium instituere cœpit hominum furiosorum, nec aliô quidem consiliô (nec enim is erat, qui quenquam ex animo diligeret) sed vt suæ factionis satellites, & ab Osiride alienos sibi compararet; eratque cuiuis facilè Typhonem sibi demereri, & ab eo nihil non impetrare, quæ pueris ex vsu sunt, si quid tantùm in Osiride contumeliosè insusurrasset. Ea igitur in pueris naturæ diuersitas vitæ quoque dissidium pollicebatur. Sed vt primum viarum diuortium, sensim diductum, protractô vlterius discrimine, in longissimum tandem interuallum desinit, ita in pueris accidit, quos vel minima studiorum disparitas progredientes illos, plurimum à se inuicem dissociat. At illi non pedetentim, sed subitò contraria in studia deflexerunt, cùm vtrique perfectam essent virtutem, ac vitium quâdam sorte consecuti. Vna ergò cum ætatis incrementô animorum contrarietas inualescebat, quam euidentioribus indicijs opere ipso, factisque comprobarunt. Cœterùm Osiris vix pubertatem egressus, cum his, qui Duces creati erant, imperij militaris collegam agebat, nondum quidam lege arma tantillis permitten-

Iaciuntur semina dissidij inter fratres.

te, sed is consilio iudicioque imperabat, cùm mentis instar esset, & exercitus præfectis, quasi manibus vteretur; tam deindè naturâ eius plantæ in modum augescente, maturiores in dies fructûs edebat. Prætorianis verò militibus præpositus, Regique ab aure factus, & Præfecturam vrbis ac Senatus principatum adeptus, augustiorem longè, quàm acceperat, magistratum reddebat: alter ærario præfectus (visum enim parenti erat vtriusque in minori occasione periculum facere) sibiipsi pariter, atque illi, à quo electus fuerat, dedecus labemque aspergebat, publicæ pecuniæ interuersæ sordiumque, atque in ærario administrando stoliditatis conuictus; deindè in alium magistratum translatus, si forte ei capessendo idoneus esse posset, multò sese turpiùs gerebat, & ea fœlicissimi regni pars, cui gubernandæ Typhon præfuerat, totum hunc annum pro nefasto atq; inauspicato habebat; simul verò ad alios sese contulerat, vna in eos calamitas omnis ac pernicies traducebatur. Is fuit in regendis hominibus Typhonis animus. Priuatim quidem inconcinnè ac lasciuè saltabat, vnaque cum eo ex Ægyptijs aut peregrinis petulantissimus quisque, qui eos secum cogebat, qui quiduis dicere, aut audire, patique aut perpetrare pensi nihil haberent; ita vt eorum cœnaculum omnis impudicitiæ officina esset. Vigilans porrò & stertebat ipse, & stertentes alios libentissimè audiebat, admirabilem quandam eam esse Musicam existimans: laudes quoque, præmiaque ei delata, qui petulantem hunc sonum longiùs produceret, ac longiùs, contortiùsque efferret. Ex his autem vnus aut alter, idemque omnium strenuissimus, frontem ad omnia perfricuerat, nullumque genus turpitudinis detrectans, multa fortitudinis præmia auferebat, suppetebantque insuper in propudiosæ licentiæ mercedem Magistratûs, atque imperia. Eiusmodi ergo domi fuit Typhon. Posteaquam verò sumptis publicæ rei gerendæ insignibus, habituque consederat, tunc apertè idipsum declarabat: variam ac multiplicem esse nequitiam; hæc enim à virtute iuxta, ac seipsa dissidet, eiusque partes sibi inuicem aduersantur: quippè insolens ille, suique opinione inflatus, subindè in furorem agebatur, ferociùsque Epirotico cane allatrans, aliam priuato homini, aliam familiæ, aliam vniuersæ ciuitati noxam infligebat, ac eò magis exultabat, quo grauiùs aliquod damnum ac calamitatem incusserat, quasi demùm dedecus ex domestica socordia conflatum, hominum lacrymis elueret. Sed hoc tamen vnum ex his malis commodum suppetebat; sæpè enim cùm mox alicui periculum creaturus esset, aut temerè raptus in absurdas atque inauditas suspiciones transuersus agebatur, vt lymphatis, ac fanaticis similis esse videretur, de Delphica vmbra peruicacissimè contendens. Reus verò interim effugiebat, de quo nullum postmodum verbum, aut veterno elanguerat, capitisque per aliquod tempus grauedine torpescebat, adeòque quæ agebantur, animo penitus excidebant. Deincepsque vbi sese receperat, nihilo tamen seciùs omnis effluxerat rerum mox præteritarum recordatio. Ille autem cum dispensatoribus obnixè hiscè de rebus altercatur, quotnam Medimnus tritici grana aut longiùs cyathos contineret, superuacuam quandam & importunam animi solertiam

Typhon ad Magistratus assumptus petulanter se gessit.

Crescit audacia Typhonis.

tiam

Eius somnolentia & inscitia.

tiam præseferens. Nonnunquam & somnus opportunè Typhonem inuadens hominem eripuit imminenti exitio, quo quidem correptus ille ex sella in caput deturbatus esset, nisi abiecta eum lampade aliquis ex lictoribus sustentasset: ita factum, vt tragica pernoctatio sæpiùs in comœdiam desierit; nec enim interdiù ius dicebat, vtpotè natura Solis & lucis inimica, tenebrisque accomodatior. Ac cùm id intelligeret, neminem esse, vel mediocri prudentiâ præditum, qui non summam in eo inscitiam esse iudicaret, non ille quidem suam stoliditatem accusabat, sed commune in sapientes odium profitebatur, quasi accepta ab illis iniuria, quod iudicio, & sagacitate valerent; homo vt consilij planè inops: sic insidiarum callidissimus artifex. Erat in eo vecordia cum furore coniuncta, quæ duo animi exitia, si mutuis opibus inualescant, nullum aliude st in rerum natura, nec esse potest grauius malum, aut ad profligandum genus hominum efficacius. Hæc singula & videbat pater, & intelligebat, Ægyptiorumque vtilitati prouidebat; Rex enim vnà & Sacerdos, & sapiens erat, eundemque & Deum extitisse Ægyptiorum monumentis traditum est: nec enim Ægyptijs incredibile est, infinita apud se Numina sigillatim imperasse, priusquam ad mortales terrarum imperium peruenisset, Regumque genus à maioribus, vt Piromidis à Piromide recenseretur. Igitur postquam ille Deorum in maiorum gentium Deos translatus est, ac præfinita iam dies aderat, ad eam quidem ex omnibus Ægyptiorum ciuitatibus, quod per præconem pridem edictum fuerat, tùm Sacerdotum familiæ omnes; tùm militaris indigenarum ordo conuenerat, quos omnes legis necessitas conuocabat; reliquæ verò plebi, vt abesse liberum fuit, ita omnibus adeundi potestas concessa est, non vt in creando Rege suffragatores, sed vt spectatores essent, subulcis tamen spectaculum interdictũ, & militibus, qui aut peregrini ipsi, aut ex peregrinis nati apud Ægyptios stipendia merebant, quam quidem ob causam filiorum natu grandiori longè inferior conditio fuit, ex subulcis enim & peregrinis hominibus Typhonis factio constabat, efferâ videlicet & nnmerosâ plebe, quæque inueteratæ consuetudini morem gerens, nec contra quicquam ausa, non graue illud aut indignum dedecus, sed sibiipsis quasi debitum arbitrabatur, vtpotè iure ac legibus irrogatum, & eorum generi quodammodò naturale.

Electio noui Regis.

Typhoni fauet plebs.

Erat porrò Osiridi vxor Isis nomine, quem & prudentem naturæ progressum interpretantur, fœmina moribus, vitâ & religione marito suo minimè dispar. Hæc exemplum mariti secuta, hoc vnicum satagebat, vt humanum genus beneficentiâ & inuentione rerum, & quibuscunque tandem alijs modis deuinciret; Regni bono non minùs ac Osiris intenta: Numina perpetuò Religionis cultu placabat, sacra instituebat; pro salute mariti, sceptrique commissi incolumitate assiduò Deorum aures sollicitabat. Typhonem quibuscunque modis marito reconciliatum, ad cor reducere studebat; prognatus verò ex ijs erat filius Horus nomine, qui paternâ instructione ad summa quæuis formatus, altò pectore salubria sapientissimi patris consilia & monita, tanquam sibi suo tempore vsui

Prudentia Isis cum pietate coniuncta.

vsui futura imbiberat. Porrò Osirin, toto peragrato orbe, rerumque vtilissimarum inuentione clarissimum, quem deinde Græci Dionysium dixerunt, atque ob efficacissimam illam persuadendi vim, dicendique facultatem pingere solebant cum catena, ex ore eius, ad auditorum aures perducta, vnde & fabulam postmodum de Herculo Ogmio ortam tradit Plutarchus. Porrò Osiride peregrinante, nihil nouarum rerum Typhon molitus est, Iside callidè ad eius excubante machinationes; at redeunte Osiride, ac rerum gestarum gloriâ orbi iam conspicuô, inuidiâ stimulatus nihil non egit & tentauit, nisi vt tyrannidis œstrô percitus, Osiri eliminato expulsoque, regnum Ægyptiacum in vltimam ruinam deduceret; fraude enim & astutiâ elusum Osiridem, atque intra arcam intrusum, Nilo abduxit; quod intelligens Isis omnium inops, omnia latè pererrans, neminem prætermittebat, quem de Osiri non percunctaretur, quin & pueros etiam super arca rogabat, quorum aliqui rei gestæ conscij, quid de arca factum, prodiderunt; ex quo tempore vim præsagiendi pueris inesse suspicati sunt, eorumque diuinationem obseruant; dum ludunt, garriuntque in templis sine discrimine, quicquid in mentem venit. Ex quibus nonnulli Anubim fuisse putant; Typhon verò cognito aduentu Isidis, ac callidas mulieris machinationes pertimescens, ne Osiridis manumissi salus sibi exitium foret, in quatuordecim partes discerptum abiecit; Isis inuentas partes in integrum compagmentans, dum pudendum deesset, cereum eius loco substituit, & hoc pacto, veluti Numen Sacerdotibus colendum proposuit. Osiri itaque Typhoniâ malignitate extincto, Horus à Matre instructus, Typhonem aperto bello aggressus, tandem vicit, vinctumque matri tradidit; Isis verò non ita solutum dimisit; quin in eius machinationes continuò intenta, certis quibusdam eum repagulis coërceret; hæc est summa Osiridis & Typhonis ἀντιτεχνία, quâ quid Ægyptij indigitârint, videamus. Osiris sceptro in formam oculi concinnato sublimis, Architectonicus Regis cuiuspiam omni virtutum genere instructissimi intellectus, siue ratio est, cuius bonitate, iustitiâ, pietate, sollicitudine & religione, regnũ omni felicitate compleatur. Typhone verò contrà, Rex notatur tyrannus, cuius pro ratione voluntas, iustitiæ desertor, Regni inuersor iniquus, propriorum commodorum amator, subditorum oppressor, sanguinum dipsas, totius iniquitatis officina; cuius ambitione, libidine, auaritiâ, susque deque ferantur omnia, quique tandem conuulsis iustitiæ fundamentis, vastatisq; religionis propugnaculis, imperium in vltimum deducat exitium. Huic se Isis vxor Osiris, id est, prouidentia siue prouida voluntas, seu prudens in omnibus progressus summâ curâ & vigilantiâ, & labore indefesso, ardente boni communis desiderio opponit; cuius perspicaci dictamine omnia Regia munia & ministeria rectè disponuntur, Typhoniæ machinationes explorantur, tumultus & seditiones ciuiles Typhonis malignitate obortæ maturè supprimuntur, atque extinguuntur. Quibus quidem sic prudenter constitutis, mirùm non est, nasci Horum, pulchram illam politici Mundi harmoniam; quæ, vti est ordinis disciplina, rerum amussis, actionum humanarum basis, conseruationis

Isidis eloquentia.

Osiris inclusus in arca committitur Nilo.

Osiris proponitur colendus veluti Numen.

Quem principem designet Osiris.

Quem principem designet Typhon.

Prouidentiam denotat Isis.

Quid indigitet Horus.

mundanæ fulcimentum; ita, dum clementiam iustitiæ, pietatem fortitudini, modestiam magnanimitati nectit, hoc idem præstare videtur in Mundo politico, quod in vniuersi conseruatione Author naturę Deus, dùm mala bonis, consona dissonis, summâ proportione temperat. Hinc Typhonem ab Horo filio captum, non quidem omninò liberum dimisit Isis, apprimè gnara, quantum aduersarij alicuius zelus, principis acuat ingeniũ, ad se quouis modo, contra technas & callidas artes aduersæ partis defendendum. Verùm hæc omnia fusiùs exponamus.

Regni alicuius diuturna pax, & beatitudo semper suspecta esse debet.

ITa humanæ conditioni comparatum est, vt nihil sub Sole firmum, nihil stabile, nihil diuturnum, nulla tàm exactis legibus pax firmata sit, quæ non tandem suæ patiatur beatitudinis naufragium. Docet hoc ipsum Osiridis regnum, totius fœlicitatis exemplar, quod tandem à Typhone subactum, de summo fœlicitatis fastigio, in vltimam confusionem deductum, memorant historiæ; vbi enim summa sine metu pax, ibi necessariò securitas; vbi securitas, ibi liberior viuendi licentia; vbi hæc, ibi crescentibus longâ pace bonis mox nascitur prosperitas, cuius comes luxus est, luxus inuidiam veluti lucem vmbra sequitur, inuidia, iurgia, dissidia, persecutiones ac bella mouet; bella tandem, vti seditionibus & tumultibus intestinis omnia concutiunt, ita vltimum quoque regno exterminium minitantur. Typhon exoritur, qui corpus Osiridis, siue regnum per seditiosorum hominum factiones, veluti in partes diuisum, dùm corpus vnione suâ dissoluit, illud in pernitiosam multitudinem distractum, tandem in ruinam ducit; quam haud dubiè incurreret, nisi Isidis prouidentia, obortis regno procellis, maturè consuleretur; nisi per Horum, conclamatis penè rebus, consiliô, & prudentiâ media pararentur conuenientia, atque sic Regnum inductâ temperie, suæ harmoniæ, id est, Horo restitueretur. Interuenientibus in huiusmodi calamitatibus vt plurimum spe & metu, amore & odio, sic vt in calamitate acerbissima, tanquam in fundo Pandoræ pyxidis subindè insit ardentissimus spei vigor. Namvti in fortunæ maximis blandimentis, rerumque vberrimo statu, summus est metus, maiori interdum afficiens cruciatu, quàm vel ex possessi perditione dolor afficiat; ita ferè extremum gaudij luctus occupat, & à luctus acerrimi puncto, fœlicitatis auspicia reducuntur.

Harmonia Reip. consistit in obediẽtia subditorũ Principi facienda.

Porrò tam diù Respublica harmonicum statum conseruat, quamdiù membra capiti, hoc est, subditi, Principi, perfectâ concordiâ & pace fuerint confœderata: tota verò harmonia Imperij, & Reipublicæ mox destruitur, vbi diffidentia, dissidiumq; , vbi Religionis mutatio, & animorum contra Principem factiones fuerint exortæ; si prætereà Princeps quoque in Tyrannum degeneret, subditorum bonum non quærat, si moribus & inclinationi subditorum non condescendat, si luxu, superbiâ, & auaritiâ diffluat; si iustitiâ sepositâ, omnia promiscua, & impunita quâdam pec-

Disharmonia Reip. in quo consistat.

candi

candi licentia confundantur; vbi non verè viuitur, vbi quisque suo emolumento bonum metitur publicum, vbi salutem propriam alterius duntaxat excidiô meditatur, vbi omnis iustitia torpet, omnis ordo & disciplina discerpitur, fides abrumpitur, laxatur pietas omnis, vbi erga proximum quemque humanitas plusquam barbaricâ feritate refrixerit; dum enim vnius Reipublicæ membrum, alterum alteri non compatitur, marcescit totum, atque in tabum diffluit, & sicuti corpus harmonicum mox destruitur, vbi vehemens humorum discrasiâ suas habenas laxauerit, ita Respublica vbi iniuriâ Regum, morumque pessimorum consuetudo insurrexerit; contrà, vti corpus per animam perficitur, ita Respublica per religionem, (loquor autem hìc de vera illa, & solùm salutifera religione orthodoxa Catholica). Nam vti anima est tota in toto, & tota in qualibet parte, ita ad harmoniam Reipublicæ conseruandam, religio vna, vni ab omnibus fidei articuli, quos credant, tenendi, & obseruandi sunt, sine qua religione, nec Princeps suum officium, nec subditi faciunt, sine ea nulla societas, quia nulla fides; non iustitia, non virtus, sed fraus, licentia, proteruitas, & vno verbo hominum rerumque omnium nascitur confusio, & quemadmodum inter animam & corpus, ita inter Regem & subditos, inter Principem & populum, summa debet esse conspiratio, sine qua meritò totius ciuitatis fundamenta, veluti periculoso fulmine discinduntur. Nam quòd regnum tutum, cuius custos populi metus est? quæ ciuitas salua, in qua multitudo vi & armis suppressa viuit? vt igitur Respublica perfectè sibi consonet, tritonus tollendus, euitandus tritonus cum diapente, diatessaron cum semitonio aut ditono prorsus eradicanda, diapason cum diatessaron, similiaque maximæ dissonantiæ monstra omnibus modis fugienda, hoc est, dissidia, tumultûs, morum pessimorum vigor, dictæ religionis in varias hæreses discissio, haud quaquam permittenda; fuerunt enim hæc nullo non tempore, maxima ingentium calamitatum, euersionisque Regnorum Imperiorumque seminaria.

Religio Reipublicæ conseruandæ necessaria.

Sub spe metuque, id genus alia multa conuersionis seminaria in extremorum alterutro sæpiùs occultantur; nam & peccatis grauissimis, pœnitudo summa succedit, rebus præclarè gestis, vt plurimùm fastus & insolentia vel obliuio sui; vrget vnius gloriam alienus liuor, infortunium leuat commiseratio; egestati ingenium fauet atque industria; opulentiæ inquieta sollicitudo; assistit stultitiæ summa securitas, doctrinæ vel sasapientiæ, periculum multiplex, & ærumnarum seges. Atque hoc est, quod Isis Typhonem, Hori fortitudine captum, non vndequaque liberum dimisit, sed detinuit ad cautelam, tanquam curæ & vigilantiæ in Regno administrando incitamentum. Typhone enim prorsùs extincto, regnum socordiâ ciuium veluti concussum, suapte mole cadere necesse foret; sat regni persecutio est; calcaria ad prouidè in omnibus vigilanterque agendum, sunt occultæ hostium machinationes; quibus fit, vt regnum tandem pristino vigori restitutum consistat.

Verùm hanc fabulam Osiris & Typhonis sub persona Iouis & Typhonis exhibentes Poëtæ, ad politicas considerationes hoc pacto traducunt.

Fabula Poëtarum de Ioue & Typhone.

cunt. Iuno indignata, quòd Iuppiter Palladem genuisset ex se, sine adiutorio suo, Deos omnes, Deasque precibus fatigasse dicitur, vt Pallas sine Ioue partum quoque ederet; victa itaque importunitate Iunonis, terram concussit, ex quo motu Typhon natus est, monstrum ingens & horrendum, qui & mox serpenti, vti belluini eiusdem mores ferebant, ad alendum nutritio datus est; postquam adoleuisset, bellum Ioui mouit, in quo & superatus, victusque in potestatem Typhonis venit, qui & eum in humeros sublatum in regionem obscuram, desertamque transportauit, ibidemq; neruis manuum & pedûm concisis, mutilum mancumque reliquit. Mercurius autem neruos Typhoni suffuratos, Ioui restituit. Iuppiter vigori pristino restitutus, Belluam rursus aggressus fulmine verberauit; ex cuius sanguine serpentes nati feruntur; tùm demùm ruentem, fugientemque, Æthnam super eum iaculatus, monte oppressit. Hanc fabulam aptè sanè variæ fortunæ Regum & vicissitudini applicant. Reges enim regnis suis non secùs ac Iuppiter Iunoni, matrimonij vinculis iuncti rectè censentur.

Tumultus populorum vnde originē habeant.

Sed accidit nonnunquam, vt imperandi consuetudine deprauati, & in tyrannidem vergentes, omnia ad se trahant, & contempto Ordinum & Senatus sui consensu, ex sese pariant: id est, ex arbitrio proprio & imperio mero cuncta administrēt Id populi ægrè subindè ferentes, & ipsi moliuntur caput aliquod rerum ex sese creare & extollere. Ea res ex occulta solicitatione nobilium & procerum ferè initia sumit, quibus conuenientibus, dùm populi sollicitatio tentatur, ex ea tumor quidam rerum (per Typhonis infantiam significatus) sequitur. Atque iste rerum status ab insita plebis prauitate, & natura maligna (serpente Regibus infestissimo) nutricatur. Defectione autem viribus coalitâ, postremò res in apertam rebellionem erumpit; quæ, quia infinita mala & Regibus, & populis infligit, sub dira illius Typhonis effigie repræsentatur, in qua centum capita, ob diuisas potestates; ora flammantia, ob incendia; anguium cingula, ob pestilentias (præsertim in obsidionibus,) manus ferreæ, ob cædes; vngues aquilini, ob rapinas; corpus plumis contectum, ob perpetuos rumores, & nuncios, & trepidationes, & huiusmodi. Atque interdum rebelliones istæ tam prævalidæ sunt, vt Reges cogantur, tanquam à rebellibus transportati, relictis regni sedibus, & vrbibus primarijs, vires contrahere, & in remotam aliquam, & obscuram prouinciam ditionis suæ se recipere, neruis, & pecuniarum, & Maiestatis accisis: sed tamen non ita multò post fortunam prudenter tolerantes, virtute & industriâ Mercurij neruos recipiunt, hoc est, affabiles facti, & per edicta prudentia, & sermones benignos, reconciliatis subditorum animis, & voluntatibus, subindè alacritatem ad impensas conferendas, & nouum auctoritatis vigorem excitant. Nihilominus prudentes & cauti aleam fortunæ tentare plerumque nolunt, & à pugna abstinent, sed tamen operam dant, vt aliquô facinore memorabili existimationem rebellium frangant. Quod si ex voto succedat, illi vulneris accepti conscij, & rerum suarum trepidi, primò ad fractas, & inanes minas veluti serpentûm sibilos se vertunt.

Monstruosa Typhonis effigies.

Hæc fabula politicæ documenta continet.

Dein-

Deindè rebus desperatis fugam capessunt. Atque tùm demùm, postquam ruere incipiunt, tutum tempestiuumq; Regibus est, copijs & vniuersâ mole regni, tanquam Æthnæ monte, eos persequi & opprimere.

Consectaria politica.

EX his patet, omnes qualescunque tandem illi sint status, mutationibus obnoxios esse; vti enim summæ contrarietati expositi sunt, ita continuò quoque rancore, æmulatione, inuidiâ, suspicione, & ambitione laborant, continuis ardent odijs, insidijs, proditionibus, bellis, offensis; inibi destructio alterius, cedit in augmentum & conseruationem propriam; instrumenta, ex quibus construuntur stabilimenta quietis, ita sunt subtilia, ita delicata, vt, dùm varijs subijciuntur euentibus; dùm occultis causarum catenis connexa sunt, periculosis ad hæc improuisisque occasionibus substant, fieri non possit, vt non varias humanæ conditionis sortes experiantur. Quantas Rerumpublicarum mutationes, quot Regnorum euersiones, Imperiorum destructiones, Monarchiarum ruinas, nouimus, accidisse? Quis Principum adeò felix est, vt discordias, & τεχνάσματα vicinorum Principum, insidias remotorum euadat? quis à factionibus potentum, à coniurationibus subditorum, à perniciosissimis populi seditionibus, à discordijs cognatorum, ab infidelitate gubernatorum regni, à perfidiâ principum militiæ, ab ipsorum militum rebellione, ab inuasione exterarum & barbarum gentium inundatione se immunem exhibeat? si potentiâ, robore munitus fuerit, plures contra se veluti factô agmine, concitabit; si inferior, exteri Principes in auxiliares manûs inuocati, demptâ libertate, mox eum sui iuris subijcient; si debilis, vel primô ictu conuulsus, viribusque potentiorum in vltimum calamitatis barathrum præcipitatus, omnium bonorum iacturam faciet. Solus itaque is beati titulo existimabitur Princeps, qui bonitate causæ fretus, iustitiâ armatus, religionis ardente zelo impulsus, suâ, summâ intentionis sinceritate & rectitudine, omni passionis impetu liber & solutus administrârit. Hôc pactô hisce medijs Isis infirma cœteroquin ac imbecillis fœmina, Gygantæam Typhonis immanitatem, Titanumque atrocissimas machinationes elusit, prostrauit, ac regnum penè extinctum suæ integritati restituit. Principes expositi ad infœlicissimos euentus.

CAPVT IV.

Ex Mundorum dispositione, & subordinatione Aegyptij Rempublicam suam administrabant, & hac vnicâ ratione illud perpetuò stabiliri posse contendebant.

AEgyptij profundissimis animi contemplationibus assueti, cùm admirandum quendam rerum ordinem in trium Mundorum, Archetypi, Angelici, & Sensibilis huius Mundi ex astrorum orbibus, & elementorum

torum quaternione constituti seriebus elucescentem aduerterent; illud ceu vnicum & oportunum politicæ gubernationis exemplar ob oculos sibi propositum crediderunt. Supremum enim omnium Numinum Numen, Archetypus, inquam, seu idealis Mundus, dùm Vniuersum tantâ legum æquitate gubernat, tantâ prouidentiâ disponit, tantô amore & benignitate conseruat; quid aliud nobis exhibet, nisi veluti quoddam Monarchici status absolutissimum exemplar? Quid Genialis, siue Angelicus Mundus, in tot classes distributus, in tam varia munia & ministeria distinctus, tam admirabili ordinum dispositione conspicuus; in quo tametsi varij atque disparati dominij, & subiectionis gradus sint, omnes tamen hoc vnum satagere videntur, vt omnes vnâ voluntate, & scopô concatenati, in vniuersi conseruationem conspirent. Quid, inquam, aliud nobis hoc ipso, nisi Aristocraticæ politiæ status designatur? cuius tota felicitas est vnio & concordia optimatum; stabilimentum eius, boni communis in singulis cura & amor: quid denique sensibilis hæc Mundi machina, ex astrorum orbitis, elementorumque corruptibilium mobili & instabili miscellâ composita, aliud nobis, nisi Democratici status, seu plebæi dominij statum proponit, tantò periculosiorem, quantò maiori mutationi, & factiosorũ hominum turbationi magis eum obnoxium videmus. Ægyptij itaq; hæc attentiùs considerantes, illum non immeritò statum cõseruationi aptiorẽ censuerunt, qui Archetypæ Monarchiæ similior, & mutationibus minùs obnoxius foret; in qua cùm Angelici Spiritus vnius Monarchæ summi rerum Authoris nutui pareant, horum verò singulæ rerum creatarum in hoc sensibili Mundo classes, absoluto & perfecto dominio subijciantur; summô studiô incumbebant, vt ad hanc monarchici status, veluti ad exemplar quoddam suam adornarent Monarchiam.

Deus perfectissimum Monarchici status exemplar.

Per vnitatem Angelici Mundi designatur fœlicitas politici status.

Per mobilitatem sensibilis mundi designatur democraticum dominium.

Monarchia perfectissimus status.

Quemadmodum enim in vno corpore physico, membrorum concordiâ & colligatione, actiones suas harmonicas mens exerit & perficit, vnoque spiritu, eadem membra colligat; haud secùs vnum imperium, dùm potestate vnius, vel plurium vnitorum in Republica regit, imperat, cuique prouidet, leges dicit, firmat concordiam, humanæque societati necessaria exequitur, communicat commercia, actiones & amicitias conuenientibus præceptis, quæ vel natura, vel necessitas suadet, inuiolata conseruat; pulcherrimam in hoc politico Mundo, Mundo vtrique paulò ante descripto prorsus analogo, harmoniam deducit; & sicuti in fidibus, & tibijs atque cantu ipso concentus est quidam tenendus ex distinctis sonis, quem immutatum ac discrepantem aures eruditæ ferre non possunt, ijsque concentus ex dissimillimarum vocum moderatione, concors tamen efficitur & congruens; ita ex summis, infimis, medijs, interiectis ordinibus ac sonis, moderatâ ratione ciuitas consensu dissimillimorum consistit; & quæ harmonia à Musicis dicitur in cantu, ea est in ciuitate, seu Republica, concordia, arctissimum atque optimum omni in Republica incolumitatis vinculum, quod sine iustitia nullo pacto esse potest: iustitia autem, nisi ab authoritate alicuius, qui supremam habeat potestatem dependeat, suum effectum, consequi non potest. Quot verò sunt

Quod est mens in corpore, est Monarcha in populis.

Harmonia politica.

Rei-

Reipublicæ species, tot debent esse supremæ potestates, in vnaquaque vna, sicuti in vnoquoque corpore physico vna, quæ imperat anima, vna vitalium operationum, per totum corpus diffusarum moderatrix, non duæ; in Mundo vnus Deus, qui ineffabili suâ prouidentiâ omnia in eo concentu moderatur & dirigit; duas autem in Republica potestates esse supremas, æquali potentiâ & imperiò res administrantes, fieri non potest; cùm supremum in suo ordine, priorem non admittat, nisi subordinetur ad aliquid; si duas constituas, iam dissonantia politici corporis in foribus est, dùm ciuili corpore diuiso, ex vna duæ, vt sint Respublicæ, necesse sit. Nec obstat supremam potestatem administratores, distributoresque admittere plures; hi enim non supremam, sed vnam omnes, vt in Aristocratia atque Democratia fit, habent potestatem; in Monarchia verò penes vnum rerum omnium potestas est, à quo reliqui, qui sub eo Rempublicam, principatum, vel regnum per partes sibi creditas moderantur, pendent; suamque Rex per præpositorum ministeria, non secùs ac vis animæ per totum corpus diffusaque membra, veluti per instrumenta quædam, suam exercet authoritatem; sicuti harmonia in hoc vnico consistit, vt vna chorda aut fistula semper grauiùs aut acutiùs, & acutiùs [illegible] siue tonatim sonet, ex quarum denique artificioso symphonismo intenta melodia nascatur.

In Republica vnitas amari debet.

Hinc summus ille rerum Harmosta, mox ac magnum illud Mundi systema harmonicum ineffabili quâdam registrorum varietate condidisset, veluti Archichoragus, singulis quibusque creaturis, cœlis, elementis, animalibus, arboribus, frondibus, & fluminibus, reliquisque, quæ fecit, operibus, proprios sui generis principes & choragos constituit. Spectamus huius rei necessitatem in omnibus penè rerum naturalium classibus; homo dùm nascitur, ne pereat, alio, qui ipsum dirigat, indiget; omnia animalia vnus regit homo; hominem ipsum in eo diuinior pars, anima, in ipsa anima duæ partes, irascibilis & concupiscibilis rationis dictamini subijci debent. Inter membra corporis, vnum est præcipuum, cuius arbitrio omnia reliqua mouentur, siue illud sit caput, siue vt alij, cerebro cognatum cor: hoc pacto Angelis Angelum Principem, spiritibus Spiritum, sideribus sidus, Dæmonem dæmonibus, auibus auem, bestiam bestijs, serpentem serpentibus, piscem piscibus, hominibus præfecit hominem, qui est Verbum incarnatum Christus IESVS. Sitque adeò imperare, regere, subijci, regi, & gubernari iuris naturæ, diuinoque & humano gentium, & ciuili prorsus consentaneum. Certè cùm mira hæc Mundi diuersitas ex quatuor elementis, contrariarum qualitatum spiritualium, corporaliumque rerum substantijs constet, nisi is certa subordinationis harmonia & symmetria colligaretur, certisque legibus subiectionis regiminisque temperaretur, pulcherrimum Mundi harmonicum corpus breui consumi necesse foret; nec enim possent partes tam diuersæ in eo perseuerare, si singulæ per se promiscuo & indifferenti regimine opera sua perficerent, quin potestas potestati æquali occurrens, perpetuâ discordiâ & irreconsiliabili dissidio omnia possideret, alienaque quæ regere non nouit, nec conueniunt, in suam perniciem vsurparet. Ordo

Politicus status imago gubernantis Dei.

Exemplum rerum naturalium.

Ordo Mundo necessarius.

Ordo itaque in omnibus necessarius est, vt pulchrè Bonifacius relatus à Gratiano: Ab hoc, inquit, dispensationis diuinæ consilio, gradus diuersos & ordines constituit esse distinctos, vt dum reuerentiam minores potentioribus exhiberent, & potentes minoribus dilectionem impenderent; vera concordia fieret, & ex diuersitate contextio, & rectè officiorum gereretur administratio singulorum. Neque enim vniuersitas aliâ poterat ratione subsistere, nisi huiusmodi magnus eam differentiæ ordo seruaret: quia verò quæque creatura in vna eademque qualitate gubernari, vel viuere non potest, cœlestium militiarum exemplum nos instruit, quia dùm sunt Angeli, sunt & Archangeli, qui quidem non sunt æquales, sed in potestate & ordine, sicuti notum, differt alter ab altero: sicuti enim, vt suprà quoque dictum est, ex diuersi toni fidibus, melodia nascitur suauissima, ita societas in Republica imperantium & obedientium; diuitum, pauperum; nobilium, plebeiorum; doctorum, artificum, & id genus diuersorum graduum, personarum, statuum efficitur pulcher quidam concentus, concordia laudabilis, felix, & penè diuina. Quod enim vni voci deest, ex alia suppletur, & quod vni deest, ab alia communicatur; neque enim bona harmonia nasci potest ex vnius toni chordis, vel ex instrumento, cuius omnes in vnisonum extensæ sunt fides. Ita Respublica consistere minimè posset, si omnes essent æquales; apparet harmonica hæc æqualitas ex ipsis diuersis statibus, quibus Diuina prouidentia homines constituit, dùm alium summum Sapientiæ apicem attingere; alium omni virtutum genere refertum; alium nullo animi ornamento præditum esse; alium item ad summum dignitatis apicem, alium ad incitas & infimam paupertatem depressum, alium abundare, egere alium, alium diuitem, pauperem alium, alium perpetuis delicijs opumque affluentia gaudere, alium perpetuis laboribus vitam miserabilem agere, videmus. Cur itaque bonitas Dei non omnes æqualis conditionis fecit? Hanc, inquam, mortalium sortem nobis obijciunt ij, qui omnem prouidentiam impiè negantes, omnia casu euenire arbitrantur; Quæro ego ex ipsis contra, Cur ipse Opifex non fecerit omnia animalia Angelos, aut omnes planetas Solem, siue omnia membra oculos? Si enim omnes artus essent oculi, vbi manûs, vbi pedes, vbi os, stomachus, aliaque membra corpori necessaria? Et si omnes planetæ, Sol, vbi Luna; suscipiens siderum genituram, vt nobis partum edat? vbi Mars roborans, Iuppiter æquans, Mercurius acuens, Saturnus consolidans, Venus amore connectens? Et si omnia animalia Angeli, vbi homo peculiaris imago Dei? vbi equi ipsum portantes? vbi boues & oues humani victus ministri, imò cibus? vbi animalia, & iumenta, quæ ad mundi ornatum, & hominis seruitium producta sunt. Sicuti igitur non est consonantia, si quilibet neruus instrumenti esset nete aut hypate, mese aut paramese, vel quoddam huiusmodi ἰσόφωνον, cùm ex paribus disparibusque chordis aut vocibus, prout harmonia Mundi requirit, consonantia generetur; si enim omnes Doctores, Sapientes, Principes, diuites essent, mundū perire necesse foret. In hac igitur diuersitate ingeniorum, professionum, in hoc diuer-

Diuinæ prouidentiæ vis in diuersis statibus hominum.

Mira distributio rerum in Mundo.

so fortunæ iactu, politici Mundi symphonismus primariò consistit, & sicut in humani corporis structura, diuersa membra diuersis officijs destinata in bonum vnum, bonamque conseruationem indiuidui conspirant, ita & diuersa politici Mundi membra in Reipublicæ salutem, concordiæque conseruationem conspirare debent; quocirca totius humani generis pulchritudo in indiuiduorum varietate est, quæ diuersissima summus moderator, in vnius mystici corporis, sub Christo θεανθρώπῳ harmoniam traxit. Quæ consonantia & Mundi, & politici corporis tantâ elegantiâ ac suauitate conducta est, vt nulla perfectior inueniri queat. Harmonia status politici

His igitur natura differentibus, assignata sunt dona varia, vnicuiq; iuxta propriam virtutem & dispositionem, quibus etiam præmia redduntur secundùm opera ipsorum, proportione geometricâ, vt quæ sit proportio munerum ad munera, & meritorum ad merita, eadem sit proportio præmiorum ad præmia, atq; hâc proportione non Deus duntaxat reddet, singulis præmia, sed & Respublica ciuilis; quæ mundani, imò archetypi mundi imago quædam est, gubernationem suam instituit.

Quoniam verò vt ad Ægyptios reuertamur, maximi in benè beatèq; instituendæ Monarchiæ ratione, momenti est, archetypam rationem continuò ob oculos positam expendere, atque hinc iuxta intentam analogiam, corpus politicum formare & elaborare. Ægyptij huius tam diuinæ artis minimè ignari, statim à primis nascentis imperij incunabulis, vniuersam Ægypti Monarchiam, ad totius vniuersi normam & ideam, in certos quosdam Nomos seu Curias, aut præfecturas mysticâ quâdam & arcanâ ratione, vti in præcedentibus dictum est, diuiserunt; quibus singulis totidem ex Optimatibus sacerdotes, religione & sapientiâ conspicuos, qui à nutu, & arbitrio Regis Monarchæ dependerent, præfecerunt; quorum officium erat, populum, cui præerant, in cultu Deorum instruere, sacrificiorum ritus & cœrimonias in Geniorum, qui præfecturis præerant, placatione, sine qua Regnum consistere non posset, inuiolabili vigore seruandas edocere; summô rigore in mores degeneres animaduertere; milites ad patriæ defensionem; agricolas ad agrorum, camporumque, humanæ vitæ pernecessariam culturam; opifices ad ciuitatum templorumque ornatum, ad ciuili denique necessitati, pro artis vnicuique propriæ conditione, subueniendum excitare; omnes eos, qui rem suam præclarius egissent, oblatis præmijs honorare; denique quotannis Regi de cunctis gubernationi eorum subiectis ritè administratis rationem redderent. Sic fiebat, vt regnum, Sacerdotum operâ, quibus solis ad regni successionem aditus esset, summô amoris affectu, vnanimique omnium conspiratione administratum, in perpetuo vigore consisteret. Porrò vniuscuiusque Nomi præsidem Genium cognoscere & explorare discebant; quem cognitum, per rerum species et analogas, sacrarumque sculpturarum apparatum, ita se flectere posse credebant; vt dùm particulari inclinatione in commissi sibi Nomi curam & tutelam sese impendit, regnū non tàm humanâ, quàm Deorum immortalium prouidentiâ administratum; sine vllo externæ inuasionis metu, seipso consisteret; adeòque non pri- Monarchia Ægyptiorum ad Vniuersi normam conformata.

ta tantùm ſingulorum Nomorum templa, ſed tota Ægyptus ſtatuis ſupernarum mentium conſpicuis, veluti totidem aris, Archetypi & Genialis Mundi templum exactiſſimè exhiberet; in quibus continuis ſacrificijs, hymnis, precibuſq; pro ſalute patriæ,& pro cõmunium calamitatum procellis auertendis Numina ſollicitabantur; ſiquidem nihil religione habebant antiquius, nulla res ardentiùs in ſacris libris ijs inculcabatur; qua ſtante, ſtare regnum, Genios naturali amore ad id conſeruandum ſuccurrere; quâ per improbos mores vacillante regnum diù conſiſtere non poſſe, atque adeò Genios regni ſibi commiſſi tutelam curamque prorſùs deſerere opinabantur; quo facto, quid regnum Geniorum præſidio deſtitutum, aliud, niſi vltimum exterminium expectare poterat.

Conſectarium primum politicum.

Cur ſubditi naturaliter timeant principes ſuos?

Patet hinc horrendarum nullo non tempore in Imperiorum ſtatuumque mutatione cataſtrapharum cauſa. Nonnè Rex homo eſt cœteris hominibus ſimilis? Videmus tamen omnes ei ſe ſummâ reuerentiâ & timore ſubijcere, quod quidem fieri nullâ ratione poſſet, niſi Deus illi timoris ſui characterem impreſſiſſet, quô Principi ſignato euectoque, cœteri timore quodam reuerentiali, & occultâ quâdam vi compulſi, ſubſint. Quod totum per principatuum illorum,ſupremorum Principum ordinem exequitur. Quod ſi verò per indignam, ſceleribuſque contaminatam vitam ſibi Reges, Principeſque tùm Dei, tùm Principatuum influxui obicem poſuerint, ecce protinùs,veluti per peccata publica deleto in Principe charactere timoris Dei, populus à conſono in diſſonum deflectitur, rebelliones mouentur, iugique Principis tanquam charactere timoris Dei indigni, fit abiectio: vt proindè mutationes imperiorum, regnorumque tranſlationes, principatuum, rerumque publicarum extirpationes, aliam, quàm diximus, originem non habeant; meminerit igitur Princeps ita vitam ſuam inſtituere, ita iuſtitiam & pietatem colere, vt principatus ſiue præſides Archangelos ſemper ſibi propitios inueniat; vtpotè,ſine quorum perpetuâ tutelâ & aſſiſtentiâ nec regnum, nec regnator ſubſiſtere queant. Eadem cauſâ Deus animalibus etiam ferociſſimis characterem amoris impreſſit, vt videlicet homini, propter quem condita erant, ſubeſſent, eique obedirent. Videmus debiliorem robore puerum, vel ingentem Elephantum, ferociſſimumque Leonem manuducere, regere, verberibus, & quocunque voluerit imperioſè ducere; belluamque ei in omnibus obedire, eidem ſe in omnibus ſubmittendo. Certè non alia de cauſa, niſi quòd ordinis ratio præſcribat, & quia homini, character timoris Dei impreſſus, omnia eidem ſubeſſe cogit. Eadem in ordine animalium ſpectantur; quod enim vnum animal aliud timeat, etſi robore & magnitudine multò eô inferius (vt Elephas arietem, gallum Leo) cauſa eſt, quod ſub præſididio ſint ordinis altioris, characteremque principatus gerant, quem inferiora naturali inſtinctu, dùm cognoſcunt, reuerentur; vides igitur quàm omnia mirabili nexu coniuncta, conſonent.

Vndè ruinæ & tranſlationes regnorũ & imperiorũ.

Cur ferociſſimæ quæuis belluæ homini ſponté ſe ſubmittant?

nent. Relucet & hic concentus vel in ipsis fortuitis rebus (si tamen aliquid in rerum natura fortuitum & casuale dici potest) vt cum tempore Pauli V. Pontificis, Aquila vinculis soluta auolando paulò ante dicti Pontificis electionem Draconis imagini, quam Burghesiorum gentilitia insignia continent, insidens, ex eadem familia Pontificis electionem designauit; voluit enim vt nonnullis in mentem venit, Deus per Angelos principatus, principis volucris augurio, principatum orbis indicare. Nonne etiam in admirationem trahit, quod accidit etiam Vrbano huius nominis Octauo? Nam dùm Cardinales de eligendo Pontifice tractabant in conclaui; super tectum cubiculi Maffei Barberini inuentum est examen apum, hoc est stemma Barberinæ familiæ, perindè acsi eius apes gentilitiæ ad supremum fastigium priùs designassent Cardinalem Maffeum, quem Patres purpurati adorarent Vrbanum. Quia verò principatus terrenus dissonus ex se est, & deformis, nisi consonus sit in seipso, & cum alijs, & per hanc consonantiam decorem & pulchritudinem acquirat; ideò superiorum ministerium, Principi necessarium est, & hoc virtutum efficit ordo, quarum fauore comparatâ constantiâ ac robore, fortes contra vitiorum voluptatumque irritamenta efficimur. Sed vt & contra has aëreas potestates inuidiâ & malitiâ plenas præualeamus, supercœlestium diuinarumque Potestatum præsidium nobis necessarium est; ne etiam mundanis affectibus præpediamur; sed illos appetitui rationali harmonicè subijcientes, dominemur nobisipsis, Dominationum assistentia nobis erat necessaria. Omnium itaque inferiorum obtento dominio, restat, vt ad Deum conuersi ipsi soli vacemus: quod fit, si memoriam supercœlestium, per Thronorum subsidium, retineamus, eademque Cherubicâ illustratione contemplemur; donec cognato tandem parentique summo, Monadi diuinæ per ardorem Seraphicum vniamur; vndè quemadmodum per Angelicos gradûs Opifex rerum in nos suâ virtute descendit, sic & per eosdem ad ipsum, à quo processimus, redeamus, veluti per quosdam virtutum gradus, quorum primus rationalis naturæ gradus, per sensus nos coniungit Angelis, imaginatio Archangelis, timor Virtutibus, Potestatibus dolor de peccatis, ratio Principatibus; vt enim hæ Spiritibus, ita ratio sensibus, & affectibus præest; amor Dominationibus, Thronis intellectus, Cherubinis intelligentia, spes denique vniat Seraphinis, hi enim proximè conducunt ad Deum, qui est spes omnium finium terræ.

Euentus mirus in electione Pauli V. Pontificis.

Portentū circa electionē Vrbani Octaui.

Quid Virtutes influant in homines?

Potestatum influxus.

Dominationū influxus.

Vides igitur, vt Ministri hi Ordines, Harmostæ summo tribunali assistentes, vt fidi sint, omnia in consonantiam cum Principe eorum deducere satagunt; præueniunt enim coniuncti psallentibus, & ipsi ἁρμόνιζοντες tanquam cœlestis Odæi modulatores, omnes chordas vocesque in summo illo Dei monochordo adaptantes, vt illud reddant concinnum suauissimumque, vt si quæ sint inutiles fides, vel moduli dissentientes, eas abijciant, rescindant, reprobentque, ne in mundano, cœlesti, vel humano polychordo aliquid dissonum reperiatur; gaudent itaque omnia mouente patre, teste Dionysio, à Deo siquidem moti mouent orbem, & isti corpora nostra, cœteraque inferiora ad eam consonantiam disponunt, quam iubet ipse primus rerum omnium Motor.

Angeli cœlestis Odæi modulatores.

Consectarium secundum politicum.

PAtet hinc vana quorundam de grege Epicuri porcorum præsumptio, qui pernitioso eiusdem dogmate, veluti temulenti atque in transuersum acti, ad ἀταραξίαν quandam, mortalium animos redigere satagebant; cùm enim animaduerterent duos esse præcipuos huius orbis Tyrannos atque carnifices, spem scilicet & metum, vt pacarent hominum mentes, iam omni excusso Numinis metu (cui dùm alligantur, putant, quietas esse non posse) conati sunt rerum omnium, quæ quotidiè spectarentur, naturales reddere rationes, atque ex vno cœlo, per intermedias classes, fatorum necessitatem demonstrare; quibus ne assentiamur temerè, purioris philosophiæ Antistites monent; atque ipsa Veritas, seu Christi viua doctrina præmonstrat. Quanquam ex abundanti eiusdem bonitatis sinu, illa etiam contestantur, quæ quidem sensibus obuia, præter tamen communem naturæ cursum, quàm rarissimè fiunt. His enim ostenditur, Deum penes se alium habere ordinem prouidentiæ suæ nobis occultum, cui sæpè consentit Ordinis characterismus mundanis rebus infusus, sæpè plurimùm discrepat propter hominum necessitatem, atque vt diuinæ gloriæ maiestas libera, nullis naturæ vinculis alligata, nullis circumsepta carceribus, demonstretur. Neque verò à bono summo præter bonum aliquid fieri, aut dimanare credibile est, cùm sit circulus bonus, à bono in bonum perpetuò reuolutus, etsi ea, quæ sæpè obtingunt, pro meritis nostris, mala & tristia vulgus existimet; non inferunt Dî nobis iniurias (vt Iamblichus ait) sed iusta supplicia, quæ tamen finem optimum spectant, & multa nos latent peccata, quæ Deos minimè latent; Deus quoque quid iustum sit, aliter sæpè perpendit, ad vnam animam spectans; aliter ad totam cognationem animarum, & bonum Vniuersi. Quin etiam à totis Mundi partibus (vt verbis illius vtar) descendit per membra singula quædam actio multiformis; descenditque facillimè propter potentiarum similitudinem inter agens & patiens; vt corporis sola necessitate contingat, quæ quidem in totis bona fuerant & salutaria, atque harmoniæ Vniuersi consona, sæpè tamen ex delapsu in hac vel illa parte corrumpi, vel quia delegatricis facultatis impetum sustinere non possunt, vel propter commistionem inferiùs accedentem, imbecillitatemque infimis naturalem; vel quia humana mens superstitione quadam, & metu panico perculsa, dùm insolitum & ignotum sibi effectum considerat, illum causæ omnis expertem opinatur; vel quia partes partibus, agentia principia passiuis proportionata non sunt. Ita quæ in intellectu diuino species sunt, ac purissimæ rationes, in Vniuersi natura materialem quandam induunt deformitatem & ἀταξίαν, & quæ in totis vnica fuerunt, in singulis dissident. Ex quibus constat, bona Deorum corrumpi aliàs materiæ vitio, aliàs per intermedios Duces vel Dæmones malos, quibus tamen nihil efficitur, nisi diuinitùs permittatur, nisi sic mereamur. Habent ergò & cœli sæpè, quod multis prodigijs conferant; atque vt prodigia res decernunt humanas, ita interdum & concursus siderum ceu prodigiosa-

In veritatem Astrologicam

Ordo alius immutabilis in mente diuina.

A bono nil nisi bonum.

Cur multa præter ordinem fieri videantur.

Mali species à materia proficisci.

Quatuor impedimenta circa materiem.

rum

rum rerum, & ſigna, & cauſæ à phyſicis memorantur: vt in Cometis, terræ motibus & monſtroſis partubus infinitis. Eâdemque ratione, quâ virtus diuina videtur falsò cauſa efficiens mali, de cœleſtium corporum poteſtate dici ſimiliter poſsit, etſi modo quodam inferiore: nam ſi quid ab illis durum aut calamitoſum videatur, omne id debetur materiæ receptrici.

Vndè nihil in hoc mundo adeò fortunatum eſſe poteſt, quod non in occultis diuinæ prouidentiæ penetralibus lateat reconditum; itaque neque ſubitaneæ mirandarum rerum cataſtraphæ, improuiſi Principum caſus, familiarum extinctiones, barbarorum irruptiones, fatali cuidam neceſsitati ſubijci cenſeri debent; ſed ex occultis diuinæ rationis ſeminarijs originem ſuam vt plurimùm habere, vt D. Aug. lib. de ciuit. pulchrè probat, quiſquis vera Chriſtiani nominis profeſsione gloriatur, ſentire debet; neque Deus, cuius natura bonitas eſt, tot malorum exorientium cauſa dicendus, cùm hæc omnia iam in deprauata humanæ voluntatis deliratione, Principum iniuſtitiâ & atrocitate, cœteriſque occultis delictis, ad tantam malorum iliadem paulatìm diſponentibus, præceſſerint; deſerit Deus Principes, qui ab ipſis deſertus eſt; pœnas infligit, quia ad hoc faciendum prouocatur; Præſides regnorum Angeli influxum conſeruatiuum ſuſpendunt, quia qui præſunt, obicem, ne influant, ponunt. Ceſſet itaque in animis multorum nimium implantata fatua illa de fatali neceſsitate opinio; quod fiet, ſi & nos, & noſtra omnia diuino arbitrio abſque vlla vel perturbatione inſigni, vel futurorum varia ſollicitudine commiſerimus.

Mala cœlitus non immitti nedum diuinitus.

CAPVT V.

Hieroglyphicorum doctrina Imperij Aegyptiaci perpetuam felicitatem & conſeruationem magna ex parte reſpiciebat; & cur tanto ſilentio eam ſuppreſſerint?

MIrantur multi, cur Ægyptij totam penè terram Ægypti innumeris, quà Obeliſcis, quà ſtatuis Deorum admirandâ arte conſtructis repêlrint. Legimus enim, in omnibus Ægypti limitibus, terrarumque exterarum confinijs potiſsimùm ſimulachra huiuſmodi fuiſſe poſita, cuius myſterium vt intelligatur.

Sciendum eſt, Hieroglyphicam doctrinam non tantùm rerum ſublimium, altiſsimarumque de Deo, de Angelis, de Mundi diſpoſitione, ſignificatiuam fuiſſe, ſed prætereà apoteleſmaticam, id eſt, miros quoſdam effectus in attractione Geniorum præſtitiſſe; hiſce enim ſculpturis tùm ad naturæ, tùm ad mundorum idealium exemplar & prototypon ſummô ingeniô fabricatis, fieri non poſſe credebant, vt Numina & Genij conſimilibus, appropriatis, & naturæ eorum congruentibus ſymbolis allecti, ſacrificijs potiſsimùm & expiationibus ſacris accedentibus, ſuis prouocatoribus ad regnum, ab aduerſis poteſtatibus defendendum, non ſubuenirent.

Doctrina contenta in Obeliſcis eſt multa ex parte apoteleſmatica.

rent. Hinc Obelisci non tantùm sacræ doctrinæ schemata, sed veluti apotelesmata, seu efficacissima quædam Amuleta habebantur; auerruncam aduersus Agathodæmonum Antidæmonas vim obtinentia; idem de simulachris Numinum hieroglyphicis nullo non Ægypti loco conspicua, fieri credebant; de quibus fusissimè in tertio Tomo.

Cur Ægyptij doctrinam & ritus sacros tanto silentio suppresserint?

Cur verò tantô silentiô tùm ipsam doctrinam, tùm ritus & cœrimonias, nonnisi in subterraneis adytorum antris celebrari solitas, suppresserint? Cur non nisi Sacerdotibus, eorumque successioni notas voluerint, causa est, quòd timerent, ne, si Geniorum nomina, cœrimoniasque in ijs placandis adhibendas propalarent, exteri populi ijsdem ritibus, & cœrimonijs facilè in suas eos partes traherent, aut oppositis, Antitechnos Dæmonas in regni ruinam sollicitantes, Ægyptum Numinibus suis viduatam, in vltimum deducerent exitium. Nouerant hoc Græci & Romani; quorum vtraque Natio Ægyptiorum simia, summô semper studio cauit, ne tùm Atheniensis, tùm Romanæ Vrbis tutelaris Genij nomen, vlli præterquam ijs, quibus ratione officij, ad eidem quotannis (vel quoties publica, ob repentinam quandam exorientem calamitatem necessitas id exigebat) sua vota nuncupanda, solennia celebranda, nomenq; eius tacitè inuocandum, incumbebat, pateret; ad silentium autem hoc Numinis promulgandi iureiurando seuerè alligabantur, quòd si quis sacrilegâ propalatione fidem datam violasset, nonnisi atrocissimâ morte delictum expiandum arbitrabantur, non ob aliam, nisi quam dixi, causam. Vide, quæ de hiscè alibi passim in hoc opere copiosè tradidimus.

Græci & Romani Simiæ Ægyptiorum

Nomen Genij tutelaris Romæ occultum plebi.

Hinc singulis Nomis singuli Sacerdotes, non alij præfecti, suos particulares locisque appropriatos Genios, ijs, qui ad Sacerdotium seligebantur, asseclis, colebant; ibidem arcanis cœrimonijs pro salute populi, pro vbertate terræ, pro regni incolumitate operam dantes. Quæcunque hucusque dicta sunt, adeò clarè exponit Hermes in Asclepio, vt nihil ad dictorum hucusque confirmationem aptius adferri possit; sic enim loquitur in citato libro: *Minùs autem miranda, et si miranda sunt, quæ de homine dicta sunt: sed omnium mirabilium vincit admirationem, quod homo potuit inuenire naturam, eamq; efficere. Quoniam ergò proaui nostri multum errabant contra rationem Deorum increduli, & non animaduertentes ad cultum, religionemq; diuinam, inuenerunt artem, quâ Deos efficerent: cui inuentæ adiunxerunt virtutem de Mundi natura conuenientem, eamq; miscentes; & quoniam animas facere non poterant, euocantes animas dæmonum vel angelorum, eas indiderunt imaginibus suis, diuinisq; mysterijs, per quas sola idola, & benefaciendi, & malefaciendi vires habere potuissent. Auus enim tuus, ô Asclepi, medicinæ primus inuentor, cui templum consecratum est in monte Libyæ, circà littus Crocodilorum, in quo eius iacet mundanus homo, id est, corpus, reliquus enim vel potiùs totus, si est homo, totus in sensu vitæ melior, remeauit in cœlum; omnia etiam nunc adiumenta hominibus præstans infirmis numine suo, quæ ante solebat Medicinæ arte præbere. Hermes, cuius nomine auitum mihi nomen est, sibi cognomen patrium consistens, omnes mortales vndique venientes adiuuat, atque conseruat. Isim verò & Osirim, quam multa bona præstare propitia, tantùm obesse scimus irata. Terrenis*

Hermes in Asclepio.

Templum erectum in honorem Asclepij Medicinæ inuentoris.

enim

enim Dijs atque mundanis facilè est irasci, vtpotè qui sint ab hominibus facti atque compositi, extraq; naturam. Vndè contingit ab Ægyptijs hæc sancta animalia nuncupari, & per singulas ciuitates coli eorum animas, quorum sunt consecratæ viuentes, ita vt eorum legibus incolantur, & eorum nominibus nuncupentur. Per hanc causam, ò Asclepi, quæ alijs colenda videntur atque veneranda, apud alios dissimiliter habentur, ac propterea bellis se lacessere Ægyptiorum ciuitates solent. ASCLEP. *Et horum, Trismegiste, Deorum, qui terreni habentur, cuiusmodi est qualitas?* TRISM. *Constat, ò Asclepi, de herbis, de lapidibus, & aromatibus, vim diuinitatis naturalem habentibus in se, & propter hanc causam sacrificijs frequentibus oblectantur, hymnis, & laudibus, & dulcissimis sonis, in modum cœlestis harmoniæ concinentibus, vt istud quod est cœlesti vsu & frequentatione illectum in idola, possit lætum humanitas patiens longa durare per tempora, sic Deorum autor est homo. Et ne putes fortuitos effectus esse terrenorum Deorum, ò Asclepi, Dij cœlestes inhabitant summa cœlestia, vnusquisq; per ordinem, quem accepit, complens, atque custodiens. Hi verò nostri sigillatim quædam curantes, quædam præuidentes, quædam sortibus & diuinatione prædicentes, his pro modo subuenientes humanis, quasi amicâ cognatione auxiliantur. Species verò Deorum, quas conformat humanitas ex natura vtraque conformata est, ex diuina, quæ est prior multoq; diuinior, & ex ea, quæ intra homines est, id est, ex materia, quâ fuerunt procreatæ vel fabricatæ: & non solùm capitibus solis, sed membris omnibus, totoq; corpore configurantur. Ita humanitas semper vicina naturæ, & origini suæ in illa diuinitatis imitatione perseuerat, vt sicut Deus ac Dominus, vt sui similes essent, Deos fecit æternos, ita humanitas Deos suos, ex sui vultus similitudine figuraret.* ASCLEP. *Statuas dicis ò Trismegiste?* TRISM. *Statuas, ò Asclepi. Videsne quatenus tu ipse diffidas, statuas animatas sensu & spiritu plenas, tanta & talia facientes, statuas futurorum præscias, easq; fortè vates omnes somnijs, multisq; alijs rebus prædicentes, imbecillitatesq; hominibus facientes, easq; curantes, tristitiamq; pro meritis. An ignoras, ò Asclepi, quòd Ægyptus imago sit cœli, aut quod est veriùs, translatio & descensio omnium, quæ gubernantur, atque exercentur in cœlo? Et si dicendum est, veriùs terra nostra totius Mundi est templum. Et quoniam præscire cuncta prudentes decet, istud vos ignorare fas non est. Futurum tempus est, cùm appareat Ægyptios incassum piâ mente diuinitatem sedulâ religione seruasse, & omnis eorum sancta veneratio in irritum casura frustrabitur. E terris enim ad cœlum est recursura diuinitas, linquetur Ægyptus, terraq; quæ fuit diuinitatis sedes, religione viduatâ, numinum præsentiâ destituetur. Alienigenis enim regionem istam, terramq; complentibus, non solùm neglectus religionum, sed quod est duriùs, quasi de legibus à religione, pietate, cultuque diuino statuetur præscriptâ pœnâ, prohibitio. Tunc terra ista sanctissima sedes delubrorum atque templorum, sepulchrorum erit mortuorumque plenissima. O Ægypte, Ægypte, religionum tuarum solæ supererunt fabulæ, & æquè incredibiles posteris suis, solaque supererunt verba lapidibus incisa, tua pia facta narrantibus, & inhabitabit Ægyptum Syrus, aut Indus, aut aliquis talis. Diuinitas enim repetet cœlum, deserti homines toti morientur, atque ita Ægyptus Deo & homine viduata deseretur. Te verò appello sanctissimum flumen, tibique futura prædico, torrenti sanguine plenus ad ripas vsque erumpes, vndæque diuinæ non*

Quomodo Dij compellantur in Idola.

Quomodo Homo Deorum authot.

Ægyptus imago cœli & templum mundi.

næ non solùm polluentur sanguine, sed totæ rumpentur, & viuis multò maior, erit numerus sepultorum; superstes verò qui erit, lingua sola cognoscetur Ægyptius, actibus verò videbitur alienus. Hactenus Hermes. Quæ quidem adeò luculenter iam suprà memoratis congruunt, vt fusiùs ea exponere superuacaneum existimem.

CAPVT VI.

Osiris, Isis, Horus, Typhon, moralis Philosophiæ hieroglyphica expressio est.

Arist. lib. Ethic.

Tres partes Ethicæ.

Plato lib. 2. de prouidentia. Synesius de prouidentia lib. 1.

Quid in Ethica Sol & Luna?

Horus & concordia & pax in politico Mundo.

Moralis philosophia, teste Aristotele, tripliciter considerari potest; vel enim, respectum dicit ad homines priuatos, & mores formandos spectat, & ita dicitur ἠθική: vel familiæ alicuius gubernandæ leges præscribit, & hoc modo Oeconomia appellatur; vel denique Rempublicam seu communitatem aliquam spectat, & vocatur Politia: quæ tres partes Philosophiæ iunctæ constituunt integrum illum & politicum κόσμον, seu mundum omnibus numeris absolutissimum, vt rectè lib. 1. de Rep. Plato docet. Hinc pulchrô sanè Synesius discursu monstrat, hanc de Osiride, Iside, Horo, Typhone historiam Speculum quoddam esse moralis disciplinæ omnibus propositum, vt in eo quid amplexandum nobis, quid fugiendum sit, videamus. Sicut enim in maiori Mundo Solis & Lunæ inoffensâ coniunctione & operatione omnia inferiora reguntur & sustentantur, ita in politico Mundo iuxtà analogiam quandam Sol & Luna quædam datur, quorum vnanimi consensu, totum reliquum politicum corpus foueatur & sustentetur: Solem verò hunc & Lunam in Philosophia morali nihil aliud dicimus esse, quàm intellectûs & voluntatis concordiam per Osiridem & Isidem repræsentatam. Sicut etiam Osiris seu Sol illuminando & calefaciendo, tùm reliquum inferiorem Mundum idoneum facit ad generariones: sic intellectus illuminando voluntatem, seu Isidem, eamque per veri boni repræsentationem ad amorem incitando, habilem reddit ad bonorum operum productionem. Ex quorum mutuâ concordiâ nascitur Horus, verus ille Apollo, Musicæ & harmonicarum proportionum inuentor, quo concinente, summa imis, ima summis, ima denique ac summa medijs, summâ vbique proportione respondentibus; hoc est, exteriores potentiæ interioribus subiectæ, appetitu sensitiuo rationali se conformante; seq; voluntate intellectui subijciente, reliquis potentijs in vnũ veluti consentientibus, ac in bonũ vnanimiter intentis admirabilẽ quandam menti pacem, non malè per adiunctũ Apollinis cornucopiæ, floresq; adumbratũ, parere comperiuntur. Cùm verò omnia in rebus humanis mista sint, & bona contemperata malis, atque, vt Homerus scripsit, duo in Iouis limine dolia, quorum dispensatorem, ac veluti institorem non vnum credi par est, sed duobus contrarijs principijs, & repugnantibus potentijs, erogari; quorum hæc dextrorsum recta proueheatur, sinistrorsum illa obliquè feratur; fit vt harmonia illa Microcosmi subindè

tur-

turbetur, Osiris à Typhone occidatur, & dispersus in mare conijciatur; Isis lugeat, & simulatâ corporis eius inuentione in artus delusoriô quodam simulachri figmentô restauret; hoc est, potentia rationalis ab appetitu sensitiuo & brutali, vero Typhonis symbolo, superetur, obnubileturque splendore luminis eius in brutorum affectuum caligine extincto. Verè enim tunc à Typhone Osiris occidi dicitur, cùm intellectus vanâ concupiscentiâ illectus, & à brutali appetitu victus, id quod legi naturæ, seu rectæ rationis dictamini è diametro contrarium faciendum esse iudicat; Isis lugere dicitur & Osiridem quærere, cum obnubilato intellectu & prostrato, voluntas bonum quærens, idque verum, ob ducentis & proponentis defectum, reperire nequit. Falsum Osiridem delusoria arte fingit, cùm in bono apparente, & falso sibi acquiescendum putat. Adumbrarunt hanc discordiam olim apposite symbolicis suis figmentis Mercurius termaximus & Zoroaster, qui rationalem & sensitiuum dictos appetitus sibi adeò contrarios sub Deorum nomine, quorum ille bonorum, hic malorum opificem dixit, indigitauit, meliorem Horomazen, Armenium verò deteriorem vocans, illumque similem luci, hunc obscuritati & caligini assimilabat; inter hos verò Mithram medium statuebat. Priorem precibus & sacrificijs continuis exorari; alteri amuleta auerruncatiua, & sacrificia funesta, execrationibus adhibitis, offerri debere statuit. Inter cœtera etiam herbam quandam Omomi nomine in mortario conterunt, inuocantesque Ditem & Scotum, hoc est, tenebrarum Numen, admiscentesque lupi sanguinem, in locum opacum deferentes proijciunt; quá quidem descriptione nil aliud insinuare vult, quàm cœrimonias, quibus Ægyptij Osiridem & Typhonem; illum veluti Genium optimum, sacrificijs, suffimentis, alijsque innumeris ritibus: hunc veluti dæmonem infortunatum, execrationibus, ac luctuosis sistrorum strepitibus depellentes, quid in potentium discordia, in œconomicis controuersijs, ac deniq; in Rerumpublicarum tumultibus, ac seditionibus faciendum esset, subobscurè significare volebant. Cùm enim, vt suprà diximus, Philosophia moralis tripliciter consideretur, vel quoad priuatas personas, vel quoad œconomiam aliquam, vel denique quoad Rempublicam, rectè infertur. Quod Osirin inter & Isin, contumax ille ac perduellis Typhon est in anima rationali; hoc in œconomica Republica maritum inter & vxorem diffidentia, zelotypia, suspicio. In politico verò Mundo Magistratum, seu Principem inter, & subditos rebelles, detrectatoresque, bellum, tumultus, seditiones, legum salubrium contemptus; & vt à primo incipiam; si enim potior pars hominis, id est, superior ab inferiori subiugetur, occiditur à Typhone Osiris, totius perit harmonia animi; ita si in œconomia quapiam coniuges sint diffidentes, zelotypi, suspicaces; nullam inter se habentes confidentiam; Osiris occiditur à Typhone, & eius corpus discerptum in varias partes abijcitur, hoc est, qui debebant esse veluti duo in carne vna, adulterijs ac vagâ quâdam fornicandi libidine in diuersa, ac varia commistione maculati, veluti in multas distrahuntur partes. Isis luget, id est, ob timorem, suspiciones, dolores, aliaque acci-

Quando Osiris occiditur.

Horomazes & Arimanius Dij ἀντίτεχνοι.

Comparationes parallelæ.

dentia similibus propria coniugibus. Fugandus itaque Typhon, sistris, execrationibus, alijsque medijs, Ægyptijs consuetis. Denique si Magistratûs, Rex aut Princeps à subditis dissonet, si leges ad bonum commune conditæ contemnantur; occiditur à Typhone Osiris, id est, Architectonicus legislatoris intellectus fit in recipientium subditorum animis difformis, & ex varia & iniqua legum interpretatione discerpitur Osiris, vndè bella, seditiones ciuiles, cædes inhumanæ, aliæque malorum Iliades, quæ hanc discrepantiam, veluti corpus vmbra concomitari solent, exoriuntur; de quibus egregiè discurrentes vide Synes. lib. de prouidentia, Marsilium Ficin. lib. de legibus. Inter cœteros autem eleganter sanè Plutarchus dicta sub fabula Deorum ἀντιτέχνων ostendit: ita enim, vt suprà citauimus, tradit, duos esse dæmones Horomazen & Arimanium, illum è purissimo lumine, hunc è tenebris genitum, & vtrumque ad inuicem pugnare, ex Horomaze sex prodijsse Præfectos, quorum primum beneuolentiæ, alterum veritati, tertium optimis legibus præfuisse fingit, è reliquis verò vnum sapientiæ, alterum opulentiæ, postremum deliciarum, suauitatumque Opificem; aduersus quos Arimanius totidem, æquato numero protulisse memorat. Horomazen itaque sese attollentem, tantùm supra Solem euectum, quantum Sol ipse è terra, abscessisse; mox alios quatuor & viginti Deos molitum esse, quos omnes in ouo condidit. Tùm Arimanium ex aduerso totidem procreasse; qui perforantes ouum, eodem sese coniecerunt loco, atq; ita mala permista bonis, antipathiam & dissonantem istum Mundi concentum prodidisse: addit, secutum postmodum fatale tempus, quo subducto Arimanio, malisque depulsis, terram æqualem, & solidam factam esse, vnamque felicium hominum Rempublicam euasisse. Quæ omnia haud incongruè prædictis adaptari possunt. Pulsô enim Typhone Arimanio redit pax, restauratur Osiris Horimazes, Horus ad immortalitatem reuocatur, lætatur Isis de nunquam satis quæsito Osiride tandem inuento, leges salubriter latæ, ab omnibus beneuolè recipiuntur. Vitâ denique omnis doloris, & malorum experte viuitur: omnes denique intentam, diuque concupitam tranquillitatem, pacemque adepti, ea feliciter & sine tædio perfruuntur; sed hæc de morali explicatione sufficiant.

Synes. lib. de prouid. Marsilius Ficinus lib. de legibus. Plutarchus.

Fabula de Horomaze & Arimanio.

CAPVT VII.

Osiris, Isis, Horus, Typhon, hieroglyphica expressio est prouidentiæ Mundum gubernantis.

CVm à Dijs immortalibus, dicit Tullius, omnia bona peti oporteat, tùm maximè eam, quæ de ipsis constat sapientiam, querere decet, quà imbutus magnus ille Macedonum Rex Alexander dicere solebat, multò sibi iucundiùs de Dijs rectè sentire, quàm vel multis gentibus imperare. Nam neque maiùs quicquam à Dijs dari, nec ab homine præclariùs quicquam ac digniùs accipi posse, illa, quæ in summi illius ac incomprehensi boni cognitione consistit veritate, ac sapientiâ, rectè ac sapienter

Cicero.

pienter iudicabat. Hinc Ægyptiorum sapientes viri ingenio subtiles, & ad sublimium rerum scrutinia aptissimi, cùm abominandam illam ac planè ridiculam superstitiosæ gentis in Deorum cultu rationem intuerentur, nec inueteratam iam idololatriæ consuetudinem, ac imbibitam semel pertinacis turbæ de ridiculis Dijs conceptam opinionem adimere sese posse viderent; sub hiscè fabularum figmentis, maxima quæuis mysteria de Deo, de Mundo, de Angelis, & Dæmonibus, teste Iamblicho, ad anagogicas confugientes explicandi rationes, exprimere sunt conati; indignum enim esse rebantur, ijs rebus, quæ vel ex natura sua imperfectæ sunt, aut ex diuersis compositæ speciebus, vel quæ corruptione, aut etiam prauis animi affectionibus, vt libidine, inuidiâ, timore, obnoxiæ essent, ei, quod intellectu concipi potest, optimum, nobilissimum, atque excellentissimum, Diuinitati nimirùm affingere; tùm maximè ijs rebus; quæ cùm à ratione, tùm sensu longè sint remotissimæ, vti salax ille Apis, seu Mneuius Taurus, Mendesiorum Hircus, immanis Crocodilus, insensatus, vitaque carens Nilus, olera hortorum Numina, bestiarum pabula, similiaque portenta Deorum, quæ non res sacras duntaxat in risum contemptumque vocabant, quæ minima improbitatis pars esse poterat, sed merâ & intolerabili superstitione, varijsque dæmonum imposturis aliorum mentes implicabant, aliorum autem in ferinam & pudendam impietatem, ac conclamatam denique peccandi licentiam trahebant. Quis enim adeò philosophicæ disciplinæ ignarus, qui ἱερακόμορφον, κυνοκέφαλον, similiaque πολύμορφα simulachra, Deos credat? Deos autem, vti Ægyptij putabant, vim Typhonis formidantes in diuersa transformatos, nunc Ibium, Canumue, nunc Accipitrum, Vaccarumque corpora induere, omnes fabulas, omnia excedit portenta. Nequaquam ergò existimandũ est, sapientissimos Ægyptiorum Sacerdotès, hiscè aut quicquam tribuisse, aut falsa quâdam opinione persuasos, ijs quicquam diuinitatis inesse sensisse; sed hiscè duntaxat fabulis veluti symbolis quibusdam, ad sublimium rerum sacramenta, ab indignis contegenda vsos, altiorem philosophiam indicasse. Tantùm enim lumine naturæ valebant, vt illud Ens, quod nos Deum dicimus, finitum, corruptibile, mobile, multiplex esse, ἀδυνάτον crederent. Ac primò quidem infinitatem Dei naturali mentis ratiocinio, vti ex Zoroastre, Trismegisto, alijsque apparet, colligebant è rerum omnium conseruatione, rerumque creatarum essentiali à Deo dependentia: quod finito & mobili enti conuenire impossibile est. Hinc sapienter Orpheus in hymno Saturni. *Qui omnes Mundi partes habitas, generationis expers*: quem secutus Parmenides Pythagoræus, Deum dixit Ens vnum, immobile; infinitum; prætereà fatetur Trismegistus, Deum non misceri alicui: nullius proprium esse Ducem, sed communem existere; si communis ergò est, commune eidem competet munus, etsi esse commune sit rebus omnibus; esse igitur, vbicunque fit, pendebit ab eo. Quod mysticè tangens Zoroaster dicit: *Omnia esse vnô igne genita*; & Orpheus Deum ideò appellat necessitatem, cùm necessitatem vbique dominari asserit. Sed audiamus Trismegistum clariùs de infinitate Dei tractantem Dialog. 12. *Deus*, ait,

Fabulosæ narrationes ad mysteria diuina transformatæ.

Veteres sapientes non credebant πολυθεΐαν.

Zoroaster. Trismegistus.

Deus vnus.

Zoroaster.

Trismeg. dial. 12.

T 2 *circa*

circa omnia simul, atque per omnia, actus enim est omnia atque potentia, nihil etiam est in omni, quod non sit ipse Deus; itaq; nec magnitudo, neque locus, neque qualitas, neque figura, neque tempus circa Deum, omne enim est. Quem secuti Plato, Pythagoras, Plotinus, alijque Ægyptiacæ sapientiæ alumni, non absimilia de prædictis (vt interim Aristotelem sileam) retulerunt; Compertum est in animalibus neruum quendam esse circa Nucham, quem qui traherint, cuncta simul animantis membra ita mouet, vt singula proprijs motibus concitentur; & sic Ægyptij, & post eos Aristoteles lib. de Mundo; à Deo causarum causâ Mundi membra moueri, tradidêre. Cùm igitur vnum Deum dicerent Ens necessarium, infinitum, immobile, circulum illum æternum & immensum, cuius centrum vbique, circumferentia nusquam, à quo, & in quem, quicquid est, prodeundo reuertitur; Deorum pluralitatem consequenter consistere, impossibile arbitrabantur; quia lumine naturæ docti ductique, plura principia præter vnum esse posse ἀδύνατον existimabant. In quolibet enim rerum genere, illud quod est generis illius summum, vnum esse duntaxat sciebant, & si plures essent Dij, vnum alterius perfectione cariturum, & consequenter defectui alicui obnoxium, quod diuinæ naturæ repugnat, cognoscebant. Vnum igitur Deum, Naturam naturantem, seu Essentiam essentiantem, principium & finem rerum omnium confitebantur; motus autem, ordoque per tot secula adeò æqualis, tam ingentis, ac multiplicis machinæ, eos docebat, indefessam esse, adeòque infinitam quandam in Gubernatore potentiam; finita enim, vt rectè Aristoteles docet, potentia, tempore finito siue infinito motum sine fatigatione continuare nequit. Sed vt ad scopum tandem veniamus; hunc Deum, cuius multiplices virtutes & perfectiones Ægyptij sapientes, subobscurè nobis per Osiridem, Isidem, & Horum indicare voluerunt, dùm illum omnium rerum principium & authorem, sapientiam verò eiusdem per Isidem, (quam suprà ex vi nominis, nil aliud nisi prudentem naturæ progressum significari, è Plutarcho retulimus) omnia moderantem & disponentem adstruxerunt. Per Horum denique, exteriorem illam ac sensibilem Mundi fabricam, à Deo summa sapientiâ productam innuere voluerunt. Atque hoc ita sese habere testatur Iamblichus, dùm de mysterijs Ægyptiorum tractat; nam cùm discipuli eius quærerent, quidnam primam causam esse iudicaret? vtrum intellectum, an aliquid supra intellectum? vel vtrum vnum aliquid solùm? an vnum cum alio quodam sine alijs? vtrum corporeum, aut incorporeum? vtrum cum Opifice Mundi idem, an eo superiùs? similiaque circa primum principium quererent. Iamblichus respondisse fertur hiscè verbis: *Egò verò,* ait, *causam inprimis tibi dicam, ob quam sacri & antiqui Ægyptiorum scriptores de his varia senserint, & insuper huius sæculi sapientes non eâdem de his ratione loquântur. Cùm enim multæ in Vniuerso sint essentiæ, ac simul multifariam inter se differant, meritò earum, & multa earum tradita sunt principia habentia ordines differentes, & ab alijs Sacerdotibus alia principia quidem tota vniuersaliaq;, vt narrat Seleucus; Mercurius ipse tradit 20000. voluminibus, vel sicut Manethon refert 30000. & in his perfectè omnia demonstrauit.*

Neruus in animali, quo moto omnia in animali mouentur.

Arist. l. 4. physic.

Per Osiridem, Isidem, Typhonem, Horũ, Deitatem expresserunt veteres.

Iamblichus de myst. Ægyptiorum.

Mercurius 20000. rationibus scripsit principiorum rationes.

Seleucus. Manethon.

strauit. Oportet igitur de his omnibus veritatem breuiter declarare, atque primum quod primò quæritis. Primus Deus ante Ens & solus, pater est primi Dei, quem gignit manens in vnitate sua solitaria, atque id est superintelligibile, atque exemplar illius, quod dicitur sui pater, sui filius, vnipater, & Deus verè bonus; ille enim maior & primus, & fons omnium, & radix eorum, quæ prima intelliguntur & intelligunt, scilicet idearum. Ab hoc vtique vno Deus per se sufficiens sui pater, per se princeps. Est enim hic principium, Deus Deorum, vnitas ex vno super essentiam, essentiæ principium, ab eo enim essentia; propterea pater essentiæ nominatur; ipsa enim est Ens, intelligibilium principium; hæc sunt principia omnium antiquissima; quæ Mercurius proponit de Dijs Ætherijs, Empyreis, Cælestibus, componens de Empyreis libros centum, totidemque de Ætherijs, mille de Cælestibus. Secundum verò alium ordinem proponit Deum EMEPH, Dijs cælestibus tanquam Ducem, quem ait intellectum esse seipsum intelligentem, atque in se intelligentias conuertentem. Huic vnum impartibile anteponit, quod primum exemplar, aut expressionem, vel effigiem, quod ICTHON appellat, in quo est primum intelligens, & intelligibile primum, quod solo silentio colitur. Præter hos autem, rerum apparentium opificio Duces præsunt. Nam Opifex intellectus, qui & veritatis Dominus est, atque sapientiæ, quatenus in generationem progrediens, occultam latentium rationum potentiam traducit in lucem, AMVN Ægyptiacâ linguâ vocatur; quatenus autem sine mendacio peragit omnia, & artificiosè simul cum veritate, PHTA nuncupatur: Græci hunc Vulcanum nominant, artificiosum duntaxat considerantes. Quantum verò effector est bonorum omnium, appellatur Osiris; qui ob suum principatum multas alias habet denominationes, propter potentias, actionesq́, quas exercet, differentes. Atque hactenus Iamblichus. E quibus apparet, Ægyptios diuersitate nominum, quæ Deo affingebant, nil aliud, nisi diuersos vnius Dei in Mundo producentis effectus innuisse; ab Hebræis & Chaldæis, vt ego arbitror, edocti, qui omnes Dei effectûs notabiles, totidem nominibus exprimebant. Hinc ex essentiali Dei nomine Tetragrammato, & vt ipsi vocant שם המפורש deducunt duodecim alia Dei nomina, ex hoc iterum 42. & demùm 72. Cùm itaque, teste Marsilio Ficino, in citatum Iamblichi locum, multiplices illi Ægyptiorum Dij nihil aliud notent, quàm diuersam vnius Dei vim & potentiam, nec aliud consequenter Phta, Amun, Emepht, Ichthon, Osiris sit, nisi intellectus opifex, mundanorum opificum proximus Dux omnia disponens, optimè dicemus Osirin supremum illum rerum omnium Archetypon intellectum esse. Isidem verò, eius prouidentiam & amorem, quorum virtute Horus Apollo natus est, sensibilis ille Mundus, & admirandus ille rerum omnium concentus & harmonia, ab antiquis sub fabula, qua Harmoniam Apollinis filiam ex Marte & Venere natam finxerunt, mysticè indicata. Ex Marte similiter & Venere Harmoniam, ob similium videlicet rerum cum dissimilibus conuenientiam, & ob rerum latentium consensum dissensumque; in quibus sola Mundi pulchritudo & Musica consistit, natam finxerunt. Osirin autem Archetypon intellectum esse, ostendit ipsum nomen, quod pulchrè sanè ideò πολυόφθαλμοι significare tradit, id est, multioculum, ob multiplices nimirùm virtutes,

Scripta Mercurij de Dijs

Emeph quid?

Icthon quid?

Amun.

Phta.

Osiris.

Marsilius Ficinus.

& operationes, quas exercet,& diuinorum radiorum omnia penetrantem potentiam; atque ob eandem causam Osirin ipsum Solem esse, atque Isidem Lunam imaginem Solis, eiusque in ordine ad Horum genitum influxu suo conseruandum coadiutricem dicebant. Sicut enim lumen Solis idem totum continuum est, neque in partes diuidi potest, neque alicubi claudi, neque à fonte propriè separari, neque licèt ei adsit, aëri misceri; ita Dei lumen totum indiuiduum, toti Mundo penitùs adest, licèt parti cuidam præcipuæ,vim suam sibi accommodatæ impertiat. Intereà tamen omnia quodammodo implet ob perfectam potentiam, & dominium in omnia penitùs immensum. Vndè perficit omnia, vnitque cum extremis extrema, per media comprehendens in se omnia, & se ad se reflectens sibi prorsus vnitum; quod quidem munus imitatur, & Mundus circulari motu, partiumque in vnum connexione & conciliatione quâdam, elementa vicissim in elementa, virtutemque superiorum ad inferiora mittente. Quòd autem de lumine Solis seu Osiridis dictum est; de Isidis seu Lunæ quoque dictum sit; est enim Isis nihil aliud, vt dictum est, quàm sapientia illa, amor, & prouidentia intellectus Archetypi, quo Mundus seu Horus nascitur & conseruatur, quæ quidem semper inseparabiliter sunt connexa: qui enim videt lumen Lunæ, videt & lumen Solis à Lunæ lumine indistinctum, cùm lumen Lunæ nil aliud sit, nisi reflexum ad nos Solis lumen. Ita igitur qui videt sapientiam, prouidentiam, & amorem Dei, in hoc Mundo elucescentem, ipsum Deum videt; teste enim D. Dionysio,omnes res creatæ nihil aliud,quàm specula quædam sunt,diuinæ sapientiæ,radios ad nos reflectentia. Hinc Ægyptij sapientes Osirin rerum curâ commissâ Isidi, totum Mundum incognitum peragrasse finxerunt, quo nihil aliud significatur, nisi virtus Dei inuisibilis,intima quæuis penetrans? Isis enim seu sapientia Dei, & prouidentia in rebus omnibus apparet; intellectus verò à quo procedit, seu Osiris inuisibiliter omnia mouens, nonnisi per imaginem eius in Iside expressam apparet; sed audiamus illuminatissimi Plotini de hiscè opinionem, sic enim in libro de tribus hypostasibus: *Mundum, ait, hunc sensibilem, si quis admiretur magnitudinem, pulchritudinem, & perpetuum motus ordinem considerans, & Deos qui sunt in eo alios visibiles, alios inuisibiles. Dæmones etiam atque animalia, plantas, cæteraque omnia, ad primitiuum exemplar mente ascendunt, & ibi cuncta intellectualia contemplantur, eorumque omnium æternam mentem atque sapientiam præsidentem.* Et paulò post: *Quis igitur hunc genuit? ille simplex scilicet, qui in ordine ante hunc est, qui causa est, vt ille sit, & tantus sit, qui numerum facit; Non enim numerus primus est, ante dualitatem enim vnum est; deindè dualitas est ab vno nata.* Et paulò post: *Amat autem omne quod genuit, & maximè quando sola sunt generans & generatum. Quando etiam optimum est illud, quod genuit, necessariò cum illo est, vt in eo solummodo, quod alius est, separetur. Ideò Plato quoque terna omnia esse circa Regem dicit, primum circa prima; deindè circa secunda, & tertia circa tertia, ipsam quoque causam rerum patrem habere dicit, causam rerum intellectum appellans, Creatorem enim intellectum esse censet, & ab hoc animam esse creatam in illo cratere. Cùm itaque causa*

[Margin notes: Osiris intellectus Archetypus. — Isis amor & prouidentia. — D. Dionysius. — ἀπηχήματα. — Plotinus lib. de 3. hypost. — Plato. Terna omnia circa Regem.]

causa intellectui sit ipsum bonum, quod vltra intellectum, & vltra substantiam est, patrem eius appellat, multis autem in locis ipsum Ens, & intellectum ipsum, ideam nominat. Hæc Plotinus. Hinc Numenius citat Zotoastrum dicentem, Deum per sapientiam & amorem suum omnia produxisse: cui subscribit Thargum Hierosolymitanum, vbi loco ברשית ברא אלהים את השמים id est, *In principio creauit &c.* habet Thargum Hierosolymitanum:

Deus per sapientiam suā omnia producit.

בחוכמא ברא אלוה יתשמיא וית ארעא

In sapientia creauit DEVS cœlum & terram. Hinc in arbore Sephiroth apud Cabalistas ג׳ מדות seu tres proprietates Deo affinguntur, quibus Deū omnia fecisse memorant, suntque. כתר. חכמה. בינה. *Corona, Sapientia, Intelligentia*; quas R. Abraham in Iethsira appellat סופר ספר מסופר id est, *numerantem, numerum, & numeratum*; quæ tria exactè respondent tribus suprà à Iamblicho citatis nominibus, *Amun*, *Phtha*, *Emepht*. Quemadmodum enim Hebræi אין סוף illud suum בלי תחילה רשית אב סבה הסבות sine principio patrem & causam causarum statuunt. Ita Ægyptij Emepht primum intellectum, Opificem, quem & in secunda causarum sensibilium serie per Osirin seu Solem præfigurant; Iterum sicut Hebræi חכמה Sapientiam dicunt Mundi creatricem; ita Ægyptij Sapientiam intellectus primi vocant *Phtha*, quò nomine Isidis Consiliarium Mercurium, quin & ipsum Isidem vocant, quæ est plena Osiridis primi intellectus imago ac exemplar, quam ideò Orpheus non inconuenienter Palladem dixit, & ob dictam quoque causam ex cerebro Iouis natam finxerunt antiqui. Amun verò respondens Hebræorum בינה seu intelligentiæ, est vtriusque vis actiua ad extra, quâ producitur Mundus HORVS. Vnde varia ista supellectilis hieroglyphicæ, quibus Horum sensibilis mundi typū Hieromanthæ passim exprimebant, schemata; Baculus videlicet κυκουφόμορφος, id est, vpupæ insignitus capite: lituus quoque & gnomon, à tergore verò triangulum, cui circulus annexus est, quæ nil aliud indicant, quam Mundum à Deo per Sapientiam suam productum, admirabili rerum varietate per vpupæ caput significatâ; summâ harmoniâ per lituum, concinnâ denique ordine per gnomonem indicato, elucescere; verùm quandoquidem hoc hieroglyphicum schema fusius alijs in locis prosequimur, eò Lectorem remittimus; nos mystica resumamus. Horum itaque ab *Emepht*, per *Phta*, & *Amun* productum, Plato studiosus Ægyptiorum discipulus sat hiscè verbis, dum Mundum hunc sensibilem ex Archetypo illo Trigono profluxisse asserit, demonstrat; quod & Triangulus ille cum globo affixo inter cætera Hori symbola luculenter indicat, & admodum pulchrè ele-

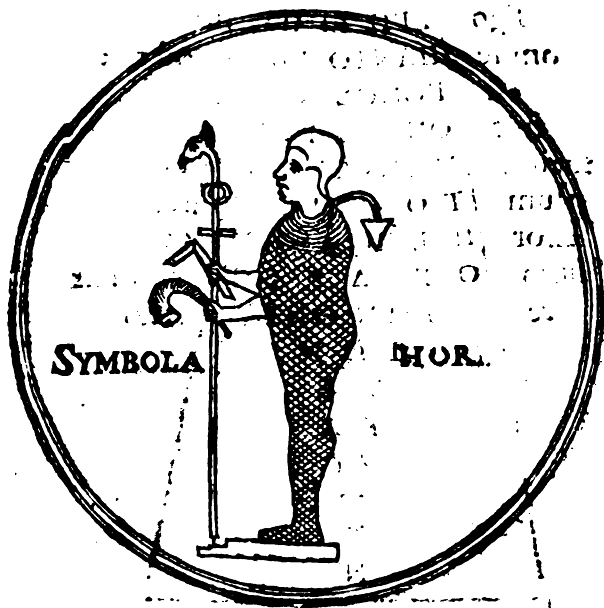
Thargum Hierosolym.

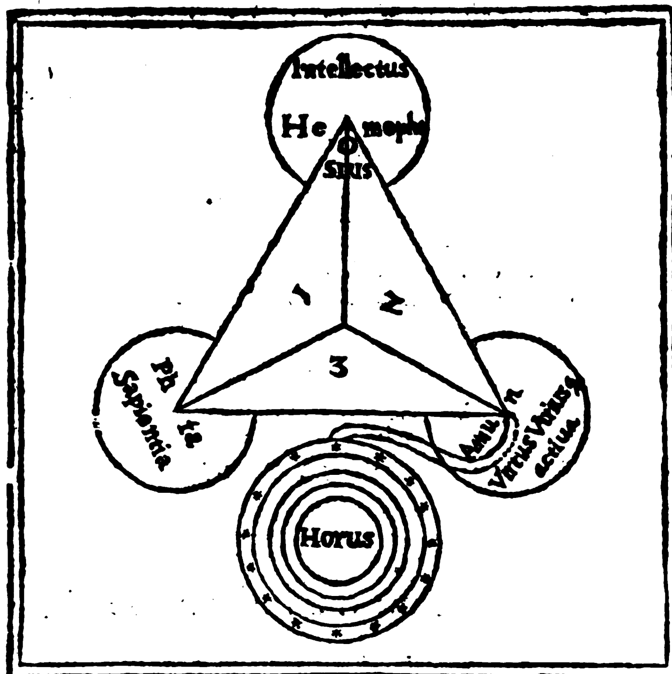
Cabalistæ in arbore Sephiroth.

R. Abraham.

Parallela comparatio.

Pallas è Iouis cerebro nata.

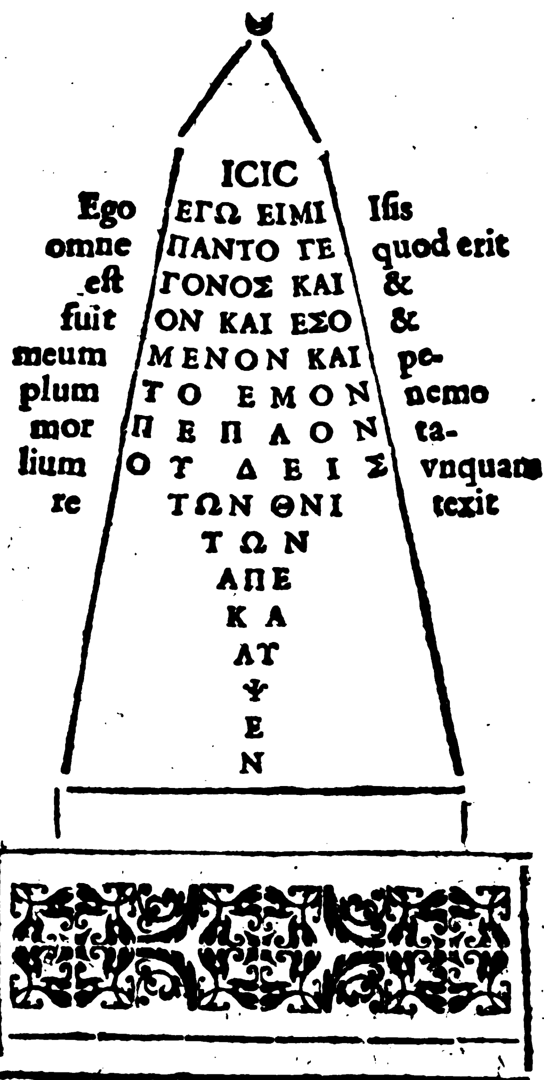
eleganterque præſenti Schemate exprimitur.

Atque ex his apparet, & omnibus manifeſtum ſit, ſacroſanctam, & ter benedictam illam Triadem fidei Chriſtianæ myſterium, vti maximum, ſic terſublime, nullo non tempore, etiam ſub obſcuris fabularum figmentis adumbratum eſſe.

Quòd porrò Oſiris nihil aliud ſit, quàm primus intellectus, Sol ille æternus, ac primus rerum omnium productor, qui per Iſidem coniugem Sapientiam ſuam Horum Mundum videlicet produxerit, Hieromanthæ varijs hieroglyphicorum ſchematiſmis indicabant, quemadmodum columnæ multis in locis erectæ teſtantur, vnius celebrem inſcriptionem Authores referunt his verbis.

Qui fuſiùs huius hieroglyphici interpretationem deſiderat, is tabulæ Bembinæ expoſitionem, quam in tertio Tomo exhibemus, conſulat; ibi enim Lectoris voto plenè ſatisfactum iri confidimus.

Quæ

Quæ ſanè apprimè æternæ Dei ſapientiæ congruunt; intellectum autem ſupremam ſapientiam generantem, pulchro hieroglyphico prænotant in tabula Bembina; vbi præter hieroglyphicas inſcriptiones, Oſiris ſiue Hemphta apparet, throno inſidens variegato, accipitrinâ facie formidabilis, alijſque ſymbolis operationes eius declarantibus; per accipitrem, ſupremum Archetyponintellectum; per tabulam forma calathi conſpicuam capiti impoſitam, cui Perſeæ fructus inſertus, potentiam fœcundatiuam indicant; capiti imponitur, ad notandam intellectus fœcunditatem, velo nigro cingitur caput, ad indicandam naturæ diuinæ caliginem inacceſſam, manu extenſâ imperium in omnia; per ſceptrum, quod alterâ manu gerit, ſuperiùs incuruatum, influxiuam in omnia ſuperiora, hoc eſt, cœleſtia, potentiam; ſedi variegatæ inſidet, ad authoritatem in omnia inferiorum Mundorum, demonſtrandam. Horus verò pingitur puer, vt oſtenderetur, Mundum in tempore veluti infantulum à Dei ſapientia productum, cum cornucopia verò exprimitur; vt indicaretur varietas, abundantia & plenitudo rerum in Mundo creatarum; in cubo ſtat, ad Mundi indicandam ſtabilitatem ſoliditatemque. Trigonus cum globo cubo inſcriptus ſignificat Horum è trigono archetypo profluxiſſe; Baculus vpupæ capite inſignitus, indicat Mundum rerum varietate veluti fulciri & ſuſtentari; lituus harmoniam Vniuerſi; Gnomon ordinem, & admirabilem rerum diſpoſitionem deſignat. Horus denique labra premens, digitoque ſilentia ſuadens, ad ineffabilitatem myſteriorum indicandam.

Vide ſchema figuræ præcedentis.

Interpretatio ſymbolorum Hori.

E præcedentibus itaque inſcriptionibus omnia ea, quæ hactenus de ſecreta Ægyptiorum Theologia per Oſiridem, Iſidem, Horum, ſignificata diximus, luculenter ſanè demonſtrantur. Porrò quòd Oſiridem in partes à Typhone diſcerptum, & arcæ incluſum fingant, ſuâ nequaquam carent ſignificatione, dùm nihil aliud hiſcè indicari volunt, niſi intellectus humani ignorantiam & tenebras, qui cùm ineffabilem illam & ſimpliciſſimam Dei eſſentiam, ingenij viribus comprehendere non valeat, per analogias & ſimilitudines rerum creatarum, quæ ſunt veluti quædam, vt cum Horatio loquar, diuinæ particulæ auræ, eum cum rebus corporeis corruptibilibus, imperfectiſque confundendo, quaſi in partes quaſdam diſtrahere videatur. Fuit enim hoc, teſte Porphyrio, Ægyptijs ſolenne, vt ſupremum illud Numen cum eo animali, in quo eximia quædam vis & proprietas eluceſceret, compararent. Hinc Zoroaſter Deum accipitris caput habere dixit, non alia de cauſa, quàm vt infinitam perſpicacitatis vim in Deo vigentem indicaret; quod ſymbolum in hunc diem ſuperſtes, apud Ægyptios receptam fuiſſe videmus, hominem videlicet ἱερακόμορφον vti in præcedente Schemate patet, quo Oſiridem ſeu Hemepht, pri-

Quid in Theologia Ægyptiorum Oſiridis occiſio?

Zoroaſter. Deus accipitris caput habet.

Multiformes Ægyptiorum Dij quid?

primum illum archetypum intellectum significare volunt; quod hieroglyphicum alibi interpretabimur. Hinc tot multiformes Deorum imagines, ac simulachra; quæ quidem nihil aliud, quàm multiplicem Dei virtutem, diuersis animalium proprietatibus adumbratam notant. Distrahitur igitur Osiris in partes, cùm per ignorantiam, intellectusque caliginem, Deum cum rebus creatis confundendo, rebusque corporeis applicando, id quod ei non conuenit, nec conuenire potest, tribuentes, veluti ex toto in partes distrahunt. Siquidem rectè Plato dicit, Deo pluralitatem nequaquam conuenire, cùm omnia quæ multitudinem important, ab vnitate recedentia, tantò sint imperfectiora, tantòque peiora, quantò ab ea magis distiterint. In arca Osiris concluditur à Typhone, cùm intellectus hominum terrenarum, ac carnalium rerum cupiditate obscuratus, cœlestium rerum, diuinorumque amori, & contemplationi nuntium mittens, sibiipsi obstaculum ponit, seque incapacem facit ad diuinos Osiridis radios percipiendos. Quæritur autem Osiris perditus per Isidem, & inuentus mutilatusque in integrum restituitur, hoc est, per veram sapientiam & amorem, cum sistris, id est, crebris laudum canticis, indè in creaturis, veluti per partes quasdam dispersus, recollectus, ac in vera fide adoratus, vnitati suæ restituitur. Quo facto mox ingens menti exoritur iubilus, quæ per Ægyptiorum cœrimonias non inconuenienter in celebri illa τοῦ Ὀσίριδος εὑρέσεως repræsentantur.

Quomodo restaurandus Osiris.

Applicatio ad fidei nostræ mysteria

Atque ex hoc discursu patet, quàm hæc concinnè & fidei nostræ mysterijs adaptari queant. Quid enim aliud Osiris indicat, quàm Solem illum æternum, intellectum primum Archetypon, vitam primam ac fœcundissimam, patrem illum maiestatis prorsùs immensæ, qui intelligendo seipsum, & in seipso tùm omnia, tùm perfectam totius sui, & omnium perfectionum notionem concipiendo, producit æqualem, plenam, perfectam, & consubstantialem sui imaginem, ac vitam, & quoad naturam indistinctam ideam, quod est Verbum Patris, & Sapientia æterna, repræsentata per Isidem. Vtriusque autem virtute consubstantiali producitur *Horus*, id est, admirabilis illa Mundi machina, absolutum pulchritudinis & perfectionis eminentissimæ exemplar. Quod Hebræorum secretiores Theologi in 1. Gen. confirmant, asserentes א per ב, hoc est, Aleph per Beth creasse Mundum, id est, pater per filium. Explicat ea clariùs Picus in Heptaplo suo in voce בראשית, quod mathematica quadam Cabalisticæ disciplinæ resolutionis methodo hunc efficit sensũ, אב בבר ראשית שבת id est, *Pater in filio principium, quietem, finem; creauit caput, ignem, fundamentum hominis magni* (subintellige Microcosmi) *fœdere bono*. ברא ראש אש שת רב איש ברית חוב Quibus nihil aliud insinuatur, quàm admirabilis ille trium Mundorum, Angelici, magni, & parui pulchra quædam analogia sibi correspondentium ordo, dispositio, ac concentus absolutissimus; Diuinæ Triados exemplar simillimum; dùm ad trinam hanc imaginem, tres in Mundo Angelico exhibet Hierarchias, in qualibet tres ordines. In maiori Mundo tria spatia, elementare, sydereum, empyreum, tribus qualitatibus, figurâ, luce, motu distincta. In quouis composito mixtoue,

Hebræorum Theologi qui exprimant sacram Triadem. Picus Mirand. in Heptaplo circa finem.

Mundus ad SS. Trinitatis imaginem factus.

ue, materiam, formam, virtutum in omnibus menſuram, numerum & pondus, prætereà principium, medium & finem. In Microcoſmo videlicet in teipſo, memoriam, intelligendi vim, & voluntatem; in ſcientijs, naturalem, rationalem & moralem facultatem; in qualibet Triadum ſerie, primum, Dei potentiam per Oſiridem repræſentatam; ſecundum, ſapientiam per Iſidem; tertium, amorem, Spiritum videlicet illum מרחפת על פני המים incubantem aquis, Ægyptiacè *Amun*, ac fœcundo illo Diuinitatis ſuæ flatu Mundum fœcundantem, adornantemque vtriuſque virtutem, quâ *Horus* productus eſt, commonſtrat. Sic *inuiſibilia Dei per ea, quæ facta ſunt, conſpiciuntur*. Pater igitur æternus cum Filio ſuo æterna ſapientia ineffabili gloriæ maieſtate refulgens, cum maiori Mundo producto, minorem ſeu Microcoſmum hominem ad imaginem & ſimilitudinem ſuam creatum, ac omnibus gratiæ & naturæ talentis inſtructum, eius veluti præſidem introduxiſſet; ecce Typhon, qui iam ob ſuam in Deum rebellionem, omni gratiâ & luminis ſplendore priuatus, vnà cum aſſeclis ſuis & confœderatis Titanibus in abyſſum erat datus, inuidiæ, rancoris, & indignationis plenus, vindictæque repetendæ percitus œſtro, Oſiridis gloriam, nullis non machinamentis euertere pertentare cœpit. *Erat autem* (vt Apollodorus ſcribit) *Typhon formidandus vel ſolo aſpectu, horroris imago. Nunc enim inuſitatâ quâdam humanæ ſtaturæ formâ, ita vt omnium montium cacuminibus altior eſſe videretur, apparebat. Sed & caput ſæpè numero aſtra pertingebat, manu eius alterâ in Heſperum; alterâ in Orientem vſque pertingente. Ex his centum Draconum capita eminebant; in cruribus maximas viperarum ille ſpiras continebat; quarum volumina ad verticem ipſum vſque extendebantur*. Talis itaque Typhon humani generis hoſtis contra Oſiridem, & ſupremum Iouem ibat, hiſcè maleuolentiæ, inuidiæ, malitiæ, ac ſummæ peruerſitatis ſymbolis depictus, candentes in cœlum iaculans lapides, cum ſibilo virulento, & boatu horribili, magnam ex ore ignis procellam eructans, cùm fruſtra ſupremum Numen laceſſeret, fraudulentâ quâdam ac callidâ adinuentione, Oſiridem in arcam concluſum, poſt in fruſta diſcerpſit; quo facto in H*orum* quoque filium iram exercens, interfectum in mare proiecit. Sed quid ſibi hæc velint, videamus. Conditus eſt Oſiris in arcam, cum protoplaſti parentes maligni Typhonis perſuaſione inducti, legem diuinam tranſgreſſi ſunt: quo facto, teſte D. Auguſtino, è lucis filijs, tenebrarum filij facti ſunt, humanuſque intellectus, qui admirabili quodam gratiæ fulgore coruſcabat, in extremam ignorantiam, cœcitatem, errorumque caliginem delapſus, ac quaſi lethæo quodam intoxicatus poculo, cùm Dei, tùm omnium cœleſtium obliuionem incurrit. Porrò non ceſſauit hic Typhonis ſæuities; corpus Oſiridis abſconditum, in partes diſcerptum, in flumen abiecit, Horum quoque interfecit, quo quidem nil aliud niſi idololatria ſignificatur, quâ genus humanum maligni ſpiritus ſuggeſtione infectum, à vera Dei cognitione cultuque declinauit, factumque eſt, vt ſimpliciſſima illa Dei entitas, natura ſiue eſſentia pluribus rebus attributa, veluti in partes diſtraheretur. Hinc alij Solem, Lunam, & reliquorum aſtrorum exercitum; alij homi-

Figura Typhonis.

Allegorica Typhonis deſcriptio.

nes virtute, ac rebus gestis conspicuos, alij bestias & bruta animantia, resque nomine indignas diuino honore prosequebantur. Alij denique, quicquid vel malignus Genius suggerebat, aut stolida phantasia vnicuique persuadebat, Dei nomine, & colebat, & sacris placabat. Vndè diuersi ritus & cœrimoniæ gentium, abominanda sacrificia ac superstitiones penitùs ridiculæ, quibus Mundus, veluti serpentinis quibusdam Typhonis spiris intricatus miserè detinebatur, ac sub potenti hostis tyrannide & dominatu incassum luctabatur, veluti ex equo Troiano profluxerunt. Hinc Regius Psaltes catastrophen hanc olim contemplatus, plenus admiratione clamabat: *Deus de cœlo prospexit super filios hominum, vt videat, si est intelligens, aut requirens Deum, omnes declinauerunt, simul inutiles facti sunt; non est qui faciat bonum, non est vsque ad vnum.* Atque hìc est Horus ille proiectus in mare; tunc enim Horus, Osiridis, & Isidis filius proijcitur in mare, cùm Mundus humanus ad imaginem & similitudinem Dei factus; peccatis à Deo deflectens, in æstuante terrenarum voluptatum Oceano submergitur; dùm itaque Typhon tyrannidem dictâ ratione exercet, Osiride discerpto, atque idololatriâ per Mundum vniuersum disseminatâ; Horo itaque omni iniquitate submerso, æterna Dei sapientia humanos miserata labores, Isis, inquam, illa cœlestis, æternitatis suæ regiam derelinquens, in hunc Mundum, lugubri humanitatis nostræ vestimento induta venit, innumeris laboribus, persecutionibusque subiecta, partes Osiridis, hoc est, gentes diuersorum Deorum cultu dissentientes, ad veri Dei vniusque cognitionem, atque in vnius Dei, vnius fidei, ac vnius legis professione insignem asciscens recollegit; quâ diuinâ vocatione contigit, vt partes dispersæ in vnum corpus veluti mysticum iterum coaluerint. Horum etiam à Typhone interfectum ad immortalitatem reuocauit, id est, Mundum peccatis submersum, verbo virtutis suæ ad vitam reuocans, pristino nitori, coërcito extinctoque Typhone, restituit; quibus omnibus peractis, electis duodecim Apostolis Sacerdotibus, quibus certas de Deo Osiride restituto, colendoque leges seruandas præscribens, illa vndè venerat, in cœlum, cum Osiride æterno Patre æternùm regnatura, postliminio remeauit. Atque totum hunc discursum, ideò fusiùs pertexuimus vt ostenderetur, quomodo Ægyptij iuxtà archetypas has Dei vnius rationes, politicam suam adornârint. Sicuti enim Archetypus intellectus Dei, per sapientiam suam omnia ligat, & per amorem vnit; ita Regem per salubria sapientum & philosophorum consilia, per omnia regni membra in vnionem adaptare oportet; quod fit, si religionis cultus viguerit, si leges regni ad archetypas rationes conditæ, vnanimi mentium conspiratione suscipiantur seruenturque; quo quidem præstito regnum in suo persistet vigore, secùs, omnia per diuisionem mentium, vnione dissoluta, vltimæ ruinæ patebunt; Osiris à Typhone, id est, rebellione, in partes discissus in arcam concludetur; vndè regni interitum consequi necesse est, vt in sequentibus patefiet.

Isis æterna Dei sapientia

CA-

CAPVT VIII.

Sententiæ & hieroglyphica, quibus ad veram politicæ gubernationis rationem alludebant.

VT verò leges regni Ægyptij, æternæ rationis legibus astrictæ maiori cultu, ac veneratione ab omnibus reciperentur; atq; ob oculos perpetuò veluti mnemosynon quoddã versarentur; symbola quædam congrua in hu c finem templorum valuis, domuum superliminaribus, publicisq; vrbium locis exsculpta ponebant, quibus intuentes officij commonerentur, & ad perfectam legum obseruantiam excitarentur; adeòque nihil Dijs quicquam gratiùs se facturos existimarent, quàm si æternæ legi in omnibus sese perfectè conformarent. Symbola horum ex multis pauca adducam. Primò positum erat in more Ægyptijs, figuras canum templorum valuis insculpere; quibus quidem nihil aliud indicabatur, nisi curâ & vigilantiâ, quâ præsides Regni instructos esse oportebat, ad omnem externam inuasionem, quà latratu, quà morsibus cohibendam. quod & Horus lib. 1. cap. 37. expressis verbis ostendit:

Canes insculpti in valuis templorum quid denotent

Ἐπιδεί τις τὸν βελόμενον ἱερογραμματέα τέλειον γίνεσθαι, χρὴ πολλὰ μελετᾶν, ὑλακτεῖν τε συνεχῶς, καὶ ἀπηγριῶσθαι μηδενὶ χαριζόμενον, ὥσπερ οἱ κύνες. *Qui quicunque voluerit, vt par est, absolutissimi Scribæ* (erant enim Scribæ ex genere Sacerdotali, & regni Consiliarij) *munere fungi, eum oportet multa meditari, assiduèque omnibus canum more allatrare, & ferum esse, nulliq; gratificari.* Sed hæc omnia fusiùs in Obelisci Lateranensis interpretatione, exponentur. Erat, teste Horo citato loco, hic sacrorum Canum mos, vt simulachra Deorum fixis semper oculis intuerentur; quo quidem nihil aliud indicabatur, nisi quos suprema regni cura premit, identidem in supremi Numinis prouidentia animum fixum tenere, nec vllâ ratione permittere, vt quicquam eiusdem honori contrarium eueniat; quod fiebat, si religionis cultus legibus præscriptus, incuriâ, aut hominum maleferiatorum, aut exterarum contrarijs ritibus imbutarum gentium furore, & insaniâ, pollueretur; siquidem animos regni & religionis contentione dissociatos ægrè coalescere posse optimè nôrant; & sicuti domus alicuius immunitas in canum efferorum vigilantiâ consistit, ita religionem, cui tota politicæ fabricæ structura meritò incumbit, vigili curâ & solicitudine præsidum substituram. Quæ omnia pulchrè quoque Regio sceptro, in oculi formam concinnato indicabantur; ita vt sceptrum supremam potestatem, oculos verò prouidentiam, vigilantiamque in cura regni tùm propagandi, tùm conseruandi, adhibendam signaret. Non secùs diuini Solis potestas vniuersi Mundi machinam solo oculorum intuitu peruidet, animat, fouet, conseruat.

Quid per sceptrum in oculi formam adaptatum indicant.

Inter cœtera pronunciata politica præsidum superliminaribus inscribi solita, & hoc, teste Cœl. Rhodigino vnum erat: *Ichneumonem timet Crocodilus*: quo quidem aptè indicabant, nihil tam firmum, & robustum in rebus humanis esse, cui non vel ab inualido periculum immineat. Per Crocodilum intelligebant gubernationem politicam, tyrannidi Typhonicæ

Quid per Crocodilum significabant Ægyptij.

nicæ ſubiectam, quem remis veliſque, quiſquis regno cum pace & tranquillitate potiri velit, vitare debet. Eſt Crocodilus bellua ferox, humani ſanguini inſatiabili auiditate inhians; in fugientes audax, pauida in ſe perſequentes; ſomno tandem dedita, Ichneumonis contemptibilis animalis aſtutiâ perimitur. Rex iuſtitiæ, pietatis, & clementiæ ſemitas derelinquens, & perturbationum animi arbitrio viuens, ſubindè vel ex leui occaſione, offenſione, vel ſcandalo imprudentiæ commiſſæ, ſuccreſcente paulatim indignatione populi, tandem & ſuiipſius, & Regni iacturam facit. Regi igitur hoc ipſo, omnem vel leiuſculam offenſionem, aut ſeuerius quid iniuſtè contra populum committere ſummô ſtudiô fugiendum innuebant; ſat importunè eum lædi, cuius fide opus habeas, exiſtimantes; & tametſi poſt datam offenſionis occaſionem remedia quærantur mitigationis, attamen ingenia odijs enutrita, nouo conciliata beneficio, veluti dimiſſam ab hauſtu lactis viperam in ſinum demittere, tutum minimè rebantur; ignem paulò ante extinctas faces facilè concipere, experimento compererant. Quæ parua initio putantur, latè manant incrementis.

Descriptio Crocodili.

Naſcitur exiguus, ſed opes acquirit eundo,
Quiſque mouet multas accipit amnis aquas,
Quem Taurum metuis, vitulum mulcere ſolebas,
Sub qua nunc recubas arbore, virga fuit.

Ab hirundinibus murum, qui & indè chalidonius dicitur, contra alluuionis nocumenta conſtrui, Plutarchus tradit. Glaucus puer Bœotius cum agriculturæ operam daret cum patre, & dilapſum vomerem manu pro malleo vſus reſtituiſſet, coniecit parens ex eo, fortem fore, duxitque eum in Olympia, in quibus certauit; cùmque ab aduerſario, vt certaminis imperitior grauiter vrgeretur, exclamauit pater, ὦ παῖς τὴν ἀπ' ἀρότρου. *O puer iſtum ab aratro*, ſcilicet ictum inflige; hâc voce inflammatus adoleſcens, ingenti plagâ aduerſarium percuſſit, & vicit. Opportunum ſanè minimorum non deſpiciendorum exemplum. Hinc & in regio veſtibulo aries cum Elephanto inciſus ſpectabatur; Elephas tametſi robore ſummô, & ingenij dexteritate à natura ſit inſtructum animal, viſo tamen Ariete, mox in fugam naturali quodam diſſenſu ſe conuertit. Per Elephantem Regem notabant, per Arietem ſtoliditatem & inſipientiam, quam ſummô ſtudiô Regi vitandam eſſe, dicta ſymbola monebant: quæ & Horus l. 2. c. 81. hiſcè verbis confirmat:

Glauci pueri Bœotij Omen.

Elephantis natura.

Quid Aries cum Elephan. to significat?

Ἄνθρωπον βασιλέα φεύγοντα μωρίαν, καὶ ἀφροσύνην βουλόμενοι σημῆναι, ἐλέφαντα, καὶ κριὸν ζωγραφοῦσι· ἐκεῖνος γὰρ θεωρῶν τὸν κριὸν φεύγει. *Regem fugientem ſtultitiam, & imprudentiam ſignificaturi, elephantem cum ariete depingunt, hic enim viſo ariete fugit*; ſiquidem probè nôrant, eſſe minimis quoque rebus ſuam & vim, & aſtutiam, quibus potentium machinationes eludere valeant; exemplo hydræ & ranæ Niloticæ docti, quem contra inimicum potentiſſimum aliud natura non docuit reſiſtentiæ genus, niſi ſtipulam ori tranſuerſim impoſitam; hac enim hydra exterrita, ab eadem inſequenda mox deſiſtit.

Præ-

Præterea Reges Ægyptiorum vtplurimùm in publicis comitijs, vel etiam bellicis expeditionibus, capitibus nunc aspidem crispatô vertice sublimem, modò Leoninum caput ferocibus oculis formidandum, iam canis, nonnunquam Ibidis simul, tùm ad reuerentiam, amorem, timoremque in subditis conciliandum, gestabant; erantque politicarum virtutum, quibus Regem imbutum esse, decebat, occulta quædam symbola; siquidem Aspis diuini Numinis præsidium, Leo fortitudinis, vigilantiæ canis, Ibis pietatis index. Hinc cum regnum delicto quodam graui præuaricatum esset, vel aspidem, vel Leonem exhibebat, ceu commissi sceleris vindices; si res iuxtà præscriptas leges in regno probè gererentur, Ibidem, aut canem monstrabat, veluti pietatis, indulgentiæ, vigilantiæ, & amoris tesseram; atque adeò Regnum tandiù in sua pace, tranquillitate, & beatitudine perstiturum credebant, quamdiù Rex quadruplici virtutum, pietatis, vigilantiæ, fortitudinis, diuinique præsidij custodia diuinitùs fuerit munitus. Hanc eandem ob causam, Synesio teste, Sphynges in Isiacorum fanorum crepidine collocari solebant, vt Principes prudentiam sibi cum fortitudine iungendam esse discerent; Sphynx enim τοῦ συνδυασμοῦ τῶν ἀγαθῶν σύμβολον, τὴν μὲν ἰσχὺν θηρίον, τὴν δὲ φρόνησιν, ἄνθρωπος. *Combinationis bonorum Sphynx sacrum est symbolum, robore fera, homo prudentia.* Huc pertinet illud Hori, gruis lapillum gestantis, videlicet vigilantis prudentiæ omnia sagaciter explorantis, & instabilitatem vitæ grauitate consiliorum firmantis symbolum.

Aspis, Leo, Canis symbolicè designabant virtutes Regias.

Si quod in Regno publicum scandalum exortum esset, Rex summâ sollicitudine exorti mali causam seipso inquirere consueuerat; si culpa id sua ex defectu vigilantiæ accidisse comperiret, palàm suum confitebatur errorem, rectè existimans, principem, dùm errata culpâ ministrorum tegit, bis peccare; sacris itaq; expiatus cœrimonijs, magno animo ad imposterum cautiùs procedendum, ferebatur.

Princeps bis peccat, dùm errores suos Ministrorum culpa tegit.

Porrò vnica cura Regum erat, regnum quod tantô labore comparauerant, tot præcellentibus legibus stabilierant, vnione, concordia, & vnanimi mentium conspiratione conseruare; vbi enim dissolutio per discordias suas in regno radices egerit, ibi regnum ruinæ proximum, vt satiscat necesse est; huius symbolum erat Ibis in medio serpentum coaceruatorum. Est autem huic aliti ita à natura comparatum, vt vnitos serpentes alicubi latentes nostri crepitaculo primò terreat, territos ab inuicem separet; atque in fugam conuertat, ac sic, quos vnione coniunctos primò aggredi non audebat, dissipatos atque in diuersa distractos, mox conficiat, atque deuoret. Nil sanè in rebus humanis animorum disiunctione est perniciosiùs, ex qua vnica, velut ex equo quodam Troiano omnes calamitatum Iliades processerunt; cùm autem hanc vnionem ex diuersis morum religionisque institutis procedere comperirent, omnem cum exteris Regibus nationibusque consuetudinem lege lata vetabant; ex hac enim hominum natura, ingenio, legibusque discrepantium miscella perniciosam illam discordiæ, & discrepationis mentium, regnorum perturbatricem hydram vnicè nasci probè nouerant; nouerant & illud,

Ibis in medio serpentum denotat vnionem.

Cur Ægyptij excludebant à Regno exteras nationes.

Non

Non minor est virtus, quàm quærere parta tueri; non enim semper intenditur potentia cùm extenditur, neque semper stringit benè, qui multa amplectitur. Hâc curâ, & summâ sollicitudine Ægypti regnum, nulli siue vrbium vastitatem, siue populorum frequentiam, siue denique rerum humano generi necessariarum vbertatem spectes, secundum, suum ab immemorabili tempore vigorem obtinuit; ad quod plurimùm momenti conferebat lex, quâ arcanorum regni præter Sacerdotalis ordinis proceres, nullos alios, conscios esse, vetabatur, nec immeritò, cùm tunc consilia principum verè tuta sint, cùm tecta fuerint. Horum symbola erant rana seriphia, (genus id est ranarum mutum) vnà cum simulachro Harpocratis, qui digito labra premeret, nutuque silentia suaderet, præ foribus curiæ posita: tantò ergò regnum firmiùs constitutum credebant, quantò maiùs foret in eius arcanis occultandis silentium. Non dicam hìc de innumeris alijs institutis, quibus Ægyptij in Republica benè beatèque administranda vti solebant, sed cùm hæc sparsìm in hoc opere adducturi simus, Lectores eò remittimus.

Consilia Principum sunt tuta quando tecta. Rana cuius symbolum fuerit? Simulachrū Harpocratis quid denotet. Silentium armamentum regnorum.

Discent ex his, ni fallor, Reges & Principes, quomodò cum dignitate rebus publicis præesse & valeant, & debeant; cognóscent, quibus virtutibus potissimùm principem ad regni gubernacula rectè administranda, instructum esse oporteat; videbunt, quid fugiendum, ne perdantur, quid amplexandum, vt seruentur. Discent & ex his, religionem vnicam esse totius gubernationis basim, & fundamentum, quo nutante omnia nutare necesse est. Experientur continuas rerum humanarum periodos, quibus nihil stabile, nihil firmum, nisi in eo, qui rerum omnium centrum, requiescere studeant. Quòd cùm perspicerent prisci philosophi, vt sapientissimus Solon, dici beatos crediderunt, ante obitum nullos, supremaque funera posse. Nam quotumquemque mortalium, vel inter supremos vel infimos putes, qui fortis fortunæ gyrum mirabilem, si vixerit diu, interdum non experiatur? Quid aliud apud Poëtas designat Ixionis rota? quid refluentes aquæ Tantali? ambesum Promethei iecur & succrescens perpetim? quid, qui congestis montibus conati cœlum rescindere, fulmine deiecti, fundo voluuntur in imo? qui saxum voluunt ingens, radijsque rotarum destricti pendent? Cur adeò inter figmenta persistimus? in domum suam se quisque recipiat, & vel fortunam priuatæ praxeos animaduertat: nonne vbique varietas summa, vel ex negotij ipsius instabili vultu, vel ex agentis animo, qui iustos transcendat limites rei, vel ex suscipientis incertâ fluctuatione, quæ citò præsentium satur, captandis inhiat nouis assiduè, præteritorum oblita facilè, futurorum semper ignara, vix vnquam aureâ rerum mediocritate contentâ. Pulchrè igitur Euripides. Πολλαὶ, aiebat, εἰσὶ τῶν μορφαὶ τῶν δαιμονίων. *Multæ sunt dæmonum laruæ*. Quod fusè Plautus: nam in hominum ætate multa eueniunt istiusmodi, capiunt voluptates, mox rursum miserias: iræ interueniunt, redeunt rursus in gratiam. Verum iræ, si quæ fortè eueniunt huiusmodi inter eos, rursum si reuentum in gratiam est, bis tantò amici sunt inter se, quàm priùs. Atqui cùm tantam viderent rerum humanarum incon-

Monita Principibus.

Religio fundamentum Regnorum.

Solon.

Allegoria Poëticæ in conuersione rerum humanarum.

Priuatæ praxeos vicissitudo mutatur tribus ex causis maximè.

inconstantiam, vt cuncta cunctis ferè in vita promiscuè obuenirent, idcircò nunc Deos cum homine tanquam pilâ ludere, nunc sortes omnium, ceu iactu tesseræ pendere sunt arbitrati: imò de Dijs postremò, Deûmque prouidentia cœptum est dubitari. Nam si à casu eueniant singula, prouidentiam tollas oportet; sin prouidentiam statuas, eidem sæpè & absona copulabis; nisi omissis disputationibus, mentem captiuam fidei reddas, & in vnius passim consensus antiquissimi inuiolabili auctoritate persistas: alioqui certè in Epicuri opinionem, sublatis primis principijs transferemur, perlustratoque rerum circuitu, & Mundum concessum disputationibus nostris, & vanos cum sapiente dicemus omnes conatus hominum, etiam in sapientia Mundi, vanissimam vanitatem. Nam ex errore paulatim in opinionem, & hinc in veriorem scientiam trahimur. Scientes denique, vbi nos cognouerimus, delapsi iterum, nihil nos scire penitus intelligimus, statuentes propèmodum in non sapiendo iucundissimam vitam, eumque felicem maximè rati, qui natus moriensque fefellit.

Fortunæ circuli in rebus politicis, familijs, regnis, & ciuitatibus.

Diluuia Mundi.

Eatur verò ab hominibus singulis ad collectionem plurium; primò quidem ad viros atque familias, indè ad ciuitates, & regna, vel vsque ad absolutissimam Monarchiam; suis cuique per vicem aspirat Genius bonus, sua vicissim ex insolentia pestis, & expurgandæ fœci salutare diluuium; modò per ignem, & aquam, modò per epidemicos morbos, per bella, aut seditiones mutuas; sic vt vix absque certamine pax læta perduret; vt & quietem externam, interna dissidia comitentur, pacemque domesticam hostes extranei foueant; Mundus denique vniuersus contentione non minùs, quàm amicitiâ viuat, & gubernetur.

Diluuij mundani necessitas.

Magna igitur fit prouidentia Dei, vt cùm ex vbertate nimia, nimis increuerit vel hominum genus, vel luxus & insolentia; conflictus illicò, & contentiones oriantur. Vndè mox summa annonæ caritas, & pestilentia, quæ sæpè tam crudeliter sæuit, vt vniuersam penè ditionem Orbis inuadat: cuiusmodi duas sub M. Antonio quondam viguisse commemorant, quæ penè humano generi πανωλεθρίαν minitari viderentur. Qualem & maiores nostri referunt obtigisse anno Christi 1450. vix vt mortalium tertia pars superstes euaserit. Atqui concupiscentiæ hominum insatiabili, terræque onustæ liberis & alumnis perditissimis, quodnam potuit dari vel remedium vel purgamentum maius? Id si vnquam, certè ex vsu fuit, nunc isti ætati, quâ nihil miseriùs, prorsus est necessarium. Hâc enim causarum vicissitudine, & mores, & studia, resque omnes humanæ optimè permutantur, delapsa etenim, ac quasi neglecta vilescunt omnia: at postquam attritis iterum summa recepta est instauratio, crescunt in pretio singula, rursusque ad suum vigorem properant, aliquando denuò collapsura. Sed illæ fortunæ tam æstuariæ vices, tyrannos proximè Regesque potissimum vexant & persequuntur. Hoc enim habet potissimum tyrannorum vita, vt quibus fidendum est, metuant semper, fidantque quibus nihil est fidei probæ; vndè hinc immeritis irrogatæ iniuriæ, hinc indignis erogata beneficia, amicos ex hostibus, hostes ex ciuibus faciunt: & per ambitionem, crudelitatem, luxum, auaritiam, turbatis ordinibus re-

Causæ vicissitudinum maximarum in tyrannide.

rum, raptim è fastigio deturbantur: tandemque ad vsitatum perueniunt fabulæ finem, venenô, aut gladiô, aut fatis miserioribus occumbentes, iuxtà Satyrici dictum.

Ad generum Cereris sine cæde & vulnere pauci
Descendunt Reges, & siccâ morte tyranni.

Nemesis violentia.

Videmus autem ex ipsa Nemesis violentia, peruersum populum iniquis tandem à Regibus castigari. Reges autem, cum vltra fas plebem diutiùs afflictârint, ab eadem denuò succensâ in rabiem, & vita quandoque, & Regni supremis viribus spoliari. Lege, te obsecro, Dauidis hymnos pulcherrimos præsertìm 17. 33. 37. 73. 94. potissimùm verò 73. psalmo quam eleganter? *Vtique bonus est Deus Israel ijs qui mundo sunt corde. Mei autem penè moti sunt pedes &c.* Hìc primò fastum improborum, & apparentem felicitatem verbis disertis exprimit. *Posuerunt in cœlum os suum &c.* Deindè & animi sui morsum, dùm peccatorum pacem contemplatur. Sed mox ab ipsa catastrophe rerum se consolatur: vbi sic ait: *Certè in lubrico posuisti eos &c.* Omnem verò humanæ vicissitudinis circulum accuratissimè pinxit psalmis 78. & 107. vbi Iudaica gens bonorum satura, Dei cùm obliuiscitur, in omnem calamitatem protinus ruit; afflicta, diuinam opem rursus implorat: quà consecutâ, denuò cultum diuini Numinis negligit, iterumque percussa & sanata, supplex & peruicax, à duris pœnitens, à prosperis insolescens, æui præsentis imaginem optimè repræsentat. Nos fere totius conuersionis capita ita paucis complexi sumus.

Gentis Iudaicæ miræ vicissitudines

Conuersionis humanæ capita.

Circulus Platonicus.

Pauperies pacem dat, opes pax, copia luxum:
Sed luxus bellum, bellaq; pauperiem.
Fons amor est odijs, vitæ mors, turba quietis:
Stant quæ deciderint, quæq; stetêre, cadunt.
Et capti capiunt, & qui domuere domantur:
Fit victi supplex, qui modò victor erant.
Rege fero fera plebs punitur, plebe tyranni,
Sic fatum alternas versat in Orbe vices.

Sed plura in hanc sententiam libris diuinæ sapientiæ, & pasśim in psalmis Dauidicis leges: quorum omnium fructus is longè vberrimus recensetur, vt vitam, moresque formemus, & in istis vtriusque fortunæ ludibrijs sanare ægrotum animum, amare proximum vnumquemque, & vitam inter conciues agere socialem, res nimis caducas spernere, cunctis verò operibus Deum auctorem præponere consuescamus; non autem, vt disputemus, quemadmodum de naturæ rebus philosophis datum est, neque vt Mundum trahamus in controuersiam, quo plures respiciunt hâc ætate; neque vt ferre duntaxat inter mortales videamur, & obfirmatis animis contra maiorum leges & placita, fenestram omni licentiæ, sub libertatis euangelicæ titulo recludamus; cuiusmodi verè Theologia sophistica hanc nobis chymæram peperit, cuius afflatu res omnes laborant, priuatæ & publicæ, peruersisque pasśim ordinibus rerum, in Mundi antiquum chaos iterum præcipitamur.

Quare

Quare cùm hodiè & summa deorsum maximè fluant, & inferna sursum repere, præter honesti speciem moliantur; ea quoque, quæ supra naturam sunt constituta, gyrum consimilem facere, diuinæ iustitiæ consentaneum fuit: aufertur enim & lumen mortalibus, & vnitatis robur, & per consequens omnis ferè hactenus concessa felicitas, ijsque confertur, qui vitam in luctu supplices diù, & in profunda mersa caligine vixerunt. Lustrabis hìc omnem politici Mundi historiam: æterna quidem est Monarchiæ species: æternum sanctæ religionis & fidei regnum: æterna apud mortales Christi Ecclesia; sed tamen hæc ipsa propter materiæ susceptricis ineptitudinem successione temporis mutat & locum, tanquam per terræ segmenta demigrans, & subobscuram cum nostris moribus conuersionis speciem trahens; quod & in illo perpendês prauarum opinionum exortu, augmento, statu, & declinatione, iuxtà totius viciniæ in Orbem continuum tractus, & sæui contagij quandam versatilem vim cessante minimè, donec prophana cum sacris vndique, & summa cum infimis confusa, penitùs in plenum circulum agitârit. *Primus istius calamitosi sæculi fons.* *Translatio fidei, religionis & Monarchiæ*

Sufficiat interim nobis huius politicæ fructus longè vberrimos, vt nosmet nosse, & gubernare discamus, ascensu quodam mentis veluti ex vmbra in lucem translati; vt cùm multiplicem humanæ vicissitudinis circulum perspexerimus, nunc bono caduco malum consitum, & malum bono assiduè cogitemus. Amamus hæc omnia tanquam osuri; oderimus tanquam amaturi, læti in aduersis, in felicibus successibus anxij, nunquam tamen nec spe inani, nec nimiô metu, nec vllâ cupiditate transuersi, ceu ruptis repagulis efferamur. *Fructus Politicæ,*

SYNTAGMA III.

ARCHITECTVRA SEV THEOGONIA DEORVM, *IN QVA*

De Origine superstitionis & idololatriæ Aegyptiorum, cœterarumq; Orientalium gentium, potissimùm Græcorum, qui ab Aegyptijs eam veluti hæreditate quadam acceperunt, agitur.

CAPVT I.

De prima hominum origine, & primis idololatriæ inuentoribus:

Ouid. l. 1. Met.

NTE mare & terras (& quod tegit omnia cœlum)
Cùm vnus adhuc esset naturæ vultus in Orbe,
Quem dixère chaos: rudis indigestaq; moles
Nec quicquam nisi pondus iners, congestaq; eodem
Non benè iunctarum discordia semina rerum,
Obstaretque alijs aliud; cùm corpore in vno
Frigida pugnarent calidis, humentia siccis,
Mollia cùm duris, sine pondere habentia pondus.

Mundi rudimenta.

Cùm, inquam, immortales Dij (vt cum Poëtis loquar) propriâ felicitate contenti, nullâ adhuc rerum humanarum curâ tangerentur. Ecce post secula tandem felix illa illuxit dies, quo, vt Platonis verbis vtar, in diuino Deorum immortalium concilio conclusum est, vt Mundus ille indigestus, atque incompositus ab informi illa rerum omnium promiscuâ confusione squallentium ותהו ובהו *tohu va bohu* vindicatus, lucem aspiceret, formis splendesceret omnigenis, atque in varias rerum facies abiens, propriæ felicitatis gaudiô perfrueretur. Conclusum est; & in opus deductum; Mundus itaque conditur, atque à rerum commixtarum confusione solutus, mox in formam exurgit liberaliorem; virium, proprietatum, aliarumque qualitatum, quæ singulis creatis debebantur, distributionis officium prouidentissimo committitur Prometheo. Prometheus seu prouidentia diuina, vti omnia debitis suis formis instruit, ita omnes sapientissimi Prouisoris partes expleuit.

Mox cœlo terras, & terris abscidit vndas,
Et liquidum spisso secreuit ab aëre cœlum,
Quæ postquam euoluit, cæcoque exemit aceruo,
Dissociata locis concordi pace ligauit,
Ignea conuexi vis, & sine pondere cœli
Emicuit, summâque locum sibi legit in arce;
Proximus est aër illi leuitate, locoque

Den-

Densior his tellus, elementaque grandia traxit.
Et pressa est grauitate sui circumfluus humor
Vltima possedit, solidumque coercuit orbem,
Tùm freta diffudit, rapidisque tumescere ventis,
Iussit, & ambitæ circundare littora terræ,
Fluminaque obliquis cinxit decliuia ripis,
Iussit, & extendi campos, subsidere valles,
Fronde tegi syluas, lapidosos surgere montes,
Vix ita limitibus discreuerat omnia certis,
Cum quæ pressa diu massâ latuere sub ipsa,
Sydera cœperunt toto fulgescere cœlo,
Neu Regio foret vlla suis animalibus orba,
Astra tenent cœleste solum, formæque Deorum,
Cesserunt nitidis habitandæ piscibus vndæ,
Terra feras cepit, volucres habitabilis aër.

Cœlo itaque terraque formis debitis iam imbutis, cœterisque omnibus prudentissimè dispositis.

Sanctius his animal, mentisque capacius altæ
Deerat adhuc; & quod dominari in cœtera posset.
Natus homo est, siue hunc diuino semine fecit
Ille Opifex rerum, mundi melioris origo,
Siue recens tellus, seductaque nuper ab alto,
Æthere cognati retinebat semina cœli;
Quam satus Iapeto mistam fluuialibus vndis
Finxit in effigiem moderantûm cuncta Deorum,
Pronaque cùm spectent animalia cœtera terram,
Os homini sublime dedit, cœlumque tueri
Iussit, & erectos ad sidera tollere vultus.

Homo itaque solus ore sublimi, ad cœlumque erecto intuitu præditus, diuinum animal naturæ iuxtà mortalis & immortalis confinium; ceu sola cœlestis planta in terris constituta (cuius radicem conditor hiscè infernis sedibus vinxit, comam verò atque perpetuò frondentem verticem supra anni & Solis viam, supra cœli extremam circumferentiam ad nunquam interituros ambitûs relegauit) hic, inquam, homo cum lucidissima illa Mundi lumina, ad quæ contemplanda, atque in ijs factorem laudandum creatus erat, curiosiùs intueretur, pulchritudine eorum paulatim illectus, verâ & rectâ religionis semitâ derelictâ, eo dementiæ deuenit; vt ea, quæ sui gratia condita essent, sui veluti conditores crederet, & sanctè veneraretur. Auxit dementiam hanc traditionum salubrium de Mundi origine à prædecessoribus factarum obliuio, quâ inualescente nouas de Deo, de Mundo, de hominis productione, alijsque rebus opiniones imbibit, cùmque cœlestis ille ignis præcipua humanæ mentis portio vigens,

Hominis productio.

Idololatriæ origo.

vigens, ad Numinis alicuius cultũ eum instigaret; mox verò derelicto Deo, ad falsorum Numinum, vnoquoque ex eius familia sibi nouas idololatriæ rationes comminiscente cultum prolapsus est; factumq;, vt corruptibilia simulachra pro Deo incorruptibili adorârit, rebusq; externis contentus, cùm insensibile Numen intueri deberet, ad sensibilia, & terrena fuerit dif-

Nepotes Chã primi idololatriæ inuentores.

fusus. Atque huiusmodi præuaricationem erroremque primùm Hebræi tribuunt Nepotibus Chami, Misraim videlicet, Chusio, Phuto & Canaano, qui per Asiam & Africam vniuersam in nouas colonias diffusi, nouas passim Deorum colonias introducentes, noua & ridicula dogmata Mundo pepererunt; cuiusmodi sunt, Adamum è Luna prodijsse, Prophetam inibi ex masculo & fœmina procreatum, atque in hunc Mundum venientem, primùm cultum Lunæ docuisse. Verùm quoniam hæc opinio non ita obuia forsan multis est; visum est, eam hic ex R. Mose Ægyptio, vulgò Rambam, depromptam adducere, sic enim dicit in More nebuchim.

Rambam l. 3. c. 19.

כי הם שארית אומות הצאבה כי היא היתה אומה שמלאה כל הארץ ותכלית מה
שהגיע אליו עיון מי שהתפלסם בזמנים הם שידמה שהשם רוח הגלגל וכוכבים הם
גופות והבורא רוחם זכר זה אבובכר פרבי בפירוש השמע ולזה האמינו הצאבה כזלם
קדמות העולם שהשמים אצלם הם אלוה וחשבו שאדם איש נולד מזכר ונקבה כשאר
בני האדם אלא שהם מגדלים אותו והיו אומרים שהוא נביא שליח הלבנה ושהוא
קרא לעבודת הלבנה ושיש לו ספרים חבורים בעבודת האדמה וחשבו ששת חלק על
דעת אדם אביו בעבודתו הירח ואמדו על אדם כי כאשר יצא מן הירח ועל מאקלים
קרוב להודו יוצא ונכנס בקהלים בכל הביא עמו פליאו תמהם אילן של זהב צמיח בעל
עלים וסעיפים ואילן של אבן בך והביא עלה של אילן לח שלא ישרפהו האש והגיד על
אילן שתחת צלו על עשרת אלפים איש ארכו בקומת אדם והביא עמו שני עלין כל
עלה היו מתכסין בו שני אנשים וזה כל מה שמייחסים אליו היא לרווק דעתה בקדמות
העולם עד שימשך אחר זה שהכוכבים והגלגלים הם האלוה:

Hoc est: *Isti siquidem reliquiæ sunt gentis Zabæorum* (à Zaba, è progenie Chami orto, & filio Chusij, qui secundùm Iam Suph, id est, maris rubri sinum ad ortum, & occasum, atque ad dexteram & Aquilonem littora coluit sic dictæ) *quia ista gens totam repleuit terram. Finis autem & per-*

Zabæi primi putarunt Astra Deos esse.

fectio illius eâ ratione istis temporibus philosophantis fuit? quod putaret creatorem esse cœli spiritum seu animam; stellas verò corpora esse ipsa substantia Dei informatas.

Abubacher.

Meminit huius prauæ opinionis quoque Abubacer Arabs in expositione de auditu. Et ideò quoque credit tota gens Zabæorum Mundi antiquitatem (seu quod idem est, æternitatem) *quoniam cœlum est Deus iuxta opinionem eorum.*

Miræ de Adamo fabulæ.

Et dicunt quod Adam primò natus est ex masculo & fœmina, sicuti cæteri homines: sed honorabant eum multum, & dicebant, quoniam è Luna egressus, Pro-

Adam Propheta & Apostolus Lunæ.

pheta, & Apostolus Lunæ fuit, & quod prædicauit gentibus, vt seruirent Lunæ; & quod composuit libros de cultu terræ. Dixerunt etiam quod Seth contradixit

Mira secum tulit de Luna.

opinioni patris sui in seruitio Lunæ; narrauerunt etiam de Adam, quod quando egressus est de Luna, & de climate vicino Indiæ, ad clima Babylonis profecturus, multa mirabilia secum tulerit: scilicet arborem auri, quæ crescebat cum ramis, & folijs: & arborem lapidum, & folia cuiusdam arboris viridis, quæ non comburebatur ab igne; & dixerunt, quòd sub ipsius arboris vmbra decem millia hominum continebantur; & altitudo arboris ipsius ad similitudinem staturæ huma-

næ.

næ. Attulit secum etiam duo folia, quorum vtrumque duos homines cooperiebat. Intentio verò eorum in loquendo de Adam primo, & de hominibus, quæ attribuuntur ei, fuit, credulitatem suam de antiquitate Mundi stabilire, & quod indè prouenit, cælos & Stellas esse Deos.

Atque hæc est de primæua hominum origine, & idololatria Zabæorum digna Lunaticis hominibus opinio; ex qua velut ex Equo quodam Troiano omnia antiquorum philosophorum de æternitate Mundi, de Mundorum pluralitate, de Astrorum vitâ & diuinitate, de Metempsichosi denique, ac animarum reuolutione absurda dogmata, ad omnem impietatem fenestram aperientia prodijsse videntur. Hinc Adamum eiusque progeniem, & nepotes filiorum Dei nomine veluti astrorum æternorum, quæ ipsi Deos appellabant, filios indigitabant, quæ omnia confirmat Chronicon Alexandrinum:

Propagatio dogmatis Zabæorum de æternitate mundi.

Adami filij Dij sunt dicti & Deorum filij.

Οὓς ἄνω ἀγγέλους Θεοῦ ὠνόμασιν τῶν ἐπικαλουμένων τὸ ὄνομα Κυρίου τοῦ Θεοῦ. Τούτους καὶ υἱοὺς τοῦ Θεοῦ ἐνταῦθα προσηγόρευσεν. Ταῦτα μὲν ἡ γραφή. ἐπὶ δὲ οὗτοι οἱ ἄγγελοι παρά τισι Θεοὶ ὠνομάσθησαν. Et paulò post: Ἐντεῦθεν ἤρξατο ἡ κακομηχανία ἐν κόσμῳ γίνεσθαι. Καὶ ἀπαρχῆς μὲν διὰ τῆς τοῦ Ἀδὰμ παρακοῆς· ἔπειτα δὲ διὰ τῆς τοῦ Καῒν ἀδελφοκτονίας. νῦν δὲ εἶτα δὲ ἐν χρόνοις τοῦ Ἰάρεδ, καὶ ἐπέκεινα φαρμακεία, καὶ μαγεία, ἀσέλγεια, μοιχεία, καὶ ἀδικία ἐχρημάτισεν. Ἀλλὰ καὶ τίνες τὸν Ἀδὰμ σὺν τῇ Εὔᾳ, καὶ τὸν ὄφιν γένεσθαι Θεοὺς προσηγόρευσαν, ἀλλὰ μὲν καὶ τὸν Καῒν, καὶ τὸν Σήθ.

Chronic. Alexandr.

Quos, inquit, *supra Angelos Dei inuocantes nomen Domini Dei nominârat, hos quoque filios Dei hic appellauit; atque hæc quidem scriptura. Hi verò Angeli apud quosdam deinceps Dij vocati sunt. Cœpit autem improbitas ab ipso Mundi exordio per Adami contumaciam; mox per Cainum parricidia; deindè tempestate Iared, sequentibusque seculis veneficia, magia, lasciuia, & omne nefas regnarunt; quin & nonnulli Adamum & Euam cum serpente, Cainum quoque & Sethum Deos fuisse dictitarunt.* Horum porrò commentorum, & inanium deliramentorum causam ergo arbitror esse; quo primi illi homines cum proprio arbitrio relicti nullâ certâ lege scriptâ ante Mosis tempora tenerentur, cùmque proindè certæ quædam sententiæ de Deo, de creatione Mundi, de diluuio, & similibus rebus, ac mutationibus grauioribus, inter primos tantùm humani generis Patriarchas referrentur, factum est, vt ab eis veluti â primis hominibus acceptas, posteri quasi per manus alijs alij tradiderint; quibus posteriora secula & homines, vti quique â primis remotiores fuêre, ita subindè alia, atque alia quoque haud absurda affinxerunt, donec res ipsæ totæ in fabularum commenta abiêrint. Hinc diuersitas illa opinionum originê habebat; indè maxima & relationum confusio propè inextricabilis. Æthiopes enim, teste Diodoro, primos homines in Æthiopia veluti in medio terrarum natos asserebant: causam in vicinitatem Solis omnium generabilium parentis conijcientes. Theodoretus ex relatione antiquorum primos homines in Arcadia natos asserit, iuxtà illud:

Adam & Eua Dij dicuntur.

Causæ idololatriæ, & opinionum.

Diod. l. 1. Vbi primi homines nati sint.

Theodor. l. 5. de affect. Græcor.

Arcades primos mortaliū nonnulli dicunt.

Ante Iouem genitum terras habuisse feruntur.
Arcades, & Lunâ gens prior illa fuit.

Cœlius verò & Mercator ex Aristide primam hominum genitricem terram aiunt, fuisse solum Atheniense; Arabes, quemadmodum videre est

Quidam Atheniense solum primorum hominum productor.

Ægyptij primos homines in Ægypto natos aiunt.

est in eorum Geographia, hanc prærogatiuam Arabiæ felicis solo attribuebant. Ægyptij denique firmiter credebant, primos homines in Ægypto natos; causam huius assignabant, tùm aëris temperiem bonitatemq; vndequaue perfectissimam, tùm Nili fœcunditatem multas res naturaliter & suaptè spontè producentis, productasque benignissimè conseruantis; auxit opinionem eorum monstrosus ille Soricum seu agrestium murium in Thebano territorio prouentus, quorum aliqui superiori suâ parte murium speciem referentes animati, ab inferiori verò, Diodoro teste, informes, & ὁμόχθονες adhuc reperiebantur. Herodotus narrat, Psammeticum Ægyptiorum Regem, cum ingenti desideriò teneretur ad cognoscendum, quænam Mundi prouincia primos homines produxisset, illum sequenti industriâ id inuestigare attentasse. Duos infantes recens natos ab omni humanæ vitæ consuetudine remotos, certo loco inclusos, & à capra alendos pastori cuidam commendauit, cum ea claustri custodia, vt omni eos accedendi aditu intercluso, nec videre, nec humanâ voce loquentem quenquam mortalium audire possent; sibi indubitanter persuadens, futurum, vt ætatem congruam nacti, eius prouinciæ, quæ primos homines Mundo dedisset, linguâ loquerentur; itaque post certam annorum reuolutionem infantes de cauea extracti, mox exporrectis brachijs identidem in hæc verba prorupêre: *Bec*, *Bec*: quas voces, vtpotè peregrinas, cùm nullus astantium intelligeret; inuestigatione tandem factâ deprehensum est, Bec in Phrygum lingua nil aliud sonare, quàm panem; conclusit itaque Rex Psammeticus, in Phrygia primos homines fuisse productos. Tempus me deficeret, si singularum gentium, de huiusmodi prima hominum origine deliria hìc adducenda forent; quare; qui plura desiderat, consulat Berosum, Varronem, Eusebium, Hieronymum, Polydorum, Aristophanem, Pererium, Postellum, aliosque; nos his relictis ad ea nos, quæ primam idololatriæ originem concernunt, postliminio conferemus.

Murium miræ species.

Herod. l. 2. Euterp.

Psammetichi de prima lingua experimentia.

Bec in lingua Phrygum quid?

Certum itaque, & indubitatum est, nullo vnquam tempore in hoc mundo extitisse populum adeò barbarum, nationem tam peregrinam, clima tam rude & impolitum, quempiam denique hominem adeò ferum, syluestrem, & ἄλογον, qui non, vel naturæ lege, seu rectæ rationis dictante lumine, vnum aliquod rerum omnium principium, Numen dico vniuersam rerum obtinens moderationem, certo & peculiari religionis ritu cœrimonijsque colendum agnôrit. Certum quoque statui debet, nullo vnquam tempore, aut sine Deo sacrificium, aut sine sacrificio religionem fuisse, omnibus, cum sacerdotio veluti nexu quodam inseparabili in vnum coëuntibus, adeò vt hominem religio, religionem sacrificium, sacrificium sacerdotium ἀδιαχωρίστως comitari videantur, quod apparet tùm ex innumera propè religionum statìm ab ipso nascentis Mundi primordio, ad nostra vsque tempora deductarum multitudine; tùm ex falsorum simulacrorum cultu, diuersis temporibus, diuersisque gentibus, ac populis nullo non tempore, consueto; tùm denique ipsa Ægyptus maximè ostendit, quam præ cœteris omnibus gentibus eiusmodi falsorum Deorum cultui addictiorem fuisse, monstrant infinita propè Pantamorphorum Numinum mon-

Omnes Mundi nationes Numen aliquod agnouerant.

monstra & portenta, quorum descriptionem in serie huius Syntagmatis exhibebimus.

Lactantius Firmianus ostensurus, quâ ratione introducta fuisset idololatria in Mundum, tùm potissimùm in Ægyptum omnis superstitionis veluti fontem, ait; Chamum Noëmi filium, cùm ob impudentiam in parentis verendis detegendis commissam, maledictionem incurrisset; in Arabiam Ægypto finitimam profugisse, ibique primùm idolorum constructione totam circumiacentem viciniam infecisse; cùm verò immensam hominum multiplicationem, angustiæ locorum non caperent, hinc indè in varias sedes dispersos, paulatim insulas, mare, omnesque Mundi partes replesse. Cùm verò à sancta radice seiuncti essent, vnumquemque iuxtà arbitrium, ac voluntatem suam nouos ritûs, cœrimonias atque religiones constituisse, quæ ad Ægyptios potissimùm dimanarunt; Arabes verò idololatriam ante diluuium incepisse referunt. Nam inter cœteros mortales hoc improbô cultu maximè deditos fuisse notiùs est, quàm dici debeat, quem plurimùm deliciosa illius terræ constitutio promouisse videtur. Cùm enim in ædibus, ac tugurijs suis rarò sese continerent, totam noctem sub cœlo sereno, ac nullis malignis impressionibus obnoxio, dormiendo consumeret, è frequenti cœlestium corporum aspectu, atque tam constanti lege procedentium stellarum cursus, motusque multiplicis ac varijs planetarum, Solis, & Lunæ contemplatione, in eam paulatim deuenêre opinionem; Astra Deos esse, & rerum vniuersi conseruatores; quos variô ritu & cœrimonijs colebant, & venerabantur; id quod & Eusebius in Chronico suo quoque affirmat. S. Ioannes Damascenus verò idolorum fabricam Serucho Nepoti Chami ascribit; *Seruch*, inquit, *primus idololatriam inuenit, cùm enim omnes cultum communi consensu constituissent, mos simulachrorum hominum generi ponendorum ortum habuit; vndè incipiebant primò coloribus certis adumbrare, & depingere viros alicuius nominis & famæ, posteà celebriores, vti Principes, tyrannos, Reges, qui vel rerum gestarum gloria, aut virtutum, operumque memorabilium gloriâ in hac vita eminuissent, positis statuis cohonestare.*

Lact. Firm. diuinarum institut. l. 2. c. 3.

Cham primus idololatriæ inuentor.

Ægyptij dicti à Chamo.

Causa idololatriæ ex inspectione astrorum.

Eusebius.

Ioan. Damascenus.

Seruch idolorum primus faber.

Progressus idololatriæ.

Ac primò quidem figuli è creta, argilla, similique materia statuas vitâ functorum fingebant; sculptores verò figulina simulachra imitantes, è lapidibus efformabant. Fusores denique eminentiori cultu digna reputantes ex auro, argento, ære, alijsque metallis fundebant; atque simpliciori plebi veluti Numina adoranda proponebant, testante Chronico Alexandrino:

Chronicon Alexandr.

Ἑλληνισμὸς ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ Σερὺχ ἐναρξάμενος διὰ τῆς εἰδωλολατρείας, ὡς ἐστοιχειοῦτο τηνικαῦτα ἕκαστος κατά τινα δεισιδαιμονίαν, ἐπὶ τὸ μᾶλλον πολιτικώτερον ἐπὶ ἔθη, καὶ ἐπὶ θεσμοὺς εἰδώλων τὰ πλείω τὰ τῶν ἀνθρώπων γένη. οἵ τε στοιχήσαντες ἐποίουν διὰ χρωμάτων διαγράφοντες τὴν ἀρχὴν, καὶ ἀπεικάζοντες τοὺς πάλαι παρ' αὐτοῖς τετιμημένους ἢ τυράννους, ἢ ἡγέμονας, ἢ τινάς τι δράσαντες ἐν βίῳ μνήμης δοκοῦν ἄξιον, διὰ ἀλκῆς ἢ σώματος εὐεξίας &c.

Græcismus, inquit, *seu Gentilismus tempore Seruch cœpit per idololatriam, cum sua quisque superstitione quâdam ductus hominum secula ad politicam potissimùm viuendi rationem, & vsum, seu consuetudinem, cultumque Deorum informaret, quibus tùm progressu, magistratus, & tyrannos, aut duces, aut si quid æuo memo-*

memoriaue dignum factitasse viderentur, quod vel pugnam, vel corporis robur commendaret, pictura effigiabant. Posteà verò temporibus Tharæ parentis Abrahæ per statuas etiam & simulachra errorem idololatriæ propagarunt, dùm maiores suos per effigies suas coluerunt, fatoque functos primùm per figulinam expresserunt, mox cæteri artifices secuti primos; architecti quidem lapidem cædebant, argentarij verò & auri cælatores pro sua quisque materia simulachra fabricati sunt: ærarij & sculptores etiam pro suo ingenio artificij opus variabant; postremò fabri, & alij deinceps opifices. Ægyptij porrò, Babylonij, Phryges, Phœnices primi censentur idolorum fabricandorum inuentores; quæ ars postmodū ab his ad Græcos translata, ingentes progressus habuit; nam mox Saturnum, Martem, Iouem, Apollinem, cum reliqua, quæ hosce secuta est falsorum Deorum, Dearumque turba, statuis erectis, diuinis honoribus prosecuti sunt; queis consentit id, quod Cicero asserit de natura Deorum ratiocinans. *Suscepit autem,* inquit, *vita hominum consuetudoque communis, vt beneficijs excellentes viros, in cœlum fama, ac voluntate tolleret.* Et indè subiungit ille: *Sicuti Deus fuit adoratus Hercules, indè Castor & Pollux, indè Æsculapius in Libero patre, indè alij, quales Reges potentissimi, qui ob nominis sui celebritatem in omnibus prouincijs mundi celebrabantur.* Vltra hæc vnaquæque natio, ac populus priuatò cultu primum Vrbis alicuius fundatorem, aut singulari virtute præpollentem Principem, aut dominum prosecuti sunt. Ægyptij itaque terram deliciosam incolentes, cùm solo intellectus naturalis lumine, inuisibilem illam magni Dei essentiam comprehendere nequaquam valerent, conuersis oculis, animisque ad cœlorum ornamenta, motusque eorum, & ad Vniuersi naturam; cùm deprehenderent, omnes sublunarium rerum mutationes, temporum distinctiones, similiaque à duobus principibus astris Sole & Luna prouenire; hæc astra æternos Deos esse existimarunt. Posteaquàm verò crebrò repetitâ cœli inspectione aduerterent quoque cæterorum planetarum harmoniam, in varia illa & admirabili ad Solem & Lunam configuratione elucescentem, eos veluti maiorum Deorum coadiutores eiusdem diuinitatis participes in Numinum album retulêre. Leuantes post hæc oculos suos ad reliquum stellarum exercitum, & ad quatuor elementa, & ad Horoscopos genios, eorumque Pantomorphum, præter innumeros minores Deos duodecim præcipuos, iuxtà signorum in Zodiaco obseruatorum numerum constituerunt, quæ confirmat Herodotus:

Thare pater Abraham idololatra.

Babylonij. Phryges. Phœnices Idolorum propagatores.

Cicero de natura Deorum.

Sol, Luna Dij putati. Septem planetæ.

Quatuor elementa. Horoscopij genij.

Herod. l. 2.

Δυώδεκα, inquit, Θεῶν ἐπωνυμίας ἔλεγον πρώτους Αἰγυπτίους νομίσαι. καὶ ἕλλωας; παρὰ σφέων ἀναλαβεῖν· βωμούς τε, καὶ ἀγάλματα, καὶ νηὺς Θεοῖσι ἀπονεῖμαι σφέας πρώτους, καὶ ζῶα ἐν λίθοισι ἐγγλύψαι. *Duodecim Deorum nomina primos Ægyptios existimasse, atque Græcos ab illis cœpisse, eosq; primos aras, & imagines, & templa Dijs sibi erexisse, animalia primos lapidibus incidisse.* Neque horum tamen solùm rationem extruendorum in Græciam Ægyptij transmiserunt; sed etiam ipsa nonnullorum Deorum nomina, vt idem Scriptor eodem in libro testatur: Σχεδὸν δὲ καὶ πάντα τὰ ὀνόματα τῶν Θεῶν ἐξ Αἰγύπτου ἐλήλυθε ἐς τὴν ἑλλάδα. *Omnia ferè Deorum nomina* (subintellige Iunonis, Vestæ, Themidis, Charitum, Nereidum, Bacchi seu Dionysij, Herculis, Mercurij, aliorumque, quorum nomina paulò post

12. Deos ab Ægyptijs acceperunt Græci.

post adducit) *ex Ægypto in Græciam commigrârunt*. Longum esset omnium nationum, ac populorum opiniones de Dijs hic recensere, qui cùm religionis originem ab Ægyptijs accepissent, vel antiquam non retinentes Theologiam, deriserunt Magistros posteà, vel ipsi in peiores superstitiones inciderunt. Hanc igitur Deorum notionem cùm homines primùm habuissent, perspicerentque, quod Mundus prouidentiâ gubernaretur; neque tamen cuius, intelligere possent; rem diutiùs inuestigantes, & cognitionis desperatione capti, paulatìm à religione in superstitiones delapsi sunt: atque alij alios Deos introduxere, vti dictum est. Est enim ita à natura comparatum, vt cum nimio Deorum metu homines opprimantur, ad humilia & sordida quæque declinent, nihilque posse committi tam paruum putent; quod Dij maxima cum iracundia & supplicio non vlciscantur, hæc res fecit, vt ijdem Græci, qui Ægyptiorum, aliarumque nationum acceptas ab alijs superstitiones deriserant, in multò maiores opiniones posteà collapsi sint; nam & adulteros, & latrones, & ebriosos, ac facinorosos homines, qui multò erant brutis impuriores, pro Dijs coluerunt; de quibus in sequentibus fusiùs passìm dicemus.

CAPVT II.

De Deorum Ægyptiorum multitudine & varietate.

Rectè & sapienter ait S. Ecclesiæ Doctor Ambrosius, errorem humanum idololatriæ causam fuisse, cui astipulatur Mercurius Trismegistus, errorem & incredulitatem proauorum suorum detestabilis Ægyptiorum idololatriæ fuisse originem, cui Ægyptus nullo non tempore immersa squalebat. Nam cùm animos suos non applicarent cum debita reuerentia, & consideratione ad veri Dei cultum, & ad religionem diuinam; desiderio nihilominùs alicuius religionis tenerentur, artem idolorum fabricandorum inuenerunt, sed cum ea animare nescirent, malis artibus, & diabolicis vsi coniurationibus, euocatisque dæmonibus, eos in ea constringebant, & vt plùs virtutis, & roboris ijs accederet, ijsdem diuersi generis animalia consecrabant, quæ sancta appellabant, adorantes in ijs animas illorum, qui vel virtutibus, ac rebus gestis claruissent, ciuitatesque eorum nomine intitulantes, quæ fuissent vel ab ijs, quibus animalia illa dedicabant, conditæ, vel salubribus legibus, ac institutis imbutæ. Horum in honorem varia quoque instituebant sacrificia, cuiusmodi ritus & cœrimonias elegantissimè sanè in sua philosophia Syrâ describit Mor Isaac Maronita, verba eius Syriaca sunt sequentia:

S. Ambros. ep. 1. ad Cor. c. 10.
Mercur. ad Æscul. c. 13.

Idola dæmonibus animât Ægyptij.

Mor Isaac Maronita in philosophicis tractat. c. 6.

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

[illegible]

Deindè adduxit tempus, & surrexerunt homines (è semine Chami) *corrupti moribus, quorum mens corrupta erat ab ignorantia, & opere dæmonum qui eos seduxerunt, ac arbitrati sunt vnum pro alio, & existimauerunt astra spiritu intelligentiæ prædita, libertatem habere ex se, & potestatem, & paulatim errare eos fecit diabolus, donec existimarent astra esse creatores, & factores, imposueruntq́; singulis sideribus Dei nomen, varijs quoque cærimonijs ea colebant, ante ea prostrati & adorabundi; constituebant quoque sub eorum nomine idola varia, quæ super columnas sublimes, & murorum seu parietum fastigia collocabant, eorum figuras varijs modis repræsentantes; his quoque victimas & sacrificia offerebant, incensantes ante ea aromata; Diabolus verò certis temporibus loquens ex singulis eorum petentibus responsa dabat, futura prædicens, & abscondita reuelans, & bonum nuncium de ijs, quæ in remotissimis locis fiebant, citò indicabat; inducebat quoque, in corda eorum cogitationes, quas alijs reuelabat; atque eiusmodi plurimos seduxit vsque in hodiernum diem. Fuerunt autem hi ritûs proprij Ægyptijs, qui postea ad alios transmigrantes totum paulatim Mundum infecerunt.*

Singulis sideribus imponunt Dei nomina.

Diaboli fraus loquentis per idola.

Atque hactenus Mor Isaac. Porrò Ægyptij potissimùm Solem & Lunam adorabant, illum Osiridem appellantes, hanc Isidem. Osiris autem, & Isis coniuges, Ægypti Reges potentissimi, cùm ob prudentiam maximam ac gerendarum rerum dexteritatem incomparabilem, in omnium oculis essent; contigit, vt ex applausu hominum, & laruatâ, vilique populi adulatione, passim iste Soli, hæc Lunæ compararetur. Verùm cùm præteritis iam aliquot annorum lustris, vita functis Osiride & Iside, eorum fama continuò cresceret; atque de eorum excellentia, ac illustri dignitate præconcepta opinio magis magisque in animis hominum, ex se ad omne superstitionis genus propensissimorum radicaretur, stultâ & ridiculâ quâdam opinione persuasi, Osiridem & Isidem, illum in Solem, hanc in Lunam transformatos, & ad cœlum terramque gubernandam assumptos putabant. Hinc inquit Macrobius: *Ægyptij, vt Solem esse asserant, quoties hieroglyphicis suis literis exprimere volunt, in sceptro speciem oculi exprimunt, & hoc signo Osirin monstrant, signantes hunc Deum esse Solem, regaliq́; potestate sublimem cuncta despicere; quia Iouis oculum Solem appellat antiquitas.* Accessit huic errori, & quod in superstitiosis mentibus magnum sanè pondus habuit, malè intellecta monumentorum, à philosophis, sapientibus ac Sacerdotibus prædecessoribus eorum, de Sole, Luna, stellis, elementis, quæ ij cum Deo, Deorumque filijs immortalibus comparabant, lectio. Philosophi enim quemadmodum, & Homerum fecisse legimus, sacras disciplinas

Sol & Luna principales Ægyptiorum Dij.

Hieroglyphicum Osiridis.

certis

certis fabularum, similitudinum, ac symbolorum tegumentis ad instillandam mentibus hominum maiori cum voluptate veritatem, inuoluere conati sunt; vt enim docerent supremum illud Numen, quod Deum vocamus, non cœlestes tantùm sibi sedes vendicare; sed & adeò omnia, quæ aut oculis metimur, aut intellectu percipimus, per hanc rerum vniuersitatem diffusum, suâ præsentiâ, ac maiestate replere, Deos innumeros quibuslibet rebus locisque inseruerunt; hinc ætheri Iouem, Iunonem aëri, mari Neptunum, terræ Cybelen præfecêre; qui iterum in varias sectas abierunt: ita vt alij Dij cœlestes, terrestres alij, alij aquatici sint crediti; & aquaticorum alijs, maris; fluuiorum alijs, alijs fontium cura fuerit commissa, vti & terrestribus. Rursus alij montani, alij syluarum, & pastorum præsides, alij agricolarum fuerunt, atque hi in planis locis plerumque habitare putabantur. Cœlestium alij summæ rerum humanarum præerant, alij consultores, alij tempestatibus, certisq; cœli regionibus veluti Ephori: alij loca tantùm inferna habitare, & sceleratorum supplicijs præesse fingebantur; verbo οὐδὲν μέρος Ὁμήρῳ ἄθεον· vt cum Maximo Tyrio loquar, adeò *nullus locus Homero Dijs vacuus* reperiebatur; Meminit huius πολυθεότητος Trismegistus ad Æsculapium his verbis:

Multitudo Deorum.

Omnia Dijs plena.

Maximus Tyrius.

Καὶ γὰρ δαιμόνων χοροὶ περὶ αὐτὸν πολλοὶ, καὶ ποικίλαις στρατιαῖς ἐοικότες οἱ σύνοικοι, καὶ τῶν ἀθανάτων, οὐκ εἰσὶ πόῤῥω· ἔνθεν δὲ λαχόντες τὴν τούτων χώραν τὰ τῶν ἀνθρώπων ἐφορῶσι, καὶ πρηστῆρσι, καὶ μεταβολαῖς πυρὸς, καὶ σεισμοῖς, καὶ πολέμοις ἀμυνόμενοι τὴν ἀσέβειαν.

Etenim, inquit, *circa ipsum quamplures sunt Geniorum cœtus, varijs copijs conferendi, ac familiares, humanis Ephoros agunt; quæ autem à Dijs iubentur exequi pergunt, turbinibus, procellis, præsteribus, ignisq; mutationibus, terræ motibus, insuper esurie & bellis impietatem vlciscentes.* Et paulò post: *Sol autem est omnis generis conseruator & educator; & Mundi intelligibilis instar sensibilem Mundum amplectens, ipsum varijs formis, & formarum omnium ideis amplificans explet. Sub hoc enim applicatur Dæmonum chorus, quin etiam chori; permulti namque sunt isti, ac varij sub astrorum cuspides ordinati, cuilibet horum numero æquales; sunt autem istorum nonnulli ex bono & malo temperati, hi omnes rerum terrenarum facultatem adepti sunt, & rerum terrestrium tumultus, ac variam discordiam, in commune cient vrbibus, ac nationibus, & priuatim singulis.* Huc vsque Trismegistus; è quibus patet, non Deos tantùm bonos singulis rebus affictos fuisse, sed & malos bonorum Antagonistas, quemadmodum apparet ex Iosepho Castiliensi Hebræo, qui plurimos huiusmodi Genios in porta lucis recenset, quæ quidem non, quod hic, aut vllus Hebræorum πολυθείαν credat; sed, vt, aut multitudinem Dæmonum, & Angelorum, aut vnius Dei multiplicem vim, & operationem exprimant, asserere solent. Verba eius sunt sequentia:

Dij Ephoros humanos agentes.

Sol Rex Deorum.

R. Ioseph Castiliensis in porta lucis.

כי מן הארץ ועד הרקיע אין שום מקום פנוי אלא הכל מלא המונים מהם טהורים
מהם בעלי חסד ורחמים ויש למטה כמה בריאות טמאות מזיקות וכלם עומדים ופרחים
באויר ואין מן הארץ ועד רקיע מקום פנוי אלא המונים מהם לשלום ומהם למלחמה
מהם לטבה מהם לרעה מהם לחיים ומהם למות

Id est, *Quòd à terra ad firmamentum vsque, non est ibi vllus locus vacuus, sed omne plenum formis; ex ijs aliquæ puræ & diuinæ, aliquæ plenæ gratiæ & mise-*

A terra ad firmamentũ vsque plena Dijs omnia

miserationum, & sunt infrà quædam species malæ, fœdæ, noxiæ, & omnes istæ stant & volant in aëre; & non est locus à terra vsque ad firmamentum, qui non plenus sit Genijs, quorum aliqui ad pacem, aliqui ad bellum, ad bonum aliqui, ad vitam denique, & ad mortem alij ordinantur. Atque huiusmodi Deorum numerum ad triginta millia excurrisse scribit Hesiodus, qui omnes Iouis sint ministri, & obseruent quæ à singulis hominibus fiant, sed audiamus verba:

30000. Deorum. *Hesiodus in Theogenia.*

Τεὶς γὰρ μύριοι εἰσιν ἐπὶ χθονὶ πουλυβοτείρῃ
Ἀθάνατοι ζινὸς φύλακες θνητῶν αἰθερόπων
Οἵ ῥα φυλάσσουσίν τε δικὰς, καὶ χέτλια ἔργα
Ἠέρα ἑσσάμενοι πάντῃ φοιτῶντες ἐπ' αἶαν.

Millia triginta terras habitantia Diuûm
Sunt Iouis, hi obseruant hominum mortalia facta,
Obseruant pariter peragrantes fasque nefasque
Aëris induti velamine.

Iambl. de sapientia Ægypt. Trismegistus. Psellus l. de dæmon.

At Iamblichus & Trismegistus & Psellus, & reliquorum sapientum complures non solùm 30000. Deorum seu Dearum esse censuerunt, sed ijs vniuersum aëra, & cœlos plenos esse crediderunt, qui latè per aëra vagarentur, & ad nidores sacrificiorum accurrerent.

D. Augustin. in lib. de ciu. Dei.

Diuus Augustinus in præclaro illo opere, cui titulum fecit de ciuitate Dei, quosdam ex dictis Dijs ab antiquis Romanis *Consentes*, quosdam *Selectos* fuisse appellatos; verba eius hæc sunt: *Quis non ferat, quod neque inter Consentes Deos, quos dicunt in concilium Iouis adhiberi, neque inter Deos, quos Selectos vocant, felicitas constituta est? Ecce discrimen apertum inter Deos Consentes & Selectos; Consentes autem dicti sunt, quasi in eo quod gerendum est, consentientes.* Appellantur à Cicerone alio nomine Dij Maiorum Gentium, quasi inter omnes alios principatum obtinentes, ad differentiam illorum, qui Minorum Gentium dicuntur. Erant autem Consentes seu Maiorum Gentium numero duodecim; mares sex, & sex fœminæ, quos Ennius hoc disticho complexus est:

Dij Consentes & Selecti.

Iuno, Vesta, Mineruæ, Ceresque, Diana, Venus, Mars,
Mercurius, Ζεὺς, Neptunus, Vulcanus, Apollo.

Singulis mensibus singuli Dij præsunt.

Pomponius Lætus diligentissimus è Neotericis, antiquitatis indagator, scribit horum singulis suum Mensem olim sacrum fuisse; nempè

Ianuarius	Februarius	Martius	Aprilis	Maius	Iunius
Iunoni	Neptuno	Mineruæ	Veneri	Apollini	Mercurio
Iulius	Augustus	September	October	Nouember	December
Ioui	Cereri	Vulcano	Marti	Dianæ	Vestæ

Idque ad exemplum Chaldæorum, & Ægyptiorum, apud quos singulis Dijs (colebant enim & ipsi, vti dictum est, in præcedentibus, duodecim Deos

Deos præcipuos.) singuli menses erant attributi, vti in Astrologia Ægyptiorum videbitur. His autem duodecim Dijs Consentibus seu Maiorum Gentium, quemadmodum Cicero & Lactantius eos appellare maluerunt, additi erant Patricij, qui & ipsi magnos in Mundi administratione magistratus gerere putabantur, veluti Ianus, Saturnus, Genius, Pluto, Bacchus, Sol, Luna, Tellus; vocabanturque isti Dij Selecti. Erant ergò Dij insigniores numero viginti; duodecim mares, & octo fœminæ; & inter eos, duodecim veluti principes. Coniungebant autem omnes illos viginti hoc modo: Iouem & Iunonem; Apollinem & Dianam; Mercurium & Mineruam; Liberum & Cererem; Saturnum & Tellurem; omnes illos propter officiorum communionem. Tùm Martem & Venerem Amasios; deindè duos ignes, Vulcanum & Vestam; & duo Mundi lumina, Solem & Lunam; Ianum verò Neptunum, Genium & Plutonem sine fœminis relinquebant. Et hæc quidem de Dijs Consentibus & Selectis; quos omnes ab Ægyptijs mutuasse in sequentibus luculenter patebit: erant prætereà Dij quidam Incerti & Ignoti; Incerti dicebantur, de quorum diuinitate adhuc ambigebatur; quales sunt Panes, Syluani, & Nymphæ, de quibus Ouidius in principio Metamorphoseos, sub verbis Iouis.

Cicero de nat. Deorum. Lactant. l. 3. inst. Christ. Dij Patricij.

20. Dij principales.

Dij incerti & ignoti.

Ouid. l. 1. Met.

Sunt mihi Semidei, sunt Rustica Numina Fauni,
Et Nymphæ, Satyrique, & monticolæ Syluani,
Quos quoniam cœli nondum dignamur honore,
Quas dedimus certè terras habitare sinamus,

Ignoti autem non erant ijdem cum incertis; nam de Incertorum diuinitate dubitabatur quidem, sed tamen eorum nomina non ignorabantur, sicut Ignotorum. His sacras aras referunt primò in agro Atheniensi erexisse Epimenidem Cretensem, quarum & in sacris Apostolorum Actis mentio fit. Non dicam hic de Medioximis, Heroibus, Semonibus, Patellarijs, alijsque passim obuijs apud Authores Numinibus; cùm ex his sufficienter pateat, vix locum fuisse, in quem non aliquam Deorum coloniam stulta introduxerit antiquitas. Nôrant quidem sapientiores, vnicum Numen esse ac Deum, rerum cunctarum Moderatorem, ac proindè πολυθεότητα veluti rem vnitati diuinæ inconsociabilem detestabantur. Sed homines imperitiores, succedentibus seculis, allegoricos de Deo sensûs ad literam explicantes, in detestabiles errores lapsi, tandem πολυθεΐαν introduxerunt; accessit stupor mentis, quô perculsi fieri non posse, Deum solo intellectu, non autem visu perceptibilem iudicabant; ac proindè Iudæos propterea irridere consueuerant, quasi incertum Deum, vt nominat Lucanus, colerent; aut vt ait Petronius, *summas cœli aduocarent auriculas*; ac videtur Dauid non semel in Psalmis conqueri, exprobratum sibi esse, vbi Deus suus foret, quasi nusquam esset, qui sub aspectum non caderet. Quapropter cùm nihil Sole pulchriùs, nihil formosiùs Lunâ, eos plerique gentium, vt in sequentibus dicetur, tùm maximè Ægyptij tanquam Deos Osiridem & Isidem referentes coluerunt, ex quorum multi-

Medioximi. Heroes. Semones. Patellarij.

pli-

plicis virtutis consideratione postmodum magna illa Deorum πολυωνυμία & fabrica Numinum exorta est. Et quoniam inter Maiorum Gentium Deos, Osiridi suo principem locum Ægyptij tribuebant; ab eo auspicabimur, Verùm ante admonendus est mihi Lector, consueuisse subindè veteres, Dijs vtrumque sexum tribuere, quemadmodum Valerius Soranus hoc disticho testatur,

Dij Hermaphroditi seu vtriusque sexus ab antiquis habiti.

Iuppiter genitor genitrixque Deorum.

> *Iuppiter omnipotens, Regum, rerumque Deûmque*
> *Progenitor, genitrixque Deûm, Deus vnus & omnis.*

Et Virgilius ita legente Macrobio:

> *Discedo, ac ducente Deo, flammam inter & hostes*
> *Expedior . . . .*

Vt sit, Deo, pro Dea Venere, & Caluus antiquus Poëta, *Pollentemque Deum Venerem*; & Leuinus, *Venerem igitur almum adorans*; Lunum quoque & Lunam apud diuersos obseruo; quod sumptum videtur è Stoicorum dogmate, qui Numina dicebant vtriusque sexus, hoc est in agendo mares, in patiendo fœminas; hinc & Hermophroditos à quibusdam appellatos comperio, quod & infinitæ statuæ, fœminæ virilem sexum mentientes, & èცontra; quæ in hortis diuersorum hîc Romæ videntur, demonstrant; sed nos hiscè veluti passim tritis derelictis, ad altiora tendamus.

Lunus & Luna. Venus almus & alma.

CAPVT III.

De Osiride primo Numine Aegypti, de eius origine, ac πολυωνυμία, ex Aegyptiorum, Græcorum, & Latinorum placitis.

Vndè deriuetur Osiris.

DE Osiride eius etymo nominis varij variè senserunt. Plutarchus libro de Osiride & Iside illud nunc ἀπὸ τοῦ ὁσίου κὴ ἱεροῦ, quasi diceres ὅσιος aut ὅσιρος, id est, *Sacrosanctum*, nunc ab Ægyptiacis vocabulis ⲟⲥ & ⲓⲣⲓⲥ quorum illud multum, hoc oculum, quasi diceres πολυόφθαλμον, seu multoculum significat, cum Diodoro, Horapolline, Eusebio, Macrobio, alijsque deriuat. Ego quantum ex antiqua Ægyptiaca lingua mihi colligere licuit, Osirin sanè nihil aliud significare conijcio, nisi Dominum sanctum ⲟⲥⲓⲣⲓⲥ vt in Supplemento demonstrauimus, ignem vbique ardentem; qui tamen Hebraicam originem sectantur, dicere possunt, idem sonare ac אש, id est, ignem, & Græcū σείειν, quod æstuare significat, quasi diceres Essires, vel Esires ab Esch & Syrin compositum nomen; hoc vt credam me Abenephi Arabs mouet, qui Zoroastre & Osiride in vno Chamo confusis, illum Zoroastrem, hoc est, stellæ siue sideris figuram, siue absconditi ignis signum, quorum illud à nomine Hebraico אזור, & Græco ἀστήρ, vel à Chaldaicis vocabulis סתר & אורא quod idem est ac ignis absconditus,

ditur, deducitur; Hebræi nomen Osiris ab Adris, quô nomine Henoch appellant, deriuant; quasi diceres Asiris mutato d in s, quod Chaldæis familiare fuit. Sed audiamus verba Abenephi: Adris, Osiris idem.

وكان حام لابن نوح وهو راس من الاولون الذي اوري العبودية الاصنام وادخل في العالم الطلسمات وسحر الناس في الارض مصر واسمه ضوراستير وادريس الثنية اعني نار يتعن بكل مكان ☼

Hoc est: *Et ipse fuit Cham filius Noë primus inter homines idololatriæ disseminator, & qui in Mundum telesmatum artem & Magiam introduxit, aliasque superstitiones exercuit, ob quas & Zoroaster, & Adris Propheta dictus est, quasi diceres, figuram seu simulachrum sideris, vel ignem vbique lucentem.* Astipulatur huic Gregorius Turonensis, qui ex Clemente Alexandrino probat, Zoroastrem nihil aliud significare, quàm stellam viuentem, & à Diogene Laërtio ἀστροθύτης hoc est, sacrificator astrorum dicitur. Cùm autem Ægyptij Osiridem Solem esse credant, Sol autem veluti astrum viuens, igne suo omnia viuificet, non male sideris simulachrum, & ignem veluti lucentem Chamum seu Misraimum sub nomine Zoroastris & Osiridis indigitarunt: Sed quoniam de hisce nominibus in Obelisco Pamphilio fusiùs tractatum est, eò Lectorem remittimus. Alij quoque, ne hoc omittam, Osiridem sic dictum volunt à pelle nebride, quâ indutus fingebatur maculis variegata, ad varietatem astrorum tacitò significandam. Siue itaque Osiridem figuram seu formam astrorum, aut ignem vbique lucentem, siue πολυόφθαλμον dixeris; semper idem, nempè Solem indicaueris. Sol enim communicando lumen cœteris astris, verè forma eorum dici potest, in quantum ea luce & spiritu animat; ignem quoque vbique lucentem, Solem esse plerique antiquorum philosophorum crediderunt. πολυόφθαλμος autem non incongruè dicitur, eò quod radijs suis veluti oculis quibusdam quicquid in hoc vniuerso comprehenditur, videat & perlustret, iuxta illud Homeri: Greg. Turon.

Ἠέλιος ὃς πάντ᾽ ἐφορᾷ, καὶ πάντ᾽ ἐπακούει.

Isidem porrò eius, hoc est Lunam, eius vxorem asserunt, de quibus ita Diodorus: *Hos Deos arbitrati, dicunt eos vniuersum circumire orbem, aut nutrire augereque omnia tribus anni temporibus motu continuô perficientes orbem, vere, æstate, ac hyeme; hæc inuicem contraria, annum conficiunt firmâ concordiâ. Quorum Deorum natura plurimùm conferat ad omnium animantium generationem. Cùm alter igneus ac spiritalis existat, altera humida atque frigida, aër vtrique communis; ab eis itaque generari, atque nutriri corpora omnia, rerumque naturam à Sole & Luna perfici.* Cuius virtutes, ac perfectiones tot nominibus expressæ comperiuntur, vt Plutarchus eos non immeritò μυριωνύμους, Homerus autem illum eandem ob causam Deorum omnium patrem, hanc matrem appellârit; atque hinc inextricabilis penè Numinum confusio, quâ Osiridem alij cum Baccho seu Dionysio, Mercurio, Pane, Neptuno, Ioue, Iano, Saturno, Cœlo confundunt; alij cum Hercule, Apolline, Plutone, Horo, vnum faciunt; alij verò eundem esse volunt cum Nilo, Apide, Serapide, Hammone, Oceano, vti Hesychius: Giraldus denique

Alia Osiridis deriuatio. Diodor. l. 1. c. 1. Osiris πολυόφθαλμος. Hesychius. Giraldus Synt. 1. de Dijs.

Z ex

ex alijs proprio nomine eum Hysirin, & Arsaphan appellat; ecce Genealogiam Deorum omnium in vno veluti capite repræsentatam; vndè porrò hæc polymorpha nominum congeries originem duxerit, variè sentiunt authores; Abenephius noster, putat polyonomasiam hanc è commixtione Ægyptiorum cum Hebræis, aut è multiplici Solis affectu desumptam. Nam cùm Ægyptij post dispersionem gentium Hebræis permixti, multa passim de primorum parentum rebus gestis, vt de Adamo, Eua, & Serpente in horto voluptatis; de Abelis & Caini dissidio, de Gygantibus, de vniuersali diluuio, de Noëmo, eiusque nauigio, de turris Babylonicæ fabrica, de Enoch mirabiliter translato, de tyrannide Nimbrod, de sanctitate Abrahæ, alijsque similibus primorum patrum virtutibus inaudissent; cùm præterea omnes eos, qui vel virtute, scientiâ, rerum gestarum gloriâ, aut rerum humano generi necessariarum inuentione clarerent, Osirides Ægyptiâ linguâ, quasi bonorum omnium prouisores dicerentur; factum esse arbitratur, vt apud Ægyptios Thebæos Adam & Henoch, de quo tanta ex Noëmo, & filijs suis perceperant, primi Osirides sint habiti, quos cùm rerum gestarum gloria fulgidos sequeretur alter veluti Mundi propagator Noë, eodem à posterioribus Ægyptijs cohonestatus nomine, secundus Osiris extiterit; secuti deindè Cham, Misraim, alijque Reges, qui prædecessorum præclarè gesta in vita sua expresserant, singuli hoc nomine insigniti, Osirides sunt dicti; quorum quidem res gestæ cùm à diuersis diuersimodè narrarentur, alijs plùs æquo eas exaggerantibus, fabulosas narrationes miscentibus alijs, quemadmodum in huiusmodi occasionibus ferè semper fieri solet, tota historia à vero recedens, in fabulas, & poëtarum commenta omninò abijt. Hinc Osiris, & Isis, in Adamo, & Eua, item in Noëmo, & vxore eius Nioba, quorum vterque humani generis propagator, ac rerum inuentor fuit, aptè repræsentantur; hinc quoque Abelis, & Caini, Chami item ac Nimbrodi discordia, cum Osiridis, & Typhonis, (quorum hìc fratrem suum, Titanûm seu Gygantûm ope fretus, ac inuidiæ æstrô percitus interemit) contrarietate, passim promiscuè confunduntur. In Setho denique iusto & sapiente Adami filio; in Iapheto seu Prometheo, Sole, & Ioue, Horus Osiridis filius non inconcinnè exhibetur; sed hæc meliùs in hìc adiecta tabella apparebunt.

Plures sunt Osirides.

ANALOGIA
Rerum à primis Mundi Patriarchis gestarum; gestis Osiridis, Isidis, Typhonis, Hori parallela.

Con-

Coniuges		Fratres contrarijs moribus		
Adamus Iared Henoch	Eua	Abel	Cain	Seth
Noëmus	Tellus seu Nioba	Sem	Cham vel Nimbrod	Iaphet seu Prometheus
Cœlus	Vesta	Saturnus	Mars vel Vulcanus	Sol
Osiris	Isis	Osiris secundus	Typhon	Horus
Fuerunt hi habiti				
Vrbium conditores,	Matres viuentium.	Filij Deorum	Malorum inuectores.	E sancto germine.
primi Agrorum cultores	primæ Hominum propagatrices.	Iustitiam appetentes.	Idololatriæ authores.	Paternarum virtutum æmuli.
Artium inuentores	Deorum Matres	Sanctitatem sectantes.	Bellorum amatores.	Iustitiæ amantes.
Legislatores	Bonorum largitrices.	Religionem propagantes.	Cædem spirantes.	Diuinitatem meriti.

Cùm porrò Ægyptij hæc & similia de primis parentibus perciperent, & vehementer veluti gesta humanarum actionum metam longè excedentia suspicerent; nil faciliùs fuit superstitiosæ genti, quàm eos apotheosi quâdam exoticâ cohonestare, præsertìm cùm vt hæc facerent, magnum pondus in animis eorum habuerit, egregia illa primorum patrum sapientia, & rerum naturalium, quâ pollebant, cognitio, longaque vitæ productio; Enochi quoque de hoc Mundo miraculosa translatio, similiaque quæ ipsis fabularum condendarum occasionem præbere poterant; quæ omnia confirmabantur incantationibus frequentibus, ac magicis miraculis, quæ impia Chami progenies diuinitatem per se affectans vbique passìm edebat; queîs ita Ægyptiorum animi percellebantur, vt eos veluti cœlestes Deos adorarent, ac rerum omnium moderatores sanctè venerarentur. Atque hinc prima illa Architecturæ Deorum fundamenta; hinc origo Iouis, Herculis, Æsculapij, Bacchi, Neptuni, Iani, aliorumque Deorum, dequibus in serie huius Syntagmatis fusè dicetur. Verùm ne quisquam hanc nominum analogiam, seu æquiuocationem à nobis confictam arbitretur, testes adduco Lactantium Firmianum, & Eusebium, qui eandem nobiscum afferunt; queîs subscribit Archilochus Græcus Chrono-

Vndè Deorũ origo.

Lactant. l. 2. c. 14. de orig. Euseb. l. 1. c. 2. præp. Euang. Archilochus.

Xenophon de æquiuocis.

nologus. Verùm inter alios maximè nobis astipulatur Xenophon, quisquis ille fuerit, libro de æquiuocis, cuius verba cùm consideratione (vt quæ nos ex infinitis tricis eruere possint) dignissima reperissem, ea hîc ad longum apponere placuit. *Saturni, inquit, dicuntur familiarum nobilium Regum, qui vrbes condiderunt, antiquissimi. Primogeniti eorum Ioues & Iunones; Hercules verò Nepotes eorum fortissimi; Patres Saturnorum Cœli, vxores Rhea, Cœlorum Vestæ; quot ergò Saturni, tot Cœli, Vestæ, Rheæ, Iunones, Hercules; idem quoque, qui vnis populis est Hercules, alijs est Iuppiter; nam Ninus, qui Chaldæis extitit Hercules, alijs est Iuppiter: & idem quod Ninus, qui nomine proprio Assyrius est dictus, à quo & Assyrij appellati sunt.* Ex quibus patet, Cœlum dictum esse patrem Saturni, & terram matrem; vndè Ægyptiorum fabulæ de Osiride & Iside promanasse verisimile est, vt benè notat Minutius Felix. Nam illi, qui vel virtute, ac rerum gestarum gloria in hoc Mundo eminent, aut qui subitò ex ignotis parentibus in sublimè emergunt; solemus è cœlo cecidisse, dicere; quod & probat Lactantius Firmianus authoritate antiquissimi Trismegisti, qui cùm diceret, admodum paucos extitisse, quibus esset perfecta doctrina; in his Cœlum, Saturnum, & Mercurium nominauit. Confirmat eadem Ennius in Euhemero, qui ait, primum in terris imperium habuisse Cœlum; hoc est, Saturni Ægyptij patrem. Cur verò Reges Deorum, Cœlorum, Stellarumque nominibus cognominati fuerint, idem Lactantius suprà citatus ait, ob nominis fulgorem, & ad æternã famam consequendã id contigisse: nam Reges cùm essent potentissimi, parentum suorum memoriam nomine cœli, terræque celebrabant, cùm hi priùs alijs nominibus appellarentur: sic Berosus, Noam, ob præclarè gesta, dictum asserit à posteris, Cœlum, Ianum, Chaos, Semen Mundi; Seruius verò, ait, antiquos Reges nomina sibi plerumque vendicasse Deorum, rationem assignans Lactantius, adducit testem Ciceronem libro de natura Deorum. Nam cùm ante Cœlum & Saturnum nulli fuerint Reges ob hominum raritatem, ipsum Regem, totamque posteritatem eius summis laudibus, ac nouis honoribus iactare cœperunt, & Deos credere, ob causas superiùs indicatas; & hoc videtur clarissimè demonstrare Xenophon, cùm dicit: *Saturnos dictos, qui nobilium Regum vetustissimi condiderunt vrbes & populos, ac proindè non vnum, sed plures fuisse Saturnos, quorum patres dicti sunt Cœli: filij verò Ioues &c. Nomina igitur hæc fuerunt dignitatis & Deitatis cuiusdam apud rudes priscos, ob nominis celebritatem inuenta.* Deindè notat Xenophon, quod nomina ista sunt relatiua, vt Genitor & genitus; vndè Saturnus est is, qui à Cœlo & Vesta siue terrâ fuit genitus; & qui ex Rhea seu Opi sorore simul & vxore genuit Iouem & Iunonem. Iuppiter verò is est, qui è Saturno & Rhea genitus, genuit Herculem. Ergò ista nomina sunt magìs analoga, quàm æquiuoca, quia de pluribus posterioribus dici videntur per habitudinem ad primum Cœlum, posteriores Cœli; & ad primam Vestam, posteriores; & sic de cœteris. Vndè subiungit Xenophon: *Nimbrodus & Saturnus, cuius filius Belus est Iuppiter Babylonius* (quæ & Diodorus notat) *similiter Cameses apud Ægyptios* (quem Hebræi Cham, Ægyptij Chem proprio nomine appel-

Minutius Felix in Octauio.

Lactant. l. 1. inst. Christ.

Ennius in Ephemero.

Seruius 7. Æn. Lact. l. 2. c. 15. Cic. lib. de nat. Deorum.

Iuppiter è Saturno & Rhea genitus

Nimbrod Saturnus Babylonius. Belus Iupp. filius. Cameses.

pellant) *est primus Saturnus, cuius primogeniti Osiris & Isis, Ægyptius nimirum Iuppiter & Iuno* (quem nos suprà Misraimum esse ostendimus, & vxorem eius Rheam, siue Isin. Item Osiridis filius Lybius nomine, teste Diodoro, Ægyptius fuit Hercules, qui robore corporis erat admirabilis, & gradu Osiridi genereque proximus. *Pari ratione Apteras Cretensis fuit primus Saturnus, qui Cœlo patri testes amputasse dicitur, & filius eius Iuppiter, Iunoq; primigenita. Alcæus quoque ex Alcmana fuit Græcus Hercules, & ita de alijs: nam cùm relatiua eius nomina sint, vt possint vni diuersa conuenire, idem enim est, pater & filius respectu diuersorum.* Idcircò idem esse potest, Cœlus, Iuppiter, Saturnus, & Hercules, quorum exempla ponit Xenophon. Quemadmodum igitur plures memorantur Cœli, Saturni, Ioues, Hercules, Rheæ, Tellures, Vestæ, Iunones, quæ sic dicti sunt, ob facinorum, quæ perpatrarunt, similitudinem; sic plures Zoroastres, Osirides plures, plures Isides, Hori item, ac Typhones iuxta gestorum analogiam, à fabulosa antiquitate constituti sunt. Iterum sicuti M. Porcius Cato, Ianum, & Saturnum Scytharum, & Assyriorum facit Noemum, & Chamum filium; sic Italorum Ianum, Saturnumque constituit Zapho filium Esau, Ben Gorion dictus Iosephus. Verùm quandoquidem ea historia nullibi apud Latinos, quantùm quidem cognoscere licuit, extat, visum fuit, eam hìc interserere, vt quâ ratione hìc Ianus cum Iano Oenotrio, seu Aboriginum conciliari possit, faciliùs elucescat. Verba itaque Iosephi Gorionidis sunt, vt sequuntur.

Osiris.

Diod. l. 1. c. 2.

Apteras Cretensis.

Alcæus & Alcmæna.

M. Portius Cato lib. orig.

Ben Gorion l. 1. c. 2.

בימים ההם ברח צפו בן אליפז בן עשו ממצרים אשר לכח יוסף בעלותו לקבור את אביו בחברון ויוצאו בני עשו לקראתו לשחק לו ותגבר יד יוסף עליהם וילכד צפו בן אליפז וחביריו ויביאם מצרימה: ויהי אחרי מות יוסף ברח צפו ממצרים עם אנשיו ויבאו אפריקא אל אגנייאס מלך קרטיגניא ויקבלוהו אגניאס בכבוד גדול וישימהו שר צבאו.

In diebus, inquit, *illis, Tsapho filius Eliphaz, filius Esau fugit de Ægypto, quem Ioseph, cùm iret in Hebron ad sepeliendum patrem suum, cùm contumaciùs in eum insurgeret, interceptum vnà cum socijs in Ægyptum duxit: Tsapho verò defuncto Ioseph, ex Ægypto fugiens, in Aphricam ad Aganiam Regem Carthaginensem se contulit, à quo honorificè exceptus, tandem præses exercitus factus in Italiam penetrauit, vbi diuinos honores promeruit, Ianus dictus.* Quod Ioseph historiæ seriem continuando sequentibus verbis ostendit, sic autem dicit.

ויהי היום ויאבד לצפו פר בן בקר וילך לבקש את הפר וישמע את געיית הפר סביבות ההר וילך צפו וירא והנה בתחתית ההר מערה ואבן גדולה שומה על פיה וינפץ את האבן והנה חיה גדולה אוכל השור ומחצי ומעלה כדמות תיש ומחציה ולמטה דמות אדם ויהרוג צפו את החיה ויאמרו יושבי כתים מה נעשה לאיש אשר הרג החית אשר כלתה במחננו: ויועדו כלם לעשות לו יום אחד בשנה יום מועד ויקראו את שם היום ההוא צפו על שמו וינסכו לו נסכים ביום ההוא ויביאו לו מנחות ויקראו את שם החיה ההוא יאנוש אל שם החיה אשר הרג ויוסיפו עוד גדודי גונדלי לבא בארץ כתים לשלול שלל לבוז בז כפעם בפעם ויאסוף יאנוש צפו לקראתם ויגוסי לפניו ויבריחם ויצל הארץ מפרוצה ויוסיפו עוד בני כתים וימליכו את יאנוס צפו עליהם וילכו לכבוש בני תובל ואיי הים עד סביבותיה וימליכו את יאנוש ויוצא יאנוס בני מלכם בראשם ויכבש ויקרא לו עוד שבו יאנוס על שם החיה סטורנוס על שם הכוכב אשר היום עובדים

עובדים לו בימים ההם נשם הכוכב שבתאי זהמלך תחלה בבקע כנפניא בארץ כתים. ובנה לו היכל גדול מאד וימלוך על כל ארץ כיתים ועל כל ארץ איטאלייאה והימים אשר מלך יאנוס סאטורנוס כ׳ שנים וימת יאנוס סאטורנוס ויקבר בעיר גבנה וימלוך תחתיו יאנוס אחר חמשים שנה ויבנה גם הוא בבקעת כנפנייאה היכל עצום למושבו:

Contigit igitur, vt Sapho deperditum quodam die vitulũ quærens, audiret in latere montis vocem vaccæ, aut vituli similem: existimans itaq; vocem deperditi vituli, eam insecutus est, vsque dum ad inferiora montis peruentum esset: & ecce sese in pariete montis offert spelunca quædam ingenti circumsepta saxo, quod cum esset amolitus, è vestigio bestia quædam in antro, visu horrenda comparet: Bestia verò, eo ipso tempore boue deuorando occupata, ex media parte superiori hircum syluestrem, ex inferiori media, hominis referebat imaginem, quam Sapho mox inito prælio interfecit. Homines autem Cithim (hoc est Itali) *opere Zapho comperto dixerunt: quid faciemus homini, qui belluam adeò nobis infestam interficiens omnes ab interitu vindicauit? & vnanimiter tandem concluserunt, vt dies in anno eius nomini consecratus, in memoriam facti celebraretur, offerentes ei libamina & sacrificia, ac in Regem electum, cùm totam Italiam ab hostium insultibus liberasset, Ianum appellarunt; exercitus verò Gundelorum denuò irrumpens in Italiam, omnem circa Regionem prædæ, & spolijs subijcere conatus est; Ianus verò se ei opponens totum in fugam conuertit, ac sic totam terram ab insultibus hostium liberauit; ob quam causam Ianum sibi filij Cithim in Regem elegerunt; & expeditione noua facta contra filios Thubal, & insulas circumiacentes, omnes paulatim à Iano subiugatæ sunt, eum Ianum Saturnum appellantes; Ianum quidem ob interfectam belluam hoc nomine insignitam; Saturnum verò ob stellam, quam tunc temporis Numinis loco colebant Cithim* שבטאי *Sabtai nomine, quod idem est ac Saturnus; erat autem primò Rex tantum vallis Campaniæ, sed Cethim posteà templo in eius honorem ædificato, toti eum præfecerunt Italiæ; regnauit autem Rex Ianus* (vndè à Iano Ianuenses) *Saturnus 50. annos, & mortuus est, & in ciuitate Gauanæ* (forsan Genuæ) *sepultus, regnauit autem post eum Ianus alter totidem quot prior annos, ædificauitq; & ipse in valle Campania templum magnum & splendidum.* Atque hucusque Ioseph Ben Gorion; cuius verba ideò hîcad longum proferre placuit, quia ijs, quæ de Aboriginibus, & Ianigenis primis Italiæ colonis Petrus Leo Castella asserit, maximè consentiunt.

De origine nominis Iani.

A Gundelorum irruptione Italiam liberat.

Ianus dicitur à bellua huius nominis interfecta.

Saturnus à stella.

Petrus Leo Castella.

Patet igitur ex his, sicuti primi Assyriorum vrbium fundatores dicti sunt Cœli, Saturni; Ægyptiorum Osirides, hoc est, Cœli seu Saturni Ægyptij; sic Italorum primos Reges Ianos denominatos esse; sed vt ad Osiridem redeamus.

Æquiuocationes nominum.

Osiris itaque & Isis, teste Diodoro, à Saturno Vulcani ignis inuentoris filio, geniti, defuncto parente coniuges facti, toti imperasse feruntur Ægypto, eâ prudentiâ & moderatione, vt omnium in se oculos, animosque conuerterent; nam præter leges saluberrimas Ægyptijs datas, agriculturam, vsum instrumentorum mechanicorum, armorum, vinearum item, atque olearum plantationem docuêre, literas quoque cœterasque scientias, vti Musicam, Geometriam, Astrologiam Mercurio adiutore introduxêre primi, easque summô semper studiô coluêre.

Osiris & Isis filij Vulcani.

His itaque salubriter inuentis, Osiris ad maiorem gloriam aspirans, ingentem

gentem comparauit exercitum, omniumque rerum curâ Isidi vxori commissa, Mercurium prudentissimum virum ei adiunxit in regno gubernando veluti adiutorem & Consiliarium. Herculem quoque incomparabilis roboris, ac fortitudinis virum militaribus negotijs præficiens, ipse rebus sic prudenter constitutis, cum Apolline fratre Lauri repertore, ac duobus filijs Anube, & Macedone (quorum ille canem, hic lupum insignibus suis ferebant) in expeditionem proficiscens, præter Pana (qui posteà diuinos honores in Ægypto consecutus est) secum quoque ducebat Maronem, & Triptolemum, quorum ille vinearum colendarum, hic seminum terræ mandandorum rationem callebat; Osiris etiam cum musica summopere recrearetur, nouem secum Psakrias, quæ posteà à Græcis Musæ dictæ sunt, vnà cum earum instructore Apolline, assumpsit. Satyros verò ad psallendum, cantandum, atque ad animi remissionem conciliandam aptos secum in castris habuit. Non enim bellicosus, aut prælijs, periculisque deditus fuit, sed otio, & hominum saluti; quô beneficiô pro Deo omnes eum gentes habebant; Æthiopibus agriculturam ostendit, insignibus in ea vrbibus à se ædificatis. Nilum quoque longè latèque, cum maxima hominum pecudumque iactura exundantem, per Herculem intra alueum coarctauit; vndè & fabula de Aquila (sic enim ob velocitatem vocabatur) iecur Promethei depascente; erat autem Prometheus Rex istius territorij, quod tantopere à Nilo exundante deuastabatur. His peractis in Arabiam migrans, hinc ad Indos vsque peruenit; vbi rebus præclarè gestis in ea æstimatione fuit, vt indigenæ diuinos honores ei passim offerrent. Hinc discedens per cæteras Asiæ prouincias, ad extremam vsque Europam penetrauit, omnia ea, quæ adinuenerat, docendo: tandem in Ægyptum remeans ob facinorum magnitudinem in Deorum cœtum adscriptus est, factumque est, vt succedentibus temporibus, cùm fama eius cresceret, nominum quoque cresceret impositio; nam à conditis vrbibus Saturnus; à supremo rerum dominio Iuppiter; à vini, oleique inuentione Bacchus seu Dionysius; Hercules à summa fortitudine; ab orbis lustratione Neptunus; à rebus inuentis Mercurius; Apollo à Musicæ frequenti tractatione; & Ianus denique à politioris vitæ cultu vocitatus τῆς πολυωνυμίας occasionem præbuit; atque hoc ita se habere Vatum antiquornm testimonia ostendunt; qui Osiridem cum omnibus dictis nominibus confundunt. Ac primò quidem Saturnum cum Osiride Orpheus in suo hymno confundit, quem cum styracis suffimento concinit his verbis:

Osiris exercitus ex varijs ministris.

Osiridis gesta.

Iecur Promethei ab aquila exesum quid notet?

Ab effectibus variè denominatur Osiris.

Orpheus.

Ὃς νέμε τῶ πάντα μέρη κόσμου γένεαρχα
Ὃς δαπανᾷς μὲν ἅπαντα, καὶ αὔξεις ἔμπαλιν αὐτός.
Omnes qui partes habitas Mundiq; genarcha.
Absumis qui cuncta idem, qui rursus adauges.

Virgilius cum Iano & Saturno eundem facit, cum hiscè versibus ludit. Virgil. 7. Æn.

Vitisator curuam seruans sub imagine falcem,
Saturnusq; senex, Ianiq; bifrontis imago.

Tibul-

Tibull. l. 1. de Messala v. 26.

Tibullus quoque Osiridem cum Baccho seu Dionysio, & Saturno eundem esse sequenti carmine manifestum facit.

Osiris idem ac Bacchus.

Te canit atque suum pubes miratur Osirim
Barbara Memphitem plangere docta bouem,
Primus aratra manu solerti fecit Osiris,
Et teneram ferro sollicitauit humum.
Primus inexpertæ commisit semina terræ,
Pomaque non notis legit ab arboribus.
Hic docuit teneram palis adiungere vitem,
Hic viridem durâ cædere falce comam;
Illi iucundos primùm matura sapores
Expressa incultis vua dedit pedibus.
Ille liquor docuit voces inflectere cantu
Mouit, & ad certos nescia membra modos.
Bacchus, & agricolæ magno confecta labore
Pectora tristitiæ dissoluenda dedit;
Bacchus & afflictis requiem mortalibus affert,
Crura licèt durâ compede pressa sonent,
Non tibi sunt tristes curæ, non luctus Osiri.
Sed chorus & cantus, sed leuis aptus amor.
Sed varij flores, & frons redimita corymbis
Fusa sed ad teneros lutea palla pedes. &c.

Chenosyris Osiridis planta.

Idem igitur Dionysius est & Osiris; hinc enim & Chenosyris hedera dicta est, hoc est, Osiridis planta. Herculem porrò & Bacchum elegantissimè consociat in quodam epigrammate Antipater, hoc tristycho.

Herculis & Bacchi elogia.

Ἀμφότεροι Θήβαθε, καὶ ἀμφότεροι πολεμισταὶ
Ἐκ Ζηνὸς· θύρσῳ δ' ὃς, ὁ δὲ ῥοπάλῳ,
Ἀμφὶν δὲ στῆλαι συντέρμονες· εἴκελα δ' ὅπλα,
Νεβρὶς λεοντῆ, κύμβαλα δὲ πλατάγη,
Ἥρη δ' ἀμφοτέροις χαλεπὴ θεός· οἱ δ' ἀπὸ γαίης
Ἦλθον ἐς ἀθανάτους ἐκ πυρὸς ἀμφότεροι.

Hoc est:

Ambo Thebani, gnati Iouis, ambo strategi,
Hic clauâ gaudens, Thyrsiger alter ouat.
Ambo triumphantes varijs armisque columnisque,
Hic cerui exuuias, ille Leonis habet,
Vtrique æra crepant; Iuno graue Numen vtrique
E terra ad superos ignis vtrumque tulit.

Osiris symbolum Solis.

Mercurium verò alios Deos vnum constituere Osiridem suprà diximus, & infrà dicemus; patet igitur hanc πολυωνυμίαν in vno Osiride repræsentatam, nil aliud significare, nisi vnius Solis multiplicem & variam virtutem,

tutem, quàm in inferiorem Mundum obtinet. Multa mihi hic dicenda essent de alijs fabulis Osiridi affictis, & varia eum repræsentandi ratione; sed quia hæc omnia suis locis reseruauimus; transeuntes, ad alia pergamus.

CAPVT IV.

De Iside vxore Osiridis, ex mente Græcorum, & Latinorum.

TAnta est, ac tam diuersa Authorum de Iside sententia, vt cui credendum sit, vix dispici possit, Græci eam filiam Inachi asserunt; vndè fabula de transformata à Iunone in vaccam Iside, ob stuprum ei à Ioue illatum; fabulam Græcis verbis narrat Chronicon Alexandrinum, nos versam, latinis sic referimus.

Picus seu Iuppiter Occidentis Rex, cùm de Inacho inaudisset, pulcherrimam ei filiam virginem Io dictam, per emissarios raptam compressit, grauidauitque, & filiam ex ea genuit appellatam Lybiam; sed Io indignè ferens illatam sibi contumeliam, dedignataque porrò cum Pico Ioue consuescere, clàm omnibus, desertâque filiâ, ob ignominiam in Ægyptum profuga nauigauit, ingressaque regnum Ægypti ibi sedem fixit. Verùm cùm aliquantò post accepisset Hermen, seu Mercurium Iouis Pici filium Ægypto cum potestate regia præesse, metuens Mercurium, fugâ in Sipilum montem euasit; vbi Seleucus Nicanor Macedo posteà vrbem condidit, quam à filio suo Antiochiam magnam appellauit; profecta verò posteà in Syriam Io, ibi extincta est, vti literis consignauit sapientissimus ille Theophilus. Alij contra tradiderunt in Ægypto defunctam. Inachus autem pater Ius ad eam inquirendam misit fratres suos & propinquos, nec non & Triptolemum cum alijs Archiuis, qui eam vbique vestigantes, tamen non repererunt. Posteaquam verò Archiui didicerunt eam in Syria mortuam, illuc ventitantes aliquandiu ibi hæserunt, singulas domus pulsantes dixerunt. Salua sit anima Ius, acceptoque per speciem quandam oraculo, visi sunt videre buculam humanâ voce secum ita loquentem: Hic ego sum Io. Exciti somno manserunt ibi admirabundi super vi somnij, secumque res pertractantes omninò censuerunt in monte Sipilo eam sitam, positoque ibi fano, sedes fixerunt, vrbemque condiderunt, quam Iopolim dixère, cuius ciues hodie apud Syros Ionitæ dicuntur. Ergò Antiocheni in Syria ex illo tempore, cùm Archiui Io quæritantes aduenerint, ad rei testandam memoriam, certo tempore, quotannis Græcorum feriunt ædes. Atque hactenus Chronicon. Chronicon Alexandr.

Hæc Io filia Inachi, etsi passim cum Iside confundatur, nos tamen eam non veram illam Isidem Ægyptiam Osiridis vxorem, sed Isidem Assyriam, vel Archiuorum esse asserimus; causam aperuimus in Syntagmate primo, cùm de Regibus Ægypti egimus. Quæ igitur fuerit illa tot Scriptorum monumentis celebrata Isis, aut vndè oriunda, magnæ sunt inter Authores concertationes: alij ex Æthiopia eam oriundam affirmant. Xenophon in æquiuocis Osiridem & Isidem Saturni liberos asserit, vti in præcedentibus ostensum quoque fuit: alij negant fuisse fratrem Isidis, Osiridem, quod Xenophon, Diodorus, Eusebius, & alij affirmant: Diodorus

Lact. Firm. diuinarum institut. l. 2. Minut. Felix in Octa.

dorus enim & Martianus Cappella, maritum, fratrem, & filium fuisse asserunt: Lactantius & Minutius Felix tantùm filium. Alij quoque eam cum Semiramide confundunt, vti Chronici Alexand. Author, verba eius sunt:

Ἐγεννήθη δὲ καὶ ἀπ' ἀρχαίων ἄνθρωπος γιγαντογενὴς ὀνόματι Κρόνος ἐπικληθεὶς ὑπὸ Δάμνου τοῦ ἰδίου πατρὸς εἰς τὴν ὑπωνυμίαν τοῦ πλανήτου ἀστέρος. Ἐγένετο δὲ δυνατὸς σφόδρα, ὅστις πρῶτος κατέδειξατο βασιλεύειν, ἤτοι ἄρχειν καὶ κρατεῖν τῶν ἄλλων ἀνθρώπων. Et paulò post; Ὅστις εἶχε γυναῖκα τὴν Σεμίραμιν τὴν καὶ Ῥέαν καλουμένην. &c.

Extitit autem è gygantæo genere prosatus Chronus seu Saturnus nomine ab errantis stellæ nuncupatione à patre suo sic vocitatus; qui ad magnam potentiam aspirauit, primusque cæteris imperandi & regnandi artem ostendit. Et paulò post: *Fuit huic vxor Semiramis apud Assyrios Rhea nominata.* Quæ omnia & ijs, quæ suprà in capite de Regibus Ægypti; & hìc ex Xenophonte adduximus, optimè quadrant: hæc enim si quispiam benè inter se contulerit, facilè, quomodò Osiris frater Isidis, quomodò filius, quomodò maritus sit dicendus, colliget: pendent enim hæc omnia ab æquiuocatione nominum eorum, qui huiusmodi fuerunt insigniti, ex qua sola illa, quam apud Scriptores inuenimus, inextricabilis penè nominum confusio originem duxit, vti diximus, & alibi fusiùs probabimus.

Isidis veneratio.

Quicquid sit, Isis in tanta apud Ægyptios fuisse fertur veneratione, vt capitalis ad instar delicti esset, dicere eam fuisse hominem, ac proindè in omnibus templis, vbi statuæ Osiridis & Isidis collocabantur: Statua quoque Hori seu Harpocratis filij ponebatur: vndè D. Augustinus referens in hoc authoritatem Varronis, subiungit: *Quoniam in omnibus templis, vbi colebatur Osiris & Isis, simulachrum erat, quod digito labijs impresso, admonere videretur, vt homines eos fuisse tacerent.* Plutarchus eam cum Luna eandem esse dicit, cum Macrobio, Eusebio, Luciano, alijsque innumeris, quibus astipulatur Abenephi, qui eam Lunam habitam his verbis indicat:

Cur Harpocrates Isidi iuxta positus. S. Aug. lib. de ciu.

Abenephius.

وذكروا اهل الفلسفة فارس ومصر ان اوسيريس كما ذكرنا اعماله هو يكون
الشمس وايسيس امراته هي القمر ✡

Memorant philosophorum Persarum & Ægyptiorum familiæ, quod Osiris, de cuius operibus ante locuti sumus; nihil aliud sint, quàm Sol; vxor verò eius Isis, Luna. Quæ cùm ita sint, non malè à Plutarcho Isis dicitur πανδεχής, hoc est, continens omnia, & κερατοφόρος, hoc est, cornigera, ad Lunæ falcatæ similitudinem efficta; μελανόστολος quoque, hoc est, nigris vestibus; ad occultationem, obumbrationemque eius significandam, queîs induta, & amore capta Osiridem illum seu Solem continuò sequi videtur. Hinc in amatorijs quoque eadem inuocabatur, & ab ea amatoria, vt Eudoxus refert, subministrari dicebantur, quæ confirmat Abenephius dicens, Ægyptios maximè figuram Lunæ seu Isidis congruo tempore materiæ aptæ impressam, ad amorem aliorum conciliandum portasse; superstitiosi operis methodum sequentibus verbis docet:

Abenephi.

فلما كان الشمس في سمت والقمر والسرطان جمعن يطلعون وان تكتب على كاغد
بشرف القمر والطالع والسرطان وتختم به على شي اي من اراد احبه وتخون به علامة
القمر في ساعة القمر وفي شرف صمت المشتري وتحمله عليه كل شي حبا
شديدا حتى الحيوان تتبعه ✡

Scri-

Scribunt super pergamenum Sole absidem tenente, & Luna cum Cancro oriente, eum cuius amorem desiderant, & imprimunt in eo hora Lunæ competente, & Ioue in summitate constituto, figuram Lunæ, & portant super se, & dicunt, omnes eum amabunt vehementer vsque ad ipsa animalia, quæ amore tracta sequentur eum. Ecce somnia Astrologorum Ægyptiorum.

Sed ad Isidem reuertamur; Seruius eam Genium Nili existimat, qui per Sistri motum, quod dextrâ portare fingebatur, Nili accessum significabat; per situlam verò, quam sinistrâ tenebat, lacunarum affluxum ostendebat, eamque prædictus Author ait, nihil aliud significare Ægyptiorum lingua, quàm terram. Horapollo de ea sic scribit: *Ægyptij annum significare volentes, Isim pingunt hoc eodem signo; Deum intelligi volunt; nam apud ipsos Isis stella est, Ægyptiâ linguâ Σῶθις appellata, Græcâ verò ἀστροκύων.* Macrobius autem ait Isidem cunctâ religione celebratam, quæ vel terra sit, vel natura rerum subiacens Soli. Hinc est, ait, *quòd continuatis vberibus corpus Deæ omne densetur, quia vel terræ, vel rerum naturæ alimento nutritur vniuersitas.* Fuerunt, qui Deam Syriam eandem facerent cum Iside; sed hi ex Luciano de Dea Syria facilè redarguuntur. Apuleius Macrobio consentiens, eam in elegantissima sua descriptione de triumpho Isiaco naturam rerum facit. *Necdum,* inquit, *satis compresseram, & ecce pelago medio, venerandos Dijs etiam vultus attollens, emergit diuina facies, at de hinc paulatim eius mirandam speciem ad vos etiam referre connitar; si tamen mihi disserendi tribuerit facultatem paupertas humani oris; vel ipsum Numen eius dapsilem copiam eloquutilis facundiæ subministrauerit. Iam primùm crines vberrimi prolixique & sensim intorti per diuina colla passim diuersi molliter defluebant. Corona multiformis, varijs floribus sublimem distinxerat verticem; cuius media super frontem planam rotunditas in modum speculi, vel imò argentum Lunæ candidum lumen emicabat, dextra leuaq; sulcis insurgentium viperarum cohibita, spicis etiam cerealibus desuper porrectis: multicolor bysso tenui pertexta, nunc albo candore lucida, nunc croceo flore lutea, nunc roseo rubore flammea; & quæ longè latèq; etiam meum confutabat obtutum; palla nigerrima splendescens atrô nitore, quæ circumcirca remeans, & sub dextrum latus ad humerum læuum recurrens, vmbonis vicem deiecta parte laciniæ multiplici contabulatione dependula ad vltimas oras nodulis fimbriarum decoriter confluctuabat; per intextam extremitatem, & in ipsa eius planitie stellæ dispersæ coruscabant; earumq; mediæ semestris Luna flammeos spirabat ignes, quaqua tamen insignis illius pallæ perfluebat ambitus, indiuiduo connexu corona, totis floribus, totisque constructa pomis, adhærebat; iam gestamina longè diuersa, nam dextra quidem ferebat æreum crepitaculum; cuius per angustam laminam in modum balthei recuruatam, traiectæ mediæ paucæ virgulæ crispante brachio tergeminos ictus reddebant argutum sonum, læua verò cymbium dependebat aureum, cuius ansulæ, qua parte conspicua est, insurgebat aspis caput attollens arduum, ceruicibus latè tumescentibus; pedes ambrosios tegebant soleæ, palmæ victricis folijs intextæ. Talis ac tanta spirans Arabiæ felicis germina diuina me voce dignata est; en adsum tibi rerum natura parens, elementorum omnium Domina, seculorum progenies initialis, summa Numinum, Regina Manium, prima cœlitum Deorum, Dearumque facies vniformis; quæ cœli luminosa culmina, maris*

Isis Nili motus.
Sistri motus quid?
Horapollo l. 1. c. 3.
Macrob.
Isis multimammea.
Isis natura rerum.
Apul. l. 11. metamorph.
Sistrum.
Situla.

salubria flumina; inferûm deplorata silentia nutibus meis dispenso; cuius Numen vnicum multiformi specie, ritu variô, nomine multijugo totus veneratur orbis. Indè primigenij Phryges, Pessinunciam nominant Domini Matrem, hinc Αὐτόχθονες Attici, Cecropiam Mineruam; illinc fluctuantes Cypri Paphiam Venerem; Cretes, sagittiferi, Dictynnam Dianam; Siculi trilingues, Stygiam Proserpinam; Eleusini, vetustam Deam Cererem, Iunonem *alij, alij Bellonam, alij Hecatem, Rhamnusiam alij, priscáque doctrinâ pollentes Ægyptij, cæremonijs me proprijs percolentes, appellant verô nomine Reginam Isidem.* Hactenus Apuleius, qui hoc loco tam luculenter omnem Isidis describit mysteriosum habitum, vt eius figuram aspexisse, omnia mysteria sub ea contenta visus sit comprehendisse. Figuram verò eius in sequenti facie contemplaberis.

Varia nomina Isidis.

Tot autem, & tam diuersis nominibus Isis non alia de causa insignita est, nisi vt diuersitas & varietas effectuum, quos in Mundo operatur, significaretur; hinc quemadmodum ex hic apposita imagine apparet, nunc Mineruam, Proserpinam, Lunam, Thetym, sicut Ouidius & Claudianus eam appellant; nunc Deorum Matrem, Venerem, Dianam, Cererem, Cybelem, Iunonem, Rheam, Bellonam, Hecatem, Rhamnusiam, Berinunciam, Πολύμορφον δαίμονα, alijsque nominibus, vti ex citato Apuleio, Martiano, Eusebio, Plutarcho, Diodoro, Giraldo videre est, prisci vocitarunt; vt proindè non sine causa in antiquo quodam marmore Capuæ hæc Isidis inscriptio legatur.

Inscriptio Isidis.

TE, TIBI, VNA, QVAE ES
OMNIA, DEA ISIS.

Quam inscriptionem P. Ioannes Baptista Fachineus nostræ Societatis Sacerdos, non minùs ingenio, quàm eruditione præclarus, studiorum meorum consors, dùm illac transiret, eâ diligentiâ, quâ semper huic meo Oedipo profuit, descriptam mihi contulit. Quæ pulchrè sanè congruunt illi inscriptioni, quam Diodorus l. 1. c. 2. circa finem refert, quam cùm alibi retulerimus, superuacaneum esse ratus sum, eandem hoc loco repetere.

ISI-

ISIDIS
Magnæ Deorum Matris
APVLEIANA DESCRIPTIO.

Nomina varia Isidis.

Isis
Minerua
Venus
Iuno
Proserpina
Ceres
Diana
Rhea seu Tellus
Pessinuncia
Rhramnusia
Bellona
Hecate
Luna
Polymorphus dæmon.

Ἶσις πανδεχὴς πολύμορφος δαίμων.
Μυριώνυμος φύσις, ὕλη.

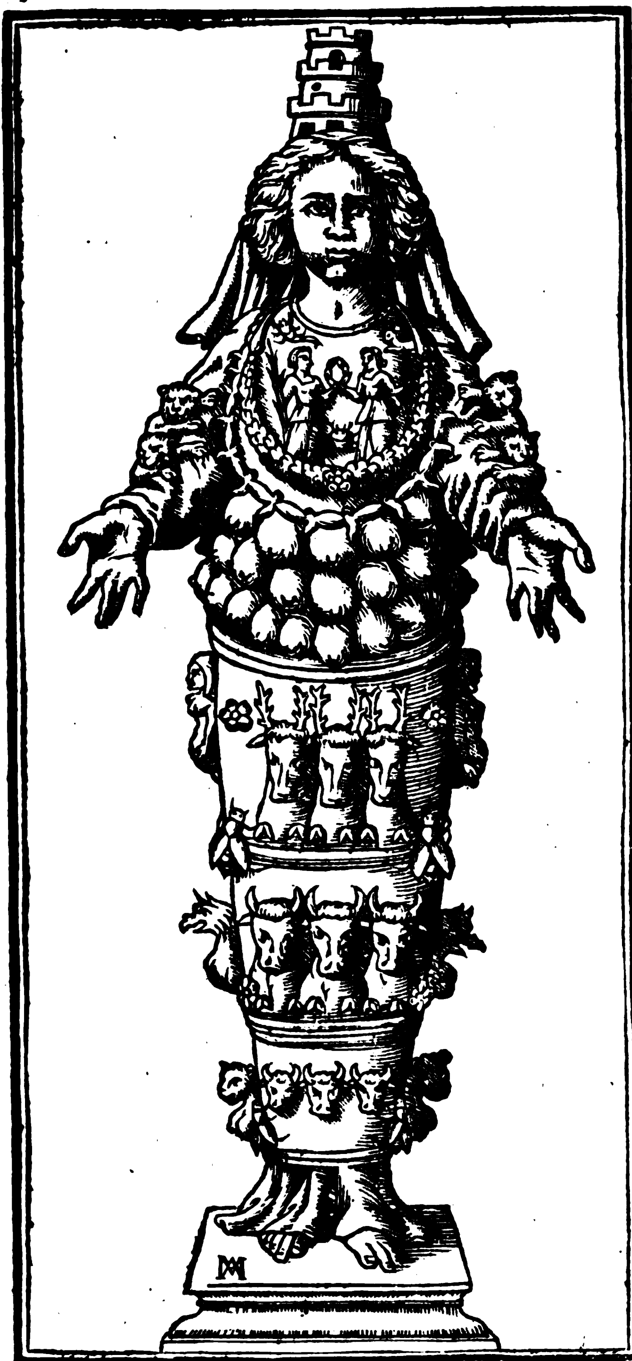
Explicationes symbolorum Isidis.

A Diuinitatem, mundum, orbes cœlestes
BB Iter Lunæ flexuosum, & vim fœcundatiuam notat.
CC Tutulus, vim Lunæ in herbas, & plantas.
D Cereris symbolum, Isis enim spicas inuenit.
E Byssina vestis multicolor, multiformem Lunæ faciem.
F Inuentio frumenti.
G Dominium in omnia vegetabilia.
H Radios lunares.
I Genius Nili malorum auerruncus.
K Incrementa & decrementa Lunæ.
L Humectat. vis Lunę.
M Lunæ vis victrix, & vis diuinandi.
N Dominium in humores & mare.
O Terræ symbolũ, & Medicinæ inuentrix.
P Fœcunditas, quæ sequitur terram irrigatam.
Q Astrorum Domina.
R Omnium nutrix.
S }
M } Terræ marisque Domina.

Ἀκρὰ Θεῶν Μήτηρ ταύτη πολυώνυμος ΙΣΙΣ.

Interpretatio Statuæ Isidis multimammeæ, siue Cybeles Græcanicæ.

PОrrò Ægyptij posteriores, vel potiùs Græco-Ægyptij, vt nihil arcanum omitterent, magnæ Deorum Matris simulachrum aliô hieroglyphicorum apparatu adornabant; cuiusmodi passim hîc Romæ, tùm in diuersis Principum Musæis, tùm hortis spectatur; quale est quod sequitur.

Statuæ descriptio.

Fœmina est turritô vertice, veluti triplicis coronæ diademate fastigiato, capillitiô velôque vndatim diffuso spectabilis; cuius pectus binis simulachris, corymbo inclusis, quorum vtrumque vna in manu palmę ramum, altera lauream tenent coronam, supra quorum capita Cancri & Capricorni figuræ eminent. Porrò simulachrum manibus extensis, veluti ad benefaciendum profunduntur; brachia quadruplici leonum accubitu grauantur; venter pectusq; multiplici vberum, mammarumque protuberatione turget; fœmora tibiæque conico vase triplici animalium serie induuntur; prima series hinc indè duo idola Ægyptia; deindè tria ceruina capita binis floribus, & Apibus stipata continet; secunda, turbinatorum fœmoralium series binos dracones, quibus intermediant tria bouina capita, exhibet; tertiam seriem bina leonina capita, quibus tria pariter vitulina capita intermediant, subiunctis binis hinc indè apibus, constituunt; totum denique simulachrum extremorum pedûm lineô vestitu tectorum nuditatem pandit. Exhibuimus symbola, modò restat, vt latentem eorundem sensum paucis quoque enucleemus.

Quid notet turritus vertex.

In Isidis itaque simulachro, turritus vertex, trinâ turrium contignatione insignitus, indicat tres politices species, tùm politicam viuendi rationem, quam Isis primùm mundo introduxisse, tùm præsidium quô vrbes munire credebatur; iuxtà illud Lucretij.

Mun-

Muraleſq; caput ſummum cinxêre coronæ,
Eximiis munita locis quod ſuſtinet vrbes,
Quo nunc inſignis per magnas prædita terras
Horrificè fertur diuinæ Matris imago.

In editis enim, & excelſis locis vrbes ponere antiquis mos erat, non tàm diluuij metu, qui diù mortalium mentibus inſedit, quàm vt difficilior hoſtibus acceſſus foret.

Siue denique faſtigiato vertice firmamentum, ſiue duodecim ſigna Zodiaci, quas veteres & etiamnum Arabes بروج *berugs*, id eſt, arces vocant, quod influxus in œconomiam totius naturæ, per duodecim ſignorum Deorumque ijs præſidentium arces peragantur; quæ ſi de Cybele quoque intelligas, perindè eſt, omnia enim magnæ Deorum Matri Cybeli συνώνυμα Iſidi applicari poſſunt; capillitio lumen, velô occultam eorum operandi rationem denotante. Atque hoc verum eſſe ſymbola pectori inſculpta ſimulachri apertè indicant. Quid enim aliud binæ imagines palmis laureâque inſignitæ cum ſignis Cancri & Capricorni denotant? niſi vti nos in Aſtrologia hieroglyphica expoſuimus, Herculem, & Apollinem, qui ſunt metæ ſignorum cuſtodes, id eſt, tropicorum Cancri, & Capricorni, quorum virtute victrice, & ſolaris caloris æſtu totius vegetabilis naturæ, per corymbum floribus & fructibus in circulum diſpoſitum, aptè denotatæ incrementum ſignificatur; cui robur addunt quaterni Leones Mophtæi, quo operatrix magnæ Matris potentia veluti roboratur & ſuffulcitur: vndè ab antiquis à quatuor Leonibus in quadriga vehi fingitur. Atque hinc rerum omnium abundantia, & alimentorum vbertas, quæ aptè ſanè per mammarum protuberantium congeriem exponuntur; omnia enim, vt ſuprà oſtendimus, magna Mater Iſis fouet, nutrit, animat; & profusâ quâdam liberalitate, quæ per manuum extenſionem notatur, inferioribus Mundi membris communicat neceſſaria ad viuendum auxilia, vti ſuprà ex Macrobio oſtendimus.

Quid duæ ſtatuæ? *Quid corymbus?* *Quid Leones*

Sequitur fœmorale in modum turbinis deorſum gracileſcens, tribus veluti zonis diſtinctum, quo tergeminus inferior Mundus indicatur; per duas prominentes Ægyptiacas ſtatuas indicatur genialis tutela, in omne vegetabilis naturæ penuarium; atque hoc pacto Diana vocatur (cui ideò Ceruus ab antiquis dicatus eſt, & tria ceruina capita luculenter docent, vndè & triceps, & tergemina dicitur) & dominium ſuum exerit in ſyluas, prata, hortos, influendo. Nam, Homero teſte, Diana per iuga montium vagabunda gaudet telis, & capreis; ac fugacibus Ceruis delectatur, vnde & ab Elæis ἐλαφιαία dicitur. Sunt, qui vetuſtam philoſophiam ſecuti, ſagittas eas, quæ Ceruum aſſequantur, hieroglyphicè radios ſolares indicare velint, quorum ſcilicet repercuſſu cornua ipſa pro loci, vbi Luna eſt, conditione & appareant & obducantur. Nam & Lucretius tela hæc ita interpretatur, *Non radij Solis, neque lucida tela diei*. Porrò Apes Regiæ tutelæ ſymbolum ſunt, quâ Diana omnia fouet, & protegit vegetabilia, ea non ſecùs ac apes luſtrando, libandoque. Sequuntur deindè tria

Quid turbinatum fœmorale. *Tria capita ceruium.*

3. Capita bouina. tria capita bouina, Dianam ſiquidem magnam Deorum Matrem Taurionem appellatam reperio, tauris enim opitulari putant; dicitur & Ταυρόπολος vt apud Apollodorum, & à cornuum figura ταυρωπός· ταυρῶ verò apud Taurios; ταυρόπολος dicitur, vel ὅτι ὡς ταῦρος περιέισι πάντα, vel quia Taurum à Neptuno in Hyppolitum immiſſum, œſtro affixo per vniuerſam terram exagitauerit. Nos veriùs dicimus ſecundùm Ægyptiorum mentem, Iſidem hanc, ſiue Dianam Ægyptiam ſic vocatam, quod in bouem transformata, ſub eo varia humanum genus beneficia docuerit, vti agriculturam, mellificium, quod & apes adiunctæ ſat ſuperque docent; de quibus plura vide lib. 3. Obeliſci Pamphilij, in hierogrammatiſmo deBoue. Appingitur hiſcè tribus bouinis capitibus vtrinque Draco, ſymbolum vigilantiæ in res ſuæ fidei commiſſas, quam Iſis, dùm gramina & plantas vitali accubitu fouet, Draconis officium præſtare videtur: non neſcio quoſdam

Quid Dracones? alios Draconem hortorum cuſtodem pro radicibus arborum accepiſſe; quod tortuoſæ ſint, vti Dracones, & in terram adactæ; perindè ac anguium genus in terræ viſceribus plurimum deliteſcant; ita verò Draconis ſpeciem hanc plantis operam præſtare; radicibus enim aut cæſis, aut exſiccatis plantas etiam aufferri neceſſe eſt. Nonnulli à viſu, quem acutiſſimum habent Dracones, Plinio teſte; Iſidi autem eadem de cauſa dicatur, quia περὶ τὰ πάντα ἀθρεῖν, καὶ βλέπειν, καὶ περὶ πάντα νοεῖν, quod factū nonnulli tradunt, prudentiamque indè interpretantur; eſt enim Iſis, Plutarcho te-

Bouis ſignificatum. ſte, nihil aliud niſi prudens naturæ progreſſus, vt quæ omnia perſpiciat, & ante omnes intelligat. Sequuntur denique alia tria bouina capita, quæ videlicet, arationis per boues iuxtà tripartitū anni ſpatium factæ, ſumma in re frumentaria commoda declarant; à βῶ, quod idem eſt, ac nutrio; bos enim obtinuit, cum labore ſuo in terra exercenda continuò nos paſcat; hunc etiam βούβαιον Græci felicem agriculturam vocant, quibus [illegible] agricultura eſt, & bouis etiam epithethon. Deflexit hic mos ab Ægyptijs, & Græcis ad Romanos, qui bouilla capita exemptâ pelle, purgataque carne, pro labore & tolerantia monimentis ſuis inſculpere ſolebant, à boûm laboribus ſimilitudine deſumptâ; quia verò in laborum tolerantia fortitudo neceſſaria eſt; hinc tria capita bouina, leoninum vtrinque caput ſti-

Anacephalæoſis dictorum. pat. Verùm vt totum hierogrammatiſmum paucis complectar, indicabant Ægyptij Hieromanthæ per ſimulachrum Iſidis ſiue Dianæ Ægyptiæ magnæ Matris Deorum, ſupremum Numen; ſiue Iſidem archetypam prout in quadruplicem Mundum influit, & capite quidem turrito, Mundum archetypum; per Genios pectori impreſſos, Mundum Genialem; per mammarum multitudinem, Mundum ſiderium; cuius ſtellæ ſunt veluti vbera quædam, quę fœcundū influxum omnibus inferioribus largiantur: per fœmorale conicum trizonium, elementarem Mundum, tribus veluti zonis inanimatorum, vegetabilium, & ſenſitiuorum diſtinctum; quibus omnibus vitam, nutrimentum, neceſſariaſque ad ſe conſeruandum facultates, ac ſubſidia confert: cùm enim Iſis idem ſit, ac prudens naturæ progreſſus, vti Plutarcho placet, quo omnia Mundi loca perambulet, id aptè per pedûm detectorum nuditatem ſignificatur. Atque hæc ſunt, quæ de ſimula-

mulachro proposito exponenda duximus; quare ad intermissum nobis filum reuertamur.

Diodorus asserit, Ægyptios Isidem quoque, vtpotè inuentricem plurimorum ad morbos pellendos medicamentorum; medicæ arti plurimum fauentem credere; eamque immortalitate quoque potitam gaudere hominum sanitate, atque in eorundem valetudine restauranda continuò & præcipuè occupari; adeò vt vel in ipso somno, tùm ad Numinis præsentiam, tùm ad beneficentiam suam erga homines commonstrandam, diuina quædam aptaque morbis curandis media auxiliaque suggerat; eosque, qui monitis eius obtemperent, præter opinionem eorum, à morbis etiam irremediabilibus, curari; addit omnes eos, qui vel visu, vel alia quauis corporis parte languerint, eius Deæ implorato Numine, in pristinam restitui valetudinem; ab ea quoque medelam ad assequendam immortalitatem, aiunt, inuentam; nam Horum filium à Titanibus interfectum, ac in aquis repertum, non in lucem solùm restituit, sed & immortalem effecit, qui Osiride patre inter Deos translato Regni gubernaculum vltimus Deorum tenuisse fertur. *Isis erga homines beneuolentia.*

Hunc Horum cum Apolline quidam non malè confundunt. Horus enim Apollo medendi, diuinandique artem à Matre Iside edoctus, multum hominibus, tùm oraculis, tùm medelis attulit vtilitatis. Isis itaque rerum gestarum gloria celeberrima, eam successu temporum famam est assecuta, vt maiori in honore cultu & veneratione ab Ægyptijs, quàm ipse Osiris sit habita; ac proindè summa ab vtroque beneficia recepta Columnis inscripta æternitati commendarint Ægyptij, quas inscriptiones è Diodoro depromptas hîc apponere placuit. Est autem monumentum Isidis sequens. *Horus cum Apolline confunditur.* *Diod. l. 1.*

Ego Isis sum Ægypti Regina à Mercurio erudita; quæ sum vxor Osiridis. Ego sum mater Ori Regis; quæ ego legibus statui, nullus soluere poterit. Ego sum prima frugum inuentrix. Ego sum in astro canis refulgens. Mihi Bubastis vrbs condita est. Gaude, gaude Ægypte, quæ me nutriuisti.

In Columna Osiridis hæc scripta dicuntur.

Mihi pater Saturnus, Deorum omnium Iunior. Ego sum Osiris Rex, qui vniuersum Orbem vsque ad desertos Indorum fines peragraui; ad eos quoque profectus sum, qui arcto subiacent vsque ad fontes Istri. Et iterum alias quoque Orbis vsque ad mare Oceanum partes: sum Saturni filius antiquior, germen ex pulchro & generoso ortum, cui non semen fuit; neque vllus est in Orbe, quem non accesserim, locus, docens omnes ea, quorum inuentor fui.

Atque hæ inscriptiones apprimè ijs, quæ suprà commemoratæ sunt, congruere videntur.

Fertur denique Isis præter inuentionem tritici & hordei leges quoque statuisse, quibus iustitia æquè omnibus seruaretur, vi atque iniuria, *Isis inuentrix tritici &c.*

timore pœnæ ſublatis, vndè & à priſcis Legifera ſeu Legum inuentrix dicitur, quod & inſcriptionis ante adductæ verba confirmant; alijs etiam appellatur τιθήνη, id eſt, Nutrix, & πανδεχής, id eſt, Suſceptrix, vt ex Platone Plutarchus recitat; quod totius generationis ſuſceptrix crederetur; atque hinc factum videtur, vt Iſis, & ob fruges, & ob leges inuentas, cum Proſerpina & Cerere paſsim ſit confuſa, iuxta illud Poetæ.

Prima Ceres vnco terram dimouit aratro;
Prima dedit fruges, alimentaq; mitia terris,
Prima dedit leges, Cereris ſunt omnia munus.

Sed vt plura paucis comprehendamus, ſciendum, quod quemadmodum in Oſiride tota Deorum genealogia repræſentatur; ſic & in Iſide Dearum; Oſirim tamen conſiderando per modum principij actiui, & per modum principij paſſiui, Iſidem. Iſis itaque in ſapientia & legibus ferendis Minerua; à fœcunditate quam præſtat, Venus; ab aere, cui dominatur, Iuno; à dominio in ſubterranea, Proſerpina; Ceres ab inuentione frugum; à præſidio ſyluarum, & vim, quam in omnes feras obtinet, Diana; ab influxu, quo terram continuò beat, Rhea; Bellona à tempeſtatibus, quas ſuſcitat, & à vi ſuà domitrice rerum. Πολύμορφος denique δαίμων, eò quod in omnes ſe formas tranſmutet, & quod Deorum omnium titulos gerat, non immeritò Deorum omnium Matris nomen eſt conſecuta. Multa nobis de Iſidis rebus geſtis in regno, de legibus ſtatutis, de eius apotheoſi, de myſtica ſignificatione fabularum ei affictarum, ſed quoniam vbique de ea in hoc opere paſsim dabitur dicendi materia, ſingula ſuis locis reſeruauimus.

CAPVT V.

De Serapide, & Apide ex mente Græcorum.

EA eſt Deorum, Dearumque omnium, non tàm re, quàm nomine à diuerſis effectibus impoſito differentium ſimilitudo, vt vnum aliquem è Dijs, Deabuſque deſignantes, omnes alios veluti concatenatos aſſignaſſe videamur: id quod & ſuperiùs ſatis oſtendimus, & inferius pleniùs, cùm de myſtica & allegorica Deorum ſignificatione tractabimus, oſtendemus.

Quæ cùm ita ſint, Serapis nihil aliud erit, niſi Oſiris ille ſubterraneus, quem Plutonem Poëtæ appellant; liberiùs id pronuncio, cùm nullus ex antiquis habeam mihi non aſtipulantem. Plutarchus enim eum cum inferorum Deo Plutone paſsim confundit; Archematus Eubæus præter Serapim, alium Plutonem non agnoſcit, ſicut nec Iſidem præter Proſerpinam; queìs cōſentit Porphyr: vndè & inter ea nomina, quæ ἐπαγωγὰ Græci dicunt, reponitur, cuius etiam ſymbolum eſt, Cerberus ille triceps, dæmon pernicioſiſſimus, terræ, aquæ & aëri dominans. Tacitus eum ob

Serapis Pluto.

præ-

præclaras in re Medica inuentiones, cum Æsculapio eundem quoque asserit, non malè; Serapis enim, quem & Osiridem subterraneum, seu Plutonem, aut Ditem patrem interpretantur; cum metallis, lapidibus, radicibus, alijsque subterraneis diuitijs præsit, virtutem earum rerum corroborando; certè quicquid ad valetudinem hominum curandam conferre potest; eius distributioni & curæ commissum esse, nemo dubitat veterum; nec sine causa statua ipsius ex omnibus mineralibus ideò conflata cernebatur, vti paulò post demonstrabimus. Hinc quoque Porphyrius apud Eusebium, non malè malignorum spirituum principem Serapidem esse dicit, & ex eiusdem Eusebij sententia Ioannes Baptista Leo, *Serapin*, ait, *primum symbola edidisse, quibus dæmones expellerentur, docuisseque, quâ ratione dæmones assumpta brutorum figura insultarent, maximè verò eum apparere cornibus arietinis*; vndè & Diodorus eum cum Ammone eundem esse, & cum Dionysio, ac Ioue Ægyptio, qui arietinis cornibus referebantur, indigitare videtur. Denique Heraclides Ponticus oraculum, quod Serapidis fuit celeberrimum, Plutonis fuisse scribit, cuidam enim Regi Ægypti consulenti, quisnam se esset beatior, ita respondisse fertur. Serapidis statua. Iuppiter Ammon.

Principio Deus est, tùm Verbum, his spiritus vna est;
Congenita hæc tria sunt, cuncta hæc tendentia in vnum.

Ruffinus alios Serapidem Iouem putare dicit; eò quod capiti modius superpositus ostendat, eum mensurâ, modioque omnia moderari, vel vitam mortalibus frugum largitate præbere; vel Nili virtutem eum etiam alios putare, cuius opibus, & fœcunditate Ægyptus pascatur. Plutarchus iterum cum Diodoro eum alio in loco, Deum esse dicit, totius Vniuersi motus Authorem, Græca verba illius sunt: Statua Serapidis.

Κυριώτερον δὲ περὶ τὸ ἀΐδιον, καὶ τὸ σῶμα τὴν τοῦ παντὸς ἅμα κίνησιν.

Subiungit autem, Sacerdotes idem sensisse, qui Apin & Osiridem eundem asserebant. *Nos*, inquit, *docentes, Apim esse animam Osiridis*. Cui congruit oraculum à Serapide Nicocreonti Cypriorum Regi datum, cùm sic dicit:

Εἰμὶ Θεὸς τοῖος δὲ μαθεῖν, οἷον κ' ἐγὼ εἴπω
Οὐράνιος κόσμος κεφαλὴ, γαστὴρ δὲ θάλασσα,
Γαῖα δέ μοι πόδες εἰσὶ τὰ δ' οὔατ' ἐν αἰθέρι κεῖται,
Ὄμμα δὲ τηλαυγὲς, λαμπρὸν φάος ἠελίοιο.

Sum Deus, inquit, *talis ad discendum, qualem & ego dico*
Cœlestis ornatus caput, venter verò mare,
Terra autem mihi pedes præstat, at aures in æthere sunt;
Oculusq; eminus splendens lucidum lumen Solis.

Quæ verba sanè ad instar ἀνακεφαλαιώσεως esse possunt, omnium eorum, quæ de Serapide hucusque diximus, adeòque facilè cum Pane confunditur; cùm facillimè explicent, quâ ratione tanta nominum impositio vni Deastro quadrare valeant; dùm capite Iouem, ventre Neptunum, terra Plutonem, Ditem Dionysium, aliaque stygia Numina; auribus Mercurium,

Origo Serapidis.

curium, Apollinem oculis luculenter referat. Restat vt de origine Serapidis aliquid dicamus; in qua assignanda, magnam quoque inter Authores diuersitatem reperio. Cornelius Tacitus Serapidis imaginem, à Ptolomæo Lago per somnium monito, ex Ponto Alexandriam adductam, & in templo magnificentissimè eius nomini consecrato, ait, collocatam: Plutarchus tamen in historia variare videtur. Eustathius cum Tacito conuenit, qui & Ptolomæum ex dæmonis apparitione monitum scribit; quod est contra Gorionidem, qui multò ante tempora Ptolomæi Lagi, Serapidis simulachrum in Ægypto fuisse asserit: nam & Rege Ægyptiorum Nectanebo fugâ elapso, Ægyptij dicuntur Serapidis oraculum consuluisse, verba Gorionidis sunt:

Gorionides.

ואנשי מצרים בראותם כי נפקד אדניהם וילכו אל צלם מצלמי תועבותיהם ושמו סאראפים ויזבחו ויקרבו לפניו קרבנות וישאלוהו חכמיהם במלכם:

Viri verò Ægyptij cum vidissent Regem eorum nullibi comparere, abierunt ad simulachrum Serapidis, & obtulerunt sacrificia & victimas, interrogantes de Rege eorum Nectanebo &c. Cùm verò Nectanebus, quemadmodum suprà ostendimus, Synchronus fuerit Dario & Artaxerxi, queîs posterior multò Ptolomæus Lagus; verisimile est, sub eo Serapidem non primùm in Ægyptum translatum; sed multò ante ibi cultum fuisse; alij porrò, Statuam Serapidis, è Seleucia vrbe Syriæ, non ex Ponto asportatam volunt; alij non Alexandriæ, sed Memphi collocatam arbitrantur. Nymphodorus, Apim Taurum mortuum in Soro, quod latinè arcam dicimus, positum, Sorapim primò, ac deindè Serapim appellatum fuisse contendit, quæ respondent etymo Ægyptiaco, nam vt in Supplemento ostendimus, Σωρὰπ· Σωρ cistam, ἀπ bouem significat, vt ex Thesauro linguæ Ægyptiacæ patet. Sanctus Augustinus verò, *His*, inquit, *temporibus Rex Archiuorum Apis nauibus transuectus in Ægyptum cùm ibi mortuus fuisset, factus est Apis, omnium maximus Ægyptiorum Deus*. Ex quo patet Apidem & Serapidem passim, sicuti hic, ita apud alios etiam Authores confundi; cur autem Apis post mortem Serapis sit appellatus, Varro docet. *Quia arca*, inquit, *in qua positus erat, Græcè seu Ægyptiacè dicitur* Σορὸς, *vndè* Σοράπις, *quasi Arca Apis, deindè vna litera mutata* Σέραπις *dictus est; ille autem Bos, quem penè attonitâ veneratione Ægyptus in eius honorem alebat, non Serapis, sed Apis vocabatur, quoniam eum sine arca viuum venerabatur*. Suidas verò prosequens historiam, ait, Serapidem, Theophilo Episcopo Alexandrino Theodosij magni tempore sublatum, aliquos Iouem seu Osirim, alios Nilum dixisse, iuxtà illud Martiani Capellæ in philologia sua:

S. August. l. 15 de ciuit. Dei.

Te Serapin Nilus, Memphis miratur Osirim;

Nilum autem dictum, eò quod modium haberet in capite, & πῆχυν, id est, cubitum seu mensuram aquæ; quo quidam habitu in varijs hinc inde Musæis Romanis conspicitur. Abenephius Suidæ, & R. Abenezræ, alijsque consentiens dicit, Iosephum ob Ægyptum à fame liberatam, seu ob somnij de septem vaccis interpretationem, à posteris Apim dictum; verba eius Arabicè sic sonant:

Serapim nonnulli Iosephū volunt esse.

وقال

وقال يوسف للملك اقمني على كنز الارض واكون حفيظ امين واقامه الملك على
كل خزاين الارض ويوسف صار الملك في المصر واسمه افيس

Et dixit Ioseph Pharaoni, constitu.s me super thesaurum terræ, quoniam fidelis ego custos ero, & constituit eum Rex super omnia repositoria terræ, & factus est Ioseph quasi Rex totius Ægypti, & vocauerunt eum Apis. Verùm alij dicunt, teste Suida, Apim hominem fuisse beatum, & Regem in Memphi ciuitate Ægypti, qui facta fame, Ægyptijs, ex proprijs facultatibus nutrimenta præbuerit; eò verò defuncto templum constituerunt, in quo Bos nutriebatur, symbolum gerens agriculturæ, & quasdam habens coloris notas; est autem in lingua Ægyptiaca Apis nihil aliud nisi Bos. Quæ omnia ab Hebræis & Christianis interpretibus Iosepho adaptantur, quem & ad condendum frumentum prodigiosas illas pyramidum moles in hunc finem exstruxisse Genebrardus vult. Ortelius & Martianus arbitrantur, nomen Serapis hilaritatem, & lætitiam significare Ægyptiacâ linguâ, & proindè hilaria festa Ægyptios appellare Σαίρειν, eò quod communi vrbium plausu & tripudiô peragerentur; sed & Hebræorum quidam Serapis, à שרפים Seraphim deducere conantur; dicunt enim simulachrum Serapidis fuisse ad similitudinem Seraphinorum, quos in templo posuisse Salomonem legimus, constructum; sed hoc nos ipsorum coniecturis relinquimus. Theraphim quoque idola Laban Serapides fuisse fusè demonstrabitur in Pantheo Hebræorum cap. de Theraphim. Nobis quoque non displicet Varronis, Plutarchi, Luciani, aliorumque opinio, quæ Serapidem ab arca bouinam speciem referente, in quam Osiridem agriculturæ inuentorem seu Apim, (quod nomen Ægyptiacâ linguâ bouem significare diximus) post mortem coniectum, & ab Iside diuinis primùm honoribus cultum, sic appellatum existimat; est enim hæc & historiæ, & traditionibus Ægyptiorum congruentior. Cæterùm quâ ratione Apis, Serapis, Epaphus, Busiris, Osiris, inter se concilientur, quouè tempore prima bouini cultus fundamenta iacta sint, diximus in Syntagmate primo, capite de Regibus Ægyptijs, Dynastia pastorum. Restat iam, vt de imagine Serapidis aliquid etiam dicamus. Macrobius in Saturnalibus: *Calathum*, inquit, *eius capiti affingunt, & simulachrum signum tricipitis animantis adiungunt; quod exprimit medio, eodemque maximo capite Leonis effigiem. In dextra parte caput canis oritur mansuetâ facie, pars verò læua ceruicis, rapacis lupi capite finitur, easque formas animalium Draco connectit, volumine suo capite redeunte ad Dei dexteram, quâ compescitur monstrum.* Qui solem hinc interpretantur, ex capite Leonis, tempus præsens indicari volunt: quod eius conditio inter præteritum futurumque actu præsenti valida sit feruensque? præteritum ex lupi capite conijciunt, quod animal sit oppidò obliuiosum, obliuio autem de præterito est; futurum ex adblandientis canis effigie, quod est indicium spei, quæ nobis semper adblanditur; spes verò semper de futuro est. Quid verò serpens sibi velit, Cyrillus manifestat: *Temporis*, inquit, *signum serpentem pingunt, eò quod in longitudinem porrigitur, & multis complicatur spiris, quæ sunt multæ dierum annorumque series, taciteq; proserpit; nullo edito strepitu, iuxta illud Maronis:*

Apis quis?

Σαίρειν Ægyptiacè gaudere significat.

Quid Theraphim Laban?

Serapis idem est ac Arca Bouis.

Figura Serapidis.

Atque

Atque in se sua per vestigia labitur annus.
Et alterius non incelebris.
Labitur occultè, fallitq; volubilis ætas.

SERAPIDIS
MACROBIANA DESCRIPTIO.

Typus Serapidis hic physicè expositus, ad alios sensus anagogicos, ethicos, mysticos, pari analogia applicari potest.

Explicatio symbolorum Serapidis.

A Calathus, fœcunditas Nili.
B Nuditas iuuenilis, reflorescentiam post exundantionem Nili notat.
C Mensura incrementorum Nili.
D Temporis Author Serapis.
E Tempus præteritum.
F Præsens per canem adblandientem.
G Futurum per lupum obliuiosum.
H Temporum successio.
M Solis motus per humidum.

Verùm ea quoque causa esse potest suppressæ caudæ, quod tempus aut à præterito, aut à præsenti, aut à futuro consideretur; quæ omnia incerta nobis sunt; præteritum siquidem intueri minimè, neque mente quidem concipere possumus; futurum longè minùs, quod nondum fit; & finis eius prorsùs incognitus; præsens verò cùm sit instabile, velocissimèque transcurrat, vix percipi potest. Sed hoc potiùs Græcorum, quàm Ægyptiorum figmentum est; vndè nos hac descriptione derelictâ, quæ proprie eius imago fuerit, scrutemur. Serapim spiritum seu harmoniam Mundi interpretantes Ægyptij, simulachrum eius ex omnibus Mundi rebus constituebant. Erat autem simulachrum tam grande, vt vtrinque Alexandrini templi latera contingeret, de quo sic Beroaldus in Apuleium. *Apud Alexandriam templum fuit Serapidis opere fornicario constructum, & mirâ arte visendum: in quo simulachrum Dei ità erat vastum, vt dextrâ vnum parietem, alterum læuâ perstringeret: quod ex omnibus metallorum lignorumque generibus compositum ferebatur. Erat etiam dolo & arte composita fenestella, ab ortu Solis ita aptata, vt radius solaris per eam directus, os & labra Serapidis illustraret, ita vt inspectante populo, osculo salutatus à Sole videretur.* Meminit huius Serapæi templi Ammianus quoque. *His*, inquit, *accedunt altis suffulta vestigijs templa, inter quæ eminet Serapæum, quod licèt minuatur exilitate verborum, atrijs tamen columnarijs, amplissimis, & spirantibus signorum figmentis, & reliqua operum magnitudine, ita est ornatum, vt post Capitolium, quo se venerabilis Roma in æternum attollit, nihil orbis terrarum ambitiosius cernat.* Cur autem ab Ægyptijs perpetuâ constitutione seruatum sit, vt nunquam Saturni templa, aut Serapidis intra oppida admitterent, causa erat: vt veluti peruigiles, & excubitores Deos extra pomærium, & in suburbijs sedes habere sinerent, tanquam illorum numine & fauore validis septi præsidijs forent; proque aris focisque, ac Deorum templis, & solo in quo nati essent, excubarent, illorumque ministerio & opera ab hostili incursu & clandestinis insidijs se tutos adnotarent.

Statua Serapidis mira arte facta.

Ammianus Marcellinus l. 6.

Cur Saturni & Serapidis templa extra vrbem.

De Apide.

BOuem verò, quem Apim Ægyptij appellant, sic Plinius describit: *Bos*, inquit, *ab Ægyptijs Numinis vice cultus Apis vocatur, ac candicanti macula in dextro latere, ac cornibus Lunæ κερατώδους, siue crescentis insignibus, nodum sub lingua habet, quem Cantharum appellant. Hunc Bouem certis vitæ annis transactis* (vltra quos nefas est eum viuere) *mersum in Sacerdotum fonte enecant; interim luctu alium, quem substituant, quæsituri, donec inueniant, derasis capitibus lugent, inuentus deducitur à Sacerdotibus Memphim; sunt delubra ei gemina, quæ vocant thalamos, auguria populorum; alterum intrasse lætum est, in altero ominosum portendit: Responsa priuatis dat, è manibus consulentium cibum capiendo; Germanici Cæsaris manum auersatus est, non ita multò post extincti. Cætera secretus cum se proripit in cœtus, summoto strepitu lictorum, grexq́ puerorum comitatur, carmen in eius honorem decantantium; intelligere videtur, & adorari velle; hi greges repentè lymphati futura præcinunt. Fœmina bos ei semel in*

Plinius.

Apis descriptio.

Germanici Cæsaris manum auersatus Apis.

anno ostenditur, suis & ipsa insignibus; quanquam alijs semperq; eodem die & inueniri eam, extinguique tradant; Memphi est locus à Nilo, quem à figura vocant phialam, omnibus ibi annis auream pateram argenteamque mergentes, diebus quos habent natales Apis, septem nimirum; mirumq; est, neminem per eos à Crocodilis attingi: octauo post horam diei sextam, redire belluæ feritatem. Hæc ferè Plinij verbis recensuimus.

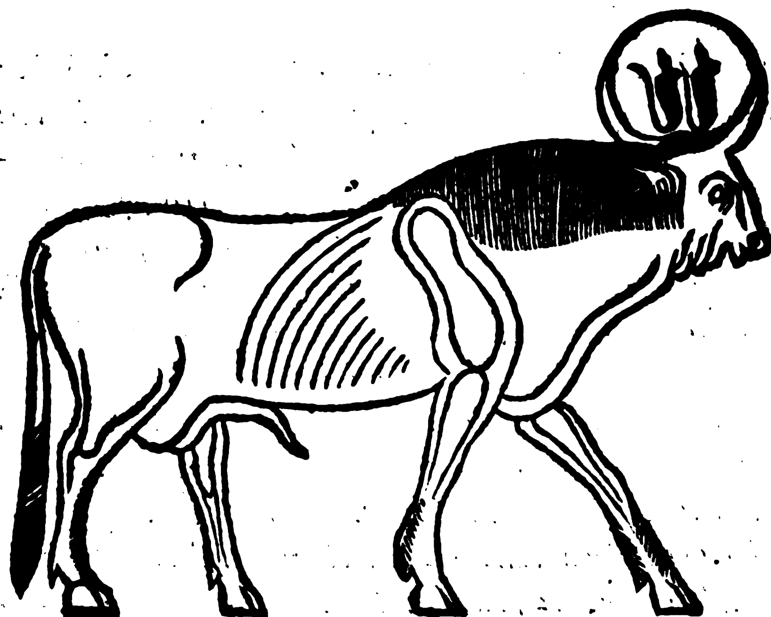
Cærimoniæ in Apidis inquisitione.

Diodorus Siculus: *Ægyptios mortuo Api, magnificeq; sepulto, quærere per Sacerdotes ad id muneris destinatos alium vitulum similem priori: quo inuento populus luctum finit; Sacerdotes, quibus ea imminet cura, primùm in ciuitatem Nili vitulum perducunt, in qua eum 40. diebus nutriunt, deindè in nauim contectam, habitaculum aureum habentem, introducentes, & in Memphim, vt Deum ducentes in Vulcani fano collocant. His diebus,* inquit, *solæ mulieres Taurum vident, reliquo tempore eius faciem videre prohibentur; causam verò bonis tantò studio culti dant eam, quod anima Osiridis in eum transmigrârit primò, deinceps ad posteros transfuga.* Alij verò Osiride à Typhone interfecto, Apim ferunt eius membra collecta in bouem ligneum corio bouis albo circumtectum coniecisse, ideòque ciuitatem Busiridem, vti in præcedenti Syntagmate meminimus, appellatam. Porrò Apis, Herodoto teste, ab Ægyptijs, à Græcis Epaphus appellatus, ab Æliano dicitur magnus & pollens, ab antiquis ex vacca, quæ fulgure afflata concepisset, procreatus. Habet verò Apis hæc signa. *Toto corpore est niger, in fronte habens candorem figuræ quadratæ, in tergo effigiem aquilæ, cantharum in palato, duplices in cauda pilos*, ita Herodotus in tertio; sed Aegyptij, teste Aeliano, hiscè non assentiuntur: nam 29. notas huic boui sacro aptas, & consentaneas, tot nimirùm, quot dies mensis Lunaris periodicus dies, attribuunt, eumque sic passim exprimunt, vt ex Bembina tabula patet.

Cur Apis sub specie Bouis colatur.

Alia descriptio Apidis.

FIGVRA APIDIS
E TABVLA BEMBINA.

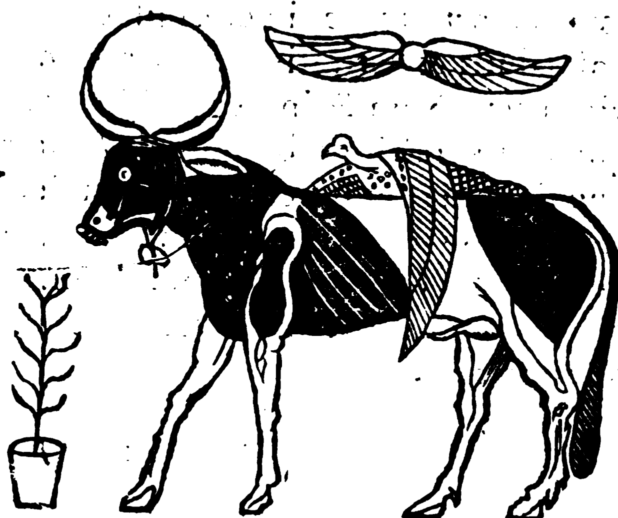

Ex Herodoto, Plinio, Diodoro.

Cornua Lunæ.
In palato cantharus.
Figura T. in fronte.
Quadratum candorem in pectore.
Lunæ splendor & motus.
Figura aquilæ in dorso.

Varie-

Variegatus Apis, varia facies Lunæ.
Periapta seu fascinum.
Symbolum cœli.

- - - - - *Pubes*
Barbara Memphitem plangere docta bouem, Tibull.
Et comes in pompa corniger Apis erat. Ouid.
- - *aut quo se gurgite Nili Mergat adoratus trepidis pastoribus Apis*. Statius.

Pomponius Mela Apidem populorum omnium, & potissimum Aegyptiorum Numen ait, *Bouem esse nigrum certis maculis insignem, diuinitus & cœlesti igne conceptum, cauda linguaque dissimilem, alijs rarò illum nasci, nec coitu pecudis, sed fulgure conceptum : denique quo nascitur, genti maximum festum esse*. Epiphanius recitat, Cambysem & Ochum Persarum Reges, ob vel percussum, vel interfectum sacrum Bouem temeritatis pœnas dedisse: quô Apidem vulnerârat, propriô gladiô læsus calamitosa morte interijt, alter non absimili fine decedens; vterque, Herodoto teste, vltionis diuinæ ob irreuerentiam erga Deos commissam, exemplum extitit. Non coitu sed fulmine concipitur.

Porrò notandum, duos fuisse Boues Aegyptijs sacros, vnus Memphitis, de quo iam diximus; alter Heliopolitanis Mneuis nomine, qui septo quodam nutriebatur, cuius Ammianus Marcellinus meminit. *Inter animalia ab antiquis consecrata, Mneuis* (seu Μιζατιθικῶς Neumis) *& Apis reponuntur. Mneuis quidem Soli, Apis verò Lunæ dedicatus*. Cui Ælianus subscribit dicens, *Et Veneri Vraniæ vaccam sacram custoditam in Præfectura Hermopolitana*. Qualia verò Mneuis Solaris, Apis Lunaris in Astronomicis mysteria indicârint, in Obelisco Pamphilio dictum est. Vnum hîc præterire non possum aduersione dignum, nempè hunc Bouis cultum, seu vt meliùs dicam, hanc μοσχολατρείαν detestabilem, ita animis hominum fuisse insitam, vt electus etiam à Deo populus huiusmodi bruti cultus contagione infectus, eis aras exstruere, ac libamina offerre non sit verecundatus. Nam vt rectè Pererius: *Viderat superstitiosa gens Hebræa, Ægyptiorum in Bouis cultu solennitates, dûm in Ægypto commorans, ijs adhuc commisceretur, vidit & causam tanti cultus, nimirùm bonorum terrenorum indè redundantiam; quare dùm duriora in deserto subirent; eos sibi subitò Deos, qui inopiæ remediari possent, quales ipsi cum Aegyptijs Apides existimabant, asciuere*. Sed de hoc posteà in εἰδωλομανία Hebræorum. Emanauit stupidi Dei huius cultus non ad Israëlitas solùm, sed & in viciniores paulatìm regiones diffusus, totum Orientem peruasit: testantur id satis Persarum, Assyriorum, Gymnosophistarum, Duo boues Ægyptijs sacri. Vnde vituli cultus in deserto.

aliarumque gentium, nescio quid bouinum affectantia Numina, quæ ita cœcos mortalium animos oppleuêre, vt maior adhuc Orientis pars etiam post salutis & veritatis æternæ aduentum, hoc improbô cultu corrupta videatur. Nam & in Regno Mogorum, Bengala, Sumatra, Maldiuis, alijsque maris tractibus, huiusmodi Apides passim adhuc erectos videas; eoque deuenerunt superstitionis, vt decessurus quispiam ex hac vita, bonam sortem non se sortiturum existimet, qui caudam vaccæ non stringendo, decesserit. Quæ omnia tradit Ioan. Maraccius Societ. nostræ Indiarum procurator αὐτόπτης, in relatione de rebus Indicis; sed de his satis, superque; nunc ad alia.

Ridicula cæremonia Indorum.

CAPVT VI.

De Ammone seu Ioue Aegyptio.

Diuersitatem nominum Deorum ab euentis diuersis exortam, sicuti alia omnia Deorum nomina, sic etiam Apis, & Hammon satis superque ostendunt; qui quidem nihil aliud sunt reipsa, quàm Osiris seu Chamus, qui diuinitatem affectans, incantationibus & præstigijs in varias sese animalium formas, potissimùm autem in Bouis & Arietis transformando, vti in præcedentibus probauimus; ab Ægyptijs rei nouitate attonitis Apis seu Bos, à Lybibus vero Hammon à nomine Chami, à quo non multum discrepat, appellatus est; sic sentiunt post Berosum, Genebrardus, Pererius, & Cornelius commentarijs in Genesin. Græci verò Hammonis nomen ab arena, quod Græcè ἄμμος dicitur, deriuant, quod & Plinius innuit; cùm de Ammoniaco ita scribit: *Ergò Æthiopiæ subiecta Affrica, ammoniaci lachrymam stillat in arenis suis, indè etiam nomine Ammonis oraculo, iuxtà quod gignitur arbor*. Cui consentit Sext. Pomp. qui ita scribit: *Hammo cognominatus, quia in arena putatur inuentus; cui cornua affiguntur arietis à genere pecoris, inter quod inuentus est*. Alij quoque ex Arabum Scola eum dictum esse volunt à vocabulo Arabico حمل *Hammel*, quasi dicas, arietem. Sed quoniam certiora dicere videntur Aegyptij, quæ ipsi tradant, etiam afferamus: *Amun*, aiunt, *Iouis est nomen*; quod etiam Plutarchus notat in libro de Osiride, & Iside; & notat Iamblichus, hoc nomen Amun in Ægyptia lingua nil aliud significare, nisi vim quandam Numinis, arcanas latentium rationum vires in lucem agentem. Cui congruit assertio Manethonis, eô nomine arcanum, occultumque significari tradentis; Hecatæus verò vocem fuisse, ait, Deum inuocantium; eaque vti solebant, cùm præcipuè incognitum arcanumque vocabant, quâ ratione factum est, vt Deum illum summum rerum conditorem, vti abditum arcanumque, eâ voce Ammun appellarent, quod & hieroglyphicis literis, eâ, quæ sequitur, ratione, exprimebant, quarum interpretatio sequitur. Vndè & primi Ægyptij eum per figuram aliquam incognitam, vmbilicum, aut nescio quid circulare, aut sphæricum affectantem, vti in libro tertio fusè probabimus, referebant.

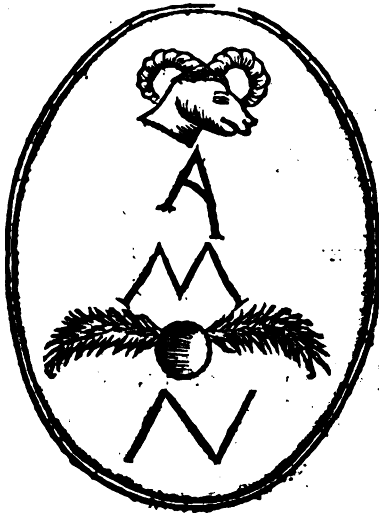
Plin. l. 12.

Etymon nominis Amun.

Amun nomen quid?

Amun

Amun latentium rationum arcanas vires in lucem agens Agathodæmon Elementi humidi & caloris mundani, quo generationes rerum per ascensum descensumq́ perpetuò promouentur.

Diodorus Siculus Ammonem Regem Lybiæ prodidit, qui Rhream Cœli filiam duxerit vxorem, & Amalthæam adamârit, filiumque ex ea Dionysium sustulerit, & quæ apud ipsum cœtera leguntur. Hyginius verò sic fabulam narrat ex Hermippo. *Quo tempore Liber Africam oppugnauerit, deuenisse cum exercitu in eum locum, qui propter multitudinem pulueris Ammodes est appellatus: itaque cùm in maximum periculum deuenisset; quod iter necessariò facere videbatur, accessit eò, vt aquæ maxima penuria esset; quo facto exercitus ad defectionem maximam venire cogebatur; qui quid agerent dùm cogitant: Aries quidam fortuitò ad milites eorum errans peruenit, quos cùm vidisset, fugâ sibi præsidium parauit. Milites autem etsi puluere, & æstu pressi, arietem sequi cœperunt, vsque ad eum locum, qui Iouis Ammonis templo posteà constituto est appellatus. Quo cùm peruenissent, Arietem nusquam inuenire potuerunt; sed quod magis erat optandum, magnam aquæ copiam eo in loco nacti sunt, corporibusque recuperatis, Libero statim renunciarunt, qui gauisus, ad eos fines exercitum duxit, & Iouis Ammonis templum cum Arietinis cornibus simulachro facto constituit; Arietem inter sydera figurauit, ita vt cùm Sol in eius fuerit signo, omnia nascentia recrearentur, quæ Veris tempore fiunt, hac re maximè, quod illius fugâ Liber recreauit exercitum. Præterea duodecim signorum principem voluit esse, quod ille optimus exercitui fuerit ductor.* Sed & Leo, qui res Ægyptias conscripsit de Ammonis simulachro ait: *Cùm Liber Ægyptum, & reliquos fines regno teneret, & omnia primus hominibus ostendisse diceretur; Ammonem quendam ex Africa venisse, & pecoris multitudinem ad Liberum adduxisse, quo faciliùs & eius gratia vteretur, & aliquid primus inuenisse diceretur. Itaq́ pro beneficio ei Liber agrum dedisse existimatur, qui est contra Thebas Ægyptias; & qui simulachra faciunt Ammonis, cum capite cornuto instituunt, vt homines memoria teneant, eum primum pecus ostendisse. Qui autem Libero factum voluerunt assignare, quod non petierit ab Ammone, sed vltrò ad eum sit adductus, simulachra ei cornuta faciunt, & Arietem memoriæ causæ inter sidera fixum dicunt.* Herodotus libro secundo ait, quod Iuppiter cùm nollet ab Hercule cerni, ab eo tamen exoratus, id commentus est, vt amputato arietis capite, pelleque villosa, quam illi detraxerat, indutus, sese ita Herculi ostenderet, atque indè factum, vt Ægyptij Iouis simulachrum arietinâ facie consingerent, & ab Aegyptijs, Ammonios, aiunt, accepisse. Ab alijs Ammon traditur in bello

Hygin. in lib. fabul. nom. Aries.

Exercitus Liberi in Lybiam.

Herodotus l. 2

galea vſus eſſe, cuius inſigne fuerit arietis; vndè & fabula orta ſit; ſunt qui ipſum tradant, cornua in vtroque tempore paruula habuiſſe, ac proptereà Dionyſium ipſius Ammonis filium eodem fuiſſe aſpectu; cognominatus eſt & eâdem ratione κεραΤοφόρος, hoc eſt, corniger; vndè Pheſtus Poëta Græcus.

Ζὰς Λιβύης ἄμμων κεραΤοφόρε κλῦθὶ μαντι.

O Lybiæ vates exaudi corniger Ammon, Iuppiter.

Lucanus. Statius. Pherecydes. Euſtathius.

Sic & Lucanus cornigerum appellauit, & Statius. Fuerunt, qui Ammonem, Arietem Frixi, & Helles putarent, vt Pherecides prodidit. Euſtathius in Dionyſium de ſitu Orbis, conſimilia Herodoto ſcribit. Seruius Grammaticus, ideò eum arietinô capite aìt confingi, quod eius eſſent inuoluta reſponſa. Hebræus Scriptor R. Ioſeph Ben Gorion ei attribuit cornua bouina, & barbam caninam, facie nec iuuenem, nec ſenem, rectum staturâ. Cùm enim Olympias vxor Philippi Macedonum deſideraret videre Deum illum, cuius congreſſu eſſet genitura filium, quemadmodum ei Nectanebus prædixerat; ſic eum Nectanebus deſcribit:

ויאמר אליה נקתניבור דעי כי אחד מן האלוהות הגדולה אשר אמרתי לך כי יחשק במלכה הוא יחשק בך וידרשך לאלוהות אליו והוא יעזרך בכל אשר תרצי : ותאמר המלכה מי הוא האלהים הזה ומה תארו : ויאמר שמו האלוה אמון החזק : ונקרא בשם זה כי הוא יחזק ויעזר כל הנשענים עליו : ותאמר הודיעני תמונתו וצורתו כי יבוא : ויאמר אלוה האלוהות הזה הוא איש בינוני בקומה לא זקן ולא בחור ובמצחו קרנים כקרני השור וזקן כלב וממנו יולד לך בן :

Gorionides c. 6.

Hoc eſt: *Et dixit ad Reginam Nictanebus: ſcias quòn vnus de maioribus Dijs, de quibus tibi dixi, amplexabitur te, & ipſe quæret te, & adiuuabit te in omnibus, quæ deſideras. Et dixit Regina; quis eſt iſte Deus, & quæ forma eius? & dixit, nomen illi Deo eſt Ammon fortis, & vocatur hoc nomine, quia ipſe confirmat & adiuuat omnes confidentes in eum. Et dixit illa: Oſtende mihi ſpeciem, & figuram eius, qui veniet; & ille dixit ad eam: Vir eſt rectus ſtatura, non ſenex, nec iuuenis, & in fronte eius cornua, ſicut cornua bouis, & barba eius ſicut barba canis, & ex illo naſcetur tibi filius.*

Ammonis figura.

Alexander magnus adit Ammonis oraculum.

Ferunt, Alexandrum cùm intellexiſſet Perſeum, & Herculem ad Ammonis oraculum aſcendiſſe, & ipſum eò aſcendere voluiſſe; cœterùm cùm incumbente validiùs auſtro repulſus fuiſſet, diùque per arenas erraſſet, tandem duobus coruis iter commonſtrantibus ad deſtinatum locum perueniſſe; Iouiſque Sacerdotem Regi blandientem, eum Ammonis filium vocaſſe; & ambitioſum Regem hâc compellatione ita fuiſſe delectatum, vt poſteà non aliter, quam Ammonis filius & dici, & haberi voluerit. Quod Olympias mater admodum ægrè tuliſſe memoratur; cuius extat apud Gellium epiſtola ad filium de hoc argumento ſcripta, vt ne pergeret, ipſam Iunoni inuiſam reddere. Cur autem Olympias ægrè ferre potuerit hanc Alexandri compellationem, facilè ex ſuperiùs Gorionidis citatis verbis liquebit; erat enim Alexander filius Nictanebi, qui Olympiadem ſub aſſumpta figura Ammonis compreſſerat; vndè meritò ſibi timebat Iunonem coniugem Hammonis Iouis, ſub cuius figura falsô & per dolum malignum fuerat vitiata. Sed vt eò reuertamur, vndè digreſſi ſumus;

Alexander ambit vocari Ammonis filius.

ſumus; Formam Ammonis quadratæ figuræ fuiſſe Pauſanias teſtatur in Arcadicis, & Arietinis cornibus inſignem; alij per Arietem integrum, alij arietinâ pelle indutum, vti in ſequenti figura apparet. *Pauſanias in Arcadicis.*

A Ammon arietinis cornibus.
B Mitratus.
C Tetragonus Hermes.
D Pellis.
E Inſtar vmbilici pingebatur.
F Integrô ariete referebatur
G Pelle ſeu exuuijs arietis.
H Et in ſtatura hominis extendentis manum ad dandũ parati.

Sed audiamus Pauſaniam: Ἔστι δὲ ἄγαλμα Ἄμμωνος πρὸς τῇ οἰκίᾳ τοῖς τετραγώνοις Ἑρμαῖς εἰκασμένον, κέρατα ἐπὶ τῆς κεφαλῆς ἔχον κριοῦ. Et paulò poſt; Ἔστι καὶ Ἀπόλλωνος ἄγαλμα κατὰ τοὺς Ἑρμᾶς τοὺς τετραγώνους τέχνην. εἰσὶ δὲ ὑποκαταβαίντι ὀλίγον Θεοὶ, παρέχονται δὲ καὶ ἔτοι σχῆμα τετράγωνον. *Eſt autem ante domum eius ſitum Ammonis ſimulachrum, quod eadem quæ Hermæ quadrati figura, Arietis cornua capite præfert; eſt & Apollinis ſimulachrum eodem quo quadrati Hermæ opificio elaboratum, pauxillum deſcendentibus Dij ſeſe oſtendunt è quadratis lapidibus, Ergatæ, id eſt, operarij cognomento. Minerua inter eos Ergane & Agyieus* (quaſi compitalitium dicas) *Apollo.* Alij porrò donant eum præter cornua arietina, veſte adhuc lanitia, vti Martianus Capella: *Ammon,* inquit, *apparuit cum arietinis cornibus & veſtimento lanitio, ac ſitientibus fontis vndam exhibuit.* Sidonius quoque ei mitram tribuit, vt in Hendecaſyllabo ad Felicem: *Pauſanias in Arcadicis.*

Non

Non hic Cyniphius canetur Ammon
Mitratum caput eleuans arenis.

Alij eius simulachrum fuisse manibus repandis & ingentis staturæ; & in finibus orarum, aut in vijs publicis collocatum, cuiusmodi statuas passim Hermas vocant; Meminit huiusmodi idolorum Geographiæ Arabicæ Author verbis sequentibus:

Geographia Arabica p. 1. clim. 1.

ان هذا الاقليم الاول مبدوه من جهة المغرب من البحر الغربي المسمي بحر الظلمات وهو البحر الذي لايعلم في خلفه وفيه هناك جزيرتان تسميان بالخالدات ومن هذه الجزيرتين بدا بطلميوس باخذ الطول والعرض وهاذان الجزيرتان فيما يذكر في كل واحدة منهما صنم مبني بالحجارة وطول كل صنم منها مايةذراع وفوق كل صنم منها صورة من نحاس بشير بيدها الى خلف وهذه الاصنام فيمايذكر ست احدها صنم قادس الذي بغربي الاندلس ولايعلم احد شيا من المغمور خلفه

Hoc est ad verbum: *Incipit hoc clima primum ex parte Occidentali, à mari Occidentali, quod appellatur mare obscurum seu tenebrosum, & illud est mare, de quo non scitur quid post ipsum, & sunt in eo insulæ bonitatis* (intellige fortunatas) *& ab his insulis incipit Ptolomæus longitudinem ciuitatum; memorant autem in hisce insulis idola quædam esse ex lapide fabricata, & longitudo vniuscuiusque ex ijs centum cubitorum est, & supra vnumquodque horum figura, seu aliud simulachrum ex ære, manibus repandis, seu retrotortis; Dicunt autem huiusmodi idola sex esse; vni ex ijs in manu vas quoddam habens oras acuminatas, & nemo scit quicquam de habitationibus, quæ sunt post dictas insulas.* hactenus Arabs.

Statua prodigiosa.

Certè huiusmodi Ammonis statuas non Lybicam tantùm, sed & totam Africam, & insulas Oceani ei circumfusi peruasisse, historia Indica abunde testatur, in qua non infrequenter huiusmodi simulachrorum mentio fit; quod & Æthiops quidem de similibus à me consultus affirmat, dùm sic Æthiopicè scribit, verba latinis literis exhibeo, cùm characteres Æthiopici defuerint. Asma salacha amneia chama asabe lacha vchutat imlachta achzia, baEtiupia taamzu be asma abahinhe tadamaru masla achzab vamgobramu tamaharu vagabra imlachta vasagadu bagolfa. vaamalchatihomu baamsala lahamu, vacharugata, vachalabata, varaasu bazunon baEtiupia baBarnagasch baraas anbas, vacharugata samahomu, Amun, vaalaba lach asma Salumun vaZaba, vatafazumu baalimlachta, Amun, varachusata medor Etiopia bamogbihomu.

Verba Æthiopica.

Hoc est: *Quoniam à me petijsti tibi dicere aliquid de Dijs Æthiopum. Noueris quòd Patres nostri* (sic enim legitur in nostris Annalibus) *cum gentilibu & paganis passim commiscerentur, inceperunt discere opera eorum; & fecerunt sibi Deos priuatos, & adorauerunt eos, sculpturam manu hominis perfectam. Erant autem idola eorum ad similitudinem animalium, vituli, arietis, canis, aliorumque. Et ego adhuc multa in Æthiopia in Barnagasch huiusmodi vidi; erant autem magna ex parte referentia caput* Leonis *& Arietis; nomen eorum, Amuna; & dicitur a prædecessoribus nostris, quod Salomon & Saba quoque in ijs præuaricati sunt; & prodierunt ab antiquis Magis Ægypti.* Huic consentiunt Pigafettæ, Hondij, Mercatoris, aliorumque omnium propè, qui Æthiopiam

hoc

hoc seculo descripsêre, relationes, qui & circa partes Cyrenaicas plurima adhuc monumenta antiquorum Deorum videri tradunt; ad quæ veluti ad oracula in necessitatibus refugerent, responsa accepturi de futuris rerum euentibus Aethiopes. Quæ apprimè concordant cum ijs, quæ hucusque de Ammonis simulachro diximus: Fuit enim illud oraculum vnum è maximis, antiquissimis, & famosissimis, quæ vnquam fuerunt; cuius originem tradens Herodotus: *Hæc, inquit, Thebis è Sacerdotibus audiui; Antistites Dodonæorum aiunt, geminas Thebis Ægyptijs columbas nigras aduolauisse, vtramque nigram, vnam quidem in Lybiam, alteram ad ipsos; quæ fago insidens, humanâ voce elocuta sit, eo loci Iouis oraculum condi debere, & se interpretatos esse, quod ipsis annunciaretur id esse diuinitus, & ob id se ita fecisse. Eam verò, quæ ad Lybios abijsset columbam, iussisse illos, vt Ammonis oraculum conderent, quod & ipsum Iouis est.* Locus verò huius celebris Ammonis à Strabone describitur. *Fuit quoque,* inquit, *vltra Cyrenem in extimo sinu apud Garamantes, Iouis Ammonis augustissimum & antiquissimum oraculum in vastis solitudinibus & campis torridis, siccitate sterili ac nudo solo; ad quod Sole exurente, æstu fragrantissimo per immensas arenarum moles, vastamq; planitiem calore & siti infestam, vix iter cuiquam tolerabile fuit; siquidem ventus eas sicut fluctus nunc huc, nunc illuc agitare, & campos veluti maria infestare solet; nubes enim pulueres vehit & fœdâ tempestate vexat; post quæ, nemus frequenti syluâ, oleaq; & proceris arboribus, fontibusq; passim manantibus amœnum, in medijs arenis, & situ arido, haud plùs quadraginta stadiorum, oraculi septa claudebat, vltrà verò latè deserta Regio, vestigio humano inaccessa; circà verò Ammonij passim loca incolunt. Ipse verò Ammon hircinô capite & pelle amictus, multis cœrimonijs colebatur. Hunc Sacerdotes, cùm responsa petunt; auratô nauigio vectare, & patrium carmen cantare, eoq; propitiato, petentibus responsa dare solebant; quæ non verbis, sed nutu, signisq; subobscuris ab Ammone edebantur. Quod quidem ad tantæ maiestatis fastigium, vt illuc post Cambysem, Alexandrum Macedonem per ingentes æstûs penetrasse, miraculo fuerit.* Multa mihi hìc dicenda forent de sacrificijs, & mysteriosis Actionibus, cœrimonijsque, queîs Ammonem illum suum Arietinum colebant; sed quia illa omnia alijs locis reseruauimus; ad alia tractanda stylum conuertamus.

Ammonis idola adhuc in Æthiopia videntur.

Duæ Columbæ conditrices oraculorum.

Strabo l. 17. Celebre Fanum Ammonis in deserto Lybiæ.

Descriptio oraculi Ammonis.

CAPVT VII.

De Canopis, Horo, Harpocrate, Mithra, alijsque Aegyptiorum Numinibus.

CANOPVS.

Canopus iuxtà Plutarchum, Gubernator seu Temonarius fuit Osiridis nauis, quam Græci Argos vocant. *Imperatorem,* inquit, *nominant Osirin, & Gubernatorem Canopum, cum quo stella idem nomen habeat; & nauim, quæ Argo dicitur Græcis, inter sidera relatam, in honorem nauis Osiridis, non procul ab Orione & cane ferri.* Est autem Canopus stella primæ magnitudinis

tudinis

Plin.l.6.c.22. tudinis, omnium fixarum maxima & fulgidissima, teste Plinio, vbi vocat Canopum astrum ingens & clarum. Europæis autem est incognitum ob vicinitatem, quam habet ad polum antarticum. In insula Rhodo in Meridiano constitutum, horizontem radere videtur; verba Plinij sunt: *Nec Canopum cernit Italia. Canopus quartam ferè partem signi vnius, supra terram eminere Alexandriæ intuentibus videtur. Eadem à Rhodo terram quodammodo ipsam stringere.* Alij volunt Canopum fuisse Menelai cuiusdam supremi Græcorum Archistrategi Nauclerum; hunc cùm ab expugnatione Troiana, vnà cum Helena in patrios Lares remearet; casu in vnum de Nili brachijs ventorũ impetu coniectum incidisse; exscensione verò in paruam quandam ei vicinam insulam, serpentibus, alijsque venenosis bestijs refertam factâ; Canopus nescio, quò casu ab Hemorrhoide virulento serpente morsus, breui post ibidem extinctus est. Menelaus itaque cùm eum summô amore prosequeretur, acerbèque casum viri calamitosum ferret, sepulchro eodem in loco magnificentissimè exstructo, summis eum honoribus affecit. Ciuitatem quoque eius nomine insignitam, iuxtà ostium Nili, quod eius nomine Canopicum posteà appellatum fuit, ædificauit: quam posteà Alexander Magnus ita ampliauit, vt vnam quasi vrbem, cum vicina Pellæa constituere videretur. De quo Virgilius:

Canopus Europæis inuisum sidus.

Cànopus Nauclerus Menelai.

Canopus morsu serpentis obit.

Virgilius.

Nam qua Pellei gens fortunata Canopi
Accolit effuso stagnantem flumine Nilum.

Strabo l. 17. Strabo quoq; inter alia, peculiarẽ huius facit mentionem, verba eius sunt. *Ab Alexandria terrestri itinere 120. stadijs distat Canopus, sic dicta, à Canopo Menelai ductore ibidem morsu serpentis extincto.* Cornelius Tacitus, Germanici Cæsaris euntis in Ægyptum ad antiquitates perlustrandas, recensens iter, hæc dicit inter cœtera: *Nilo subuehebatur orsus ab oppido Canopo; condidère id Spartani, ob sepultum ibi Rectorem Nauis Canopum; quâ tempestate Menelaus Græciam repetens, diuersus ad mare, terramq; Lybiam delatus.* Hunc itaque Canopum, siue is Osiridis, siue Menelai Nauclerus extiterit, certè maximam superstitiosæ genti fabularum, & commentorum materiam præbuisse, apparet ex attonita illa veneratione, & sedulo stolidoque, quo eum nullo non tempore prosecuti sunt, cultu; qui eò excreuit, vt post Osiridem, Serapidem, & Isidem, Nauclerus Canopus, etiam inter maxima Aegyptiorum Numina fuerit relatus. Colebatur autem potissimùm in ea vrbe, quam in eius honorem extruxerat Menelaus, & à nomine eius Canopus dicebatur; in qua templum quoque magnificum ei dedicatum conspiciebatur. Erat quoque, teste Clemente, hoc in loco Schola totius Aegypti celeberrima, fons & origo omnis Theologiæ Aegyptiacæ; docebantur hìc literæ sacræ, quas ἱερογλυφικὰς vocant; Sacerdotes initiabantur; mysteria sacra nullo loco accuratiùs tradebantur, ac proindè ab omni hominum genere, maxime à Græcis frequentabatur. Idola verò Canopi, quæ colebant Aegyptij, erant forma nunc Hydriæ, turbinata superficie in basin euntis, nunc pueri reticulatâ veste inuoluti; nunc Hermæ for-

Cornel. Tacitus in Germ. Cæsaris.

Schola Canopica celebris.

Clemens Alexandr. l. 6. stromat.

Idola Canopica & eorũ figura.

ma,

ma, omnibus tamen in hoc conuenientibus, vt in turbinatam superficiem desinerent. Originem verò cultus horum idolorum Canopicorũ Suidas, & Ruffinus recitant, ijsdem penè verbis, quæ sunt: *Ferunt aliquando Chaldæos ignem, quem ipsi Numinis loco adorabant, circumferentes, cum omnium prouinciarum Dijs habuisse conflictum; quo scilicet, qui vicisset, hic esse Deus ab omnibus crederetur. Reliquarum prouinciarum Dij æris, & auri, argentiq́, aut ligni, vel lapidis, vel ex quacunque materia constabant, quæ per ignem proculdubio corrumperetur; ex quo fiebat, vt ignis locis omnibus principatum teneret.* (Quæ omnia pulchrè exhibentur in gemma quadam, vt sequitur, ex Musæo Ste- Suidas verb. Canop. Ruffin. l. 11. Eccl. hist.

Chaldæi:

Τὸ πῦρ πάντων τῶν Θεῶν Νικητής.

Ægyptij:

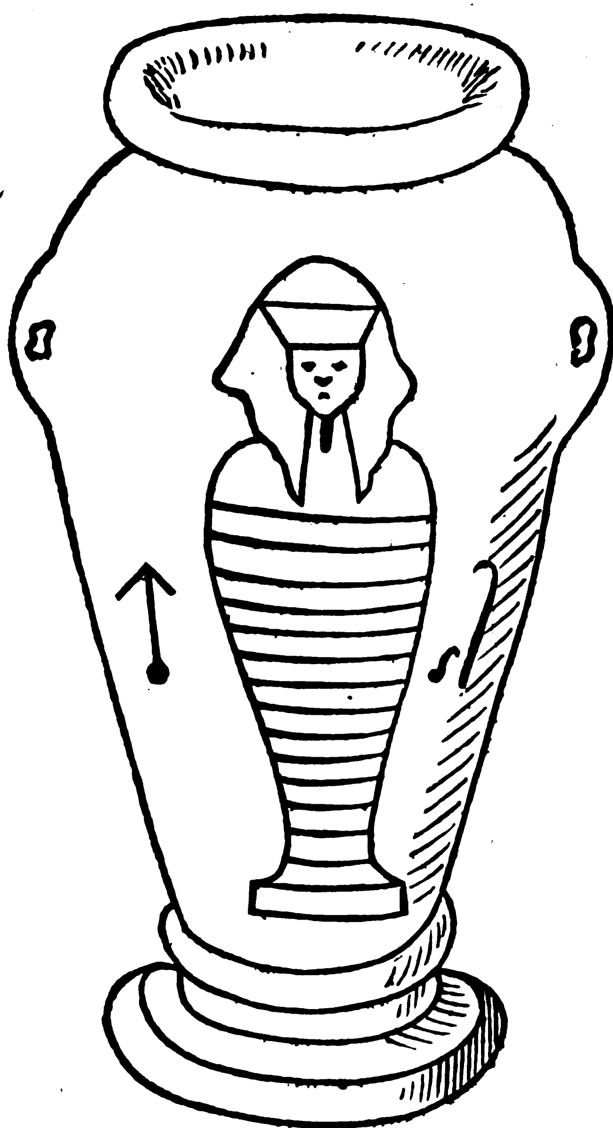
Τὸ ὕδωρ πάντων τῶν Θεῶν Νικητής.

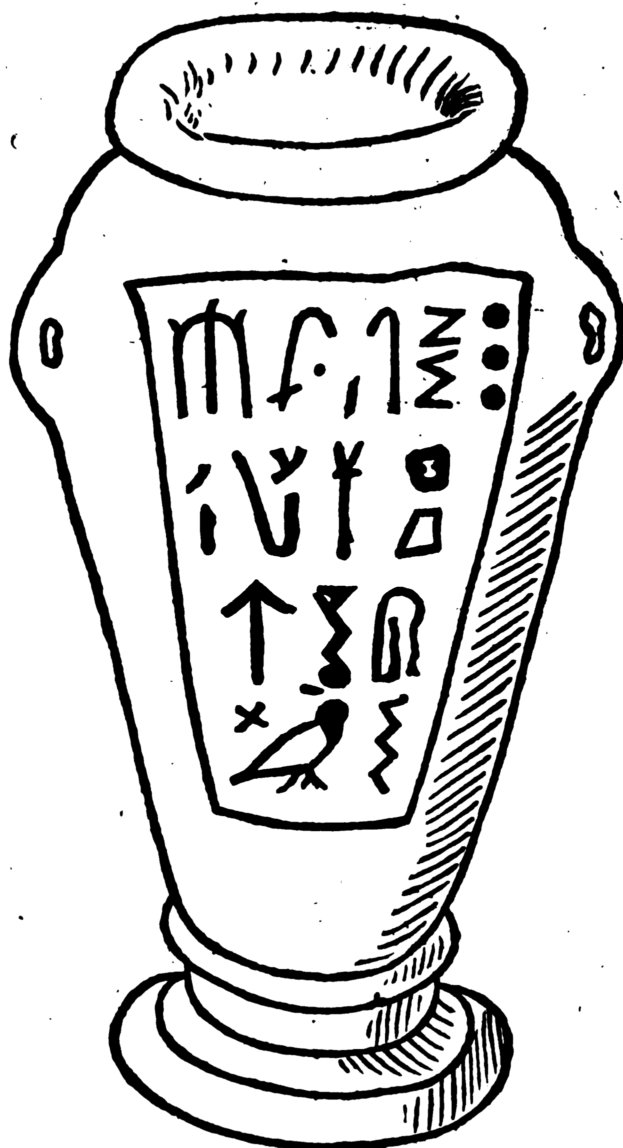

phanonij olim extracta.) *Hæc cùm audisset Canopi Sacerdos, callidum quiddam excogitauit. Hydriæ fieri solent in Ægypti partibus fictiles vndique crebris & minutis foraminibus patulæ, quibus aqua turbida desudans defæcatur, ác peruia redditur. Harum ille vnam cerâ foraminibus obturatis, desuper etiam varijs coloribus pictam & aquis plenam, vt Deum statuit, & amputatũ ex simulachro veteri caput, quod Menelai esse dicebatur, desuper positum diligenter adaptauit. Adsunt post hæc Chaldæi, itur in conflictum, circa Hydriam ignis extinguitur; Sacerdotis fraude, Canopus Chaldæorum Deorum victor ostenditur; vndè ipsum Canopi simulachrum, pedibus perexiguis, ac vix comparentibus; attracto collo, & quasi sugillato, ventre tumido in modum hydriæ cum dorso æqualiter terete formatur.* Cui fidem faciunt antiquissimæ Statuæ in Romanis Gazophylacijs adhuc superstites, quarum figuræ & mysteria fusè suo loco enucleabuntur; Sequens verò Statua constans marmore albo ex Cimeliarchio Domini Gerardi Reinst, Senatoris & Scabini Amstelædamensis, ab eruditissimo Berthodo Nihusio mihi transmissa, sub alia forma exhibetur. Origo cultus Canopici.

Pars anterior. Pars posterior.

Per appositum itaque hoc loco vas, nil aliud intelligetur, nisi vrna Canopica seu Niliaca, quàm mysticam quandam in formam, formæ Numinis Canopici conuenientem, ad mysteria, quibus dictum humidæ substantiæ præsidem signabant, insinuandæ, data opera adaptant, vti tùm ipsa Canopi figura eidem inserta, tùm hieroglyphicorum inscriptio quam tomo III. interpretati sumus, satis, superque docet.

Et tametsi paulò ante recitatam historiam Goropius Becanus tanquam fabulosam, nulloque veritatis fundamento nixam sine vlla causa rideat. Ego tamen quantum ex obseruatione variorum colligere licuit, hanc historiam Canopicis mysterijs maximè congruam inueni, quicquid dicat Goropius, cùm vel ipsa vasorum forma, ac ratio illa colendi, eam quasi tacitè asserere videantur. Cùm enim eô honore Aegyptij, Nili aquas prosecuti sint, qualē decere videbatur Deum tanta beneficia præstantem; certè verisimile est, vnumquemque Aegyptiorum in domo sua saltem vasculum aliquod habuisse, quo exceptas sacri Nili aquas veneraretur; eaque vascula fuisse tam vsitata, vt ex hac occasione in sacrorum symbolorum

Nilus vt Deus colitur in vasculis.

rum

rum numerum etiam fuerint relata; nam tria vaſcula Nili ſymbolum fuiſſe ſuprà diximus. Habitis itaque vaſis, nihil faciliùs fuit, quam accedente dolo, & aſtutia Sacerdotum Canopicorum, aqueum illum Deaſtrũ ſuum eâ, quâ citauimus callidâ inuentione ſuper alios Deos extollere, & victorem facere omnium; imò Abenephius Arabs luculenter docet, idola Canopica, quæ in multas mammas protuberantia efformabant, myſticis rationibus ideò ſic diſpoſuiſſe, vt intro receptis aquis per vbera refuſis, eum inſinuarent, qui veluti vberibus quibuſdam omnia nutriret; verba eius Arabicè ſic ſonant: Canopi multimammes.

ولهم الصنم اسمه كنوفيس اوكنوف وكان الصنم بمثل الانا وبعد ان ملوا بالما
وينزل من الضروع الدهن به وكان علامة النسخة الطبع ✵

Et habent ipſi idolum quoddam Canupis nomine, & eſt in modum vaſis tumidum, & quando aquis plenum fuerit, aqua per vbera, quæ in eo effinxerunt, refunditur, & indicatur eo fluxu, proceſſus naturæ omnia nutrientis. Fuiſſe autem Canopos olim multis vberibus effictos, teſtatur nummus antiquus ex Gazophylacio Franciſci Menedrij, in quo Canopus apparet, mammis turgidus, & reticulato indutus tegumento, cuius imaginem præ oculis habeto.

Certè Iſis iſta multimammea, quam in præcedentibus explicauimus, quæq; in pluribus locis Romæ viſitur, nihil aliud referre videtur, niſi Canopum aliquem ſimiliter μαστώδεα, ſeu mammatum; cum ei totius Canopi deſcriptio facillimè accommodari poſſit. Nam vt Canopus in turbinatam ſuperficiem deſinit, vberibus tumet, varijs picturis hieroglyphicis forinſecus exornatur. Ita Iſis habitu ſuo proximè accedit ad Canopica myſteria; In nullo denique differunt, niſi quod hic, Græcorum fuerit figmentum; alter Canopus, inquam, Aegyptiorum; per hanc, magnam illam omnium matrem; per illum, magnum illum omnia nutrientem Oceanum, quem & Nilum dicunt, indigitantes. Eſt enim Canopus idem apud Aegyptios Numen, quod apud Græcos Neptunus, ſeu Tethys. primum aſſerit Abenephius Arabs hiſce verbis: Canopus mammatus. Canopus quod Neptunus.

وسجدوه مثل الله الذي متكوكه على البحار وعلى النهار وكانوا يسموه باسم النهر
النيل ✵

Et adorabant eum (ſubintellige Canopum) *veluti Numen, quod præſidet mari, fluminibus, & toti humida naturæ, & vocauerunt eum nomine fluminis, Nilum.* Hoc ita ſe habere monſtrant plurima humoris ſymbola, vti ſunt, cymbia, ſitulæ, pixides, hydriæ, aliaque vaſa in hieroglyphicis paſsim occurrentia; quæ alteri quam Oſiridi, in quantum Nilus eſt, nequaquam affecta ſunt. Exiſtimabant enim Ægyptij omnium corporearum rerum eſſentias in humore conſiſtere, in qua opinione Thales quoque Mileſius fuiſſe legitur; qui aquam primum rerum principium eſſe putauit, atque ex ea omnia Mundi elementa, ipſumq; Mundum, ac ea, quæ in eo gignuntur, exiſtere; vt proindè mirum non ſit, eos Nilum, vti vitæ venam, &

omnis boni scaturiginem, tantô honore prosecutos fuisse. Vocauerunt autem idola huiusmodi Canopos ab Osiridis Temonario, qui cùm alter quasi Neptunus mari dominaretur,& in humidis insuper vitam ageret; facilè post mortem cum Osiride, cuius minister erat, confusus,à gente superstitiosa diuinos honores meruit.

HARPOCRATES.

Duplicis generis Canopi.

SVnt autem duplicis generis Canopi, quorum illi, qui figuram eius, quem suprà litera B signauimus, referunt, teste Goropio, in Scholis Ægyptiorum ponebantur, vnà cum Harpocrate; per hunc insinuantes, studiosos literarum silentij obseruantes esse debere; per illum symbolicè totum id, quod homo ab infantia vsque ad extremam senectutem debeat facere, indicabant; verba Goropij Becani sunt: *Hìc Canopus haud aliter in scholis Ægyptiorum pingebatur, quàm Harpocrates; & vt hic Deus paulatim ex hominum ignorantia euasit, ita & Canopus in errorum materiam tractus, varias vulgò præbuit fabulas*. Hinc ego arbitror, Laurentium Pignorium virum cœteroquin omni antiquitatis genere eximiè versatū, huius tamen generis Canopos, cum Harpocrate seu Oro Isidis filijs, confundendi occasionem accepisse, non alia de causa, quàm similitudine idolorum deceptum. Cœterùm Canopos ab Harpocratis statuis maximè diuersos esse, ex sequentibus patebit. Pingebantur enim varijs modis Harpocratis statuæ, non secùs ac Canopi; ita tamen, vt Harpocrates omnes, à Canopis in eo distinguerentur, quod hi crassioribus ventribus tumidi, in turbinatam dein superficiem desinerent, vti ex imaginibus eorum suprà relatis liquet; illi verò instar imberbis pueri,& nudi, aut super lotū residentis, vt hìc; semper digito prementis labra, aut etiā infantis fascijs inuoluti, vti ex appositis hìc imaginibus apparet, efformarentur. Verùm Canopicarum imaginum typum, vide III. Tomo, iuxtà omnem diuersitatem exhibitum.

Gorop. l. 8. hieroglyph.

Fuit autem Harpocrates Deus silentij apud Ægyptios in summa veneratione: ita vt nunquam ab Osiride, & Iside abesset; pingebatur duplici ratione; primò imberbis puer, nudus, qui dextræ indice digito os signabat, digito silentia suadens. Sinistra verò deorsum extensa sustinebat Cornucopiæ, sursum ad aures pertingens, frugibus refertum, inter quas eminebat Nux pinea; Dei verò caput mitra redimiri videbatur, quæ aliquantum in altum erecta desinebat in duas quasi volucres, vti in figura sequenti videbis.

Altera ratio pingendi non differebat à ratione depingendi Canopos, puer nimirùm, reticulatâ veste indutus, vel potiùs inuolutus fascijs quibusdam cum lituo, gnomone & baculo vpupæ capite insignito, vt in figura

ra apparet. Fuit verò Harpocrates filius Osiridis, & Isidis, quem Plutarchus scribit post mortem Osiridis ex Iside genitum vnà cum Helitomeno, imbecillemque natum membris inferioribus; alibi tamen idem Author negat puerum fuisse imperfectum, neque aliquod leguminum existimandum; sed Deum iuuenilis adhuc, imperfectæ, atq; inarticulatæ orationis præsidem & moderatorem; ex quo digito ori admoto ipsum effingebant, vtpotè silentij & & taciturnitatis symbolum; huic quoque mense Mesori, id est, Augusto, legumina offerentes, ita canere solebant Ægyptij. *Plutarch. lib. de Osiride & Iside.*

Γλῶσσα τυχὴ, Γλῶσσα δαίμων.

Hoc est: *Lingua fortuna, lingua dæmon.*

Natum autem Harpocratem circa Solstitium hybernum, asserit Plutarchus, lentibus & frugum primitijs cultum. Sed & Perseâ arborem ei dedicatam, quod eius arboris frondes, linguæ, fructus autem cordi sit simillimus. Sacra porrò, quæ huic Deo puero in ciuitate Buto fieri solebant, sanè maximè ridicula, S. Epiphanius narrat; nam Sacerdotes illum nutrire simulabant instar nutricum; in omnibus verò templis, vbi colebantur Isis, & Serapis, vti suprà diximus, simulachrum erat digito labris impresso, quod multi interpretantur, tacendum esse, illos itidem mortales fuisse. Figmentum hoc porrò totum Ægyptiacum fuit, quod digito labris impresso, silentium significaret de Dijs immortalibus habendum, in quos ne licentiosi loquendo simus, à Platone etiam monemur legibus. Alias Harpocratis sigillum in annulis gestari solitum à veteribus ea de causa tradit Plinius, vt silentium de agendis rebus indicarent. Angeronæ autem effigies obligato, obsignatoque ore fuit apud Romanos; vt silentio præsereundum innuerent, in cuius tutela Numinis vrbs Roma esset, quodque proprium illi nomen: ob eam nimirùm superstitionem, ne tutelares Dij sacris quibusdam auocarentur deuouerenturque. Hinc Valerium Soranum neci traditum constat, quod arcanum hoc propalare ausus esset. Eaque de causa Plinius de Roma loquens ait: *Cuius nomen alteri dicere, arcanis cæremoniarum nefas habetur.* Vide, quæ de hisce alibi vberiùs tractauimus. *Cur tutelaris Romæ nomen propalare nefas fuerit.*

Atque ex hoc capite Harpocrates quoque Ægyptiorum in omnibus passim templis, adytis, sacrarijs, alijsque locis ponebatur; silentium indicens.

Quiq; premit vocem, digitoq; silentia suadens. *Ouid. Met.*

Silentia, inquam, eorum sacrorum, quæ tunc peragebantur, varijsque ceremonijs, adiuratione dæmonum quoque adhibita, & prouocatione Geniorum, instituebantur. Verùm, inquit Martianus, *inter sacrificandum quidem puer stabat, ad os compresso digito salutare silentium commonebat.* Et in 7. *At tunc oborto terrigenis mussans ibi puer ille pieque, iussus monere silentium.* *Martianus Cappella in Philol.*

Vbi

Vbi notandum piceum illum puerum sic appellatum à coloratis Ægyptijs: ab Ausonio vocatur Sigaleon, ἀπὸ τῦ σιγάω, καὶ λεώς.

Ausonius.

At tua Sigaleon Aegyptius oscula figet.

Sed de Harpocrate, eiusque mysterijs, & quid silentium eius, quid symbola cum quibus depingitur, quid statuæ eius, & amuleta significent, alibi fusè dicetur.

HORVS.

Horus & Harpocrates apud Authores passim pro ijsdem sumuntur, cùm vterque silentij Deus, ijsdem symbolis insignitus comperiatur. qui error indè exortus esse videtur.

Tradunt Ægyptij Deum, & Harpocratem digito ad labia appresso, coalitoque in lucem editos; sed qui intentionem Ægyptiorum benè perpenderit, facilè videbit, Horum cum Harpocrate confundi nec posse, nec deberi, nec Horum silentij Deum esse; cùm vterque & imagine, & symbolis, & significatione mysticâ maximè differant. Imò ijs, quæ vni congruere nequaquam possunt, distinguantur; illum enim Scriptores vegetum & sanum; hunc debilem & imperfectum membris; illum silentij suasorem, hunc vocis & Musicæ maximum commendatorem asserunt; quæ quantum differant, quis non videt? Addo Horum Apollinem passim ab Ægyptijs vocari, quod pluribus ostendit Plutarchus in Isi & Osiri. Vndè & eo nomine Sol etiam ab ijsdem vocatus, teste Macrobio, & Censorino; à quo & Horæ dictæ diei partus, & anni tempora. Videtur tamen Plutarchus Horos duos constituere, primum quidem antiquiorem, ob tenebras cœcum, qui Arueris dictus, natus secundo die, cùm necdum Mundus esset perfectus; sed & Mundi simulachrum erat, & effigies quædam; alterum autem Horum perfectum & absolutum, cuius simulachrũ in vrbe Copto tradunt fuisse; quod alterâ manu Typhonis pudenda contineret. Hunc, Diodorus ait, Isidis filium esse, per Titanum insidias interfectum, inter aquas repertum, à matre ad vitam reuocatum ac tandem immortalitatem consecutum esse. Hunc etiam Apollinem interpretatur, medendique atque diuinandi peritissimum; vndè & manasse videtur Hermionensium ille ὅρι@ Apollo, id est, Terminorum præses, quem teste Pausania, olim colebant.

Macrob. Censorinus in l. de die nat.

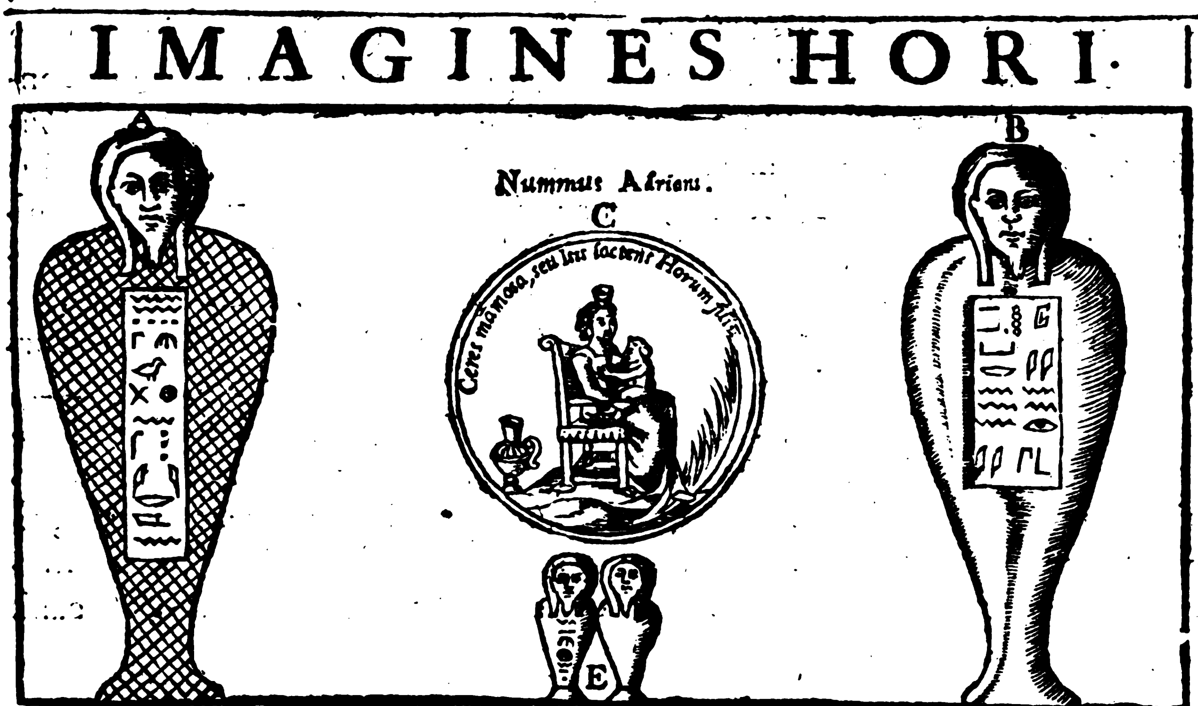
Diod. l. 1. c. 2.

Hori Sacerdotes, scribit Epiphanius, & Harpocratis, capite raso, idola eorum gestare, circumcursantes, & faciem pulticulis oblitos, ea in ebullientem lebetem demittere; & ferre impudenter seruile, ac detestabile puerile signum, & cœtera, quæ ridet idem D. Scriptor. Sed & alia plura de hoc Horo Apolline produntur, quæ ad occultam eorum interpretationem, & naturæ pertinere credebant; quæ alibi proferemus; hic enim sufficiet declarasse tantùm, Horum Osiridis & Isidis filium allegoricè consideratum nihil aliud esse, quam omne id, quod ex Sole & Luna generatur

Epiph. l. 3. haer.

generatur in Mundo; quemadmodum in toto hoc opere passim dicetur; quod & imagines eius abundè testantur; quæ semper vel sub forma pueri stantis, vel lactentis, vel fascijs veluti inuoluti, indiscretis pedibus efformabantur; quas tanta in veneratione habebant, vt nulla domus, nullum compitum, nullum templum ijs vacuum reperiretur; has collo philacteriorum loco portabant; has loco Penatum habebant, & Larium. Hunc Horum veluti intercessorem & placatorem apud Osiridem, Isidemque frequentibus votis, & sacrificijs interpellabant; hoc genios Mundi trahi arbitrabantur. Cùm itaque imagines, seu idola Hori tantam obtinerent virtutem, mirùm non est, Sacerdotes ea tàm stolidis & ridiculis ritibus, quales erant, ea Nutricum ad instar applicare pectori, & simulatâ lactatione reficere, alijsque, quæ passim apud Authores leguntur, cœremonijs ea sibi deuouere. Idola autem iuxtà eam diuersitatem, quâ hîc videntur, ab Ægyptijs apparabantur.

IMAGINES HORI.

Itaque Hori imagines omnes nescio quid puerile sapiunt; infantes sunt fascijs inuolutæ, & indiscretis pedibus, quo statu Deorum simulachra apud Ægyptios fingi, testatur Heliodorus; huiusmodi sunt Icunculæ fictiles A. B. E. quas passim in thorace conditorum funerum, ex Ægypto ad nos aduectorum Aromatarij reperiunt: vt suspicari liceat, Herodotum de funeribus Ægyptiorum loquentem, religione aliquâ impeditum, Ori nomen consultò reticuisse. Huius farinæ quoque fuisse Theraphim idola Labani (quæ Rachelem patri furatam esse sacræ paginæ docent) è Rabbinorum traditionibus alio loco ostendetur. Inuasit & huiusmodi idololatria quoque Basilidianorum, seu Gnosticorum impiam Scholam: in qua piceo illo Sigaleone nihil penè erat sanctiùs; huius idola varijs symbolis & arithmanticis notis insigniebant; his adolebant, ab his responsa petebant; & sexcentas huiusmodi superstitiones exercebant, quæ quia ab Epiphanio

Heliod. l. 3. Æthiop.

R. Elias Thisbites. R. Eliezer.

Idola Basilidianorum seu Gnosticorum

reci-

recitantur, nolo illis repetendis hic esse longior: hoc vnicum addam, tantam fuisse horum idolorum similitudinem, vt vix à Canopi, aut Harpocratis imaginibus distinguerentur; quæ & causam dedit, vt Canopos, Harpocrates, Horos etsi diuersissimos, promiscuè tamen passim Authores sumerent pro ijsdem; quæ ideò hic repetere placuit, vt si quandoque apud Authores ea confusa reperias, id idolorum similitudini ascribas.

MYTHRAS.

Mythras idē quod Misraim

Mythras seu Mytrius Persis idem est, quod Ægyptijs Osiris, seu Sol primus eorum Deus, vt ait Hesychius; quod nomen non malè à Mythraim, qui primus fuit Ægyptiorum & Persarum Rex, & incantationibus diuinos honores consecutus, Zoroaster dictus est; vti suprà deducitur; quamuis alij à vocabulo μυδρὸς, quod candefactum lapidem significat, id nomen deducant; quæ significatio tamen non multum discrepat à significationibus nominis Osiridis & Zoroastri: (quorum illud ignem vbique ardentem, hoc stellam viuentem, quæ omnia Soli optimè congruunt, significat.) Ex quo patet, Mithram, Osiridem, Mythraim, Zoroastrem eundem esse; nam Mythras, vt Osthanes, & ab eo Lactantius Grammaticus, in antro colebatur, cuius simulachrū fingebatur Leonis vultu, habitu Persico cum tiara, qui ambabus manibus, reluctantis bouis cornua retentabat; quô significabatur, Lunam ab eo lumen recipere, cùm incipit ab eius radijs segregari; ipsa enim indignata sequi fratrem, occurrit illi, & lumen subtexit, obscuratque; ideòque in antro esse dicitur, quia ecclipsin patitur Sol, id est Mythras; ideò Leonis vultu, quia Sol Leonem signum principale habet; vel quod, vt Leo inter animalia, ita Sol inter sidera excellit; Luna verò, quod Tauro propiùs adhæreat, vaccâ, siue, boue figurabatur; quæ omnia quàm simillima sunt Ægyptiorum mysterijs de Osiride, & Iside, imò eadem omninò Statius ostendit cùm canit in primo Thebaidos:

Figura Mythræ.

Mythras Sol Leonis vultu, quid?

Stat. 1. Theb.

- - - - - - seu te roseum Titana vocari
Gentis Achemeniæ ritu, seu præstat Osirim
Frugiferum, seu Persæi sub rupibus antri
Indignata sequi torquentem cornua Mythram.

Et Claudianus quoque, cùm ita canit:

Claudianus.

- - - - - - - defixæq; hospite pulchro
Persides, arcanum suspirauere calorem,
Thuris odoratæ cumulis, & messe Sabæa
Pacem conciliant aræ penetralibus ignem
Sacratum rapuere adytis rituq; iuuencos,
Chaldæo statuere magi: Rex ipse micantem

Incli-

Inclinat dextrâ pateram, secretaq; pellis,
Et vaga testatur voluentem sydera Mythram.

Huc alludit quoque simulachrum in Villa Ludouisia, & Burghesia, nec non ad orientalem Palatij S. Marci plagam muro insertum, cæterisque passim locis obuium, vbi Mythras Tauri insidens prostrati dorso, pectus pugione transfodit. Sol enim Aprili mense, in signo Tauri constitutus terram tumentem aperit, eiusque genitalia semina, caloris sui augmento producit in propatulum; in opposito verò signo Scorpionis eadem, viribus amissis, in terræ penetralia denuò frigus recondit; quod Scorpius Tauri testiculos complexus demonstrat; animalia verò Serpens & Canis sanguinis guttas ex Tauri vulnere lambentes, nutrimentum terrigenis animantibus concessum indicant, vide figuram hic appositam.

A Signum Tauri in Aprili, seu Terra.
K Mythras, Sol.
M Vis Solis penetratiua eliciens genitalem humorem.
N } Terrestrium animalium nutrimentum.
O }
Q Vis confortatiua Solis.
R Vis genitalis abscondita.
S Sole in Scorpione constituto, vis genitalis frigore comprimitur.
T Sole in Scorpione existente, calor minuitur, vnde corruptio.
X Sole in Tauro, igneus
Y calor inualescit ad
Z generationem vegetabilium.

Mythræ quoque huius Strabo meminit, & Suidas, item Martianus ad Solem. *Memphis*, inquit, *veneratur Osirim, dissona sacra Mythram*. In Persidis montibus Zoroaster primus antrum floridum Mythræ dicasse fertur propè fontes: ex quo posteà mansit religio, vt vbicunq; is coleretur, antrum, vel specus similiter eius, templi loco statueretur. Strabo. Zoroaster primus Mythræ templū dicat.

Scribit D. Hieronymus ad Athletam. *Ante paucos annos propinquus vester Gracchus nobilitatem patritiam sonans nomine, cùm præfecturam gereret vrbanam, nonne specum Mythræ, & omnia portentosa simulachra subuertit?* Porphy-

Porphyr. phyrius quoque in Commentario antri Nympharum ex 13. Odyss. *Primum*, inquit, *Zoroaster apud Persas, vt narrat, qui Mythræ historiam multis voluminibus scripsisse traditur Eubulus; naturalem speluncam in proximis Persidis montibus consecrauit in honorem rerum omnium Authoris parentisq́ Mythræ, vt per speluncam quidem Mundum significaret fabricatum à Mythra; per alia verò quædam intus congruis interuallis disposita, elementa & plagas Mundi delinearet.* Et paulò post subiungit: *Mythræ verò congruum assignare locum ad æquinoctia; quapropter gladium fert arietis, quod Martium animal est, inuehiturq́ Tauro Venereo, quod scilicet, vt Taurus, sic & Mythras generationis dominus sit.* Hæc ibi Porphyrius philosophus. Scribit Origines Adamantius libro sexto contra Celsum de Mythriacis sacris; ipsius Celsi verba afferens in hunc modum: *Hæc quidem Persarum disciplina ostendit & Mythræ sacra, quæ apud hos sunt; & in his duplex circumactio stellarum prætenditur, fixarum, errantiumque, & per has animæ transitus; cuius in rei argumentum scala erigitur altior, in ea septenæ sunt portæ ex plumbo prima, secunda ex stanno; tertia ex ære; è ferro quarta; quinta è numismatis corio; ex argento sexta; ex auro demum septima constat. Primam Saturni esse statuunt; plumbo, astri tarditatem significante; Veneris secundam, cui & stanni cùm splendorem, tum molliciem comparant. Tertiam Iouis, vt æreis gradibus solidissimam. Mercurij quartam, operum enim omnium & negotiorum tolerantissimum, lucraque factitantem callidum semper & eloquentem Mercurium dicunt. Martis quintam, ob inæqualem admistionem & variam. Sextam Lunæ, argenteam. Solis septimam, quæ aurea sit perinde atque astrorum hæc imitetur colorem & cœli.* Hæc è Celso Origines. Porrò à Mythra Mythriaca sacra dicuntur apud Lampridium in vita Commodi; quæ qualia essent, cùm explicare Crinitus satagat; mihi causa fuit, vt historiam altiùs multò repeterem: Suidas: *Mythram*, inquit, *existimant Persæ esse Solem, cui & multas consecrant hostias; neque quisquam eius sacris initiari potest, nisi per quosdam gradus conuitij, quibus ostendat se & sanctum esse, nec perturbationibus affici.* Quorum & Tertullianus meminit, & D. Gregorius Nazianzenus in priore in Iulianum Cæsarem oratione; quo in loco, qui Græcè eius collegit historias: *Mythras*, inquit, *id est, Sol, cui celebritates fiunt, & imprimis à Chaldæis, cui Deo, qui volunt initiari, duodecim contumelijs afficiuntur.* Et per verbera, calorem, frigus, & alia huiusmodi; vndè à Theologo, inquit, hæc contumelia vocatur ἔνδικος κόλασις: quod scilicet iuste eâ pœnâ afficiuntur, verba hæc sunt: *Neque Mythræ apud nos cruciatus, & iusta supplicia his, qui talibus sacris initiantur, persuadentur.* Mythræ meminit, & Procopius. Hæc igitur ipse sacra Mythriaca esse puto, quæ homicidio Commodus Cæsar, vt est apud Lampridium, polluit. Scribit Duris in 7. hist. apud Athenæum. Persarum Regibus vno tantùm die permitti, vt ebrij sint; quo Mythræ Deo sacra fierent. Est & apud Dionem in histor. Tiridatem Regem Neroni dixisse, se perindè ac Mythram eum adoraturum. Xenophon in œconomico, ita Cyrum iurantem inducit. *Iuro*, inquit, *tibi, ò Lysander per Mythram, quem nos omnium Deorum maximum habemus.* Diuus etiam Epiphanius contra Marcionem agens: *Dixit*, inquit, *quidam proprius ipsorum Poëta, Cretenses semper mendaces, malæ bestiæ,*

Margin notes: Eubulus descripsit historiam Mythræ. — Origines l. 6. contra Celsum. — In sacris Mythræ circumactio stellarū. — Scala septem portarum. Singulæ portæ singulis planetis comparantur. — Suidas. — Greg. Nazian. l. de corona. 12. Contumeliæ perferendæ, vt quisp iam sacris eius initietur. — Duris in polyhist. apud Athenæum. Dion. — Xenophon. — Epiphan. lib. contra hæres. 3. cont. Marc.

ſtiæ, ventres pigri: per qua verba Epimenidem indicat, veterem philoſophum, & templi Mythræ, ſiue Solis apud Cretenſes Sacerdotem. Hæc quidem Epiphanius; quibus ex verbis colligimus, non apud Perſas ſolùm & Chaldæos; ſed & alibi etiam Mythram cultum fuiſſe; quin & Mythræ quoque templum fuiſſe Alexandriæ, & ſacra ſummô cultu exhibita; ſed de Mythra hæc ſufficiant, qui plura de eo deſiderat, conſulat Obeliſcum Pamphilium, vbi multa & rara, forſan haud ita paſsim cognita de eo inueniet.

CAPVT VIII.

De Typhone.

CVm de Oſiride, Iſide, alijſque Dijs Ægyptiorum hucuſque dictum ſit, nonnullaque non niſi incidenter de Typhone attigerimus, ſeorſim de eodem hoc loco tractandum duxi. Diodorus è Titanibus Typhonem ortum eſſe aſſerit. Plutarchus eum non aliorum more, ſed è latere matris, vulnere adacto proſilijſſe; fratremque fuiſſe Oſiridis, & Iſidis, in libro de Oſiri & Iſi fusè tradit. Alij eum cum Nimbrodo, ob vitæ, morumque peruerſiſſimorum ſimilitudinem, confundunt. Quidam Typhonem Regem Ægypti fuiſſe putant, hominem inhumanum, ob cuius crudelitatem vniuerſa penè Ægyptus deuaſtata, & euerſa fuerit; vocatum autem Typhonem à Draconis crudeliſſima natura; vel quia more Draconis Ægyptum popularetur; aut etiam, quia è ſanguine Draconis & Serpentis genitus putaretur; alij Draconem inſignem fuiſſe Typhonem commemorant, ſic dictum, ob ſingularem veneni efficaciam, quâ omnia comburerет, faceretque vt contacta ardeſcerent. Non deſunt, qui dicant Typhonem terra percuſſa à Iunone procreatum, metuque Iouis in Ægyptum profugiſſe, vbi cùm æſtum ferre non poſſet, in lacum merſum interijſſe; quam fabulam multi ad res naturæ totam detorſerunt. Nam, vt Strabo tradit, vniuerſum tractum à Cumis in Siciliam vſque & Æthnam, & inſulas Liparas & Puteolanum, Neapolitanum, Baianumque agrum, Pithecuſaſque inſulas, quaſdam profundas, & in vnum coeuntes ſub ſe habere cauernas, quæ in Græciam quoque porrigerentur, in quibus multa vis ineſſet ſulphurea. Idcircò cum ventis ſpirantibus ſubterraneis, terræ motus fierent frequentes in ijs locis, & flammarum, feruentiumque aquarum profluuia, ignisque exhalationes, & cineres cum fauillis atrociùs emitterentur, fabulati ſunt antiqui ſerpentem illum, ſiue Ægypti tyrannum perpetuo ſupplicio damnatum, ſub ijs locis iacère, qui quoties moueretur, ignem ac cineres eructaret; & ex commotione humerorum, Epomæum natum; ſunt, qui vim ventorum non ſubterraneorum quidem; ſed è ſublimi loco ſpirantium eſſe Typhonem crediderint, qui & orientis & occidentis plagam manibus pertingeret, capite ſideribus ipſis illato. Sed audiamus Heſyodum.

Diod. l. 1. c. 2.
Plutar. l. de Oſiride & Iſide
Fabuloſa natiuitas Typhonis.
Typhonis ortus.
Typhon à Dracone appellatus.
Strabo.
Ager Puteolanus, Liparitanus & Æthnæus canales ſubterraneos habet, cum Græcia correſpondentes.
Typhon ventus quomodo dictus.

Verùm vbi Titanas cœlo turbaſſet ab alto,
Iuppiter hinc genuit mox alma Typhœia tellus,

Postremum ex Erebo Veneris dulcedine captâ;
Huic palmæ ad quæuis miranda negotia duro
Robore erant, promptiq; pedes, centum capita olli;
Ex humeris sæui surgebant torua Draconis
Ora, sub hinc linguis lambentia cæca trisulcis
Igne coruscabant, ciliis sub lumine tetris;
Omne caput demùm flammam spirabat, & ignem.
Omnibus his inerant voces, variumq; sonabant.
Horrendumq; dabant gemitum, sæpè ora tonabant,
Numinibus magnis, vt sint concurrere visa:
Interdum ingenti Tauri mugire boatu,
Interdum gemitum sæui dare visa Leonis.
Interdumque canum latrantûm emittere voces.
Rursus & horrendum sonitum à radicibus imis,
Mittebant montes vmbrosi luce, sed illa,
Denique visa potens nimium foret ista propago,
Atque viros, superosq; Deos vicisset ab alto,
Ni pater omnipotens hominum sator atque Deorum,
Æthere det tonitru, atque frequentia fulmina mittat.

Figura Typhonis.

In quibus nihil aliud describitur, nisi, vt ante diximus, ventorum diuersæ qualitates, & vis quædam violenta, elementorum turbatrix, vti paulò post videbimus; imò idem indigitare videtur Apollodorus, cum Typhonis naturam eisdem penè symbolis describat, queîs Hesiodus. *Post debellatos enim,* ait, *à superis Gygantes, terram longè atrociùs indignatam, Tartaro immistam, Typhonem dupliti naturâ humanâ simul atque bestiali constantem in Sicilia peperisse; siquidem Typhon corporis vastitate & robore cæteros omnes, quos terra genuerat, antecellebat; erat ei crurium tenus, immensa humanæ formæ magnitudo, adeò vt omnium montium cacuminibus altior esse videretur; cuius etiam caput sæpènumero astra pertingebat. Sed & eiusdem manuum altera ad Hesperum vsque, & altera ad Orientem pertinebat. Ex his centum Draconum capita eminebant; in cruribus maximas viperarum spiras ille continebat; quarum volumina ad verticem ipsum vsque protendebantur, eæq; viperæ ingentem sibilum excitabant. Typhonis corpus totum erat pennis circumdatum; squallentes autem è capite crines, ex mento barbâ impexâ, prolixâq; ventilabant; igne oculi emicabant. Talis itaque tantusque Typhon candentes in cœlum lapides iaculatus, cum sibilo simul atque boatu ferebatur; magna etiam ex ipsius ore ignis procella deferuebat; hunc vbi Dij in cœlum prospiciunt erumpentem, acti in fugam in Ægyptum properabant, & vbi illum insequentem vident, in varias animantium formas sese quisque transmutabat.* Hæc Apollodorus.

Apollodorus l. 1.

Ima-

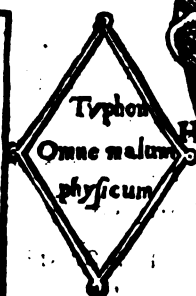
IMAGO TYPHONIS
IVXTA APOLLODORVM.

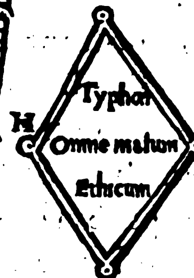

Interpretatio Ethica iuxtà Synesium.

Imago hominis Typhonij.

A Confusio mentis seu intellectus.
B Æstus concupiscentiæ.
C Libido & lingua virulenta.
D Opera mala.
E Leuitas mentis, & iactabunda ostentatio.
G Hypocrisis.
H Inuidiæ rabies per serpentes.
I Ira & furor animi.
K Inconstantia & lubricitas mentis.

Interpretatio Physica iuxtà Plutarchum.

A Confusio elementorum in suprema regione aëris.
B Ignearum exhalationum noxia vis.
C Ardor Martius omnia adurens.
D Vis noxia omnes Mundi partes peruadens.
E Celeritas ventorum Typhonicorum.
G Perturbatio aëris per noxias ventorum qualitates.
H Corruptio aëris ex perniciosis ventorum flatibus.
I Fulminis, tonitruum, & fulguris eius.
K Montibus, & mari maximè dominantur venti.

Terribilis postquam Iunonis creuit Alumnus
Anguineis pedibus, sublimi vertice cœlum
Tangebat, corpus plumæ anguesque tegebant
Innumeri, plagas orientis dextera Soli
Cùm staret, plagas tangebat læua cadentis,
His centum capita expirantia naribus ignem,
Ausa Iouem contra, cœlumque insurgere contra.

Tri-

Natalis Comes l. 1. mytholog. Interpretatio physica Typhonis.

Tribuit itaque fabulosa antiquitas Typhoni staturam sidera tangentem; quia venti latissimè vagantur; plura capita illi concesserunt, ob varias ventorum vires; barba ipsi impexa, & crines squalidi; quia ventorum vi aër conturbatur, & malignis impressionibus impletur; erat flammiuomus; quia ventorum vi, aër spissior sæpè in flammas exardescit, vndè igneos enses, spicula ignea, & fulmina aër vomere videtur. Corpus erat pennis obtectum, ob ventorum celeritatem; circa crura frequentes viperarum spiræ, propter noxiam vim ventorum, aëris tellurisque corruptricem; oculi ignei, flammasque ex ore spirabat; ob materiam ventorum, quæ fit è siccis calidisque exhalationibus. Fingitur in montem Caucasum confugisse, quia in præcelsis montibus venti plerumque dominantur.

Plutarchus. Typhon omne noxium.

Plutarchus quoque Typhonem nil aliud esse dicit, quam vim illam ventorum, quâ Nili aqua exsiccatur, & sterilitas terræ inducitur. Alij Typhonem, pestiferam aëris malè affecti, ob nimium calorem, naturam putarunt; quippè cùm vis calida æstatis plurimùm obsit humanis corporibus, eaque imbecilliora faciat, ad reliquas temporum mutationes perferendas. Mox cum, recedente Sole per signiferum, aliquantulum cessat æstus; magna imbrium atque tonitruorum copia fit; dùmque per calorem imbres coire non possunt, tùm fulmina frequentia cadunt; quare Iuppiter fulminibus Typhonem primò in Ægyptum fugauit, & in loca calidiora ad meridiem, deindè sub Æthnam trusit. Dicitur autem, Typhonem, Dijs fugientibus, & in varias sese formas transformantibus, Iouem ad Caucasum vsque Syriæ montem insecutum fulmine sauciasse; queîs nil aliud insinuatur, nisi quod regiones cœli seu aëris, quæ sunt veluti Dij quidam (& Numinum, vti Comes ait, habitacula) Typhoniorum ventorum vi varias suscipientes impressiones, variasque in formas, figurasque condensatæ; à Ioue seu Sole, virtute radiorum, aëre multiformi dissipato, emundentur, atque Typhone interfecto in pristinam serenitatis faciem reducantur.

Interpretatio Typhonis physica.

Synesius de prouidentia Typhonis interpretatio Ethica.

Quidam totam hanc fabulam ad mores trahere videntur; vti integris duobus libris, quos prouidentiam intitulat, facit Synesius; inter cætera verò sic ait: *Sed neque generi natura similis erat Typhon, neque omninò alicui homini, & in summa, neque ipse erat sibiipsi similis; sed varium quoddam malum; nunc quidem videbatur esse segnis, & telluris inutile pondus, in tantum à somno recedens, quantum ventri inseruiret, & alia ingereret dormienti instrumenta, nunc verò etiam moderata negligens ex his, quæ necessaria sunt naturæ, ob quæ exultabat inconcinnè, & negotia exhibebat tùm æqualibus, tùm maioribus natu; Admirabatur enim robur corporis, vt perfectissimum bonum, & ipso malè vtebatur, & fores effringens, & glebis impetens, & si alicui vulnus esset, aut aliud malum perpetrasset, gaudens veluti ob testimonium virtutis.* Atque sub hiscè & similibus, quæ passim per duos libros fusè prosequitur; Synesius nil aliud quàm hominem vitiosum, inconstantem, stultum, temerarium, bonorum contemptorem, malorum studiosum describit, vt legenti ea patebit; quod & ij faciunt, qui Typhonem dicunt hominem fuisse ferocem, ac strenuum, qui Iouem de regno, collectâ magnâ exulum, & inuidorum manu, conatus

sit

sit deiicere, quare ob potentiam illi tantam corpus tribuunt, quod inflammauit nonnullos aduersus Iouem persuadendo. Dicunt ignem ex ore profflare solitum, & neruos Ioui concidisse. Hos illi furatus est Mercurius ac Ioui reddidit, quoniam Iouis oratione posteà reconciliati sunt animi illorum, qui à Ioue desciuerant. Etsi multi hanc quoque ad animos ab ambitione reuocandos, fabulam effinxere, qui cùm significare velint, illam pessimam omnium propè vitiorum esse; filiam Erebi, & ignem ex ore efflare dixerunt. Hæc aduersus Iouem insurgit, quoniam nulla est religionis, nulla humanitatis, nulla iustitiæ cura, vbi pullulat ambitiosus furor; quæ cùm multa habeat capita, multos modos, multas sollicitudines, multas molestias eius significarunt. Hunc Typhonem, siue hanc ambitionem huc illuc fugientem Iuppiter tandem opprimit, ac labefactat: quia etsi cupiditas aliquandiu rationi, sapientiæque resistat, tamen ab illa denique vincitur. Sed vt paucis multa comprehendamus, quicquid vel in morum disciplina vitiosum, corruptum, violentum, stultum, temerarium, & præsumptuosum; aut in naturæ consideratione noxium, violentum, pertinax, sæuum, adustiuum, & corrosiuum, omne quod rerum interitum minatur, Typhonis nomine antiqui appellarunt. Vnde & vim quandam dæmoniacam eum dicebant. Fuit huiusmodi Typhon Nimbrod, Esau, Achab, aliique, de quibus sacræ literæ; ambitionis mancipia, & totius iniquitatis officinæ; sunt & huiusmodi Typhones in sublunari mundo, noxiæ impressiones, violentæ ignium eruptiones, venti impetuosi, nimia siccitas, similiaque sexcenta elementorum portenta. Multa hîc mihi dicenda essent de ortu Typhonis, de conspiratione in Osiridem fratrem facta; in diuisione corporis Osiridis à Typhone peracta, de interitu Typhonis; item, quâ ratione hæc naturæ rerum applicuerint Ægyptij; sed quoniam tùm in sequentibus, tùm alijs in locis de hisce tractabimus, âd ea consulenda Lectorem amandamus.

Moralis Interpretatio.

Ambitionis malum.

Typhonis proprietates.

CAPVT IX.

De cæremonijs, & ritibus Ægyptiorum, quos tùm in sacrificijs, tùm alijs in solennitatibus obseruabant.

Osiris à Typhone fratre impio, & totius, vt cum Synesio loquar, improbitatis officina, interfectus, detestandorum sacrificiorum Ægyptijs vsitatorum exordium præbuisse videtur; quam historiam, cùm in præcedenti capite omiserimus, hîc è Diodoro depromptam adducere visum est. Osiris itaque Rex Ægypti, cùm sapientissimè Ægyptum administrasset in multos annos, eam sibi apud omnes comparauit existimationem, vt etiamdum viuus inter Deos, & Numina recenseretur. Typhon verò rabie, ac inuidiæ æstro percitus in fratrem Osiridem, & odio aduersus Ægyptios irreconciliabili arderet; quod hi quidem, & maximè populus admiraretur Osirim, & in sermonibus, & cantilenis, & domi, & in communibus sacris, bona omnia ipsi vbique omnes peterent; hoc, inquam,

furore

Diffidium Osiridis & Typhonis.

furore agitatus Typhon, assertis sibi in societatem Titanibus, sceleris futuris complicibus; nihil non machinabatur, quo de medio fratrem tolleret; eo tandem fraudulenter, & dolosè interempto regnoque adepto; Typhon Osiridis corpus in 26. vel vt alij dicunt, in 14. partes dissectum, inter eos, qui sceleris participes, ac facinoris commissi conscij fuerant, singulis vna corporis parte relictâ distribuit. Verùm Isis vxor, & prudentissima, & mariti cumprimis amans, scelere cognito, ope filij sui Ori & Anubidis, mortem viri sui vlta, Typhone, scelerisque asseclis interfectis, regnum recepit. Isis hiscè peractis de mariti corpore sollicita, cum omnibus Osiridis partibus consultò per Typhonem dispersis, nil præter pudenda reperisset, cupiens incertum esse viri sepulchrum, ab Ægyptijs autem & singulis hominibus honori haberi, ex aromatibus, & ceta singulas eas partes in formam hominis viro similem composuit. Conuocatis deindè Ægypti Sacerdotibus, singulis dedit Osiridis imaginem, asserens eis solis corpus illius creditum, atque adiurans, vt nunquam apud se esse sepulchrum Osiridis vlli panderent, illam in abditis, vt Deum colerent, eique animal, quod mallent, dicarent; quod & veluti Osiridem viuum colerent, & post obitum consimili cœremonia, ritibusque obseruarent; imò vt eos maiori beneuolentiâ sibi obstrictos promptioresque redderet; singulis certos redditûs ad cultum intentum promptiùs exequendum assignauit; Sacerdotes Isidis allecti beneficio præstito, nil non ad honorem Osiridis, cultumque promouendum moliti sunt; nam & subitò animum ad nouas idolorum fabricandorum, colendorumque rationes adiecerunt. Vndè & mox celebria illa Phallophoria, Pammelia, Dionysia, aliique portentosi sacrorum ritus & cœrimoniæ, de quibus mox dicemus, vti ex equo quodam Troiano, stolidissimaque sacrificia, ac innumeris plena impietatibus prodierunt; quæ posteà non per Ægyptum tantùm, sed per vniuersum Mundum opera dæmonum disseminata viguerunt. Ritus verò huiusmodi ab Authoribus commemorantur. Sacerdotes statutis anni diebus in occultis templi recessibus corpus Osiridis, & idolum fingebant habere sepultum, sed ignoto loco hominibus, quem & eo ipso die cum summa mœstitiæ significatione, enormibusque lamentationibus plangebant; in signum verò luctûs summi, capita radebant, percutientes pectora, carnem crebro repetitis ictibus transuerberabant, veterumque plagarum cicatrices (ò cœca mortalium pectora!) summo doloris sensu renouantes, incidebant; idque in memoriam Osiridis adeò pœnitendâ morte sublati. Transactis autem post certum aliquod dierum interuallum, planctibus & lamentationibus, veluti diuinitus reperto Osiridis corpore, de luctu ad dissolutiones extremas, de planctu ad cantus, hymnosque ac gaudia tripudiaq; de repentè transiliebant; atque hic fuit ritus Ægyptiorum in inuentione corporis Osiridis obseruatus. In Isiacis verò sacris Sacerdotes die eius sacris peragendis instituto, ciuitatis plateas oberrantes vagabantur. Summis gemitibus ac eiulationibus, mortem Osiridis in memoriam reuocantes plangebant; vestiti longâ, eaque lineâ togâ, portabant supra caput statuam Anubis κυνοκεφάλου. iterum dextra ramum de absynthio

Osiris dissectus à Typhone.

Isidis cura & prouidentia.

Isidis calliditas.

Origo sacrificiorum impiorum.

Ritus in inquisitione corporis Osiridis.

Crudelitas Sacerdotum in seipsos.

Sacra Isiaca.

thio marino *vel* pinu ; in finiſtra ſiſtrum inſtrumentum ſonorum & perſtreperum, quo Ægyptij maximè diebus feſtis vtebantur, vel ad populum in planctu continendum, vel ad Genios malignos auertendos ; figuram porrò huius inſtrumenti, alibi depictam contemplare ; quod tibi ex antiquitatum Gazophylacio Clariſſimi viri Domini Auguſtini Gualdi deprompſimus.

Porrò de hoc ſiſtro mentionem fecêre Virgilius: Virgilius. Siſtrum Ægyptium.

. . . . . *patrio vocat agmina ſiſtro*.

Et Ouidius eleg. 8. in amor. Ouidius.

. . . . *quid nunc Ægyptia proſunt*
Siſtra ?

Et Martialis lib. 12. epig. 28. Martialis.

Linigeri fugiunt calui, ſiſtrataque turba.

Sacerdotes autem ſupradicti ſacrorum peragendorum die, vario habitu induti, vagabundique variam ſcenam peragebant ; aliqui venatorum habitu Syluanos ; alij fœmineo mundo ornati Muſas ; alij denique faſcibus, ſecuribuſque inſtructi geſtuoſo greſſu Magiſtratum referebant, ſtatuam Iſidis circumportantes. Hos ingens vtriuſque ſexus hominum ſequebatur multitudo, corymbis, cornucopijs, ſpeculis, pectinibus, lucernis, lampadibus, ſimilibuſque rebus ad ſolennitatem diei peragendam, inſtructa. Huius pompæ ſolennitatem, non ita pridem inuenimus in columna rotunda inciſam, quæ ſpectatur in hortis Mediceis montis Pinciani, è regione obeliſci ibidem erecti, vbi in prima figura inſtrumentũ Muſicũ portatur in formam Pſalterij ; ſequitur alius in manu portans ſtatuam Hori ; Et alius hunc conſequens ſtatuam Harpocratis & Ibidis. Succedit alius Apidis figuram, fœcundum Ægyptiorum Numen ſuſtentaculo fixum portans. Denique alius ſiſtro & ſeriphio inſtructus. Vltimus tandem orbem manibus torquens, myſterioſo geſtu tandem claudit agmen. Quæ omnia apud Apuleium, ſcitè & eleganter, in ſua metamorphoſi deſcribuntur. Vide quoque, quæ de myſterioſa hac Iſidis pompa in Obeliſco Pamphilio tradidimus fol. 433. Figuras verò in ſequenti facie contemplare. Apuleius Lib. Metam.

Porro deteſtanda hæc Ægyptiorum ſuperſtitio non fuit patrijs contenta finibus, ſed ſerpendo paulatim, primò quidem Græciam, tempore verò Syllæ Dictatoris, Romam quoque infecit, ita vt pigeat, pudeatque referre, Romanos rerum Dominos, quibus fœdera, leges & ſacra exteris nationibus dare imperium fuit, tam in hoc turpiter aberraſſe, tantoque in errore, & in tetra caligine verſatam fuiſſe victricem illam gentium, & totius dominatricem Orbis, vt ſtolida hæc & abominanda Iſiacorum ſacra ſuſcipere non erubuerit. Valerius Maximus ſcribit, Senatus decreto ſæpè conſtitutum, vt Iſiacorum delubra deuaſtarentur ; artifices verò ob religionem, ac conſuetæ reuerentiæ reſpectum manus non fuiſſe auſos admouere ; niſi Paulus Æmilius Conſul exemplo præiens, ſecuri primus templi portas Iſiaci aperuiſſet, & initium ruinæ feciſſet. Quamuis Tiberius quoque Imperator ob abominandam Sacerdotum auaritiam, & ſummam Sacra Iſiaca à Romanis proſcribuntur

Tiberius templa Isiaca destruit.

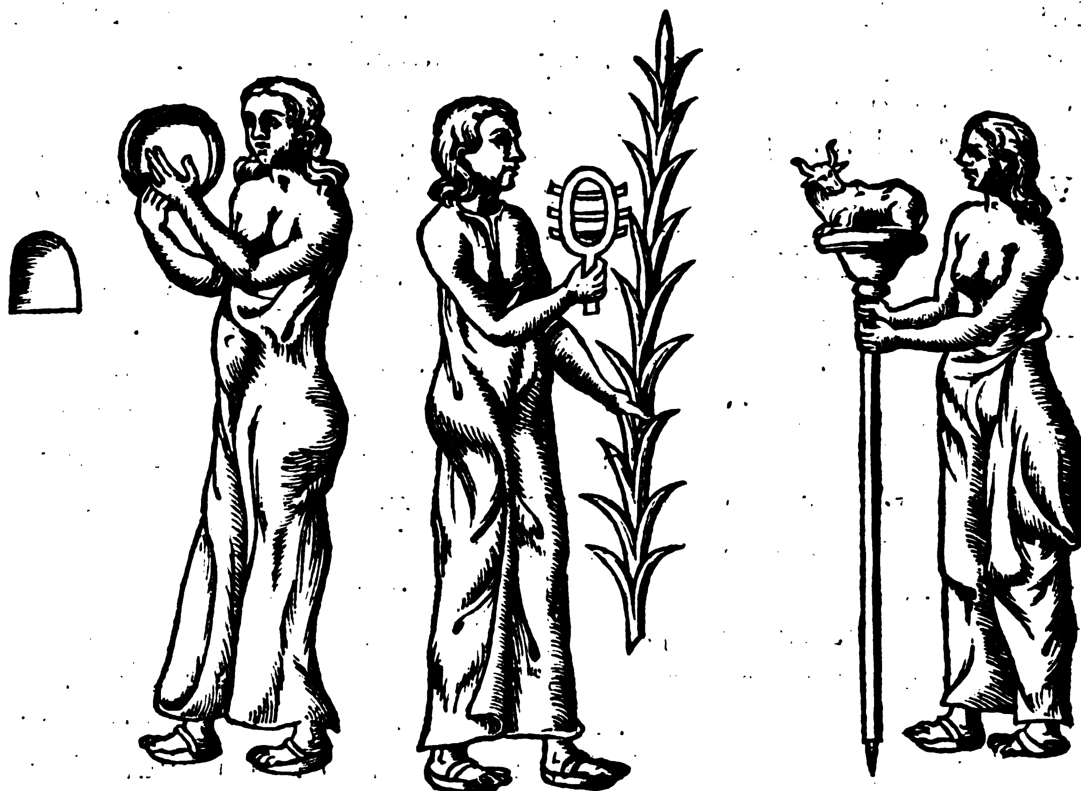
luxuriæ infamiam, templa huiusmodi deuastari curârit, secuti sunt tamen hos, qui sacris Isiacis non modo fauerent; sed & ipsi sua præsentia, vt Sue-

Pompa Isiaca iuxtà Apuleij descriptionem, ex hortis Mediceis.

PARS PRIOR.

PARS POSTERIOR.

tonius

tonius de Domitiano refert, ea honestantes, ab inferis reuocata stabilirent, id quod Lucanus exprobrare videtur Romanis, cùm dicit:

Nos in templa tuam Romana accepimus Isim,
Semicanesque Deos, & sistra mouentia luctum. Lucanus.

Et Tertullianus maximè Romanis videtur obijcere, summam illam leuitatem, ac inconstantiam, in Dijs recipiendis & mutandis, cùm dicit: *Etiam circa ipsos Deos vestros, quæ decreuerant patres vestri, ijdem vos obsequentissimi rescidistis. Liberum patrem cum mysterijs suis, quæ Consules, Senatus Authoritate, non modò Vrbe, sed & vniuersa Italiâ eliminauerunt, Serapidem & Isidem & Harpocratem cum suo Cynocephalo, Capitolio suo prohibitos inferri, id est curiâ Deorum pulsos; Piso & Gabinius Consules non vtique Christiani, euersis etiam aris eorum abdicauerunt, turpium & otiosarum superstitionum vitia cohibentes; his vos restitutis summam maiestatem contulistis*, &c. Refert etiam Ælius Spartianus & Eutropius cum Lampridio, Commodum, & Antoninum Caracallam tanto fuisse studio hiscè sacris deditos, vt ipsimet rasi capite cum sistris, ciuitatis vicos & compita, furibundâ quâdam animi dissolutione oberrantes, vilissimæ turbæ misceri non sint dedignati. De Apide porrò, & Serapide Ægyptiorum, eiusque sacris ridiculis, ac vanis ritibus in præcedentibus capitibus satis dictum est; restat, vt aliquid de Phallophorijs, Pammelijs, ac Dionysijs, quamuis non nisi valdè sobriè & ieiunè dicamus. Præstat enim enormia illa, non sacrificia, sed scelera; non cœremonias, sed iniquitates, sacra, inquam, ignominiosissima, veras Diaboli ad animas in omne vitiorũ genus præcipitandas, adinuentiones æternis tenebris damnare, quàm illis recitandis castis auribus officere. Phallophoria itaque ab inuentis Osiridis pudendis, cultuque diuino affectis exorta sunt, vt paulò ante diximus. Phallus enim priapus dicitur, & veretrum significat; quare, cùm Herodotus ait, in sacris Dionysij fuisse Phallos, priapos intelligimus, hoc est veretra, quæ ex collo Apidis pendent & supra dorsum eius, quemadmodum ex figura ipsa, quam suprà capite quarto exhibuimus, apparet. Diodorus in sacris Ægyptiacis, pudendum Osiridis phallum dixit, & in eius rei memoriam cubitales statuæ factæ, eodem nomine dicebantur; quæ præcinente tibiâ circumferebantur. Herodotus huius ritum exponit, Melampumque ostendit Græcis id ex Ægypto monstrasse; Lucianus phallos, pro foribus Deæ Syriæ fuisse scribit, quos ait Dionysio Nouercæ Iunoni positos. Alij dicunt cum Stephano: Ξύλον ἐπιμήκες ἔχον ἐν τῷ ἄκρῳ σκύτινον αἰδοῖον. id est, *ligna oblonga, quæ in summo pudendorum figuram referrent*; de quibus vide Suidam, & interpretationem Aristophanis in Acharn. aliosque; atque hinc περιφαλλία celebritas & pompa, quæ Dionysio agebatur, ex phallis dicta est, teste Hesychio, quæ & φαλλολογία, vt Theodoretus & Phornutus aiunt, dicebatur, id est, dies, & feriæ Priapo dicatæ; vndè & phallouitrobuli nuncupati, ex vitro Priapi, quamuis etiam ex alia materia fierent, ex ebure, auro, & si Dijs placet, è serico & panno lineo, queîs mulieres vtebantur.

Tertullianus.

Commodus & Caracalla studiosi sacrorum Isiacorũ

Quid phallus Herod. l. 2.

Cubitales statuæ phallorum.

Ex quibus phalli conficerentur.

Ritus autem & cœrimonias, quas in huiusmodi sacris obibant, alto præstaret silentio supprimere, quam hiicè abominationibus recensendis castas, & pudicas aures vulnerare. Ab hoc etiam ἰθύφαλλοι, de quibus sic Suidas. *Phalli*, inquit, *sunt ficulnea veretra, figura pudendi virilis; post è rubro corio confecta, quibus de collo & medijs fœmoribus suspensis, festo Dionysiorum, in honorem Bacchi saltabant.* φαλλοφόροι αὐτοκάβδαλοι *sunt genera Musicorum; Ithyphalli ebriorum laruas habebant, & manicas varias, & tunicam demissam ad thalos. Phallophori autem, libro arboris, aut pelle tegebant faciem, hœdera & violis coronati.* Hæc Suidas. Hinc quoque ποιήματα ἰθυφαλλικὰ, quibus quotannis Ægyptij Priapum, veluti generationis Deum colebant, de quibus fusius Diodorus, Lucianus, & Herodotus. Ponebatur autem Priapus in horto veluti symbolum vbertatis & generationis; hinc Columella carmine de hortis:

Suidas.
Quid phallus.

. . . sed truncum fortè dolatum
Arboris antiquæ numen venerare Ithyphalli.

Et Horatius in sermone de Priapo:

Horatius.

Priapus volucrum formido maxima.

Olim truncus eram ficulnus inutile lignum,
Cùm faber incertus scamnum faceretne Priapum,
Maluit esse Deum, Deus indè ego, furum, auiumq;
Maxima formido; nam fures dextra coërcet,
Obscœnoq; ruber porrectus ab inguine phallus,
Ast importunas volucres in vertice arundo
Terret fixa, vetatque nouis considere in hortis.

Quod hìc Horatius ex ficulneo truncò dixit confectum Priapum, idem & Theocritus in epigrammate de eodem asserit: Συκίνον ξόανον ἀμφὶ γλυφεὶς ξοάνον. De natiuitate porrò Priapi consule Apollonium Rhodium in Argonaut. Phornutum in hymno Protogoni, Stephanum, aliosque. Hoc vnum de Ithyphallis ex Athenæo, quod ibi non ascripseram, tantùm afferam. *Semus Delius*, inquit, *in libro de Pæanibus, quos Autocabdalos nominant, ij coronati hœdera pedetentim ac composito incessu gradientes, verba tanquam irrorabant; eos posterius seculum, eorumq; poëmata, Iambos appellant, quos Ithyphallos nuncupant, personas ebriorum induunt, coronas gestant, & manicis anthino colore tinctis manus operiunt, tunicis vestiuntur, albo distinctis; Tarentino amictu præcinguntur ad malleolos vsque demisso, taciteque per vestibulum subeuntes, cùm in mediam orchestram peruenerint, ad theatrum conuersi dicunt:*

Athenæus l. 14.

Semus Delius
Autocabdali quid?
Autocabdaliorum habitus.

Abscedite de via; laxum Deo spacium præbete,
Erectus Deus, malleo ductus, per medium theatrum ambulare vult.

Phallophori personam, inquit Semus apud Athenæum, *facies non admouent, sed hœderaceum integumentum circumponunt è serpillo, acantho superiniecto; corona è densis floribus, ac hedera ornati amictique læna accedunt, statìm quidam in thea-*

Ornatus Phallophori.

theatrum aduenientes: alij per mediam Orchestram transeuntes in scenam, ordinato Rhythmis gressu dicunt;

Hâc te splendidâ nos Musâ Bacche honoramus
Vario simplices numeros fundentes carmine,
Intentatos sanè alijs. Non enim vsitatos prius
Cantus afferimus; sed illibatum exordimur hymnum.

His recitatis accurrentes Sannionum instar, quos volunt derident, stantesq; id agunt Phallophorus autem incedit rectâ, oppletus fuligine. Hæc Semus Delius apud Plutarchum. Ridiculi gestus.

Porrò Pammeliorum celebritas valdè fuit affinis ei, quam ante descripsimus, phallophoriorum; in qua simulachrum Osiridis propositum circumferebatur; erant in eo tres testiculi seu phalli affixi, eò quod ipse generationis principium, vt anteà diximus, esse putaretur omnium, quæ à generatione proueniunt; quin & Priapo similis Pammeles, Hesychio teste, dicebatur. Plutarchus ait simulachrum illud fuisse humanâ formâ effictum cum arrecto phallo & flammeum; ad generationis penetratiuam virtutem significandam. Ex phallo itaque Osiridis vel perdito, vel inuento, eiusque singulari ab Iside instituto cultu, omnes reliquæ orientalium fœdissimæ superstitiones veluti è perenni quodam fonte profluxisse videntur; hinc apud Græcos Dionysia Ithyphallia. *Quibus*, inquit Arnobius, *in Liberi honorem Patris, Ithyphallos subrigit Gracia, & simulachris virilium fascinorum territoria cuncta florescunt.* Apud Cyprios abstrusæ illæ Veneris initiationes, quarum participes pro stipe collata phallis donabantur; hinc Satyrorum, Faunorum, Syluanorum ὑποθέωσις; neque aliundè effluxerunt propudiosa illa Priapi secreta, quæ traducere nefas fuit; hinc Veneris Eleusinæ arcana, & Mercurij fascinus à Cyllenijs cultus, Atheniensium religione sacer, hinc Neurospasta apud Lucanum, & Remedium, Præbiaque in collo pueris res turpicula, fascinus videlicet, quem infantium custodem appellat Plinius. Fuerunt autem & phallica quædam alia in honorem Dionysij ab Atheniensibus instituta; in quibus cantabant Dei, in vrbe Atheniensi à morbo liberata beneficentiam, & bonorum plurimorum largitionem. Fama est enim, quod Pegasto, imagines Dionysij ex Eleutheria ciuitate Bæotiæ, in Atticam regionem portante, Athenienses Deum neglexerint, neque vt mos erat, cum pompa receperint; quare Deus indignatus pudenda hominum morbo infestauit; qui erat illi grauissimus; tunc eis ab oraculo, quo pacto liberari possent petentibus, responsum datum est, solum esse remedium malorum omnium, si cum honore & pompa Deum recepissent: quod factum est. Ex ea re tùm priuatim, tùm publicè lignea virilia thyrsis alligantes, per eam solemnitatem gestabant; sed hæc siue fabula sit, siue historia, certè originem suam ex sacris literis traxisse videtur; in quibus Philisthæi ob arcæ detentionem vlcere pessimo in secretioribus partibus percussi, phylacterij loco vsi dicuntur aureis anis; sed de his & similibus hucusque traditis, cum

Simulachrum Osiridis.

Vndè origo Phallophoriorum.

Arnob. l. 5. aduers. gent.

Plin. l. 28. c. 4

Cultus Phallici origo.

E sacris literis multa hauserunt Gentiles.

multa

multa toto hoc opere paſsim ſimus dicturi; plura hìc dicere ſuperuacaneum eſſe ratus ſum; quare ad particularia ſacrificiorum paulatim deſcendamus.

CAPVT X.

De Sacrificijs diuerſis Dijs attributis, eorumque proprietatibus.

VT autem pateat, Elementorum, rerumque naturalium virtutes, & vires dæmonum eorum, qui in ijs inhabitarent, qui Dij à multitudine imperitorum ſunt exiſtimati, his nominibus vocatas fuiſſe à ſapientibus; non erit abs re, ſi ſacrificiorum Dijs ſingulis attributorum rationes breuiter explicâro; quippè cùm multa ſacrorum genera fuerint ab antiquis, pro ſingulorum Deorum natura, inſtituta, & victimæ variæ, & varia ſuffimentorum ratio, & non idem habitus ſacrificantium; neque enim omnibus molæ offerebantur, neque omnibus accendebantur lucernæ, neque ſacra fiebant ſemper ſuper ſublimibus aris, neque ſemper per diem; diuerſa denique pro ſingularum nationum more, pro varietate temporum, pro creditorum Deorum natura, ſacrificia vbique offerebantur, quod alia cœleſtibus, alia terreſtribus; aquaticis alia, alia Dijs inferis conueniebant: quorum alia priuatìm, alia fiebant publicè. Primum igitur omnium ſcire conuenit, non ſolùm in animalibus, aut in plantis ad vires, bonitatemque ſingulorum conferre ciborum vim, aërisque temperiem; ſed etiam in illis dæmonibus, quibus plenum eſſe hoc vniuerſum, quod intuemur, tradiderunt ſapientes. Qui enim in cauernis habitant, ſunt magis & immites, & feri, & ſylueſtres, & craſſiore quâdam materia quippè, quæ propiùs ad corpus accedat, (vti Pſellus in ijs libris, quos de dæmonibus edidit, parum cautè aſſerit) quam illi ſint Dæmones, qui regionem ignis vel aëris inhabitant. Quod accidit (vt ait) ob habitationis naturam, ac vim ſiderum. Quid enim perperam, inquit, Natalis Comes, mirùm eſt, aſtra in his plurimùm poſſe, cùm & metallis, & duriſsimis lapidibus, & plantis dominari dicantur: aut quis neſcit, alia metalla Soli, alia Lunæ, alia Veneri, Mercurio alia, alia alijs aſtris propter quaſdam proprietates, ac ſimilitudines, quod alijs etiam contingit corporibus, eſſe attributa? omnem igitur vim ſacrorum, omniumque Deorum ritè expiandorum rationem, in cognoſcenda dæmonum natura conſiſtere arbitrantur. Quare cùm cœleſtia corpora ignea eſſe crederent, in horum ſacrificijs, & lumina & figuras, & multa ad viſum ſpectantia addiderunt, quorum aræ ſublimes ſtruebantur, ſuper quibus accendebantur lumina, & victimæ cæſæ immolabantur. Cùm itaque ſacra fierent Superis, ac Ioui præcipuè, aræ in ſublimibus exſtruebantur, vt inquit Mela[n]thes:

Terreſtres Dij.

Dij ignei analogis rebus colebantur.

Πᾶν δὲ ὄρος τοῦ Διὸς ὀνομάζεται, ἐπεὶ ἔθος ἦν τοῖς παλαιοῖς ὑψίστῳ ὄντι τῷ Θεῷ ἐν ὕψει θυσίας ποιεῖσθαι. *Omnis*, inquit, *mons, mons Iouis appellatur, quoniam mos fuit antiquorum, vt altiſſimo Deo exiſtenti in loco ſublimi ſacrificarent.* Sic Apollonius

ingenti

ingenti exſtructa ara, ſacra impoſita montibus, quoniam Iuppiter ipſe volebat; quin & eoſdem, vbi nullus mons, ſublimem in littore aram exſtruxiſſe, vndè & profluxiſſe videtur etymon altaris, quaſi diceres altam aram. Erat prætereà illis, in templorũ fabricis erigendis conſuetudo, vt non modò ſublimia & ampla exſtruerentur; ſed etiam, quæ orientẽ Solem ſtatim exciperent (quod ſuprà in Serapidis templo fuiſſe meminimus) vt ait Plutarchus in Numa Pompilio, neque vlla re impedirentur, ſed forent vndique libera, & minimè occupata, vt teſtatur Promachides, Heracleota, atque Dionyſius Thrax his verbis:

Apollon. Rhod. in argonaut.

Altaris etymon.

Erigendorum templorum ratio.

Promachides. Heracleota. Dionyſius Thrax.

Οἱ γὰρ ναοὶ τῶν παλαιῶν, καὶ τὸν ἥλιον ὑπερκύψαντα εὐθὺς ὑποδέχεσθαι εἰώθεσαν, καὶ τοῦ φωτὸς εὐθὺς ἐμπιπλᾶσθαι τῶν θυρῶν ἀναπεπταμένων, ὅπου καὶ τὰ ἱερὰ ἐρρέζαν.

Antiquorum enim templa exorientem Solem ſtatim excipere ſolebant, & ſtatim ortô lumine feneſtris, ac foribus patefactis repleri, vbi ſacrificia fiebant. Neque illud ſanè prætermittendum duxerim, quod voluerint antiqui, genera quoque ædificiorum, Deorum illorum naturæ, quibus dicabantur, plurimùm conuenire; nam Ioui, Marti, Herculi, non niſi Doricum genus fabricatum; Baccho, Apollini, Dianæ Ionicum; Corinthiacum virgini Veſtæ conuenire præcipuè creditum eſt; quamuis aliquando omnibus hiſcè generibus in eodem templo vterentur. Nam in delubro Mineruæ Aleæ, cuius Architectus fuit Scopas Parius apud Tegeatas, cùm triplex eſſet columnarum ordo, primus erat Dorici operis; ſecundus Corinthiaci; tertius, qui iuxtà templum erat, teſte Vitruuio, Ionicô artificiô elaboratus erat; illud autem fiebat, cùm delubra eſſent Dijs varijs conſecrata; vel cum Dijs illis eſſent dicata, quorum multiplex eſſet facultas, & ad mares, & fœminas, elementa ſpectarent; cuiuſmodi fuêre Iouis Olympij, & Iunonis Triphyliæ, vtrumque ab Oxilo artifice, teſte Pauſania, Dorico opere columniſque elaboratum. Maximè vero hanc templorum conſtruendorum rationem ſeruabant Ægyptij, vti dictum eſt de templo Serapidis, aliorumque Deorum, de quibus Poſſidippus Græcus ἐπιγραμματογράφος.

Ædificia ad Deorum analogiam condebantur.

Vulcani, inquit, *& phœbi radios cœpêre priores*
Surgentis Solis, foribus delubra recluſis.

Poſſidippus.

De quibus Virgilius quoque eleganter non minùs quàm peritè:

Virgilius l. 12. Æneid.

Illi ad ſurgentem conuerſi lumina Solem.

Erat prætereà antiquorum conſuetudo, vt non quouis tempore promiſcuè, ſed ſingulis Dijs, temporibus naturæ eorum congruentibus ſacra fierent. Hinc ſuperis manè, oriente Sole, inferis Sole occidente litabatur; hinc Ægyptij, Plutarcho teſte, ſingulis diebus, manè, meridiè, & veſperi, ad Numina allicienda, vti ſolebant, odoramentis quibuſdam, incenſiſque ex varijs aromatum ſpeciebus compoſitis; cuius ſuffumigationis myſteria in Encyclopædia Ægyptiorum prodentur. Hinc eandem ob cauſam dicti quoque Ægyptij diuerſis Dijs, diuerſos menſes attribuerunt,

Tempus ſacrificiorum.

runt, vt eo, quisque Deorum, tempore, quod conditioni naturali eiusdem maximè esset consentaneum, coleretur. Præterea vestes quoque alijs Dijs aliæ, habitus ratio diuersa; nam Dijs inferis atræ vestes, vt Eumenidum & Plutonis habitus satis ostendunt; cœlestibus seu aërijs purpureæ, seu subceruleæ colore cœlis congruo, vti Menander obseruat, conueniebant; quibusdam verò albæ, vt Cereris sacrificijs iuxtà illud Nasonis:

Vestes diuersæ diuersis Dijs.

Alba decent Cererem, vestes Cerealibus albas
Sumite; nunc pulli velleris vsus erit.

Ægyptios maximè in sacrificijs suis albis, pullis, & ceruleis vestimentis ex lino vsos reperio; de quibus fusè agetur in explicatione Bembinæ Tabulæ.

Ignis diuersus in diuersis sacrificijs Deorum.

Porrò & ignis quoque rationem obseruabant in sacrificijs; alius enim ignis erat cœlestis, alius aërius, alius denique terrenus; quorum primùm cœlitus ex vnitis in concauis, politissimisque superficiebus solis radijs accendebant; alterum ex allisione duorum corporum eliciebant, quem aëreum dicebant, eò quod ex attritu aëris esset genitus. Tertij denique generis ignem accendebant ex alio igne, quem terrenum dicebant, eò quod ex impuro igne, & variâ mixtione terrenâ imbuto exarsisset.

Ligna diuersa diuersis Dijs.

Porrò igne iam procurato & disposito, non parua diligentia adhibebatur in eligendis lignis, quæ conuenirent singulis sacrorum generibus; quoniam non ex quibusuis lignis ignis accendebatur, nec è quouis ligno, vt dici solet, fiebat Mercurius; sed ex lignis in legibus sacrificiorum nominatis. Sic in Serapidis sacris, omnibus lignorum generibus vsos testatur Pausanias; quod & statua eius ex omni lignorum & mineralium genere conflata abundè demonstrat. In Osiridis sacris, Lotus & Chenosyris seu hædera; in Isidis, Seriphium seu Absynthium marinum; Iuncus & Cyllocyperus, quem κυπει appellant, adhibebatur; de quibus vide in explicatione tabulæ Bembinæ. Ab his Græci edocti, in sacris Bacchi antiquitùs nulla ligna nisi Oporobasilidis, aut Phibalææ ficus, aut viticis cum folijs vitium vrebant, vt ait Hegemon. In sacris Veneris Myrtus vrebatur; at apud Sicyonios ignis non fiebat nisi è lignis Iuniperi, quibus folia addebantur pæderotis, vt ait Pausanias; in Iouis sacris ilicis ligna, in Martis, fraxinorum; in Herculis, albæ Populi, Æsculi aut Corni; vti scriptum est ab Ephoro, & ab Epigene in Heroina. Sunt autem huic rei argumento illa, quæ scripta sunt à Timæo Siculo, libro secundo historiarum; vbi Locrensium virgines, sic iubente oraculo, à Troianis iugulabantur, & sterilibus agrestibusque lignis comburebantur. Est quoque illud argumento, quod summam diligentiam adhiberent in eligendis lignis ad sacrificia; quod cùm Æditiuis, Auguribus, Fœcialibus, Interpretibus, Lignitores etiã vocati præerant sacrificijs, quibus id tantùm curæ erat, vt legitima ligna pararentur, & concinnè igni comburerentur. Nam nisi omnia seruarentur legitima in sacrificijs, publicas inde calamitates oriri putabant; cuius vel illud est argumento, quo si quis in Iouis Lycæi templum, aut etiam in aream,

Statua Serapidis ex omni lignorum & mineraliũ genere.

Virgil. l. 2. Georg.

Pausan. in Corinth.

Ephor. l. 2. de ponderas. Asia.

Epigines in Heroina.

aream, minimè peractis primò lustrationibus legitimis, ingressus fuisset, intra annum omninò moriturus erat, vt Hegesander, & Pausanias tradiderunt: meminit Theagenes libro de Dijs; & Pausanias in prioribus Eliacis, in Lidijs Persicis, sic enim ob defectum legitimæ lustrationis duas vrbes Hypæpam & Hierocæsaream absorptas esse, in quibus ait, fuisse templum amplissimum cum cellis & aris, super quibus erat cinis longo diuerso colore à cinere communi; huc ingressus Sacerdos linguâ Græcis ignotâ aris ligna imponebat, caput tiarâ velabat, implorabat Dei ignoti cognomen; cùm recitasset carmen ex libro lingua planè ignota Græcis, ac perorasset, sponte sua è lignis, nullo igne admoto, purissima flamma omnibus procul absistentibus emicabat. Hæc siue fabula sit, siue historia, originem suam sanè non aliundè traxit, nisi ex Esdra, qui templo à Cyro vastato, demûmq; instaurato, cùm ignis sacer abesset, quo sacrificia sua peragerent, instantibus precibus vnà cum reliqua Synagoga Dominum rogasse fertur, de ignis sacri prouisione, queîs orantibus ait Gorionides:

Theag. l. de Dijs.

Quomodo ignis euocaretur.

Gorionid. c. 5.

ויחי בהתפללם כדברים האלה ושם היה זקן אחד מהכהנים ויזכר את המקום אשר החביא שם את האש הקדושה ירמיהו הנביא ויצא הזקן וילכו אחריו כל הזקנים והנה הוא רואה תחת החומה בור אחד ואבן גדולה עליו והיתה מטוחה בטיחה של סיד ויחצו את הטיחה ויגוללו את האבן מעל פי הבור ויראו בו מים כשמן עב וכדבש ויאמר עזרא אל הכהנים רדו אתם אל הבור וקחו מהמים וירדו אל הבור וישאו מן המים וילכו אל ההיכל ויזרקו המים על המזבח ועל העצים ויהי כעשתם כן ותבער פתאם אש בלהב נורא ואדיר ותלהט הלהב ואש אוכלת וחזקה מאד:

Orantibus autem ijs instantibus verbis apud Dominum, vnus è senioribus Sacerdotibus recordatus loci, in quo à Propheta Hieremia fuerat reconditus sacer ignis; & egressus cum sacerdotibus, & ecce sub muro cisterna lapide grandi superimposito munita calce incrustata, quam cùm calce, saxoq; remoto aperuissent, apparuit mox aqua instar pinguedinis crassæ seu mellis; & mandauit Ezra sacerdotibus, vt descenderent, & aquam haurirent; quo peracto progreditur sacerdos ad altare, & cùm de aqua victimas, & ligna altari imposita aspersisset; mox ignis in ingentem flammam exarsit.

Miraculo accenditur ignis.

Ex quo apparet Græcos summô studiô historias sacras ad fabulas suas trahere conatos esse. Vti de sacris in Lydijs Persicis peractis, paulò ante adductis ostendimus.

Erant aquæ præthereà propriæ singulis sacrificijs magis aptæ creditæ; nam in sacris, & in nuptijs Athenis nullâ aquâ, nisi Callirhoës fontis, vti, mos fuit; in Delo aqua templi, nulla alia in re, nisi in sacris, vti solebant, ac neque fluuiorum quidem cœterorum omnium aquæ omnibus sacrificijs aptæ putabantur; siquidem Ioui Olympio aqua Alphei grata fuit, vti in Arcadicis rebus testatur Pausanias. At Amphiarai fontis sic vocati, quòd esset in Oropiorum agro, Amphiarai & Apollinis templo proximus, aquâ neque ad lustrandum, neque ad lauandas manus vti, fas esse censebant. In Ægyptiorum sacris Nili lymphâ, & nullâ aliâ vtebantur, eaque præsertim quam Ibis pede turbidam reddidisset. Tanta erat antiquorum in rebus sacris ritè peragendis industria, ac diligentia, aut si mauis superstitio.

Aquæ diuersæ diuersis Dijs.

Coronabantur autem in ipsis sacrificijs, & victimæ & altaria, & homines

Corona diuersæ.

mines sacrificantes; quæ pulchrè describuntur in versibus Oraculi Delphici apud Demosthenem in oratione contra Mydam. Quoniam verò aliæ arbores Dijs alijs fuerunt consecratæ, idcircò Dijs varijs sacrificaturi Sacerdotes, varijs coronis ornabantur; vtpotè in Dionysiacis myrto, vti notat Timachidas in lib. de coronis, & Aristophanes in ramis:

Timachidas.

Aristophanes.

Πολύκαρπον μὲν τινάσσων ἀμφικρατίσῳ βρύοντα στέφανον μυρτῶν.	hoc est	*Fructiferam quidem quatiens* *circa caput tuum virentem* *coronam myrtorum.*

In sacris Cereris.

At in cerealibus quercu coronabantur, ad perpetuam accepti ab illa Dea beneficij memoriam, iuxtà illud Virgilianum. In quo appositè sanè dicta hucusque describuntur:

Virgil. l. 1. Georg.

. . . . neque ante
Falcem maturis quisquam supponat aristis,
Quam Cereri torta redimitus tempora quercu,
Det motus incompositos & carmina dicat.

In sacris Herculis.

In sacris Herculis Populo coronabantur, iuxtà illud Virgilij ante citati: erat enim Populus roboris & fortitudinis symbolum.

Populeis adsunt euincti tempora ramis.

In sacris Apollinis.

Apollonius 2. Argonaut.

In sacrificio Apollinis lauro coronabantur, quemadmodum notat Apollonius Rhodius. Cùm enim Apollo Sol esset, aptè ei solarem plantam attribuebant.

Flauaque sunt viridi redimiti tempora lauro.

Ægyptiorum sacra quibus coronis vsa.

In sacris Ægyptiorum, hædera, scryphio, lauro, loto, persea, &c. coronatos legimus. Scribit Andreas Tenedius in nauigatione Propontidis antiquos triplici ordine coronandi vsos fuisse in sacris; quem locum etiam declarauit enarrator Apollonij, cum alij capiti superiùs coronas imponerent, alij ad tempora vsque deprimerent, alij ad collum vsque detraherent; verùm non solùm coronabantur in sacris sacerdotes aut sacrificantes; sed etiam vasa, quibus vtebantur, & victimæ, quæ fuerant immolandæ, quibus coronæ circa collum apponebantur, earumque cornua inaurabantur. Erat denique non parua diligentia in eligendis victimis in singulorum Deorum sacrificia, cùm aliæ Deis bonis, vt prodessent; aliæ malis, ne obessent, cæderentur. Nam malis nigræ, bonis albæ conueniebant; sterilibus steriles, fertilibus prægnantes; maribus mares, fœminis fœminæ; cœlestibus subtilis & cœlestis naturæ, aëreis aëreæ; aquaticis aqueæ; terrestribus terrenæ naturæ victimas offerebant; vel ob quampiam similitudinem; vt Soli equus propter celeritatem &c. quæ omnia luculenter patent ex Ægyptiorum sacris; colebant ipsi ex omnibus Dijs maximè Osiridem, Isidem, Horum Nilum, Canopum, Apidem seu Serapidem, Rhream seu Vestam; quos tamen non promiscuè colebant, sed vnumquemq; certis riti-

Victimæ diuersæ diuersis Dijs.

ritibus, & cœrimonijs vniuscuiusque naturæ consentaneis: nam Osiridem & Isidem veluti cœlestes, & igneos quosdam Deos, lucernis, luminibus, lampadibus, herbis, lignis, aqua, floribus, volucribus, Solem ignemque affectantibus, figuris quoque radios Solis exprimentibus, venerabantur. Horum verò, Mercurium aëreos Deos credebant; ac proindè pennis, musicâ, similibusque rebus aërem referentibus eos ornabant; victimis quoque vti inferiùs videbimus, naturæ eorum congruis; præter ignem cantilenas etiam adhibuerunt, cùm illos harmoniâ delectari arbitrarentur. His etiam præter lumina dicta, victimarum Cæsarum nidores, cantus etiam, & odores multos, & thus adhibebant, iuxtà illud Virgilij: Dij cœlestes. Lucernæ. Aërij.

. . . . . . plenâ supplex veneratur acerrâ.

De forma & figura acerræ, vide quæ alibi vberiùs tractauimus. Ideò Medea pharmaceutria, sacrorum rituum peritissima, cùm ventis sacrificaret, teste Apollonio Rhodio, maximè odorifera, ac suauia offert sacrificia: Virgil. l. 3. Æneid.

Tantum effata leues, mulcentia pharmaca ventis
Æthereaq; inspersit, procul illa è montibus altis.
Deduxêre feram syluestrem, quo illa cupinit.

Apollon. l. 4. Argin.

Pro depellenda quoque aëris contagione, nidores victimarum Apollini Homerus obtulit his verbis:

Si vult caprarum, si vult nidoribus ille
Obuius agnorum fieri, ac depellere pestem.

Homerus.

Cùm enim Apollo medicam Solis vim significaret; aptam morbis pellendis materiam illi adhibebant. Et quoniam cantus & harmonia musicorum instrumentorum soni non sine quadam voluptate aërea permouent; illa de causa cantu etiam delectari illi dæmones crediti sunt, iuxtà illud Homeri: Aërij dæmones cantu delectari crediti

Phœbæas iras placabant carmine Graij.
Per luces totas pulchrum Pæana canentes,
Cantantes Phœbum; huic mulcebant gaudia pectus.

Sic in sacris Isiacis, tibijs, sistris, varijsque crepitaculis omnia resonabant; in sacris etiam matris Deorum musica instrumenta adhibita, Ouidius tradit:

Ante Deûm Matrem cornu tibicen adunco
Cùm canit.

Ouid. l. 1. de ponto.

Illud autem efficere putabantur, vt tibijs vterentur in sacris, quo animi præsentium hominum diuerterentur à priuatis cogitationibus, ad Deorum immortalium reuerentiam, nescio enim, quid diuinum in animis nostris imprimit vis musica. Ioui quoque, cùm mens illa suprema diuina crederetur, non adhibebant nisi lumina in sacrificijs; at cùm Iuppiter

Hori inquisitio sistris perficiebatur.

pars esset summa aëris, tunc adhibebantur musica instrumenta. Hinc Hori inquisitio sistris perficiebatur & cymbalis. Hinc eandem ob causam Mercurio & Apollini instrumenta musica non attribuuntur, nisi in quantum considerantur esse vis Solis in aërem dominantis. Quapropter legimus in antiquis huiusmodi sacrificijs Strophes & Antistrophes modulos fuisse cantatos ad imitationem motus stellarum, vt Aristoxenus dicit libro de foraminibus tibiarum; & Bito libro, quem scripsit ad Attalum de musicis instrumentis: nam modò huc, modò illuc inter illa sacra voluebantur, atque per Strophen, motum primum huius Vniuersi; per Antistrophen, proprias singulorum planetarum motiones significabant.

Strophe & Antistrophe. Aristoxe. l. de foram. tibiar. Bito.

Cantus quid mysticè notaret?

Erant autem cantilenæ in sacris nihil aliud, quàm commemorationes eorum beneficiorum, quæ Dij ipsi in homines benignè contulerant: cùm virium ipsorum Deorum, & clementiæ, & liberalitatis amplificatione, & cum precibus, vt benigni, ac faciles precantibus accederent, vt ait Philochorus.

Philochorus l. de sacrificijs.

Dij aquatici quibus delectarentur.

At verò, quoniam dæmones illi, qui aquis præerant, pro natura loci crassiores esse putabantur, idcircò in eorum sacris, crassiora quædam corpora, quàm essent vel nidores, vel cantus offerebantur, quæ ad gustum pertinerent, corpusque haberent magis solidum. Hinc Nilus Canopus & Oceanus, varijs symbolis aquas denotantibus exprimebantur olim ab Ægyptijs; erant enim hi aquei Dæmones apud ipsos; à Græcis verò iugulatarum victimarum sanguis collectus, in mare è patera fundebatur cum precibus, iuxtà illud Apollonij:

Apollon. l. 4.

Ille preces fundens, iugulauit in æquoris vnda
Mox de puppe iacit.

Virgilius.

Cui & illud Virgilij respondet, dùm sacrificiorum rationem indigitat:

Stans procul in prora pateram tenet, extaq; salsos
Porrigit in fluctus, ac vina liquentia fundit.

Nymphæ.

Nymphæ item cùm aquarum Deæ esse putarentur, crassiora quædam & ipsa sacrificia requirebant, quibus mel & lac offerebatur, & mulsum. Sacrificia verò, quæ Serapidi seu Plutoni Ægyptio, Rhreæ, Proserpinæ, alijsque Dijs terrestribus, & inferis fiebant, non solùm tempore, sed etiam colore victimarum, & ritu plurimùm differebant: nam vt diximus, hæc sacrificia non nisi per noctem fieri consueuerunt, teste Virgilio:

Virgil. l. 6.

Tum Regi Stygio nocturnas inchoat aras.

Quod autem nigræ victimæ Dijs huiusmodi immolarentur, idem tradit Virgilius:

. . . . huc casta Sybilla
Nigrarum pecudum multo te sanguine fundet.

Vti

Vti autem victimæ, quæ Superis mactabantur, cogebanturque iugulum superiùs vertere; ita quæ mactabantur inferis, caput ad terram depressum tenebant, vt ait Cleon in primo Arginauticorum, & Myrtilus in secundo rerum Lesbicarum his verbis: *Cleon in 1. Argin. Myrtilus in 2. rerum Lesbiarum.*

Εἰώθασιν οἱ ἱερεῖς τὰ θύματα τοῖς κάτω θεοῖς ἐναγιζόμενα ἐν τῇ γῇ ἀποτέμνειν τὰς κεφαλάς· οὕτω γὰρ θύουσι τοῖς ὑποχθονίοις· τοῖς δὲ οὐρανίοις ἄνω ἀναστρέφουσι τὸν ἱερείων τὸν τράχηλον σφάζοντες.

Consueuerunt, inquit, *sacerdotes victimis, quæ mactantur inferis, humi capita incidere, sic enim subterraneis sacrificant, At cœlestibus immolantes, colla sursum conuertentes iugulant.* Victimæ quoque horum Deorum in effossis foueis iugulabantur, sanguisque vino mistus effundebatur in terræ foueas ad id destinatas, vti notat Apollon. & Ouidius. *Ouid. l. 3.*

In Ægypto verò cum sacra fierent Serapidi seu Plutoni inferorum Argiuo, isque mens diuina putaretur, quæ in vniuersam terræ molem esset diffusa, omniaque gubernando penetraret, sicuti Oceanus per mare penetrare creditus est, eius sacra non prorsùs abhorrebant à Superorum sacrificijs; ignis enim adhibebatur, oleumque pro vino, iuxtà illud Virgilij: *Plutonis sacrificia.*

Tum Regi Stygio nocturnas inchoat aras,
Et solida imponit taurorum viscera flammis,
Pingue superq; oleum fundens fumantibus extis.

Omnibus prætereà Dijs beneficis albæ victimæ, & placidæ mactabantur; maleficis verò ne nocerent, & nigræ, & ferociores putabantur conuenire (vti Typhoni asinos præcipitabant, vaccas rufas offerebant Ægyptij) hos vestibus quoque atris placare conabantur. Fuit autem causa cur inferis Dijs sacrificaretur, quod illi omnium malorum Authores esse putabantur, vt significat Sophocles in Electra. His sacra fieri solebant ab ijs, qui ab aliquo morbo côualuissent, tanquam pepercissent, quod genus καθαρμὸς, quasi lustratio nominabatur. Verùm qui ritus sacrorum singulis generibus Dæmonum conueniant, & quæ victimæ singulis fuerint dicatæ, atque omnia propè, quæ seruabantur in his dictis sacris, non solùm in legibus sacrificiorum fuerunt diligenter perscripta, sed etiam ex oraculi mandato ad vnguem seruare cogebantur antiqui, quorum omnium leges ita traduntur ab Apolline. *Dijs beneficij albæ, maleficij nigræ victimæ mactabantur.*

Oraculum Apollinis.

Hæc age, qui nunc Diuorum ingressus amice es,
Huius iter vitæ, mactanda est hostia cunctis
Multa Deis, seu qui terras, seu qui mare vastum,
Aëra; seu quì habitant latum, seu qui æthera, seu qui
Alta tenent cœli, seu qui infima regna barathri,
Quæ quibus obseruanda modis sint singula dicam,
Tu memori præcepta animo mea dicta teneto.
Terna quidem Diuis cœlestibus hostia, & ipsa
Candida mactanda est; terna, & terrestribus, atque
Atra eadem; gaudent porrò & capiuntur apertis

Cœle-

Cælestes aris, faueas cùm Numina contra
Exposcant atro imbutas inferna cruore,
Nec placeat, nisi quæ terræ mandetur humatæ
Hostia; mel verò Nymphæ, atque liquentia vina
Offerri lætantur, at ignem accendier aris,
Quæ circumuolitant terram sibi Numina quærunt;
Imponiq; atrum corpus, tùm thura simulque
Iniicier salsas fruges & dulcia liba;
Hæc facito. Verùm quibus est data cura profundi;
His ipso semper fer sacra in littore, totum
Porriceque in fluctus animal, cælestibus autem
Extremas reddes partes, atque igne cremabis.

In quibus omnia, quæ hucusque dicta sunt, veluti in anacephaleosi quadam continentur; vt in particulari tamen cognoscatur, quæ victimæ cuiuis Deo fuerint oblatæ, visum fuit breuiter hic eas exhibere; à Ioue principium ducturi.

Ioui Bos sacer

Iovi itaque Ægyptio Bouem consecratum Plutarchus, & Seneca satis ostendunt;

Plutarchus.
Seneca.

Primus sceptriferis colla tonantibus
Tauro celsa ferat tergora candido.

Neptuno & Apollo Taurus.
Virgil.

Neptvno & Apollini. Tauros oblatos Virgilius tradit:

Taurum Neptuno, Taurum tibi pulcher Apollo:

Quos Homerus, ταύρους vocat παμμέλανας, quo loco interpretes, Tauros, inquit, ob maris violentiam; nigros verò ob aquæ calorem ex maris profundo apparentem.

Plutoni nigra pecus.

Plvtoni. De nigra pecude sacra faciebant, eidemque pocula mixta mero & lacte libabant, vndè Tibullus.

Tibullus.

Intereà nigras pecudes promittite Diti,
Et niuei lactis pocula mista mero.

Baccho mactabatur Hircus.

Dionysio seu Baccho. Hircus seu Capra mactabatur, quod hoc genus animalium vites maximè rodat, iuxtà illud Virgilianum:

Virgil.

Vite Caper morsâ Bacchi mactatus ad aras.

Æsculapio Capra.
Plutarchus.

Æscvlapio, de Capra res diuina fiebat, rationem assignant, quia Capra nunquam sine febre esse dicitur, salutis verò Deus Æsculapius: Gallus quoque ei immolabatur; quemadmodum & Mercurio Anubidi & & Hermanubidi, de quo sic Plutarchus: *Ad hunc*, inquit, *inferiora, sicut ad illum*

illum superiora pertinent, ideò illi candidum Gallum, huic croceum immolabant; sed & Pyrrhus quoque Rex cùm splenè laborantibus mederetur, albo Gallo sacrum peragebat.

VVLCANO, cùm sacra fierent, omnia igne consumebantur, id quod proteruiam dicebant; nam nisi victima, & quodcunque superesset, igni datum fuisset, sacrificium pollui putabatur. Vulcano sacrificium igne consumebatur.

MARTI, alios Equum, alios Canem obtulisse scribit Apollodorus; Latinos Lupum, & Picum; Lusitanos Hircum; Gallos Verrem. Marti Equus, Canis, Lupus, Hircus, Gallus facer.

HERCVLI, Bos olim sacrificabatur, sic Liuius, Ouidius, Dionysius Halicarnassæus, alijque. Herculi Bos.

SATVRNO, apud Romanos fuluus Bos & niger immolabatur; at Cyrænæos cinctos coronis tempora ex ficu recenti Saturno sacra instituisse proditum est, mellitasque placentulas mutuò sibi misitasse. Saturno niger Bos.

IANO, sacra fiebant ex libo, quod ab eo Ianual antiqui dicebant, erat enim placentæ genus; interdum thure, aut vino; forsan ob vini inuentionem, quæ Iano siue Noëmo atribuitur. Iano ex Libo sacra fiebant.

Iane tibi primum thura, merumq; fero. Ouid.

PANI Deo Hircus coleatus sacrificabatur, qui quidem Hircus ad specum agebatur, in quo Pan ipse diuersari putabatur, vt docet citatus Lucianus. Pani verò Lycæo in Lupercalibus canis immolabatur, vt ait Plutarchus, quoniam gregis & custos, & amicus canis; alij Capram albam dicunt; nonnulli Hircum, ex cuius corio Luperci sacerdotes flagella conficiebant; quibus vndique per vrbem fœminas feriebant. Pani Hircus.

SYLVANO & FAVNO, sacra faciebant illi ex lacte; huic ex hœdo vel agno, aut vino. Syluano sacra ex Lacte, Fauno ex hœdo, vel agno, vel vino.

PRIAPO, naturæ & hortorum Deo Asinus hostia fuit; ob veretri magnitudinem, de quo Ouidius: Priapo Asinus.

Cæditur & rigido custodi ruris asellus. Ouid.

Alij tamen ei lac libumque offerebant, quemadmodum Virgilius indicare videtur. Virgil.

Sinum lactis & hæc tibi, liba Priape quotannis
Exspectare sat est, custos es pauperis horti.

IVNONI, de Iuuenca sacrificium factum scribit Seneca in Medea; alij Pauonem offerebant & Anserem, alij Porcam vel Agnam, alij flores & Coronas. Iunoni Iuuenca.

CERERI, antiqui spicas dicabant, & ex eis coronas, sed & de porca rem sacram fecisse testatur Xenophon; huic & frugum primitiæ offerebantur, hinc cum lampadibus tædisque succensis, mense Aprili sacerdotes albis induti, mactatâ porcâ sacram peragebant. Cereri Spica.

Prima Ceres grauidæ gauisa est sanguine porcæ. Ouid.

PRO-

Proserpinæ sterilis victima. Virgil.

PROSERPINÆ sterilem victimam oblatam ob eius sterilitatem, ait Macrobius, cui subscribit Virgilius:

. . . sterilemq; tibi Proserpina vaccam.

Erat enim Proserpina signum inferiorum partium terræ, sterilium; cui pulchrè consonat illud Prudentij:

Prudent.

Rapta ad Tartarei thalamum Proserpina Regis
Placatur vaccâ sterili, ceruice resectâ.

Mineruæ Taurus albus.

MINERVÆ, Taurus albus offerebatur; DIANÆ, Cerua; LVNÆ, Taurus mactabatur, quia crescendo cornua Tauri referre videretur, iuxtà illud Claudiani:

Claudian.

. . . . . . at Numina Memphis
In vulgus proferre solet, penetralibus exit
Effigies, breuis illa quidem; sed plurimus infra
Liniger, impositâ suspirans veste sacerdos
Testatur sudore Deum, Nilotica sistris
Ripa sonat; variosq; modos Ægyptia ducit
Tibia, submissis admugit cornibus Apis.

Hecatæ Canis. Veneri Columba, Iunoni Vacca. Cibeli seu Rheæ sanguis humanus.

HECATÆ Deæ, Canis, teste Plutarcho.

VENERI Archiuæ, albæ Columbæ, vel Ægyptiæ

IVNONI, Vacca immolabatur.

RHEÆ seu CIBELI Deorum matri, proprio sanguine litabant sacerdotes; imò vt mundiores essent in peragendis huiusmodi sacrificijs, genitale sibi quodam acuto lapide abscindebant; & Athenis alibi cicutam bibebant, vt vim libidinis extinguerent, & mulieres ex viticis folijs lectos sibi ad illicita desideria refrænanda, sternebant.

Vestæ Bos grauida. Arnob.

VESTÆ & TELLVRI, Bos forda seu grauida dicabatur; sunt qui Telluri nigras victimas oblatas dicant; de quibus Arnobius ait, Telluri scropha ingens fœta immolatur.

Bellonæ sacra Sacerdotum cruore peragebantur.

BELLONÆ sacra non bestiarnm victimis; sed suo ipsorum sacerdotum cruore peragebantur; gladijs enim districtis, quos vtraque manu tenebant, humeros sibi ac lacertos feriebant.

Lunæ Sus.

Ægyptij denique LVNÆ tantùm & LIBERO Suem, reliquis Dijs boues mares, vitulosque, & anseres immolabant, capram tamen & hircum, nullo modo.

Stellis Volucres.

ASTRIS & STELLIS Volucres dicatæ fuerunt; Isidi anser, gallus Nocti & Laribus, nonnunquam porcus. Apud Tussas in Ægypto cornutæ Veneri bos ob similitudinem dicabatur.

Atque ex his omnibus apparet, eam cuique Deorum dicatam victimam, quæ naturæ eius magis consentanea foret.

CA-

CAPVT XI.

De Brutorum cultu Aegyptijs proprio.

Rectè & sapienter lapsuum, errorumque humanorum causam philosophus statuit leuitatem, & humanæ mentis inconstantiam; quâ instigati homines, animum ad nouos sacrificiorum ritus, cœrimoniasque condendas, applicuerunt, vnoquoque id, quod ei proprium ingenium, Geniusque suggerebat, instituente; quæ omnia facta esse existimo, partim stultorum hominum inscitia, & ignorantium, quantum ratio & religio requirat; partim falsis insidijs sacerdotum, qui per varietatem cœrimoniarum rem in precio retinere, cùm res ridiculæ potiùs iure videri possent, quæ fierent rectè intuentibus, quàm vllam sanctitatē continere videbantur. Partim etiã fiebat hoc dæmonũ malignorũ fraude, cùm esset adhuc potestas tenebrarum, qui per has ambages homines in seruitute alienâ retinere, & perpetuò falsæ religionis atque idololatriæ vinculo astringere nitebantur; neque vllam liberè respirandi animis illis superstitionibus oppressis concedebant facultatem, vt possent tantum fallaciarum secum parumper considerare, & aliquando cognoscere, quam absurdam, quam vanam, quam ridiculam, quam omni scelerum genere contaminatam religionem complecterentur.

Inter cœteros autem mortalium Ægyptios potissimùm hâc cœcitate laborasse, Plutarchus testatur; ac proindè mirum non est, eos in ridiculas & stolidas superstitiones prolapsos, tam inuisa Deorum monstra peperisse. Nam cùm ij (vti dictum est in præcedentibus) præcipuos Deos Solem & Lunam, seu Osiridem & Isidem, totius Vniuersi moderatores venerarentur; præter innumeras fabulas, & anilia deliramenta eis afficta, eò passim stolidâ quâdam opinione persuasi deuenerunt; vt omne id, quod similitudinem aliquam ad Solem aut Lunam obtineret; aut quod proprietatibus polleret phœbæis, id veluti solaris animæ particulam sanctè obseruarent; ex quo multiplex ille pantomorphorum Deorum cultus originem inuenit. Hinc quoque Dij isti ridiculi, quos in hunc diem ceu gentilis vesaniæ testes intuemur, κυνοκεφάλους, ἱερακοκεφάλους, αἰλουροκεφάλους, ὀφιοκεφάλους, ὀρνιθοκεφάλους, ταυροκεφάλους, aliaque sexcenta huius farinæ monstra, & portenta prodierunt, in quorum cultum Sedulius egregiè inuehitur, cùm canit: Cœcitas Ægyptiorum in cultu Deorũ.

Heu miseri, qui fama colunt, qui corde sinistro
Religiosa sibi sculpunt simulachra, suumq;
Factorem fugiunt; & quæ fecere verentur.
Quis furor est; quæ tantâ animos dementiâ ludit,
Vt volucrem, turpemq; bouem, tortumq; draconem,
Semihominemq; canem supplex homo pronus adoret. Sedulius.

Tertullianus similiter in Senatorem ex Christiana religione ad idolorum seruitutem conuersum, inuectus, vanam hanc Religionem sic increpat:

Tertullianus.

Quis patiatur enim te magnam credere matrem,
Posse Deam dici, rursusq; putare colendam,
Cuius cultores infamia turpis inurit.
Res miranda satis, deiectaq; culmine sacro,
Si quis ab Isiaco Consul procedat in Vrbem,
Risus oris erit; quis te non rideat autem,
Qui fueris Consul, nunc Isidis esse Minister
Brutorumq; Deûm seruus.

Dissensio Ægyptiorum in Dijs colendis.

Diodorus porrò ait, maximam fuisse Ægyptiorum in brutis colendis dissensionem. Nam Lycopolitani abstinebant à pecoribus, ne lupum, quem veluti Numen adorabant, debito pabulo priuarent; Oxyrinchitæ piscem; Cynopolitani canem Numinis loco habebant.

S. Athanas. orat. cont. Iulian.

Narrat Plutarchus suo tempore crudele bellum inter Oxyrinchitas & Cynopolitas exarsisse, eò quod hi Oxyrinchum piscem, quem diuinis honoribus colebant, Oxyrinchitæ, deuorassent; illi verò canem apprehensum, cui veluti Numini litabant Cynopolitæ, vltione facta, mactassent. Meminit huius dissidij quoque S. Athanasius: *Omne*, inquit, *dissidium, bellumque continuum inter Ægyptios æstuans, originem à diuersitate animalium, quæ adorabant, duxisse arbitror. Crocodilus enim, qui ab alijs, vt Deus colebatur, ab alijs velut summum malum, ac execrandum animal,* (in quod Typhonem fratricidio commisso commutatum credebant) *odio erat & abominationi. Leopolitani Leonem adorabant, quem Collimitani vti crudelem belluam ad perdendum inquirebant; in diuersis enim partibus, diuersas bestias cultas ostendit Diodorus. Bos quidem in Memphi; Mnenis in Heliopoli; Hircus in Mendete, ad lacum Meridem Crocodilus, Leo in Nomo Leontopolitano.* De Boue seu Apide culto suprà abundè dictum est, à quo, teste Lactantio, Israëlitarum Moscholatria in deserto profluxisse videtur. Sic enim ait: *Israëlitæ deposita iam Ægyptiacâ seruitute, iam fame sitique depulsâ, in luxuriam prolapsi ad profanos Ægyptiorum ritus, animos transtulerunt. Nam Moyse in montem ascendente, illi aureum caput Bouis, quem Apim vocant, quod eos signo præcederet, figurarunt.* Herodotus ait Latopolitanos, piscem huius nominis veneratos, Hermopolitanos Cynocephalum vel Simium; Cœpas Babylonios; Thebanos Aquilam; Leontopolitanos Leonem; Mendesios Capram; Atrebytas murem & ranam, cultu diuiuo prosecutos, queîs astipulatur S. Athanasius. *Tantopere*, inquit, *quidam mente prolapsi sunt, tantisque tenebris animum suum inuoluerunt, vt quæ nullâ ratione esse poterant, aut vnquam conspecta essent, ea excogitârint & Numina fecerint: quippè qui bruta rationabiliaque animalia inuicem permiscentes, & in vnam speciem contrahentes, pro Dijs colant. Quales sunt apud Ægyptios, Canicipites, Serpenticipites, Asinicipites, & in Lybia Iuppiter & Ammon veruecino capite configuratus.* Hæc S. Doctor.

Lactantius.

Cultus vituli aurei in deserto ab Ægyptijs.

Herodotus. Cultus diuersorum animalium apud diuersas vrbes Ægypti.

S. Athanas.

Numina composita naturæ.

Cultus rerū sensu vitaque carentium.

Sed quod magis mirùm non irrationalia animalia tantùm, sed & res etiam vita sensuque carentes, vti Nilum, terram, porrum, cœpas, allium, aliaque similia, Numinum loco stulta gentilitas tenebat; de quibus eleganter sanè & festiuè ludit Iuuenalis:

Quis

Quis nescit Volusi Bithynice qualia demens Iuuenal.
Ægyptus portenta colat; Crocodilon adorat.
Porrum, & cœpe nefas violare, ac frangere morsu,
O sanctas gentes; quibus hæc nascuntur in hortis
Numina.

Sedulius quoque ad maximam hominum stoliditatem, atque in bestijs colendis insanum zelum alludens, sic canit:

Sedulius. Transplantatores Deorũ Ægyptij.

Nonnulli venerantur olus, mollesque per hortos,
Numina sicca rigant, verique hâc arte videntur
Transplantatorum cultores esse Deorum.

Stolidam quoque hanc Ægyptiorum superstitionem non minus doctè, quàm festiuè depingit Comicus argutissimus Anaxander de Rhodiano hoc enneasticho:

Anaxander de Rhodiano.

Haud esse queo vobiscum commilito
Concordibus, nec moribus, nec legibus
Per maxima interualla differentibus:
Bouem colis ut Deis ego macto bouem;
Tu maximam anguillam Deum putas, ego
Obsonium credidi suauissimum.
Carnes suillas tu caues, at gaudeo
His maximè; canem colis, quem verbero
Edentem vbi deprehendo fortè obsonium.

αὐτίςασις cultus Deorum.

Non stetit hìc Ægyptiorum vanitas, cùm eas res quoque, quæ sine pudore & verecundia recenseri vix possunt, Numinis loco habuerint, vt testatur Lactantius his verbis: *Num potius nos destruimus Religiones, quàm Natio Ægyptiorum? qui turpissimas bestiarum ac pecudum figuras colunt? quædam etiam pudenda dictu, tanquam Deos adorant.* Testatur idem Minutius Felix in Octauio his verbis: *Ægyptij cum plerique vobiscum, non magis Isidem, quàm cœparum acrimonias metuunt: nec Serapidem magis, quàm strepitus per pudenda corporis expressos extimescunt.* Astipulatur huic Origines: *Taceo nunc,* inquit, *eos Ægyptios, qui venerantur ventris crepitus, ad quorum imitationem, si quis philosophatur, seruando ritus patrios, ridiculus philosophus erit, faciens quæ philosophum non decent.* Meminit quoque ridiculæ huius latriæ S. Hieronymus his verbis: *Vt taceam de formidoloso, & horribili cœpe, & crepitu ventris inflati, quæ Pelusiaca religio est.* Cuius quidem olidæ religionis aliam causam non reperio, nisi vanam superstitionem & obseruantiam Ægyptijs quasi innatam. Dùm enim panico quodam Deorum metu perculsi, nihil non in humanis actionibus ominosum putarent; mirum non est, eo dementiæ eos deuenisse, vt indecoris huiusmodi strepitibus nonnihil diuinum inesse existimârint. Accedebat frequens dæmonum illusio, qui oraculis,

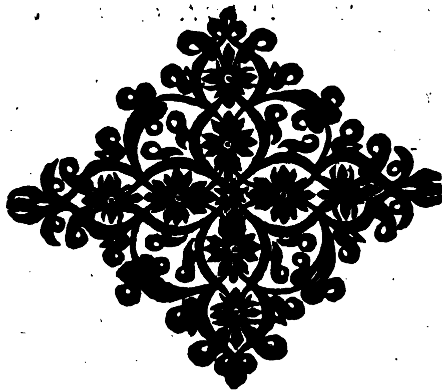
Res pudendas Numini loco habent.

Lactantius.

Minutius Felix.

culis, ſimulachriſque ſe inſinuantes, conſulentibus reſponſa non ex ore, ſed ex ventre promebant; de quo Iſaias c. 29. conqueri videtur, dùm dicit: *Et Ægyptij ſciſcitabuntur Idola, & apud Magos, Pythones, & Gnoſtas.* Vbi loco (Pythones, & Gnoſtas) habetur אובות וידעונים Oboth vaidgonim; Oboth autem idem ſignificat ac vtres, ita Iob 32. *Ecce venter meus eſt, ſicut vinum non apertum, ſicuti* oboth, id eſt, *vtres noui, ita rumpetur.* Ex quo nonnulli non leui cõiectura arbitrantur, Pythones ab vtribus dictos, quod qui tali ſpiritu afflati eſſent, ore clauſo ex ventre, perindè acſi ex vtre ſeu lagenula reſponſa ſua depromerent: non incongruè; indè enim à Græcis ἐγγαστρίμυθοι, quaſi diceres ventriloquos, appellati ſunt. Eſt enim fallaciſſimorum immundorumq; ſpirituũ propriũ, humano generi impuriſſimis actionibus illudere, id eſt è pudendis corporis partibus reſponſa dare. Quod ſuperſtitioſæ & imperitæ genti, dùm neſcio quid ſacrum videbatur: mirùm non eſt, & crepitus inter diuini cultus ritus ab Ægyptijs ſummâ quâdam animi ſtoliditate repoſitos fuiſſe. Sed præſtat has ſordes alto ſupprimere ſilentio, quàm fœtore eorũ abominando teneris mentibus nauſeam concitando, officere. Qui plura de his & ſimilibus, potiſſimùm tamen de cura maxima, quam in beſtijs alendis ſeruabant, deſideret, conſulat Diodorum, & Plutarchum, qui fuſè eas, eorumque alendorum, colendorum, ſepeliendorumque rationem deſcribunt.

Quid Python & ἐγγαστρίμυθος.

SYN-

SYNTAGMA IV.

QVOD DICITVR

ΠΑΝΘΕΩΝ HEBRAEORVM,

SIVE

De Dijs, varijsque Hebræorum, Syrorum, Chaldæorum, Babyloniorum, Persarum, Samaritanorum, Arabum, aliarumque Aegypto vicinarum gentium idolis, lucis, aris, sacrificijs, ac cœrimonijs.

CAPVT I.

De Idolis Hebræorum, siue de falsorum Numinum cultu, ab Aegyptijs ad Hebræos propagato.

VANDOQVIDEM in præcedentibus Capitibus de Origine, & diuersitate Deorum, de sacrificijs deniq; atq; falsorum Numinum cultu Ægyptijs vsitato fusè tractatum est, operæpretium me facturum existimaui, si hoc loco stylum ad antiqua Hebræorum idola, eorumque originem conuerterem; cùm enim, teste Clemente, Hebræorum mysteria, ritus, cœrimoniæ, cœteraque sacramenta quam simillima sint Ægyptiorum mysterijs; Ægyptij quoque plurima ab Hebræis, sicuti hi ab illis mutuata, reciproci iuris fecerint. Hinc futurum speramus, vt ex huiusmodi mysteriorum vtrique populo communium comparatione, Oedipus hìc noster illuminatus, maiora indies in indagandis Ægyptiorum arcanis incrementa sit capturus. *Clemens Alex. l. 5. Stromat.*

Notandum itaque duo fuisse hominum genera, quorum studio & & machinatione idololatria Ægyptiorum ad Hebræos deuenerit. Primi generis fuit reproba illa Chami progenies, de qua in præcedentibus capitibus varijs locis dictum est; vti & Israëlitæ, qui inter Ægyptios commorabantur, superstitiosâ eorum doctrinâ infecti. Secundi generis fuerunt Salominis pellices, mulieres alienigenæ maximè Ægyptiæ, quarum blanditijs & doloso amore sacræ literæ, aiunt, irretitum Salomonem, fana, aras, lucos exstruxisse; idola queîs adoleret, erexisse. Cuius prauo exemplo seducti cœteri successores eius Reges Israël, si paucos exceperis, omnes huic improbo cultui adhæsere, vt in sequentibus de Ieroboamo, Achabo, Manasse, alijsque ostendetur. Sed ad Archidololatras reuertimur. *Chami progenies & Concubinæ Salomonis Ægyptias superstitiones Hebræos docuère.* *4. Reg. 23.*

Cham itaque, Misraim, Chus cum filijs suis Nimbrod, Canaam, & Zaba, vti primi fuerunt Ægypti incolæ; sic primi quoque omnis superstitionis, ac idololatricæ impietatis extitêre Authores; quorum improbis *Cham primus idololatriæ post diluuium inuentor.*

bis moribus, prauisque disciplinis imbuti Ægyptij, successu temporum, tùm aliàs sibi vicinas gentes, tùm vel maximè Hebræos, quibus cum ducentis penè annis morabantur, instituti sui habuêre sectatores; neque difficilè fuit carnali populo, ac sensuum voluptatibus immerso, ea amplexari dogmata, quorum ope ad totius felicitatis apicem se peruenturos sperabant. Accedit, tranquillam illam, pacificam, ac denique fortunatissimam Ægyptiorum vitam, quam indefesso idolorum cultui, sacrificijs alijsque impijs artibus ceù vnicæ causæ acceptam ferebant; in animis hominum maleferiatorum, magnum pondus habuisse. Quod vel ex hoc vnico manifestum esse potest; cùm Ægyptiacâ hâc felicitate, ac famâ rerum memorabilium exciti non Hebræi tantùm, sed & Persæ, Arabes, Phœnices, Syri, Babylonij, Græci, eo animo in Ægyptum sese contulerint, vt mirifica illa disciplinarum sacerdotalium cognitione imbuti, earumque ope arcanorum Isiacorum facti participes, eam quoque, quam, Ægyptij felicitatem consequerentur.

Israëlitæ primi cultu Ægyptiaco infecti.

Erat moris in Ægypto, varijs contra malorum incursus vti phylacterijs; horum itaque vsu, cum Hebræi aduerterent, securam Ægyptios vitam ducere; & ipsi vt hanc securitatem consequerentur, animum inceperunt adijcere ad superstitiosas illas imaginum sculpturas, quas sub certo siderum positu, ex varia materia, astris conueniente, confectas, in collo, manibus, cingulis continuò portabant. Iterum Ægyptij terrenorum bonorum, quâ fruebantur, abundantiam, sedulo Apidis cultui ascribebant; hinc Israëlitæ in deserto commorantes squalido, & aquarum penuria laborante, cum cœpæ, allia, ollæ carnium, similiaque carnalium hominum oblectamenta deessent; memores Ægyptiacæ felicitatis, & ipsi Apidem erexerunt, sperantes futurum, vt eius assiduô cultu, dictæ terræ bona consequerentur. Hinc quoque Portatiles illi Dij, quos Theraphim appellant, ac sexcenta alia idolorum monstra, de quibus in sequentibus tractabimus, emersisse videntur; quæ quidem breui tempore eos in electa gente fecerunt progressus, vt illuminatissimus Doctor dubitantium R. Moses, dictus Rambam, cùm hanc gentis suæ ad gentilium ritus propensionem considerasset, legem non alia de causa Moysi datam luculenter demonstret, nisi ad impias Ægyptiorum consuetudines ab Hebræis imbibitos, salutari lege abolendos.

Phylacteria Israelitarum ab Ægypto.

Hebræi in omnibus Ægyptios imitati sunt.

Apis in deserto cultus.

Theraphim Laban.

Verùm quandoquidem citati Doctoris verba ingens hieroglyphicis rebus lumen adferre possunt, visum fuit hìc ea ad longum per partes tamen producere; cùm non tantùm ea, quæ in præcedentibus diximus, confirment; sed & dicenda imposterum veluti in Synopsi quadam fideliter & eruditè exhibeant. Verba eius sunt ex libro manuscripto Hebraico, quem מוֹרֵה נְבוּכִים hoc est, Doctorem dubitantium appellant, desumpta. Rambam in more nebuchim l. 3. c. 3.

R. Mos. Ægypt. Ben Maymon seu Rambam l. 3. c. 3. more nebuchim.

המצוות אשר כלל אותם זה הכלל השני הם מצוות אשר ספרנום בהלכות ע"ז ומבואר
הוא שהם כלם להציל מטעות ע"ז ומדעות אחרות בלתי אמתיות ותתגלגלו עם ע"ז
במעונן ומנחש ומכשף :

Præcepta, inquit, *quæ co[n]tinet pars secunda, sunt omnia illa præcepta, quæ respi-*

respiciunt idololatriam. Notum est autem, quod ratio & causa omnium talium præceptorum est euadere errores idololatriæ, aliasq; fallaces opiniones, & iniqua dogmata; & continentur inter ista præcepta de augurio, de diuinatione, & de arte magica, & de omnibus alijs similibus.

Præcepta à Moyse præscripta contra idololatriam Ægyptiorum.

His itaque præmissis Rambam in hunc modum sua verba prosequitur:

Rambam.

וכשתקרא כל הספרים אשר זכרתי לך יתבאר לך שהכשוף אשר תשמע אותו הוא
פעולות שהיו עושין אותם הצאבאי הכשדיים והכלדיים ויותר היה בכנענים ובמצרים
היו מביאים לחשוב בהם או היו חושבים שהם יעשו מעשים נפלאים במציאות אם לאיש
אחד או לאנשי מדינה :

Cùm verò, inquit, *legeris omnes libros, quos commemoraui tibi; explicabunt illi tibi; quod ars Magica, de qua audiuisti, quam colebant, Zabæi, Casdijm siue Babilonij, Chaldæi, & plura adhuc eorum operum erant apud Cananæos, & Ægyptios, quibus decipiebant alios ipsi decepti, & putabant, quod in illius virtute opera miranda patrarent, in esse vel aliter homini, vel hominibus alicuius ciuitatis.* Ex quibus primò patet, Zabæos, qui sunt ex progenie Tsaba filij Cus, Ægypto vicinas gentes, vti & Chaldæos, Babylonios, Chananæos, pleraque dogmata ab Ægyptijs primis hausisse; quod indicatur clarè hisce verbis; plura operum erant apud Aegyptios, quibus decipiebant alios, & quibus mirabilia se facere posse arbitrabantur. His itaque propositis Rambam discursum suum sic prosequitur.

Ars magica Zabæorum.

Rambam.

ודע שכוונת התורה כלה וקטבה אשר עליו תסוב הוא הסרת ע"ז ומחות זכרה ושלא
יחשב בכוכב מן הכוכבים שהוא מזיק או מועיל בדבר מאלה הענינים במצאים לבני
אדם שזה הוא המביא לעבודם התחייב בהכרח שיהרג כל מכשף כי מכשף הוא עובד
ע"ז בלא ספק אמנם התנת ברובם שעשום הנשים ע"מ מכשפה לא תחיה ועוד לחמלת
בני אדם בטבע להרוג הנשים ולזה באר גם כן בע"ז לבד איש או אשה וכפל ואמר את
האיש או את האשה מה שלא בא כמו זה לא בחילול שבת ולא בזולתו וסבת זה רוב
החמלה עליהם בטבע וכאשר היו המכשפים חושבים בשופיהם שהם עושים מעשה
ושהם בפעולות ההם מגרשות החיות הרעות מן העיירות כאריות והנחשים וכיוצא בהן
ויחשבו גם כן שהם בכשופיהם ירחו מיני נזקין מצמח האדמה כמה שנמצא להם
פעולות יהרגו התולעת מן הכרמים עד שלא יפסידם וכבר האריכו בהריגת תולעת
הכרמים ר"ל הצבאה ודרכי האמורי הנזכרים בספר העבודה נוכטיה :

Scito igitur, quod intentio legis totius, & columna, super quam posita est, fuerit, euellere idololatriam & destruere: vt si credatur, quod aliqua de stellis nocet & officit, in aliqua istarum rerum, quæ inueniuntur in singularibus hominum; & quoniam illa opinio inducit homines ad seruitium illorum; secutum est necessariò, quod occideretur omnis magus, quia talis seruit Idolis sine dubio; quamuis eius seruitium fit in vsu aliarum rerum extranearum, & separatarum à via seruitij gentium respectu idolorum; & quoniam illa in pluribus talium operum non admittebantur ad faciendum ea, nisi mulieres, idcircò dixit, Magam non patieris viuere: quamuis in natura hominum inueniatur pietas, vt non occidant mulieres, & propter hoc in ratione idololatriæ fecit mentionem de viro, & de fœmina. Et iterum dixit, Virum & mulierem. Non est autem tale dictum aliquid in violatione Sabbathi, nec in alijs prohibitionibus præterquam in ista. Et intentio fuit propter pietatem hominibus naturaliter insitam respectu mulierum. Et quoniam

Astrologia Ægyptiorum.

Magi

Falsa opinio Magorum de vi suæ artis.

Magi putant, quod ars magica potentiam habet, ad exterminanda nociua animalia de ciuitatibus, sicut serpentes & scorpiones, & alia huiusmodi; & putant quod magica prohibeant genera damnorum, quæ plantis accidunt; sicut inueniuntur opera, per quæ credunt se grandinem repellere, & alia opera ad occidendos vermes vinearum; & multa dixit gens Tsabæorum Ægyptiorumque, & interfectionem vermium vinearum per vias Amorrhæi, de quibus fit mentio in libro de seruitio Ægyptiaco. Et similiter putant, se habere opera, per quæ prohiberi possit casus foliorum, nucum, & aliarum arborum; & propter hæc omnia nota, dixit in verbis firmationis legis. Si ambulaueritis in seruitio idolorum, & in operibus magicis, de quibus putatis, quod remouebuntur à vobis damna, propter ipsa, occasiones accidunt vobis & damna, sicut dictum est. Immittam vobis bestias agri, & nocebunt vobis &c. Summa igitur istius rationis est, quod omnia, quæ facere putant idololatræ ad confirmandum seruitium suum, per illa effugere possint damna; vt inducant homines in hanc incredulitatem; illa sunt, de quibus fecit mentionem in verbis firmationis, quia in faciendo talia seruitia, deficient prædictæ vtilitates. Ostensum itaque tibi, quæ fuerit intentio legis in proponendis benedictionibus & maledictionibus, quæ continentur in verbis confirmationis in istis particularibus separatis, & non in alijs, & intellige mensuram huius vtilitatis magnæ; eodemq; modo, vt elongaret homines ab omni opere magico, prohibuit omnia, quæ pertinebant ad magicam artem, etiam illa, quæ dependent à cultura terræ, & de scientia eius, scilicet omnia, quæ dicunt esse vtilia in hoc, quæ non cadunt in considerationem naturalem; sed sunt consueta secundùm considerationem illorum in vsu talium rerum; & idcircò dictum est in lege: Non ambulabitis in ritu gentium, & consuetudinibus earum, quæ vocauerunt sapientes vias Amorrhæi, quæ sunt rami artis magicæ, quæ attribuuntur rebus Astronomicis necessariò, & quasi per quendam circuitum procuratur honor stellarum, & seruitus earum. Dixerunt etiam sapientes palàm, quod omnia medicinalia, non hæsitabimus in illis per vias Amorrhæi. Item omnia, quæ consideratio naturalis exigit, sunt licita, & alia sunt prohibita; secundùm quod dictum est, Arbor cuius fructus cadit, oneretur lapidibus, & vngatur tinctura. Sapiens autem considerans istud opus dixit: Bonum est vt oneretur lapidibus, & virtus eius debilitetur: sed quare vngetur tinctura? patet igitur, quod si tingatur tinctura rubea dicta Arabicè Almagra, vel cum aliquo simili, cuius causam non apprehendit ratio; prohibitum est fieri per vias Amorrhæi. Similiter dixerunt de abortiuo, vbi sepeliatur: & dixerunt, non suspendetur in arbore, nec sepelietur in biuio, quia illud est de vijs Amorrhæi. Non videatur tibi contrarium, quod videbatur licere, sicut clauum in latibulo suspendi; quoniam in tempore illo putabant, quod per viam experimenti fiebat hoc, & intellexerunt, quod talia erant medicinalia, vsique sunt herba quædam, quam suspendebant de ceruice dementis, & vocatur Femura, & dabant stercus caninum in potum laborantibus scrophulis, & subfumigabant cum aceto, & cum alia medicina, quæ vocatur Martesica, in infirmitate genuum vehementi: quorum omnium vtilitatem experti erant; licèt ratio causam non apprehendat: & idcircò licita fuerunt nomine medicinæ.

Liber de seruitute Ægyptiorum.

Intentio legis diuinæ.

Medicinblia Amorrhæorũ

Magicæ superstitiones.

Legis præcepta opposita legibus Ægyptiorum.

Ex quibus omnibus liquet, totam legem Hebræorum fuisse quasi parallelam legibus improbis gentilium, eisque veluti è diametro oppositam,

tam, intentionemque legis fuiſſe primariò ad idololatriam diſperdendam, & ad delendum nomen eius, omniumque rerum pertinentium ad eam; & quicquid inducit ad aliquod opus eorum, ſicuti אב Ob, & ידעון Ideon, & traducere filios per ignem, & magum, & augurem, & diuinum, & requirentem mortuos, & prohibuiſſe generali præcepto aſſimilari operibus eorum; in tantum, vt ne veſtibus quidem aut cibis, aut coloribus conſimilibus veſtimentis Aegyptiorum, vterentur; quod citato loco teſtatur Rambam dicens:

Rambam.

והנה ביארנו בחבורנו הגדול שהקפת פאת ראש ופאת זקן אסור מפני שהוא תקון כומרי ע"ז והיא הסבה גם כן לאסור השעטנז כי כן היה תקון הכומרים גם כן היו מקבצים בין הצמח ובעלי חיים בלבוש אחד והיה חותם אחד בין המוצאים בידו תמצא זה כתוב בספריהם והיא הסבה גם כן באמורו לא יהיה כלי גבר על אשה ולא ילבש וג' ותמצאהו בספר קנטיר יצוה שילבש האיש בגד אשה צבוע שיעמד בכוכב נוגה ותלבש האשה השריון וכלי בעמרת למאדים ובו גם כן אצלי סבה אחרת והוא שזה הפועל מעורר התאוות ומביא לידי זנות

Cur barba raſa in ſacra ſcriptura prohibita.

Nunc igitur, inquit, *audi mirabilia noſtra magna, quoniam raſio comæ & barbæ prohibita eſt; quia ſeruus idolorum apud Ægyptios ſic ſolebat incedere. Eâdem quoque ratione in prohibitione fuit; ne quis induat veſtem de lino vel lana, vel contextum, quia tali veſte vtebantur ſeniores idolorum; qui coniungebant in veſtibus ſuis de plantis & animalibus; & faciebant ſignum in manu ſua de aliqua ſpecie metallorum; & hoc eſt ſcriptum in libris eorum. Illud autem eſt propter quod dicit; non accipiet mulier arma viri, neque vir induatur veſte muliebri. Inuenies autem in libro artis magicæ ſeu abſconditorum, quæ compoſuit Centir; quia dicitur ibi, vt vir induatur veſte muliebri picta, cùm ſteterit coram ſtella, quæ vocatur Venus, & mulier aſſumet loricam & arma bellica, cùm ſteterit coram ſtella, quæ dicitur Mars. Eſt etiam hic alia ratio, quoniam opus illud ſuſcitat concupiſcentiam, & inducit genera fornicationum.*

Centir author Arabs libro artis magicæ.

Atque hactenus Rambam. Cui Abenephius Arabs ita conſentit, vt huiuſmodi antiquorum Aegyptiorum opiniones ex vno Authore collegiſſe videantur. Nam & ipſe oſtendit fusè Ægyptiorum ſacras diſciplinas apud Hebræos manſiſſe, ac proinde ne totam gentem, hæc falſa Ægyptiorum religio inficeret; Legem à Deo datam, quâ ſuperſtitioſi Hebræorum animi in nimia proſecutione cultus externi cohiberentur. Verùm quandoquidem eius animaduerſiones dignæ ſunt, vt ſedulò expendantur; eas hîc adducere voluimus, & ſimul monſtrare, quanti in Arabum, & Hebræorum monumentis adhuc lateant theſauri, Latinis incogniti, quantumque ea conducant, ad quamuis reconditarum rerum explorationem; ſic itaque dicit Arabicè:

Abeneph. l. de myſterijs Aegyptiorum.

نبتدي بشرح تعليم الحكيما مصر التي معرفتها مهمة لكل من يريد ويرغب الحكمة الفلسفا مصر وتعلم لان من اخل عبادة الاصنام للحكيما مصر تمنعنا وايضا كل عبادة الاصنام والشحر ومن الاحكام بالغايب وايضا الجميع العبادة الرد به التي تجوز وعوض ذلك تامرنا اننا نعتقد ونعبد ونوقر الاله الواحد ولاجل ذلك يامرنا في الوصية الاولى ان لانسجد لاله غيرة لان كثيرين من اسرائيل خطوا مع مجوسين وغير المومنين في مصر بسجودهم للخليقه دون الخالق وخطوا ايضا مع المنجمين والسا

حرون

حرون الذين يعبدون الشيطان كالهم

Incipimus iam explicationem doctrinæ ſapientum Ægypti, cuius cognitio neceſſaria eſt omni philoſophorum Ægyptiorum ſapientiam ſcire exoptanti. Scias itaque quod ob idololatriam ſapientum Ægypti, Deus lege data prohibuit omnem ſeruitutem alienam & magiam & diuinatorias, queis occultæ res diſcernuntur; omnem denique cultum improbum & illicitum; & loco illius præcepit nobis, vt confiteremur & ſeruiremus ei, & honoraremus Deum vnicum, & propter hoc mandauit nobis in primo præcepto, ne adoraremus Deum præter ipſum; quoniam multi ex Iſraël peccarunt, & præuaricati ſunt cum Gentilibus & Paganis Ægyptijs adorando pro Creatore creaturam, præuaricati quoque ſunt in improbarum artium exercitio, cum Magis, Ariolis, alijſque diuinatoribus, qui ſeruiunt Dæmoni ſicut Deo eorum; Et ideò tota lex opponitur erroribus antiquorum. Nam notum eſt, quòd Ægyptij ſolebant imagines extruere, & idola diſponere in montibus excelſis. Et ad orientem conuerſi ea adorare, maximè verò Solis ſimulachrum; ideò lex abrogat excelſa, & conuerſionem verſus orientem, & ideò dicunt Sapientes gloria in occidente eſt. Iterum Ægyptij ſolebant in ſumma veneratione habere boues, arietes, hircos, & ea animalia occidere grauiſſimum piaculum arbitrabantur. Hebræos verò, vt ab hoc ritu auerterentur, lex contrarium docuit; immolationem nempè boum, arietum, hircorum. Prætereà illi Solem, Lunam, Stellas, planetas veluti Numina colebant. At lex Iſraëlitica docuit non ſcandalizari in aſpectu ſiderum, & militia cœli. Porrò in ſacrificijs Ægypti ſacerdotes fermento & melle vtebantur, ſalem verò, quem Typhonis ſpumam dicebant, abominabantur. Verùm lex fermento & melle neglecto in ſacrificijs ſalem adhibebat. Erat denique frequens in Ægypto vſus phylacteriorum varijs imaginibus inſignitorum, queis ſe fortunatos futuros eſſe credebant; queis adiungebant ſtatiunculas quaſdam, quas auertentes nuncupabant; quas nunc in collo, pectore, manibus portare, nunc in angulis domuum, alijſque locis veluti cuſtodes eorum collocare ſolebant. Quos vſus omnes, lex in Thephilin & Mezuzoth & Totaphot conuertit; quæ quidem nihil aliud erant, quàm coria ex mundo animali, in quibus verba Dei legis ſeruandæ continuam memoriam ſuadentis & præcipientis ſcribebantur, ponebanturque ſuper frontem, & brachia, & poſtes portarum. Vides igitur quo modo ex occaſione variorũ rituum Ægyptiorũ, quæ iam totum orientẽ occupabant; lex eos prohibens reſultarit.

Hebræorum lex prorſus contraria legi Aegyptiorum

Statuæ Ægyptiacæ portatiles.

Frontalia Hebræorum.

Atque huculque Abbenephi, quæ ita propè ad illa, quæ ſuprà ex Moſe Ægyptio adduximus, accedunt; vt penè eadem dicas; vndè colligo hoſcè duos Authores, hæc de antiquis Ægyptiorum conſuetudinibus ex iiſdem Authoribus Arabicis, qui tùm temporis ob antiquitatem eorum in ſumma æſtimatione erant, deſumpſiſſe; crebrò enim ab vtroque liber Centir, de Magia Ægyptiorum, & Mauri cuiuſdam Arabis de ſeruitio Ægyptiaco, & Ezechias denique de medicaminibus eorum, citantur. Sed hæc alibi maiori ſtudio diſcutiemus. Qui verò plura de huiuſmodi modò recenſitis ritibus Hebræorum, & Ægyptiorum deſiderat, Thoſaphta Thalmudica, R. Sampſonem, R. Eliam Miſrachi, Iudam Tibonidem. Gedaliæ Catenam Cabaliſticam, aliosq; Commentatores Hebræos, quos infrà citabimus, conſulat, in ijs enim omnia, quæ ſuprà diximus, confirmata reperiet.

CAPVT II.

De particularibus Idolis Hebræorum, & de comparatione eorum cum Idolis Ægyptiorum, à quibus primùm ea dimanarunt.

De cultu Ignis.

CVm nihil in hoc mundo cœlestibus istis ignibus, Soli, Lunæ, Stellis, igne nostro elementari similius sit, vtpotè, quem ignis solaris omnibus in rebus sparsim latentis particulam antiqui crederent; mirùm sanè non est, eum ab omnibus Orientalibus tantô studiô, curâ atque solitudine cultum esse. Fuerunt autem huius cultus Authores primi Misraim, & Chus Chami filij; quorum hic per filium Nembrod eum ad Babylonios, Assyrios, Phœnices; ille per posteros ad Ægyptios, Persas, Arabes, Lybios primus perduxit. Inter cœteras autem gentes post Ægyptios, ignem à Chaldæis & Persis maximè cultum; testatur de illis quidem historia Canopi superius ex Ruffino, & Suida relata. De his verò Agathias, qui ignem maximum Persarum Deum fuisse asserit, eumqu à Zoroastre, quem nos suprà cum Mithra, (i u Misraim, & Osiride confudimus, introductum primùm; à Perseo verò propagatum esse demonstrat, cui astipulatur Georgius Monachus:

Chus & Misraim primi cultores ignis

Agathias l. 2. hist.

Ἐδίδαξε Πέρσας αὐτοὺς καὶ τὴν μυσαρὰν τελετὴν, καὶ μαγείαν τῆς λεγομένης Μεδούσης, ἐφ᾽ ᾗ καὶ πῦρ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ κατῆλθεν, ἐν τῇ Περσίδι, ἐξ οὗ καὶ ἀνάψας, καὶ κτίσας ἱερὸν ἔθηκεν αὐτὸ ἐν αὐτῷ, καλέσας τὸν ναὸν πυρὸς ἀθανάτου, καταστήσας δ᾽ ἄνδρας εὐλαβεῖς διακονεῖν αὐτῷ καὶ φυλάττειν ἐκάλωσε (legendum puto ἐκάλεσε vel ἐκάλεσε) τοὺς μάγους, ὅπερ ἕως ἄρτι ἐν πολλῇ τιμῇ ἔχοντες οἱ Πέρσαι, πυρολατρεῦσι. Id est: *Docuit Perseus ipsos Persas execrandas cærimonias & magiam, quæ dicitur Medusæ, quo regnante ignis in Perside cœlo delapsus, ex quo alium ignem accendens, & fanum extruens in eo reposuit, vocauitque templum ignis immortalis, & constituens viros prudentes, vt seruirent, seruarentque ignem, Magos eos appellauit, quos ritus in multa dignatione habentes Persæ colunt ignem.* Hæc ijsdem penè verbis Cedrenus de Perside memorat, quamuis Diodorus Siculus ea Vulcano attribuat; vt vt sit, Persas magicis sacris, & ignis cultu imbuisse Zoroastrum (siue is Cham fuerit, siue Misraim, siue Nembrod, quos hoc idem nomen vsurpasse diximus) in præcedente Syntagmate ostensum est, à quibus Perseus edoctus, nouas ignis colendi rationes, teste Tzeze, adinueniens Iopoli, & in omni reliqua ditione constituit ignem vt Deum, de cœlo lapsum colere, Magos ignis sacerdotes vocans. Vnde Persæ & Magi cœteris elementis ignem anteponunt, eo vtentes ad Mithræ cœrimonias, tùm quia Solem (Mithram) ignium Ducem, ac luminum parentem; tùm quia, Niceta teste, Mithram ipsum, ignis quasi genem esse perhibebant. Erat igitur ignis in cultu summo Persis & Babylonijs, quin & ipsi etiam plebeculæ, vt patet ex eleganti & salso illo epigrammate, vbi Persa quidam plebeius libentiùs se vitam, quàm ignem violaturum ostendit;

Georgius Monachus.

Cedrenus.

Diodorus l. 1. c. 1.

Ioannes Tzetzes chil. 1. c. 67.

Antholog. l. 3.

- - - - - - πῦρ δὲ μήτηρ·
Ἠ μὴν τοῦ χάλκεου πικρότερον θανάτου.

Hinc non Solem duntaxat (quem μύθρον seu candescentē lapidē dicebant) & ignem hunc elementarem, sed & quicquid ignis speciem præseferebat, colebant, Eustathio, πάντα πυρώδη σεβομένους Πέρσας, asserente. Quam ob causam Pyropo quoque quasi flammas emittenti, vti Strabo notat, honorem habebant; quem & ab Ægyptijs, ad igneam Solis naturam indicandam, obeliscis & pyramidibus ideò impositum, alibi probabitur; imò eò superstitionis deuenêre, vt nihil denegaretur ijs, qui ignem in fluuium detulissent, & ni voti compotes fierent, ignem se mersuros in aquam, minarentur, vti Plutarchus meminit. Non autem à plebecula tantùm, sed maximè à Regibus colebatur ignis in ædibus ad eam rem sanctè comparatis; idque quotidiè, ait Theodoretus; quem & τὸ πῦρ ἄσβεστον vocat; sicuti templa ipsa πυρεῖα, in quibus Procopius ait, eum ad diuinationes seruabant, ab eo, non secùs ac à Vesta & Iano sacra omnia Romani, auspicantes. Strabo: Ὅτω δὲ αὖ θύσωσι θεῷ, πρώτῳ τῷ πυρὶ εὔχονται. *Primò*, inquit, *igni vota nuncupabant, eumq́; deprecabantur*. Maximus Tyrius quoque notat quoties sacrificabant igni, *igni pabulum adferentes dicebant, Ignis Domine, comede*. Θύουσι πέρσαι τῷ πυρὶ ἐπιφορῶντες αὐτῷ τὴν πυρὸς τροφὴν ἐπιλέγοντες, πῦρ δέσποτα ἔσθιε. Hunc tantò honore afficiebant, vt eum flatu suscitare, aut cadaueribus, alijsque immundis rebus iniectis polluere, teste Strabone, & Laertio, delictum crederent non nisi morte piandum. Omnem igitur ignis cultum à Chami progenie maximè à Chus profluxisse, ait Gregorius Turonensis, verba eius sunt. *Primogenitus Chami fuit Chus. Hic totius artis magicæ imbuente Diabolo, & primus idololatriæ repertor, primusq́; statunculam adorandam statuit; Stellas & ignem de cœlo labi magicis artibus mentiebatur. Is ad Persas cùm transijsset, ob id vocatus est Zoroaster, & stellam viuentem interpretantur.* Cui congruit id, quod Clemens libro 4. recognitionum tradit; *Persas genus suum ducere ab vno ex filijs Cham, qui Mesraim dicebatur, quem post obitum Zoroastrem, id est, viuum sidus appellarunt.* Ex quibus apparet, quod & vbique pasśim in hoc opere insinuamus; Filios & Nepotes Chami à parentis nomine, ob similitudinem actionum, morum, siderumque, ignisq; cultum institutum, Zoroastres vocatos; quam æquiuocationem nominum si benè expenderis, difficile non erit, multa loca historiarum dissona, aptè inter se conciliare. A tribus itaque hiscè Magis Chamo, Misraim, Chus, sicuti astrorum, ita ignis quoque cultus per vniuersum orbem propagatus est. Ac primò quidem Misraim à Chamo doctus, in omnes regiones Ægypto vicinas, marisque insulas per filios suos Ludim, Laabim, Anamim, Phetresin eum disseminauit. Nembrod verò filius Chus cùm Chanano, eum in Babyloniam, Assyriam, Phœniciam inuexit primus, qui clarissimus Astronomus, cùm vouisset, aptassetque igne de cœlo tangi, præcepit Persis, vt ossa sua post exustionem legerent, seruarent, & colerent, pollicitus Regnum Persis ereptum non iri, quamdiù ossa sua colerent. Cùm igitur fulmine Zoroastres in cineres redactus esset, reliquias eius Persæ coluerunt, quibus neglectis imperio exciderunt; quam historiam ijsdem

penè

Eustath. in Dionys. de situ Orbis.

Plutarchus.

Theodoretus l. 5. hist. eccl.

Strabo l. 15.
Max. Tyrius 36. serm.

Greg. Turon.
Ignis cultus à Chamo.

Clemens Alexand.

Ignis cultores.

pene verbis Cedrenus recitat; non desunt tamen, qui hunc Zoroastrem multò posteriorem fuisse volunt Nimbrodo. Cedrenus enim originem eius non ex ipso Belo, quem nos eundem cum Nimbrodo facimus, sed ex eius genere deducit. Verùm cùm hæ omnes difficultates ex malè intellecta nominum æquiuocatione ortæ sint, ijs longiùs inhærere nolumus; hoc vnicum certum est, Nimbrodum ignis cultui maximè deditum fuisse, eoque non suam tantùm, sed etiam Semi progeniem, vti Nachor, Seruch, aliosque infecisse; quem Cyrillus Arbelum quoque vocans, primum, ait, in Assyria regnasse, & hominum primùm à cœteris imperij sui cultoribus Numinis existimationem venatum, in eiusque cultu Assyrios, finitimasq; gentes perseuerasse; Nini patrem fuisse, & Belum vulgò appellatum. Constantinus Manasses in Polit: eum Belum quoque vocans, fortem & & robustum gygantem tempore Abrahami vixisse asserit. Vndè plerique Hebræorum Doctores autumant, Abrahamum de Vr Chaldæorum, quæ ignis ciuitas erat; ideò à Deo ereptum, quòd cùm ignem adorare nollet, à Chaldæis in ignem coniectus sit. Cui D. Hieronymus subscribit libro quæstionum in Genesin. Verùm non erit, opinor, lectori molestum, si Iudæorum traditionem, cuius meminit D. Hieronymus, ex antiquissimis Iudæorum monumentis seruatam illustremus. R. Salomon Iarki ex antiquo Commentario refert. Tharam Abrahæ filio suo coram Nembrod succensuisse, quod ipsius idola confregisset, atque adeò in igneam fornacem immissum fuisse, quæ confirmat Moses Gerundensis eodem loco. R. Chaia filius Adda aliter hanc historiam refert; *Mulierem, inquit, offendit Abrahamus paropsidem manu tenentem. Cùm autem ipsum interrogaret mulier, an munus aliquod Dijs offerre vellet? baculum accepit, mulierisq; quæ secum habebat idola confregit; & baculum proiecit: Pater autem superueniens, quid hoc rei sit, percontatur. Respondit Abraham, an litare vellet, ipsum interrogasse, atq; eò quod prius comedere se vella dixisset, iurgia orta esse, quibus ingrauescentibus, ista confregisse. Verùm pater, rem aliter se habere, conuitiaq; multa in Nembrodum audita fuisse. Lite autem ad Nembrodum Regem Babel deducta, Abraham an ignem adorare iussit:*

Cedrenus.

Nimbrodus ignis cultui addictus.

Constantinus Manasses.

Hieron. l.q. in Genes.

R. Salomon Iarchi in Gen. 11. v. 28.

אמר ליה אברהם ונסגוד למיא דמטפין נורא אמר נמרוד נסגוד למיא: אמר ליה אם
כן נסגוד לעננא דטעין מיא: אמר ליא נסגוד לעננא: אמר ליה אם כן נסגוד לרוחא
דמבדר עננא: אמר ליה נסגוד לרוחא: אמר ליה ונסגוד לבר אינשא דסביל רוחא:
אמר ליה מילין את משתעי: אני איני משתחוה אלא לאור הרי אני משליכך בתוכו
ובא אלוה שאת משתחוה לו ויצילך ממנו: תמן הוה הרן קאים פליג: אמר מה נפשך:
אם נצח אברהם אנא אמר מן דאברהם אנא ואם נצח נמרוד אנא אמר דנמרוד אנא:
כיון שירד אברהם לכבשן האש וניצל: אמרין ליה דמאן את: אמר להון מן דאברהם
אנא: נטלוהו והשליכוהו לאור ונחמרו בני מעיו ויצא ומת על פני תרח אביו

Rasi. R. Chaia.

Cumq; propositum ignem adorare iussisset Nembrod, regessit ei Abraham; si sic, adora igitur aquam, aquam, quæ ignem extinguit. Dixit ei Nembrod, adora aquam; si ita est, adora nubes, quæ aquas destillant. Dixit Nembrod, ergo nubes adora. Adhuc Abraham, si ita est, adorandus est ventus, qui nubes agitat & disgregat; iterum Nembrod, adora ventum. Abraham verò, si sic, multò magis adorandus homo, qui ventum intelligit. Tandem Nembrod excandescens, verba

Abraham ignem adorare noluit.

inquit, effutis. Ego solum ignem adoro, ideò iam in medium eius te præcipito, & veniat Deus, quem tu adoras, & liberet te dextera eius. Stabat ibi Aran litigans, interrogatur quid illius ferat animus? Respondit, si superat Abraham, illius ego sum; si verò Nembrod, sum Nembrodi. Postquam ingressus est Abraham fornacem ignis, & liberatus est; dicunt Aran, à cuius partibus stas? Respondit, Abraha: tum apprehendunt eum, & conijciunt in ignem, combustaq; sunt omnia viscera eius, & egrediens mortuus est in conspectu patris sui. Hucusque R. Chaia. Ex quibus patet multos ex semine Semi huic improbo ignis cultui deditos fuisse. Quæ enim ratio mouit Ægyptios, Persas, Assyrios, vt Solem & ignem de cœlo lapsum eximiè præ alijs colerent, eadem impulit eos, vt Lunæ, stellisque honorem haberent, vtilitas puto, vel voluptas, quæ ex illis ignibus in homines deriuatur, iuxta illud Corippi ad Iustinianum.

Corippus ad Iust.

Ille etiam Solis qui se subiectat amicum,
Ardua suspiciens minuentis cornua Lunæ,
Noctiuagosq; colens, astrorum consulit ignes.

Hinc omne ipsi analogum dedicabant, statuas, pyramides, obeliscos, ignis figuras, & typos erigebant; ex ijs denique cœlestibus ignibus veluti ex fonte quodam omnis non Hebræorum modò, sed & aliarum gentium idololatria emanauit. Hanc post Chami progeniem primi inter Hebræos exercuerunt, Nachor & Saruch; qui & idolorum fabricandorum rationes nouas, nouas ignis cærimonias inuenerunt; hi primi diabolicis artibus freti, statuas Solis, Lunæ, siderum, dæmonibus aduocatis, animare docuerunt; de quibus in serie huius tractatus, volente Deo, agemus.

Nachor, & Saruch pyrolatræ.

CAPVT III.

De Theraphim primis Hebræorum Idolis.

CErtè idololatriam antiquissimam esse, & à reproba Noëmi stirpe primis statim post diluuium annis in orbem introductam; tùm ea de quibus paulò ante loquebamur; tùm idola, quæ Theraphim Hebræi vocant; abundè testantur; horum idolorum nomen sacræ scripturæ authoritas primùm, vt benè notat Rupertus, memorat capite 31. Geneseos, his verbis:

Rupert. com. in Genes. c. 31.

ולבן הלך לגוז את צאנו ותגנב רחל את התרפים אשר לאביה

Abijt, inquit, *Laban ad tondendas oues, & furata est Rachel Theraphim, hoc est idola patris sui.* Quæ variè à varijs sumuntur Authoribus. Alij, vt Pererius hoc loco; Theraphim nihil aliud esse vult, quam, genericè, imagines, siue simulachra, siue figuras quascunque, & qualiumcunque rerum, siue hominum, siue Deorum, quæ idola vocantur; imagines dico & figuras qualescunque, vel per picturam, vel sculpturam, vel texturam expressas; cui fauet & paraphrasis Chaldaica, R. Onkelos, quæ loco תרפים *Theraphim*, legit צלמניא *Tsalmaniaia*, hoc est, simulachra, verba eius sunt:

Theraphim, hoc est, imago quæcunque.

Onkelos in paraph. Chaldaica.

ולבן

ולבן אזל למיגז ית עניה ונסיבת רחל ית צלמניא די לאבוהא

Et abijt Laban, vt tonderet oues, & abstulit Rachel simulachra, quæ erant patris sui. Consentit & huic Syriaca lectio:

ܘܠܒܢ ܐܙܠ ܠܡܓܙ ܥܢܗ ܘܓܢܒܬ ܪܚܝܠ ܨܠܡܐ ܕܐܒܘܗ̇ ❖

Et Laban abijt ad tondendas oues, & Rachel furata est simulachra patris sui. Græca lectio μορφώματα habet, teste S. Augustino, qui in epistola 113. ad Marcellum super voce Theraphim discurrit hiscè verbis: *Scito Theraphim ab Aquila μορφώματα interpretari, quæ nos figuras siue figurationes possumus dicere: nam primo Regum, vbi dicitur Saul misisse nuncios, vt caperent Dauidem, septuaginta sic verterunt; Et venerunt nuncij, & ecce κενοτάφια in lecto; pro Cenotaphijs in Hebræo est Theraphim, significans puluinum de Caprarum pelle consutum, qui intonsis pilis caput inuoluti in lectulo hominis mentiretur*. Apud Oseam quoque capite tertio, vbi Hebræa lectio habet בלי איפד ובלי תרפים *sine Ephod, & sine Theraphim*. Septuaginta vertunt: *sedebant filij Israël sine sacerdotio & manifestationibus*. Ex quibus apparet, hanc vocem תרפים non vbique semper eandem significationem obtinere; sed καταχρηστικῶς ad multa transferri; quod & R. Abenezra hoc loco aduertit, verba eius sunt:

S. Hieron.

1. Reg. 19.

R. Abenezra.

ולא אוכל לפרש והעד שהתרפים ששמה מיכל בת שאול במטה עד שחשבו שומרי הבית שהם דוד והפסוק שאומר אין אפוד ותרפים יש לו ב׳ פירושים האחד שאמר אין מלך ואין שר בישראל כי השם לא בחר מלך רק ממשפחת דוד אל. כן אמר בפסוק השני ובקשו את יי אלהיהם ואת דוד מלכם ואין זבח ומצבה לע״ז ואין איפוד שהיו עובדי הבעל עושים כדמות איפוד אפוד ירד. בידו איננו איפוד שעשה משה:

Non possim, inquit, explicare illa simulachra, quæ Michol filia Saul, vt inquisitores Dauidem esse crederent, ad illudendum in lecto recondidit, propriè fuisse Theraphim; iterum versus ille (non Ephod, nec Theraphim) duas habet explicationes; prima quæ explicat, non Rex nec princeps in Israel; quia Deus è familia Dauid tantùm elegit Regem; ideò dicitur in versu secundo, & quærite Dominum Deum vestrum, & Dauid Regem; & non sacrificia, nec altare, aut statuas seruitutis alienæ, neque Ephod, quia illi seruiebant Baali facientes ad similitudinem sacri Ephod, Ephod suum, & non fuit Ephod illud opus Mosis. Variè itaque sumitur in diuersis sacræ scripturæ locis, hæc vox Theraphim. Nam & apud Oseam, vt audiuimus modò, pro manifestationibus sumitur, apud Ezechielem & Zachariam, Prophetas, pro imaginibus cultus diuini. Libro verò Regum pro simulachro quouis ad alios fallendos apto, cuiusmodi est Priapus ille Hortensis apud Horatium, furum auiumque maxima formido; & Cenotaphiũ Michol, inane scilicet quoddam terriculamentũ, hominem sepultum, aut ad sepeliendum tnmulo impositum referens, vti Pierius vult. Theraphim verò Labani, quæ Rachelem patri furatam sacra pagina commemorat, propriè significant idola diuinis honoribus affecta, vel potiùs ipsos Deos, quos Laban ab Ægyptijs, & Babylonijs edoctus colebat, vti ex citati capitis Geneseos versiculo trigesimo apparet, in quo Laban de sublatis Theraphim Iacobum increpans: *Quare, inquit, furatus es Deos meos?* Quæ verba in lectione seu versione Copta seu Aegyptiaca, magnam energiam obtinent. Verba Copta hic adscribenda duximus

Theraphim varia significant.

ximus

ximus ex Pentateucho Aegyptiaco, qui in Bibliotheca Vaticana conseruatur, decerpta, vbi sic habetur; ⲉⲑⲃⲉⲟⲩⲁⲕⲕⲱⲗⲡ ⲛ̀ⲛⲁⲛⲟⲩϯ. *Quare furatus es maximos Deorum meorum*. Sunt enim in lingua Copta seu Aegyptiaca ⲫϯ & ⲛⲓⲛⲟⲩϯ essentialia Dei nomina, quibus maxima quæuis mysteria, vti in Prodromo nostro Copto-Ægyptiaco indicauimus, significant. Non igitur sine ratione Laban Iacobum ita rigidè de mysteriosissimis Dijs furto sublatis increpat; æstimabat enim eos, & ita quidem æstimabat, vt ijs sublatis, omnem simul fortunam, felicitatemque sibi ablatum iri arbitraretur: testantur id studiosa idolorum inquisitio, luctus Isiacus, insana illa debacchatio, quæ omnia signa sunt hominis idololatriæ deditissimi.

Lectio Ægyptiaca.

Labani idolomania.

Verùm his ita prælibatis, nunc videamus, cuiusnam figuræ fuerint hi Theraphim, & quales propriè fuerunt imagines. Abenezra, quem secutus est Arias Montanus, arbitratur, voce Theraphim significari imagines cœli, astrorumque certa obseruatione confectas, & ritu Ægyptiaco sacratas, ad augurandi diuinandique vsum; vel etiam fuisse veluti auerruncos quosdam Deos, quos vbique secum ad infortunatos euitandos occursus portabant. Verùm cùm verba eius magnæ considerationis sint, libuit hìc ea subiungere, sic enim dicit:

Arias Montanus com. Iud. sup. c. 17.

Theraphim quidam pro signis Astronomicis ponunt.

ואמר שהוא כלי נחשת העשוי לדעת חלקי השעות: ואחרים אמרו כי יש כח בחכמי המולות לעשות צורת בשעות ידועות ותדבר הצורה והעד שלהם כי התרפים דברו און ואומרים שהתרפים הם על צורת בני אדם והיא עשויה לקבל כח עליונים

R. Abenezra cit. loco Gen.

Dicitur, inquit Abenezra, *quòd Theraphim sit instrumentum æneum ad cognoscendas horarum partes; Alij verò dicunt, Theraphim nihil aliud esse, quàm vim illam seu potentiam in ijs, qui cognitionem habent astrorum, qua certis temporibus, & horis sibi notis figuras fabricantur, aptas diuinationibus, loquebatur enim figura Theraphim; & erat facta ad similitudinem hominis ad superiorum corporum vim hauriendam directa*. Tostatus quoque consentiens Abenezræ hoc loco narrat, quomodo istiusmodi imagines per artem Astronomicam & Necromanticam idonea ad responsa conficerentur. *Erant*, inquit, *quædam capita ex metallo in quodam certo tempore, & sub certis siderum aspectibus & coniunctionibus planetarum facta; vt indè virtus è cœlo deriuaretur in illud caput, fieretque potens respondendi consulentibus, & interrogantibus ipsum: idque fiebat partim per Astrologiam, & partim per necromentiam; fecit huiusmodi caput Albertus magnus de Ordine Prædicatorum, quod discipulus eius S. Thomas quodam die confregit*. Sic Tostatus. Sed fabulæ sunt, quæ dicit de Alberto &c. Elias verò Thisbites ait, Theraphim nil aliud esse, nisi futura enunciantia simulachra, taliaque fuisse κενοτάφιον Michol; Theraphim quoque sacerdotibus, apud Hoseam & Zachariam pro similibus imaginibus habita, ex textu probat; ostenditque eorundem instrumentorum rationem hanc esse: *Accipiebant caput alicuius pueri primigeniti & sacrificati in honorem Dæmonis*, *istud-*

Quod sit Teraphim opiniones variæ.

Tostatus siue Abulensis loco cit. Genes.

Elias Thisb. Germā. voce. Theraphim.

Figura Theraphim.

istudq́; caput abscissum sale & aromatibus condiebatur; vt à putredine illæsum diu perduraret, & super linguam eius lamina aurea ponebatur, dæmonis cuiusdam nomine insignita; & sic dabat responsa consulentibus & interrogantibus. Verùm ne quicquam à nobis confictum videatur, subdemus hic verba dicti Eliæ aliorumque: — *Elias Thesb.*

ותגנב רחל את התרפים תרגום אונקלוס צלמניא ובן תרגום יונתן של מיכל בת שאול והם צלמים המגידים עתידות וכן ואין איפוד ותרפים אפודא ומחוי פירוש מגידים וכן אומר הפסוק צלמים דברו את שקר ומצאתי כי נעשו כן: שוחטין אדם בכור ומלקין את ראשו ומולחין אותו במלח ובשמים על ציץ זהב שם רוח טומאה ומניחין אותו תחת ראשו ונותבים אותו בקיר ומדליקין לפניו נרות ומשתחוים לפניו: ולבן היה מדבר עמהם:

Et furata est Rachel imagines patris sui; Thargum Onkeli habet צלמניא *id est, imagines, quas Michol filia Saul in lecto posuit: fuerunt autem imagines, quæ futura annunciabant. Huc etiam respicit versus iste. Quoniam simulachra locuta sunt vanitatem; porrò inueni, quod in hunc modum fierent Theraphim; mactabant hominem primogenitum, cuius caput torquendo præscindebant, quod postea sale & aromatibus condiebant, scribebantq́; super laminam auream, nomen spiritus immundi, qua supposita capiti eius ponebant illud in pariete; incendentes coram eo, atque cùm istiusmodi locutus est Laban.* Thargum Hierosolymitanum huiusmodi cruentas cœrimonias ijsdem penè verbis refert Chaldaicè, sic enim ait: — *Thargum Hierosolymit.*

ולבן אזל למיגז עניה וגניבת רחל ית צלמניא דהוון נכסין גברא בוכרא וחזמין רישיה ומלכין ליה במילחא ובוסמין כתבין קוסמין בציצא דדהבא ויהבין תחות לישניה ומקמין ליה בכותלא וממליל עמהון:

Et Laban abijt ad tondendas oues, & furata est Rachel idola, quæ sic fiebant; accipiebant hominem primigenitum, & amputatum caput sale & aromatibus condiebant, & diuinantes scribebant in lamina seu fimbria aurea, & ponebant sub lingua eius, & ponebant in lecto vel simili aliquo receptaculo, & loquebantur cum eo. Quomodo verò ea idola locuta sint, pulchrè monstrat Mor Isaac Maronita in philosophia sua Syra cap. 6. vbi sic de similibus discurrit. — *Mor Isaac Maronita in philos. Syra c. 6.*

[illegible]

Constituebant, inquit, *idola varia, varijs cœrimonijs ea colentes, & nominibus eorum insignita super columnas sublimes, & murorum fastigia collocabant, ea varijs modis repræsentantes. His quoque victimas & sacrificia offerebant, incensantes ante ea aromata; Diabolus verò certis temporibus loquens ex singulis*

eorum petentibus responsa dabat, futura prædicens & abscondita reuelans. Ea etiam, quæ in remotis fiebant; mortem quoque & secreta quoque cordium, vt putabant, *prodebant, atque sic quamplurimas decipiebant animas, quas rerum nouitate in seruitio suo miserè detinebant*. De his vide vlteriùs Baal Aruch.

Baal Aruch voce Theraphim.

His igitur ita suppositis iam restat, vt horum Theraphim originem, de qua Hebræos Doctores varie sensisse reperio, perscrutemur. Alij eum à Nachor & Seruch; à Zoroastre Chamo alij, quem primùm statunculas exstruxisse, easque adorandas proposuisse, suprà ostendimus; alij à Babylonijs, alij denique ab alijs deriuant. Vt vt sit, hunc Theraphim cultum ab Ægyptijs primùm ad Hebræos dimanasse, adeo certum est, vt ad id demonstrandum nullis alijs rationibus opus sit, quam quas paulò post ad veritatem huius comprobandam adducemus. Quæ quidem vt à quouis facilius percipiantur.

Theraphim cultus ab Ægyptijs ad Hebræos deuolutus.

Notandum est, primis Ægyptijs à Misraim, & eius successoribus instructis, solennem admodum fuisse quarundam fictilium imaginum cultum; quas imagines Ægyptiacâ linguâ primi quidem, Apes, & Serapes, posteri verò nunc Canopos, nunc Horos, aut Harpocrates appellabant. Erant autem huiuscemodi Serapes statuunculæ quædam ad instar puerorum fascijs inuolutorum, huiusmodi formâ concinnatæ; vel ad Osiridem aut Apidem cistæ inclusum (est enim Serapis Ægyptiacè loquendo nihil aliud, nisi Apis cista, vel os bouis, vel constrictus Apis) ostendendum; vel vt Horum referrent Osiridis filium, quem eundem cum Osiride in præcedentibus demonstratum est, & quem vbique sub pueri inuoluti, aut lecto, vel cistæ impositi forma in tabula Bembina reperimus; vel vt Osiridem à Dijs enutritum infantem adhuc inter cœlites translatum monstrarent. Horum itaque idolorum è varia materia, & sub certo siderum positu constructorum tanta vbique copia in Aegypto reperiebatur, vt præter templa, quæ ijs scatebant, nullus vicus, nullus angulus, aut semita ijs carere videretur; hæc etiam Larium ac Penatium loco, ac veluti Deos auerruncos non domi tantùm forisque colebant, obseruabantque; sed etiam, vt cultus ille Dijs esset gratior, capite collo, brachijs, cingulis suspensa, quocunque tenderent, vt in opere hoc passim videbitur, gestabant; hæc mumiarum inserebant cadaueribus, cuiusmodi vna, dùm hæc scribo, ex Aegypto ad me translata fuit ex Cedrino ligno confecta, & hieroglyphicis conspicua, quam suo loco proponemus.

Quid Serapis Ægyptiacè.

Pueri fascijs inuoluti statuunculæ innumeræ apud Ægyptios.

Hac itaque idolomania in Aegypto vigente, contigit, vt Abrahamo (qui eo ipso tempore è terra Chanaan ob annonæ charitatem migrârat) in Aegypto commorante, domestici eius Aegyptijs commixti, tùm multa alia, tùm maximè Serapides hosce, quæ mira Aegyptios patrare videbant, admirarentur, & suspicerent; siquidem dæmone eos animante, varia consulentibus, & interrogantibus responsa dabant, felicitatemque eorum cultoribus in omnibus spondebant actionibus. Curiositate itaq; ac felicitatis participandæ desiderio instigati Hebræi Abræ vernaculi, subitò ad hosce Aegyptiorum cultus animum adiecerunt. Abrahamo verò in patriam redeunte, serui, comparatis idolis & imaginibus dictis, reduces

Abrahami serui ex Ægypto secum portant Theraphim.

in

in patriam ſuam facti, conceptos in Aegypto errores paulatìm diſſeminantes apud Chaldæos ſeu Alphaxadæos, Babylonioſque, mox ingentem execrabilium Deorum ſobolem pepererunt. Chaldæis verò (qui cùm antehac eo improbo cultu à Nachor & Sarug imbuti eſſent, ac ad omne ſuperſtitionis genus admodum procliues) nihil faciliùs fuit, quam alienæ huic ſeruituti ſeſe ſubmittere, quamque, ſuperſtitionem addentes ſuperſtitioni, continuò ita propagarunt, vt ab illo tempore ad Dauidis vſque Regnum apud Hebræos poſteros nunquam hic Theraphim, aut Serapûm cultus deſiêrit. Verùm ne quicquam dictorum ex noſtro penu depromſiſſe videamur, audiamus verba Abenephij, dicta ijſdem penè verbis confirmantis; ſic enim Arabicè ſcribit:

وكان للمصريين الاصنام مثل صورة الصبيان ويسمي يسمهم سارافيس وكان يسجدونهم ويسالوا منهم من اسرار الطبعه ومن المستقبل ويضعونهم بكل مكان المدينات يبخرون بخور امامهم ويحملونهم معهم مثل الطلسمات ضد كل شـــــره وهذه الاصنام مثل الطارفيم الذين كانوا لبني اسرائيل سجد لهم لبن ويقال انه اتوهم اهل بيت ابراهيم من مصـــــــــــــــــر ✡ Abenephi ii.

Hoc eſt: *Erant autem Ægyptijs ſimulachra quædam pueri ſpecie, quæ vocabantur nomine Ægyptiaco Serapis; hæc adorabant illi, de futuris & abſconditis ea interrogantes. Omnibus in locis celebrioribus Vrbium ea collocabant adolentes ante ea, ſecum quoque ea contra euentus malorum portare ſolebant. Atque hæc idola ſimilia ſunt Theraphim, quæ Iſraëlitæ colebant, & quæ Laban adoraſſe ſcriptura memorat, & dicitur, quod domeſtici Abrahami in Ægypto commorantes, ea ſecum reduces attulerint.* Atque ex his colligitur, hos Hebræorum Theraphim nihil aliud fuiſſe, quàm Serapes Ægyptiorum, cùm non duntaxat nomine, ſed & forma, ritibuſque, queìs colebantur, huiuſmodi idola in omnibus ſibi exactè correſpondeant. Verùm ne & hic aliquis in animo dubitantis Lectoris ſcrupulus relinquatur, dicta confirmamus ſequentibus. Theraphim Hebræorum quid?

Ac primò quidem ſciendum eſt, hanc vocem Theraphim nequaquam Hebraicam (etſi formam idiomatis Hebraici aliquo modo affectare videatur) ſed merè externam eſſe & adſcititiam; quod vel indè patet, quod hæc vox extra ſcripturam apud Hebræos Doctores nunquam vſurpetur, nec cum hac ſignificatione vllibi in ſingulari reperiatur; teſtem huius rei adduco Oleaſtrum, qui huius vocis interpretationem maximè probans: *Non conuenit*, inquit, *inter Hebræorum Doctores, quid ſignificet dictio Theraphim, quàm idola vertimus; hoc tamen certi de iſta voce habemus, quod ſignificet imagines hominum, quæ loquebantur*. Cui ſubſcribit Eliezer hoc loco: Etymon Theraphim. Oleaſter in comm. huius loci cit. Gen.

לא מצאתי במדקדקים. מהחעניין תרפים :

Non, inquit, *inueni adhuc apud Grammaticos, quid ſibi velit hæc vox Theraphim*. Quæritur igitur, qualis hæc vox ſit? Reſpondeo eſſe Ægyptiacam vocem, idemque eſſe, quod Serapis, quod haud obſcurè inſinuat Abenephi in præcedenti citatione, dùm non ſic ratione Theraphim cum Serapi comparat. Quod vt meliùs intelligas, ſcito proprium eſſe Chaldæorum ש aut צ, vel ט in ת vel ש mutare, ſic תלת pro שלש, קחר pro קשר, מחרא pro Eliezer in c. 32. Gen. Abenephius lib. 1. de relig. Aegypt.

 מצרא

מצרא naturali linguæ vitio impediti proferunt; vti gnaris Chaldaicæ linguæ notum eſt.

Serapis & Theraphim idem.

Cùm itaque Hebræo-Chaldæi in Ægypto Serapidis cultu imbuti, Serapis nomen frequenter ingeminari audirent; & ipſi idola eius vnà cum nomine in Chaldæam adducentes, id ſibi proprium fecerunt, eas imagines, quas Ægypti Serapes illi צ aut ס in ת mutato, תרפים Theraphis appellarunt, quæ vox poſtmodũ penitus iuris Hebraici facta, & ס finali ob ſimilitudinem in ם mutato, pro Therapis Theraphim dicta, tandem inter reliquas voces Hebræorum annumerata eſt. Ex his itaque manifeſtum eſt, Serapis & Theraphim idem eſſe nomen. Altera ratio, qua Theraphim & Serapis idem eſſe credamus, eſt rituum in peragendis eiuſmodi ſacrificijs ſimilitudo. Quemadmodum enim Theraphim ex varia materia ſub certo aſtrorum poſitu conſtruebantur; ſic & Serapis ex omni lignorum, lapidum & metallorũ genere conſtituebatur. Theraphim non fiebant ſine ſanguine humano, vti in præcedentibus ex Abenezra oſtendimus, nec Serapidis idola in Mithriacis ſacris. Iterum Theraphim paſsim phylacteriorum loco geſtabantur; quod & de Serapis idolis legimus, factum eſſe. Per Theraphim denique diuinabantur, & abſcondita inueſtigabant, quod vel è verbis Abenezræ citato loco apparet, vbi cùm examinat cauſam, ob quam Rachel Theraphim patris abſtulerit, tandem eam fuiſſe concludit, quod Rachel timeret, ne parens more ſolito idola ſua conſulendo, ex eorum reſponſis, quorſum Iacobus, & per quam viam fugiſſet, cognoſceret; verùm audiamus verba Abenezræ ſic diſcurrentis:

Chaldæi vocabula ab S incipientia pronunciabāt vt T.

Theraphim phylacteriorum loco armat.

R. Abenezra in c. 31. Gen.

והנה התרפים קראם לבן אלוהיו ויש אומרים שרחל גנבתם לבטל ע"ז מאביה
ואלו היה כן למה הוליכה אותם עמה וע"א טמנתם בדרך והקרוב שעל כן גנבה אותם
רחל כי היא יודעת שהיה לבן אביה יודע מזלות ופחדה שאביה יסתכל במזלות לדעת
איזה דרך ברחו:

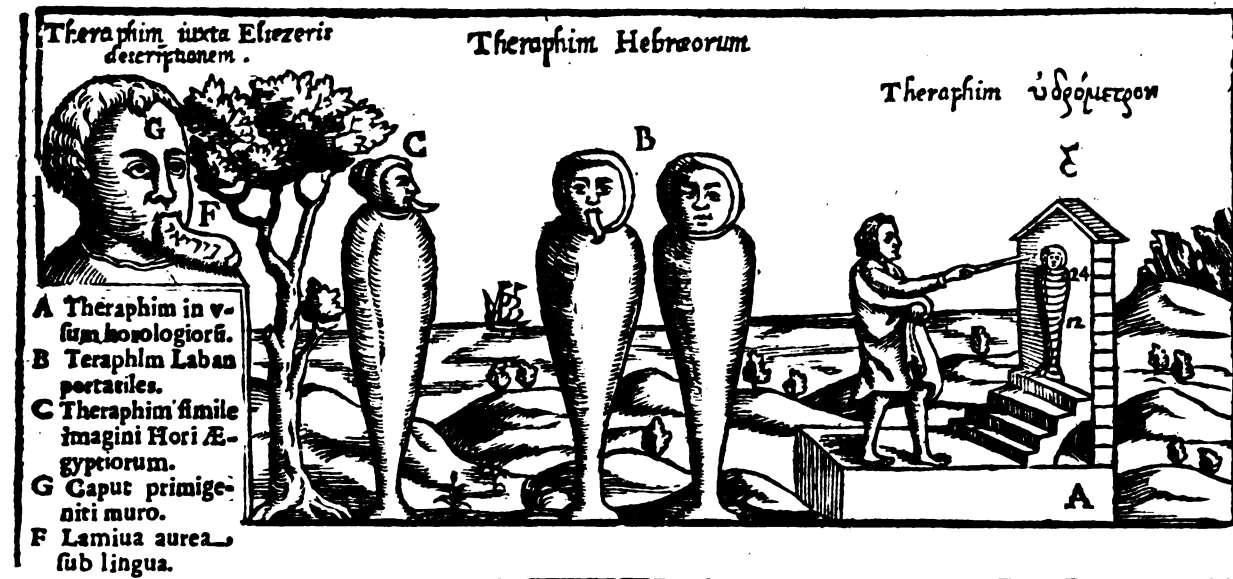
Ecce, inquit, *Theraphim, quas Laban Deos ſuos vocauit, dicunt ideò à Rachel ſublata eſſe, vt patrem ab idololatria auocaret. Quòd ſi hoc ita, cur illa ſecum abduxit, & non potiùs abſcondit ea in via vicina domui Laban, ideò igitur ea abſtulit; quia cùm parens eſſet Aſtrologiæ peritus, timebat Rachel, ne fortè ea aſtraq; conſulendo, quo Iacob fugiſſet, cognoſceret.* Erant itaque Theraphim idola, quæ conſulentibus reſponſa dabant, cuiuſmodi & Serapes ſeu Iſias ſtatuas fuiſſe, alibi fusè probabitur. Porrò nec formâ diſſimiles fuiſſe Theraphim Serapis imaginibus, iam nobis incumbit, vt probemus. Ac primò quidem Theraphim non ſecùs ac Serapes Ægyptiorum varias referebant figuras. Aliquæ enim eâ induſtriâ adornabantur, vt præter alios vſus, horarum quoque diſcrimina oſtenderent, atque hoc eſt, quod R. Abenezra ſuprà inſinuauit, cùm dicit:

שהוא כלי נחשת העשוי לדעת חלקי השעות

Figura Theraphim.

Theraphim fuiſſe veluti inſtrumentum quoddam æneum, factum ad dignoſcendas horarum partes. Apparet huius rei veſtigium in antiquiſſima illa tabula hieroglyphica, quam theſauro ſuo hieroglyphico inſeruit Her Wartius, in qua tertium ſchema hieroglyphicum A exhibet virum togatum, qui ferulâ porrectâ ſimulachrum quoddam minutum in formam adaptatum puſionis

ſionis demortui, cœteraque præter caput inuoluti: quaſi gradus 24. horarum, qui in eo deliniati videntur, demonſtraturus indigitat. In Roma quoque ſubterranea frequenter hæc figura depicta reperitur, quâ aliqui Lazari reſuſcitationem ſignificare volunt, quod negare nolumus. Dicimus enim hìc ſolùm, Theraphim ὑδρόμετρον vel ſimile quoddam inſtrumentũ fuiſſe, quare figuram eius hìc apponendam duximus.

Hebræorum itaque Theraphim ſubindè vſum quoque horarum cognoſcendarum præbebant; quod & de Ægyptiorum Idolis Serapicis oſtendit Horus Appollo, apud quem Cynocephalus è pudendo aquam deſtillando, ex incremento aquæ in vaſe ſubiecto horas monſtrabat. Cui conſentit Macrobius, qui huiuſmodi idola ὑδρομέτρια fuſè deſcribit, quam conſuetudinem abſque dubio Hebræi ab Aegyptijs docti, eam ſacris quoque ſuis interſeruêre.

Præterea idola Theraphim ferè ſemper formâ inuoluti pueri, vt dictum eſt, & ad portandum idoneâ apparabantur, hinc ſine manibus & pedibus ferè videntur conſtructa; timebant enim Aegyptij maximè ſimulachrorum defectum ex ruptura quapiam prouenientem; cuiuſmodi figuram quoque habuiſſe Serapes, teſtantur ſtatuunculæ illæ partìm fictiles, partìm lapideæ & ligneæ, quarum ingens copia quotannis à Mercatoribus ex antiquis Aegyptiorum monumentis eruta, in Europam deuehitur. Quod autem Eliezer dicat Theraphim fuiſſe caput primigeniti ſale & aromatibus conditum, quod muro impoſitum venerabantur, ab illo reſponſa poſtulantes, varijſque de rebus diuinationes inſtituentes; illud certè totum ab Aegyptijs quoque dimanauit, qui corpora Regum ſuorum condita veluti Deos adorabant; ab ijs dæmone animatis futurorum poſtulantes ſcientiam. In Mithriacis quoque ſacris nihil quoque ſine cruentis huiuſmodi ritibus geſtum, alibi oſtendemus. Atque ex his omnibus hactenus allegatis colligitur; Hebræo-Chaldæos, ſicuti idola hæc portatilia (quæ Theraphim, aut Aegyptiacè Serapim dicunt) ita omnia alia ſuperſtitionum genera quoque ab Aegyptijs doctos in Synagogam ſuam intro-

Cur Aegyptij ſuos Theraphim ſine manibus & pedibus conſtruerent.

introduxisse, quod vel continuus idolorum cultus Hebræis consuetus satis superque ostendit. Huiusmodi εἰδωλομανία semel introducta, tam altas radices fixit, vt nec maximis etiam miraculis, varijsque prodigijs à diuersis Patriarchis exhibitis, ex obcœcatorum hominum animis euelli posse videretur. Hinc scandalosa Hebræorum vita, hinc vituli, Apides in deserto; hinc aurea simulachra Ieroboam; hinc excelsorum exstructio, hinc Theraphim in domo Iacobi radicatus cultus; de quibus apposite Oleaster; fuisse idola in domo Iacob, etiam post digressum à Laban, & discessionem ex Mesopotamia, scriptura ipsa indicat infra Genes. 35. vbi Iacob admonens domum suam: *Abijcite Deos alienos, qui sunt in medio vestri; & mundate vos, & mutate vestimenta vestra; & dederunt ipsi Iacob, omnes Deos alienos, qui erant in manu sua; & inaures, quæ erant in auribus suis, & abscondit ea subter quercum, quæ erat apud Sichem.* Non est autem credibile fœminas & seruos, aliosque comites Iacob idolis assuetos, tam facilè omnia reliquisse, cultûsque Deorum suorum sic esse oblitos; vt non secum idololatriæ aliquod vestigium deferrent; præsertim cum Theraphim, id est idola illa, futura prædicerent, quorum omnes erant auidissimi. Hæc Oleaster. Sed hæc de Theraphim Hebræorum sufficiant. Nunc ad reliqua idola Hebræorum transeamus.

Quam tenax cultus Idolorum fuerit populus Hebræus.

Hebræorum in idololatriã Aegyptiacam pronitas.

CAPVT IV.

De Baalim Hebræorum.

CVm mirùm in modum se torqueant Authores ob hæc monstruosa Deorum nomina, Baal, Bel, Baalim, quid propriè illa significent, & vndè originem traxerint; operepretium me facturum existimaui, si antequam vlteriùs progrederer; de similium nominum origine paucis præluderem; quod dùm facio

Sciendum est: Eo tempore, quo post mundi diluuium humani generis propago ingentia vbique incrementa sumebat, Misraimum, qui tunc temporis rerum in Aegypto potiebatur, nouas subindè colonias ad prouinciam hominibus exonerandam, aliò misisse; inter cœteros verò colonos Nembrodum quoque in Babyloniam destinasse; qui cùm callidus esset & ingenio versutus, impotenti ad hæc regnandi cupiditate instigaretur, nihil non moliebatur, vt artibus malignis, quibus iam à patre suo imbutus erat, animos subditorum fascinando, diuinos sibi compararet honores; quemadmodum eos iam Misraimum patrem in Ægypto simili agendi ratione adeptum nôrat, vti in præcedentibus dictum est. Nec defraudatum est spe sua versipelle ingenium; nam regnandi imperitandique arte inuenta, cùm primus Monarchiæ fastigium ascendisset, eam nominis famam apud Assyrios adeptus est, vt templis, arisque in honorem eius exstructis, eum Belum passim appellarent. Est autem Bel nihil aliud Babylonicè nisi Dominus, patronus & potiens rerum, quo nomine eos appellare solebant, qui virtute rerumque gestarum gloria diuinos hono-

Origo Idololatriæ.

Nembrodus dictus Bel, hoc est Dominus.

בעל siue Baal, aut Bel quid significet.

honores meruerant. Bel itaque Babylonius dictus est Nembrod, quemadmodum Misraimus Bel Ægyptius; eò quod ille in Assyria, hic in Ægypto rerum potitus, variarumque rerum inuentione apud posteritatem diuinos honores meruerit.

Hoc autem ita se habere, primò monstrat Diodorus Siculus; Osirim ait, multis colonijs institutis, Belum Neptuni & Lybies filium, qui propè Euphratem sedem posuerat, & Sacerdotes Chaldæos instituerat primùm in Babyloniam traduxisse. Osirim autem nos in primo huius Syntagmatis capite eundem demonstrauimus esse cum Misraimo. Hic autem Belus cum insigni astrorum cognitione polleret, à posteris בעל שמים *Baal schamaim*, hoc est, cœli Dominus dictus est; de quo Philo Biblius, & Eusebius scribunt, eum à Phœnicibus nuncupatum *Beelsemen*, quod Phœnicum lingua significat cœli Dominum. Diuus quoque Hieronymus libro primo in Oseam, Semiramin, ait, cùm Zoroastrem Magum & Bactrinorum Regem prælio superasset, ad tantam peruenisse gloriam, vt patrem suum Belum referret in Deum, qui Hebraicè dicitur Beel: hunc Sidonij & Phœnices, inquit, appellabant בעל Baal, qui idem sit quod Belus. Latinos verò vnanimi omnes consensu Baal, Bel, Belum Iouem interpretatos esse reperio, de quo legè Chronicum Alexandrinum, quod fusissimè de huiusmodi nominibus tractat; nec immeritò; vtrumque enim præferocis ingenij, vtrumque infræni regnandi libidine, vtrumque omni vitiorum genere contaminatum, & Iouem; & Belum fuisse, ex veterum monumentis constat; quorum tamen vtrunque Deum appellare plerosque non puduit, optimũ, maximũ dicentes, teste Cicerone, quo tamen nihil minus meruit. Tanta igitur hìc Belus seu Iuppiter Babylonius ambitione fuit, quanta nemo per omnes ætates inuentus est, aut inuenietur; quare alij ipsius iussu, alij, vt eius gratiam aucuparentur, altaria & templa ei instituebant, & Sacerdotes, & proprios cœrimoniarum ritus. At quid? nonnè maximum ambitionis indicium est, quod scribitur à Lactantio libro de falsa Religione, quod in Olympo, quem non malè turrim illam Babylonicam, vrbemque excelsam, quam primus ædificauit, plerumque versabatur, veluti in montibus Iuppiter, omnesque, propositis præmijs, qui nouum aliquod inuentum humano generi vtile excogitasset, inuitabat, vt ad se primùm deferrent; cuius ipse posteà inuentor creditus est, & idcircò huic, vt multis præterea rerum vtilium inuentoribus, diuini honores sint habiti; quod & templum Beli amplissimum, ac magnificentissimum, quod Diodorus describit, apud Babylonios fuisse, satis demonstrat.

Diodorus Siculus.

D. Hieron.

Belus & Iuppiter Babylonius idem.

Cultus & cœrimoniæ statutæ Belo.

Lact. l. de falsa relig.

Hujus igitur Beli seu Iouis, tanta fuit nominis apud omnes nationes celebritas, & reuerentia, vt non multò post cœperit audire mortalium vota, & ad multorum sacrificiorum conuiuia inuitatus, fumantium patinarum nidoribus exsaturaretur. Quid igitur? inter infinitum votorum numerũ si cupiiã fortuna aspirasset, vt voti fieret compos, is à Belo seu Ioue se id consecutum ratus, continuò aras & templa erigebat, & ab euentu, vel à loco, in quo id euenisset, cognomen Ioui, aut Belo, seu Baali imponebat. Hinc innumera mox Deorum portenta exorta, variam passim malè

Bel Iuppiter.

feria-

feriatis hominibus fabulandi præbuêre materiam, vt satis ostendunt Bel, Belus, Baal, Baalim, Balaam, Beelphegor, Beelsephon, Beelteem, Beelzebub, Beelmeon; & ex Baal Hebraico deducta, Baalberith, Baalgad, Baalhamon, Baalhasor, Baalhermon, Baalpharasin, Baalthamar, aliaque sexcenta huiusmodi, de quibus nos in sequentibus differemus.

Quid sibi velit Baal.

בעל *Baal* itaque Hebraicum nomen, æquiualens Babylonio Bel בעיל, nihil aliud significat, nisi eum, quo nihil maiùs meliùsque ab homine concipi potest, Deum videlicet, in quantum potens est, paratusque ad in necessitatibus, hominibus succurrendum; qualem Iouem fuisse ipsum nomen quoque indigitat, quod à Iuuando quidam deducentes, nostræ opinioni luculenter astipulari videntur.

Hel Beli etymon.

Belus itaque Iuppiter existimatus est à Babylonijs & Assyrijs, cuius non modò in profanis historijs mentio, sed in sacris; quare visum est ea aliquantò altiùs ex varijs Authoribus, quæ de eo comperi, repetere. Scripsit inprimis Seruius, Beli nomen ratione non carere; quippè Assyriorum linguâ Solem significare; vndè aspiratione adiectâ Græcè ἥλιος est vocatus; alij non Assyriorum linguâ, sed Phœnicio nomine *Hel* vocari volunt; אל vnde Helius deducatur, qui mox & Belus dictus sit; quin & Seruius tradit; quod Hal Punicâ linguâ Deus dicitur, apud Assyrios Hel dicebatur, quâdam ratione mysticâ Saturnus & Sol. Verùm qui vel mediocriter in Hebraicis & Chaldaicis instructus fuerit, omnes huiusmodi longè petitas deriuationes, & nihil ad rem facientes etymologias facilè repudiabit. Porrò plures fuisse Belos & Baalim, sacra scriptura non vno in loco ostendit, quin & colligi potest ex illo primo Æneidum:

Virg. 1. Aeneid.

. . . . *cœlataq; in auro*
Fortia facta patrum, series longissima rerum
Per tot ducta viros, antiqua ab origine gentis.

Per tot, inquit, *ducta viros*, à primo Belo Assyriorum, vt ab antiquo *durantia Cinnama Belo*; & hinc *Regina grauem gemmis, auroq; reposcit, Impleuitq; mero pateram, quam Belus, & omnes. A Belo soliti* &c. Ergò hæc est generis series, Iuppiter, Epaphus, Belus priscus, Agenor, Phœnix, Belus minor, qui & Metres. Sanchoniaton autem in Phœnicum theologia, Belum inter Saturni filios connumerat, & Iouem fuisse asserit, id quod & Eusebius. Legimus, & alterum Belum Iouis nepotem, Epaphi Regis Ægypti filium, qui & alium Belum genuit. Misraim quoque Belum Ægyptiũ dictum ab Assyrijs suprà insinuauimus, non secùs ac Nembrod Belum Babylonium, cui &, referente Plinio, gemma ab Assyrijs dedicata scribitur, Beli oculus indigitata. Cyrillus verò libro tertio contra Iulianum Cæsarem, Belum etiam Arbelum nuncupatum prodit, & primum à subditis hominem, Dei nomen accepisse, eique Assyrias gentes & finitimas sacrificia impendisse, coluisseque, quod & Eusebius scribit in Chronicis. Ab hoc itaque celebris illa & frequens Hebræorum Baalatria originem duxit. De qua modò differemus, à celebratissimo Numine Beelphegor initiũ facturi.

Eusebius.

Cyrillus.

CA-

CAPVT V.

De Beelphegor, qui est Deaster siue Idolum Ammonitarum.

BAalphegor Hebræis בעל פעור seu quod idem est, Dominus hiatus seu aperturæ; idolum fuit Moabitarum; cuius meminit Oseas, & mentio fit eius Numerorum 25. Deut. 4. Iosue 22. sæpenumero quoque omisso Baal, phegor tantùm dicitur aut phogor, vti ad Hebræos 17. Cuiusmodi porrò idolum fuerit, variant sententiæ. Theodoretus SS. Basilius, & Chrysostomus eum à Græcis Saturnum appellatum tradunt; in qua opinione Apollinarem quoque fuisse reperio; addit Chrysostomus Baal esse nomen generale idoli, Phogor nomen loci; præterea particulare illud idolum appellari Bel; Consentit in reliquis Rhodiginus, sed cum Hieronymo Bel, Beel, Baal commune ait, ac idem idolum significare; nimirùm quod Belus primus Assyriorum Rex Nini filius (nos patrem dicimus) primus etiam Dei nomen à subditis acceperit, vti relatum est. Quicquid sit; constat pro singulari aliquo idolo & Baal poni, & pluraliter Baalim pro varijs idolis, aut pro eodem illo Assyriorum, quod diuersis deindè modis gentes aliæ figurarunt, aut cognominauerunt. Vndè malè intulit Scaliger, Baal nunquam sine adiuncto reperiri asserens. Repugnat enim hoc sacro textui, qui sæpè solius Baal, nullo ei alio adiuncto nomine meminit.

Theodor. Basilius. Chrysost. in Genes.

Rhodiginus.

Scaliger.

Dicimus itaque nomen בעל Hebraicum & בעיל Beel seu Bel Chaldaicum, generali loquendi ratione nihil aliud significare, quàm quodlibet falsum Numen, non secùs ac apud nos nomen idolum, vel Deus, quod commune est ad Iouem, Saturnum, Mercurium; ita quidem, vt illud Baal generis locum obtineat, adiunctum verò nomen speciei. Sic Beelphegor alius dicitur à Beelzebub, & Beelthemar, alijsque suprà indicatis.

Quid significet Beel?

His itaque suppositis, quæritur, Quid propriè fuerit Beelphegor, & quale illud idolum fuerit? Quod vt decidatur, pudicum Lectorem mihi, si forsan castas aures obscœnitate rerum verberari contigeret, condonare velim; aliud enim superstitiosæ originis inuestigatio non suadebat; sint omnia munda mundis, noueritque Lector, nihil me verbis proprijs adducturum, sed verbotenus ex sacris literis, SS. Patribus, cœterisque Scriptoribus, tùm ad cautelam, tùm ad radices superstitionum ostendendas, omnia allegaturum. Non desunt primò, qui id cum Sole, Saturno, Ioue, Baccho confundant, vti ex superiùs dictis patet. Nos concludimus, nullum alium fuisse, quàm Priapum; idq; ex etymo nominis primò patet; est enim Priapus Hebraicè nihil aliud, quàm פעור פה *pehorpeh*, hoc est, os nuditatis; sic ait Baal aruch: ובעל פעור פירושה פעור פה *Et nomen Beelphegor*, inquit, *explicatio eius est os nuditatis*. Ex quo patet Priapus, cùm Græcum non sit, originem suam sanè à nullo alio, nisi ab Hebræo Peorpe sumpsisse, cui vox Priapus admodum affinis. Accedit, quod Peorpè apud Hebræos propriè significet veretrum, & eam quidem partem, quæ glans dicitur; qua figura Beelphegor effigiatus fuisse, scribit S. Hieronymus, quem consule, atque

Beelphegor quod idolum fuerit?

Beelphegor idem ac Priapus.

Oseas c. 4. apertè alludere videtur Oseas verbis indignatione plenis, quibus Hebræorum filijs exprobrat conuersationes cum meretricibus, & sacrificia cum effœminatis. Sunt autem meretrices & effœminati (vt benè exponunt Cyrillus, Theophylactus, & Hieronymus) turpes mulieres colentes obscœnissimum idolum Beelphegor seu Priapi; vndè 3. Reg. 15. scriptum

3. Reg. 15. est de Asa; *Insuper & Maacham matrem suam amouit, ne esset particeps in sacris Priapi, & in luco eius, quem consecrauerat. Subuertitq; specum eius, & confregit simulachrum turpissimum, & combussit in torrente Cedron*, vbi notandum, loco sacrorum Priapi & idoli turpissimi, Hebraicam lectionem habere מפלצת, quod rem horrendam & fœtore abominandam denotat, eò quod,

R. Leui com. ad 3. Reg. 15. vt rectè commentatur R. Leui hoc loco: שהוא מביא פלצות רבות לעובדיו: *horrorem & calamitates multas suis cultoribus eiusmodi idolum adducat*; formam eius hoc loco describit R. Salomon Iarrhi his verbis:

R. Salomon Iarrhi cit. 3. reg. loc.

כי עשתה מפלצת אמרו רבותינו מפליא ליצנותא במין זכרות עשתה והיתה נבעלת בבל יום:

Dicunt sapientes nostri mira de fabrica huius idoli, erat enim ad speciem virgæ virilis effectum, cui maritabant se tota die. Hoc igitur idolum in summa veneratione habebatur apud mulieres, hoc summâ insaniâ appetebant viri effœminati, iuxtà illud Oseæ cit. loco. *Et cum effœminatis sacrificabant*. Pro effœminatis in Hebræo est קדשות, quod quoniam fœminini generis est, nonnulli scorta interpretati sunt; Viri enim huiusmodi קדשים dicuntur.

S. Hieron. Cyrillus. S. Hieronymus tamen effœminatos vertit, & Sacerdotes Beelphegor siue Priapi esse docet; cui subscribit Cyrillus, qui hos quoque Sacerdotes Beelphegor intelligit viros quidem, sed in fœminas mollicie mutatos, qui muliebri vociferatione & cymbalis vtentes, facesque ferentes circumcurrebant.

Aquila. Aquila verò ἐνηλλαγμένους interpretans, id est, mutatos, hôc ostendere voluit, quod suam naturam mutauerint, & de viris factæ sint fœminæ. Fuisse porrò hunc Beelphegor obscœnissimè effigiatum, ex ipso nomine patet, quo eum Hebræi passim Dominum turpitudinis, vel Dominum

Theophylact. c. in Num. 25. apertionis, aut nuditatis appellant. Hinc Theophylactus cum Beelphegor seu Priapo initiatis sacrificare, illum dicit, qui opere peccatum carnis perficit. Cultores autem eius varijs cœrimonijs eum obseruabant. Verùm vt quanta hominum corda cœcitate diabolus opplêrit, & quam

Cultus Beelphegor qualis à Oleastro in 25. Numer. abominanda in suis non cœrimonijs, sed nefandis sceleribus perpetrauerint, cognoscas; leges Oleastrum, qui in 25. Numerorum caput, detestabiles huiusmodi, auribusq; prorsùs intolerabiles ritus fusè describit, vti & Rassi in citato loco his verbis, sic dicit:

ושמו פעור שפוערים לפניו פי הטבעת ומוציאים רעי זו עבודתו:

Hoc est: *Et nomen eius*, subintellige idoli, *Phegor, eò quod denudarent ante eum posteriora, aluum soluentes, hæc enim eorum erat religio*. Quæ quidem non sacrificia, sed abominanda scelera non semel Deus per Prophetam corripit, iuxta illud: *Omnem abominationem, quam abominatus est Dominus,*

R. Moses. *fecerunt idolis suis*. Aitque R. Moses dictus Rambam libro 3. Moreh, ob

impia & ſceleratiſſima ſacrificia Beelphegori exhibita, ſacerdotibus hoc præceptum eſſe datum, vt tempore ſacrificij braccati incederent, ne irreuerentiam aliquam Deo, nuditate apparente facerent; verba eius adducam:

וידעת פרסום עבודת פעור בזמנים ההם שהיתה בגלוי הערות מפני זה צוה לכוהנים לעשות מכנסים לכסות בשר ערוה בעת העבודה ושלא יעלה עם כל זה למזבח במעלות אשר לא תגלה ערותם:

Tu verò ſcis, quod ſeruitium idolorum Phegor in temporibus illis erat, vt locum turpitudinis ante eum diſcoperirent, & idcircò præceptum eſt ſacerdotibus, vt facerent braceas & fæmoralia; quibus carnem turpitudinis in hora ſacrificij cooperirent, & propterea non aſcendebant ad altare per gradus, ne diſcooperirentur. Hæc Rambam.

Expenſis itaque omnibus ijs, quæ de Baalphegor ſeu ritibus impijs priſcorum tradunt monumenta; nunc ad inſtitutum noſtrum reuertamur, quod eſt, monſtrare, totam hanc phegorolatriam, ac impiorum rituum colluuiem aliundè non promanaſſe, niſi ab Ægyptijs, queîs phallum ſeu pudendum Oſiridis in ſumma ſemper veneratione, Iſidis inſtitutione & monitu habuiſſe, Diodorus docet. Et nos totam eius hiſtoriam ſuprà capite de Oſiride & Apide fusè ex Authoribus oſtendentes ſatis ſuperq; inſinuauimus. Eſt autem communi omnium Mythologorum ſententia phallus idem, quod priapus; hos igitur priapos ſeu phallos tanto in honore habebant, vt nulla actio ſine illis peragi videretur; hos, teſte Herodoto, in ſacris Dionyſij collo ſuſpenſos circumferebant; erant autem cubitales ſtatuæ, quæ in honorem Oſiridis, teſte Diodoro, tibiâ præcinente in feſtis ex varia materia, vitro, eborc, auro, ſerico, & panno confectæ circumportabantur; quibus mulieres potiſſimùm ad explendam Veneris pruriginem vtebantur. Hinc Ithyphallia quoque originem traxiſſe videntur; Eſt autem ἰθύφαλλος, vti iam ſæpè in præcedentibus diximus, & impoſterum dicemus; nihil aliud niſi priapus cum phallo erecto, qui, teſte Diodoro, Luciano, Herodoto, ab Ægyptijs quotannis ſummâ inquiſitione & culto celebrabatur; cuius imago fuit, *quæ arrectam mentulam teneret*, teſte Suida. Horum quoque & Typhonem Priapi nomine inſignitum Lucianus demonſtrat. *Ægyptij*, inquit, *Priapi ſimulachrum, quem Horum & Typhonem appellabant, humanâ effigiabant formâ, dextrâ manu ſceptrum tenebat, quod ab ipſo terram & mare in lucem edita exiſtimarent. Leuâ ſuam ipſius mentulam arrectam, quod ſemina humo tecta in apertum emittat; pennæ autem motus celeritatem indicabant, & diſcus Orbis circumferentiam (* eundem enim cum Sole putabant *) ſignificabant.* Faſcinum quoque pro Priapo ſeu phallo poſitum apud Authores reperimus; meminit inter cæteros eius D. Auguſtinus. *Quid hoc*, inquit, *dicam? cùm ibi ſit priapus, nimirùm maſculus, ſuper cuius immaniſſimum & turpiſſimum faſcinum ſedere noua nupta iubebatur, more honeſtiſſimo & religioſiſſimo Matronarum*; de quo & Horatius:

Ruber ſedere cum rubente faſcino
Minuſuè languet faſcinum.

Phallus & Phegor idem ſunt.

Herodotus.

Quid ſit Ithyphallium.

Diod. l. 1. c. 2. Lucianus in Dea Syria. Herod. in Euterp.

Phallus Faſcinum.

D. Auguſt. l. 6. de ciu. Dei

Horatius.

Quo loco Porphyrion ait, quod fascinandis rebus hæc membri deformitas adderetur, & in sacris Atheniensium Libero celebratis frequens erat, teste Pausania: *Stipes nimirùm rectus in modum fascini adornatus*. Quem & apud alios Mutonem vocitatum reperio, & Mutinum quoque, vt habetur in Priapæis, *Rubricato minare Mutino*. Tertullianus in Apologetico legere videtur Mutunus, ita enim ridens Romanorum religionem: *Sterculus*, inquit, *& Mutunus, & Laurentina prouexit imperium* &c. Arnobius item in quarto: *Etiamne*, inquit, *Mutunus, cuius immanibus pudendis, horrentiq́; fascino vestras inequitare Matronas, & auspicabile ducitis & optatis*. At verò Lactantius Firmianus in I. *Sterculus*, inquit, *qui stercorandi agri rationem induxit; & Mutinus, in cuius sinu pudendo nubentes præsident, vt illarum pudicitiam prior Deus delibasse videatur*. Augustinus etiam in quarto, Mutunum, & Tutunum legere videtur, tametsi in codicibus Lactantij quibusdam, nunc Futinus legatur & Tutunus; quicquid sit, omnia huiusmodi nomina Priapo afficta, immundissimæ pollutionis, queîs sacris eius nefandis initiati contaminabantur, effectus ostendunt.

Pausanias.

Tertull. in Apolog.

Arnobius.

Lactant. Firmian.

August. in 4. de ciu. Dei.

Cur porrò post Ægyptios Græci, Romanique, qui ea à dictis Ægyptijs hauserant, tantò semper studiô huiusmodi sacra coluerint, apud Authores reperio factum esse; tùm quod huius cultu ea mala, quæ generationem impedirent ceù fascinata auerterentur; tùm verò ob eam corporis partem, à qua sit omnium origo; ac ob primam rationem, eum in hortis passim, arboribus, alijsque locis frugiferis collocatum legimus, iuxtà illud Ouidij:

Cur Hebræi, Græci, Romani tantū phallico cultui studuerint.

Pomosisq́; ruber custos ponatur in hortis,
Terreat vt sæuâ falce Priapus aues.

Columella.

Columella:

Arboris antiquæ Numen venerare Ithyphalli.

Ouidius.

Hoc enim posito, falsâ quâdam superstitione moti rerum omnium sibi spondebant vbertatem. Altera ratio eos mouebat, vt ad auertendam inductam per maleficia impotentiam, mulierumque sterilitatem auertendam phylacteriorum loco, collo, manibus, cingulo, auribus portarent, quæ & eandem ob causam animalibus brutisque affixa esse, ex hieroglyphicis patebit, in quibus hoc phallo nihil occurrit frequentiùs.

Easdem itaque ob rationes gentem quoque Hebræorum sacra turpissima amplexatam esse, tantòque libentiùs auidiùsque, quantò ad omne superstitionis genus, ac luxuriæ, omnigenæ inquinamenta erat propensior, asserimus. Nam cùm huius Priapi seu Ithyphalli cultui Ægyptij omnem fœlicitatem, terræ ad hæc hominum brutorumque fœcunditatem ascriberent; nil faciliùs fuit genti, apud quam nihil sterilitate erat probrosiùs, quæque laxatis temperantiæ habenis, in omne libidinis genus miserè sese, etiam sub honestæ propagationis humanæ prætextu præcipitabat, quam ea sacra sibi asciscere, quibus id sub larua religionis tutò & impunè liceret, quibusque sterilitatem illam probrosam, & in lege maledictam, Ægyptiorum exemplum secuti, priapæo cultu auerterent. Quod vt fa-

Cur Hebræi sacra turpissimi Priapi acceperint.

vt faciliùs & libentiùs facerent, mouebat eos Ægyptiorum fœcunditas, summæque, quas ex hoc cultu percipiebant, voluptates, peccandique impunis licentia; ex superstitiosis quoque non deerant, qui hoc cultu infatuati, omnem illam mulierum Hebræarum in Ægypto prodigiosam fœcunditatem alteri non ascriberent, nisi fœcundo illo suo Beelphegori, turpissimorumque idolorum cultui, cui in tantum erant irretiti, vt nullis miraculis, minis, vltionibus, mandatorumque obstaculis, ab hac mentis proteruia insaniaque abduci posse viderentur; quod vel indè patet, quod post insolita ac inaudita per Mosen à Deo, in gratiam ingrati populi patrata miracula beneficiaque innumera, queîs quotidiè fruebatur in deserto duræ ceruicis populus, ac in malo obstinatus, manna spretâ, cœlesti ac veluti super cibo leuissimo nauseans, nihil aliud, nisi voluptuosam Ægyptum, eiusque cœpas, allia, asphodelos, ollasque carnium (quas egregius quidam Rabinus non malè interpretatur meretrices, quibus insidebat insatiabiliter fornicans) meditaretur; quæ grauissima scelera ingrati populi, Deus apud Prophetam ijs non semel exprobrare videtur. Cùm omnem abominationem, quam abominatus est Dominus, cum idolis suis Venereis eam fecisse dicit. Augebat has brutas concupiscentias multũ commixtio cum mulieribus alienigenis Moabitarum, Ammonitarum, & Madianitarum, in quas filij Israël effrœni quâdam libidine, teste sacra Scriptura, ferebantur. *Morabantur autem*, inquit, *eo tempore Israël in Setim, & fornicatus est populus cum filiabus Moab, quæ vocauerunt eos ad sacrificia sua, at illi comederunt, & adorauerunt Deos earum, initiatusq́ est Israël Beelphegor*. Erant autem hæ dictæ mulieres ex incestuoso Loti partu reliquiæ, quæ cùm vicinæ essent Aegypto, carnales hoscè Priapi seu Phogoris ritus amplexantes, summô studiô ad Israëlitas primùm transfuderunt, qui ea breui incrementa sumpserunt; vt plerique, teste sacra Scriptura, abominationibus hiscè dediti, scalpendis phallis Deastrisque huiusmodi effingendis distenti, omnem de cultu Dei veri optimi, ac beneficentissimi memoriam deposuisse viderentur. Ritus autem colendi eiusmodi probrosissimos Deastros nobis appositè describit רשי Rasi, siue R. Salomon Iarchi supra ea verba (*& adorauerunt Deos earum*) citato loco numerorum commentans: *Cùm*, inquit, *mulieres prurigini Veneris exstimularentur; accedebant Israëlitas dicentes: habeo quod dicam tibi, attende me quæso, & hoc dicto, è sinu statuam Phegor producentes aiebant; adora hunc: quo facto operi Venereo sese accingentes, Deastrum illum impudicum & nefandum summô honore illo se actu afficere existimabant, atque hic fuit egregius ille, si Dijs placet, ritus*. Sed audiamus verba ipsius Authoris ex Hebraico:

Numer. 25.

Filiæ Moab ritus colendi Beelphegor ab Ægyptijs traduxerunt ad Hebræos.

R. Salomon siue Rasi cit. Num. loco.

וכשחקיף יצרו עליח ואמור לח חשמיעי לי וחיא מוציאח לו דמות פעור מחיקח
ואומרת לו חשתחוח לזח:

Cùm, inquit, *quispiam vehementiori tentatione vegeretur, dicebat mulieri, attende me, seu exaudi me, qui in concupiscentia tui sum; & illa subitò è sinu producebat simulachrum Phegor, & dicebat ei, adora hunc* &c. *quo facto actus secutus est*. Quæ eadem ab Ægyptijs factitata in Isiacis sacris, varijs in locis huius operis, volente Deo, monstrabimus.

Turpis consuetudo Hebræorum.

Patet

Patet igitur omnem illum impium ritum ab Ægyptijs dictis processisse, quod non tantùm ex ijs, quæ hactenus diximus, sed & iam ex summa illa vtrique genti communium cœrimoniarum affinitate, luculenter apparebit. Verùm vt origo meliùs conspiciatur, eas collatione inter se facta comprobandas ratus sum.

Ac primò quidem Ægyptios è Diodoro nouimus, summô semper studiô hunc phallum Osiridis coluisse, quod & ab Hebræis factum in præcedentibus ostendimus. Erat autem Priapus seu phallus iste statua paruula in penis formam effigiata, quam contra sterilitatem, tùm in publicis hortis, agris, alijsque campestribus locis ponebant; tùm in priuatum emolumentum collo, auribus, cingulo, fœmoribus, phylacterij loco circumferebant; quod & Hebræos in cultu Phegor obseruasse ex præcedentibus patet. In quibus ex R. Salomone ostendimus, imaginem Phegor, כמין זכרות, id est, ad veretri humani similitudinem efformatum, à meretricibus, alijsque impudicis fœminis sinu circumlatum fuisse.

Priapus phallus phegor idem.

Præterea Aegyptios phallos huiusmodi in Dionysiacis per compita Vrbium, insanâ quâdam mentis dissolutione ac vociferatione, tibiarumq; clangoribus circumuexisse triumphi in speciem, testatur Herodotus. Quas cœrimonias Aegyptiorum more, Hebræos quoque obseruasse, suprà docuimus ex Cyrillo, cùm de effœminatis Priapi Sacerdotibus verba faceremus. Moris erat Aegyptijs mulieribus, teste Plutarcho, Diodoro, Suida, Apidem in Ithyphalliorum sacris (quæ singulis annis semel solenni pompâ celebrabantur) accedere, eique sublatis vestibus posteriora denudare. Quod in sacris Beelphegor celebrari solitis, Hebræis fœminis vsitatum fuisse, ex Moreh nebuchim, Rambam, alijsque tradidimus. Præterea Priapæa sacra seu Pamelia festa plerumque in locis abditis, speluncis, lucis, antrisque celebrata, Pausanias tradit; quod Hebræos quoque fecisse Troglodytas imitatos è libro tertio Regum probauimus; vbi de Asa Rege sic dicitur. *Et abstulit effœminatos de terra, purgauitque vniuersas sordes idolorum, quæ fecerant patres eius; insuper & Maachan matrem suam amouit, ne esset princeps in sacris Priapi, & in luco eius, quem consecrauerat, subuertitq; specum eius, & confregit simulachrum turpissimum, & combussit in torrente Cedron*. Denique Aegyptij phallis ad fascinanda mala generationem impedientia philacterij loco vtebantur. Quod Hebræas mulieres ad summum sterilitatis malum auertendum fecisse è dictis liquet. In summa Hebræos Aegyptiorum Simias nemo negabit, qui hasce nostras comparationes diligenter expenderit. Ithyphallia itaque, Pammelia, seu Priapæa sacra in Aegypto primùm exorta, vicinos sibi Hebræos primùm infecerunt; deinde in Græciam vsque propagata, ingentem ibidem nouarum superstitionum sobolem peperêre; quæ à Romanis postmodum, coaptatâ, diffusâq; conclamatæ superstitionis propagine, totum mundum repleuerunt; quæ quidem in tantum breui excreuerunt, vt post Salutis aduentum, etiam non defuerint, qui eiusmodi sacris abominandis initiati se turpissimo Phegori manciparent; quemadmodum ex detestabili Gnosticorum secta apud Epiphanium, Philastrium, aliosque Heræseologos legitur.

Phalli in festis Dionysij portati.
Herodotus in Euterpe.

Ægyptiorum priapæa festa.

Rambam in moreh.

Pausan. in phocicis.

Phalli erant amuleta contra fascinationem.
Hebræus Simia Ægyptij populi.

Ex

Ex hoc fonte quoque profluxisse videtur impia illa Mahumetis lex seu Alkoranus, qui dùm supremam beatitudinem in fruitione brutarum voluptatum, Epicuræorumque delicijs constituit, quid aliud agit, quàm vt turpissimos hosce phegorios ritûs, cœrimoniasq; renouet. Hunc denique Beelphegor pro Deo habent omnes ij, qui æstro libidinis perciti, brutorum irrationalium instar miro modo mente vacui, corde confusi, & summè fanatici, verique Penelopes proci, aut meliùs immundi porci toto die, dulci hoc veneno sauciati, circumuagantur; & siue bibant, siue manducent, siue cubent, huic Venereo idolo semper intenti mentem sunestant; vt qui nihil aliud cogitent, non sua, nec seipsos, phanatico quodam morbo catenis ignorantiæ ac turpitudinis arctè constricti; vera libidinis prodigiosæ monstra; detestanda Phegoris mancipia, quæ quidem alto præstat silentio supprimere, quam ea proferendo castas aures periculosiùs vulnerare. Quare ijs dimissis ad ea, quæ de Baalim dicenda restabant, progrediamur, inter quos non immeritò secundum locum obtinet Beelzebub, quem in Euangelio principem dæmoniorum nominari legimus.

Omnes luxuriosi Phegolatræ.

CAPVT VI.

Beelzebub Idolum Accaronitarum.

DE nomine huius siue Dei, siue Dæmonij magnam apud Authores controuersiam reperio, quam tamen aliundè exortam non arbitror, nisi è locis istis Euangelicis, queìs Iudæi Christum de Dæmone, non nisii in Beelzebub principe dæmoniorum eiecto insimulant. Nam hoc loco pro Beelzebub alij legunt Beelzebul; quæ lectio, vti paulò ante diximus, variam passìm vti opinionum, ita fabularnm occasionem præbuit; vt & modò dicemus, vbi priùs varias huius loci versiones adduxerimus. Ac vulgata quidem editio Beelzebub habet, quam sequuntur Hebraica, Syra, ac Persica translatio, vti in sequentibus patet:

Hic non eijcit dæmonia nisi in Beelzebub principe dæmoniorum. — Latina vulgata.

זה אינו מוציאאת השטנים כי אם בבעל זבוב : — Hebræa.

Hic non eijcit dæmonia nisi in Beelzebub.

ܗܢܐ ܠܐ ܡܦܩ ܣܛܢܐ ܐܠܐ ܒܒܥܠܙܒܘܒ ❖ — Syra.

Hic non exire facit Satanas, nisi in Beelzebub.

جمکن بسلن رامکر ببعلزبوب ۞ — Persica.

Hic non eijcit dæmonia nisi in Beelzebub.

Alij verò hoc loco pro Beelzebub vertunt Beelzebul; quemadmodum è Græco 70. Interpretum versione, quam Arabica, Copta seu Ægyptia, Æthiopica seu Abyssina, aliæque sequuntur, apparet; versiones omnium apponendas duxi.

Græca.

Οὗτος οὐκ ἐκβάλλει τὰ δαιμόνια εἰ μὴ ἐν τῷ Βελζεβοὺλ ἄρχοντι τῶν δαιμονίων.

Arabica.

هزا لايخرج الشياطين الاببعل زبول ✡

Hic non eijcit diabolos nisi in Beelzebul.

Copta.

ⲟⲩⲟϩ ⲁⲛⲛⲉϥⲃⲉⲗⲏ ⲛⲓⲇⲓⲁⲃⲟⲗⲟⲥ ⲉⲃⲏⲗ ϧⲉⲛ ⲃⲉⲗⲍⲉⲃⲟⲩⲗ ⁜

Hic non eijcit diabolos nisi in Beelzebul.

Æthiopica.

ዘኢየወፅእ፡አጋንንተ፡ዘአበለ፡በብዔል፡ዜቡል።

ZaiiWazaa agananta zaabala baBeel zebul.
Hic non eijcit dæmonia nisi in Deo stercoris.

Origenes. Chrysostom. Athanasius. Cyrillus. Prudentius.

Hiſcè Authoritatibus ſacris aſtipulantur Origenes, SS. Chryſoſtomus, Athanaſius, Cyrillus, alijque veterum, qui omnes hoc loco pro Beelzebub legunt Beelzebul. Prudentius quoque περὶ στεφάνων, hymno quinto Vincentio Martyri ſic canit:

Sed Beelzebulis callida
Commenta Christus destruit.

Verùm hanc difficultatem vt enodemus, notandum eſt, Beelzebul hoc loco Chriſtianos Orientales, non niſi in Idololatrarum contumeliam adinueniſſe; nam quemadmodum בעל זבוב, in Hebraica lingua à בעל & זבוב deducto nomine, Deum ſeu Dominum muſcæ; ita بعلزبول Beelzebul in Arabica lingua (quá Chriſtiani dicti paſsìm vtebantur) à بعل *beel*, & زبول *zabul*, vel زبل *zabel* deriuato nomine, nil aliud ſignificat, niſi Belum ſtercoreum, aut Deum, ſeu Dominum ſtercoris & fimi; quo nomine per contemptum vocabant idolum ſeu dæmonem Beelzebub; quod & teſtatur Abraham Ben Kattun, vbi verſum 33. cap. 23. Exodi, ad hunc modum explicat. *Non ſines apud te habitare, qui colunt Deos peregrinos vel ſtercoreos*. Stercoreos hic in opprobrium dictos, nihil dubito.

R. Abraham Ben Kattun.

Atque hoc ita eſſe, nos duo docent, primùm eſt, quod hoc nomen Beelzebul nullibi, niſi in nouo inſtrumento reperiatur; quod manifeſtè indicat, hanc appellationem à Chriſtianis primò in ignominiam idololatriæ excogitatam, Euangelioque eandem ob cauſam inſertam eſſe. Alterum nos Hebræorum mos docet, quos in fictorum Numinum contemptum huiuſmodi appellationes olim fieri præcepiſſe, varia paſsìm in eorum libris occurrentia huiuſmodi vocabula demonſtrant. Hinc mendaciſſimum illum impoſtorem, Meſſiæ ſibi nomen ſub Traiano venditantem, Barcocebam, ſcilicet filium ſtellæ prius dictum, Barchozibam filium videlicet mendacij appellare cœperunt. Huiuſmodi nominum exemplis nec vetus teſtamentum caret; Mons enim Oliuarum, poſtquam eſt idolis inquinatus הר המשחית *har hamaſchith*, id eſt, mons corruptionis dicitur, vno ſolùm

Quis fuerit Barcoceba.

Contumelioſæ nominum impoſitiones.

tū

τὸ הר המשחת *har hammiſchat*, ſcilicet mons oliuarum ſeu vnctionis, mutata litera & Iod addito, vt nimirùm ad nomen alludatur, nec opprobrium deſit; ſic quoque blaſphematuri ſanctiſſimam legem noſtram, eam appellant און גיליון Euangilion, hoc eſt, volumen iniquitatis, ab און *auen* & גיליון *gilaion*, quorum illud iniquitatem, mendacium, fraudem; hoc volumen denotat. Plura huius farinæ hic adducere poſſem; verùm quia illa paſsim indoctis etiam nota ſunt, de ijs ſileo. Cœterùm non ignoro Iouem Græcis quoque vocatum quaſi ſtercoreum ſeu fimo delibutum, vt videre eſt in illo Orphei carmine: *Orpheus.*

Ζεῦ κύδιστε, μέγιστε Θεῶν, ἐλλυμένε κόπρῳ.

Idque citat S. Nazianzenus in ſteliteut. 1. Verùm hoc nequaquam intelligendum eſt, quaſi per ignominiam id fecerint; cùm ἐλλυμένος κόπρῳ, non magis ad Iouem ſtercoreum ibi attineat, quam illud Virgilij:

. . . . . . Totamq́; infuſa per artus
Mens agitat molem, & magno ſe corpore miſcet.

Interpres enim ſeu Paraphraſtes eſt Virgilius, ad illud Orphei intelligendum; ab vtroque arcana naturæ duntaxat docentur, & Deus veluti inuolutus exiſtimabatur; quo nomine memoratur apud Senecam natural. quæſtion. Deorum quidam ordo, ex Hetruſcorum monumentis. Porrò ob quam rem Beelzebub aut Beelzebul appellatus ſit princeps dæmoniorum, difficilè eſt aſſerere. Origenes fatetur neſcire ſe, vndè æui iſtius homines didicerint τὰ περὶ βιλζεβοὺλ; ſed vide, ſi placet reſponſa, quæ Iuſtino Martyri tribuuntur, vbi nomen hoc ab ipſis dæmonijs ſacrificulos & ἐπαοιδοὺς didiciſſe ſcriptor ille, quiſquis fuerit, autumat. Neque hunc faciunt Hebræorum monumenta dæmoniorum principem, ſed Aſhmodæum potiùs, quem Chaldæus Paraphraſtes in Eccleſiaſte vocat אשמדי מלכא דשידים *Aſhmadai Regem dæmonum*; dictus autem אשמדי à שמד, quod eſt, perdidit, ſiue exterminauit, & nominibus illis Angeli abyſſi, Abaddon nempè & Ἀπολλύων perquam eſt congruum. Hunc memorat Elias Theſbites, Samaël quoque vocatum fuiſſe; volunt autem Samaël proprium eſſe Diaboli nomen, qui primos parentes fefellerit, colubro, cameli ſpeciem habente, vectum; cuius meminit R. Moſes Ægyptius in more nebuchim; verba eius ſequuntur:

Cur Beelzebub dicatur Princeps dæmoniorum.

Ionathan paraphraſte in Eccleſiaſt. c. 1.

Aſmodæi nominis etymon.

הנה כבר נתבאר זה וממה שצריך שתדעהו שביארוהו במדרש וזה שהם אמרו שנחש הורכב וחוה היתה כשיעור גמל ושרוכבו היה אשר השיא חוה והרוכב היה סמאל וזה השם הם יתירוהו על השטן המצאם אומרים במקומות רבים שהשטן רצה להכשיל אברהם אבינו עד שלא יאבה להקריב יצחק וכן רצה להכשיל יצחק שלא אחר רצון אביו: וזכרו עוד בעניין הזה בעקידה בא סמאל אצל אבינו אברהם ואומר לו למה באת במקום זה: והנה כבר שסמאל הוא השטן וזה השם גם בן לעניין כמו ששם הנחש לעניין: ואמרו בבואו להשיא חוה היה סמאל רוכב עליו והקב״ה שוחק על גמל ורוכבו:

Rambam moreh. l. 2. c. 31.

Hoc eſt: *Et ecce iam explicabitur id quod neceſſarium eſt, vt cognoſcas eius explicationem in Midras, quæ eſt iſta; dicunt quod coluber ſeu ſerpens ille*

Serpens qui Euam decepit fuit forma Cameli.

qui Euam decepit forma cameli erat, ſuper quem ſedit Samaël, quod nomen præciſè de Diabolo dicitur, & inuenies eos in multis locis dicentes, quod ipſe inhibere voluit Abraham patrem noſtrum, ne immolaret filium ſuum; & Iſaac, ne obediret patri ſuo. Dicunt ergo hâc ratione, quod Samaël venerit obuiam Abrahæ, & dixit ei, quare veniſti ad locum iſtum, & iam oſtenſum eſt, quòd Samaël eſt Diabolus, & nomen illud ipſi impoſitum ob occultam rationem, ſicut nomen נחש nachaſc, ſimiliter; dixerunt etiam quod Samael, cùm ad decipiendam Euam veniret, ſupra colubrum καμηλόμορφον *ſederit. Creator verò ridebat de camelo & equite eius*, &c. quæ ſequuntur. Hinc in veteri commmemoratione Sanctorum Eccleſiæ Orientalis legitur. Accuſationis Samaëlis ne recorderis, memento autem defenſionis Michaëlis. Eſt enim Samaël ſemita, quam nullum volatile cognouiſſe ait Thesbites, verba eius ſunt:

Samael ſerpenti ſub forma cameli inſidens Euam decipit.

R. Elias Louita Askenaz in Thisbe.

סמאל לא ידעו עיט תרגום דלא חכימיה סמאל דפרח היך עופא וכן אמרו תנו שוחד לסמאל ביום הכפורים ויש אומרים שאשמדי הוא סמאל ושני שמות נקראו לו וכבר זכרתיו בשרש אשמדי

Hoc eſt: *Samaël, ſemita quam nullum cognouit volatile; Thargum quam non cognouit Samaël, qui volat tanquam auis; hinc eſt, quod dicunt; Date munus ipſi Samaël in die expiationis; Alij dicunt, quod Aſchmadai ſit Samaël, atque ei eſſe duo nomina, de quo mentionem facit in radice*. Ita Elias; alio verò in loco ait:

ואומרים רבותינו כי נעמה אחות תואל קין היתה אם אשמדי וממנה נולדו השדים:

Et dicunt noſtri ſapientes, quòd Noamath ſoror Thubalkain fuerit mater Aſchmadai, & quòd ex ea dæmones fuerint progeniti. Verùm de his & ſimilibus alibi copioſior dabitur diſcurrendi materia.

Sed vt vndè digreſſi ſumus, reuertamur, quis ille Beelzebub? quod idolum eius? vndè ad Hebræos muſcarius ille Deus peruenerit, explicandum reſtat.

Idolum Beelzebub vndè?

Certè Accaronitarum idolum fuiſſe c. 1. lib. quarti Regum docet. Nam cùm diſrupto fortè opere reticulato (ita enim volunt Iudæi locum illum de cancellis intelligi) cœnaculi ſui, præceps decideret Achazias Rex Iſraël, & colliſo corpore ſe malè haberet, de ſalute conſulere voluit oraculum Beelzebub Dei Accaronitarum, quod idem eſt ac Deus muſcæ; vndè F. Ioſephus de Ahaziæ caſu verba faciens, Τὸν Ἀκκαρῶν Θεὸν μυῖαν (quaſi diceret Accaronitarum Deum muſcam) eum appellat; quô nomine & ſeptuaginta ſeniores, & Gregorius Nazianzenus orat. ſteliceut. ſecunda, & ſi qui ſunt alij, verſionem Septuaginta ſecuti, vtuntur. Vtrum verò ab Accaronitis inuentum fuerit hoc nomen, an à Iudæis in idoli opprobrium? diſputatur. A Muſcarum multitudine, quæ victimarum carnes plerumque ſectantur, dictum, non deſunt, qui opinentur. Veri Dei enim ſacra muſcas nequaquam infeſtaſſe traditur in Pircke Auoth.

Greg. Naz. orat. ſtelic. 2.

עשרה

עשרה נסים נעשו לאבותינו בבית המקדש לא הפילה אשה מריח בשר הקדש ולא הסריח בשר הקדש מעולם ולא נראה זבוב בבית המטבח וגו׳:

Decem prodigia dicunt, Patribus nostris ostensa sunt in Ægypto in domo sanctuarij. Nulla mulier ob odorem sacrificiorum abortijt; nidorem nullum aut maleolentiam efflauit carò holocausti. Ne minima quidem musca visa est in loco occisionis hostiarum &c.

Muscæ non infestabant sacra Hebræorum.

Alij volunt dictum Beelzebub, eò quod idola nidore carnium imbuta à muscis infestarentur; sunt etiam qui Baal zebahim, hoc est, Deum victimarum, immolationum, sacrificiorum, ioculari vocabulo scripturam Deum muscæ appellasse arbitrentur; vti Scaliger, *Id*, inquit, *quod dicebatur Baal zebahim, Deus victimarum, immolationum, sacrificiorum, ioculari vocabulo scriptura vocauit Deum muscæ, quòd in templo Hierosolymitano muscæ carnes victimarum non liguriebant, cùm tamen gentium fana à muscis infestarentur, propter nidorem victimarum*. Sed mihi persuasissimum est, Accaronitis ipsis cum Beelzebub proprio nomine dictum, vti & posteà non infirmis rationibus ostendemus; quis enim τὸ σεβιζόμενον ὑβρίζει? Nonne enim veluti Numinis venerandi illius mentio facta est ab Achazia? *Ite*, inquit, *& inquirite Beelzebub Deum Accaronitarum, num superuicturus sim ab hac infirmitate?* Ecquis Numen, quod coleret, ac de salutis instauratione consulendum duceret, inhonesto & ioculari vocabulo compellaret? Accedit, quod etiam Europæis Iuppiter & Hercules sub eodem ferè nomine colerentur.

Ioseph. Scal. Elench. trihares. Nu. 5.

Dico itaque Beelzebub idolum Accaronitarum idem fuisse quod Myagri muscarum Dei apud Pausaniam in Arcadicis. Nam cùm ait de celebritate, quæ Palladi Tritoni apud Arcadas agebatur: Ἐνταῦθα, ait, τῇ πανηγύρει Μυάγρῳ προθύουσιν, hoc est, *In ea celebritate ante Myagro celebrant seu sacrificant, preces inter sacra heroi effundunt, Myagrum inuocantes*. Atque ita facientibus nihil prætereà molestiæ muscæ inferunt; mentio quoque est Myagri in castigatis Solini exemplaribus, in quibus ita legitur: *Sacellum*, inquit, *Herculis in foro Boiario est, in quo argumenta conuiuij latæ maiestatis ipsius remanent; nam diuinitus in illud neque canibus, neque muscis ingressus est; etenim cùm visceratione sacricolis daret, Myagrum Deum dicitur imprecatus; clauam verò in adytu reliquisse, cuius olfactu refugerent canes*. hactenus Solinus. Idem scribit & Plinius. Sed Dei nomen non apponit, id quod & in plerisque Solini codicibus deesse videmus. Plinius l. 29. c. 6. dùm de alopeciæ remedijs agit, non Myagrum hunc Deum, sed Myodem vocauit, ita de muscis loquens: *Nullum*, inquit, *animal minùs docile existimatur, minorisq́; intellectus; quò mirabilius est, Olympiæ sacro certamine nubes earum immolato tauro, Deo quem Myodem vocant, extra territorium id abire*. hæc ibi Plinius, qui tamen libro 8. capite 28. scribit quoque Cyrenaicos Achorem Deum muscarum multitudine pestilentiam afferente inuocare solitos, quæ protinus quam litatum est, intereunt. Gregorius Nazianzenus, in prima in Iulianum Cæsarem oratione non Achorem, sed Acaron, quod

Beelzebub idem ac Deus muscarum. *Pausanias.*

A Sacello Herculis arceri canes & muscas finxit antiquitas. *Solinus.*

Plin. l. 29. c. 6

Greg. Naz. in Iul. Cæs. orat. 1.

nescio quam affinitatem cum Accaronitarum vrbe habet, vocare videtur: *Non amplius*, inquit, *muscæ quærent Deum Accaron, aut si quid musca est ridiculosius*. Hoc tamen planè ipse non assero, quando mihi in præsentia non suppetit Græci codicis facultas. Alibi tibi retuli apud Græcos, Iouis esse cognomen ἀπόμυιος, quem colebant à fugandis muscis appellatum; nam Solinus, vbi cùm potitiorum & pinariorum sacra institueret, Myagrum Deum, scilicet Iouem ἀπόμυιον imprecatus esse dicitur; Myagrus autem Myodes, vel potiùs Myiagrus & Myiodes, Apomyius & huiusmodi muscam in se signanter comprehendunt, & quasi Dominum muscæ explicant. Ita Hercules κορνοπίων à Trachinijs cultus; sic dictus autem, quod κορνόπας (scilicet παρνόπας eorum linguâ, siue locustas) abegerit. Erythræis idem ἰποκτόνος appellatus, scilicet qui vermiculos vitibus infestos occidat, & Apollo Sminthæus μυοκτόνος dictus à muribus, quæ memorat Eustathius ad 1. Iliados: *Anne verò hæc Diuûm cognomina, minùs quàm illud Accaronitarum ridicula? An Accaronitæ, quam Græci & Romani pij magis censendi, aut in idolorum titulis religiosiores?* Certè à Beelzebub hæresin format Philastrius Muscicolarum seu Muscæ Accaronitarum, qui (vt verba eius sunt) *Muscam colunt in ciuitate Accaron dicta*. Verùm his omnibus ita ritè consideratis, iam ad id, quod ab initio nobis propositum erat, exequendum, videlicet ad huius Muscilatriæ originem perscrutandam, nos accingamus; quod vt solidiùs fiat,

Iouis sic appellatus à fugandis muscis. *Hercules dictus quod colligeret locustas & vermiculos è vitibus.* *Accaronitæ adorabant muscam.*

Sciendum est, eam esse Ægypti naturam, vt post annuam Nili inundationem, ex aquarum stagnantium reliquijs, tùm animalia reptilia omnis generis; tùm maximè ingentia muscarum, culicum, similiumque molestarum bestiolarum examina exoriantur, quæ & homines & animalia miserandum in modum excrucient; adeò quidem, vt Ægyptij impudentiam & summum malum hieroglyphicè significantes, muscam pingere soleant, vt paulò post videbitur. Isaias quoque Propheta pœnas Iudaicæ perfidiæ destinatas commemorans, inter cœteras muscæ quoque Ægyptiacæ meminerit. וישרק יי לזבוב *Et sibilabit Dominus muscæ, quæ est in extremo fluminum Ægypti, & Api quæ est in terra Assur, & venient & requiescent omnes in torrentibus vallium, & in cauernis petrarum, & in omnibus frutetis*. Seu vt septuaginta habent: *in carectis, & in vniuersis foraminibus*. Rabbi Salomon hoc loco vocat מלחמת זבובים exercitus muscarum Ægypti, qui rebellem populum inuadant. Ægyptij itaque cum muscarum multitudine non idola tantùm indignè conspurcari; verùm etiam sacra illa sua animalia, canes, boues, vaccas, capras, miserandum in modum cruciari viderent, de abactione muscarum oraculum consuluêre, quod respondisse fertur, muscæ cultu muscas pellendas, quod si facerent, futurum, vt muscæ imposterum reuerentiores essent; dictum factum, Ægyptij subitò ad omnia muscis infesta loca Muscarium illum Deum posuerunt; cuius symbolum hieroglyphicum erat musca cum thyrso scyllocyprio, quod præterquam quod παλίμορφον δαίμονα, muscarum quoque abactionem significaret.

Inundatio Nili origo multorum animalium, præsertìm muscarum. *Apud Ægyptios symbolum summi mali musca.* *Oraculum muscæ cultu muscæ pellendæ.* *Amuletum contra muscas.*

Atque

Atque huiusmodi hieroglyphico nihil in Obeliscis frequentius hoc animalibus appendebant, Canopis, Sphyngibus, cœterisque idolis insculpebant; hoc signo veluti pacto quodam posito aduocatus Dæmon, seu Genius muscarius, muscas profligare credebatur. Verùm ne quicquam proprij ingenij coniecturis asserere videamur, audiamus Abenephium de his hoc pacto differentem:

Abenephius de superstit. Ægyptior.

والذباب يزعج كل كورة المصر وكل حيوانات وينجس الاصنام واشيروا المصريون الاهم وقال لهم بعبادة الذباب يدفع الذباب وصنعوا المصريون على كلمة الاهم ودفعوا الذباب بقوة صورة الذباب مع عشب اسمه في عربي السعد ووضعوه في المسلات فرعون وفي اشط انهار وفي كل مكان الذي يه الذباب كثير

Hoc est: *Et muscæ infestare solebant omnem circa regionem, & omnia animalia, & idola consfurcabant; & consuluerunt Ægyptij oraculum, & dixit eis in cultu muscæ musca pelletur; & fecerunt Ægyptij iuxta verbum oraculi, & muscæ recesserunt ob figuram seu imaginem magicam muscæ, quam fecerant Ægyptij, ponentes eam in Obeliscis & pyramidibus, in omnibus locis denique, quæ à muscis infestabantur*. &c. quæ sequuntur.

Verùm de his & similibus in Obeliscorum mysterijs fusius veluti proprio in loco tractabimus, nunc hæc tantùm insinuasse sufficiat. Atque ex his apparet, Ægyptios siue id oraculi suasu, siue vt aliqui Rabbini volunt, Mosis, Cyniphes productas profligantis imitatione, siue alia de causa factum fuerit, certè primos Muscilatriæ Authores fuisse & inuentores, à quibus Hebræi & Græci docti, Muscarum ingentia illa examina à fanis, aris, cœterisque locis victimarum, nullâ sanè aliâ ratione arceri posse crediderunt, quàm similis cultus institutione, quemadmodum in præcedentibus de Arcadicis sacris atque Cyrenaicis meminimus; huiusmodi enim cultu Hebræi suum illum Beelzebub, sicuti Græci Iouem illum suum Muscarium seu Myagrum placatum iri stolidè credebant. Atq; hæc de Beelzebub sufficiant. Muscilatriæ origo.

C A P V T VII.

Beelsephon.

BEelzephon vel Baalsephon à בעל & צפון quod Dominum absconditum, siue Septentrionis significat, deducit nomen; de quo varias apud Authores opiniones reperio. Alij ciuitatem esse arbitrantur, vti Adrichomius in theatro terræ sanctæ & Ezechiel Tragædus, qui in ἐξαγωγῇ Israëlitarum sub persona Nuncij Ægyptij sic dicit:

> Ἐνθ' ὑπ' αὐτὸς θῖνα μὲν παρεμβαλῶ
> Βεελζεφὼν τις πόλις βεβοῖς.

Alij nomen loci seu petræ esse arbitrantur, vti interpretes plerique; alij denique idolum fuisse Ægyptiorum opinantur, quemadmodum Rabbini; quicquid sit, siue Beelzephon nomen vrbis fuerit, siue loci deserti, certè aliun-

aliundè illam appellationis suæ originem minimè traxisse videtur, nisi ab idolo quondam ibi culto, vt posteà dicemus; meminit verò huius nominis historia sacra Exodi 14. v. 1. his verbis: *Locutus est Dominus ad Mosen dicens; loquere ad filios Israël, vt redeant & remaneant ante Pihiroth inter Migdol & inter mare è regione Baalzephon, atque contra ipsum castra ponant iuxtà mare: nam dicet Pharao de filijs Israël, irretiti sunt in terra, conclusit eos desertum.* Hoc loco per Baalsephon omnes Rabbini quotquot in hunc locum commentantes reperire licuit, idolum intelligunt. Rabbi Abenezra ait idolum fuisse à Pharaonis Magis ad cœlestium corporum posituras fabricatum ὑπὸ τῶν μάγων; & iuxtà sinum Arabicũ collocatum, ad obseruandos & retinendos Israëlitas, irretiandosq; seu infatuandos, & à destinata, diuinitusque datâ profectione auertendos vim habens magicam, verba eius sunt:

Exodi c. 14. v. 1.

Beelzephon idolum auerruncum siue Telesma magicum.

R. Abenezra.

לפני בעל צפון: אמר כי הרטומי מצרים עשו בדברי חמזלות צורות נחשת וזה הוא באל צפון שלא יוכל עבד לברוח ממצרים לעבור הצורה:

E regione Baalzephon dicitur, quòd Magi Ægypty fecerunt iuxtà rationem Astrologicam imagines æneas, & illa sunt quæ vocantur Beelzephon, & non poterat seruus vllus fugere ex Ægypto; quin transeundo imaginis occultâ vi impediretur. Quæ verba vt meliùs intelligantur, sciendum est, Ægyptiorum antiquorum morem fuisse, idola quædam arte magicâ constructa omnibus ijs in locis, vbi facilis esset in Ægyptum irruptio, ad hostium impetus varia Dæmonis illusione coërcendos ponere, vt passìm in hoc opere probabimus. Atque ex horum idolorum numero Beelzephon quoque fuit, quem Beelzephon, quasi dicas Septentrionis Dominatorem dicebant, eò quod Septentrionalem plagam, ad Typhonios insultûs ex Septentrione potissimùm sæuientes respiceret; per Typhonios autem insultûs, omnia infortunata & calamitosa, Plutarcho teste, intelligunt; hunc igitur Beelzephon ea in parte, quâ ex mari rubro in Ægyptum facilis accessus datur, veluti loci portæ, vel (vt vulgò dicunt) passûs custodem potuisse videntur. In Angiportu, quæ est è regione maris rubri, inter Phihiroth & Migdol, quæ nomina singula nescio quid petrosum, & præcipitosum insinuant. Loci huius situm describit his verbis R. Salomon:

Beelzephon custos finium Ægypti.

Plutarch. in lib. de Osiride & Iside.

Iarchi.

ויחנו לפני פי החירות: הוא פיתום ועכשו נקראת פי החירות על שם שנעשו שם בני חורין והם שני סלעים גבוהים זקופים והגיא שביניהם קרוי פי הסלעים:

Et castrametabantur ante Phihiroth, ille locus Pithom, iam vocatur Phihiroth, eò quod facta sunt ibi duo foramina, quæ causabantur per duas petras altas erectas, & vallis, quæ inter eas vocatur os petrarum. Thargum hierosolymitanum loco Phihiroth; habet קדם פונדק חירותא hoc est, ante hospitium foraminum seu cauponem. R. Ionathan Ben Vziel in Thargum Babylonico dicit, has petras fuisse figura quadrata in similitudinem hominum maris & fœminæ, in quorum supremitate foramina à natura producta speciem oculorum expresserant, ait locum illum Ægyptiacè fuisse dictum Thanes; verba eius hìc subiungam, ex Thargum Babylonico Syris characteribus scripto deprompta:

R. Ionathan Ben Vziel in Thargum Babylonico.

ܘܡܠܠ ܥܡ ܒܢܝ ܐܝܣܪܐܝܠ ܘܢܬܘܒܘܢ ܘܢܫܪܘܢ ܩܕܡ ܦܘܡܝ
ܚܝܪܬܐ ܐܬܪ ܕܡܪܒܥܢ ܥܒܝܕܝܢ ܒܕܡܘܬ ܒܢܝ ܐܢܫܐ ܕܟܪܐ ܘܢܩܒܬܐ
ܘܥܝܢܝܗܘܢ ܦܬܝܚܢ ܗܢܘܢ ܗܘ ܐܬܪܐ ܕܛܢܝܣ ܕܒܝܢ ܡܓܕܠ ܘܒܝܢ
ܝܡܐ *

Thargum manuscript. Siriacis Characteribus.

Hoc est: *Locutus est Dominus ad filios Israël, vt reuerterentur & castrametarentur ante* פומי חירתא *phume hirta, vbi ingentia quadrangula facta ad similitudinem filiorum hominum maris & fœminæ, & oculi eorum aperti; iste locus est Tanis, inter Migdol & inter mare*. Quod non intelligendum est, quasi ipsa Regia vrbs hoc loco fuerit sita, sed quod Taniticum territorium totum hunc tractum à Pythom & Phihiroth ad mare vsque comprehenderit. Beelzephon itaque propriè erat inter mare & præcipitia Migdol, quibuscum promontoria Phihiroth ex altera parte vallem causabantur, per quam via vnica erat ad mare Erythræum; nec quisquam deuiare poterat, ob ingentia rupium præcipitia, vtrinque viatoribus inaccessa. Verùm Chorographiam huius loci hîc ad maiorem informationem apponendam duxi.

Situs & locus stationis Beelzephon.

Atque ex apposita hîc Chorographia clarè patet, locum hunc fuisse tùm squalidum, solitarium, & rebus omnibus ad victum necessarijs destitutum; tùm præruptis vndique montibus atque præcipitijs ita obseptum; vt eum ingressis vix sese extricandi daretur opportunitas. Apparet etiam idolum illud Baalsephon aliô loco positum non fuisse, quam quo id iuxtà vim verborum sacræ Scripturæ posuimus, quicquid dicat Adrichomius. Cùm enim totum littus maris rubri montibus, paludibus, carectorumque frequentia obseptum, importuosum redderetur & inaccessum, hoc vnicô locô exceptô, vbi ripa spaciosa erat, & via per angustias montium è mari rubrô in Ægyptum facilior patebat aditus; certè non importunô locô Beelsephon custodem illius portæ Ægypti posuisse censendi sunt. Erat autem ille locus solis Ægyptijs notus, tùm ob dictam

causam

causam, tùm ob diuitias gemmarum & lapidum pretiosorum, aliaque maris reiectamenta, quæ passim ibi in deserto littore maris deposita inueniebantur, cuiusmodi & filios Israël ibidem castrametatos collegisse, non obscuris verbis ostendit Ionathas Ben Vziel, hoc loco sic commentans:

Vzielides in Thargum citato.

ואדביקו יתהון כד שרן על ימא כנשין מרגליין ואבנין טבן דדבר פישון מגינוניתא רעדן לגו גיחון וגיחון דבריכון לימא דסוף וימא דסוף רמא יתהון על גיפיה׃

Et deprehenderunt, inquit, *eos iam castrametantes iuxtà mare, occupatos in colligendis gemmis, & lapidibus pretiosis, quos Phison tulit ex horto voluptatis* (paradiso) *in medium Gihon, & Gihon inuexit eos in mare rubrum, & mare rubrum eiecit eo loco in suam ripam.* Quæ verba etsi quoad circumstantias, fabulosa appareant; ex Strabone tamen & Arriano apparet, littus hoc loco scatere rubinis, gemmis, alijsque pretiosis lapidibus, quæ mercatoribus magni questus lucrique materiam suppeditent. Ægyptios quoque crebrò huc concedere solitos ad sacrificandum Beelsephon, ex R. Abenezra colligitur, qui hoc loco commentans, ait, Mosen cùm cognouisset viam ad Beelsephon, Ægyptiorumque sacrificia, ei quotannis illo in loco fieri solita; eò proficiscendi licentiam à Pharaone petiuisse, vt sacrificijs verò Deo ibidem institutis, sacrificia execranda Beelsephon destrueret, quod & ex his verbis colligit. *Dimitte populum meum, vt sacrificet mihi in deserto; Deus enim Hebræorum vocauit nos, vt eamus viam trium dierum in solitudinem, & sacrificemus Domino Deo nostro; ne fortè nobis accidat pestis aut gladius*; verba Abenezræ subiungo:

Ripa maris rubri gemmis & pretiosis lapidibus scatet.

Exodi 34.

Abenezra.

ובעבור זה כתוב כי ברח העם ולפי דעתי בעבור שאמר משה לפרעה דרך שלשת ימים נלך במדבר נראה לפרעה מדבריו כי ידע משה הדרך אשר ילכו בה אל מקום בעל צפון אשר יזבחו שם׃

Et propterea, inquit, *scriptum est, fugit populus, & iuxtà meam opinionem ideò dixit Moses ad Pharaonem, viam trium dierum eamus in desertum ad sacrificandum; & ex verbis eius ad Pharaonem apparet; quod nôrit viam, quâ ire solebant ad locum Beelzephon, vt ibi idolo suo sacrificarent.* Cùm verò Pharao Mosen Dei monitu reuertentem vidisset, id virtuti Beelzephon ascripsisse, ac proindè dixisse; coarctati sunt in terra, conclusit eos desertum, vbi pro (coarctati) Hebraica veritas habet נבוכים, hoc est, perplexi irretiti, & vt cum Abenezra loquar:

כאנשים אשר לא מוצאים עצה ולא יודעים מה יעשו׃

Instar hominum omnis consilij inopum, & quid facere aut incipere debeant, ignorantium, mente captorum, quod proprium est ijs, qui incantatione magicâ infatuati sunt, quali Israëlitas virtute Beelsephon infatuatos Pharao credebat. Confirmant dicta verba Thargum Hierosolymitani, quæ idolum in Israëlitas vim exeruisse fascini, manifestè indicant; vti paulò post citabimus; imò ipse Pharao cùm iam Israëlitas in eas angustias redactos videret, vt elabi non posse viderentur, in conspectum Beelsephon veniens, ad placandum idolum sacrificia instituisse:

Thargum Hierosolymitani.

ופרעה חזא טעות צפון משתזיב וקריב קורבנין׃

Et Pharao videns idolum zaphan, veluti refugio suo sacrificia obtulit. Atque

que ex his omnibus fusè demonstratis patet, Beelzephon non ab vrbe aut alio loco, sed ab idolo ibidem ab Ægyptijs culto denominationem sumere; quæque hìc fusiùs potissimum tractanda suscepi, propter eos, qui nescio qua de causa hæc veluti commenta Rabbinorum aspernentur; huiusque loci interpretationem ab Hebræis factam non satis prudenter cauillentur. Videtur nonnemo vel libros Rabbinorum non intellexisse, vel illam falsitatis, ac nugacitatis Rabbinicæ dicam in gratiam Magistri sui Scaligeri, Hebræis impegisse. Certè Rabbinorum scripta, præsertìm vbi fidem nostram non cauillantur, & si superstitiones, quas frequenter incurrunt, eximas, prorsùs contemnenda non putem, cum sub nonnullis figmentis & ingenij, quibus indulgent lusibus, multa præclara non secùs ac sub Sileno quodam cimelia abscondita contineantur; sed hæc per transennam dicta sint; quare eò vndè digressi sumus, redeamus. Porrò quale idolum illud fuerit, quod ab Ægyptijs cultum, Hebræi appellarunt Beelzephon, difficilè omninò est asserere. Thargum Hierosolymitanum, id cum Phegore seu Beelphegore confundit.

Thargum Hierosolymit. scriptum literis Syriacis.

ܘܐܡܪ ܦܪܥܘܢ ܠܒܢܝ ܐܝܣܪܐܝܠ ܛܥܝܢ ܐܢܘܢ ܒܡܕܒܪܐ ܬܩܦ ܥܠܝܗܘܢ
ܛܥܘܬܐ ܕܦܥܘܪ ܕܠܘܩܒܠ ܡܕܒܪܐ ܀

Et dixit Pharao filijs Israël, errantes sunt ij in solitudine, præualuit super eos idolum Phegor, quod est è regione deserti. Quod inconuenienter dici non potest, præsertìm si Phegor hìc pro Priapo, vt hortorum, camporum, syluarumque custos & Deaster est, accipiatur. Thargum Babylonicum multa posita fuisse huiusmodi idola asserit; quibus tamen diuinâ virtute sublatis & destructis, solum Baalzephon ex omnibus Ægyptiorum Dijs remansisse ait.

Thargum Babylonicum.

הוא אתרא דטנים דביני מגדול וביני ימא קדם טעות צפון דמשתייר מכל טעון
דמצרים בגין דיימרון מצראי בחור הוא בעל צפון מכל טעוותא דאשתייר ולא לקא
וייתון למסגד ליה :

Ille, inquit, *locus est Tanis inter Migdol & mare, ante idolum zaphan, quod superest ex omnibus idolis Ægyptiorum, ideò dicunt Ægyptij, quòd illud idolum Beelzephan electum est præ omnibus alijs idolis quæ supersunt, & non confractum fuit, & venerunt, vt adorarent illud*. Idola autem reliqua à Deo dissipata deducit ex illo Numerorum 33. quo occisis primogenitis, Deum & in Dijs eorum vltionem exeruisse habetur. Qualia autem ea fuerint idola, sequentibus verbis demonstrat:

ומצראי מקברין ית דקטל יי בהון כל בוכרא ובטעוותהון עבד מימרא ד״יי דינון :
דטעוות מתכא הוון מתרככין טעוות אבנא מתגדעין טעוות פחרא מתעבדין בקיקין
טעוות דאעא מתעבדין קסם ודבעירי מייתין :

Ægyptij, inquit Thargum, *sepeliebant primogenitos suos, quos Dominus in idolis Dijsque eorum faciendo vltionem occiderat, idola verò fusilia seu conflatilia liquefacta sunt, idola lapide efformata, idola fictilia, vel testacea confracta & contrita; idola certâ diuinandi arte, & Astrologicâ scientiâ constructa, facta sunt in similitudinem iumentorum seu brutorum mortuorum*.

Variæ formæ idolis Beelzephon.

Ex quibus solum illud, quod Baalsephon dicitur, remansit; reliquis

vel diuinâ vltione confractis, vel ab Hebræis discedentibus furto sublatis, (erant enim multa illorum ex auro, argento, aliaque pretiosa materia confecta) quæ sanè vnica causa esse poterat tantæ in elapsos Hebræos, Pharaonis, reliquorumque Ægyptiorum exacerbationis & prosecutioni continuatæ occasio; sperabat enim futurum, vt & diuitias, & idola sua recuperaret; idque auxilio Beelsephon solius restantis adhuc, quod sciebat eo loco constitutum, ad quod ægrè Hebræi peruenire possent; vel si peruenirent, vi occultâ tamen idoli impediti retrogredi cogerentur, ac sic inter angiportus istos, veluti in montium quadam nassa deprehensi, internecioni darentur. Errant hìc interpretes illi, qui aiunt Beelzephon fuisse canem æneum latratu suo Israëlitas arcentem; & quamuis ipsi Authores huius faciant Rabbinos, mihi tamen neminem hactenus è Rabbinis, qui id assereret, videre contigit, quamuis singulari studio id inquisiuerim; vndè patet, multa passìm Rabbinis, de quibus ne quidem somniarunt, affingi. Cœterùm verisimile est, Ægyptios non solùm in Phihiroth imagines magicas seu idola; sed & in alijs Aegypti locis, quibus aut facilis esset in Aegyptum aditus, aut à quibus fuga Israëlitarum timeretur, posuisse; cuius rei non obscura argumenta præbent Iuppiter Ammon in arenis Lybicis iuxtà catabathmum Ægypti; Sminthæus Appollo inter paludes & mare in ipso ex Phœnicia in Ægyptum introitu, veluti loci custos constitutus; aliaque de quibus vbertìm in hoc opere passìm dicemus. Erat prætereà moris Ægyptijs, Mercurium veluti viarum custodem terrarumque præsidem sub tetragonis lapidibus, quos Hermas vocant, colere; num forsan celebris ille Hermanubis Ægyptiorum Mercurius, Beelzephon ille Typhonis Borei domitor, de quibus hucusque diximus? Certè si interpretes superiùs reprehensi canem istum æneum pro Hermanubi accipiant, rem acu tangere videntur. Ionathas sanè de quadrangulis petris superiùs loquens, non inobscura Hermarum positarum indicat vestigia. Sed hanc difficultatem modò suspendemus, vsque dùm maior lux affulgeat, magis enim ingenuum semper esse iudicaui, ignorantiam meam in rebus inexploratis adhuc fateri, quàm eam vagis coniecturis, & sine fundamento manifesto pertinaciter tueri. Satis enim me fecisse arbitror, hoc loco certis & solidis rationibus, Beelzephon idolum magicâ arte constructum fuisse, & ad impetus hostium coërcendos dicto loco positum, demonstrasse. Quare his relictis ad alia stylum conuertamus.

Ægyptij multum confidebant in Beelzephon.

Canis figura fuisse Beelzephon.

Iuppiter Ammon in Lybia.

Sminthæus Apollo.

Mercurius viarum custos.

CAPVT VIII.

De Baalgad Idolo Syrorum.

CVm Arias Montanus Baalgad interpretetur Idolum fortunæ, vel felicitatis, sicuti & omnes ij, qui in Iosue commentati sunt, vbi capite 11. v. 17. & 13. v. 5. eius mentio fit; operepretium me facturum existimaui, si hoc loco eius quoque originem explicarem; præsertìm cùm neminem, qui de hoc idolo Hebræorum aliquid certi tradiderit, reperiam.

Arias Montanus in Hebr. & Chaldaic. Nominum interpret.

Baal-

Baalgad igitur olim ciuitas ad radices montis Hermon, quæ montis Libani pars est, sita fuit; cuius præter sacram Scripturam, aliosque interpretes sacros meminit Beniaminus quoque Hebræus hisce verbis:

Baalgad vbi situm fuerit.

Beniaminus.

מלאודיקיא באתי ימים בבעל גד אשר היא מדינה באפסי ארץ חסין ושל יושבי ארץ מלך מכובד מהם כמו נביא ובלעדו לא ודעים שר אחר

A Laodicea, inquit, veni biduo in Baalgad, quæ est ciuitas in finibus terræ Hassin, est incolis princeps, quem venerantur vt Prophetam, & præter hunc, alium non cognoscunt. Iosue vndecimo dicitur: *Et partem montis, quæ ascendit Seir vsque Baalgad per planiciem Libani, subter montem Hermon.* Vbi Paraphrastes Chaldæus loco Baalgad vertit גדמישר, hoc est planitiem seu campum Gad; siue itaque Baalgad nomen vrbis, siue loci campestris, certè nomen suum aliundè non habet, nisi à Gad idolo, eo in loco culto. Est autem Gad apud Hebræos idem quod fortuna bona, quam in Syria olim cultum, colligi potest ex illo 30. Geneseos:

Gad, bona fortuna.

Genes. 30.

ותלד זלפה שפחת לאה ליעקב בן ותאמר לאה בגד:

Hoc est: *Et peperit Zilpha ancilla Liæ Iacobo filium, & dixit Lia Begad.* Vbi Latina editio habet, *feliciter*; Hebræorum pleriq; sicuti & Græci Fortunam bonam hîc intelligunt. Liamque hoc loco locutam, quasi partui bene esset ominata. Dictis astipulantur in Thargum Onkelos ואמרה לאה אתא גדא: *Et dixit Lia, venit Gad*; id est *fortuna*, vel vt Hierosolymitanum habet אתא גדא *athagada*, quod in idem recidit. Cœteri Rabbinorum Gad idem esse volunt, מזל טוב *mazal tob*, hoc est, bona fortuna, siue sidus bonum, aut Genius bonus, voluntque idem esse quod stella Iouis, quam כוכב צדק *cochab zedek* appellant. Sic R. Abenezra hoc loco:

Onkelos.
Thargum Hierosolymit.

Gad idem quod Mazal tob, siue stella Iouis.
R. Abenezra.

ויש אומרים שפירוש גד מזל טוב כאשר הוא בלשון ישמעאל וכמוהו העורכים לגד שלחן והוא כוכב צדק והנכון להיותו כמו גדודי שמים:

Dicunt autem, quod explicatio vocis Gad, idem est, quod Mazal tob, sicuti in lingua Arabica etiam, & instruunt ipsi mensam, quam stellæ Iouis appellant & dirigunt eam iuxta militiam cœli. Cui consentit explicatio Rabbi Salomonis.

Rasi.

בגד פירוש בא מזל טוב כמו גד גדי שעוה לא דומה לו העורכים לגד שלחן ואגדה שנולד מהול כמו גודו אילנא

Bagad explicatio eius est, Mazal tob, siue bona fortuna venit; & dirigunt fortunæ mensam indicantes &c.

Nota hîc בגד Bagad diuisim legendum esse בא גד (cuiusmodi voces Masorethæ notant 15. quæ scribuntur vt vna, ac leguntur vt duæ) significatque *Mazal tob*, siue quod idem est, fortunam bonam. Vidi ego non semel in Germania Iudæorum ædibus hæc verba superscripta, quæ bono Genio se domus custodiam deuouere intellexi. Significant etiam hæc verba idem, quod apud Latinos verba illa, quod fœlix, faustumque sit; quibus vtimur, cum rem magni momenti aggredimur; his ita explicatis iam non exigua difficultas oritur, quæ sit illa bona fortuna, cuius auxilium auspicaturi opera sua Syri olim implorabant. Munsterus Rabbinis

Quidnam sit Gad siue bona fortuna.

Munsterus.

aſtipulatus ait eſſe כוכב צדק hoc eſt, *ſtellam iuſtitiæ*, quô nomine Iouem appellant Hebræi: *Cocheb Tzedek*, inquit, *Stellam iuſtitiæ denotat, eò quòd liberorum generationi ſecundùm Aſtrologorum dogmata, radijs ſuis conducat, vndè*

Mazal tob, Stella Iouis.

etiam puellæ deſponſatæ annulus traditur, in quo ſcriptum eſt מזל טוב *Mazal tob. Nam Mazal eſt ſidus ſeu ſtella; vndè dicunt Rabbini, non eſſe aliquam herbam in terra, quæ non habeat proprium* מזל *ſeu ſtellam influentem, & dirigentem in cælo*. Hæc ille. Mazal verò plurali numero nempè מזלות *Mazaloth* (quod

Mazaloth 12. ſigna Zodiaci.

& immutato nonnunquam ל in ר, מזרות *Mazaroth* ſcribitur) nunc planetas, nunc duodecim ſigna Zodiaci ſignificat; iuxtà illud 23. ſecundi libri Regum; adolebant incenſum Baal, Soli, Lunæ, planetis; Hebraica lectio habet מזלות, ſeptuaginta verò interpretum τοῖς μαζουρὼθ, & vniuerſæ

Suidas.

militiæ cœli. Vndè Suidas: Μαζουρὼθ τὰ συςήματα τῶν ἀςέρων ἃ ἐν τῇ συνηθείᾳ ζώδια καλοῦσι. *Mazuroth ſyſtemata ſunt aſtrorum, quæ paſsim animalia appellantur.* Hinc Hebræorum Aſtronomi Zodiacum vocant אופן המזלות ſcilicet circulum Mazaloth ſeu ſignorum. Prætereà non deſunt, qui τὸ Gad δαιμόνιον

Gad dæmonium.

vertant, vt 70. Interpretes capite 65. v. 11. Nam hoc loco vbi Hebraica veritas habet:

הערכים לגד שלחן והממלאים למני ממסך:

Præparantes Gad menſam, & implentes Meni vinum mixtum. Illi vertunt:

70. Interpr.

Ἑτοιμάζοντες τῷ δαιμονίῳ τράπεζαν, καὶ πληροῦντες τῇ τύχῃ κέρασμα. *Præparantes dæmonio menſam, & implentes fortunæ vinum mixtum*. Quamuis alij etiam ſic vertant, præparantes Ioui menſam, & implentes planetis libamen. Quicquid ſit, ſiue Gad Iuppiter, ſiue fortuna, ſiue dæmon dicatur, ſemper in idem recidit; cùm hæc nomina ſæpè inter ſe confundantur, vti ex dictis patet; in quibus Gad, ſiue Mazal tob idem eſſe diximus, quod Deus, Iuppi-

Gad & Baalgad idem.

ter, fortuna, Genius, ſiue Dæmon. Ex quibus etiam patet, Gad & Baalgad idem eſſe, atque olìm inter profana Numina, non Gentium ſolùm, ſed & Iudæorum quoque, ſi iudicio vetuſtiſſimorum Græcorum, Hebræorum, & Chaldæorum ſtemus, recenſita fuiſſe, imò & Latinorum; nam veteri Iſaiæ editione ita etiam legitur: *Qui ponitis Fortunæ menſam, & libatis ſuper eam,* (vbi in Hebraico Legad habetur) In quæ verba ſic commentatur R. Salomon.

Raſi in 65. c. Iſaiæ.

שם ע"ז העשויה על שם המזל ובלשון משנה יש גד גדי וסינקלא למני למניין חשבון הכומרים היו ממלאים אגנות מזג יין ממסך יין מזוג במים:

Nomen eſt alienæ ſeruitutis, cui impoſitum nomen planetæ alicuius, vt phraſi Thalmudica dicitur Gad, Gadi, Sinukla, & Meni, id eſt, Aſtrologico ſacerdotum calculo, implentes crateres mixtos vinô, libantes vinum mixtum aquâ. R. Dauid Kimchi paulò propiùs ad huius loci explicationem accedit, cùm dicit:

Radak.

גד פי' מזל כלומר מקריבים למזל מן מזלות ואמרו רז"ל שהוא כוכב צדק כי כן יקרא בלשון ערבי והממלאים למני ממסך כלומר השלמים ממסך יין לנסך למני והוא שם כוכב ויש מפרשים לכוכבים מהם מנויים והם שבעה כוכבי לכת:

Et ponitis menſam Gad, quod explicant Mazal, quaſi diceret Propheta litan-

tantes Mazal, vni ex planetis; & dicunt Rabb. mem. eorũ in benedict. quòd illa sit stella Iouis sic vocata in lingua Arabica; & implent libamen Meni, quasi diceret pacificas & victimas, seu libamen vini ad libandum τῷ Meni; & ipsa stella est, quæ reuocatur ad septem, quas vocant errantes. Atque hiscè ponebant mensas, in quibus positis idolis libabant, teste paraphrasi Babylonica, quæ hic loco Gad & Meni habet:

Thargum Babylonicum.

והמסדרין למעוות פתורין דדחלתיהם אגנים:

Et ordinant idolis suis mensas, & Dijs suis terrificis crateres.

Nequaquam igitur censendum est, Liam cùm benè ominata partui Zilphæ dixisset *Begad*; hanc faustam tantum fuisse exclamationem. Sed inuocationem Numinis Begad, quo iuxta Gentilium consuetudines & mores, quibus adhuc irretita erat, inuocato, filium in vita prosperaturum esse credebat, cui & in signum suæ erga Numen inuocatum fiduciæ, Numinis nomen filio imposuisse, verisimile est; quasi diceret בא גד *Veni bona fortuna, veni faustum Numen.* Quæ cùm ita sint, nihil sanè aliud modò restat, nisi vt vndè Numinis huius Baalgad, cultus, & inuocatio ad Hebræos profluxerit, iam quoq; explicemus. Verùm cùm Numen hoc antiquissimum, & primis post diluuium temporibus Hebræis vsitatum comperiam, certè id aliundè promanasse non arbitror, nisi ex Ægypto, quam idolorum Hebræorum Seminarium non incongruè dixero. Verùm vt hæc omnia non vagâ tantùm coniecturâ, sed eâ quâ par est, authoritate, comprobentur.

Lia imponit filio suo nomen à Gad, stella felici.

Ægyptus gentiliũ Deorum Seminarium.

Sciendum est, Astrologorum antiquissimos Ægyptios fata eorum, qui nascuntur à fortuna siue sorte seu à parte quam vocant, fortunæ, maximè dependere putabant; atq; indè ἀπὸ τῶν ἐκτὸς, de re, inquam, familiari, militiâ, peregrinatione, magistratu, coniugio, opibus, nobilitate, & quæ sunt id genus alia, iudicabant. Constituto enim themate genethliaco à Solis loco ad Lunæ, per signa consequentia putabant; quot in eo numero tot horoscopo adijciebant, & vbi earum finis, ibi sortem fortunæ collocabant. Sortem hanc veluti alterum habebant Horoscopum, & alterum ab ea thema formabant. Et quemadmodum à themate primo ea, quæ ad ipsum natum, corpus nempè & animam, vti interna spectare possint, petebant, ita in secundo illo, cuius prima sedes erat sors, fortunam, studia, labores, & quæ sunt alia externa, quærebant. Hæc est illa fati ratio, quam in vnam summam natura, vt ait Manilius traxit:

Astrologorũ Ægyptiorum opinio.

Gentiliacum systema.

Nam quodcunq; genus rerum, quodcunq; laborum,
Quæq; opera atque artes, quicunque per omnia casus
Humana in vita poterant contingere sorte,
Complexa est.

Manilius l. 3. Astron.

Labores autem illos, opera, artes, casus singulari vocabulo Ἆθλα vocat Manilius, it vt prima sedes, id est, sors fortunæ sit primum Ἆθλον; secundum, hoc est, sors militiæ, secundum Ἆθλον: tertia nempè sors rerum vrbanarum, tertium Ἆθλον: eo modò deinceps ordine de reliquis. De Horo-

Ἆθλα in themata genethliaco quid?

Horoſcopio thematis, quod diximus ſecundum, iuxtà illud:

Hunc fortuna locum teneat, ſubeuntibus Athlis
Ordine naturæ ſicut ſunt cuncta locata.

Nos verò Ἆθλα non à Græcis mutuata, ſed ab Hebræa voce חתל *hatal* deriuata, aſſerimus. Eſt autem *hatal* idem quod ligare, & מחתלות *machtaloth* idem quod ligaturæ, quaſi loca Syſtematis Genethliaci, ita vniri & colligari debeant ad ſumendum iudicium, vt nulla deeſſe poſſit, quin totum inſtitutum irritum fiat.

Vt Dodecatemoria autem (vndè duodecim loci ſeu thema genethliacum) ita etiam priſcis illis ſeculis ſortes, vti videtur, in vſu fuerunt; vetuſtiſſimi Ægyptiorum Mathematici proprias ferè omnium rerum & quæſtionum ſortes in aſtrorum poſitu capiebant. Teſtatur Scholiaſtes priſcus ad tetrabibli partem tertiam: Εἰώθασι γὰρ, inquit, λαμβάνειν οἱ Αἰγύπτιοι κλήρους πάντων κεφαλαίων, *vbi* κεφάλαια *pro capitibus ſiue angulis, aut titulis duodecim locorum, ſiue rebus ſpeciatim à Mathematico quærendis ſumuntur.* Verbum ſanè, teſte Seldeno è Rhetorum vſu acceptum, κλήρους autem omnes illos ſiue ſortes aut partes, vti nonnulli nominant, reijcit Ptolomæus, vt inutiles præter κλῆρον ſolummodò τῆς τύχης ſcilicet ſortem fortunæ, quam vetuſtiſſimo Aſtrologorum dogmate nixam, eodem cuius meminimus modò & nocturnis & diurnis genituris deduci præcipit, non quidem vt perperam aliqui interpretantur, à Sole ad Lunam, ſed ab hac ad illum per conſequentia ſigna computatam. Nam ritè ſeruata ratione à Sole ad Lunam numerando, ita ſe habet Luna ad ſortem fortunæ, vt Sol ad Horoſcopum; & ſicuti hic & Solaris, ita & illa Lunaris, vt benè notat Seldenus, pars eſt aſcendens, quod optimè ſanè conſonat thematis Athlorum figuræ Manilianæ. Luna item apud Ægyptios antiquitus erat propria hæc ſors; & ἀγαθὴ τύχη, quod Hebræorum מזל טוב, & Thargum Hieroſolymitanum גדא טבא *Geda taba* vertunt, appellabatur. Planetarum enim ſingulis ſuæ erant ſortes, vt

Scholiaſtes in 3. tetrabibli partem. *Sors quid?* *Seldenus de Dijs Syris.*

Saturno	Νέμεσις.
Ioui	Νίκη.
Marti	Τόλμα.
Soli	Ἀγαθοδαίμων.
Veneri	Ἔρως.
Mercurio	Ἀνάγκη.
Lunæ	Ἀγαθὴ τύχη.

De quibus Hermes Ægyptius apud Picum Mirandulanum aduerſ. Aſtrolog. 6. c. 18.

Hanc itaque ſortem ſeu bonam fortunam tanti faciebant Ægyptij Aſtrologi, vt penes eam omnes humanæ vitæ mutationes, omnemque facultatum, & honorum, & amicitiarum, & commodorum arbitrium eſſe crederent. Hanc res humanas ſuſque deque vertere pro ſuo arbitrio; hanc in ſingulos homines vim habere; hanc ciuitates, regna; hanc amicitias euer-

Hermes Ægyptius apud *Picum Mirandulanum.* Malæ aut Bonæ ſorti omnia olim attribuebantur.

euertere cùm libuerit; hanc omnia illa euersa, & iacentia erigere, opulentia, hominumque frequentia replere, & florentissima efficere arbitrabantur. Quare si quid prosperum, si quid ex voto, si quid felix ex obscuris causis eueniret; aut contra, si quid turbulentum, molestum, calamitosum contingeret, id totum Fortunæ siue bonæ siue malæ tribuebant. Hinc Ægyptios Harpocrati leguminibus litantes (quem nos alibi Deum frugum, aliarumque rerum nondum ad perfectionem deductarum explicauimus) exclamantesque γλῶσσα τύχη, γλῶσσα δαίμων, *Lingua fortuna, lingua dæmon*, vti Plutarchus memorat, ad nihil aliud nisi ad præsides dictos respexisse verisimile est; imò & id manifestis verbis innuit Vettius Valens Antiochenus, quem apud Seldenum vide. Dicebant autem γλῶσσα, tùm vt Harpocratem digito suadentem silentia, Deum & fortunæ filium, hominem esse dicere, morte piandum crimen significarent; tùm vt his vocibus πολύμορφον δαίμονα, Isidem, inquam, Ægyptiorum fortunam, Harpocratis matrem facilius attraherent; vti alibi dicemus. Cùm enim Ægyptij in omnibus suis actionibus electionibusque Astrologicis ad Σεληνιακὸν τὸν ὡροσκόπον respicerent; siue περὶ τὴν ἀγαθὴν τύχην, vel sortem Fortunæ. Hanc autem ab Hermete Lunæ seu Isidi dicatã suprà diximus. Certè non sine ratione Harpocrati litantes, mediante filio, sortem fortunæ, seu fortunã bonam, & vitæ, & bonorum externorum veluti præsidem seu ἔφορον, in lucem prodeuntes, Isidem, inquam, inuocasse, censendi sunt. Quam consuetudinem Hebræi, vti in Aegypto didicerant; ita in Assyriam vicinasq; regiones eam deferentes, cõseruantesq; ac singulari cultu, vt בעל גד satis demõstrat, prosecuti videntur; quamuis in hoc ab Aegyptijs differant Hebræi, quod hi Iouem, illi Lunam sub fortuna seu ἀγαθῆς τύχης nomine colerent, & inuocarent. Hoscè secuti sunt post Græcos maximè Latini, qui nullam Deam maiori cura coluisse videntur, quam fortunam; vt infinita propè ei hìc Romæ inscriptiones factæ testantur; quas videbis apud Gruterum, & Lipsium in theatro antiquarum inscriptionum.

Harpocratis inuocatio.

Vettius Valens Antioch.

Isidis inuocatio sub nomine bonæ Fortunæ intelligitur.

Luna bona Fortuna dicta Ægyptijs, Iuppiter Græcis.

Quæ porrò fuerit fortuna Capitolina, quæ Exquilina, Nortia, Prænestina, Primigenia, Cœca, Seia, Rhamnusia Nemesis, aliaque fortunæ ludibria, nostri instituti non est explicare, quare de ijs auidus lector Giraldum consulat integro Syntagmate de ijs tractantem. Fuisse autem bonam fortunam eiusque sortem (à qua cœteræ omnes, vti à radice deducebantur) in thematis secundi constructione pro Dea habitam, delubra à Græcis & Romanis, vti dictum est, eius honori erecta satis demonstrant. Solenne enim erat illis ΤΗ ΑΓΑΘΗ ΤΥΧΗ monumenta dedicare. De Romanis quidem Plutarchus in Romaicis n. 107. Διὰ τί Ῥωμαῖοι τύχην σέβονται πριμιγένειαν ἤτοι πρωτογένειαν, scilicet, *quamobrem Romani venerantur fortunam primigeniam?* De Græcis verò Chronicon Alexandrinum ijs huiusmodi cultum familiarem admodum fuisse memorat, & inscriptiones tùm Romæ, tùm maximè Præneste *Veneri & Fortunæ primigeniæ* factæ, testantur; per primigeniam autem Fortunam, sanè nihil aliud intelligi potest, nisi Nati Domina, quæ recenter geniti modum felicitatis, arcanis quasi cœli tabulis describeret. Et Iuppiter puer, qui lactens cum Iunone ingre-

Fortuna Capitolina, Exquilina, Nortia, Prænestina.

Plutarchus in Romaicis.

Chron. Alex.

Primigenia fortuna quid?

gremio Fortunæ Prænestinæ olim sedit, castissiméque à matribus cultus est; idipsum satis aperire videtur. Atq; hæc de bona Fortuna sufficiant.

Ex quibus patet, Baalgad Hebræorum seu Gad, siue is fuerit Iupiter iuxtà mentem Rabbinorum, siue Regina cœli, Luna, Isis iuxtà Ægyptios, siue vt alij גד pro גדוד השמים *Gedud haschamaim*, id est, militia aut exercitu cœlesti, quomodo eum explicat R. Abenezra, accipias; certè fortunæ themati hactenus explicato non malè conuenire. Reginam cœli eandem cum fortuna cœli facit Philastrius: *Est, inquit, hæresis inter Iudæos, quæ Reginam, quin & fortunam cœli inuocat, quam & cœlestem vocant in Africa, eiq; sacrificia offerre non dubitabant.* Nec inconuenienter; Luna cùm, id est Regina cœli, & sors sua pro eodem possint vsurpari. Verùm de his omnibus fusiùs tractabimus, cùm de Ægyptiorum antiqua Astrologia, eiusque mysterijs verba faciemus.

CAPVT IX.

Thamuz seu Adonis Idolum Hebræorum & Phœnicum.

EZechiel, postquam nefarias Troglodytarum superstitiones, atque omnigenas Numinum effigies, quas veluti in Pantheo quodam adorandas Sacerdotes collocârant, monstrante Domino, conspexisset; ecce ad portam templi Aquilonarē, mulieres quoque sese offerebant, quæ con-

8. Ezechielis. sidentes solennibus lamentis plangebant Thamuz. *Et introduxit me ad ostium portæ domus Domini, quæ est ad Aquilonem, & ecce sedebant ibi mulieres*

70. Interpres. *plangentes Thamuz.* Græca 70. Καὶ ἰδοὺ ἐκεῖ γυναῖκες καθήμεναι θρηνοῦσαι Θαμμοῦζ.

Chaldaica paraphrasis. Chaldaica paraphrasis:

והא תמן נשיא יתבן ריבבתן ית תמוזא:

Per Thamuz igitur hoc loco intelligitur idolum, quod tamen quale fue-

Quale idolũ fuerit Thamuz. rit, variant interpretes; putarunt quidam imaginem fuisse in cuius oculos plumbum imponeretur, & quæ admoto igne & plumbo liquefacto flere videretur; sic R. Salomon Iarrhi hoc loco; verba subiungam.

Rasi in cit. locum Ezechiel.

מבכות את התמוז צלם אחד שמחממות אותו מבפנים
והיו עיניו של עופרת והם נתובין מחום ההיסק ונראה באילו
בוכה ואומרות תקריבו הוא שואל תמוז לשון היסק כמו
על די חזה למזיה ואתונא אזן יתירא מבכות את התמוז
פיישנט פלוריר לאלק אלפין בלע״ז:

Idolo inditũ plumbum, quo liquefacto flere videbatur.

Plangentes Thamuz, scilicet simulachrum quoddam, quod calefaciebant intus, & oculis eius ex plumbo, quod illi dolo infuderant; plumbo itaque calore liquefacto imago videbatur quasi flere; & dicebant mulieres accidite, ille petit quippiam, apparebat sicut species fornacis accensi. quasi diceres Gallicè Fissantes pleurer, le Dieu escaillè. Quibus verbis R. David Kimchi astipulatur hoc loco sequentibus verbis:

יש מפרשים כי מבכות הוא כנוי ר״ל משמחות את התמוז בירח תמוז היו עושים חג לע״ז והיו הנשים באות לשמחו וי״מ שהיו עושים בתחבולות שיבואו המים לעיני ע״ז הנקראת תמוז והיו בוכה לומר שהיה שואל שיעבדוהו :

Explicant, inquit, *quòd* (flentes) *reuocentur ad tripudia & gaudia, quæ mense Thamuz in honorem Thamuz celebrabantur, nam hoc mense festum huic idolo faciebant, & venire solebant mulieres, vt gauderent: & explicant hic quòd fecerint in dolo & fraudulentia, vt aquis ex oculis idoli Thamuz erumpentibus id flere videretur, fletuq; rogare, ac seruitium diligens extorquere à suis cultoribus.* Rambam in directore perplexorum ex mente Sabæorum ait, Thamuz fuisse Prophetam quendam idolorum, qui à Rege quodam iniustè interfectus ab imaginibus ex omnibus mundi angulis in Babyloniam ad auream Solis statuam confluentibus sit tota nocte deploratus, verba eius sunt : Rambam in moreh. Fabula de Thamuz.

ובספר נזכר ספר על איש מנביאי ע״ז שהיה שמו תמוז קרא מלך לעבוד השבעה כוכבים והשנים עשר מזלות והרגו המלך ההוא הרג משונה וזכר שליל מותו התקבצו הצלמים מקצות הארץ אל ההיכל אשר בבבל אשר לצלם הזהב הגדול אשר הוא צלם השמש והיה הצלם נתלה בין השמים והארץ ונפל באמצע ההיכל והצלמים כלם סביבו והתחילו לקנות על תמוז ולהגיד מה שקרהו והצלמים כלם בוכים ומקוננים כל הלילה ובעלות השחר עפו הצלמים ושבו להיכליהם בכנפות הארץ והיה זה מנהג מתמיד בתחילת יום מחדש תמוז יקוננו ויבכו על תמוז :

In prædicto verò libro, ait Rambam, *narratur de quodam Sacerdote seu Propheta gentili* (idolorum) *qui dictus est Thamuz; qui cùm prædicaret cuidam Regi, vt seruiret septem stellis & signis duodecim; præcepit Rex eum interfici graui morte. Nocte verò mortis ipsius conuenerunt omnes imagines ab extremis terræ in templo Babylonis ad imaginem auream magnam, quæ scilicet erat imago Solis, & pendebat inter cœlum & terram, & cecidit in medio templo, & omnes imagines seu simulachra circumquaque; & narrauit eis quicquid contigerat Thamuz; imagines verò flebant & lamentabantur per totam noctem, manè verò euolauerunt omnes imagines ad templa sua vsque ad extremum terræ; & consuetum est in anno semper in principio die mensis Thamuz lamentari & flere super Thamuz.* Hæc Rambam. Atque huic Thamuz Prophetæ idolorum videtur affinis esse Thamud iste toties in Alcorano decantatus; hunc enim Apostolum & Prophetam dicit; hunc prædicasse ait, Deumque propitium omnibus ijs, qui fidem eius verbis haberent, reddidisse; hunc nullum scire ait nisi Deum, sic enim surata 14. ابراهيم dicta : Fabulosa traditio de Thamuz. Thamud in Alcorano. Alfurcan surata 14.

وقال موسي ان تكفروا انتم ومن في الارض جميعا فان الله الاغني والحميد الم ياتكم نبو الذين قبلكم قوم نوح وعاد وثمود هورسول الله والذين من بعدهم لايعلمهم الا الله ۞

Et dixit Moses, si abnegetis vos, quicunque in terra simul, profectò Deus diues laudabilis. Nonne venit ad vos fama eorum, qui ante vos populi Noë, Vaadi & Thamud hic Apostolus Dei, & qui post eos, non scit eos nisi Deus. Sed de hoc inferiùs videbimus. Prætereà Dauid Kimchi in octauum Ezechielis narrat, Thamuz à multis quoque sumi pro animali quodam, quod habebant ij, qui simulachrum Thamuz colebant : Radak in 8. Ezech.

ויש מפרשים תמוז שם חיה שהיו עובדים צלם שלחם ותרגום ויערעון תמוזין :

Explicant autem Thamuz idem esse quod animal, quo vtebantur Thamuzolatræ

Thamuz animal idololatris vsurpatum. Thamuz idē qui Adonis.

latræ iuxtà Thargum & obuiauerunt Thamuzi. Sed de hoc ille viderit; quicquid sit, omnium optimè sentiunt ij, qui Thamuz eundē faciunt cum Adonide, quemadmodum D. Hieronymus, qui hoc loco pro Thamuz legit Adonidem, verba eius sunt: *Adonis siue Thamuz,* inquit, *mense Iunio Amasius Veneris, pulcherrimus iuuenis occisus, & deinceps reuixisse narratur; eundem Iunium mensem eodem nomine appellant Hebræi, & anniuersariam ei celebrant solennitatem, in qua plangitur quasi mortuus, & posteà reuiuiscens canitur atque laudatur.* Huic congruit Author Lexici Alexandrini, qui Adonidem cum Thamuz quoque confundit sequentibus verbis:

Lexicon Alex.

Τούτῳ τῷ τετάρτῳ ἔτει μηνὶ πέμπτῳ Ἐζεκιὴλ προφητεύει περὶ ὧν ἐποίει ὁ οἶκος Ἰσραὴλ ἀνομιῶν, καὶ δεκάτῃ πάλιν τοῦ αὐτοῦ πέμπτου ὁ αὐτὸς ἐπὶ πλεῖον ἀνομούντων αὐτῶν, καὶ τοῦ Θαμμούζ. ὅπερ ἑρμηνεύεται Ἄδωνις θρηνούντων προφητεύει ἐλέγχων, καὶ ὀνειδίζων τὸν Ἰσραὴλ τὰς ἀνομίας αὐτῶν.

Hoc quarto, inquit, *anno, quinto mense vaticinatur Ezechiël de ijs, quæ domus Israël impiè agebat. Et rursus decima eiusdem quinti mensis, idem de maioribus malis præuaricantium & lamentantium Thamuz, quod Adonis Græcè vertitur,* &c. Præterea Thamuz & Adonidem eundem docent esse vtrique communes in solennitatibus eorum habitæ cœrimoniæ, communis mensis vtrique dicatus, communes vtrique planctus & lamentationes exhibitæ. Adonis quidem ab apro occisus deploratur à Venere amante eum, quæ cùm inferos enixè deprecaretur, vt viuus restitueretur Amasius, ac eius amplexibus ipsius denuò bearetur, inuidente Proserpina, tandem est transactum, vt alternis vicibus vtraque Dea iuuenis amore sex mensibus frueretur. Meminit huius Adonidis eiusq; solennitatis Lucianus in Dea Syria.

Adonidi & Thamuz eadem solennitates.

Lucianus in Dea Syria.

Λέγουσι γὰρ δὴ ὦν τὸ ἔργον τὸ ἐς Ἄδωνιν ὑπὸ τοῦ συὸς, ἐν τῇ χώρῃ τῇ σφετέρῃ γενέσθαι, καὶ μνήμην τοῦ πάθεος, τύπτονται, καὶ ἑκάστου ἔτεος, καὶ θρηνέουσι, καὶ τὰ ὄργια ἐπιτελέουσι, καὶ σφίσι μεγάλα πένθεα ἀνὰ τὴν χώρην ἵσταται. Ἐπεὰν δὲ ἀποτύψωνταί τε καὶ ἀποκλαύσωνται πρῶτα μὲν καταγίζουσι τῷ Ἀδώνιδι· ὅκως ἐόντι νεκρῷ. καὶ τῇ ἑτέρῃ ἡμέρῃ ζώειν τέ μιν μυθολογέουσι, καὶ ἐς τὸν ἠέρα πέμπουσι.

Adonis ab Apro occisus.

Dicunt enim in sua regione contigisse, vt Adonis ab apro ictus fuerit, atq; ad eius rei memoriam singuli quotannis se plectunt & lamentantur, & diem celebrant, & magnus luctus in illa regione per id tempus exoritur; vbi verò se percußerint, & luxerint, primùm Adonidi inferias persoluunt, tanquam vità defuncto; deindè altero die ipsum viuere inquiunt, & in cœlum mittunt. Hæc Lucianus. Meminit quoque huius luctus Gratius Poëta libro de venatione.

> . . *flet adhuc, & porrò flebit Adonim*
> *Victa Venus.*

Thamuz verius nil aliud quàm Osiris Ægyptius à Typhone occisus & planctus. Stephanus de Vrbibus. Duo Adonides Cyprius & Byblius.

Hinc & Orpheus in hymno ab honore lachrymarum, qui illi impendebantur δακρυότιμος Adonidem vocat. Quæ omnia cùm diligentissimè considero, certè Thamuz seu Adonidem nil aliud esse arbitror, quàm Osiridem Ægyptium. Astipulatur primò sententiæ meæ Stephanus de Vrbibus: Ἀμαθοῦς πόλις τῆς Κύπρου παλαιοτάτη, ἐν ᾗ ἐτιμᾶτο Ἄδωνις Ὄσιρις. *Amathus,* inquit, *ciuitas Cypri antiquissima, in qua colebatur Adonis Osiris.* Qui cùm Ægyptius esset, Cyprij & Phœnices proprium fecerunt: ex quo patet quoque duos fuisse Adonides, Cyprium vnum, alterum Byblium, qui vt

in

in plerisque gentilium Deis fit, confunduntur. Iterum Thamuz & Adonidem eundem cum Osiride testatur mors, quam ἀφανισμὸν, & reditus in vitam, quam εὕρεσιν appellabant, quæ vno eodemque mense Ægyptijs, & quotannis celebrabantur; mense nempè Athyr, qui post annum Nabonassareum ab Augusto fixum, in Nouembrem Iulianum incidit; vt benè notat Seldenus. Mortem autem Osiridis & reditũ, eodem quoq; tempore celebratum Plutarchus tradit, & vetus Romanorum Calendarium in Nouembri εὕρεσιν, festum habet, quod repertũ Adonim siue Osiridem denotat, ab Ægyptiorum moribus propagatum; Athyr Ægyptiorum fixus procul, vt vides, abest ab Hebræorum mense Thamuz, scilicet Iunio, in quo luctus & εὕρεσις τοῦ Thamuz instituebatur; quod tamen, vt intelligatur Selden. in Synt. 2. de Dijs Syris.

Notandum est, in anno vago Ægyptiorum, nullum fuisse festum, nullum mensem (vt soli illi sciunt, quibus reconditior est rerum Ægyptiacarum cognitio) qui non vnumquemque, non mensem solùm Iulianum verùm & diem totius anni pertransibat in magna illa CIↃ CD LX. annuum periodo; postquam autem figeretur ab Augusto annus, festa sua vnusquisque mensium retinuit eâ serie, eâ anni tempestate, quâ tunc erant peragenda; fixo anno, figebantur menses & festa. Anni vagi Ægyptiaci ratio.

Iudæorum autem annus non ita vagus, mensem Thamuz ab æstiuo Solstitio nunquam disterminabat. Eadem igitur sacra, & ob eundem planctus ille vtrisque videntur fuisse. Et Ægyptijs mense Athyr vago, ad morem patrium; Iudæis verò mense fixo Thamuz; atque in hiscè omnibus mecum consentit Seldenus.

Non mirùm igitur, si Iudæi vbi à vicinis traxerunt nomen Adonidis & Osiridis, ita à mense, in quo vterque celebrabatur, in Thamuz mutarunt; maximè cùm solennis etiã idem fuerit ritus in Ægypto. Alexandrini enim eô ipso die, quô festũ planctus siue Ἀδωνιασμοῦ apud Byblienses in Phœnicia est celebratum; quotannis epistolam ollâ seu vase iunceo, aut papyraceo inclusã, peractis ritè cœrimonijs in mare mittebant, quæ sponte Byblum ferebatur, & repertum Adonim Osiridem nunciabat. Hoc quamprimùm acceperant Byblienses, quæ expectabant mulieres, gemitus & lamenta ob amissum Adonim, & iam denuò repertum in sacra commutabant gaudia; miraq; lætitia, quod reliquum erat festi, Deum excipientes peragebant. Meminit huius legationis Procopius in Isaiam ad cap. 18. Festum Adonis à Bybliensibus in Phœnicia celebratum. Procop. in c. 18.

Φησὶ Ἰεζεκιὴλ καὶ εἶδον, καὶ ἰδοὺ ἐκεῖ γυναῖκες καθήμεναι θρηνοῦσι Θαμμούζ. ὅπερ ἐστὶ τὸν Ἀδωνιν· τοίνυν δέ τι τοιοῦτον οἱ τὴν εἰρημένην πόλιν οἰκοῦντες. Κεραμὸν λαβόντες ἐνέβαλον ἐπιστολὴν ταῖς ἐν Βύβλῳ γυναῖκας ὡς εὑρεθέντος Ἀδώνιδος. Εἶτα σφραγίσαντες ἐνέβαλλον τῇ θαλάττῃ τινὰς ἐπ' αὐτοῖς τελεσάμενοι, καὶ ὡς οἱ πέμποντες ἔλεγον. αὐτομάτως εἰς Βύβλον ἀπῄει, καὶ πέρας θρήνου ταῖς ἐκεῖ γυναιξὶν ἀπειργάζετο.

Nam apud Ezechielem in hæc verba legimus; Et vidi, & ecce sedentes mulieres muz (id est Adonim) lugebant. Tale verò quippiam erat, quòd vrbis illius ciues efficiebant; in testam literas ad mulieres, quæ Bybli erant, tanquam Adonide iuuento conijciebant; quæ obsignata posteà, sacrisq; peractis in mare demissa (vt dicunt qui mittebant) Byblum spontè deferebatur, lugendiq; ciuitatis mulieribus finem aduentu suo faciebat. Iisdem penè verbis rem explicat Cyrillus. Vas illud seu ollam caput papyraceum vocat Lucianus βυβλίνην Cœrimoniæ in repertione Adonidis celebratæ. Cyrillus. Lucianus.

Epistola diuinitus appellit septem dierũ spatio.

κεφαλὴν, eamque diebus septem ex Ægypto Byblum ait, mari ac vento diuinitus præparatis transuehi solitam. R. Dauid Kimchi בלי גומא instrumenta iuncea, vel etiam ספינות גומא id est, naues iunceas vocat :

Radak.

השולח בים צירים הוא המלך אשר מעבר לנהרי כוש ישלח מלאכים דרך ים ובכלי גומא ישלחם ופי׳ ספינות עשויות מהגמא והם קלות ללכת על פני המים :

Ille mittens per mare Legatos, ille, inquit, *Rex erat, qui trans flumen habitabat in Æthiopia, hic mittebat nuncios via maris, & in instrumentis seu vasis ginunceis; & explicant arcas seu naues factas è iunco, papyro, seu scirpo; sunt enim huiusmodi leues ad tranandum mare.* Rabbi Saadias in libro de fide ea vocat ערפות גומא scirpeas fiscellas; ab Ægyptiorum autem more de literis iunco inclusis, & per mare Byblum transmissis, interpretatur Procopius ante citatus illud Isaiæ c. 18. mittens per mare legatos, & in vasis iunceis per superficiem aquarum, vbi ἐπιστολὰς βυβλίνας habent Septuaginta. Huic igitur ἀφανισμῷ καὶ εὑρέσει Adonidis omninò respondet ζήτησις Osiridis, de qua suprà capite de Osiride fusè diximus. Phœnices verò, Cyprios, Hebræosque ab Ægyptijs mutuasse huiusmodi cœrimonias, ex ijs, quæ hactenus de Adonide & Thamuz dicta sunt, satis superque demonstratum est. Nam vt suprà diximus, Sacerdotes Ægyptij statis anni diebus in abditis se tẽpli partibus corpus Osiridis, & idolum fingebant habere sepultum; sed ignoto loco omnibus, quem & eo ipso die veluti à Typhone (quem aprum ob ferociam & immanitatem vocabant) interfectum, cum summa mœstitiæ significatione, atque enormi lamentatione plangebant. In signum vero luctûs capitibus rasis, pectora percutientes per vicos & compita circumuagabantur; quæ omnia apprimè congruunt ijs, quæ suprà ex Luciano de planctu & cœrimonijs Adonidi fieri solitis adduximus.

R. Saadias l. de fide.

Literæ iunco inclusæ.

Epistolæ Byblinæ quid?

Osiris cum Adonide idem.

Quòd igitur Ægyptijs est Osiris à Typhone interfectus, à Iside & sodalibus eius deploratus; hoc Phœnicibus & Syris est Adonis ab apro (quo nomine Typhonem dictum ante insinuauimus) occisus, Venere & Proserpina deploratus, & ab inferis reuocatus. Iterum quemadmodum Aegyptij per Osiridem eiusque obitum mysticè intelligunt Solis recessum; sic & Phœnices per Adonim nihil aliud intelligebant, nisi Solem illum, qui rebus omnibus præbeat nutrimentum & germinandi facultatem, iuxtà illud Orphei:

Comparatio parallela.

Orpheus in hym. Solis hymn. in Adonim.

Εὔβουλε πολύμορφε τροφὴ πάντων ἀρίδηλε
Κούρη, καὶ κόρε σὺ πᾶσι θάλος αἰεὶ Ἄδωνι
Σβεννύμενε λάμπων τε καλαῖς ἐν κύκλασιν ὥραις.

Qui cunctis alimenta refers, prudentia cuius
Plurima, qui vario lætaris nomine Adoni,
Germinum & idem Author, pariter puer atque puella
Extincte, atque iterum splendens labentibus astris.

Hinc

Hinc Syriacè Adonim dicebant, quasi diceres Dominum, teste Hesichio: Ἀδωνὶς δεσπότης ἀπὸ Φοινίκων. Laconibus quoque κῦρις & κύρις Adonis dictus, id est, κύριος, eodem teste; & Ptolomæus de Orientalibus, qui Trigono Aquilonari subsunt, Venerem adorant, & Martem Adonim, seu Dominum eum appellantes; Καὶ μυστήρια τίνα μετ' θρήνων ἀποδίδοντες αὐτοῖς. *Et mysteria eorum cum planctu celebrant*. Finxerunt enim antiqui, qui Adonim Solem esse putarunt, illum ab apro hirsuta & aspera fera ictum, quòd aspera sit & hirsuta hyems, per quam Solis vires paulatìm deficiunt, ea res est omninò Veneri inimica, quoniam per aëris temperiem viget Venus, frigus verò, veluti inimicum naturæ opus abhorret. Cùm Sol igitur in signis sex australibus extiterit per signiferum incedens, breuioresque fuerint dies, ac longiores noctes, tunc dicitur Adonis apud inferos morari cum Proserpina; cùm verò signa Borealia longiores dies fecerint, tunc est apud Venerem, per quam omnis venustas, omnisque nidor aruis restituitur, iuxtà illud Orphei:

Syri Adonim dicunt Dominum.

Adonis Syriacè & Hebraicè Dominus est.

Mystica ratio Adonidis.

Venus & Proserpina, indicantur per Solem, nunc in signis borealibus, nunc hyemalibus existentem.

Qui modò sub terris habitas, & tartara nigra
Frugiferumq; refers in cœlum corpus.

Hinc festum quoque Adonidis mense Thamuz circa Solstitium videlicet æstiuum, quô Sol Boreales partes relinquendo, ad Australes commeat, celebrantes, nihil aliud voluerunt ij, qui primùm has nœnias instituerunt, quâm Solis accessum & recessum, quem vt amissum nunc lugebant, & renatum lætis excipiebunt auspicijs; sed & de his, & similibus in sequenti Syntagmate proprio loco, & ex professo agemus.

Festum Adonis circa Solstitium æstiuum quid mysticè.

Quare patet ex dictis, Osiridem, Adonidem, Thamuz, nomine quidem diuersum, re idem omninò esse; cœrimonias quoque aliundè non nisi ex Aegyptiorum schola promanasse. His igitur ritè sic consideratis, vna adhuc difficultas, quam quidem nemo hactenus attigit, restat discutienda, vt omnia, quæ hactenus dicta sunt, de plangentibus Thamuz omninò aptemus. Est autem sequens: Cur videlicet Osiris & Adonis ab Hebræis vocentur Thamuz, & vndè illud nomen; num à mense ad idolum? num verò ab idolo ad mensem translatum sit? Quid igitur peregrinæ literæ de hoc nobis manifestauerint, videamus.

Osiris, Thamuz, & Adonis idem re.

Abenephius in libro de seruitute Aegyptiaca, ait, Thamuz (quod nos vel mensem, vel idolum interpretati sumus suprà) deriuari à Rege quodam Aegypti nomine Tamusi, dicitque eum primùm fuisse rituum & cœrimoniarum; quæ in luctuosa illa Osiridis solennitate obseruari solebant, institutorem; regnasse autem eum illo tempore, quo filij Israël in Aegypto commorabantur; cùm verò huiusmodi luctus maximè fierent circa Solstitium æstiuum, quo Sol æstiuâ conuersione retrograditur ad Austri partes; Hebræos ritibus hiscè & annuis lamentis assuetos, eos postmodum eodem tempore etiam, dùm extrà Aegyptum viuerent, frequentasse, ab eorum institutore Thamusi, non idolum solummodò, sed & mensem quoque Thamuz appellasse; verba eius Arabica subiungimus:

Etymon verum Thamuz

Abenephi.

حين ما بني اسرايل عمروا في الارض مصر كان بعض من الملوك مصر وهو عليم
وفلسوف اسما ثموزي هو اول من اقام العبدة الاصنام والحدود الاههم الذين فتسوا
فيهم اوسيريس ببكا وعويل كثير واذا بني اسرايل اختلطوا مع لمصريين واقعلموا
اعمالهم فلما رجعوا الى كورتهم اقاموا الحدود المصريون واكملوا لدبائحهم ببكا ونوح
كعادة المصريون وكان يسمون الشهر الذي بكوا فيه ثموز من الملك اسمه ثموزي

Eo, inquit, *tempore, quo Israelitæ in terra Ægypti commorabantur, quidam è Regibus rerum in Ægypto potiebatur nomine Thamuzi; fuit autem iste Rex primus, qui ritus & cœrimonias in luctuosa illa Osiridis festiuitate exhiberi solitas instituit, quotannis repetendas; Hebræi verò cùm Ægyptijs commixti, opera eorum discerent; ecce in regionem suam reuersi, & sacrificijs eorum initiati quotannis illa cum eo planctu & luctu, quô in Ægypto solebant, celebrarunt. Mensem autem in quo hæc celebrari consueuerant ab eorum institutore primo Thamuzi, Thamuz appellarunt.* Sic Abenephius; quæ sanè Chronologiæ Regum Aegypti, quam in primo Syntagmate exhibuimus quàm optimè congruunt; nam & circa idem tempus, quo Thamuzi regnasse dicitur, reperio Tetmosis, quem alij etiam Tamosin appellant, è quo sanè magna Thamuzi nominis vestigia apparent. Præterea tradit Eusebius ex Manethone, hunc Regem floruisse tempore persecutionis filiorum Israël. Ex quo concludi potest, eum nimiô zelo, quo erga patrios Deos, & cœrimonias, sacrificiaque eorum ferebatur, contra Israëlitas veluti idolorum, rituumque Ægyptiorum contemptores, crudelem eam persecutionem mouisse; quin & Philastrius ad hunc quoque alludere videtur, dùm dicit: *Tamur* (lege Tamuz) *filius fuit Regis gentilium, cuius Iudææ mulieres simulachrum cum fletibus adorabant, impietatemq; gentilium colentes, ei offerre sacrificia non desinebant.* Adijcit autem, quasi ex Ægypto nomen peteret. *Thamuz enim Pharao ille dicebatur Rex Ægyptiorum, qui sub beato Mose, Ægyptijs præsidebat illo tempore.* Certè Plato in Phœdro Thamuz quoq; cuiusdam meminit regnantis, tempore Mercurij Trismegisti, quem Taut appellat; quæ omnia simul comparata, optimè ijs, quæ hactenus de Thamuz diximus, quadrare videntur. Quod verò Rambam dixit, Thamuz fuisse Prophetam idolorum, qui mortuus ab omnibus terrarum simulachris in Babylonia conuenientibus fuerit deploratus; hinc originem suam traxisse videtur, quod Ægyptij putarent, omnes eos, qui seduli fuissent in vita patriorum Deorum cultores; eos post mortem publico Deorum conuentu, Heliopoli aut Memphi (quam vrbem multi Babyloniam Aegyptiam dixerunt) instituto honorari; ijsque cum fletibus inferias peragi; quibus peractis, eos ad vitam beatam perduci. Atque ex his omnibus apparet, quâ ratione tot, ac tam diuersæ de Thamuz, eiusque cœrimonijs allatæ sententiæ sint conciliandæ; omnes enim Isiacam, Aegyptiacamq; solennitatem festiuitatemque respicere videntur; Thamuz autem non propriè Adonidem, vel Osiridem significat, sed nomen ab eo Rege, qui cœrimonias Isiacas, si Abenephio credamus, primus instituit, nomine Tamusi, deriuauit; quæ si benè distinguantur, facilè ea, quæ paulò ante ex Philastrio, Rambam, Alcorano, alijsque ab historica veritate cœteroquin absonis, adduximus, conci-

Thamusi Rex primus instituit solennia Isiaci luctus.

Tetmosis idē qui Thamuzi persecutor Israëlitarum.

Philastrius.

Plato in Phœdro.
Taut quis?

Conciliatio sententiæ diuersorum de Thamuz.

ciliabuntur; omnes enim illi, vti dictum Regem Aegypti Isiacæ festiuitatis Authorem, Thamusi nomine, in nominis impositione; ita in luctu ritibusque Isiacorum consuetudinem obseruasse videntur.

CAPVT X.

Apis seu Vitulus aureus.

Hebræos olim in deserto Vitulum seu Bouem aureum adorasse ex illo Exodi 32. luculenter patet: *Videns autem populus, quòd moram faceret descendendi de monte Moyses, congregatus aduersus Aaron, dixit; Surge, fac nobis Deos, qui nos præcedant.* Et paulò post: *Formauitq́; opere fusorio, & fecit eis vitulum conflatilem; dixeruntq́; filij Israël, hi sunt Dij tui Israel, qui eduxerunt te è terra Ægypti.* Vbi etsi Hebraicum עגל, & Græcum μόσχος, Vitulum sonent, sæpè tamen in sacra Scriptura hoc nomen עגל pro שור positum reperimus; vt Psalm. 105. יעשו עגל בחורב. *Et fecerunt vitulum in Horeb*, vbi pro עגל *egel* שור *schur*, hoc est, Bos legitur, imò id satis paraphrastes ille Metricus Apollinarius in hunc locum demonstrat, cùm Vitulum hunc vocat κεραελκέα μόσχον · hoc est, cornibus iam apprehensibilem. In Exod. 32.

Ἐν δ' ἄρα χωρήβῳ κεραελκέα μόσχον ἔτευξαν.

Omitto hìc Ionathanis paraphrasin Chaldaicam, qui in caput 13. Oseæ commentans pro עגלים traducit תוריא hoc est, Boues. Herodotus quoque famosissimum illum Bouem, quem Apim vocant, passim μόσχον, teste Diuo Athanasio, nominat; pro eodem igitur sæpè sumuntur Vitulus & Bos; quæ ideò præmittenda hìc duximus, ne Lectorem forsan scrupulus eius in lectione sequentium retardaret. His itaque intellectis, tria nobis in hoc capite potissimùm examinanda sunt; Primum est, quodnam sculptile aut conflatile fuerit hoc idolum? Alterum est; vtrum hìc Bos verè fuerit idem ac Apis Aegyptiorum? Tertium est; quomodò hi ritûs Apidis ex Aegypto ad Hebræos promanârint. Vziel des in c. 13. Osea. Athan. contra Gentes. Quale fuerit idolum Israelitici Vituli.

Ad primum, quod attinet, non desunt, qui putent Aegyptios non integrum Bouem, sed bouinum solummodò caput adorasse, sic antiquus Scriptor Tertullianus, qui libro tertio aduersus Iudæos, ex auro conflato Bubalum caput processisse ait; cui astipulatur Optatus Mileuitanus; *Temporibus*, inquit, *Mosis, populus Israël caput aureum vituli coluit.* Lactantius de vera Sapientia, c. 10. *In luxuriam*, inquit, *prolapsi ad profanos Ægyptiorum ritûs, animos transtulerunt; cùm enim Moses Dux eorum ascendisset in montem, atque ibidem quadraginta dies moraretur, aureum caput Bouis, quem Apin vocant, quod eis signo præcesserat, figurarunt.* Aureum itaque caput vituli dicti Authores ponunt, non quod idolum præcisè fuerit μοσχοκέφαλον, sed hoc loco iuxtà idiotismum Hebraicę linguæ locuti videntur, quo sæpè pars pro toto sumitur, vt illud 2. Regum c. 3. *Nunquid caput canis ego sum?* Accedit quod huiusmodi modus loquendi ferè originem suam traxerit è communi illo Gentilium dicterio, quo Christianos, meliùs dixeris, Iudæos, nunc caput asini, nunc porci adorasse blaterabant; de quibus lege Tertull. aduersus Hebræos l. 3. Optat. Mileu. l. 3. Lactant. Vtrum caput tantùm Vitulinum adorarint. 2. Reg. c. 3.

Appio-

Appion apud Ioseph.

Statua ὀνοκέφαλος Hierosolymi.

Sabaoth Gnosticorum Numen caput Asini habuit.

Epiphanius.

Tacitus hist. 5

Appionem apud Fl. Iosephum, multa temerè de hoc Numine ὀνοκεφάλῳ effutientem. Diodorum Siculum de statua lapidea in templi Hierosolymitani adytis ab Antiocho Ehiphane reperta, figurâ humanâ, barbâ promissâ, & quæ teneret manibus librum; item Gnosticorum, quem inscribunt, ἡ γέννα μαρίας librũ, in quo mira de Zacharia perempto ob asininũ Numen, inter sacrificandum, ab eo conspectum, & vulgò proditum, scelesti ostentabant. Et quem Sabaoth inter Numinum portenta vocitabant, eorum nonnulli asini, alij porci figuram habere prædicabantur; Φασὶ δὲ, scripsit Epiphanius, τὸν Σαβαὼθ οἱ μὲν ὄνου μορφὴν ἔχειν, οἱ δὲ χοίρου. Tacitus quoque loquens de effigie, qua monstrante errorem sitimq; depulerant, in penetrali sacrato, asinum intelligit. Hic itaque cultus capitis Asini, Bouis, Porci, passìm apud Authores confusus cernitur; vndè colligere possumus id, quod ante innuimus, citatos Authores ex hac occasione Vitulum illum conflatilem caput bubalum quoque denominasse. *Est in Musæo viri illustris Torquati Alexandri Romani, de antiquitatum notitia benè meriti, munitionum Castri* S. *Angeli Præsidis, inter alias antiquitates Ægyptiacas, quarum dexterrimus explorator est, simulachrum æneum, maxima præbens, huius in deserto peracti cultus Bouini vestigia, verùm cùm illud necdum incisum esset, consultiùs id in Tomum tertium, vbi omnia eiusdem hieroglyphica monumenta producemus, differre visum fuit.*

Simulachrum æneum in Musæo Torquati Alexandri Rom.

Cultus Vituli aurei refert cultum Apidis.

D. Hieron. in 4. c. Oseæ.

Ad secundum quod attinet, certum est, Hebræos huiusmodi μοσχολατρείᾳ nihil aliud indicare voluisse, quàm Apidis cultum, quem dùm in Aegypto commorabantur adhuc, tantô studiô coli videbant; confirmat hanc assertionem nostram D. Hieronymus in caput quartum Oseæ: *Videntur*, inquit, *idcircò mihi populus Israël in solitudine fecisse sibi Vituli caput, quod coleret, & Ieroboam filius Nabat vitulos aureos fabricatus, vt quod in Ægypto didicerant,* Ἆπιν καὶ Μνεῦιν, *qui sub figura boum coluntur, esse Deos, hoc in superstitione seruarent.* Consonat huic id, quod suprà ex Lactantio adduximus, testimonium; quibus porrò ritibus conflatus sit hìc Vitulus, & quâ arte, Authores variant.

Rabbini hunc Hebræorum Apidem à Magis Aegyptijs, dæmoniacis artibus productum in deserto esse asserunt; ideò Rabbi Salomon Iarrhi id מעשה שטן, id est, opus dæmonis vocat, & præstigijs Magicis tribuit sequentibus verbis:

כיון שהשליכו הזהב לאור בכור באו מכשפים ערב ורב
שעלו עמהם ממצרים ועשוהו בכשפים ויש אומרים מיכה
היה שם שיצא מתוך דמוסי בנין שנתמכמך בו במצרים
והיה בידו שם וטס שכתב בו משה עלה שור עלה שור
לעלות ארונו של יוסף מתוך נילוס והשליכו לתוך הכור
ויצא העגל:

Arab & Rab Magi.

Cùm verò, inquit Rassi, *projcerent aurum in ignem, in cuppam fusoriam, seu meliùs in modulos, venerunt Magi Arab & Rab, qui ascenderunt cum filijs Israël ex Ægypto, & fecerunt vitulum istum arte magicâ dicentes; Vbi est Deus iste, qui egressus est de medio operis lateritij, in quo exercitabantur filij Israël in Ægypto, & fuit*

& fuit in manu eius nomen & lamina, in qua Moses scripserat hæc verba, עלה שור עלה שור *ascende bos, ascende bos, vt ascendere faceret in ijs arcam Ioseph è medio Nili; & his dictis proiecerunt in medium cupellæ fusoriæ, & egressus est Vitulus.* Et paulò post clariùs sese explicat:

ולא נאמר אלה אלהינו מכאן שערב רב שעלו ממצרים הם שנקהלו על אהרן והם שעשוהו ואחר כך הטעו את ישראל אחריו:

Et non dicitur, isti sunt Dij nostri; eò quod Arab, Rab, qui ascenderant ex Aegypto, illi congregati sunt super Aaron, & illi fecerunt illum, & posteà prævaricare fecerunt Hebræos. Indicat hanc Dæmonis fallaciam quoq; Ionathan Chaldæus Paraphrastes hiscè verbis:

Ionathan paraphrastes Chaldæus.

וחמא עמא ארום אשתהי משה למיחות מן טורא ואתכנש עמא על אהרן כד חמון דעבר זמנא דקבע להון ואזל סטנא ואטעינון וחדר לבבהון זהוון ואמרו ליה קום עיבד לנא דחלן די יטיילן קדמנא:

Et vidit, inquit, *populus, quia retardaret Moses descensum de monte, & congregatus est populus ad Aaron, & abijt Satanas, & errare fecit eos, & exaltauit cor eorum superbum, & dixit ei (* Aaroni *) fac nobis Deos terrificos, qui præcedant ante nos.* Huic consonat Thargum Hierosolymitanum:

והוה כד קרוב משה למשריתא וחמא ית עיגלא וחינגין בידיהון דרשיעיא מחנגין ומגחנון קדמוי וסטנא הוה בגוהון משפז ומשוור קדם עמא:

Et Moses appropinquat castris, & vidit Vitulum & Israelitas, instrumenta Musica in manibus eorum pessimis, saltantes, tripudiantes, & repentes, incuruantesq; se ante eum; & Satanas ipse in medio saltabat, & choros agebat ante populum. Ex hiscè colligitur, eos instrumenta musica more Ægyptiorum quoque adhibuisse, fortè sistra illa fuerunt, & tibiæ, quibus maximè huiusmodi solennitas in Ægypto peragebatur.

Musica in conflatione Vituli adhibebatur.

Hunc itaque Vitulum aureum ad Apidis exemplar factum fuisse, non ea tantùm, quæ hucusque ex varijs Authoribus adducta sunt; sed & cœrimoniæ quoque; queîs illum conflatum venerabantur, satis superque demonstrant. Erat enim Apis iuxtà Herodoti descriptionem, varijs notis symbolicis insignitus, variasque in corpore suo gerebat imagines, quas suprà, vbi de Apide egimus, exhibuimus; similes notas aureo Vitulo ab Aarone impressas non inobscurè indicant verba illa textus Hebraici:

ויקח מידם ויצר אותו בחרט ויעשהו עגל מסכה ויאמרו אלה אלהיך ישראל אשר העלוך מארץ מצרים:

Et accepit de manibus eorum (aurum scilicet) *& formauit illud cum stylo & fecit vitulum conflatilem, & dixerunt, hi sunt Dij tui, qui te eduxerunt ex Aegypto.* Super quæ verba sic commentatur R. Salomon:

ויצר צורתו בחרט בלי אומנות הצורפין שחורטין וחורתין בו צורות בזהב כעט סופר החורת אותיות בלוחות פנקסין כמו וכתוב עליו בחרט אנוש וזהו שתרגם אנקלוס ויצר יתיה בציפא לשון זיוף הוא כלי אומנות שחורטין בו בזהב אותיות ושקורין בלעז ניי"ל ומזייפין על ידו חותמות:

Vitulus varijs signis fuit insignitus.

Et formauit, hoc est, *effigiauit illud aurum cum stylo, quod est instrumentum aurificum, cuius ope in auro incidunt & scalpunt figuras varias, estq; similis stylo scriptoris, quô in pugillaribus suis scribere solet literas, iuxtà id, Et scribe super eum stylo hominis. Et hoc est, quod dicit Onkelos, et figurauit id* בזיפא *in stylo, hoc est, instrumento opificij eorum, qui in auro varias eò perficiunt cœlaturas; et Zoophora et Lemniscos, quæ Gallicâ voce vocantur* נייל, *et quò annulos quoque obsignatorios incidunt*. Hoc itaque Aaron decircinasse dicitur Vitulum illum suum aureum; vtrum verò figuras immediatè in aurea massa? vtrum in modella seu forma argillacea priùs expresserit, dubitant Authores; nos quantum ex Interpretum Orientalium monumentis colligere licuit, arbitramur; Aaronem postquam inaures collegisset, eas in vnam aliquam massam colliquasse, atque hanc massam in Vituli demùm figuram eâ ratione adaptasse, vt effigiatus iam Vitulus argillaceæ materiæ impressus, modellam seu formam præberet, quâ vituli multi postmodum funderentur; iuxtâ petitionem Hebræorum, qui non vnum aliquem Deum, sed Deus sibi multos fieri postulabant, qui eos veluti per cohortes præcederent; atque hoc ita esse, clarè patebit ijs, qui huius loci versum paulò pensiculatiùs rimabuntur. Certè Thargum Hierosolymitanum, & Ionathan Ben Vziel opinionem nostram ijsdem omninò verbis asseruerunt, vt sequitur:

ונסיב מידהון יצר יתיה בשושיפא ורמא יתיה בטופרא ועבדיה עיגל מתכא
ואמרו אלין דחלתך ישראל דהנפקוך מארעא דמצרים:

Id est: *Et formauit aurum illud Stylo cælatorio, et proiecit in modellam seu formam ad hoc præparatam, et fecit illis vitulum conflatilem; et dixerunt, hi sunt Dij, qui te eduxerunt è terra Aegypti*. Primò itaque Aaron omnes figuras in Vitulo iuxtà Ægyptiorum consuetudinem, forsan notis hieroglyphicis effigiauit; deindè impresso Vitulo sic effigiato in materiam præparatam seu argillam, matricem seu (vt vulgò vocant) modellam coniecit; quâ facta tandem ipsis, vti vulgata editio quoque testatur, opere fusoriô Vitulum conflatilem produxit, & iuxtà Rabbi Salomonem quoque: וחשליכו לחוך הכור ויצא העגל: *Et proiecit eum in medio moduli, et egressus est vitulus*.

Modulo fundebatur Vitulus.

Quòd autem Aaron modulum fecerit ad plures Vitulos fundendos, ex hoc colligitur, quòd Hebræi statim, ac felicem primæ fusionis successum videbant, *Hi sunt*, inquiunt, *Dij tui terrifici, qui te eduxerunt ex Aegypto*, in vno denotantes plures alios fundendos (quos forsan fudissent, nisi improbum ausum Moses aduentu suo impedisset, vt Abenezra ostendit) qui iuxtà consuetudinem Ægyptiorum in diuersis deserti locis finibusque collocati, illis veluti Dij quidam essent Auerrunci; & respiciebant fortè Hebræi, ad celebratissimos istos Boues Ægyptiorum Apidem & Mneuium, quorum hic Soli, ille Lunæ dicatus, vterque veluti auerruncum Numen adorabatur. Certè Ieroboamum ad hos quoque respexisse, cùm duos aureos Vitulos fabricatus, vnum in Dan, in Bethel alterum collocauit adorandos, S. Hieronymus suprà citatus non inobscurè indicat. *Cùm enim*, teste sacra pagina, *diu in Aegypto delituisset, reuersus in patriam regnumq; adeptus, duos vitulos aureos fabricatus est, Numinisq; patrij Ægyptiorum memor, Ecce, inquit, Dij tui Israël, qui eduxerunt te de terra Ægypti*.

Vituli Ieroboam, referebant duos Boues ab Ægyptijs coli solitos.

Non

Non desunt, qui velint, Hebræos ideò posuisse Vitulum, quod duorum planetarum superiorum esset coniunctio magna sub idem tempus, quo Hebræi ex Ægypto migrabant; hunc Vitulum positum esse veluti *ἀντίτειχον* Tauro cœlesti, quam tamen sententiam refutat R. Abenezra his verbis: — *Astrologica obseruatio.*

Abenezra.

וחכמי המזלות אמרו כי המחברת הגדולה לשני העליונים היתה במזל שור וזה
כזב כי לא היתה רק במזל דלי ועל דרך חכמת המזלות הוא מזל ישראל ורבים נסו זה
הסוד דור אחר דור גם אני ראיתי ככה והנה שמוהו בחצי שמים:

Sapientes, inquit, *& Astrologiæ periti aiunt, quod coniunctio magna duorum superiorum fuit in signo Tauri; sed hoc verum non est, quia illa non fuit nisi in signo Aquarij; nam iuxtà Astrologicam rationem illud signum propriè conuenit Israëlitis, & multi tentauerunt secretum hoc, successu temporum per varias progenies; & ego etiam inueni sic, & ecce posuerunt illud in medio cœli.* Hęc Abenezra.

Quicquid sit, siue ille Vitulus Astrologicâ superstitione, siue alia quadam ratione confectus fuerit; hoc certè nobis luculenter patet, eum Apidis omnibus numeris absolutam fuisse imaginem. Quod & figuræ ab Aarone in eo decircinatæ satis ostendunt, nec enim facilè intelligi potest, quid stylô fecerit, nisi notas Apidis hieroglyphicis insigniti, aut eiusmodi aliquid insculpserit. Iterum cùm populus iam Vitulum conflatum erexisset, ait sacra pagina, *Seditq́ populus, vt manducaret & biberet, & surrexerunt vt luderent*, id est, vt conflatile Numen cantu & choris celebrarent; & paulò post in persona Mosis dicitur; *Non est vox, quæ resonet fortitudinem, nec est vox, quæ resonet debilitatem; sed vocem cantantium ego audio, siue choros ducentium, aut* τῶν ἀρχόντων οἴνου, *vt reddunt Græci, nempè commessantium seu vitulantium*; Quid aliud hiscè verbis nobis refertur, nisi chori, ludi, conuiuia, ac gaudia publica; quæ Aegyptij Apidi solenni pompâ Memphim à Sacerdotibus deducto pueris in sacro illo comitatu carmen honori eius gregatim præcinentibus, celebrare solebant. Quid aliud Moses indicauit, cùm Vitulum igne combustum, contritumque in puluerem aquis submersit, nisi Apidis in sacri fontis seu Nili profundo submersi mactationem, quam quidem non imitari, sed in idololatriæ huiusmodi opprobrium exequi intendebat, quemadmodum & Iosiam Regem fecisse in libris Regum videre est. — *Æmulabantur in cantione Vituli solennitates Ægyptiorum*

Porrò Bos ille seu Vitulus erat aureus, quod mysterio non carebat; ab Aegyptijs quippè totum didicerant, qui præter duos Boues Apim & Mneuim, quos viuos in septo quodam, teste Herodoto, nutriebant, vt in præcedentibus fusè dictum est; aureas quoque Boum, Vitulorumque imagines colebant, quas & publicè in templis, templorumque valuis collocabant, in collo, auribus, manibus, cingulo, inaurium, armillarumque loco gestabant; quemadmodum fusè ostendetur in practica hieroglyphicorum Obeliscorum interpretatione. Ex auro verò erant conflatæ, quod aurum esset analogum Soli, cuius imaginem referebat Vitulus. Hinc multi arbitrantur è Rabbinis, inaures, armillasque, quas Aaron sibi dare petebat, fuisse reliquias è spolijs Hebræorum, dùm ex Aegypto migrarent collectas; fuisseque in ijs præter varias sacrorum animantium, Apidum — *Cur Vitulus ex auro conflatus.* — *Inaures aureæ pro Vituli conflatione cur?*

quoque figuras incisas, quas in honorem Osiridis seu Solis passim portare solebant, perpendant, qui hæc intelligunt, vtrum forsan Aaron aliquid simile ex ijs armillis veluti ex archetypo quodam, in conflato Vitulo formauerit. Certè, qui ea, quæ superiùs diximus, cùm hiscè benè contulerit, magna sanè huius veritatis argumenta reperiet; erat præterea moris apud Aegyptios, solennissimum illum τοῦ ἀφανισμοῦ καὶ εὑρέσεως Osiridis βυμόεσσαν diem, præcone adhibito solenni voce proclamare, vt populus ad sacri Numinis festa deuotè celebranda redderetur instructior. Aaron certè, dùm solennitatem crastinam conflato iam Vitulo, exstructisque altaribus Israëlitis promulgans dixit; חג ליי מחר *Festum Iehoua cras*, ad nihil aliud respexisse videtur, nisi ad ritûs & cœrimonias Isiacorum; nôrat enim superstitiosi populi indolem, cui nil gratiùs esse poterat, quam ea omnia agere & peragere, quibus tantopere afficiebantur, dùm in Aegypto adhuc degerent; quod & indè patet, vt enim idololatris magis placeret, quemadmodum Seldenus quoque notat, Dei optimi maximi Nomen ineffabile, eiq; proprium, idolo tribuere voluit. Septuaginta ibi scribunt, ἑορτὴ τοῦ κυρίου. Notum est autem tetragrammaton illud à Græcis iuxtà vetustissimum ritum nunc in κύριον, nunc in Αδωναΐ, quod idem Hebraicè sonat; verti, & pro eo Adonai legunt Iudæi ex veteri instituto; vtrum verò tam antiquum fuerit Adonis nomen Osiridi attributum, dubium est; nos sanè æquè antiquum arbitramur, cùm & Adonis Hebraicum sit, imò & Byblius Adon Osiris appellatus à Martiano Cappella, id satis ostendat; quem secutus Ausonius in Myobarbum Liberi patris sic canit:

Osiridis occultationis, & inuentionis dies.

Seldenus de Dijs Syris.

Auson. in Myob. epig. 29.

Ogygia me Bacchum canit,
Osirin Æg ptus putat,
Arabica gens Adoneum.

Ipsique & Adonidi easdem cœrimonias, eadem sacra fuisse, fusè suprà, vbi de Thamuz tractatum est, demonstrauimus.

Ex his igitur omnibus ritè inter se collatis, tandem concludimus, omnem illum μοσχολατρείας Hebræis vsitatæ processum, ab Aegyptijs ad Hebræos immediatè profluxisse; probatione id non indiget, cùm & ritus in conflando Vitulo adhibiti, tripudia, conuiuia, chori, insana vociferatio, decircinationes figurarum in Vitulo ab Aarone factæ; Magorum incantamenta, similiaque, de quibus in præcedentibus actum est, ea satis superque demonstrent. Scribit Martinus à Baumgarten, extare adhuc in hunc diem sepulturam 3000. virorum ad præceptum Mosis post adorationem Vituli per filios Leui interfectorum; Vitulum quoque lapideum in memoriam aurei combusti, fuisse eodem in loco deserti positum; aquam etiam vicinam, in quam cineres dispersit Moses, saxum denique rotundum, ad quod tabulas legis allisas confregit. Moses Gerundensis vilem hanc idololatriam adeò Deo displicuisse ait, vt non sit vltio Israëlitis, in qua non sit vncia de iniquitate Vituli.

Martinus à Baumgarten in Itinerario suo Arabiæ.

Rambam.

אין לך פורענות בישראל שאין בה אונקיא מעון העגל :

Non

Non est tibi Israël vltio, in qua non sit vncia de iniquitate vituli. Quantitatem autem Vituli aurei Hebræi ex voce מסכה, quæ per Geometriam, aut κατὰ τὴν ἰσοψηφίαν resoluta, præstat 125. numerum talentorum auri, quibus constabat Vitulus. Sic enim reperio apud R. Salomonem:

לשון מתכת דבר אחר מאה עשרים וחמשה קנטרי זהב היו בו בגימטריא של מסכה :

Dictio hæc, inquit, *vnum verbum; centum viginti quinque talenta auri iuxtà vocis* מסכה *resolutionem arithmeticam in eo fuerunt;* atque hoc etiam Eliam Thysbitem referre ex Thargum Hierosolymitano, Seldenus dicit, quamuis ego nihil horum in dicto Thargum inuenerim, etsi studiosè inquisiuerim. Sed hæc de Vitulo aureo dicta sufficiant, nunc ad alia.

Grauitas peccati, quo Israel præuaricatus est.

מ	40
ס	60
כ	20
ה	5
	125 centenarij.

Quantitas auri in conflatione Vituli adhibiti.

CAPVT XI.

De Idololatria Salomonis, & quâ ratione ad ipsum ex Aegypto ea primùm deriuata, ingentia nullo non tempore apud Hebræos incrementa sumpserit.

DIximus in præcedentibus, quâ ratione improbus ille idolorum cultus, ac cœtera alienæ seruitutis dogmata, quæ in Aegypto didicerant Hebræi, post exitum è domo seruitutis, successiuâ traditione paulatìm propagata, magnos in Hebræorum Ecclesia postmodum progressûs fecerint. Nunc verò dicendum est; vndè multiplex ille idolorum cultus, qui post tempora Salomonis in populum Dei irrepsit, promanârit. Nunquam enim idololatriam magis floruisse apud Hebræos, quam post mortem Salomonis, tùm rituum & cœrimoniarum peregrinarum introductio, tùm lucorum, nemorum, saltuumque cultus, excelsorum ad hæc ararumque exstructio satis, superque ostendunt. Causam huius adeò frequentis idololatriæ varij variam assignant; alij eam nefandis Salomonis sceleribus imputant; alij impuni vitæ licentiæ, quæ apud Hebræos prauo Salomonis exemplo vigebat tunc temporis; alij alias causas assignant, vt libidinem insatiabilem, & mulierum alienigenarum insanos amores, quibus inescatus paulatìm, infatuatusq; ex summo sapientiæ fastigio in imum stultitiæ barathrum præceps factus, vnà secum, quotquot dissolutioris vitæ desiderio tenebantur, miserè traxit; quæ omnia vt benè intelligantur;

Idololatria maxime floruit post mortem Salomonis.

Scelera Salomonis.

Sciendum est; nihil in sacrarum literarum sermone frequentiùs, quàm fornicationem & idololatriam & re, & nomine coniunctissima esse. *Ne vxorem*, inquit Deus, *de filiabus eorum, scilicet alienigenarum accipias filijs tuis, ne postquam ipsæ fuerint fornicatæ, fornicari faciant & filios vestros in Deos suos.* Et idem etiam sub auaritiæ nomine, quæ vt Hieronymus interpretatur ad Ephes. pertinet ad insatiabilem libidinem & luxuriam: *Fornicator*, ait, *Apostolus, auarus est, quæ est idolorum seruitus.* Et ad Colossen. *Fornicationem, immunditiam, libidinem, concupiscentiam malam, & auaritiam, quæ est idolorum seruitus.* Sed significantiori, quamuis magis arcanâ dicendi ra-

Exod. 34. Ezech. 6. & 1. Paralip. 21. Leuit. 19. Osea 1. Isai. 1.

Luxuria & libido idololatria dicitur.

Ephes. 5. v. 5. [illegible] Coloss. 5. [illegible]

Numer. 33. di ratione res eadem significata est, Numerorum 33. *Si nolueritis interficere habitatores terræ, qui remanserint, erunt vobis quasi claui in oculis, & lanceæ in lateribus*; id est, mulieres alienigenæ, quæ stimulent inferiorem illam laterum partem, quæ pungant ilia, & ad rem turpem impellant. Et Iosue 23. *Sint vobis in foueam, & laqueum, & offendiculum ex latere vestro, & sudes in oculis vestris*. Cur autem idololatria cum fornicatione comparetur, & cur vtrique commune nomen sit, non vna causa est; alij dicunt Apostasiam, quâ homo relicto Deo Opt. Max. vero animarum Sponso, ad alienam seruitutem desciscit, esse veluti fornicationem quandam, ita Theodoretus; eoque detorquet id Ezechiëlis: *Fecisti tibi imagines masculinas, & fornicata es in eis*. Quidam ex ipso idolorum nomine hanc conuenientiam desumunt: nam cùm Baal fuerit primum & vniuersalissimum nomen cuiusuis idoli, vti in præcedentibus meminimus; Baal autem significet maritum aut Dominum, qui rem propriam sibi subijcit, & quasi subiugatam habet. Ab eadem radice בעל quod est possidere aut subiugare rem aliquam instar mariti cum quodam potiendi ardore. Quare accipitur plerumq; pro coniugali, & vxoriare, & vertitur ab interprete, dormire cum vxore; ergò ex suo nomine Baal, & idola Baalim, maritum, Dominum & subiugatorem significant. Cultores verò, quia illis se deuouebant, & addicebant, vt nomine ipso responderent, eleganter dicebantur instar fœminæ mariti dominio subijci, & quasi ab idolis subagitari, vim & dominatum in suos cultores exercentibus.

Iosue 23. Theodoretus. Vox Baal expenditur.

Non desunt, qui hanc conuenientiam ex certis quibusdam quasi cœrimonijs nuptialibus, quibus idololatria constabat, concludant. S. Augustinus certe inter alios idolorum ritus referens, quasdam in Capitolio fœminas sedere solitas, quæ se à Ioue amari putabant, nec Iunonis quidem iracundissimæ aspectu terrebantur. Strabo agens de Persarum, Medorum & Armeniorum Idolis sic scribit de Anaitide. *Hæc*, inquit, *est Venus in Oriente culta Armeniorum idolum; Illustrissimi eius nationis filias suas Virgines ei dedicant, ac lex est, vt longo tempore apud Deum constupratæ, deindè nuptui dentur, nemine talis mulieris coniugium dedignante. Tale quippiam etiam* Herodotus *de Lydijs mulieribus scribit, omnes enim eæ, vt ait, meretrices sunt, & amatores ita blandè tractant, vt vel hospitium præbeant, & sæpè plura munera dent, quam recipiant; vtpotè ex re lauta sumptum suppeditantes, non autem quosuis recipiunt, sed dignitate ipsis pares*. Quare huiusmodi mulieres turpissimæ subijcientes se Dijs notari videntur; Beruch 6. *Mulieres eorum decerpentes, & viginti nouem mulieres apponunt Dijs argenteis, & aureis, & ligneis, id est, sedulò ministrant, veluti vxores maritis*. Huc faciunt stuprorum infandorum opportunitates, & occasiones, quas impijssimi idolorum Sacerdotes turpissimis hominibus præbebant; cuius nobile exemplum scribitur à Iosepho l. 18. c. 4. & Hegesippo l. 2. c. 4. *Scribunt de Paulina, non minùs probitate morum, quàm natalium claritate illustri, ad hæc opulenter formosa, vt quæ esset in ipso ætatis flore; cuius cùm pudicitiam Decius Mundus equestris ordinis iuuenis, nec prece, nec pretio ducentarum drachmarum millium pro vnica nocte oblata flectere potuisset; fraude compositâ cum Sacerdotibus Isidis, cuius cultui vehemen-*

S. Augustinus. Ritus in Capitolio. Strabo. De Venere Anaitide. Herodot. l. 1. Beruch 6. 37. Ioseph. l. 18. antiq. c. 4. Paulina ad stuprum adigitur mira astutia.

hementer addicta erat Paulina, fingunt Legatum missum ab Anubide, qui ipsius formâ captus, iubeat, vt ad se veniat: illa libenti animo suscepto nuncio, & marito quoque admonito, quod paratum sibi esset Anubidis cubile, in templum educta, & tenebris conciliantibus in latentem ibi Mundum incidens, totam noctem obsecuta est iuueni, Deo se gratificari existimans. Huc vsque Iosephus. Sed cùm hæc quæ diximus, non in cuiusque idoli religione fierent, alia magis communis ratio quærenda est, quæ in cuiusuis idoli cultum conueniat, vt fornicatio & impudicitia nominari possit; quam quidem certiorem dare non possumus, quàm eam, quæ à Sapiente indicatur. Initium omnis fornicationis est exquisitio idolorum; & adinuentio eorum, corruptio vitæ est; quod idola ijs cœrimonijs colerentur, quæ ad omnem obscœnitatem & quæuis enormia scelera homines impellerent; & hoc quidem permittente Deo in supplicium idololatriæ, iuxtà illud Apostoli: *Tradidit illos Deus in passiones ignominiæ*, &c. Vbi exponit S. Ambrosius, qui etiam addit aliam non prætereundam rationem. *Quòd Deum incuriosum colentes, atque per hoc negligendum, magìs ac magìs hebetati sint, & ad mala omnia admittenda fierent promptiores.* Tùm etiam, vt ait Athanasius oratione contra idola. *Instituta est idololatria desiderio eorum, qui stupris & propudijs pleni, figmentis repræsentantur.* Itaque turpissimam sibi suorum Deorum vitam idolorum cultores imitandam proposuerunt; addit pulchrè Athanasius originem idolorum inuestigans. *Malitiam præuiam fuisse anteambulonemq́ idololatriæ, cùm ea sola magnifaceret, quæ animo concupisceret, & cum voluptate aspectaret; in corporeis affectibus voluptatem sentiens rerum diuinarum oblita, & propemodum omnes ciuitates, omnibus libidinibus scatent, ob immanitatem morum, quam in suis Dijs conspiciunt; neque est in hoc genere Deorum, quem castum appelles. Olim certè Phœnissæ mulieres ante idola prostituebantur, dedicantes Numinibus suum quæstum, persuasæ meretricatu ea propitiari, ac prosperitatem rerum indè nasci. Viri quoque abdicato sexu, nec se ampliùs mares esse ferentes, mulierum naturam affectauerunt, tanquam hôc pactô honorifici gratiâ Matri Deorum facturi essent; omnes autem in turpissimis viuunt, & certamen inter se prauitatis suscipere videntur; & vt dixit Sanctus ille Christi Minister Paulus: Mulieres eorum mutauerunt vsum.* Hæc S. Doctor.

C. 14. 12.

Ambrosius.

Athanasius.

Turpis cultus idolorum.

Hinc iam sublucet alterius non omninò facilis quæstionis causa, quid esset, quod alienigenas tam immensa tamque proiecta cupido incesseret, eos quibuscum consuescerent, Israëlitas, ad suorum idolorum religionem pertrahendi; illud videlicet, quod cum prauis voluptatibus omninò immersæ & excœcatæ tenerentur, quarum Magistros & fautores suos ipsos Deos arbitrabantur; priuandis ijs se credebant, nisi viros, quibus subiugatæ essent, suæ quoque impurissimæ religioni subijcerent. Atque hinc est asseueratio Sacræ historiæ. *Certissimè auertent corda vestra, vt sequamini Deos alienos.* Neque solùm propter improbitatem fœminarum; sed etiam propter nequitiam eorum, qui illarum desideriô & libidine capti, illud vel maximè primum sibi statuerunt, vt Numen non agnoscerent, nisi quod sibi deprauatæ vitæ impunitatem & præsidium aliquod polliceretur; iuxtà illud Orientis Illiberitani.

Cur mulieres alienigenæ tanto studio suos ad cultũ idolorum pertraxerint?

3. Reg. 11.

Quæ

Quæ furor impulerat, lasciuus duceret error,
Eßet & hoc licitum, quod fuerat libitum.

Cyrillus.

Deceptrix itaque res, Cyrillo teste, Mulier est, & idonea ad decipiendum semel suis captos laqueis; nam inter arma alia habet voluptatem, quâ mens vincitur. His igitur laqueis, his pedicis irretitus Salomon in profundum idololatriæ cecidit. *Rex enim Salomon,* ait sacer textus, *adamauit mulieres alienigenas multas, filiam quoque Pharaonis, & Moabitas, & Ammonitidas, Idumæas, Sidonias, & Cethæas, de gentibus; super quibus dixit Dominus filijs Israël. Non ingrediemini ad eas, neque de illis ingredientur ad vestras; certissimè enim auertent corda vestra, vt sequamini Deos earum; his itaque copulatus est* Salomon *amore ardentissimo.*

Salomonis casus.

Mirum sanè, quod inter hos fœminarum greges, nulla mentio Israëlitarum fœminarum fiat. Et quidem pulcherrimas habiisse Salomonem, Iosephus atque Theodoretus disertis verbis docent: *Insaniens,* inquit Iosephus, *in mulieres, & in rebus Venereis immodicus, non contentus suæ regionis mulieribus, multas externæ originis duxit,* Sidonias, *Tyrias, Ammonitidas, Idumæas*. Quamuis Suidas in verbo Astarte sic numeret, vt dicat peregrinas vxores simul cum Israëliticis implesse numerum illarum septingentarum & trecentarum concubinarum; sed cùm nulla indigenarum in sacra historia mentio fiat, subit animum suspicio, suæ vel paucissimas, vel ferè nullas, aliarum tribuum aliquantò plures: peregrinæ tamen gentis & religionis plurimas, vt quarum nullo vnquam fastidio afficeretur habuisse; cuius rei causa paulò altiùs â nobis est petenda.

370. Concubinæ Salom.

Fuit sanè Hebræorum genus, vt in libidinem incredibiliter procliuè, ita in idololatriam facilè, & ad adulteria proiectum, & omnis peregrini cultus siue animi siue corporis appetentissimum. Atque hoc vnum aliorum vitiorum caput & origo, animi quædam naturalis inconstantia, & mentis mutabilitas, quæ propria & effrænium cupiditatum, ea quæ domi sunt fastidiens, & semper ex nouitate nouam voluptatem captans. *Nouis,* (inquit Seneca) *cupiditatibus occupati, non quod habemus; sed quid petamus, inspicimus; non id, quod est, sed in id, quod appetimus intenti; quicquid enim domi est, leue est.* Hinc illa in adulteria procliuitas Israëlitarum fastidientium quod domi erat, sitientium alienos fontes; hinc illa quoque alienigenarum fœminarum concupiscentia; quod Hebræorum ingenium cùm benè exploratum haberet Balaam, suggessit Regi Balac pessimum illud consilium obijciendi peregrinas fœminas peregrinanti populo, cuius meminit Ioannes in Apol. c. 2. *Doctrina Balaam, quæ docebat Balac mittere scandalum coram filijs Israël, edere & fornicari.* &c. Cuius rei historia narratur Num. 24. & 25. neque verò tantùm fuit vnicum Madianiticum scortum; sed vt Ioseph narrat l. 4. c. 6. plurima & à Principibus Israel in connubium ducta, apud quem in hunc locum opportuna est huius rei narratio. *Si breuem* (inquit Balaam) *de illis consequi quæritis, hôc consiliô voti compotes efficiam, filiorum formosissimas, quæ pulchritudine suâ mentes eorum expugnare possint, quantum fieri potest, cultas & ornatas mittite, vt circum*

Seneca. Cur Salomon non indigenas sed alienigenas tantum amauerit.

castra

castra obuersemur, & iuuenibus complexus expetentibus faciles se præbeant; vbi verò captos viderint, subitò sese proripiant. Cumq; rogatæ fuerint, vt maneant, non annuant, nisi persuasis, vt relictis patrijs legibus & cultu Dei, à quo illas acceperunt, Madianitarum & Moabitarum Deos venerentur. Res ita peracta est; Iamq; adolescentes blanditijs allectos, & cupidine feruentes, puellæ relinquere parant; tùm illi tristes mulierum discessu, precibus instant, ne se derelinquant, sed futuræ coniuges, & omnium facultatum Dominæ apud ipsos maneant. Hæc promissa iureiurando affirmantes, & lachrymas fundendo, quo magis eas ad commiserationem flecterent. Tùm illæ, postquam consuetudine suâ vinctos animaduerterunt, sic respondent. Quandoquidem amare vos, & ambitionem nostram molestè ferre asseueratis, si beneuolentiæ coniugalis fidem dederitis, libenter vobiscum, vt legitimæ nuptæ nos coniuncturę sumus; illis verò se quolibet modò fidem daturos pollicentibus, & nihil præ amore nimio recusantibus. Necesse est, inquiunt, si vultis nobiscum vitam degere, Deos nostros colatis; neq; enim aliô argumentô persuadebitis amorem istum vos non fingere, nisi eosdem nobiscum Deos colatis, & adoretis; neq; absurdum fuerit, si terræ, in quam venistis peculiares Deos colere malitis; præsertìm cùm nostri per omnes Regiones honorentur; vestrum nemo præter vos cultu dignetur aut cœrimonijs; at illi cupiditate cæci, quo trahebantur sequentes, à religione patrum desciscebant, & in mulierum gratiam nihil non contra legem faciebant: vt iam tota castra iuuenum impietas inuaderet, & auita religio in extremum periculum deduceretur; iuuentus enim gustatis semel peregrinis moribus inexplebiliter in eos ferebatur. Atque hæc ideò fusiùs ex Iosepho descripsimus, vt appareret, quantum in Hebræos malum alienigenarum fœminarum consuetudo inuexerit.

Modus & ratio quâ Israelitæ ad amorem alienigenarum traherentur.

Neque solùm capiebatur populus peregrinâ pulchritudine, sed peregrino ornatu; quare omnes illæ cœrimoniæ ducendæ vxoris captiuæ, quæ præscribuntur Deut. 21. videlicet, vt radat cæsariem, circumcidat vngues, deponat vestem, in qua capta est, deturpet faciem, deflendo patrē & matrem suam vno mense; eo pertinebant, vt si fortè pulchritudine harum rerum victor captus foret, deferberet, aut extingueretur amoris concupiscentiâ capillis resectis, & ornamentis depositis, quæ est frequentissima in eo loco obseruatio interpretum. Ex hoc eodem capite, id est, ex illa ingenij Hebræi inconstantia, est illa peregrinæ vestis tam curiosæ ex alijs nationibus imitatæ curiositas & studium inter Israëlitas. Quod acerbiùs reprehendit Deus, Sophon. 1. *Visitabo super omnes, qui induti sunt veste peregrinâ.* Cum qua simul & peregrinum Deorum cultum induebat, quod propriè ex Hebræo dixerunt Septuaginta. *Qui induti sunt vestimentis alienis.* Et interpretatur D. Hieronymus eos, qui pro Dei cultu venerati sunt idola; quasi peregrinitas vestium peregrinitatem etiam religionis adduceret. Cuius rei rationem eleganter & argutè indicauit Theodoretus; cùm enim lex vestimenta ex lino & lana contexta prohiberet Deut. 22. verisimile est, eos, qui inter Israëlitas diuitijs sese offerrent, & delicijs diffluerent, finitimorum vestes imitatos esse, & in locum vestimentorum ex lino confectorum, ornatum ex purpura elaboratum, & artificiosum induisse; quod contra traditionem legis diuinæ fuit. Vides igitur

Hebræi mirum in modū externis rebus capiebantur.

Cultus vestium prohibetur in lege & quare?

Qq simul

ſimul cum peregrina veſte diuinæ legis contemptum induiſſe. Ex quibus patet, non multa fuiſſe Iſraëlitica ſcorta Hebræis, eò quod externæ maiori eſſent in precio, & quod eas Hebræi inſanè deperirent, iuxtà illud Comici:

Adeon' eſt demens & peregrina?

Hebræi viri amabant peregrinas.

Hæque peregrinæ voluptates ipſæ meretriciæ ſunt, quibus incredibiliter capiebantur, molliebantur, & eneruabantur Hebræorum ingenia, & ad omnem peregrini cultus impietatem alliciebantur.

Salomonis caſus.

His itaq; (ait Sacra hiſtoria) *copulatus eſt Salomon amore ardentiſſimo*, vel vt Septuaginta habent, *Ad eas adhæſit Salomon amando.* Quod quamuis ſimplici locutione dictum videatur, latet tamen illa ardentiſſimi amoris vis, quam expreſſit Latinus: *His laqueis Sapiens cor conſtrictum contabuit;* his incitatus amoribus omnia præclara, viléſcente animo, deſpiciebat; his denique, vt placeret, à Deo ipſo deſciſcendo Apoſtata factus, Dijs alienis adhærere non eſt veritus; in quorum gratiam Fana quoque excelſa, aras exſtruxit, magnificè exornauit, thura & libamina obtulit. Quæ cùm ita ſint, nunc tandem videamus, quænam illa fuerint excelſa, & Fana, quæ Aræ, qui Luci, quos Salomonem in gratiam mulierum exſtruxiſſe commemorat Sacra hiſtoria; quique ſint Dij, quos coluit, & vndè eorum origo profluxerit.

CAPVT XII.

De Fanis, Excelſis, Lucis, Aris à Salomone exſtructis.

Duo perficiunt actum idololatriæ.

DVo ſunt potiſſimùm, quæ idololatriam perficiunt, internus adorationis cultus, externus honoris. Prior videtur cum quodam mentis errore coniunctus, tribuente Diuinum aliquid creaturæ. Poſterior ſiue amore, ſiue metu aliauè mentis affectione exhiberi poteſt, nullô mentis errore, tametſi & hìc illicitus. Hinc orta dubitatio cuiuſmodi fuerit ille Salomonis idolis exhibitus cultus; merè ne externus, an internus etiam?

Auguſt. l. 14. de ciuit. c. 11. Raban. 4. Regum 23. Sedul. 1. ad Timoth. c. 2. Galatinus. Cyril. 7. contra Iulian. Greg. ſup. id Iob c. 4. l. 12. Mor. c. 112.

Priorem partem amplectitur S. Auguſtinus, Rabanus, Sedulius, Galatinus, omnes Rabbini; qui omnes aſſerunt, ſapientiſſimum Salomonem nequaquam adeò deſipuiſſe, vt figmenta hominum adoraret; ſed blanditijs muliebribus ſeductum eos externè tantùm coluiſſe, eiſque Fana exſtruxiſſe. Alteram partem tenent Cyrillus, alij quamplurimi, Gregorius l. 12. c. 12. Moral. *Qui priùs*, inquit, *Deo templum conſtruxerat, aſſiduitate libidinis etiam perfidiæ ſubſtratus, idolis conſtruere templa non timuit, vt ab aſſidua carnis petulantia vſq; ad mentis perfidiam veniret.* Cùm itaque Salomon non extrinſecô tantùm cultu, ſed & intrinſecô ac verô latriæ actu coluerit Deos alienos, iuſtô Dei iudiciô id ſic permittente. Illud ſanè maximum pondus in animo Salomonis habere potuit, vaniſſimis ſuperſtitionibus ex fœminarum perſuaſionibus iam irretito, multum conferre poſſe putauit,

tauit, ad imperij dilatationem, si illarum Prouinciarum Deos, in quorum tutela essent, propitios sibi redderet, ac religioso cultu demereretur. Quod profectò persuasionis caput fuit, cùm scorta illa Ægyptia, & Madianitica ad suam religionem Israëlitas pellexerunt; vt suprà ex Iosepho narrauimus; sic enim inter cœtera dicebant: *Nec absurdum fuerit, aut vitio vertendum, si terræ, in quam venistis, peculiares Deos colere malitis: præsertim cùm nostri per omnes Regiones honorentur, vestrum nemo præter vos, cultu dignetur aut cœrimonijs; aut igitur cœterorum more vobis est viuendum, aut alius Orbis quærendus, vbi soli iuxtà vestra instituta vitam agatis.* Ad quam rem alludere videtur illa Imperatoris Iosue oratio ad populum capite 24. *Eligite, cui seruire potissimùm debeatis, an Dijs Amorrhæorum, in quorum terra habitatis, &c.* Quare & singulas prouincias in singulorum Deorum tutela ponebant, & montes Dijs montium, valles Dijs vallium attribuebant, quorum præsidiô fausta sibi, & felicia omnia, siue in montibus, siue in vallibus pollicebantur; iuxtà illud: *Dij montium sunt Dij eorum; ideò superauerunt nos; sed meliùs est, vt pugnemus contra eos in campestribus, & obtinebimus eos.* At de his alibi pluribus.

Cur Salomon fœminis assenserit.

Particulares Dij.

Orat. Iosue.

Dij prouinciales.

3. Reg. 20.

Potuit ergo fieri, vt eâdem superstitione duceretur Salomon, quâ Ægyptij, quibus cùm frequens illi intercedebat necessitudo, præterquam quod plurimas quoque Ægyptias mulieres in copulam sibi assumpsisset; qui eum in patrijs ritibus & cœrimonijs Dijs exhibendis passim instituebant, & arte, quâ Romani posteà exterarum prouinciarum Deos sibi conciliantes, atque in suam vrbem euocantes conceptis verborum formulis, & solennibus ritibus alliciebant, eâdem Salomonem instructum Deos externos sibi conciliasse patet. Quam vanissimâ persuasionē exprobrare non obscurè videtur Sacra historia Regi Achaz 2. Paralip. 28. *Immolauit,* inquit, *Dijs Damasci victimas percussoribus suis, & dixit; Dij Regum Syriæ auxilientur eis, quos ego placabo hostijs, & aderunt mihi.* Cùmècontrario ipsi fuerint ruinæ ei, & vniuerso Israël; & clariùs 2. Paralip. 25. 14. *Amasias post cædem Idumæorum, & allatos Deos filiorum Seir, statuit illos in Deos sibi, & adorabat eos, & illis adolebat incensum; quamobrem iratus Dominus contra Amasiam, misit ad illum Prophetam, qui diceret ei; Cur adorasti Deos, qui non liberauerunt populum suum de manu eius?* Quasi exprobraret illi persuasionem falsam, fore vt propitios sibi redderet illarum prouinciarum Deos, si illos coleret: contra quem errorem eleganter argumentabatur Propheta; & sapientissimè Rahab Iosue 2. 11. iam ad veri Dei cognitionem adducta, ex eadem re colligebat verum Deum Hebræorum non solùm cœlo, sed & vniuersis terræ prouincijs præsidere. *Dominus,* inquit, *Deus noster, ipse est Deus in cœlo sursum, & in terra deorsum.* Nequaquam igitur, vt ad institutum nostrum reuertamur, hæc aliena fuerunt ab ingenio Salomonis; cùm curiosissimus esset, & sedulus rituum vicinarum gentium scrutator præsertim Ægyptiorum, qui sapientiæ, & profundioris eruditionis famâ tunc temporis præ cœteris omnibus toto orbe clarebant; nam frequens mentio familiaritatis, quæ ei cum Vaphre Pharaone fuisse, cuius & filiam in vxorem duxisse, Sacræ literæ docent, satis ostendunt; eum

Salomon ab Ægyptijs mulieribus sacra Ægyptiorum doctus.

2. Paralip. c. 28.

2. Paralip. 25 Amasias impius idololatra.

Salomon multa accepit ex adytis Ægyptiorum.

Salomon Ægyptiacis dogmatis imbutus.

multa ex adytis Ægyptiorum recondita, tùm relatione fœminarum Ægyptiarum, quas sapientissimas connubio sibi copulasse verisimile est, tùm Pharaonis, Sacerdotumque familiaribus literis hausisse, quæ eum ad dicta scelera impellerent; imò Origenes hoc ipsum pulchrâ quâdam allegoriâ indicare videtur. *Ille*, inquit, *dùm esset sapientissimus, & ingentis apud Deum meriti; tamen quia se tradidit multis mulieribus, deceptus est. Ego puto quòd multæ mulieres multa dogmata, & multarum Gentium diuersæ philosophiæ nominentur; quæ cùm singula agnoscere & perscrutari, vtpotè & scientissimus & sapientissimus voluisset, semetipsum inter diuinæ legis regulam tenere non potuit. Similiter & Ammonitarum, sed & reliquarum Gentium* (Moabitarum, Ægyptiorum, Sidoniorum, Tyriorumque) *quorum mulieres dicitur recepisse & ædificasse templa, vel imolasse idolis earum.* Salomon itaque, vt mulieribus, quas deperibat, ardentiùs coniungeretur, ea studebat addiscere, quæ grata sciebat futura suis mulieribus, cuiusmodi erant sacra dogmata Ægyptiorum, aut vicinarum Gentium, quæ illæ ex ipsa Ægypto veluti ex perenni omnis superstitionis fonte hauserant; vt qui amore flagrans vnum cum ipsis esse desiderabat, dissimilitudine morum, rituumque Religioni earum propriorum non fieret diuersus; nôrat enim optimè, quantum in amore fouendo augendoque valeret mutuò se amantium in omnibus similitudo. Hinc vt eam constanter in omnibus conformem actionibus earum teneret, Fana erigere, & Excelsa, Arasque ædificare, vno verbo, nihil non agere in earum fauorem cœpit. Verùm qualia illa Fana fuerint, & qualia Excelsa, Lucique, iam tempus, ordoque postulat, vt dicamus.

Origenes.

Amoris vis.

Fana, Excelsa, Aræ, Luci.

FAnum siue à Fauno primo eius inuentore, siue a fando, vtpotè in quo fari & oracula reddere Dij solerent, sic dictum; certè hoc loco idem est, quod Excelsum, vti testatur textus tùm Hebraicus, tùm Græcus, quorum ille במה, quod Diuus Hieronymus vertit Fanum; hìc verò ὕψιλον habet, quod omnes vertunt Excelsum, verba vtriusque textus subiungam.

ויבנה שלמה במה לכמוש שקוץ מואב ולמולך שקוץ בני עמון:

Salomon verò ædificauit fanum Chamos idolo Moab, & Melchom idolo filiorum Ammon. Vbi loco במה Græca lectio habet ὕψιλον: Κὴ ᾠκοδόμησε Σαλωμὼν ὕψιλον Χαμὼς εἰδώλῳ Μωὰβ ἐν τῷ ὄρει κατὰ πρόσωπον Ἱερουσαλὴμ, καὶ Μελχὼμ εἰδώλῳ υἱῶν Ἄμμων. Fanum igitur & Excelsum hoc loco pro eadem re sumuntur, videlicet, loco excelso & eleuato, vbi Dijs alienis à Gentibus sacrificia peragebantur.

Quid Excelsum. Et tametsi Excelsum afferat eam loci celsitudinem, quam diximus; alij tamen ideò sic dictum autumant, quod gentes in montibus excelsis, & sublimibus collibus sacrificare solerent frequentissimè, quanquam etiam

Ezech. 6. 2. aliquando in vallibus, vt eleganter notatur illo Ezechiëlis 6. 2. vbi populi su-

li ſuperſtitio frequens in excelſis perſtringitur, aliquando in vallibus; *Montes Iſrael audite verbum Domini Dei; Hæc dicit Dominus Deus montibus, & collibus, & rupibus, & vallibus. Ecce ego inducam ſuper vos gladium, & diſperdam Excelſa veſtra, & demoliar animas veſtras, & confringentur ſimulachra veſtra*. Vbi non ſolùm nomine vallium, ſed etiam nomine rupium intelligi loca humilia, & conualles nemoroſas interiacentes inter duos montes, aut duas rupes, indicat Hieron; alij ex fide dignioribus Rabbinis; ſed tamen frequentior ſuperſtitio in montibus; vndè tam frequens & ardens omnium Prophetarum execratio montium & collium ſub perſona meretricis in omni colle excelſo & frondoſo. Nos tamen Excelſorum appellationem non ad montes tantùm, & colles, & tecta, ſed ad quaſuis Baſilicas & ædes ſacras, quas templa ſeu delubra vocant præcelſa & magnifica reuocamus; etſi non malè quoque pro ijs locis, in quibus ſublimia altaria, ſuper quæ etiam eleuabantur in altum, & imponebantur ſacrificia, ſumi poſſint, quod maximè indicant Excelſa in Topheth, qui locus erat profundus, & vallis Gehennæ; ædificauerunt Excelſa Topheth, quæ eſt in valle filij Ennom, ex quo eluceſcit Excelſa & Fana ſæpè numero pro re contenta, hoc eſt, pro aris κατὰ τὴν κατάχρησιν, ſumpta fuiſſe. Et quidem Altaris nomen Latinum ab altitudine dicitur; teſte enim Iſidoro, Altare eſt quaſi alta ara, licet Feſtus velit, altare non eſſe aram quorumcunque Deorum, ſed in quo Dijs ſuperis ſacrificaretur, quibus proindè aræ ſuperiores & celſæ erigerentur, ſicut Dijs terreſtribus in terra; Dijs verò inferis in effoſſis terræ, aut in antris ſacra fiebant; & pro diuerſitate locorum, quibus credebantur Numina præſidere, ſtatuebantur aræ vel in montibus, vel in vallibus, vel ad flumina, vti in ſuperiori Syntagmate fusè declaratum eſt. Illud etiam peculiare notat Vatablus Ezech. 20. 39. *Bama* propriè eſſe altare valdè excelſum, ad quod per gradûs aſcendebatur, quale fortè prohibetur à Deo Exod. 20. 26. *Non aſcendes per gradûs altare meum*. Et fortè quale etiam templum deſcribitur Iunonis à Virgilio:

Sacrificia in locis altis.

Altare quid?

Diuerſis Dijs diuerſa loca eligebant.

Vatablus. Quid Bama?

. . . donis opulentum & Numine Diuæ
Ærea, cui gradibus ſurgebant limina, nixæq;
Ære trabes; foribus cardo ſtridebat ahenis.

Virgilius.

Ego ſanè in hoc noſtro loco Fanum intelligo Excelſum ſeu Aram, Altareque erectum ad Deorum cultum, idque magnificum & regale, & non niſi ex marmore aut lapide, quale D. Thomas Gentiles habuiſſe dicit. *Gentiles*, inquit, *conſtruebant altaria magna & ſublimia*. Hìc enim videtur fuiſſe Gentium ritus, vt aras lapideas, ac marmoreas ſuis Numinibus erigerent. Tales Aræ erant Ægyptiorum, quas Pyramides & Obeliſcos vulgò dicimus, qui in Deorum honorem tàm in templis, quàm extra templum in locis publicis erigebantur plenæ ſacris & diuinis myſterijs, quemadmodum alibi fuſiſſimè declarabitur. Cùm enim Ægyptus humilis eſſet, & montibus careret, loco montium adinuenerunt excelſa illa Pyramidum & Obeliſcorum, quas propriô nomine appellabant ⲙⲉⲥⲧⲉⲗⲗⲟⲥ ⲛ̀ⲫϯ, hoc

S. Thom. 1. 2. q. 102. a. 7. 3.

Aræ Ægyptiorum Pyramides.

Cur Ægyptij Pyramidibus vſi ſint.

hoc eſt, Deorum columnas ſeu aras; ad quas per gradûs aſcendebatur, intùſque extùſque plenæ erant omnigenâ idolorum varietate, iuxtà illud:

Marmoreas ſtant fulua canum ſimulachra per aras.

Ex quibus patet, hanc Excelſorum appellationem Hebræis vſitatam aliam originem neſcire, niſi quam ab Ægyptijs hauſit; qui Pyramides & Obeliſcos circa templa conſtitut[os], aras ſeu columnas Deorum, vt dictum eſt, nuncupabant; ſed ne ſoli coniecturæ inſtare videamur, audiamus Abenephium id manifeſtis verbis, cùm de Obeliſcis loquitur, oſtendentem;

Abenephi.

واقاموا الكهنة مصر هذا حجار مرتفعة بصورة الحد مدور ونقبوا بهم بحروف
الهرمزية الاسرار حكمتهم واسموهم مذبحات الالهة ——————— م ✡

Statuerunt autem Sacerdotes Ægypti hoſcè lapides eleuatos & excelſos in figuram coni ſeu pyramidis faſtigioſæ, & incidebant in ijs literis ſymbolicis arcana ſapientiæ ſuæ, & nominabant eas altaria Deorum ſuorum. Cui aſtipulatur Iamblichus, qui Platonem de columnis Mercurij ſeu aris, aut titulis illi erectis, ſcientiam ſuam hauſiſſe ait; hoc eſt, rationem cultus Deorum, & arcanæ Theologiæ, quæ fieri ſolebant circa huiuſmodi pyramides, aut etiam in ijs ſcripta legebantur; accedit quod Poëtæ paſsim pyramides Ægyptiorum vocent aras, iuxtà illud Lucani de ritu Ægyptiorum agentis.

Iamblichus.

Columnæ Mercurij.

Lucanus.

Votaq; pyramidum celſas ſoluuntur ad aras.

Cùm itaque pyramis ſit veluti ara quædam præcelſa in Deorum honorem erecta, quæ & ob eminentiſſimum faſtigium non malè patria Ægyptiorum linguâ, vt ex Onomaſtico noſtrò Copto ſiue Ægyptiaco antiquo patet; vocetur ⲡⲓⲥⲧⲉⲗⲗⲟⲛ, hoc eſt, excelſum, ſiue columna prælta; veriſimile eſt ab Ægyptijs id Hebræos edoctos, eminentiora templa, araſue elatiores במה vel רמות, hoc eſt, excelſa vocaſſe, vel etiam, vt quidam volunt, Fana à φαίνω, eò quod faſtigijs ſuis elata in altum, facilè comparerent. Placebant enim Hebræis omnes externorum, tùm maximè Aegyptiorum ritus, quos cùm ob raritatem, tùm ob affinitatem, quam in ijs ad ipſorum myſteria deprehendebant, ſummè æſtimabant. Atque hinc Salomonem cenſemus huiuſmodi aras tantò maiori voluptate ædificaſſe, quantò ſub ipſis maiora cognoſcebat rerum abſconditarum myſteria; & ſub hoc prætextu eum Excelſa, Araſque extruxiſſe Rabbini volunt: ſuſcipiebat enim Aegyptiorum ſapientiam tùm temporis maximè florentem, & libenter de eorum rebus miſcere ſolebat ſermones, libentiùs verô de jis pellices ſuas Aegyptias varia referentes auſcultabat: præter hæc frequens ei quoque fuiſſe, tùm cum Pharaone, tùm cum ipſis Sacerdotibus literarum commercium, Pineda noſter multis probat. His itaque ritè perpenſis, nunc ab aris ad lucos progrediamur.

Bamma. Rammoth.

Placuit Salomoni myſtica ratio Ægyptiorum.

Luci,

Luci, Nemora Dijs consecrata.

NIhil frequentius in sacra historia, quàm Luci, vel plantati ab impijs, vel succisi à sanctis Regibus; ac proindè vti Prophetæ lucos & ligna frondosa, sic & aras insectantur: Vndè verò profluxerit iste lucorum cultus, nunc dicendum est.

Scimus priscam primorum Patriarcharum, qui verum Deum colebant, religionem fuisse in lucis & arboribus, locisque opportunis ad silentium & Deo vacandum, sicuti scriptum est: *Egressus est Isaac ad meditandum in agro*. Paradisus quoque nihil aliud fuit, quàm sacrum quoddam nemus, manu Dei consitum, traditum homini tanquam primo Sacerdoti, & templi illius nemorosi custodi, vt operaretur & custodiret illud; quod verbum operandi in Hebraico עבר satis demonstrat; propriè enim id significat operari seruiendo & administrando res diuinas; accedit quod Deus in hoc nemore sacram sibi peculiariter voluit arborem scientiæ boni & mali, omninòque intactam mysteriorum in ea contentorum contemplatione suspiciendam. Prætereà Abrahamum quoque nemus in Bersabæa plantasse legimus, ibique nomen Dei æterni inuocasse: Paradisus.

ויטע אשל בבארשבע ויקרא שם בשם יי אל עולם: Gen. 21.

Et plantauit lucum in Bersabæe, & inuocauit ibi nomen Dei seculi. Vel vt Septuaginta Θεὸς αἰώνιος, vbi Onkelos Paraphrastes Chaldæus:

ונציב נציבא בבארשבע וצלי תמן בשמא דיי אלהא עלמא: Onkelos.

Et plantauit plantationem in Bersabæa, & inuocauit ibi nomen Domini Dei æterni. Thargum verò Hierosolymitanum dicit: Abrahamum hortum plenum optimis fructibus plantasse, & peregrinos hospitio suscepisse, quibus gratis necessaria omnia suppeditabat; nihil aliud exigens pro pretio, quam vt scilicet orbis Conditorem agnoscerent, venerarentur, & timerent Rectorem cœli & terræ, cuius solius donum esset, quicquid comedissent vel bibissent; sicque vera religione institutos, & ad vitæ melioris instituta conuersos dimittebat, verba Thargum citabo: Thargum Hierosolym.

ܘܢܨܒ ܦܪܕܝܣܐ ܒܒܐܪܫܒܥ ܘܐܪܡܝ ܒܓܘܝܗ ܡܐܟܠܐ ܘܡܫܩܝܐ Thargum Hierosolym. Syris characteribus scriptum Bibl. Vatic.
ܘܟܠ ܡܫܪܝܬܐ ܗܘܘ ܐܟܠܝܢ ܘܫܬܝܢ ܗܘܘ ܒܥܠܝܢ ܠܡܣܒ ܠܗܘ ܡܘܗܒܬܐ
ܩܕܡ ܐܒܘܗ ܡܛܠ ܕܐܟܠܘ ܘܫܬܝܘ ܘܠܐ ܨܒܐ ܠܡܣܒ ܡܢܗܘܢ ܡܕܡ ܐܡܪ ܠܗܘܢ ܐܒܘܢ
ܐܒܪܗܡ ܨܠܘ ܩܕܡ ܐܒܘܟܘܢ ܕܒܫܡܝܐ ܕܡܢ ܟܝܣܗ ܐܟܠܬܘܢ ܘܫܬܝܬܘܢ
ܘܠܐ ܗܘܘ ܙܝܥܝܢ ܡܢ ܐܬܪܗܘܢ ܥܕ ܕܗܘܘ ܡܘܕܝܢ ܠܗ ܘܡܫܒܚܝܢ ܠܗ ܐܠܗܐ
ܕܥܠܡܐ ܘܐܘܕܝܘ ܘܨܠܝܘ ܩܕܡ ܐܒܘܗܘܢ ܕܒܫܡܝܐ ܐܠܗܐ ܕܥܠܡܐ ܀

Et statuit, inquit Thargum, *in Bersabæa paradisum, posuitq; in medio eius cibum & potum* (id est, præparauit conuiuium) *hospites verò qui manducârant & biberant, offerebant ei dona, eò quod comedissent & bibissent, & noluit accipere quicquam ab ijs: sed dixit eis pater noster Abraham: Orate patrem vestrum qui in cœlis est, de cuius manibus manducastis & bibistis, & non moti sunt locis suis, vsq;*

dum

dùm ad habitandum ſecum aſſumptos in via æternitatis, & cognitione veri Dei inſtruxiſſet; & confitebatur ibi, orabatq́ in nomine Dei æterni. Hæc Thargum.

Caietanus. Caietanus quoque diſertis verbis ait, nemus illud fuiſſe tanquam templum & oratorium tàm Abrahæ, quàm alijs colentibus verum Deum. Abrahamum ſecutus eſt Iacob filius, qui & quercum ſummo Deo ſacraſſe legitur Geneſis 35. & Ioſue 24. *Ioſue tulit lapidem prægrandem, poſuitq́ eum ſubter quercum, quæ erat in ſanctuario Domini.* Vbi vides quercum ſiue quercetum eſſe ſacrum Deo. Similiter religioſa quercus, aut quercetum videtur fuiſſe illud, ſub quo Gedeoni Angelus Domini apparuit Iud. 6. quod ex ara, quæ in eodem loco fuit, colligitur; ſubditur enim: *Tulit omnia ſub quercu, & obtulit ei,* &c. Fuit quoq; ſimul nemoris & arboris cuiuſdam religioſæ vſus ad ſepulchrum, quod violare non licebat, vt conſtat ex Geneſ. 35. vbi ſepelitur Debora ſubter quercum, & 1. Regum 31. Habitatores Iabes Galaad ſepeliunt oſſa Saul, & filiorum eius in nemore Iabes; ſeruiſſe quoque quercetum ad inaugurationem principum, Iudicum 9. legimus. *Conſtituerunt Regem Abimelech iuxta quercum; quæ erat in Sichem.* Antiquos igitur Patres ſyluas & nemora, dùm templa necdum haberent, ad Diuini Numinis cultum & venerationem, intraſſe, araſque exſtruxiſſe ex dictis patet; cauſam dant Rabbini, quòd loca ab hominum conſortio remota apparitionibus diuinis, quales ſyluæ ſunt & nemora, aptiora ſint, iuxtà illud: *Ducam eum in ſolitudinem, & loquar ad cor eius.* Hinc Moſen non niſi in ſolitudine montis Sinai, Dei alloquio fruitum legimus; Eliam quoque in deſertò Deum vidiſſe ſacra Regum hiſtoria monſtrat. Hinc ob eandem cauſam, in lege gratiæ ad apicem Chriſtianæ perfectionis tendentes, Chriſtum ſecuti, eremos & ſolitudines ad faciliùs, & ſine vllo impedimento diuinis contemplationibus vacandum petiuêre.

Geneſ. 35. & Ioſue 24.

Iud. 6.

Gen. 35. 1. Reg. 31.

Iudic. 9.

Cur deſerta deuotionis gratia petierint antiqui.

Sed hæc omnia ad vaniſſimam idolorum ſuperſtitionem à Dæmone diuinitatis Simia deluſa tranſtulit antiquitas; occupans montes, colles, valles, torrentes, nemora, & arbores frondoſas, & opacas, iuxtà illud Iſaiæ. *Qui conſolamini in Dijs ſubter omne lignum frondoſum, immolantes paruulos in torrentibus, ſuper eminentes petras, in partibus torrentis pars tua.* Vel vt Ionathan vertit:

Diabolus Dei Simia.

Iſaie c. 57.

דפלחין לטעוות תחות כל אילן ענוף:

Hoc eſt: *Qui colunt & venerantur idola ſua ſubter omnem arborem floridam.* In quem locum ſic commentatur R. Dauid Kimchi.

תחת כל עץ רענן כי אילן כלל לעצים כי כן היה דרכם לעבוד ע״ז תחת העצים הרעננים ועליהם להים שחטים הילדים והיא עבודה שהיו זובחים לה הבנים וכן אמר יחזקאל הנביא ובשחטם את בניהם לגלוליהם והיו עושים זה בנחלים מקום שהיו שם סלעים תחת הסעפים ופי׳ סעפים שנים וכן בסעיף סלע עיטם כמו שן סלע נקרא כן לפי שהוא לסלע כמו הסעיף לאילן בחלקי נחל כשהיו מוצאים אבן חלקה ויפה באבני הנחל היו עוברים לה על דרך שאמרו רבותינו זכרונם לברכה חלקי שם תאר לאבן חלקה:

Subter omne lignum frondoſum; quoniam Dij fiunt è ligno, ſic enim vſitatum fuit ſeruituti alienæ, ſacra ſua peragere ſub arboribus virentibus & ramis luxuri-

rian-

riantibus (sacrificabant pueros) *erat seruitus aliena, quia filios suos immolabant Dijs suis; & faciebant hoc in vallibus, iu loco, vbi erant petræ, & subter ramos, explicatur autem hæc vox* סעיף *duobus modis, & sic in ramo siue dente scopuli machinationes eorum; sicut enim se habet dens ad petram, ita ramus ad arborem, vel in loco petroso & ramoso.* [*in partibus vallium.*] *Eò quod simul ac inuenirent lapidem leuigatum, & pulchrum aspectu inter lapides vallium, subitò colebant ipsum iuxtà id, quod de similibus Rabbini nostri dicunt; Pars mea figura lapidis leuigati.* Hæc R. Dauid. In syluis ergò locis vmbrosis, petrosis, ramosisque templa sua prisca constituit superstitio. Meminit huius quoq; Plinius: *Hæ fuerunt quondam Numinum templa; priscoque ritu, simplicia rura etiam nunc Deo præcellentem arborem dicant, nec magis auro fulgentia, atque ebore simulachra, quam lucos ac nemora consecrant; & in ijs silentia ipsa adoramus.* Plin. li. 12. c. 1.

Certè Ægyptios, lucos sacrasse Dijs; memorabile illud nemus Ammonis in deserto Lybiæ honori eius consecratum, de quo suprà in capite de Ammone. Iuncosusque lucus, in quo Beelsephon ab Ægyptijs constitutum suprà quoque asseruimus; cœterique luci locique frondosi diuersis in locis, vrbibusque Ægypti, vt Heliopoli, Canopi, Sai, de quibus lege Herodotum, Athenæum, Pausaniam, satis testantur; quorum omnium cultus cùm multò ante Salomonem viguerit, certum est, Hebræos & Græcos ab Aegyptijs eum quoque sicuti cœtera omnia accepisse; ab his verò ad cœteras Gentes deriuatus huiusmodi cultus, totum orbem passim peruasit. De Germanis nominatim scribit Tacitus: *Lucos & nemora consecrant, Deorumque nominibus appellant secretum illud, quòd sola reuerentia vident. His simulachra Deorum addita, id est, statuæ è stipitibus rudibus & impolito robore.* Vt describit Lucanus in obsidione Massiliæ. Tacitus l. 1. de morib. German.

Lucus erat longo nunquam violatus ab æuo Lucanus.
Arboribus, suus horror inest; tùm plurima nigris
Fontibus vnda cadit, simulachraque mista Deorum.
Arte carent, cæsisque extant informia truncis
Ipse situs, putrique facit iam robore pallor
Attonitos.

Quanquam non dubium est, quin posteà etiam variæ Deorum formæ sculperentur ex ligno, marmore, & funderentur ex ære & metallis, sicque adderentur lucorum aris. Porrò lucum sacrum cædere, aut temerare nefas erat, ac proindè plerique à Poëtis memorantur incædui, iuxtà illud Aeneid: Luci cur incædui.

Lucus in vrbe fuit media lætissimus vmbra
Hic templum Iunoni ingens Sidonia Dido
Condebat.

Vbi Seruius quoque obseruat, vbicunque Virgilius lucum ponit, consecrationem etiam poni. Ac nescio quam ex vmbrosa illa profunditate concipiebant delusi præsentiam Numinis, vt ille dicebat. Seruius in Virgil.

Lucus Auentino suberat niger ilicis vmbra,
Quo possis viso dicere, Numen inest.

Atque sub prætextu cultus Numinis conuiuia, choreas, & impurissimas quasuis cœrimonias adhibebant, vt sæpè iam diximus; quæ omnia euincunt Salomonem, vel in Lucis Fana & Aras constituisse, vel certè plantasse ritu profano; sed istud potissimùm, quod luci & nemora idolorum seruirent impudicitijs, & operibus tenebrarum; nam vmbram quærebant, teste D. Hieronymo: *Vmbram*, inquit, *quærentes deseruerunt veritatem, tùm præterea quod pristina & voluptuosa religio austeritatem vnius & veræ religionis euerterat; inter vmbras enim & tenebras impuris voluptatibus obsequebantur*. Quod in hac ipsa re indicauit Philo. *Lucus nullus est intra eius ambitum, quia lex id multis de causis vetuit; primò, quia verum templum amœnitates non postulat, sed seueram castimoniam, præterea condensa syluarum maleficis conueniunt, ex latibulis securitatem & insidiarum occasionem quærentibus*. Quod si in his lucis prisca illa superstitio luminarium, tùm etiam velaminum aliorumque donorum, quibus superstitiosissimæ fœminæ arbores & nemora exornare solebant, suppellectilem posuit, quam frequentes ibi lucernæ lucebant? quanta domuncularum, aut aliorum tegumentorum copia, & cura? quanta donorum opulentia sub Rege opulentissimo? de primo nomen ipsum admonet, dictum lucum, quod ipse careat luce per se; & propterea appensis lucernis luceat. De secundo videtur id 4. Reg. 23. cùm Iosias destruxit ædiculas effœminatorum, pro quibus mulieres texebant, quasi domunculas luci, vbi Complutenses legunt. *Destruxisti domum initiatorum, quæ in domo Domini, in quo mulieres texebant ibi stolas luco*. Et fortè de his siue domunculis siue velamentis arborum loquitur Arnobius, cùm libro 5. vbi de Acdesti interfecto loquitur. *Quid lanarum*, inquit, *vellera, quibus arbores colligatis & circumuoluitis stipitem? nonne illarum repetitio lanarum est, quibus iam deficientem contexit genitrix Diuum, & teporis aliquid rata est se posse membris conciliare frigentibus?* Et quidem fabula ea Aedestis, turpis & obscœna similiter res, quam peragebant, aut patiebantur effœminati sub his domunculis ad truncos arborum, subijcit indè Arnobius: *Quid compti violaceis coronis, & redimiti arboris ramulis? Nonne illud indicant, vti mater primigenijs floribus adornauerit primum miserabilis indicem testimoniumq; fortunæ?* De tertio id est, de donis & anathematis ex ramis luci suspensis, res peruulgata, de quo Arnobius l. 1. *Venabar (ò cæcitas!) nuper simulachra, veternosis in arboribus tænias*.

Quòd si deniq; roges, qui Luci, aut ex quibus arboribus plantati, an ex oleis, an alijs arboribus frugiferis, an ex syluestribus fuerint. Philo supracitatus tùm ex frugiferis, tùm ex syluestribus lucos cõstitisse ait. Apud Hebræos enim idololatras hæ arbores erant in vsu & pretio, secundùm illud Oseæ: *Subtus quercum, & populum, & terebynthum;* quia bona vmbra eius. Sed hæc de Lucis breuiter dicta sufficiant, nunc ad Deos, qui in huiusmodi locis lucisque colebantur, describendos, calamum conuertamus.

D. Hieron. in 4. Oseæ.

Lucus impuritatibus seruiebat.

Biblia Complutensia.

Arnobius.

Rami arborum donis ornabantur.

Quæ arbores lucis consecratæ.

CA-

CAPVT XIII.

Astartha Dea Sydoniorum.

SAlomonem non Lucos tantùm plantasse, sed & Fana, Arasque, & eas quidem nequaquam vacuas; sed varijs idolorum simulachris ornatas exstruxisse, coluisseque, ex sacræ historiæ contextu abundè patet: *Cùmq; iam*, inquit, *esset senex, deprauatum est cor eius per mulieres, vt sequeretur Deos alienos; nec erat cor eius rectum cum Domino Deo suo; sed colebat Salomon Astarthen Deam Sidoniorum, & Chamos Deum Moabitarum, & Moloch idolum Ammonitarum*. Et paulò post: *Tunc ædificauit Salomon Fanum Chamos idolo Moab, in monte, qui est contra Hierusalem; & Moloch idolo filiorum Ammon; atque in hunc modum fecit vniuersis vxoribus suis alienigenis, quæ adolebant thura, & immolabant Dijs suis*. Astoreh, Astaruth, Astartha idem sunt.

Quinam itaq; hi Dij recensiti fuerint, & vndè promanârint, nunc dicamus; ac primò quidem de Astartha, Astaroth, vel vt alij volunt, Astoreth, variæ diuersorum occurrunt sententiæ. Quorum alij de nomine, alij de re contendunt. Illi Astartha idem esse volunt quod Astaroth, aiuntque nomen esse genericum ad omnes Deas, vt placuit Augustino quæstione 16. in Iudices; colligere id videtur potissimùm ex 1. Reg. 31. capite, *Cùm suspendunt arma* Saul *in templo Astaroth*, & 1. Reg. 7. cùm iubet Samuel auferri de madio populi Baalim & Astaroth, quos adorasse fatetur populus, vbi Septuaginta nomine plurali legerunt; *Seruierunt Baalim & Astarthibus*, vt eleganter obseruat & exponit citatus Augustinus citato loco. Porrò hanc eandem esse, quæ Adagartes nominatur à Petro Crinito l. 14. de honesta disciplina c. 8. de hoc tamen dubium reperio Giraldum. De vocis autem origine Montanus iam adducendus existimat, esse vocem originis Hebraicæ. Alij aliter ab Hebræo deducunt: nam eadem vox 7. Deuteronomij, sumitur pro gregibus ouium, quare dici Astarten volunt, quasi ouillum simulachrum. Sic R. Dauid Kimchi: Astartha quænam fuerit? *Arias Montanus*.

ואומרים ר״ שהצלמים עשתרות עשויים בצורת חצאן:

Astaroth, inquit, *iuxtà RR. imagines sunt factæ ad similitudinem ouiū*. Alij curiosiùs deducere nituntur ex עש quod Arcturum seu plaustrum interpretantur, & שור quod ordinem significat, quasi sit vnum ex astris gyrantibus, & cùm pluraliter dicatur, significabit duodecim signa Zodiaci; sed hoc vt nimis curiosum, ita minùs solidum & magis incertum. Suidas ab astro ei nomen factum, Luciferumque esse autumat. Illud certum est, vocem esse peregrinam, & illius gentis, apud quem illius cultus vigebat: sicut enim religionem & ritûs peregrinos, ita sanè & nomen ipsum peregrinum, & inter gentes vulgatum, Hebræis placuisse credendum est; & si coniecturis agendum sit, non malè Astaroth deriuare poterimus ab Arabico seu Punico الزهرة *Alzaharet*, vel meliùs ab Ægyptia voce ϯⲥⲟⲩⲣⲱⲧ *Tsurot*, quod Thesaurus noster Copto-Arabicus Venerem interpretatur. ϯⲥⲟⲩⲣⲱⲧ autem ab Astaroth non multum differt. Ex quo colligo Asta- Radak. Variæ deriuationes vocis Astaroth. ϯⲥⲟⲩⲣⲱⲧ quid Ægyptiacè.

roth vocem esse Coptam seu Ægyptiam, variâ diuersarum gentium prolatione pássim corruptam: confirmat opinionem meam Syrorum idioma, quod Venerem aliô nomine non indigitat, quàm voce ܐܣܬܪܘܬ *Astaruth*, vel vt in Nomenclatore Syriaco quoque legitur ܐܣܪܘܬ *Aseruth*, quæ si paucula excipias, omninò ad Ægyptiorum seu Copticarum ⲁⲥⲑⲁⲣⲱⲑ sunt affinia. ⲁⲥⲑⲁⲣⲱⲑ autem seu Astaroth, quam Astarthen Græci vocant, Reginam Ægypti fuisse, Isidemque in nutricem filij sui assumpsisse Plutarchus testatur libello de Osiride & Iside; hiscè accedit authoritas Suidæ suprà citati: *Astarthe*, inquit, *à Græcis Aphrodite, à Latinis Venus dicitur; nomen ab astro factum est, eius enim esse Luciferum fabulantur*. Luciferum verò, Hesperum & Venerem idem astrum esse, vel ex primis Astronomiæ elementis patet; sed de hoc in sequentibus vberiùs volente Deo dicemus. Nunc ad eos accedemus, qui non tàm quid nominis Astaroth, quàm quid rei sit, perplexi variè confligunt. Montanus Iud. 1. vbi de Astaroth scripturus dicit, nomen esse nulli proprium, sed commune ad Deas, & eas omnes, quas in Deorum numerum referret antiquitas; deducitque nomen à radice אשר *Aser*, quod diuitem seu beatum significat; accommodari tamen ad eas Deas, quæ in singulis locis colerentur. Sed cùm non videam, quâ ratione nomen Asoreth vel Astaroth deduci possit à radice עשר; nam tunc dicetur עשׁרת aut עשרות: & videri quidem nomen prorsus peregrinum, peritiores linguæ sanctæ docent; certè ipso nouitatis nomine suspicionem habet falsitatis ea Montani opinatio, in hoc vnum consentientibus vniuersis interpretibus, esse nomen alicuius Dei proprium, id quod ipsa plana scripturarum verba præ se ferunt, & peculiare prouinciæ nomen, quæ Numen aliquod profitebatur & colebat; qualis erat Ægyptiorum Isis seu Venus, quam & ⲁⲥⲑⲁⲣⲱⲑ appellatam in præcedentibus diximus. Philastrius de hæresi asserit: Astar & Astaroth fuisse homines, & fœminas, quorum figuras post Mosis obitum plurimum colebant; quæ nomina Regum Syrorum fuerunt & Aegyptiorum, quorum filij, filiæque, cùm à suis populis colerentur, post etiam templa ijs facientes, post mortem illorum progeniem ibidem sepelientes, Deorum, Dearumque nomina eis afferebant cum sacrificijs; quæ, paucis exceptis, nequaquam dissentire videntur ab ijs, quæ supra de Astarthe ex Plutarcho adduximus. Non desunt qui asserant, Astaroth idem esse quod עשרות Aseroth seu lucos ipsos Dijs dicatos; colligunt verò hanc opinionem ex illo Sam. 7. vbi Septuaginta habet τὰ ἄλση Ἀςαρώθ, scilicet lucos Astaroth, & Hebraica veritas:

Astaroth idem quod Isis.

Suidas.

Alia deriuatio.

Philastrius c. 27.

Aseroth idem quod Luci.

Sam. 7.

עזבו את יי ויעבדו לבעל ואת האשרות:

Dereliquerunt Dominum & coluerunt Baal atque Astaroth. Verùm sequenti versu 7. legitur, *Oblitisunt Domini Dei sui colentes Baalim*, ואת האשרות & Aseroth siue lucos, quod simul ad Astaroth ipso nomine alludere videtur, & lucos significat. Septuaginta ibi, Καὶ λατρεύοντες τῇ Βαάλ, καὶ τοῖς ἄλσεσι, scilicet *Baal & lucos colebant*. Verùm falluntur omnes ij, qui huic sententiæ fauent. Aliud enim hìc quàm locum arboribus consitum intelligas oportet;

tet; videlicet Asteroth, quæ & à luco, in quo colebatur, & à quernis folijs quibus ornabatur אשרה dicta, multis erroris materiam præbuit; erat enim proprium gentibus à lucis, vrbibus, montibus, antris, vbi colebantur Numina, nomina Deorum deriuare; vti Iuppiter ἐνδενδρος à Rhodijs sic dictus, & Nemorensis Diana, δενδρίτης Bacchus; Albunea Dea, aliaque sexcenta huiusmodi, quæ apud Giraldum videantur amplè pertractata. אשרה autem hoc loco non lucum significare, sed ipsum simulachrum patet ex R. Dauid Kimchi, qui in radice אשר, omne lignum quod colitur אשרה dictum esse scribit, verba eius sunt sequentia:

Quid propriè Asteroth.

Dij à locis nominabantur.

Radak.

אשר אשרה נאמר כלעץ נעבד בעבודה זרה:

Omne lignum quod colitur seruitute aliena barbarè אשרה *Aseram dicitur*. Astipulantur huic Leui Ben Gerson, & R. Salomon, qui de idololatria Achabi loquentes 1. Reg. c. 21. voce אשרה *Asera*, siue lucũ, aut quercũ, siue quercinum simulachrum, cui cultus exhibebatur, intelligi aiunt; sed & Iudic. 6. Gedeon destruxit altare Baal, & succidit האשרה *Asera*, quæ super Altare, ita enim verto Hebraicum עליו super ipsum, non iuxtà ipsum, quod & Septuaginta sic vertisse videntur, qui ἐπ' αὐτῷ habent, id est, super altare; quin & Iosias l. 4. Reg. docuisse domus scortatorum legitur, quæ erant iuxtà domum Domini, vbi & mulieres cortinas texebant pro Asera. In quem locum sic cummentatur Rabbi Dauid Kimchi super hæc verba: ויתץ את בתי הקדשים: *Et succidit domus scortatorum & effœminatorum*.

Ben Gerson. R. Salomon. Idolum Asaræ quercinũ.

Radak l. 4.

ת׳ את בתי הקדשים טעוותא והענין מורה עליו אשר הנשים אורגות שם בתים לאשרה אבל האשרה שעשה מנשה בבית יי עשה שם בתים לנשים שארגו יריעות לכבוד האשרה בתים לאשרה יריעות הן אורגות שם וה ריעות היו בתים לאשרה כמו בתים לבדם אפשר שהיו אותן יריעות תלויות סביב האשרה והיה לאשרה בית ומקום ות׳ דינשיא מייתין תמן מכולין לאשרה:

Exponuntur domus scortatorum, idoli, per quæ docetur, quod mulieres texebant ibi domos Asaræ; veruntamen Asara, id est, simulachrum, quod fecit Manasses in domo Domini, fecit ibi domus mulieribus texentibus cortinas in honorem Asaræ; iterum cortinæ fuerunt textæ ibi, & cortinæ fuerunt domus Asaræ, id est, in honorem Asaræ extructæ, & domus separatæ; verisimile autem est, huiusmodi cortinas fuisse appensas circa Asaram; & fuit Asaræ domus & locus, & expositio eius est, quod mulieres sedentes ibi sollicitè quærebant & exspectabant Asaram. Quæ verba sanè nequaquam de simulachro Numinis dici possunt; nisi quis forsan lucum in ipso templo plantasse Manassem, domosque ædificasse, & cortinas circa lucum extendisse dicat; quod imprudentis est asserere. Verisimile autem est, huiusmodi idolum Asaræ fuisse ligneum & ex quercu; vndè forsan sub luci seu quercûs vocabulis, in fictæ diuinitatis opprobrium designatur; nam & combustum est à Iosia Rege, & cineres eius dispersi sunt in sepulchra filiorum populi, vt habetur 4. Reg. c. 23. v. 6. Simulachra igitur lignea Attarthæ dicata Ascherim & Ascheroth seu

Mulierum superstitiones in lucis.

Idolum Asaræ.

Seldenus Synt. 2. fol. 147.

ſeu lucos ſæpiùs dicta ſentio; vt & ad nomen ſimul alluderetur, & tam impari diuinitati materiæ contumelia ipſo vocabulo exprobraretur; vti benè quoque obſeruat Seldenus. Nos verò inferius alias quoque rationes huius appellationis indicabimus.

S. Auguſt. Iuno Aſtartha dicitur.

S. Auguſtinus quæſt. 16. in Iudices; Iunonem putat eſſe Aſtarthen; ſecuti ſunt eum Gloſſa interlinearis Nicolai Lyrani, Abulenſis, & Dionyſij: & qui dicunt eandem eſſe cum Luna, ij ſunt Maſius, & Lucianus in Dea Syria. Probat Auguſtinus locū indicatū ex eo, quod exiſtimet Baal eſſe nomen Iouis, quem illo nomine Dominum vocabant linguâ Punicâ ſiue Arabica: vndè Baalſamen, quaſi Dominum cœli intelliguntur dicere; Samen quippè apud eos cœli appellantur, videtur autem Baalſamen eſſe corruptum; apud Arabes enim non inuenitur Baalſamen, ſed بعلسماي *Baalſamai*: cùm autem Iuno fuerit Iouis & ſoror & coniunx, profectò cùm tam frequenter iungantur in ſcriptura Baalim & Aſtaroth, oportet intelligamus fuiſſe Iouem & Iunonem.

Cicero l. 3. de nat. Deor.

Venerem autem Aſtarthen præter Suidam Cicero quoque aſſerit, hic enim inter quatuor Veneres, Aſtarthen quoque computat, verba eius ſunt. *Venus prima è cœlo ſpuma procreata, ex qua & Mercurio cupidinem ſecundum natum accepimus; tertia Ioue nata & Dione, quæ nupſit Vulcano; ſed ex ea & Marte natus, Anteros dicitur; quarta Syria, Tyroq; concepta, quæ Aſtarthe vocatur, quam Adonidi nupſiſſe traditum eſt.* Rem eandem ſecuti videntur poſteriores non pauci, Nicetas, Cedrenus, vbi agit de Salomone; cum quo facit, quod Euſebius l. 1. de præparat. c. 7. quod eſt de Phœnicum Theologia, Aſtarthen facit Amoris & Cupidinis matrem ex Saturno, quæ eſt Venus; Theophylactum quoque Aſtarthen cum Venere confundere, ex Comment. in 4. Oſeæ patet, vbi de ea ſub hiſcè verbis, *Populus non intelligens vapulabit*, ſic ſcribit: *Hæc de duabus tribubus profert, nempè Regni Iuda, quandoquidem & ipſi exiſtimati habere Dei cognitionem, vt qui Hieroſolymis vrbe Dei regnarent; Aſtarthes idolo ſacrificabant, ſeu Veneris; hanc enim ſcortum nominauerunt; etenim imago eius nuda ſtabat ipſo ſuo ſpectaculo, vel intuitu fornicationem & abominationem ſpirans. Excitauit Aſtarthes ſimulachrum Salomon vxori ſuæ gratum faciens.* Hæc Theophylactus; quæ aptè omninò ad inſtitutum Salomonis quadrant, nam ſacra Veneris, cœteris multò opportuniora Salomonis effrœnatæ libidini, & turpiſſimæ idololatriæ videntur; præſertim cùm Veneris Amaſium Adonidem; vti in capite de Adoni dictum eſt, vbi & eundem cum Thamuz confudimus, adamârunt etiam fœminæ Iſraëliticæ, illum plangentes, Ezech. 8. Et ſicut Aſtarthe fuit propria Phœnicum aut Syrorum Dea, ita ſanè Adonis familiariter fuit cultus ab Aſſyrijs ſummâ olim veneratione, teſte Macrob. 1. Sat. c. 21.

Nicet. in orat. 15. Naz. Cedr. in compend. hiſtoria. Euſebius. Theophylact. Aſtartha & Venus idem.

Aſtartha cum Luna confunditur.

Maxima denique Authorum pars Aſtarthen cum Luna confundunt, eandemque eſſe aiunt, quam Phœnices Baaltim dicunt, Varro Ianam ſeu Couellam, Arabes الیلات Alilat; Syri ܡܘܠܝܬܐ Mulitha; Hebræi לילית Lilith; Chaldæi אמס Ammes; Græci Deam Syriam & Io, ſimilibuſque nominibus diuerſi inſigniunt; nos, vt in tanta ſententiarum, opinionumque diuer-

uersitate aliquid certi statuamus, dicimus, Astarthen nihil aliud esse, quàm celebratissimam illam Ægyptiorum Isidem, quam Plutarchus non immeritò μυριώνυμον appellat, omnium dictarum Dearum nominibus repræsentatam.

Ac primò quidem Venerem cœlestem in Ægypto cultam fuisse, eamque eandem esse cum Iside, testatur Ælianus sequentibus verbis: *In Ægypto*, inquit, *vico Schussa nuncupato, non magno illo quidem, sed eleganti certè; quia in Hermopolitana Nomo id est, Præfectura ☿ censebatur, Venerem religiosè & sanctissime coli solitam, quam Vraniam, id est, cœlestem Venerem appellabant, atq; Vaccam etiam ideò venerabantur, quia affinitatem & conuenientiam cum Dea ipsa habere existimetur*. Vacca autem non offerebatur nisi Isidi; patet ergo probandum.

Ælianus. Cœlesti Veneri vacca offerebatur.

Reperio apud Plutarchum hanc Vraniam Venerem quoque vocatam ab Ægyptijs Nephten, quam & quinto loco natam, & cum Typhone coli ait; Hesychius tamen hanc Venerem Ἀθὼρ ait ab Ægyptijs vocari; vndè Athyr Mensis, qui in nostrum Nouembrem ferè cadit, vt in nostro Prodromo Copto ostendimus; meminit huius Epiphanius lib. 3. aduersus hæreses. *Alij*, inquit, *Tithyrambo Hecaten interpretantes; alij Senephthus*, meliùs leges Nephtis, *alij Thermutidi sacra faciunt, alij Isidi*. Strabo hanc Nephten l. 17. vocat Venerem Momemphitam à Nomo seu Præfectura, in qua colebatur sic dictam. *Huic*, inquit, *Deæ sacram vaccam alebant, quemadmodum Memphitæ Apim, & Heliopolitani Mneuim boues, quos pro Deis nutriebant*. Vides igitur dictas Veneres vraniam, Nephtem & Momemphitam nihil aliud esse quàm Isidem, quod & vaccæ cultus satis superque demonstrat proprius Isidi; certè hanc eandem quoque esse, quæ in historia Thobiæ Dea Baal dicitur, quæ vaccâ colebatur; sic enim habetur c. 1. v. 5. Ἔθυον τῇ Βαὰλ τῇ δαμάλει, scilicet, faciebant sacra τῇ Βαὰλ, iuuencæ seu vaccæ, quod & alio loco videlicet l. 3. Reg. c. 19. vbi Baal legitur fœminino genere; Οὐκ ἔκαμψαν γόνατα τῇ Βαὰλ. *Non incuruauerunt genu Baali*. Ego sanè arbitror ibi sumi Baal pro Baali. Erat enim Baalis idem quod Baaltis Phœnicum, quam Megasthenes apud Eusebium vocat Βασίλεια Βῆλτις. Hesychius autem Βελθῆς inquit, ἡ Ἥρα ἡ Ἀφροδίτη, Belthes Iuno siue Venus est, cui cùm Iuuencam sacrificârint Phœnices, verisimile est, eandem esse cum Venere Ægyptia, seu Iside, seu Astarthe Assyriorum; sicut enim Baal est Iuppiter, sic Baalis seu Belthis est Iuno seu Venus, cui parallela sunt, Adonis seu Thamuz, & Venus seu Astaroth; (quorum ille Beel Assyriorum, hæc eorum Beltis est) quibus respondent Osiris & Isis, Iuppiter & Iuno seu Venus Ægyptiorum; iterum sicuti בעלשמים *Baalsamim* est Iuppiter Olympius, ita בעלתשמים *Baalet samaim* est Iuno Olympia, scilicet, Domina cœli seu Regina) quemadmodum Ierem. c. 7. & 44. eam vocant Septuaginta Interpretes, quod nomen Isidi & Astarthi & Iunoni, Veneriue propriè conuenit; vti ex varijs antiquarum inscriptionum monumentis apud Ianum Gruterum videre est. Cùm verò per Reginam cœli propriè Luna denotetur, colligitur ex eo, Venerem, Iunonem, Isidem, Astarthen, vti ex sequentibus patebit, passim Lunam quoque dici. Herodianus vbi de

Nephte eadem cum Venere vrania. Eadem Athor dicitur, & mensis indè nomen habet. Epiphan. Strabo. Venus Momemphitica. Thobia. Baal, Beltis, Ἀφροδίτη, quoque dicitur. Beltis Iuno sicut Baal Iuppiter. Astarthe Luna est.

de ſimulachro cœleſtis ſuæ Vraniæ Africanæ à Pſeud-Antonino Romam tranſlato agit lib. 5. Φασὶ δὲ, inquit, αὐτὴν Διδὼ τὴν Φοίνισσαν ἱδρύσασθαι, ὅτε δὴ τὴν ἀρχαίαν Καρχηδόνα πόλιν ἔκτισε βύρσαν κατατεμοῦσα· Λίβυες μὲν οὖν αὐτὴν οὐρανίαν καλοῦσι· Φοίνικες δὲ Ἀστροάρχην ὀνομάζουσι· σελήνην εἶναι θέλοντες. Id eſt: *Poſuiſſe aiunt illud Didonem Phœniſſam, cùm antiquam Carthaginem diſſectô coriô exſtruxerit; hanc Afri Vraniam nominant; Phœnices verò Aſtroarchen & Lunam eſſe affirmant;* τῷ Aſtroarche ficto ad Aſtarthen deſignandam vocabulo vſus eſt, ac ſi ſiderum Reginam, aut cum Apuleio, matrem ſiderum Lunam vocaret. Iunonem autem & Lunam eſſe Varro oſtendit cùm Pontifices nonas menſium in Capitolio in curia Calabræ calantes, ſic pronunciabant; *Dies te quinque Kalo Iuno nouella.* Vel vt alij legunt, couella, hoc eſt, cœleſtis: couum enim antiquitus idem erat quod cœlum, teſte Sexto Pompeio, Iunonem quoque eandem eſſe cum Luna, Virgilius oſtendit hoc verſu:

Herodianus.

Aſtroarche & Aſtarthe idem.

Couum antiquis cœlum.

Virgilius.

Aſt ego quæ Diuûm incedo Regina Iouiſq;
Et ſoror & coniunx.

Vbi per Iouem Solem, & per Iunonem Lunam Mythologi intelligunt; præterea Lucina dicitur Iuno, vel quod lucis præſes eſſet, ſub quo ſenſu accipi poteſt idolum אשרה, de quo ſuprà locuti ſumus, & ſic cum Diana confunditur: vel quod luce ſuâ omnia perluſtret, & ſic pro Luna vti aëris illuſtratrix eſt, accipi poteſt; non deſunt, qui eam eandem cum Veſta ſeu Tellure quoque ſumant, & ſic Iuno eadem erit quæ Iſis, quam Plutarchus, nunc Lunam, nunc Terram, nunc Nephtem eſſe indicat. Verbo Mineruæ, Iunonis, Veneris, Lunæ nomina ita ſunt, cùm ad Aſiaticos Deos reſpexeris, confuſa, vt qui Mineruam Beliſamam, Iunonem Beliſamam, Venerem, Lunam, Iſidem Aſtarthem dixerit, idem ſemper dixerit. Nunc verò, quæ ſit illa cœleſtis Venus ſeu Vrania, quam Aſſyrij Milittam, Arabes Alilat, Perſæ Mitram, vt Herodotus ſcribit in Thalia, aut quam Hebræi ילידת vocant; Milittæ ſeu Molutho, meminit Mor Iſaac Syrus Epiſcopus in Coſmographia ſua Syriaca; vbi ait eam eandem eſſe cum ſidere Veneris, quod Syri Aſtaruth, vti ſuprà manifeſtauimus, nuncupant; dictamque eſſe ܡܝܠܕܬܐ *Mialdotho*, hoc eſt, quod parere faciat ſeu parturire, aut obſtetricem agat, vel ܝܠܕܬܐ *Ialedotho* ſic dicta, quod ipſa pariat omnia, vel omnium genitricem agat; verba eius Syrieca hîc adiungam:

Omnes Deæ in Lunam reſoluuntur.

Æquiuoca Iſidis ſeu Lunæ.

ܐܣܬܪܘܬ ܐܡܪ ܟܘܟܒܐ ܗܘ ܚܕ ܡܢ ܫܒܥܐ ܦܠܢܝܛܐ ܗܝ ܕܡܬܩܪܝܐ ܡܝܠܕܬܐ ܐܘ ܝܠܕܬܐ
ܡܛܠ ܕܗܝ ܐܝܟ ܐܡܐ ܝܠܕܬܐ ܘܡܪܒܝܢܝܬܐ ܕܟܠܡܕܡ ܕܒܥܠܡܐ ❖

Mor Iſaac Syrus in Coſmogr. ſyriaca.

Aſtaruth, inquit, *ſidus eſt vnum de ſeptem errantibus, ſeu planetis, quæ etiam vocatur genitrix et obſtetrix, eò quod ipſa veluti mater ſit omnium, omnium produtrix rerum, omnium quæ in mundo ſunt nutrix et conſeruatrix.* Hæc Mor Iſaac. Nos arbitramur Milittam eandem eſſe cum Ilethyia; eſt autem Ilethyia nihil aliud quàm Diana, ſeu quàm Megaſthenes Hecatem prothyræam appellat, Deam parturientibus & inimicam, nimiumque timendam, ideòque ſupplicationibus placandam. Huic propterea Æliaci imprimis ſacri-

Ilethyia.

Hecate prothyræa.

ſacrificabant, hymnoſque cantabant; eademque de cauſa in Attica terra ἐλείθυια inter Deas γενετυλλίδας collocabant, quæ Deæ generationi præeſſe putabantur; & ideò Venus quoque Genetyllis dicta eſt; atque ſic eadem eſt cum Militta Aſſyriorum; quam & Diodorus filiam facit Iunonis. Meminit huis Pauſanias in Phocicis, vbi ait Ilythiæ templum in foro fuiſſe, & ſtatuam habuiſſe Tegeatas (quæ ἐν γόνασι ex hiſtoria vocabatur, quaſi ingeniculata, vt parturientes ſolent) à capite ad pedes tenuiſſimô pannô contectam, cuius manus altera in rectum porrecta, altera facem teneret accenſam; eâ ratione, quod partus dolores igni æquentur; vel potiùs quod in lucem partus efferre videretur; hæc enim ſi propitia adeſſet, & genitricem, & natum paruulum ſeruabat; ſin aduerſa maneret, vtroſque graui infortuniô mactabat. Vocat hanc Pſellus l. de operat. Dæmon. Θηλόμορφον καὶ γὼ, inquit, πολλῶν κατακούσας ἔχω θηλόμορφον πάσαις ταῖς λέχοις ὁρᾶσθαι. Id eſt, *A multis audiui, omnibus puerperis dæmonium fœmineâ figurâ comparere.* Ex quibus apparet, Ilethyam eandem eſſe cum Empuſa, Gellone, Lucina, Lamia: de quibus lege Heſychium & Ariſtophanem cum Scholiaſte in Ranis. Plutarchum libro περὶ τῆς εἰς τὰ ἔκγονα φιλοστοργίας.

Pauſanias. Ilythiæ ἐν γόνασι ſtatua. Θηλομόρφον δαίμων. Empuſa, Gellone, Lucina, Lamia.

Hebræorum quoque Lilith ſeu Hecate, aut nocturnum dæmonium dictæ Iunoni conuenire ex ijs, quæ iam dicturi ſumus patebit; eſt autem Lilith לילית apud Hebræos idem quod Lamia: dicuntur autem quatuor eſſe matres Dæmonum, Lilith, Naëmach, Ogereth, & Machalath. Lilith autem puerperis eſſe infeſtam. Verùm de his & ſimilibus audiamus Eliam Leuitam, qui huiuſmodi aniles ſuperſtitiones, & inſulſa commenta, ſic in Thisbi deſcribit:

Lilith Hebræorum quid?

לילית אך שם הרגיעה לילית רש"י פירש שם שדה תתרגום יונתן בלשון רבים וכן בפסוק בימים ההם כשבת המלך בתרגום ירושלמי שדין ולילין נמצא כתוב שאותן מאה ושלשים שנה שהיה אדם פרוש מחוה באו שדים ונתחממים ממנו והוליד שדין ורוחין ומזיקין ובמקום אחר מצאתי ארבע נשים הם אמות השידים לילית ונעמה ואגרת ומחלת ובספר בן סירה בשאלה תששית ששאל נבוכדנצר אותו וזה לשונו מפני מה הבנים מתים כשהם בני שמנה ימים אמרו לו מפני שלילית הרגת אותם והאריך שם הרבה ואינני מאמין בהם אך מנהג פשוט בינינו האשכנזים שעושים עגול סביב כותלי החדר ששוכבת בה היולדת עם נתר או גחלים וכותבים בכל כותל אדם חוה חוץ לילית ובפתח החדר מבפנים כותבים שמות שלשה מלאכים אלו סנוי וסנסנוי וסמנגלף כמו שמסרה להם לילית בשעה שרצו המלאכים האלו לטבוע אותה בים :

Elias Thisbites Askenazi.

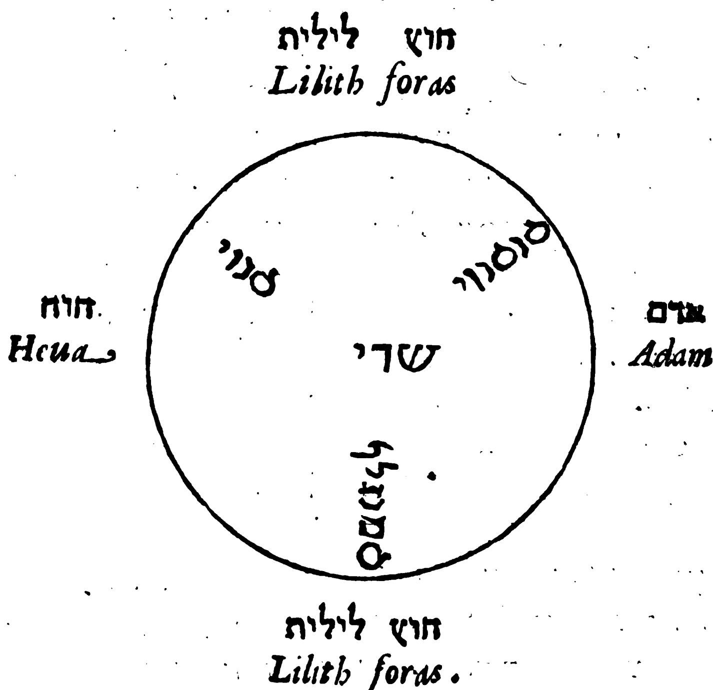
Lilith, quin et Lamia ibi requieſcet. R. Salomon dicit eſſe nomen Dæmonis, atq; Ionathan tranſtulit לילין *in plurali numero; ſic quoque et in iſto verſu; In diebus illis cùm ſederet Rex etc. Thargum Hieroſolym. Sedim velilim, Dæmones et Lamias habet; inuenitur porrò ſcriptum, quod in centum et viginti annis, quibus Adam continuit ſe ab vxore ſua Heua, venerint ad eum dæmones, et conceperint ab eo, ſicq; genuerit Dæmones, et Lamias et Lemures; et alio in loco inueni, quatuor eſſe matres Dæmonum, Lilith, Naemach, Ogereth, et Machalath; in libro quoque Ben Syra quæſt. 60. legitur, quòd Nabuchodonoſor interrogauerit eum hunc in modum: quam ob cauſam pueri octo dierum moriuntur? Cui reſpondit ille; Eò quod Lilith eos occidit, quâ de re ibidem multa prolixè tractat, quæ huc aſcribere non placuit, quandoquidem illis nullam fidem adhibeo, ſicuti nec alios hiſ-*

Inſulſum commentum Rabbinorum

cè absurdis figmentis fidem vllam habere velim. Veruntamen mos inoleuit inter Iudæos præsertim Germanos, quòd faciant circulum per circuitum in parietibus cubiculi, in quo iacet puerpera, cum creta, aut carbone, scribuntq; in singulis parietibus, Adam, Heua, Chutz Lilith. Atque in ostio cubiculi interiori scribunt nomina trium Angelorum, qui sunt Senoi, Sansenoi, & Sammangeloph, quemadmodum illis tradidit ipsa Lilith eâ horâ, quâ voluerunt eam suffocare in mari.

Atque hæc, quæ de Iudæorum Germanorum consuetudine dicit, ego ipse oculis meis vidi. Circulus erat depictus in pariete, in cuius interiori ambitu hæc verba continebantur: אדם חוה חוץ לילית *Adam Heua foras Lilith*; intus verò nomina Angelorum dicta rubrica inscripta cum nomine שדי *Schadai*; vt in figura hic adiuncta apparet.

Inscriptio Hebræorum.

Atque hoccè veluti amuleto auertere sese credebant machinamenta Lilith.

Fuisse autem hanc consuetudinem ex Ægypto petitam, non tantùm superstitiosæ hæ cœrimoniæ, quæ propriæ, vt post dicam, Ægyptijs erant, sed & ipsa nomina Angelorum, quæ aliud idioma nesciunt, nisi Ægyptiacum, abundè testantur, significat enim Sanoi iuxta Hebræorum interpretationem nihil aliud nisi primam diuinitatem, Sansanoi secundam diuinitatem, Sammangalaph verò tertiam diuinitatem; quorum dominio quicquid in mundo existit, gubernatur & regitur. Meminit horum verborum quoque Raphaël Aquilinus in tractatu Italico de SS. Trinitate, quam ex Cabala demonstrare nititur fol. 36. *Vn'altra,* inquit, *cerimonia fatta dalli Hebrei, la quale è molto misteriosa, & io hò trouato già in vn libretto di vn mio Zio, nel cui vi erano scritti molti belli mysterij Cabalistici, de' quali vi ne hò posti qui alcuni, & trà gl'altri è questo. E vsanza d'Hebrei, quando lor donne partoriscono, scriuere nelle Camere della infantata questi trè nomi, i quali dicono essere nomi d'Angeli, proposti contra tutti spiriti, e dicono questa fauola: cioè, che Adam hebbe due moglie, la prima fu chiamata Lilith, e l'altra Heua;* Lilith *signi-*

Raphael Aquilinus.

gnifica strega notturna, & dicono che ella si partì da Adam, perche non voleua essere à lui inferiore, & che fuggendosi, & andando verso la ripa del mare, se le fecero incontro trè Angeli, & la persuasero, che ella ritornasse al suo marito; ma non volendo per modo consentire a questa lor dimanda, le promise essa Lilith, che ogni volta che vedesse i trè lor nomi in quella camera, doue stauano i fanciullini di Adam, di non far alcuno danno in quel luogo, mà se non vi erano detti nomi, che, purche lei potesse, ne occiderebbe insieme con la sua compagnia, quanti ne potesse hauere, & con questa conditione la lasciarono andare, i cui nomi sono questi:

SANOI, SANSANOI, SAMNAGALAPH.

Et poi vi scriuono in detta camera il nome de Dio di trè lettere שדי *Schadai, cioè, omnipotente. Dico dunque che queste trè sodetti nomi, che lor dicono, che sono nomi di Angeli; nelli sodetti secreti di mio Zio se dice altrimente, cioè, che questi trè nomi sono nomi in lingua Egittia detti, che Sanoi significa nella idioma loro primo ramo della Diuinità; il secondo nome Sansanoi, secondo ramo della Diuinità; il terzo Samnagalaph, significa terzo ramo della Diuinità, & poi vi coniongono il nome di trè lettere* שדי. Hæc Raphaël.

Quæ cœrimoniæ certè cùm nescio quid Ægyptiacum sapiant; in eam nos deduxêre opinionem; vt crederemus illa tria nomina nihil aliud significare nisi tres illos Genios, ac præcipuos Vniuersi præsides, quos Ægyptij Osiridem, Isidem, & Horum nuncupant; per Lilith autem intelligeretur Typhon iste peruersus: quem Plutarchus obscuram vim dicit, & ad vexandum nocendumque aptam; ac proindè supplicationibus placari solitum. Nec infirmis rationibus nostram hanc opinionem fultam esse inuenio, vbi Plutarchum pensiculatiùs rimor. Quid enim aliud est Aegyptijs Osiris, nisi prima illa diuinitas rerum omnium obtinens moderationem; cuius coniunx Isis altera nimirùm diuinitas, vt Aegyptij loquuntur, rerum omnium principium veluti passiuum, ex quibus producitur Horus, tota hæc mundana domus, vt Plutarchus loquitur, tertia diuinitas; quibus Typhon nocturnum illud, & obscurum dæmonium perpetuò aduersatur; præterquam enim, quod Osiridem interfecisse dicatur, Horum filium quoque continuis insidijs interceptum submersumque è medio sustulisse traditur; quem tamen Isis ad vitam immortalitatemque reduxisse alibi ex Plutarcho recensuimus. Atque ex hoc capite puerperis Aegypti Typhon valdè fuit formidabilis; hunc veluti aduersum dæmonium varijs modis, cœrimonijsque placare, amuletisque auerruncare, teste Plutarcho, studebant; de quibus nos aliò locô fusè dicemus; à quibus huiusmodi consuetudinem Hebræos accepisse verisimillimum est; cùm & tria ista suprà citata Geniorum nomina Aegyptiaca sint, & cœrimoniæ superstitiosaque agendi ratio Aegyptijs propria, nescio quid Aegyptiacum subindicet.

Explicatio nominum peregrinorum. *Osiris.* *Isis.* *Horus.* *Lilith, Typhon.* *Puerperæ placabant Typhonem.*

Accedit, quod Nephte Venus Aegyptia, quam suprà cum Astaroth & Lilith confudimus, teste Plutarcho, coniunx Typhonis dicatur; quam cum Typhone, in maxima illa nominum varietate, fabularumque diuersa recitatione confundere difficile non fuit. Sed redeamus ad Lilith, quam ab Arabibus quoque celebratam, & الليلة *Alilath* à ليل *Lail*, quod

Nephte coniunx Typhonis.

noctem significat, deriuato nomine dictam reperio. Meminit huius Aben Sihal Assemoni in libro de sectis religionum in Oriente:

Aben Sihal Assemoni.

والقدمين يعبدون من الاههم ايضا اللهه اسمها اليلة ويقولون انها القمر ويسمونها اليلة لانها السيدة وملكة الليل

Seruiebant, inquit, *antiqui inter alios falsos Deos etiam vni, quam Alilath vocabant, & aiebant illam Lunam esse, appellabant autem eam Alilath, eò quòd ipsa Domina sit & Regina noctis.* Cui consentit Herodotus, qui in Thalia asserit, Arabes Deam nomine Alittam coluisse; Alilath ego legendum censeo. Καλέουσι δὲ, inquit, Ἀσσύριοι τὴν Ἀφροδίτην Μυλίττα, Ἀράβιοι δὲ Ἀλίττα, Πέρσαι δὲ Μίτραν. *Nominant*, inquit, *Assyrij Venerem Mylittam, Arabes Alittam, Persæ verò Mitram.* Dissentit hìc Herodotus ab Aben Sihal, quod hìc Lunam, ille Venerem Alilath interpretetur; sed in tanta nominum æquiuocatione hoc illis ignoscendum est; Alilath igitur Arabum, & Lilith Hebræorum idem Numen cum Hecate siue Proserpina intelligi, etymologia nominis satis demonstrat, cum à nocte nomen vtrumq; deriuetur; contra quam deriuat Seldenus; hìc enim vt Alilath faciliùs coniungat Mylittæ, illam à ولد *Valad*, hoc est, à pariendo deflectit. Quidquid sit, siue Mylitta à *Valad*, siue à *Lail* Alilath; certè omnia hactenus recensita nomina, Ilithya, Mylitta, Alilath, Lilith eandem Deam esse, siue eam Venerem, siue Lunam dicas, aut Hecaten, aut alio quouis nomine, ex dictis patebit.

Alilath noctis Domina.

Alitta Arabis.

Alilath idem cum Hecate.

Ex quibus omnibus ita fusè probatis tandem inferimus, decantatissimam illam Sidoniorum Astarthen nihil aliud esse, quam magnam illam Deorum matrem, quam Ægyptij Isidem, Archiui Io, Græci Cybelem, Lucianus Deam Syriam, alijque alijs nominibus nuncupant; illam nimirùm, quæ incunabula, & semina omnibus ex humido præbuit, causam & Naturam vniuersalem, quæque principium omnium bonorum docuit mortales; vnum nimirùm diuersis nominibus ob effectuum diuersitatem, quas in diuersis mundi partibus exerit indigitatam; sic à virtute quam in Luna facit Luna, ab effectu in generationibus, Venus; ab effectu in aëre, Iuno; ab effectu in terra, Vesta, Tellus, Hecate, Proserpina, Lamia, Lucina, Lilith, Alilath, Mulitha, Ilythia, Mitra, quod Persicè matrem significat, & Amma Assyrijs dicitur. Astaroth autem dicitur, eò quod ex gregibus ouium & caprarum ei sacrificia fierent, עשתרות enim greges significat, cuiusmodi Isidi in Ægypto tùm sacrificio oblatos, tùm religiosissimè cultos, in capite de sacrificijs Deorum diximus. Et fusè ostendit Lylius Gyraldus Syntag. 12. verbo Isis. אשרה Asera verò dicitur à folijs quercinis, vel ab ipso quercu, sub qua Asteroth colere solebant; אשרה enim quercum etiam significat, vt suprà ex R. Dauid Kimchi monstrauimus; quam cœrimoniam ex Ægypto absque dubio hauserunt; in ea enim statuas sacras Osiridis, & Isidis Comasiarum tempore quernis folijs, floribusque ornatas in explicatione Obeliscorum ex Apollodoro, & Apollonio probabimus. Cœterùm Astaroth, quam nunc Venerem, nunc Lunam diximus, magnam Deorum matrem esse Ptolomæus Ægyptius hisce verbis testatur:

Astarthe omnibus Deorũ nominibus insignitur.

Cur Astaroth dicta?

Asetah quid?

Περὶ ταῦτα τὰ κλίματα οἰκοῦντες σέβονται μὲν ὡς ἐπὶ πολὺ τὴν Ἀφροδίτην ὡς μητέρα θεῶν, ποικίλοις καὶ ἐγχωρίοις ὀνόμασι προσαγορεύοντες. *Qui has incolunt Regiones plerunq; Venerem, vt matrem Deorum venerantur, & varijs patrijsq; nominibus indigitant.* Et Plutarchus de Dea Syria Hierapoli culta: Οἱ μὲν Ἀφροδίτην, οἱ δὲ Ἥραν, οἱ δὲ τὴν ἀρχὰς καὶ σπέρματα πᾶσιν ἐξ ὑγρῶν παρασχοῦσαν αἰτίαν, καὶ φύσιν νομίζουσι. *Hi quidem Venerem, hi Iunonem, hi deniq; causam illam atq; naturam principia, & semina omnium ex humido præbentem dicunt.* Quæ certè Dea Syria, siue Astaroth, si vtriusq; sacra, & effigies spectes, hæc nostra Deorum mater, siue ea cum Ægyptijs Isidem, siue cum Græcis Cybelem dicas, erit; quemadmodum sceptra, tympana, fulmen, turrigerasque vrbes, bijugosque ad frœna Leones, quin & ipsum nomen Amma, quod Syrè matrem sonat ab Hesychio relatum, & sacra ei peragendi ratio idipsum quoque indicat; vide Apuleium lib. 8. vbi de Matagyrtis agit, qui per plateas & oppida cymbalis & crotalis, sistrisque personantes, Deamque Syriam seu Isidem circumferentes mendicare compellunt Deûm matrem. Præterea bouina cornua, quæ Astaroth Veneri Asyriæ apponebantur, non exigua præbent indicia, eam eandem cum Io seu Iside fuisse; quod Euripides de Phœnicijs & Thebanis verba faciens, in Phœnissis de Astarthe sic loquitur:

Ptolomaus. Plutarchus. Astaroth bouinis cornibus exhibetur.

Κοινὸν, inquit, αἷμα, κοινὰ τέκνα,
Τᾶς κερασφόρου πέφυκε Ἰοῦς.

Communis sanguis, communes liberi,
Cornigeræ Iûs soboles sunt.

Euripides.

Est hoc quoque fortissimum argumentum, quô comprobemus Astarthen eandem fuisse cum Iside; quod enim Belus & Rhea apud Babylonios, apud Ægyptios Osiris & Isis, hoc apud Assyrios & Sidonios Adonis, & Astarthe. Iterum sicuti Ægyptij certis solennitatibus anni per compita debacchantes lugebant & deplorabant Osiridem; sic & Assyrij suum illum Thamuz, seu Adonidem, cuius coniunx Venus illa Astartha, de qua modò loquimur, non absimilibus cœrimonijs deplorabant; sed quoniam de huiusmodi amplè in præcedentibus disseruimus, superuacaneum esse ratus sum de ijs hic plura dicere. Superest modò, vt aliquid de simulachro Astarthæ dicamus; quod iuxtà diuersitatem nominis ipsius diuersum quoque fiebat. Theophylactus superiùs adductus nudam eam constituit. Suidas verò & Theophilus sub figura astri. Dauid Kimchi, & post illum Marinus Brixianus propter affinitatem significationis pecorum & ouium, suspicatur fuisse figurâ ouis, & (vt Elias ait) nomen habuisse idolum ab vrbe Astaroth, quod in ea artifices reperirentur illius idoli conficiendi, aut sculpendi periti. Ioannes Forsterus existimat hoc fuisse simulachrum Veneris Multimammiæ, quæ propter fœcunditatem prolis tanquam omnium nutrix habita & culta fuit; & sic sumpta confunditur cum Mulitha Assyriorum, & cum Iside mammata Ægyptiorum.

Comparatio Isidis cum Rhea. Theophylact. Simulachrũ Astarthæ. Suidas. Theophilus. Kimchi. Elias Thisbi. Forsterus in lexico.

Ego arbitror eam iuxtà cuiusque Regionis superstitiosas sacrorum leges esse cultam, & consequenter ad eas simulachrum quoque eius adapta-

pta-

ptatum. Nam qui eam tanquam Venerem colebant, eam penitùs nudam, vt benè Theophylactus notat, effingebant quod quidem propensissimo, ad omnem luxuriam populo non dicam difficile fuit, sed per iucundum; atq; huiusmodi simulachra quoque fuisse, quæ Salomon fieri curabat probabile est. Qui verò Astartham Lunam arbitrabantur, eam ijs symbolis, quæis aut Ægyptij Isidem, aut Cybelem, & Dianam Græci, aut Deam Syriam Lucianus descripsit, effinxerunt; vndè verisimile quoque est, eius insignia fuisse tympana, sistra, fistulas, oues, leonem cornigerum, aut turrigerum verticem, similiaque, quæ magnæ passim matri attribui solent, cuiusmodi symbola adhuc in hodiernum diem visuntur saxo insculpta Pennis propè Marsiliam, vt alibi monstrabitur.

Verùm cùm hæc omnia solis coniecturis innitantur, maluimus ea manere intacta, quàm incerta de ijs temerè affirmare. Sufficit nos hic demonstrasse, omnem Astarthæ cultum ab Ægyptijs primùm profluxisse. Quare ad alia procedamus.

CAPVT XIV.

Chamos Idolum Moabitarum.

INter ea idola, quæ Salomon coluisse sacra narrat historia, secundum locum occupat Chamos; *Sed colebat Salomon Astarthen, Deam Sidoniorum, & Chamos Deum Moabitarum*, &c. quod quale fuerit nobis iam disquirendum incumbit. D. Hieronymus initio Isaiæ 15. vult Chamos eundem esse cum Beelphegor & Priapo; in qua sententia Seldenus quoque fuit; vterque rationes assertionis subterfugit. Alij Hieronymi sequaces, Chamos ideò cum Beelphegor confundunt, quia Chamos idolum fuit Moabitarum, non secùs ac Phegor, quorum sententiam ego libens quoque amplectar, si nobis monstrârint Moabitas vnicum tantùm simulachrum coluisse; quod cùm falsum sit, vel ipsis sacris literis, in quibus passim idolorum Moabiticorum fit mentio, testantibus; neque mihi sententia ista placet; nisi eâ ratione, quâ nos inferiùs facimus, reconcilietur. Melior eorum est sententia, qui hoc nomen à Græco κῶμος, quod nomen est compotationis conuiualis, & commessationis crapulosæ, ex qua, in profundum somnum, quem Græci κῶμα nominant, facilè fit incidere eum, cui coniuncta sit lasciuia, luxuria, nequitia, Venus, Bacchus, atque Veneris & Bacchi impetus, proteruia, saltationes, cantiones, & tripudia omnia propudiosa. Certè Arias Montanus in Dictionario suo Græco-latino ex hoc capite κῶμος non malè explicuit Deum commessationum nocturnarumque saltationum præsidem; fortè secutus Aristophanem, qui κῶμον iuuenilem procacitatem, & intemperantiæ festum vocat.

Chamos nonnulli cum Phegor confundunt.

Chamos Deus commessationis.

Ex quibus colligitur dictos Authores nihil aliud hâc voce κῶμος indigitare, quàm Bacchum, ebrietatis & temulentiæ Deum, cuius nocturnarum commessationum turpem & ebriosam religionem perstrinxit Apostolus Rom. 13. cùm dicit: *Non in commessationibus & ebrietatibus, non in*

Chamos idē cum Baccho.

cubi-

cubilibus & impudicitijs. Hunc igitur Chamos eundem esse cum Baccho, multis ad id credendum inducor argumentis. Ac primò quidem vocis Chamos etymo, quod à radice כמס diductum, abscondere seu occultare significat, quasi diceres Deũ absconditũ. Nam Baccho noctu & in occulto sacrificabant cum ingenti bacchantium præcipuè fœminarum insania & clamoribus. Vndè illæ Bacchicæ religionis cærimoniæ dictæ Nyctelia, quod noctu perficerentur; atque adeò eandem ob rem Bacchus dictus Nyctelius, cuius meminit Plutarchus in tractatu de inscriptione illa apud Delphos, vbi Nyctelij Bacchi orgya summatim colligit, & indicat fere, quæ ab alijs fusiùs, & in particulari describuntur: canunt Baccho Dithyrambos, plena motuum animi & mutationum, cum varijs erroribus circumcursatione coniunctarum carmina; illum multiplici formâ, variâque figurâ, & specie depingunt atque fingunt; tribuunt admistos iocos & petulantiam, & furorem, & inæqualitatem, Euium, in montibus inter mulieres versantem ac currentem Bacchum vesanis honoribus inuocantes. Denique in Bacchi orgyis cistam ferunt, fructu illo plenã, cuius decerptio Bacchum effecit sterilem, vt aduersus gentes describit Clemens: hæc cùm paulò pensiculatiùs rimarer, tandem ex varia collatione dictarum rerum cum ijs, de quibus in superiori Syntagmate tractauimus, facta cognoui; Chamos Hebræis nihil aliud significare, quàm Osiridem seu Dionysium Bacchum illum Ægyptium, quem Authores varijs passìm nominibus intitulantes eundem cum Baccho faciunt; dictum autem esse Chamos, vel vti dictum est, ab Hebræa voce כמס quod occultatum significat, vel à Comasiarum solennitate & pompâ, quam in honorem Dionysij Ægyptij quotannis peragebant; dictæ enim sunt huiusmodi solennitates ἀπὸ τῶν κωμῶν à vicis & compitis, per quæ ὀργιάζοντες vagabantur, cum summa animi dissolutione & insania: vndè & verbum κωμάζειν exortum, ijs applicari solet, qui petulantiùs se gerunt: quemadmodum Ægyptij cum thyrsis & sistris, lineis stolis vestiti, rasoque vertice, cistam illam opertaneam circumportantes se gerere solebant; de quibus in superiori Syntagmate copiosè actum est; quare eò Lectorem, enucleatiùs ea scire cupientem relegamus. Lasciuiam autem omnemque impudicitiam huiusmodi festiuitatibus fuisse ordinariè coniunctam, ex propudiosis illis Ithyphallorum & Pammeliorum sceleribus non sacris, de quibus vide citato paulò ante loco, quæ Ægyptij in honorem phalli seu mauis Dionysij Ægyptij quotannis celebrabant; verùm cùm hæc omnia lucem refugiant, sanè digna sunt Chamos, qui suo nomine occultanda admonet, & non nisi nocturnis tenebris consignanda. Hebræis itaque vt sæpè dictum est, cùm ad omne huiusmodi dissolutionis genus, propudiosaque sacra essent quam maximè procliues, nihil faciliùs fuit, quam eiusmodi sibi licentiosum Deorum cultum vel ab Ægyptijs, dùm ijs adhuc commiscerentur in Aegypto; vel à Moabiticis scortis Aegyptiam seruitutem in omnibus profitentibus in deserto addiscere, propagatumque deindè ad posteros transmittere; (fuisse enim τοῦ Chamos cultum antiquissimum ex Numerorum libro patet) quem in Ecclesia Dei iam deficientem, Salomon tandem ab inferis reuocauit; cultus enim huiusmodi

Dithyrambi.

Cærimoniæ Bacchicæ.

Chamos idē qui Osiris, Dionysius Ægyptius.

Pompa Comasiarum.

Num. 21. 22. 24. *Iudic.* 11. 24.

Chamos antiquissimus Deaster.

modi Numinis voluptuosus, luxuriâ, lasciuiâ, commessationibusque refertus, meliùs quadrare non poterat, nisi homini mulieroso, ac voluptatibus carnis prædito; qualem Salomonem fuisse legimus; mirùm igitur non est, si per mulieres & pellices Aegyptias & Moabitidas, eum cultum ex Aegypto accersiuerit, qui & pellicibus & sibi cum primis gratus futurus esset & delectabilis, qualis erat Bacchicus ille furor & insania, luxuriam commessationesque continuò spumans; cœterum, qui Chamos ab occultatione sic dictum cum Plutone confundunt, reprehendendi non sunt, cùm & Pluto, Dis, Osiris, Dionysius, Serapis passim, vt dictum est, confundantur; nec illi quoque, qui Chamos eundem esse volunt cum Beelphegor; si cum hac moderatione intelligant, vt Beelphegor idem sit ac Priapus aut phallus Osiridis diuinô honore cultus ab Ægyptijs, quem cultum maximè Moabitas professos esse legimus. Vides igitur quâ ratione diuersæ diuersorum sententiæ conciliandæ sint; sed hæc de Chamos dicta sufficiant.

Chamos cū Plutone confunditur.

CAPVT XV.

Moloch Idolum Ammonitarum.

MOloch siue Melchom idolum Ammonitarum (quod Sepharuitæ nunc Adramelech, nunc Anamelech nuncupant, iuxtà illud: *Comburebant filios suos in igne Anamelech & Adramelech Dijs Sepharuaim*) non minorem etymi, quàm nominum sortitur diuersitatem; alij ab Hebraico מלך, quod regnare significat; alij ab הוליך, quod à verbo ילך, hoc est, ambulare, deriuatum in Hiphil, idem est ac ambulare, pergere, ire, transire fecit. הוליך enim in Benoni מוליך eum significat, qui transitionem promouet, qualem se Moloch præbebat; vtraque etymologia Molocho quadrat; nam & Regem eum vocatum ex Septuaginta Interpretum versione patet, qui pro Moloch Leuit. 18. 21. vertunt, ἄρχοντι, *De semine tuo non dabis seruire Principi*; subintellige idolo Moloch: & eodem modo Leuit. 20. quanquam alibi ipso nomine Moloch propriè vtantur; est enim frequentissimum, tùm apud vulgatam latinam, tùm apud Septuaginta Interpretes, vt nomina propria, tanquam appellatiua interpretentur; ij verò, qui ab הוליך id deducunt, non infirma opinionis suæ argumenta reperiunt; quæ vide apud RR. Shlomo, Abenezra, Kimchi, Ben Gerson in lib. 4. Reg. c. 21. sed hæc vtpotè facilia.

4. Reg. 17.

Etymon Moloch.

Leuit. 18. 21.

RR. Shlomo, Abenezra, Kimchi, Ben Gerson.

Quis & quid Moloch.

Maior difficultas est, quisnam fuerit iste Deus Moloch? quodnam idolum? & vndè cruentæ huiusmodi sacrificiorum consuetudines originem duxerint? Maxima Authorum pars eum autumat esse Saturnum, eò quod Saturnus passim humanâ hostiâ placatus dicatur; non secùs ac Moloch à filijs Hebræorum, iuxtà illud Psalm. *Immolauerunt filios suos, & filias Dæmonijs, quos sacrificauerunt sculptilibus Canaan*. Vbi per dæmonia idolum Moloch, & Anamelech, seu Adramelech idola Sepharuaim hoc loco ad vnum omnes intelligunt interpretes; perficiebatur autem hu-

huiusmodi sacrificatio in valle Tophet, filiorum Hinnam, iuxtà illud l. 4. Reg. 23. *Contaminauit Topheth, quod est in conualle filij Ennom, vt nemo consecraret filium suum aut filiam per ignem Moloch.* Duplici verò coniecturâ ducuntur ij, qui Molochum cum Saturno confundunt; quarum prima est, ex puerorum sacrificio, vti dictum est, quò à parentibus colebatur, & ex igne; altera ex ipso Regis nomine, quod Saturno passim affingitur; nam & Diodorus Saturnum Cœli filium, Regem factum ait &c. Eusebius quoque eum Phœniciæ Regem facit, Astarthes fratrem &c. primam coniecturam confirmant consuetudine Phœnicum & Carthaginensium, quos Saturno infantes præcellentiores, regijsque ornamentis indutos hostias consecrasse, tradit Plato in Dialogo de legibus. *Neque enim*, inquit, *leges nostræ hostias humanas sacrificare permittunt; apud Carthaginenses autem iustum sanctumq; habetur; adeò vt eorum nonnulli Saturno filios litent.* Et Plutarch. in Imperatorum apophtegmatis scribit, Gelonem Tyrannum cum Carthaginensibus debellatis pacem composuisse eâ conditione, ipsos imposterum liberos Saturno nunqnam immolaturos; sed non piget eam rem ipsis Tertulliani verbis in Apologet. c. 9. exponere & confirmare. *Infantes*, inquit, *penes Africam Saturno immolabantur palàm vsque ad Proconsulatum Tyberij, qui eosdem sacerdotes in eisdem arboribus templi sui obumbrantibus, scelerum votiuis crucibus exposuit; teste militia patriæ nostræ, quæ ad ipsum munus illi Proconsuli functa est; sed & nunc in occulto perseuerat hoc sacrum facinus; non solùm vos contemnunt Christiani; nec vllum scelus in perpetuum eradicatur, aut mores suos aliquis Deus mutat, cum proprijs filijs Saturnus non pepercerit, extraneis vtique non parcendo perseuerabat, quos quidem ipsi parentes sui offerebant, & libenter exponebant, & infantibus blandiebantur, ne lachrymantes immolarentur.* Qua de re in annotationibus pluscula eruditè Pammelius ex Iustino, Lactantio, Augustino, & alijs profanæ historiæ Scriptoribus.

Diod. l. 6. c. 15.
Eusebius.
Saturno infantes offerebantur.
Plato.
Plutarchus.
Tertullianus.

Quod verò ad ritus huiusmodi attinet, variè Authores sentientes reperio. Non combustos aut mactatos pueros, sed duabus pyris extructis per illarum medium traductos solummodo, & ad eum modum veluti februatos esse, sacerdotibus Moloch rem procurantibus, scribunt plerique Hebræorum; ita R. Leui Ben Gerson, verba eius in 23 cap. lib. 4. Regum subiungo:

Modus immolandi pueros.

וטמא את תפת הנה עשו שם בנין כדי להעביר בנו
ובתו באש למולך והיה אש מכאן ואש מכאן והכומרים
מעבירים אותו בין שני האשים:

Ralbag.

Ecce fecerunt ibi fabricam, vt in ea offerrent filios aut filias suas in igne Moloch Deo suo; fuit autem ignis ab vtraq; fabricæ parte instructus, sacerdotes autem idoli transire faciebant filios inter duos hosce ignes. Rambam quoque lib. 3. perplexorum in eadem sententia videtur fuisse, dùm ait:

Rambam l. 3. Moreh.

ולזה פרסמו עוברי האש בזמנים ההם שכל מי שלא
יעביר בנו ובתו באש ימותו בניו ואין ספק שמפני זאת
התרחקה ימהר כל אחד לעשותו לרוב חמלתו ופחדו על

הכן ולמיעוט הפעולה וקלותה שאין שם לא להעבירו על
האש ואחר כן ודע שרושם הפעולה ההיא נשאר עד היום
לפרסומו בעולם הלא תראה המילדות יקחו הנערים
הקטנים בחתול וישימו עשן בלתי טוב הריח על האש
ויעשו הנער ההוא על העשן ההיא שעל האש וזה מין מן
העברה באש בלי ספק ואין מותר לעשותו:

Ideò, inquit, *cultores ignis in tempore suo fecerunt homines scire, quòd, qui non traduceret filium suum, aut filiam suam per ignem, morerentur filij & filiæ eius; & sine dubio propter illud, quod audiebant, quilibet festinabat illud facere; quia multum timebant super filios suos, & propter facilitatem operis, quia non erat nisi traducere illos per ignem, non quòd combureret ipsos.* Et paulò post: *Scito etiam, quòd signa illorum operum remanserunt vsque hodiè, & nota sunt in Mundo, sicut vides mulieres accipientes pueros per genua, & supponunt ijs suffumigia praui odoris, & mouent pueros super illum fumum super ignem; & illud est de modo traducendi pueros per ignem sine dubio, & prohibitum est, ne fiat.*

Atque huic consentiunt RR. Iarhi, Moses Mikotzi præcept. negat. 4.

Mos. Mikotzi. Ierem. 19. Alij verè combustos & mactatos pueros asserunt; idque ex varijs locis sacræ scripturæ colligunt; Ierem. 19. *Repleuerunt locum istum sanguine innocentum, & ædificauerunt Excelsa Baalim ad comburendos filios suos igne in holocaustum Baalim, quæ non præcepi vobis.* Quod autem hìc de Moloch loquatur, indicat sequenti verborum contextu. *Propterea dicit Dominus, non vocabitur ampliùs locus iste Topheth, & vallis filij Hinnom.* Vbi manifestè de igne Hinnom loquitur, qui erat consecratus Moloch. Mitto de Achaz Rege historiam, quæ 4. Regum 16. reperitur, à Iosepho l. 9. c. 12. relatam; & quod Philo innuit libro de Abrahamo. Et bene hac de re Philastrius: *Aram*, inquit, *collocant, ita dictam Tophet nomine alicuius, in valle filij Ennom, ibidem filios suos & filias Iudæi dæmonijs immolabant.* Atque hæc sunt sacra, quæ sapientiæ voluminis Author vocat τεκνοφόνους θυσίας; non igitur filij Hebræorum per ignem tantum traducebantur sine vlla læsione in corpore accepta, vti Rabbini citati sentiunt; sed verè comburebantur, vti ex varijs paulò ante citatis locis apparet; vt tamen hæ duæ sententiæ reconcilientur:

Philastrius.

Filij verè comburebantur.

Notandum est, Hebræos duplici fuisse superstitione imbutos; vna, quæ versabatur circa cultum ignis, quem à Chaldæis vicinis pyrolatriæ Authoribus didicerant; cuiusmodi erat, transeundo ignem quasi februari & lustrari; atque hac cœrimonia se liberosque expiari falsò credebant; de qua cœrimonia omnes illi ante citati Rabbini intelligendi sunt, qui filios non læsos, sed traductos tantùm leui brachiô asserunt. Altera superstitio erat eorum, qui filios suos verè combustos offerebant Deo Moloch; idque contingere solebat in valle Tophet filiorum Hinnom, in qua concaua statua fuisse memoratur, in cuius manus & sinum iam igne plenum & incandescentem pueros concremandos imponebant; interim Sacerdotibus tympanis, & alijs Musicis instrumentis perstrepentibus; tùm vt nul-

Februatio per ignem.

Statua Moloch.

li puerorum miserandi gemitus exaudirentur; tùm vt eiusmodi lætissima conclamatione significarent, pueros iam ad superos translatos; huius statuæ quoque meminit Diodorus l. 2. Bibl. *Erat statua ænea Saturni, magnitudine enormi, cuius manus in terram dependebant, sic contortæ & inuolutæ, vt qui pueri admouebantur, in foueam inciderent igne plenam.* Atq; de hoc cultu omnes ij intelligendi sunt, qui liberos verè combustos esse volunt. Vtrum autem hic Moloch verè idem fuerit, ac Saturnus ille toties in Poëtarum scriptis celebratus; dubium est. Seldenus certè id negare videtur, & loco eius nescio quem Adodum ex vetustissima Phœnicum Theologia à Philone Biblio apud Eusebium depromptum subrogare, perperam; nec enim Adodum, nec Adad, nec Hada cultum fuisse à Syris sub nomine Moloch; patet ex hoc, quod ille Adad à Syris passim cultus, vbique pro Adonide confundatur. Hada autem cum Astartha aut Adergate seu Iunone Assyria: nec video quâ ratione Adadum hunc, vir cœteroquin iudicio pollens, ad Molochum detorquere possit; cùm nulla omninò nec ignis, nec rituum, aliorumque Molocho conuenientium, in Adadi à Macrobio prolatâ descriptione compareant, nisi forsan omnia Numina antiquorum ad vnum Solem reuocare contendat Macrobium secutus; quod licitum esset, si effectuum in Sole discrepantium respectum haberet; prætereà quâ ratione ad suum institutum Carthaginensium Amilcan, & Pœnorum Herculem μελίκαρτον detorqueat, non video: nos congruentiùs loquemur, si Molochum eundem faciamus cum Marte Ægyptio, quem nos in superiori Syntagmate, nunc cum Typhone Ægyptiaco, nunc cum Mythra confusum esse ostendimus; atque eundem esse cum Mithra Persarum Numine, ostendunt sacrificia: vtrique eadem, eædem cœrimoniæ, idem idolum; ac Mithram quidem humanis hostijs placatum docet Socrates in hist. Eccles. In spelæis quoque, vallibus, locisque obscuris, ac solitarijs Mythriaca sacra celebrata Tertullianus tradit, & Iulius Firmi. de errore proph: relig.

Diodorus de statua Moloch.

Moloch idem qui Saturnus.

Moloch non est Adad.

Moloch Mars Ægyptius.

Persæi sub rupibus Antri
Indignata sequi torquentem cornua Mithram.

Iulius Firmi ad l. 1. Theb Stat.

Hieronymus ad Athletam. *Vester Gracchus specum Mithræ & omnia protentosa simulachra subuertit*; Iustinus in Tryphon: Σπήλαιον καλοῦσι τὸν τόπον, ἔνθα μυοῦσι τοὺς πειθομένους αὐτῷ. Prætereà quemadmodum in idolo Moloch septem veluti receptacula, vt paulò post ostendemus, erant, seu portæ mysticæ; sic & in Mythriacis sacris duplex stellarum circumactio prætendebatur, affixarum, & errantium, & per has, transitus animarum, quæ omnia referebantur per septem planetas, quarum prima è plumbo; secunda è stanno; tertia ex ære; ex ferro quarta; quinta ex numismatis corio; sexta ex argento; septima ex auro; ad quarum singulas earum rerum fiebant sacrificia, et ἀνάλογως sed de hisce vide Originem l. 6. contra Celsum, ex quo hæc decerpsimus; prætereà, qui Martem Ægyptium cum Mithra confundunt, aiunt, Mithram esse vim quandam Solis, terræ inclu-

7. Receptacula in idolo Moloch.

ſam humano generi noxiam; ſeu omnia comburentem, ſiccantemque, quam ideò hoſtijs humanis placandam cenſuere; Perſæ, id ex oraculo edocti, vt paulò poſt dicemus. Atque hic idem eſſe perhibetur ac Typhon Ægyptius, quem Ægyptij varijs modis, veluti Numen ſibi aduerſum, placare ſtudebant, teſte Plutarcho; is enim dicit, nihil aliud eſſe Typhonem, quàm totum id, quod in Sole vitioſum eſt; quale eſt, aduſtiua vis Solis nimia, quâ Nilus ſeu Oſiris ſiccus redditur, & in anguſtam aluei ſui ciſtam mortuus videlicet conditur; quo condito ſterileſcat Aegyptia tellus. Cùm itaque Mythras ſeu Typhon nihil aliud ſit, quàm Mars Aegyptius; Mars autem Aegyptius antiquâ Aegyptiacâ linguâ, ſeu Coptâ dicatur ⲘⲞⲖⲞⲬ, vti ex Dictionario Copto, ſiue Aegyptio ex Arabico in Latinum à me tranſlato, patet; in quo planeta Mars Aegyptiacè appellatur Moloch; patet ſanè Molochum Hebræorum, Perſarum Mythram, Typhonem Aegyptiorum Dæmonem, vnum & idem Numen fuiſſe; ſicut enim vtrumque horum humanis hoſtijs, teſte Plutarcho, placare veluti Numen aduerſum; ſic & Molochum, eandem ob cauſam ſolebant, vti dictum eſt.

Moloch idem qui Typhon.

Moloch Ægyptiacum nomen.

Quæ cùm ita ſint, ſupereſt modò, vt quale fuerit idolum Moloch, dicamus; Sepharuitas Molochum, quem alijs nominibus nunc Anamelech, nunc Adramelech vocabant; ſcribunt Rabbini fuiſſe formâ equi, & muli, de quibus in ſequentibus ſuo loco proprio agetur.

Moloch Anamelech & Adramelech forma muli ſeu equi.

Beniaminus ſcribit fuiſſe ſimulachrum auro obductum, vtrinque autem duo fœminea ſimulachra ſedentium habitu; ante ipſum verò aram ſuffitibus & ſacrificijs deſtinatam; verba eius ſunt: *Vno, inquit, itinere à Gebal diſtat altera illa quæ filiorum Ammon terminus fuit; eſtq; ditionis Ginotinorum, quorum Princeps Gilianus Embirenu vocatur; repertuſq; eſt ibi locus templi antiqui filiorum Ammon, in eoq; idolum filiorum Ammon ſellæ, quæ ſolium dicitur, inſidens: ſimulachrum autem ex lapide eſt, auro obductum, vtrimq; autem duo fœminea ſimulachra etiam ſedentia; ante ipſum verò ara, in qua Ammonitarum tempore ſacrificia & ſuffitus fiebant.* Theophylactus ad Actorum 7. Moloch ait fuiſſe λίθον διαφανῆ ἐπὶ μετώποις ἄκροις εἰς ἑωσφόρου τύπον. *Lapidem pellucidum in ſummitate frontis ad imaginem Phoſphori.* Quæ Mithræ non inconuenienter adaptantur; fortè Theophylactus ad lapidem mythradacem, qui, teſte Solino, Sole percuſſus coloribus varijs micabat, in ſacris Mythriacis vſitatũ reſpexit; ſed hæc coniecturæ.

Beniaminus in itinerario.

Theophylact.

Solinus c. 40.

Veriſimilior Molochi deſcriptio habetur apud R. Dauid Kimchi in 4. lib. Reg. c. 23. in hæc verba: וטמא את תפת; *Et contaminauit Tophet.* In quæ ſic commentatur.

Radak.

שם מקום שהיו מעבירין שם בניהם למלך היה שם המקום תופת ואמרו שנקרא
בן כי היו מרקדים ומכים בתופים בשעת העבודה כדי שלא ישמע האב צעקת בנו
כשהיו מעבירים אותו באש וינחם לבו עליו ויקחהו מידם והמקום הזה היה גיא שהיה
לאדם שנקרא הנם ונקרא גי הנם וגי בן הנם והכתוב בזה בגי הנם והקרי בן הנם כי
לבני הנם היה זה הגיא או לאחר מהם וטמא יאשיהו אותו המקום כלומר שם אותו
מקום טומאה להשליך שם נבלות וכל טומאה שלא יעלה עוד על לב איש להעביר
עוד את בנו ואת בתו באש למלך ומעשה המלך פירשו ואמרו רז"ל אף על פי

שהיו

שהיו כל בתי ע״ז בירושלם המולך היה חוץ לירושלם והיה עשוי צלם חלול נתון
לפנים משבעה קנקלים וכל מי שהיה מקריב סלת פותחין לו אחד מהם תורין ובני
יונה פותחין לו שנים כבש פותחין לו ג׳ איל פותחין לו ד׳ עגל פותחין לו חמשת
שור פותחין לו ששה וכן מי שהיה מקריב בנו פותחין לו שבעה והיה פניו פני עגל
וידיו פשוטות בארץ שפותח ידיו לקבל מחבירו והיו מסיקין אותו באש והכומרים
נוטלין את התינוק ונותנין תוך ידיו של מולך והתינוק מוציא נפשו :

Hoc est: *Ibi locus erat, vbi transire faciebant filios suos Moloch; fuit autem iste locus Tophet, & dicunt, quòd à pulsandis tympanis, & saltationibus, quas tempore sacrificij, ad eiulatus, & ploratus infantium sopiendos peragebant, sit dictus; ne fortè miserandâ filij voce pater commotus, abriperet de manu offerentium filium, aut filiam, aut cruentis clamoribus auerteretur ab huiusmodi sacris. Fuit prætereà locus iste vallis hominis, cuius nomen erat Hinnam, & vocabatur vallis Hinnam, vel filij Hinnam, quia filiorum Hinnam fuit vallis ista, aut alterius ex ijs, & contaminatus fuit locus iste, quasi diceretur; locus in quem conijcerentur omnia cadauera & morticina, & quicquid immundum est, ne ampliùs vlla imposterũ nefandi huiusmodi sacrificij, ac funestæ filiorum immolationis superesset memoria; opus verò Moloch explicant Rabbini nostri memoria eorum in benedictione, dicuntq́; quòd etsi omnia fana seruitutis alienæ fuerint intra vrbem Ierusalem, solus Moloch extra vrbem sua fana, seu potiùs antra habuerit. Fuit autem simulachrum Moloch concauum, septem intus tenens conclauia, seu potiùs receptacula; Primum aperiebant similæ offerendæ; alterum turturibus, seu columbis; tertium oui, seu agno; quartum arieti seu capris; quintum vitulo; sextum tauro. Qui verò filium offerre volebat, huic aperiebatur cubiculum; facies deniq́; huius idoli erat, vt facies vituli. Manus planæ dispositæ, & ad recipiendum aliquid ab astantibus extensæ, & saltabant interim, quo pueri in idolo succenso igne cremabantur, percutientes tympana, ne pueri eiulatus audiretur.* Atque hactenus Kimchi; cuius descriptio simulachri, cœrimoniarumque Molocho peragendarum ratio ita quadrat Mythriacis sacris, vt paucis exceptis omnia eadem reperias. Nec te moueat, quod suprà Mythram eundem cum Osiride & Sole fecerimus; hoc enim non facimus, nisi in quantum per omnia nomina Numinum istiusmodi passim confusa, substantialiter semper vnam & eandem rem cum Authoribus denotamus, in solis formalitatibus, vt cum Scholasticis loquar, seu formalibus quibusdam rationibus, quæ sunt diuersæ proprietates & virtutes in Sole, seu Osiride elucescentes, distinctionem facientes; quemadmodum & de Mythra, Typhone, & Moloch dici quoque debet; qui nihil aliud denotant, nisi Osiridis, seu Solis illam virtutem vehementem, quæ inferiori mundo nociua est; seu diuinitatem illam, quæ temperie illâ benignâ dissoluta discrasium rebus inducit, qualem in dudum ore Typhoniam virtutem & Mythriacam paulò ante ostendimus. Mirum igitur non est, si aduersum hunc Solis Dæmonem hostijs adeò pretiosis placare studebant; verùm imaginem Moloch, iuxtà descriptionem R. Dauid Kimchi hìc apponendum duxi, vt eius septem portas cum Mythriacis faciliùs Lector comparare possit.

Descriptio Tophet.

Sacrificia Moloch fiebant extra vrbem.

Quomodo Moloch idem cum Osiride intelligi debeat.

At-

Atque hæc eſt figura Molochi, quam nobis ſatis conuenientem Mythriacis, & Ægyptiacis ſacris deſcripſit Radak; eſt autem adeò ſimilis furno laterum, vt illud Sophoniæ c. 1. v. 5. iurant per Regem ſuum, id eſt Hebraicè במלכם per Malcam; Maſorethæ מלבן id eſt, furnum laterum; ideò interpretati ſint, eâ voce Molochi figuram, quæ ſpeciem furni ad conficiendos lateres inſtructi præſeferebat, inſinuantes.

His itaque ſic ritè demonſtratis, nunc ſupereſt, vt, qui principalis finis noſter eſt, vndè funeſta hæc ſacrificandi ratio originem duxerit, oſtendamus. Sunt, qui ab Abrahamo, cum iuſſu Dei filium ſacrificare conſtituiſſet, huius funeſti ſacrificij deriuent originem; alij à Iephte filiam ſacrificante; Priores, rationem aſſertionis ſuæ deſumunt è Porphyrio apud Euſebium præparat. Euangel. 1. & 4. Saturnum enim, quem Phœnices Iſraël nuncupabant, Regem Phœniciæ vetuſtiſſimum, vt regnum ſuum è ſummo imminentis belli periculo liberaret, ſuperoſque propitios haberet; vnicum μονογενῆ, quem ex Anobreta ſuſceperat, filium, regio ornatum faſtu, conſtructam ſuper aram immolaſſe; quod exemplum poſteritas poſteà ſecuta ſit; quod autem Porphyrius hìc de Abrahamo loquatur, indè patet; quod μονογενῆς, id eſt, vnicus filius ille appellatur à Porphyrio, & à Philone, Ieoud; & in Geneſ: 22. Iſaac dicitur: בנך את יחידך ſcilicet filius tuus vnicus, vbi in Iehid ipſum Iehoud ferè integrum legimus. Veriſimile itaque eſt, Gentiles indè, ſi non omnia, aliquam ſaltem ſuperſtitionum ſuarum partem traxiſſe. Etſi, vt in pleriſque profanorum Scriptorum monumentis videre eſt, ſacram hiſtoriam falſis ſuis narrationibus miſerandum in modum corrumperent, ac deſœdarent. Moſem enim, vti Deum, & Patriarchas errore inextricabili confundebāt; verba & res ſacras ad impias Magorum operas arripiebant, & ex rebus diuinitùs geſtis, & ad tabulas ſanctas relatis, profana Numina formabant; nouos, ridiculos, & neſna-

Origo ſacrificiorum Moloch.

Saturnus Phœniciæ Rex filium immolat.

Porphyrius.

Gentiles ſcripturæ ſanctæ hiſtorias miris contamina-bant fabulis.

nefandos cultûs instituebant. Sed de his, & similibus alibi copiosiùs agemus. Verosimilem itaque esse arbitramur eorum sententiam, qui sacra Moloch à sacrificio Abraham & Isaac deducta esse sentiunt; multa enim Ægyptios ab Hebręis desumpsisse non facile negem, præsertim cùm alio locò id ostendam multis argumentis. Verùm multò probabiliorem, certioremque eorum, qui omnes huiusmodi detestabiles cœrimonias ex Ægypto, & Persia deducunt: quod quâ ratione factum, dicamus.

Origo Moloch superstitionis ex Ægypto.

Post mortem Misraim, seu Osiridis, cùm vniuersam Aegyptum fames, & annonæ caritas, ob sterilitatem agris inductam, fœdum in modum affligeret; contigit, vt diro malo pressi Aegyptij, ad Oraculum, vt quid in publica calamitate agendum esset, cognoscerent, subitò confugerent; quod respondit; desiturum malum, si quotannis circa inundationis Niliacæ tempus, Osiridi hominem se sacrificaturos promitterent. dictum, factum. Sacrilego peracto sacrificio, Nilus fœcundâ egestione terram ab omni mox sterilitate vindicatam, ita fœcundauit, vt omnem sterilium annorum inopiam vnicâ segete facilè compensaret; atque hinc ortum est, vt quotannis huiusmodi sacrificia summâ celebritate peragerentur; quæ consuetudo tamen â posteris Regibus abolita, animalium immolandorum posteà originem dedit. verùm audiamus de hoc Abenephium hiscè verbis Arabicè disserentem:

Abenephi. Fames in Ægypto quando profligata.

في تلك الايام كنا جوعا شديدا في كل مصر وكثيرين كانوا يموتون
بالجوع والكهنهم كانوا يسالون من الاههم في هذا الشقا واجابهم لان الجوع لايعطل
الا بالذبيحة الانسان التي تصير لله عظيم النار بكل سنة بزمان الطوفان النهر
الذي يسمي نيل فلما يصنعون ككلمة الاههم الجوع يعطل في كل مصر وهذا بدا
ومن هوذا يبتدي الذبيحة الناس في الارض مصر ——— ✡

In illis, inquit, *temporibus ingens fames inualescebat in terra Ægypti, ita vt multi ex Ægyptijs fame enecarentur*: *Sacerdotes verò eorum de publica hac calamitate solliciti, consuluerunt Deos eorum, & responderunt, non priùs cessaturam annonæ caritatem, quàm Deo magno ignis sacrificassent quotannis hominem, idque circa inundationem Nili: ijs verò iuxtà præceptum Deorum facientibus, cessauit fames in tota terra Ægypti, atque exindè mos sacrificandi homines exortus est.*

Fuisse autem hanc famem tempore Busiridis (quem tempore Menæ primi Aegyptiorum Regis vixisse, eiq; successisse è Diodoro tradidimus) Apollodorus tradit, cuius verba egregiè quadrant verbis Abenephi, sic enim ait lib. 2. de origine Deorum:

Ἡρακλῆς δὲ Λιβύην δὲ Αἴγυπτον ᾔει· ταύτης ἐβασίλευσε Βούσιρις Ποσειδῶνος παῖς, καὶ Λυσιανάσσης τῆς Ἐπάφου. οὗτος τοὺς ξένους ἔθυεν ἐπὶ βωμῷ Διὸς κατά τι λόγιον, ἐννέα γὰρ ἔτη ἀφορία τὴν Αἴγυπτον κατέλαβε· Θράσιος δὲ ἐλθὼν ἐκ Κύπρου μάντις τὴν ἐπιστήμην. Ἔφη τὴν ἀφορίαν παύσεσθαι· ἐὰν ξένον ἄνδρα τῷ Διὶ σφάζωσι κατ' ἔτος. Βούσιρις δὲ ἐκεῖνον πρῶτον σφάξας τὸν μάντιν τοὺς κατιόντας ξένους ἔσφαζε.

Hercules, inquit, *Lybiam & Ægyptum peragrabat, regnabat tunc in Ægypto Busiris ex Neptuno ac Lysianassa, Epaphi natus. Hic ad Iouis aram hospites oraculo quodam præmonitus immolabat; annos enim nouem Ægyptus agrorum sterilitate laborabat, inter hæc Thrasias vaticinandi peritus è Cypro aduenit, qui hanc annonæ caritatem desituram esse pronunciauit; si virum hospitem quot*

Busiris immolator primus hominum.

annis

annis Ioui mactârint; *tùm Busiris Vate illo priùs immolato, aduenientes deinceps iugulabat*. Quis porrò fuerit ille Busiris, dubium est. Diodorus ipsum inter primos Ægypti Reges ponens Thebarum conditorem facit; Apollodorus eum Neptuni, & Lybiæ filium; Agathon Samius Aganippes filium asserit, eumque tyrannidem in Ægypto exercuisse; ego sanè si omnia, quæ de hoc Busiride apud Authores scripta reperio, diligenter examinem, arbitror per eum nullum alium intelligi, nisi Martem Ægyptium, videlicet Typhonem seu Mythram, quem cum Mena, Minæo, Osiride, Epapho, Apide passim confusum, vti aliàs dictum, reperias; vtpotè omnibus dictis σύζυγον. De quibus, si placet, Lector ea consulat, quæ de ijs scripsimus in primo Syntagmate huius sect. Dynastia 16. Regum Aegypti; nam, vt rectè Eratosthenes quoque sentit, verisimile est, nullum vnquam fuisse hoc nomine Regem, sed huiusmodi crudelitatis nomen Typhoni irrogasse Osiridis sepulchrum, ad quod homines rufi, teste Plutarcho, necabantur, quod eo colore Typhon Osiridis occisor fuerat; deindè boues rufæ, vndè conflatum sit Busiridos nomen, quasi dicas Boues Osiridi consecrandos, & aræ Busiridis; de quo mentionem quoque facit Virgilius:

Busiris idem cum Typhone.

Rufi homines immolabantur Typhoni, & curi?

Virgilius.

Aut illaudati nescit Busiridis aras.

Et Ouid. 3. de metamorph. argutè canit, his versibus:

Ouidius.

Dicitur Ægyptus caruisse rigantibus arua
Imbribus, atque annis sicca fuisse nouem,
Quum Thraseas Busirin adit, monstratq; piari
Hospitis effuso sanguine posse Iouem.
Illi Busiris, qui sit Iouis hostia primus
Inquit, & Ægypto tu dabis hospes aquam.

Tertullian.

Et Tertullianus de pallio buptuaria Busiridis altaria ideò vocat, quod Iunoni Aegyptiæ Heliopoli, quam nos suprà eandem diximus esse cum Io, Ione, seu Iside Osiridis vxore, humanâ hostiâ sacrificium peractum fuerit; & amplè exprobat S. Athanasius l. contra gentes, quæ sacra alia non fuerunt nisi Busiridis, cùm sacra habuerint communia; quod & verba Abenephi suprà citata indicant, vbi dicit oraculum iussisse homines offerre magno Deo ignis; quem alium non intelligimus nisi Osiridis illius igneâ vim destructiuam, quàm Typhonem mysticè Plutarchus interpretatur, qui & Coptâ linguâ Moloch dicitur, Persicâ Mythras; quem candefactum lapidem interpretatur Suidas, hoc sacrificio veluti placandum. A quibus Aethiopas didicisse superstitiosos huiusmodi ritus testatur Heliodorus: Αἱ ἀπαρχαὶ τοῦ πολέμου τοῖς θεοῖς προσαγέσθωσαν. *In Æthiopia*, inquit, *Soli & Lunæ, videlicet Osiridi & Isidi, quicunque ex hostibus primi capti fuerant, iure belli immolabantur*. Nolim tamen quempiam hiscè veluti mathematicè demonstratis fidem adhibeat, cùm in tanta nominum, rerumque confusione difficulter aliquid certi statui possit: in tantum igitur fides ijs habenda est,

Athanasius.

Heliodorus l. 3. de rebus Æthiopicis.

in

in quantùm Scriptorum fide dignissimorum auctoritate & calculo ea comprobantur. Quorum traditione sufficit nos hic demonstrasse, originem sacrificiorum Molocho peragendorum aliundè non nisi ex Aegypto promanasse. Nam cum eundem esse cum Marte Aegyptio, quem & Typhonem,& Mythram dicunt Authores, item sacrificia singulis eadem, satis indicauimus. Atque ab hisce veluti Numinum antiquissimis, omnes reliquas superstitiosas sacrificandi rationes pullulasse vicinæ Gentes ostendunt, quæ Ægyptios secutæ, passim Deos humanâ hostiâ placasse feruntur. Hinc enim Cyprij Aphrodisio mense Agraulo Cecropis filio hominem mactabant; In Chio dilaniatum hominem Dionysio Homalio cædebant; quod & Tenedi factum. Lacedæmones ipsi humano sanguine Marti litarunt, Curetes & Cretes Saturno pueros sacrificabant; hinc, Lampridio teste, Commodus sacra Mythriaca homicidio vero polluit; Galli quoque Druides Esum & Teutatem humanô cruore placabant; notum de Agamemnone & Iphigenia. Silius Italicus l. 4. Varius apud Gentes mos sacrificandi homines viguit.

Mos fuit in populis, quos condidit aduena Dido,
Poscere cæde Deos veniam, & flagrantibus aris
Infandum dictu, paruos imponere natos.
Vrna reducebat miserandos annua census. Silius Italic.

Imò modernis temporibus adhuc multis in locis Orbis huiusmodi nefarias consuetudines vigere testatur Ludouicus Viues. *Quo tempore*, inquit, *hæc edebamus, Insula est à nostris Nautis inuenta, quam de Principis nomine Corolenam appellant; in ea frequenter visuntur statuæ Deorum, quos gentes illæ colunt, æneæ, intrinsecus cauæ, manibus iunctis passisque, in quibus infantes & pueros, quos Dijs illis immolant, statuunt, ibique viuentes crudeliter igne in cauis simulachri incenso & ære immodicum æstuante.* Similia tradit Aloysius Froes in epistolis Iaponicis, de valle quadam, in quam innumeri homines quotannis in honorem Zacæ & Amidæ præcipitati immolabantur. Ludouicus Viues in hist. Indica. Aloysius Froes.

Tantum relligio potuit suadere malorum,
Quæ toties peperit scelerum genus omne nefandum.

Atque hæc de Molocho sufficiant.

CAPVT XVI.

De Dijs Syrorum, Philistinorum, & Arabum.

QVI SVNT

Dagon, Derceto, Atergatis, Cabar, Venus Asiatica.

§. I.

Dagon Deus Azotiorum.

DAgon Philistinorum seu Azotiorum Numen, etsi Scriptoribus profanis passim incognitum, in sacra tamen historia id celebratissimum fuisse, monstrant frequentes Interpretum de huius Numinis qualitate susceptæ contentiones, quas omnes diuina gratia conciliare studebimus, vbi priùs, quale Dagonis fuerit simulachrum, inquisiuerimus. Rabbinos plerosque in assignanda huic Numini figura varios reperio. Ralbag siue R. Leui Ben Gerson, ei tribuit figuram humanam, vocatum autem Dagon, vel à piscium squamis, quas indumentum eius referebat, vel à frumento, quod Hebraicè דגן, eò quod ei frumenti ascribebatur inuentio; atque in hac opinione Philonem Biblium fuisse dicetur inferiùs; verba Ralbag sunt:

Ralbag.

Etymon Dagon.

והנה בהביא הפלשתים ארון אלהים ישראל בבית ע'ז שלהם שהיה בה צלם על צורת בן אדם והיו קורין אותו דגון:

Et ecce deduxerunt Philisthym arcam Dei Israël in domum seruitutis alienæ, quæ ipsis erat; fuit in illa simulachrum figuræ filij hominis, quod vocabant Dagon. Colligit id Ralbag ex eo, quod Dagon manibus sit inuentus truncatus, sic enim sacræ literæ referunt:

וישכימו אשדודים בבקר במחרת והנה דגון נופל לפניו ארצה לפני ארון יי וראש דגון ושתי כפות ידיו כרותות על מפתן הבית רק דגון נשאר עליו:

Rursumque mane die altera consurgentes [Azotij] inuenerunt Dagon iacentem super faciem suam in terra coram arca Domini; caput autem Dagon, & duæ palmæ manuum eius abscissæ erant super limen, porrò Dagon solus truncus remanserat in loco suo; Vbi כפות ידיו palmæ manuum propriè attribuuntur homini: sed enim multò veriùs id Ralbag ex Septuaginta Interpretum descriptione colligere potuisset, in qua non manuum tantùm, sed & pedum abscissarum, & scapulæ solius remanentis fit mentio, quæ omnia in Hebræo desunt; verba Septuaginta cito:

70. Interpret.

Καὶ ἐγένετο ὡς ὤρθρισαν τῇ ἐπαύριον τὸ πρωῒ οἱ Ἀζώτιοι, καὶ ἰδοὺ, Δαγὼν πεπτωκὼς ἐπὶ πρόσωπον

σωπον αὐτοῦ ἐνώπιον τῆς κιβωτοῦ τοῦ Θεοῦ, καὶ ἡ κεφαλὴ Δαγὼν, καὶ ἀμφότερα τὰ ἴχνη τῶν ποδῶν αὐτοῦ ἀφῃρημένα ἐπὶ τὰ ἐμπρόσθεια τῶν σταθμῶν, καὶ ἀμφότεροι οἱ καρποὶ τῶν χειρῶν αὐτοῦ πεπτωκότες ἐπὶ τὸ πρόθυρον· πλὴν ἡ ῥάχις Δαγὼν ὑπελείφθη.

Et factum est, vt surrexerunt altera die manè Azotij, & ecce Dagon cecidit in faciem suam coram arca Dei, & caput Dagon, & ambo vestigia pedum eius abscissa super anteriora liminum, & ambæ iunctura manuum eius iacentes super limen. Verum scapula Dagon relicta est, &c. Ex hac itaque descriptione Septuaginta Interpretum post Ralbag non defuerunt, qui Dagon statua hominis fuisse concluserint. Verùm quomodo hæc, opinioni inferiùs adducendæ congruenter adaptari possint, paulò post videbimus. *Quale fuerit idolum Dagon?*

Rassi, quem etiam R. Salomonem Iarchi nominant, in hunc locum commentans, opinatur Dagon figura piscis fuisse, eò quod nomen ipsum nihil aliud significet, nisi piscem: verùm nec hæc sententia consistere potest, nisi forsan hic intelligat piscem ἀνθρωπόμορφον manibus, pedibusque præditum, quemadmodum Dagon fuisse, ex allegatis suprà sacris verbis apparet. Quare pro cœteris optimè sentit Radak siue R. Dauid Kimchi, qui Dagonis, nec hominis, nec piscis præcisè, sed ex vtriusque figura conflati statuam hominis fuisse pisciformem asserit; quem quotquot limatioris ingenij Rabbini sunt, sequuntur. Verba Radak apponenda duxi. *Dagon ἰχθυόμορφος.*

אמרו כי דגון מחבורו ולמטה חיה צורת דג לפיכך נקרא דגון ומטבורו ולמעלה צורת אדם כמו שאומר ושתי כפות ידיו כרותות אל המפתן וזהו פירושו רק דגון נשאר עליו צורת דג נשאר עליו ות״י לחות גופיה דדגון אשתאר עלוהי :

Hoc est, *Dicunt quòd Dagon ex parte inferiori compositus sit ex figura piscis, à qua & nomen habet; ab vmbilico verò versus superiorem partem hominis retineat figuram & similitudinem, iuxtà id: duæ palmæ manuum abscissæ super limen.* illud verò, רק דגון נשאר עליו *tantùm Dagon relictus est in eo*, explicant sic: רק צורת דג נשאר עליו *tantùm figura piscis relicta fuit in eo*; & Ionathas explicat illud: *tantùm corpus Dagon reliquum fuit super eum*. Hæc Radak. In qua descriptione non tantùm Rabbinorum paulò ante citatorum sententias optimè conciliat, sed etiam quam congruentissimè profanæ historiæ scribit, vti in sequentibus videbimus; in qua simulachra Dearum Dercetûs & Adergatis, quæ sunt antiqua Assyriorum Numina, sub simili figura constructa fuisse docebimus. *Radak.*

§. II.

Derceto, Adargatis.

FVit autem Derceto Syrorum Dea, quam Ouidius alio nomine Dircen & Dircetin quasi patronymica voce appellat, inque piscem transmutatum fabulatur:

Illa quidem è multis referat (nam plurima nôrat)
Cogitat, & dubia est, de te Babylonia narret
Derceti, quam versâ squamis velantibus artus,
Stagna Palæstini credunt mutasse figurâ. *Ouidius.*

Lucianus.

Lucianus quoque hanc obſeruauit ſemiſeram puellam fuiſſe, Ἡμίσεα μὲν γυνὴ, τὸ δὲ ὁκόσον ἐκ μηρῶν εἰς ἄκρους πόδας, ἰχθύος ἀποτείνεται. Cui conſentit illud Diodori l.2.Bibliothecæ, vbi de ſtatua eius in Aſcalone ſacrata agit: Τὸ μὲν, inquit, πρόσωπον ἔχει γυναικὸς, τὸ τε σῶμα πᾶν ἰχθύος· *Dercetam, facie muliebri quidem, reliquo verò toto corpore piſciformem fuiſſe ait.* Dercetam porrò eandem fuiſſe cum Atergati, Cteſias apud Strabonem docet hiſcè verbis: *Nominum,* inquit, *mutationes pleraſq; fuiſſe etiam antiquis, vt inquit Atergatin Atharam dictam, quam Cteſias Derceto vocauit.* Dercetus ſeu Atergatis Syriæ Deæ meminit quoque Plinius 5. nat. hiſt. libro, vt beneficio Hermolai didicimus c. 23. *Bambyce, quæ alio nomine Hierapolis vocatur, Syris Magog; vbi prodigioſa Atergatis* (Græcis hæc Derceto dicta) *colitur.* Præterea Atargatim eandem cum Derceto & Dagone ipſum nomen, vel manifeſtè prodit; eſt enim Adargatis vox corrupta idem quod אדיר דגא *Adirdaga,* quod piſcem magnificum ſeu potentem ſignificat, qualem Dagonem ſeu Dercetam eſſe prædicabant Babylonij, non ſecùs ac Sepharuaim Molochum ſuum אדרמלך *Adramelech,* hoc eſt, Regem potentem, ſeu magnificum ſplendido titulo honorabant. Ex quibus manifeſtè apparet Dagonem, Dercetam, & Atargatim eandem Deam fuiſſe, nomine tantùm diuerſam, eamque nullam aliam fuiſſe, quàm Venerem maritimam in ſequentibus paulò poſt oſtendemus. Nec obſtat, quod Dagonem in ſacra hiſtoria maſculinum faciat Numen; hoc enim duplici de cauſa factum eſt, cùm quia Dearum nomen Hebræis in vſu nunquam fuit; tùm etiam quia apud Idololatras ſexum Deorum paſsim confundi videmus; quemadmodum varijs iam locis de Venere maſculo & fœmina, de Luno & Luna, ſimilibuſque oſtendimus. Sed ad ſimulachrum Dagonis redeamus; quod ex humana & marina mixtum fuiſſe, ſicuti & Dercetus ſeu Atergatis, ſatis ea, quæ cùm è ſacris literis, tùm è varijs Authoribus produximus, comprobant. Marinum autem ei corpus erat, humana verò facies, manûs item ac pedes; abſciſſas enim ſeu abruptas manus, cùm caderet coram arca teſtamenti, diſertè ait ſacra Scriptura, & nihil reliquum manſiſſe præter Dagonem, ſeu piſcis truncum. Adnexos autem caudæ pedes ſuprà ex Septuaginta Interpretum verſione colligitur; ita quidem, vt Dagonis, Dercetûs, ſeu Atergatis nullam aliam figuram fuiſſe autumem, niſi quam in ſequenti facie exhibemus.

Cteſias. Derceto eadem cum Adergati.

Adardaga quid & vnde?

Gentiles ſexum Deorum confundebãt.

Figura Dagon.

His itaque ſic ritè demonſtratis, nunc diſquiramus, cur ſub piſcis forma Dagon, Derceto, ſeu Adardaga ab Aſſyrijs fuerit culta.

Diodorus Siculus.

Diodorus Siculus iuxtà Aſcalonem vrbem eſſe ſcribit, vbi templum inſigne fuit Deæ, quam Syri Δερκετώ vocabant; quæ Dea muliebri facie fuiſſe perhibetur, reliquum autem corpus figura piſcis; cuius filia Semiramis à columbis fuit educata, quæ aues ideò Syris ſacræ habentur; ſubdit eodem loco Diodorus: *Venerem aliquando obuiam factam Derceto, amorem cuiuſdam adoleſcentis ſibi ſacrificantis inieciſſe, ex quo cùm filiam Dea ſuſcepiſſet, ſui erroris pudore affectã, adoleſcentem ab ſe amouiſſe, & filiam in deſerta & ſaxoſa loca, vbi columbarum ingentes ſtabulabantur turmæ, expoſuiſſe; quæ columbæ puellam enutriuerunt. Derceto verò pudore ac dolore actam ſe in ſtagnum*

con-

conieciſſe, & in piſcem conuerſam; quare, inquit, Syri piſcibus abſtinent, & templum in ſtagni littore conſtituerunt. Derceto facie quidem formoſæ mulieris, reliquâ parte piſcis ſimulachrum coluerunt. Nigidius in commentarijs in Arati Phœnomena aliam fabulam nobis refert, nimirùm, piſces in Euphrate ouum miræ magnitudinis inuentum in terram euoluiſſe, columbam autem ex eo incubatione animato excluſiſſe eam Syriæ Deam, quæ vocatur Venus; atque eam ob cauſam piſces apotheoſi affectos à Syris in ſumma veneratione haberi cœpiſſe; ac piſciformis Virginis cultum ex illo tempore inſtituiſſe. Manilius 4. Aſtronom. & Hyginus in Aſtronomico, veriorem huius ἰχθυολατρίας Syriacæ cauſam aſſignare videtur. *Nigidius.* *Origo cultus columbini, & piſcium in Syria.*

Scilicet in piſcem quod ſe Cytheræa nouârit
Cum Babyloniacas ſummerſa profugit in vndas,
Anguipedemq; alatos vngues Typhona ferentem,
Inſeruitque ſuos ſquamoſis piſcibus ignes. *Manilius.*

Et eodem libro paulò poſt:

Piſcibus Euphrates datus eſt, vbi piſcis amator,
Cùm fugeret Typhona Venus, ſubſedit in vndis.

Fabulam etiam Ouidius in faſtis attigit, & Hyginus bis mentionem eius facit, vbi de piſcibus agit, priore quidem loco; *Diogenetus*, inquit, *Erythracus ait, quodam tempore Venerem cum Cupidine filio in Syriam ad flumen Euphraten veniſſe, & eodem loco repente Typhona Gygantem apparuiſſe; Venerem autem cum filio in flumen ſe proieciſſe, & ibi figuram, piſcium formâ mutaſſe, quo facto, periculo eſſe liberatos. Itaque poſteà Syros, qui in ijs locis ſunt proximi, deſtitiſſe piſces eſitare, quod verentur eos capere, ne ſimili cauſâ, Deorum præſidia impu-* *Diogenetus Erythracus.* *Origo fabulæ de piſcibus abſtinendis.*

impugnare videantur. Verùm si hæc omnia pensiculatiùs discutiantur, luculenter patebit, totum hunc Veneris, Dercetûs seu Dagonis cultum aliundè non promanasse nisi ab Ægyptijs: Quibusdam enim Nomis Ægyptijs pisces sacros fuisse, nos Herodotus & Diodorus docent, videlicet Lapidothum, Phagrum, Oxyrynchum, & Anguillam; Phagrum quidem, quod pudendum Osiridis deuorasse dicatur; alij, vt Hygin. l. 4. Astr. quod Isis seu Venus in huiusmodi piscium formas, dùm Typhonem fugeret, se transmutârit; Carmina paulò ante allegauimus; piscem quoque Ægyptijs sacrum fuisse, eò quod Isidem seruauerit, dùm Osiridem inquireret, Higesias apud Hyginium indicat, cùm de pisce Notio tractat: *Hic*, inquit, *videtur ore aquam excipere à signo Aquarij, qui laborantem quondam Isim seruasse existimatur, pro quo beneficio simulachrum piscis, & eius filiorum inter astra constituit. Itaque Syri complures pisces non esitant, & eorum simulachra aurata pro Dijs penatibus colunt*.

Fabula ab Ægyptijs originem habuit.

Hyginius. Isis pisce conseruata.

Pisces pro penatibus habentur.

Maximum autem argumentum est Dagonis cultum ab Osiride & Iside Ægyptia profluxisse, eò quod Philo Biblius Dagonem Cœli filium dicat, atque à radice Hebraica דגן, quod frumentum significat, ideò appellatum, quod frumenti inuentor fuerit, ac proindè Græcè eum quoque vocet: Σιτὼν Δαγών, inquit, ὅς ἐςὶ Σιτών. Aratri etiam repertor habebatur; ideòque Ζεὺς ἀρότριος, quasi Iuppiter Agriculturæ præses, ait ille, nominabatur. Quis nescit Osiridem & Isidem inuentores fuisse frumenti, & agrorum colendorum rationem primos inter homines docuisse? An non Isis eam ob causam ἀπὸ τῶν σίτων, Σιτὼ, hoc est, Ceres à Syracusanis appellata fuit. Certè meminit eius Polemus dipnosoph. l. 3. Phornutus, Apollodorus, alijque Mythologi.

Dagon' frumentum.

Iuppiter Aratrius.

Isis, Ceres.

Sed quæritur, vndè sub forma ἰχθυανθρώπου depictam coluerint Syri; cùm eam passìm spicato vertice, aut bouinis cornibus insignem, manibus præterea sistrum vnâ, alterâ situla instructam reperiamus: quod vt soluatur

Cur sub forma piscis exhibeatur.

Notandum est, antiquos Ægyptiorum Reges & Reginas hanc consuetudinem habuisse, teste Diodoro, vt reduces ex bello, aut lustratione Orbis, varijs animalium indumentis, veluti tauri, leonis, aspidis, aliorumque monstrorum pellibus, siue ob terrorem, admirationemque apud subditos conciliandam, siue ob aliam quampiam causam ac rationem mysticam induti incederent; atque hanc consuetudinem ab Osiride & Iside primùm promanasse, ostendunt varia huius farinæ hieroglyphica, sub quibus passìm videas Osiridem aut Isidem, canino, leonino, felino, accipitrino, potissimùm verò aspidis seu Niloticæ anguillæ caudâ terribilem, vti fusè patebit è sequentibus; aiunt autem Ægyptij, teste Diodoro, sæpè Osiridem & Isidem sub hac forma hominibus comparuisse, varias res humano generi necessarias, præsertìm scientias docuisse; vti ostendimus iam multis in locis. Quæ omnia nobis clarè insinuasse videntur Berosus, Apollodorus, & Polyhistor eius, monstro illo quod Ooannem appellant; quod animal biceps dicunt fuisse, cœtera piscem, è cuius cauda adnascebantur pedes humanis similes; vocem item & humanam ei tribuunt; ex

Diodorus.

Monstrum Ooannes quale fuerit?

mari

mari autem Erythræo emersum, Babyloniam peruenisse aiunt (intellige Babylonem Ægypti seu Memphim, aut Heliopolim) occidente verò Sole in mare redijsse, moremque hunc quotidiè veluti ἀμφίβιον repetijsse; ab eo homines omnifarias artes, literas, agriculturam, ædium sacrationes, architecturam, & leges politicas didicisse, nec non quicquid ad vitam politicam pertinere possit: Osiris enim in montibus rubro mari vicinis astrologiæ vacasse, & posteà in vrbes vicinas leoninâ aut piscinâ pelle amictum ingressum, quæ priuatim didicerat, publici iuris docendo alios fecisse, in præcedentibus dictum est; atque hinc Oannis historiam, seu veriùs fabulam promanasse verosimile est. Osiris sub varia forma hominibus comparens, varia docuit.

Simulachrum autem eius vsque ad Berosi tempora, id est, ad initia Græcæ Monarchiæ seruatum fuit. Verba Berosi è Seldeno mutuata hìc transcribere voluimus:

Τὸ μὲν ἄλλο σῶμα εἶχεν ἰχθύος, ὑπὸ δὲ τὴν κεφαλὴν παραπεφυκυῖαν ἄλλην κεφαλὴν ὑποκάτω τῆς τοῦ ἰχθύος κεφαλῆς, καὶ πόδας ὁμοίως ἀνθρώπου παραπεφυκότος δὲ ἐκ τῆς οὐρᾶς τοῦ ἰχθύος, εἶχε δὲ αὐτοῦ φωνὴν ἀνθρώπου· τὴν δὲ εἰκόνα αὐτοῦ ἔτι, καὶ αὐτοῦ νῦν διαφυλάσσεσθαι. Berosus ex Seldeno.

Hoc est: *Cæterùm quidem corpus habebat piscis, caput biforme, & pedes similiter hominis è cauda piscis adnatos; vox ei erat humana, simulachrum eius etiam in hunc diem conseruatur. &c.* Fusius autem ex eodem Beroso ait Seldenus, narrare Apollodorum Oannes quatuor Annedotos dictos, iuxtà variam seculorum vicissitudinem è rubro item mari comparuisse, quorum quisque semihomo & semipiscis. Tempore verò Ædorach Regis Chaldæorum, qui seculis aliquot post Diluuium, si Chaldæis fides haberi debet, vixit, aduertit, aliud similis figuræ monstrum emersisse, cui nomen, Ωδάκων, in qua voce sanè manifesta comparent Dagonis vestigia. Annedotorum secundi, teste Seldeno, meminit Abydenus, & ἡμιδαίμονος figuram ei tribuit; vix alibi de his mentio fit. Vtrum verò Ωδὼ, cuius mentionem Helladius Bysantinus facit, idem fuerit cum Oanne Berosi, dubium est; verùm consideratis omnibus circumstantijs relationis de eo factæ, probabile est, fuisse; tradit enim citatus Author, è mari rubro ascendisse, capite, manibus, pedibusque humanis; cœtera membra piscem præ se tulisse; Literas autem & astrorum scientiam ostendisse; quæ omnia sunt ipsissima penè Berosi de Oanne historia; vndè deprauatum Oannis in Ωδὼ nomen sentit Scaliger à compendiosa librariorum scriptione; adijcit Helladius: *Ἄνθρωπον δὲ ὄντα τὰ πάντα ἰχθὺν δόξαι διότι περιημφίεστο κητώδη δοράν.* *Hominem omninò fuisse, piscem verò retulisse, quod cetaceâ pelle indueretur.* Quâ descriptione sanè ingeniosè ad priscum Regum Ægypti habitum suprà indicatum alludit, qui cum belluarum exuuijs plerumque esset concinnatus, πολυμορφίας huiusmodi fabulosæ occasionem facilè dare potuit. Formæ Oannis descriptio. 4. Oannes siue Annedoti. Ωδὼ idem quod Oannes. Helladius.

Porrò, quod Syros esu piscium abstinuisse legamus; duas potissimùm ob causas factum arbitror: quarum prior est, quòd in venerationem Rheæ, quam cum Iô, seu Iside confundo, id fecisse comperiam; ab Io enim seu Iside, cùm Syriam peragrans Epaphum quæreret, huiusmodi se cultum cœrimoniasque, sicuti & varias res Syros edoctos esse, ac proindè in beneficiorum collatorum memoriam, pisce, in quem, persequente Typhone Cur Syri piscibus abstinuerint?

phone

phone, conuersam fabulantur, abstinuerunt. Athenæus paulò aliter hæc narrat; *Solenne*, inquit, *Syris fuit, abstinere piscibus in Rhea venerationem, quæ quidem nulla alia Dea erat, quàm Isis, quæ pluuijs potissimùm dominatur; ῥέω enim idem est, ac fluere; putabant enim ij ex aqua & aëre naturam rerum præcipuè constare, proq; vnda pisces, pro aere columbam venerabantur*. Sic Athenæus. Altera verò causa est, quod in omnibus Ægyptios sapientiâ & religione celebres imitari studerent; apud quos alij piscem, maximè in præfectura seu Nomo Oxyrinchano, pro Dea summô cultu colebant; alij veluti Numen aduersum, & Typhonis marinam sobolem, animal odiosum & inauspicatum non tàm colebant, quàm placabant, quemadmodum eandem ob causam Crocodilo facere solebant; atque ob has rationes vtraque pars piscibus abstinebat; hæc vti re mala & execranda, illa ob venerationem Numini debitam. sed de hac abstinentia consule Plutarch. l. 8. dipnosoph. q. 8.

Athenæus.

In Nomo Oxyrinchite piscem colebant, quem alij Nomi execrabantur

Syri itaque cùm varia de Osiride & Iside, vt quomodo ille videlicet totum Orbem obiêrit, quî Æthiopiam, Indiam, aliasque remotissimas Orbis partes subiugârit, ac demùm in Ægyptum reuersus, eam saluberrimis legibus, rerumque inuentarum beneficijs ditârit, demùm ad cœlum gubernandum assumptus sit; illa verò in absentia viri vtilitati hominum studens, varias res vitæ hominum vtiles inuenerit, medicæ artis peritiâ homines ab infirmitate liberârit; in somnis quoque sæpè eam inuocantibus compareat; media varia suggerat infirmitatibus & morbis laborantibus. Prætereà cùm Osiris enutritus in Nysa felicis Arabiæ vrbe, vndè & posteà Dionysius dictus est, iuxtà mare Erythræum, varia homines docuisset, vineas plantasset, feras instrumentis, armisque domuisset, exuuias pro vestimentis vsus esset. Ecce ob has & similes causas fabula illa de Oanne postmodum exorta est; hominem videlicet seu biceps animal, pisciforme ex mari Erythræo egressum, varia homines docuisse; ob quæ beneficia cultu diuinô illud posteà quoq; exornarunt, exstructo idolo ἰχθυομόρφῳ, in eius honorē à piscibus quoque, eò quod Osiridis partes à piscibus deuoratas intelligerent, vel ob alias causas superiùs indicatas, abstinentes. Mirum igitur non est, si ex varijs actionibus, gestisque Deorum Ægyptiorum variè à varijs relatis, varius quoque cultus, variæ cœrimoniæ, & quod caput est, ex monstrosis huiusmodi figmentis monstrosa quoque simulachra, quale Dagonis, Dercetûs, Atergatis, Oannis suprà monstramus fuisse, extiterint; præsertìm cùm ad simulachrorum compositionem quodlibet animal cum homine assumere Ægyptijs solenne esset, vt Porphyrius tradit. Atque hinc diuersitas illa idolorum propè infinita, quam Ægyptij & vicinæ gentes eorum discipulæ introducebant; quæ quidem diuersitas, non prodijt nisi ex πολυωνυμία illa, quâ Deos suos intitulabant; in vno Osiride Deorum omnium, sicuti in Iside Dearum nomina confundendo.

Osiris & Isidis inhumanum genus beneficia.

Ex Osiridis gestis variæ fabulæ emerserunt.

Æquiuocatio nominum Deorum Dearumque in Osiri & Isi confusa.

Quæ cùm ita sint, non miretur quispiam, Dagonem, Dercetum, Atargatin, Astarthen, Mylittam, aliaque monstra nominum apud Authores passìm esse confusa; vnam enim ij denotabant Deam, videlicet Syriam, quàm Ægyptij Isidem dicunt; hanc enim si Venerem, Lunam, Terram,

Ne-

Nephtyn, Iunonem, Mineruam, Dagonem, Derceto, Astarthen dixeris, semper vnam rem, videlicet Lunam virtute multiplicem dixeris. Atque ex hoc capite simulachrorum quoque diuersitas exorta varias inter Authores contentiones, ac summas in historijs explicandis confusiones causauit. Sic plerique Authores Astarten, & Dercetam, diuersa statuerunt, ex diuersitate idolorum, Numina; quod hæc statuam pisciformem nacta, illa, vti Lucianus sacrorum vtriusque scrutator refert, Ἣ ἐν τῇ ἱερῇ πόλει πᾶσα γυνή, tota fœminam referat; cùm tamen non tàm re, quàm virtute diuersa esse comperiantur. Verbo. Sicuti igitur polyonomia Osiridis nihil aliud indicat, nisi virtutes & perfectiones varias in Sole; sic polyonomia Isidis nihil aliud quoque denotat, nisi virtutes & perfectiones multiplices in Luna, quæ ob virtutem, quâ generationis vim mouet, vocatur Venus; ob vim terræ inclusam vocatur Astarthe, Isis, Ceres, Proserpina; ob dominium quod in humida obtinet, Dagon, Derceto, Nephte, Thetys, & sic de cœteris. Vndè & hanc vim diuersis quoque simulachris exprimebant. Vim Lunæ in terris, spicato vertice, cornucopiæ, taurinâ facie, alijsque symbolis in idolo expressis; vim Lunæ in aquis, situla, piscibus, alijsque bestijs aquaticis; alias denique Lunæ perfectiones, alijs consimilibus symbolis adumbrabant. Sic Assyrij Adado nomen Dei, quem Solem intelligit Macrobius, & Atergati, quo Lunam, aut terram, Adadis denotabant coniugem, cunctarum rerum potestatem attribuebant; quare simulachrum Adad formabant radijs inclinatis, quibus monstrabant vim cœli inesse radijs Solis, qui in terram dimittuntur. Adargatis verò simulachrum sursum versum reclinatis radijs monstrabat radiorum vi supernè missorum enasci, quæcunque terra progenerat; sub eodem simulachro species leonum sunt, eâdem ratione terram monstrantes, quâ Phryges Deorum Matrem finxêre; imò Cererem ipsam Adargatim quoque facit Nigidius comment. in Arati phœnomena. Sed quoniam de hiscè & similibus in Obelisco Pamphilio copiosiùs egimus, & singula fusè interpretati sumus, hìc plura de his agere supersedemus. Vnum restat inquirendum, quænam nimirùm sit Venus illa famosa ac tota Asia celebris, quam nunc sub Anaitidis, Aphaicitidis, Cabaris, similibusq; titulis Authores celebrare solent.

Simulachrorum diuersitas vndè?

Osiris Solis, Isis Lunæ per huiusmodi simulachra diuersas virtutes notat.

Idolorum habitus symbolicus.

Adad quid, & eius simulachrum.

Adargatis simulachrum.

§. III.

Venus Aphacitis, Anaitis, Cabar.

VEnerem Aphacitida in Aphaca (locus is est inter Heliopolim & Byblum) cultam testatur Zosimus l. 1. Ἄφακα, inquit, χωρίον ἐστὶ μέσον Ἡλιοπόλεώς τε καὶ Βύβλου καθ' ὃ ναὸς Ἀφροδίτης Ἀφακίτιδος ἵδρυται. *Aphaca locus est inter Heliopolim & Byblum, vbi fanum Veneris Aphacitidis est.* Templum quoque Veneris, quod Constantinus Magnus in monte Libano vastauit, Eusebius apertè vocat Aphacitidos, cui astipulatur Macrobius, qui fani

Zosimus. Aphaca quænam vrbs?

quoque Veneris Architidis (quam ego vocem corruptam esse arbitror, & loco Aphacitidis substitutam) in monte Libano celebris meminit; verba eius adiungam: *Adonim quoque Solem esse non dubitabitur, inspectâ religione Assyriorum, apud quos Veneris Architidis & Adonis maxima olim veneratio viguit, quam nunc Phœnices tenent.* Et paulò post: *Simulachrum huius Deæ in monte Libano fingitur capite obnupto, specie tristi, faciem manu læuâ intra amictum sustinens, lachrymæ visione conspicientium manare creduntur.* Ex qua descriptione sanè nihil aliud indicatur nobis, nisi Thamuz ille seu Adonis, aut Adad, Osirisue, quem suprà cùm de Thamuz agebamus, lachrymantis specie efformatum, deflere solebant Ægyptij, & ab his docti Assyrij. Et Venus Aphacitis, coniunx Adonidis, aut vxor Osiridis Isis, quam suprà Astarthen quoque diximus; cum qua easdem suprà fecimus Dagon, Derceto, Atargatida; non enim alia de causa D. Hieronymus Dagon piscem vocat mœroris, nisi ob frequentes, quæ in eius sacris ei exhibebantur, complorationes. Dagon autem, Derceto, vel Atargatida, Artemidorus eandem facit cum Astartha seu Venere Aphacitide, eò quod vtrique eædem essent cœrimoniæ, sacri vtrique pisces & columbæ, vtraque abstinentiâ ab esu piscium coleretur; sic enim ait lib. 1. c. 9. Onirocrit. *Pisces comedunt omnes Syrorum, nonnullis exceptis, qui Astarthen venerantur.* Porrò de Anaitide Venere sic à Persis vocata scribit Strabo l. 12. de Rela agens vrbe, olim insigni & sacra. *In ea,* inquit, *templum est Anaitidis, quæ ab Armenijs colitur; hoc in loco sacra, cum sanctimonia maxima celebrabantur, & iusiurandum de rebus maximis hic fiebat.* Idem Strabo, l. 15. agens de Cappadocia; *Hæc,* inquit, *sacra in Anaitidis & Amani delubris fiunt, nam & horum ibi delubra sunt, & statua Amani in pompam ducitur.* Et hæc se vidisse ipse scribit Strabo. Huius verò Deæ Anaitidos sacra Sacarum dicebantur, & dies festus Saca, quod eo die Cyrus Rex Sacas vicisset. scribunt prætereà alij, ei Deæ antiquos dedicasse ex præstantioribus, puellas, quæ ibi prostarent; quæ deindè veluti sacræ, viris tradebantur, eas accipientibus hilarè maritis; de quibus nos in sequentibus vberiùs agemus. Hermolaus secutus Pausaniam in Laconicis, in ancipiti esse tradit Cappadoces, & qui Euxinum accolunt, eò quod simulachrum huius Deæ sit & Lydijs, quibus est, Ἀρτέμιδος ἱερὸν Ἀναΐτιδος. *Dianæ templum Anaitidos.* Verùm nos, si sacra eius paulò diligentiùs examinemus, & statuam illam auream, quam holosphyraton appellabant, in templo eius positam, eam sanè eandem cum communi illa Asiæ Venere esse concludimus, solùm nomine & cultoribus diuersam. Verùm hæc omnia tibi inter se, ne in re clarissima longior sim, comparanda relinquo.

Macrobius de fano Veneris Anacitidis. *Simulachrum Veneris Anacitidis.* *Venus Aphacitis.* *Dagon piscis mœroris.* *Artemidorus.* *Venus Anaitis.* *Strabo.* *Anaitidos sacra dicuntur Saca.* *Hermolaus.*

Porrò quænam fuerit illa Cabar, cuius mentionem faciunt libri Arabum & Saracenorum, paulò maiorem præsefert difficultatem; quam vt soluamus

Cabar quænam Dea?

Notandum est, ante impuri Mahometis aduentum, plerosque Saracenos & Ismaëlitas, quos & Arabes dicunt, Gentiles fuisse; atque improbo idolorum cultui deditos; inter cœteros autem Deos Cabar كبر quam & Venerem seu Luciferum interpretantur, adorasse; meminit huius

Ante Mahumetis aduentum Gentes Kabar adorabant.

ius Euthymius Zygabenus part. 2. panopl. tit. 24. *Saraceni*, inquit, *vsque ad tempora Heraclij Imperatoris colebant idola, Luciferumq́ & Venerem, quam propriâ linguâ Chamar* (pro corrupta voce lege Cabar كبر) *quod magnum significat, appellant, adorabant*. Catachesis quoque Saracenorum ostendit, Saracenos ad legem veram reductos abiurare solitos Deos omnes, quos à Gentibus didicerant; ac inter cœteros specialis fit mentio Luciferæ seu Veneris, quam Cabar vocabant; verba abrenunciationis subiungam: Ἀναθεματίζω τοὺς τῷ ἑωσφόρῳ προσκυνοῦντας ἄστρῳ τῷ Ἑωσφόρῳ, καὶ τῇ Ἀφροδίτῃ, ἣν κατὰ τὴν Ἀράβων γλῶσσαν Χαβὰρ ὀνομάζουσι, τουτέστι μεγάλην. Id est: *Anathematizo eos, qui matutinum sidus Luciferum & Venerem adorant, quam Arabum lingua* كبر *Kaba, quod Magnam significat, nominant*. Luciferum autem & Venerem vnam & eandem stellam esse, pueri nôrunt. meminit huius Deæ Saracenicæ Cedrenus, qui inter cœtera argumenta, quibus probat, Mahumetanos falsa adhuc Numina colere, hoc vnum quoq; affert, quod Græcorum Venerem seu Luciferum diuinis honoribus coluerint. verba eius sunt:

Euthymius Zygabenus.

Mahumetani solent abiurare Cabari.

Παλαὶ γὰρ εἰδωλολατροῦντες, καὶ τῇ παρ' ἕλλησιν Ἀφροδίτῃ λεγομένῃ, τουτέστι, τῇ ἡδονῇ προσκυνοῦντες, καὶ τὸν ἀστέρα ταύτης τὸν Ἑωσφόρον εἶναι μυθολογοῦσι· ἣν δὴ καὶ Κοῦβαρ τῇ ἑαυτῶν κακεμφάτῳ γλώσσῃ ἐπονομάσαντες, ὅπερ ἐστὶ μεγάλη, διέμειναν ἕως ἄρτι τὴν Ἀφροδίτην Θεὸν ὀνομάζοντες. Ἵνα δὲ μὴ δόξωμέν τισι ψευδολογεῖν, σαφηνίζωμεν τὸ μέγα αὐτῶν μυστήριον. Ἔχει δὲ ἡ λέξις καὶ μυσαρᾶς αὐτῶν, καὶ παμβεβήλου προσευχῆς οὕτως; Ἀλλᾶ, Ἀλλᾶ, οὐὰ Κοῦβαρ, Ἀλλᾶ, καὶ τὸ μὲν Ἀλλᾶ Ἀλλᾶ Ἑρμηνεύεται, ὁ Θεὸς, ὁ Θεὸς, τὸ δὲ οὐὰ, μείζων. τό τε Κοῦβαρ, μεγάλη, ἤτοι Σελήνη καὶ Ἀφροδίτη. ὅπερ ἐστὶν τοῦτο. ὁ Θεὸς ὁ Θεὸς μείζων, καὶ ἡ μεγάλη. εἴτ' οὖν Ἀφροδίτη Θεὸς, καὶ τοῦτο σαφηνίζει, ἡ ἐπαγωγὴ τοῦ τελευταίου Ἀλλᾶ. ἅπερ ἅπαντα ἐπικεκρυμμένως τῇ ἰδιότητι τῆς ἑαυτῶν γλώττης λαλοῦσιν.

Cedrenus.

Cùm enim antiquitùs falsâ superstitione seducti Venerem Græcorum, id est, voluptatem diuinis honoribus coluerint, stellamq́ eius Luciferum esse fabulati sint, quam etiam à magnitudine Kubar suâ ineptâ linguâ appellauerunt; in hunc vsq; diem Veneri nomen Dei tribuunt. Quod ne cui videamur fingere, explicabimus magnum eorum mysterium; verba obscœnæ eorum & profanissimæ Orationis hæc sunt: الله الله وكبر الله [*Allà Allà va Kubar Allà*.] *Allà Allà si interpreteris, est, Deus, Deus; va Kubar, id est, magnus, siue Luna & Venus, Deus; ita ergò habet; Deus, Deus maior & magna, nimirum Venus Deus. Atq́ hoc Allà in fine adiectum indicat, quæ omnia proprietate sui sermonis occultata pronunciant*. Hucusque Cedrenus. In qua recitatione aliqua ex ignorantia linguæ Arabicæ Cedreno subrepsisse reperio, quæ antequam vlterius progrediamur, corrigenda duxi. Primum est, quod Venerem vocet Kubar, contra Arabum communem appellationem, qui hæc verba Arabicè sic pronunciant: الله الله وكبر الله *Allà Allà va Kabar Allà*; non igitur, كوبر *Kubar*: Sed كبر, quod propriè magnum significat, Numen illud dicendum est. Verùm hoc illi ignoscendum, vt qui pronunciationem Arabum non intellexerit. Alterum excusationem non meretur, quod per οὐὰ seu particulam copulatiuam و, ipse intelligat comparatiuam, hanc enim vocem idem esse ac (Maior) asserit: sicut Kubar idem, quod magna; quasi diceretur: Deus Deus va Maior, Kubar, magna Venus. Certè pueri nôrunt, و in Arabica lingua tantùm copulantis officio fungi, nec vllam aliam per se extra orationem possidere significationem. Vndè multò

Verba inuocationis Cabar.

Inuocatio Cabar.

congruentiùs loquitur de hoc Arabum Numine Constantinus Porphyrogeneta, qui l. de administrando Rom. Imper. c. 14. vbi de genealogia agit Mahumetis, sic scribit:

Constantinus Porphyrogen.

Προσεύχονται δὲ καὶ εἰς τὸ τῆς Ἀφροδίτης ἄστρον, ὃ καλοῦσι Καβάρ, καὶ ἀναφωνοῦσιν ἐν τῇ προσευχῇ αὐτῶν οὕτως. Ἀλλὰ οὐὰ Καβάρ, ὅ ἐστιν, ὁ Θεὸς ἡ Ἀφροδίτη. τὸν γὰρ Θεὸν Ἀλλὰ προσονομάζουσι, τὸ δὲ οὐὰ ἀντὶ τοῦ καὶ συνδέσμου τιθέασι. καὶ τὸ Κούβαρ καλοῦσι τὸ ἄστρον. καὶ λέγουσιν οὕτω. Ἀλλὰ οὐὰ Κούβαρ.

Adorant, inquit, *Veneris quoque sidus, quod Cabar appellant, & inter orandum ita exclamant: Allà va Kabar, id est, Deus Venus, Deum enim Allà vocant, Va verò pro coniunctione, Et, ponunt; Cabar sidus denotat; itaq; dicunt:* الله وكبر *Allà va Kabar*. Scribitur autem كبر Kabar masculino genere, non fœminino كبيرة *Kabirat*, eò quod nullum habent in Dijs sexûs discrimen, quemadmodum reliquos Orientales fecisse diximus. non secùs ac Veneris stella, quæ & Lucifer, & Hesperus, & Venus passim vtroque sexu nuncupantur apud Astronomos. His itaque præmissis, nunc quænam hæc Dea fuerit, discutiamus.

Certè veterum Arabum Deos legimus solùm fuisse Bacchum & Vraniam, quam & Alilath suprà diximus, teste Herodoto & Celso apud Origenem. Cùm itaque Cabar inter alia quoque Numina Arabum seu Saracenorum vnum censeatur, vt Cabar, Alilath, & Vrania Venus eadem existat, necesse est. Herodotus de Persarum Vrania loquens, liquidò innuit eandem esse ipsam Assyriorum & Arabum Deam; eò quod Persæ ab his omnem Vraniæ cultum didicerint: Ἐπιμεμαθήκασι τῇ Οὐρανίῃ θύειν παρά τε Ἀσσυρίων μαθόντες, καὶ Ἀραβίων. Sed de sexu Deorum hìc etiam meminisse iuuat. Vrania enim illa priscis etiam simul & Vranus, & Iuppiter est appellatus. Vranus Ariano, Iuppiter autem Straboni; vtrique tamen duo duntaxat Numina ab ijs culta scribunt, alterutrumq; Dionysium seu Bacchum nominant. Quòd autem Vranium Stephanus confundat cum Oboda, non id fecisse censendus est, quasi diuersum à Baccho constitueret Numen; sed nomine solummodò diuersum. Cùm itaque Vranius ille Arabum nihil aliud sit, quàm Sol; certè Vrania seu Kabar nihil aliud erit, quàm Luna, quorum ille passim apud Arabes dicitur بعل سما *Baalsama*, hoc est, Dominus cœli; hæc بعلة سما *Beeltesama*; seu vulgò *Belisama*, Domina cœli; ille à potentia & magnitudine كبر *Kabar*, hoc est, magnus, hæc eandem ob causam كبيرة *Kabiret*, magna dicta est: hæc igitur duo luminaria magna, fuerunt prima illa Numina veterũ Arabum, de quibus paulò ante diximus. Quòd verò τὴν Καβάρ quidam Venerem esse asserant, id factum esse arbitror, quòd Venus & Luna ob similitudinem, quos præstant, effectuum passim pro vna sumantur; huius rei inter Græcos vetustus Scriptor testis est luculentus: Philochorus is est, qui Venerem & Lunam eandem esse affirmat; & sacrificium ei facere viros cum veste muliebri, mulieres cum virili, quod eadem & mas æstimetur, & fœmina. Meminit huius quoque Rambam, Moreh nebuchim.

Bacchus & Vrania Arabum Dij.

Herodotus.

Sexus Deorũ.

Vranius Sol est, & Cabar Luna.

Cur Cabar Venus sit appellata?

Philochorus.

Rambam l. 3. c. 38.

תמצאהו בספר ט״ממס יצוה שילבש האיש בגד אשה צבוע

שבוע שיעמוד בככב נוגה ותלבש האשה השריון וכלי בעמדה למאדים ובו גם כן אצלי סבה אחרת והוא שזה הפועל מעורר התאוות ומביא לידי זנות:

Inuenies autem in libro טמטם *Tamtam* [*in versione Nebiensis est Centir.*] *quia dicitur ibi, vt vir induatur muliebri veste picta, cùm steterit ante stellam, quæ vocatur Venus, & mulier assumet loricam, & arma bellica, cùm steterit ante stellam, quæ dicitur Mars, est etiam apud me alia huius causa, quod opus hoc suscitet concupiscentiam & fornicationem.* Confirmat ea, quæ ex Maymonide attulimus, Iulius Firmicus. Is de errore profanarum religionum c.4. Assyrios Venerem coluisse scribit; cui aliter seruire Sacerdotum suorum Chorus non potest, nisi effœminent vultum, cutem poliant, & virilem sexum ornatu muliebri dedecorent. Et paulò post: *Quod hoc monstrum est, quodue prodigium? Negant se viros esse, & non sunt; mulieres se credi volunt, sed aliud qualiscunq; qualitas corporis confitetur.* Quæ sanè verba apprimè conueniunt Astarthæ Sacerdotibus, & effœminatis Antistitibus Chamos & Phegor, de quibus in præcedentibus. Hinc Hesychius Venerem Assyrijs non malè dictam ait Δελεφάτ, videlicet à continuis pollutionibus, quibus in eius sacris effœminati illi Sacerdotes contaminabantur; est enim Syriaco idiomate, Masio teste, ܕܠܦܐ Delpha idem quod חיבור, coniunctio & copulatio Venerea, quam immundæ sequuntur pollutiones, ܕܠܦܐ sic dicta à ܕܠܦ quod stillare significat; quod verbum optimè quadrat Græco etymo Ἀφροδίτης, quo à spumando sic dicebant Venerem. Porrò Kabar Arabum Deam eandem esse cum Deliphat, seu Salambo, & Astartha, cærimoniæ ei peragi à Mahumetanis quot annis solitæ iuxtà lapidem Brachtam, satis ostendunt; credunt ipsi super eum Abraham cum Agar coijsse, aut camelum ei alligasse cum Isaac filium esset sacrificaturus, atque in huius lapidis superficie Venerem incisam in hunc diem venerantur. Sed audiamus Anonymum quendam in Saracenicis, quem citat Meursius in notis in Constant. Porphyrog. ita differentem:

Ἐν ᾧ φασὶ κεῖσθαι λίθον μέγαν ἐκτύπωμα τῆς Ἀφροδίτης ἔχοντα. τιμᾶσθαι δὲ τοῦτον, ὡς ἐπάνωθεν αὐτοῦ τῇ Ἀγὰρ ὁμιλήσαντος τοῦ Ἀβραὰμ, ὡς αὐτῷ τὴν Κάμηλον προσδήσαντος, ὅτε τὸν Ἰσαὰκ ἔμελλε θύειν.

In ipso, inquiunt, *iacere lapidem grandem, imaginem Veneris referentem; honorare autem eum, eò quod super eum cum Agar confabulatus fuerit Abraham, vel etiam quod ad eum, cùm Isaac esset sacrificaturus, camelum alligârit.* Consentit his Euthymius Zygabenus, qui impiam Mahumetanorum idololatriam in hunc diem adhuc apud eos vigentem, confutaturus sic ait: *Nos*, inquit, *Christianos tanquam idololatras calumniantur, quoniam crucem, quam ipsi detestantur, adoramus. Nos autem ad eos dicimus; Cur vos igitur apud lapidem Brachtan commoramini, & eum osculamini? Respondent eorum aliqui; quia super illo cum Agar rem habuit Abraham; alij verò, quoniam illic, inquiunt, camelum alligauit, cùm esset immolaturus Isaac. Tum nos ad illos; Vos non pudet adorare & colere lapidem, super quo cum muliere Abraham concubuit, aut camelum alligauit, & nobis vitio vertitis, quod Crucem, quâ Dæmonum vis euertitur, & Diaboli fraudes, ac doli dissoluuntur, adoramus; quanquam lapis iste caput est*

Iulius Firm.

Ritus Sacerdotum ridiculi.

Deliphat quid & cur Venus dicta sit?

Lapis Brachtam.

Super lapidē Brachtam Abraham Agar cognouisse dicitur.

Meursius.

Lapis Brachtam Veneris caput refert. Catechesis Saracenica.

Veneris, quam Ismaëlitæ quondam adorabant; nam si diligenter inspicias, nunc etiam sculpti capitis refert imaginem. Hæc Zygabenus Monachus. Quæ stabiliuntur in Catechesi Saracenorum, in qua omnes ad veram fidei semitam reuersi abrenunciare quoque tenentur honoribus lapidi Brachtan exhiberi solitis, his verbis: *Anathematizo etiam ipsam illam precationis domum in Make, in cuius medio iacere aiunt lapidem magnum, Veneris effigiem in se habentem, honorari autem istum lapidem, quasi Abraham super eo cum Agar coiërit: aut camelum ei alligârit cùm Isaacum esset sacrificaturus.* Eos autem, qui precatum illuc eunt, ferunt alteram manum ad lapidem extendere, alterâ verò burem suam tenere, atque ita in Orbem sese circumagere, donec è vertigine offusis tenebris concidant. Erant autem illic septem lapides alij, qui à Saracenis iaciebantur contra Christianos; de quibus sic Catechesis Saracenorum:

Ritus ridiculi.

Ἀναθεματίζω τὴν μυθοποιΐαν τοῦ Μαωμὲθ, ἐν ᾗ φησὶ γενέσθαι τῷ Θεῷ οἶκον προσευχῆς παρὰ τοῦ Ἀβραὰμ, καὶ τοῦ Ἰσμαὴλ εἰς τὸ Βακχὲ ἤτοι τὸ Μάκε, ἢ Μάκεχ, ὃν ὀνομάζει προσκυνητήριον τοῦ παρατηρήματος. Καὶ προστάσσει ὅπως ἂν ὦσι, καὶ εὔχονται, στρέφωσι τὰ πρόσωπα αὐτῶν πρὸς τὸ μέρος ἐκεῖνο. Ἀναθεματίζω καὶ αὐτὸ τὸ Μέκε, καὶ τὴν περιοχὴν αὐτοῦ, καὶ τοὺς παρὰ τῶν Σαρακηνῶν ἐκεῖ ῥιπτομένους ἑπτὰ λίθους κατὰ τῶν Χριστιανῶν.

Anathematisatio.

Anathematizo, inquit, *fabulam Mahometh, in qua dicunt esse Deo domum orationis ab Abrahamo & Ismaële in* Μακὲ *(Mecha) Oratorium obseruationis seu vaticinij exstructam, & mandant, vt cùm sunt ibi orantes, vertant facies suas versus partem istam. Anathematizo etiam ipsam Mecham, & circuitum eius, & septem lapides ibi coniectos contra Christianos à Saracenis.* Meminit huius cœrimoniæ historia quoque Longobardica, sed alijs verbis: *Semel autem per singulos annos causa recognitionis ad domum, quæ est in Mecha, ire præcipiuntur, eamq; inconsutilibus tegumentis circumire, & lapides per media foramina pro Diabolo lapidando iactare; quam domum dicunt Adam construxisse, omnibusq; filijs eius, & Abrahami, & Ismaëli locum orationis fuisse. Demùm Mahometem eam domum sibi, cunctisq; gentibus tradidisse affirmant.* Annon hîc manifesta indicia latent cultus Veneris, quamuis falsis relationibus, & aliarum fabularum appositione nimium corrupta? Certè veteres Arabes quadratum saxum pro Numine veneratos testatur Maximus Tyrius serm. 38.

Hist. Longob.

Ἀράβιοι σέβουσι μὲν, ὅντινα δὲ οὐκ οἶδα. Τὸ δὲ ἄγαλμα ὃ εἶδον λίθος ἦν τετράγωνος.

Arabes quidem quid venerantur nescio, simulachrum sanè, quod vidi, erat lapis quadratus. Venerem verò sub figura quadrilateri saxi cultam quoque Pausanias tradit in Atticis:

Pausanias.

Ἐς δὲ τὸ χωρίον ὃ Κήπους ὀνομάζουσι, καὶ τῆς Ἀφροδίτης τὸν ναὸν οὐδεὶς λεγόμενός σφίσιν ἐστὶ λόγος, οὐ μὲν οὐδὲ ἐς τὴν Ἀφροδίτην, ἣ τοῦ ναοῦ πλησίον ἕστηκε· ταύτης γὰρ σχῆμα μὲν τετράγωνον κατὰ ταὐτὰ καὶ τοῖς Ἑρμαῖς, τὸ δὲ ἐπίγραμμα σημαίνει τὴν Οὐρανίαν Ἀφροδίτην τῶν καλουμένων Μοιρῶν εἶναι πρεσβυτάτην.

De ea vrbis regiuncula, quam hortos vocant, & Veneris in ea templum, signoq; nullus nobis sermo dictus est, ne quidem de Venere; cuius templo vicino adsistit figura, vt Hermæ quadrata, epigramma autem indicat Venerem cœlestem esse, earum quæ parcæ appellantur, natu maximam. Dysarem quoque priscum Arabum Numen, quod nos vel Bacchum, vel Mercurium interpretamur, sub quadrato saxo cultum, Author est Suidas, qui falsus nomine Dysaris, Martem

Dysares Numen Arabum idem cum Baccho.

tem eum interpretatur, quaſi diceretur Θεὸς Ἄρης, quem conſule verbo Θεὸς ἄρης. Porrò cur Cabar Venus, & Dyſares Mercurius ſub huiuſmodi quadrangularis ſaxi forma fuerint culti, huius rei nullam aliam cauſam reperio, niſi conſuetudinem Ægyptiorum, à quibus Arabes vicini docti, pleraque ſua deſumpſerunt; effingebant autem Iſidem & Mercurium, quemadmodum ſuis locis probabimus, interdum ſub forma quadrata, eò quod agriculturam & limitum ponendorum rationem primi inueniſſent; vnde & Deorum terminalium ſeu limitaneorum exorta familia, varias paſsim ad circumuicinas gentes tranſmiſit colonias. Verùm quia de hiſcè ſaxeis Deaſtris inferiùs ex profeſſo agemus; hìc plura dicere ſuperſedemus, ne in re toties repetita moleſtiam creemus Lectoribus; ſufficit enim, nos hanc Veneris colendæ rationem ab Ægyptijs quoque promanaſſe, hìc obiter inſinuaſſe. Quare ad noſtram Vraniam ſeu Venerem cœleſtem reuertamur; quam ſanè aliam non eſſe quàm Lunam, Alilath, ſeu Noctilucam illam Hecaten, Lucinam, aut ſi quò alio nomine intituletur, ſuprà vidimus. Imò & Luna corniculantis figura Turrium & Meſchitarum faſtigijs imponi à Mahumetanis ſolita id manifeſtò indigitat. In honorem enim Deæ (Lunam & Venerem Deas diſtinguere non oportet) huiuſmodi ſigna antiquitùs collocata ſacrataque adeò certum eſt; vt de eo nemo dubitare poſſit, niſi ſuperſtitioſus forſan Mahumetis ſectator; qui eam memoriæ fugæ ſeu Hegiræ Mahumeticæ (contigiſſe illa memoratur biduo poſt Lunæ cum Sole Synodum) attribuunt; ſic enim in vita Mahumetis legitur Authore Abubecro:

Ab Ægyptijs quadrangularium Numinum cultus.

Cur Iſis & Mercurius quadrati figura ſaxi colerentur.

Dij Terminales ſeu Limitanei.

Vrania Venus eadem cum Alilath.

Cur Semiluna turribus Mahumetanis imponatur.

Abubecro.

وقام محمد ليلا بعد الهلال وهجز من مكة لاجلهم الذين كفروا من قبل
فداقوا وبال امرهم ولهم عذاب البم ذلك بانه كانت تاتيهم رسلهم بالبينات
وقالوا ابشر يهدوننا وكفرو اوتولوا وحقروا لنا موسه ومكدا هجر منهم ☼

Et ſurrexit Mahomet nocte poſt Nouilunium fugiens ex Mecha propter eos, qui ante infideles erant, & illi guſtarunt pœnam negotij ſui, & eis pœna doloris plena, eò quod venerint ipſis Apoſtoli eorum cum contractibus, & dixerunt, An homines dirigent nos? & infideles fuerunt, & tergiuerſati ſunt, & ſpreuerunt legem eius, inſidiantes vitæ eius, & ideò fugere coactus eſt. Ab hac fuga annos hodiè putant Mahumetiſtæ omnes, & vocant سنة الهجرة *Senathil hégirathi*, vel تاريخ الهجرة *Tarichil hegirathi*, annos fugæ; auſpicatiſſimam ſanè legem, quæ à fuga incipit, & fugacibus nebulonibus; ſed hoc purum putem mendacium; nam هجرة *hegirath* eſt nomen Gentis Hagarenæ, & regionis, cui etiam attributa eſt Mecha. Quare æra illa non eſt æra fugæ, ſed æra Hagarena; quia tamen etiam Arabes ipſi interpretantur fugam, eſto fuga ſanè, & fugiant omnes Mahumetani, quò, & quantum libuerit. Nos verò antiquitatem ab illorum mendacijs tutam aſſeremus; qui ſcimus illam vocem primigenia notione ab Hagarenis, non à fuga duci. Cultus igitur Lunæ cum æra Lunari, non à Mahumetanis, nec à fuga improbi impoſtoris, ſed ab Hagarenis ſeu Iſmaëlitis Mahumete multò vetuſtioribus proceſſiſſe facilè colliget is, qui legerit, priſcis Iſmaëlitarum Regibus, eorumque camelis huius falcatæ Lunæ ornamenta, & gentis ſymbola fuiſſe

Cauſa fugæ Mahumetis.

Hegirath non à fuga, ſed ab Hagar dicta.

veluti

Feria sexta solennis hæc dies Veneris Mahumetanis.

veluti propria; imò & feriam sextam, quæ Veneris dies dicitur, Arabes يوم الجمعة *ium algiumah* vocant, hoc est, συνάξιν, ἐκκλησίαν, concionem, ὁμιλίαν, conuentum; quem eodem loco, quo nos Dominicum, Iudæi Sabbathum habent; hanc, inquam, feriam sextam, eiusque solennitatem aliundè non profluxisse nisi ab Hagarenis, ex illo patet, quod de huius diei celebritate nulla in lege Mahumetica fiat mentio. Ab antiquissimo igitur Saracenorum ritu eam excepère Mahumetani: sextam enim feriam, vt supremæ Deæ sacram olim Saraceni Ægyptios, teste Politiano, imitati, vt suo loco dicetur, celebrabant; idq; faciebant primò, quod Dominiũ Veneris in primam illius diei horam caderet; Lunæ in vltimam. Quod verum esse patet ex dispositione planetarum in horis istius diei occurrentium. Cùm enim dies naturalis 24. horas contineat, necesse est, vt si die Sabbathi prima hora dominetur Saturnus, à quo Saturni dies denominatur, sequenti die, prima hora dominetur planeta ordine retrogrado sequens, duobus intermissis, nempè Sol, à quo denominatur dies Solis; similiter die proximo Luna, vndè dies Lunæ, & in reliquis eodem modo deinceps vsque ad feriam sextam, in qua prima hora occurret Venus, secunda Mercurius, & sic de cœteris vsque ad vigesimam quartam horam, quam Luna occupabit, vti in exemplo hìc apposito apparet:

Dominium planetarum in horas & dies Septimanæ.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24
♀	☿	☾	♄	♃	♂	☼	♀	☿	☾	♄	♃	♂	☼	♀	☿	☾	♄	♃	♂	☼	♀	☿	☾

Vbi vides diem naturalem Venerem inchoare, claudere Lunam; quæ verò sit ratio dispositionis harum horarum, alio loco fusè dicetur; Latet enim hìc mysterium musicum, de quo vide librum decimum Musurgiæ nostræ vniuersalis, vti & Artem lucis & vmbræ, & suprà in Astrologia Ægyptiorum.

Feria igitur sexta ab Agarenis instituta videtur non sine mystica ratione, vt in qua Cabar seu Venus illa Ἑωσφόρος primam auspicaretur horam, Luna verò seu Alilath Vrania cœlestis vltimam horam occupando diem clauderet; illa diei præses, hæc noctis. & quamuis illi olim distincti fuerint planetæ apud Orientales Astronomos, à posteris tamen paulatìm confusi, eam peperêre confusionem, vt Venerem & Lunam pro vna & eadem Dea passim sumerent. Prætereà huius confusionis hæc quoque causa esse poterit, quod antiqui Arabum Astronomi Venerem, teste Hypparcho, Lunam quoque dixerint; an quia Lyncei illi Astrologi Venerem falcatas Lunæ facies affectantem olim etiam deprehenderunt? certè multa olim scita fuisse, quæ nos modò veluti noua & recens inuenta cum summa admiratione intuemur, suprà in propylæo nostro ostendimus. Phœnomena enim Veneris crescentis decrescentisque Lunæ faciem induentis hoc seculo telescopij ope primùm adinuenta, cur Arabes prisci inuenire non potuerint, non video; cùm & in obseruandis astris ingenij solertiam coniungerent continuis vigilijs, & aëre gauderent puro, nullisque vapidis impressionibus obnoxio. Quod si id deprehenderunt, certè mirum non est, eos Venerem cum Luna confudisse, ac ideò Lunam dixisse كبر, hoc est, magnam Venerem, aut Venerem paruam Lunam. Verùm

Cur veteres Arabes Lunã cum Venere cõfuderint.

Luna magna Venus. Venus parua Luna.

hiscè

hiscè vtpotè coniecturis tantùm vlterius non insistemus, vnicuique liberum, quod volet credere relinquentes. Hoc vnum ex hiscè omnibus hactenus adeò prolixè demonstratis, collige. Cabar illam Arabum aliam nullam esse, quàm communem illam Venerem Asiaticam, Vraniam cœlestem, quam Ægyptij Isidem, Babylonij Dagon, Derceto, Atergatis, Phœnices Astarthen, Græci nunc Lunam, nunc Hecaten, Lucinam, Dianam, Proserpinam, aut alio nomine Arabes Alilath vocant, re eandem, nominibus diuersitatem effectuum denotantibus, diuersam esse; quæ quidem plenius in Mystagogia Ægyptia, Obelisci Pamphilij, vbi mysticas horum nominum significationes profundiùs rimati sumus. Nunc ad alia.

CAPVT XVII.

Colonia Deorum Babyloniorum à Salmanassaro in Samariam deducta.

SAlmanassarus Assyriorum Rex, cùm Samariam diuturna illa trium annorum obsidione confectam, tandem in suam potestatem vnà cum habitatoribus redegisset; ne quidquam ampliùs negotij sibi facesseret intractabilis populi peruicacitas, eam coloniarum instituit permutationem, vt Samaritis veluti perfidis hominibus in Medorum vrbes amandatis, è Babylone verò, & de Cutha (à qua postmodum Samaritani Cuthæi quoque dicti sunt) de Ahaiad, & de Emath, & de Sepharuaim euocatis viris Samariticas vrbes, regionemque totam incolendam traderet; quo facto, ait sacra Scriptura, fecerunt singulæ Gentes sibi Deos suos, & reposuerunt in templis Excelsorum, quæ fecerant Samaritæ; Gens quoque in ciuitatibus suis, in quibus illæ habitabant; viri quidem Babel, Succoth Benoth; & viri Cuth fecerunt Nergal, & viri Hemath Asima; Auitæ autem fecerunt Nibbaz & Tartak; & Sepharuaim comburebant filios suos in igne Tῷ Adramelech & Anamelech Dijs Sepharuaim. Iuxtà diuersitatem igitur Gentium & vrbium diuersos quoque Deos in Samaria constituerunt Babylonij, in hoc imitantes Ægyptios, qui iuxtà diuersitatem Nomorum seu vrbium, diuersa quoque Numina coluerunt, vti in præcedentibus ostensum est, à quibus Hebræi postmodum edocti Toparchas hoscè Deos in suas quoque vrbes receperunt; quam insaniam illis exprobrare videtur Ieremias, dùm ait: *Vbi sunt Dij tui, quos fecisti tibi? surgant & liberent te in tempore afflictionis tuæ; secundùm numerum quippè ciuitatum tuarum erant Dij tui Iuda.* Nam vt rectè Rassi & Radak hoc loco obseruant: *In omnibus & singulis vrbibus vnus erat Deus.* Quem veluti præsidem illius loci ritu gentium colebant, quemuè certis ritibus, cœrimonijs, & sacrificijs placare studebant, ad mala ab vrbe vel loco aliquo auerruncanda; quod indè colligitur, quia cùm primùm terram Samariæ colere cœpissent Assyrij & Babylonij, immissisque diuinitùs in eos leonibus, à quibus miserè vexabantur noui isti incolæ, totam hanc calamitatem sibi ob ignorantiam Dei terræ istius euenisse, crederent; re ad Salmanassarum renuncia-

Babylonij Ægyptiorum imitatores.

Ieram. c. 2. v. 28.

Ignorantia Dei terræ multa mala causare putatur.

ta, vnum de ſacerdotibus captiuis ad eos miſit, qui legitima Dei terræ eos doceret; atque hoc ſolo ἀλεξιφαρμάκῳ leonum feritas domita & extincta eſt. ſic Ægyptios, ob intermiſſum Crocodilorum cultum, ſolito plùs ab ijs infeſtatos apud Ioannem Leonem Africanum legimus, eoque reſtaurato mox belluas mitiores factas; quod & Herodotus, & Diodorus tradunt. Sicut igitur ob intermiſſum veri Dei cultũ varias paſsim legimus Hebræos perpeſſos calamitates; ſic & Diabolus Dei Simia varias miſerias Gentilibus, ſi quando in cultu idolorum languerent, immittebat, vt eos veluti de irato Numine perſuaſos, in falſo Deorum cultu, arctiùs conſtringeret; ad hæc enim placanda Numina nihil tam erat immane, nil tam impium & crudele, quod non aſſumerent; horum reconciliandorum gratia, non honori, non famæ, non ſubſtantiæ, non proprijs denique filijs (queîs nihil ipſis eſſe poterat gratiùs & chariùs, vt de Molochi ſacrificijs vidimus) parcebant. verùm his obiter tantùm hìc indicatis, nunc ad colonias illas Deorum ex Babylonia in Samariam traductas reuertamur. Singulas igitur gentes, ſingula ſibi idola exſtruxiſſe Samariæ, ex citato ſuprà ſacræ hiſtoriæ loco patuit. Quæ qualia fuerint, nunc tempus poſtulat, vt ordine explicemus, initium facturi à Succoth Benoth.

Leones legitimis ritibus Deo terræ exhibitis domantur.

Ægyptij omiſſo cultu Crocodilorum ab ijſdem infeſtantur.

Diabolus Dei Simia.

CAPVT XVIII.

Succoth Benoth Idolum Babyloniorum.

Succoth Benoth.

Quid Succoth Benoth.

QVid propriè ſibi velit Succoth Benoth, inter Authores controuertitur. Aliqui, inter quos & Seldenus, exiſtimant, Succoth Benoth, non tàm Deum, Deamque, quam fanum ipſum, ritus cœrimoniaſque circa illud ſacras denotare; fuiſſe autem Succoth Benoth nihil aliud niſi Milittæ ſeu Vraniæ Veneris templum, vbi puellæ corollis reuinctæ, & ſedentes ſingulis in ſpacijs, quæ funiculis diſtincta erant, hoſpites operiebantur, qui ritè imploratâ Venere Mylitta, pecuniâque quantulâcunque datâ (quæ Deæ ſacra) cum eis à fano ſubductis rem haberent. Nec cuiquam fas erat priùs diſcedere, niſi priùs iuxtà hunc ritum ex ijs ad res Venereas fuiſſet electa; vndè fiebat, vt per biennium nonnunquam, & triennium, potiſſimùm quæ deformes, & miſeræ forent, exſpectarent; lege ſiquidem patria omnibus fœminis erat commune, vt ſemel in vita ita deſidentes cum aduenis conſuetudinem haberent; cæterùm beatiores vehiculis cameratis tectæ, relicta à tergo magna famulitij turba, pro fano conſiſtebant. atque ex his & ſimilibus ex Herodoto & Strabone collectis aſſertionis fundamenta ſtabiliuntur. Verùm Succoth Benoth idolum fuiſſe, adeò certum eſt, vt contrarium ſentientem, contra ipſam ſacræ hiſtoriæ veritatem ſentire exiſtimem, cùm ſacra hiſtoria id ſimulachrum fuiſſe manifeſtis verbis indicet.

Turpis conſuetudo.

Quale idolũ fuerit Succot Benoth.

וחיו עושים גוי אלהיו ויניחו בבית הבמות אשר עשו
השמרנים גוי גוי בעירהם אשר הם יושבים שם ואנשי
בבל עשו את סכות בנות:

Et

Et vnaquæque gens, inquit, *fabricata eſt Deum ſuum, poſuerunt́q; eos in fanis excelſis, quæ poſuerant Samaritæ, gens & gens in vrbibus ſuis, in quibus habitabant; viri autem Babylonij fecerunt Soccoth Benoth &c.* Vbi Succoth Benoth nequaquam per fanum intelligi poteſt, cùm idola facta ipſis fanis impoſita dicantur, niſi fortè fanum fano impoſitum dicatur, quod aſſerere non dicam prudentis, ſed ſtolidi fuerit: neque cœrimoniæ quoque intelligi poterunt, cùm τὸ fabricari, ijs congruere minimè poſſit; manet igitur Succoth Benoth idolum fuiſſe. Porrò difficultas ſola eſt, quodnam idolum id fuerit. Seldenus nimis rigidè explodit hoc loco Hebræorum ſententiam, Gallinæ figura id fuiſſe aſſerentium; ego verò eam tantùm abeſt, vt reprobem, vt potiùs in eandem manibus, pedibuſque, vt dici ſolet, eam: eſt enim illa non Arabum tantùm & Aſſyriorum, ſed & Ægyptiorum doctrinæ maximè conſentanea. ſed antequam id oſtendamus, ſententias Rabbinorum priùs hìc adducam. Radak in hunc locum commentans ſic dicit: Idolum Succoth Benoth Gallina cum pullis.

(את סכות בנות) כן היה שם ע״ז שהיו עובדים בארצם וראינו כי שם ע״ז של בבל היה שמה בל במו שאמר הכתוב כרע בל קורס נבו זה היה בימי נבוכדנצר כמו שאמר הכתוב בל כשם אלהיה אבל בימי מלך אשור היתה ע״ז שלהם סכות בנות ובדברי רז״ל סכות בנות זה תרנגולת כלומר דמות תרנגולת היו ע״ז עובדים והיה שמה סכות בנות וכמו שקורין לתרנגול סכוי כן היו קורין לתרנגולת סוכות ובנות פי׳ עם אפרוחיה: Radak.

[*Succoth Benoth,*] *hoc fuit nomen idolo, quod colebant in terra eorum; & videmus quòd idolum Babyloniorum, tempore Nabuchodonoſor Regis, iuxtà ſcripturam fuit Bel; verùm tempore Regis Aſſyriorum, idolum habuerunt nomine Succoth Benoth; & dicunt Rabbini noſtri, memoria eorum in benedictione, quòd Succoth Benoth fuit Gallina, quaſi diceretur, ſimulachrum Gallinæ colebant nomine Succoth Benoth. Nam quemadmodum Gallinam appellant* סכוי *Succui, hoc eſt, operientem; ſic appellabant Gallinas Succoth, quaſi fotrices & opertrices, & Benoth explicabant pullos eius, quos fouere & operire alis ſolent.* Huic conſentit Raſſi eodem loco;

סכות בנות דמות תרנגולת עם אפרוחיה: Raſsi.

Succoth Benoth ſimulachrum fuit Gallinæ cum pullis ſuis. Dicuntur autem Succoth Gallinæ, eò quod τοῖς Benoth, hoc eſt, filiabus ſuis, dùm eas alis excipiunt, vmbraculi inſtar ſeu tabernaculi ſint. Ex qua deſcriptione Rabbinorum ego colligo, Succoth Benoth nihil aliud fuiſſe, niſi ſimulachrum Veneris cœleſtis (quam ſuprà nunc Alittam cum Arabibus, nunc Mylittam & Ilythian cum Syris diximus) in formam Gallinæ cum pullis effigiatum. Quod vt clarum fiat Succoth Benoth idem cum Alitta Arabum.

Notandum eſt, antiquos Ægyptiorum, Chaldæorum, & Arabum Aſtrologos, cum frequenti cœleſtium corporum inſpectione, ac longâ obſeruatione deprehendiſſent, eam Zodiaci partem, quam Tauri titulo inſigniuêre veteres, maximè inter cœtera δωδεκάμοιρα vitalem eſſe: vtpotè in qua Sol conſtitutus omnia vitali calore humoreque repleat; hoc enim ſigno terra viridi circundata veſte, veluti in theatro ſe mortalibus ſpectandam

Cur Tauri dodecatoriã tanti fecerint veteres.

dam præbet, arbores luxuriantibus ramis dilatata, neſcio quid internæ ſalacitatis monſtrant; volucres denique, atque omnia reliqua animalia Veneris agitata prurigine prolificum meditantur coniugium; in ea aliquid ſuprà naturæ conditiones latere exiſtimarunt, vt proindè eam non niſi Deorum domum appellauerint; Lunæ quidem exaltatæ domum, eò quod dominio Lunæ maximè ſubiaceret; Veneris autem domum propriam, quod omnia inferiora fœcundô humore, Sole in ea conſtituto turgere viderentur.

Pleiades quid notarunt.

Gallina cœleſtis.

Cùm verò Tauri ſignum, totum vndique eximiæ pulchritudinis ſtellis fulgeat, illas ſeptem, quas moderni Aſtronomi Pleiades, aut Succulas, vel Porcellos appellant, Gallinæ nomine ab antiquis vocatas reperio, tùm quod Gallinæ cum pullis referrent imaginem; tùm quod Venus Οἰκοδέσποινα huius dodecamorij gallinã, humore ac calore fœcundo inferiora fouendo, & ſuſtentando imitari videatur. Eſt enim gallina animal admodum ſalax, fœcundum, φιλόστοργον; quæ Veneri, maximè ei, quam à pariendo ἰληθυίαν, ſeu Mylittam diximus, imprimis congruunt. Hebræi ſanè eandem ob cauſam non inconuenienter hanc conſtellationem עש, hoc eſt, à congregando appellandam cenſuêre; ſicut enim gallina congregatos pullos fouet; ſic Venus Succoth Benoth omnium in mundo congregatrix eſt & fotrix; vndè ab Hebræis hæc conſtellatio non malè dicitur conſiſtentia ſeculi. Inter omnes enim conſtellationes hæc nominatiſſima habetur in ſacris litteris, vt Iob c. 9. & c. 38. item Amos 5. quibus in locis paſsìm Pleiadum & Orionis ſub nominibus עש *Aſch*, vel כימה *Cima*, & כסיל *Keſil* fit mentio; de quibus ſic Raſſi in 5. Amos commentans:

Pleiades dicitur conſiſtentia ſeculi.

עש

כימה

כסיל

Raſſi.

עושה כימה וכסיל זכר אלה הכוכבים כי בהם קיום התבואות בזמנים וזה הפך זה משניהם קיום העולם ולא זכר שמש וירח אע״פי שבהם קיום העולם לפי שהם מושלים כל השנה ואלה שני הכוכבים מושלים בזמנים ידועים בשנה והם צורך העולם ומשפטו ואמרו ז״ל כי כימה עש יש בה צנה גדולה ומקטרא לפירות וכסיל יש בה חמימות גדול ומבכשא לפירי ויאמרו כי כימה עש הוא זנב טלה:

Explicatio nominum.

[*Faciens Pleiades & Orionem*] *meminit*, inquit, *Iob harum ſtellarum, quia in iis conſiſtentia fructuum ſeu reddituum in temporibus ſuis; & hæc contrariis, quibus pollent, qualitatibus mundum conſeruant, & leges eius, & non meminit Iob Solis & Lunæ, etiamſi in iis conſiſtentia ſeculi, eò quod ipſi regant totum annum, illæ verò conſtellationes ſint regentes tempora cognita in anno, & hæ neceſſariæ mundo, & legibus eius; dicunt autem bonæ memoriæ Rabbini noſtri, quòd Pleiades ſiue Succoth Benoth, ſit conſtellatio frigida, & veluti ligamentum quoddam fructuum; Orion verò ſeu Keſil conſtellatio calida, ad maturitatem eos perducens; dicunt etiam quòd conſtellatio Pleiadum ſit vltima pars ſeu cauda Arietis.* Huic poſteriori conſentit R. Abenezra:

R. Abenezra

עשהוא שבעה כוכבים בקץ טלה מהם ו׳ לבד נראים:

Id eſt, *Aſch conſtellatio ſeptem conſtans ſtellis in fine Arietis, quarum ſex tantùm videntur.* Rabbi Iona paulò propiùs ad veritatem accedit:

R. Iona.

עש הוא ו׳ כוכבים במזל אשר שהוא בלשון ישמעאלים אלתוריא:

Aſch

Asch, inquit, *constellatio septem constans stellis in signo, quod in Arabica lingua vocatur Taurus*. Et in 5. Amos: 7. Stellæ Pleiadum exhibent figuram Gallinæ cum pullis.

עש וכוכבים במול שור דמותו תרנגלת עם אפרוחיה:

Asch, inquit, *sunt septem stellæ in signo Tauri, quarum figura veluti gallina cum pullis*. Hanc autem assertionem ab Arabibus videtur collegisse, qui Pleiadum hanc constellationem nunc الثريا *Altari*, nunc الدجاجة *Aldagiageh*, hoc est, gallinam, frequentissimè verò dicunt بنات النعش *Benat algnasch* hoc est, filias sustentationis; quo vocabulo proximè ad Succoth Benoth alludunt. Sed audiamus Alhaghi Ben Ioseph, qui in Astronomia suâ Arabica sic ait: Alphagi Ben Ioseph.

برجا الثور فيه بيت الزهره سلطانه الدم والعشره ايام منه تطلع الثريا اوبنات نعش ويصلح فيه ركوب البحر وزروع

Signum verò Tauri, est in eo domus Veneris, dominatur sanguini (videlicet humido & calido) *& ab hinc post decem dies oritur Altaria seu Benath algnasch, & bonum est in illo maritima itinera conficere & seminare, omne opus agriculturæ exercere, & opus Veneri congruum*. Hanc igitur Succoth Benoth, aut *Benatalgnaghs*, seu alio nomine Venerem cœlestem appellare liceat, in magna veneratione olim fuisse Ægyptijs, Ælianus cumprimis hiscè verbis testatur: *Venerem hanc Vraniam in vico Schusa nuncupato, non magno illo quidem, sed eleganti certè, quique in Hermopolitano Nomo, id est, Præfectura censebatur, religiosè & sanctissimè colere solitos esse; Vaccam quoque ideò veneratos seu Taurum, cùm ob domum cœlestem Tauri, cui ea præest, tùm ob affinitatem & conuenientiam, quam cum ipsa Dea habere existimatur*. Nam huiusmodi animal tanto impetu in Venerem incitatur, vt cum maris mugitum audit illa, ad coitum vehementissimè inflammetur. Ob eandem causam reperio Ægyptijs gallos & gallinas sacras fuisse; nam & Osiridi & Isidi, seu Soli & Lunæ, Æsculapio, Hermanubidi, Mercurio, Harpocrati, cœterisque Numinibus gallos & gallinas offerri solitas, Plutarchus testatur, maximè Cereri, quam eandem cum Iside facimus, eò quod Ceres ea Venus cœlestis dicatur, quæ præsit fructibus, & frumentis, qualem Succoth Benoth, seu Pleiadum costellationem, seu gallinam illam cœlestem esse, ex præcedentibus patuit; imò manifestis verbis indicat Plutarchus, cùm ait: *Equidem, quo tempore Ægyptij sacris operantur, multa eodem tempore similia apud Græcos aguntur. Nam & Athenis mulieres Thesmophoria obeuntes ieiunant humi desidentes, & Bœotij Achææ Megara mouent, festiuitatemq; eam molestam nominant, quod nimirùm Ceres ob Proserpinæ filiæ descensum in dolore sit. Fiunt hæc mense sationis, circa Vergiliarum* seu Pleiadum (quas nos Succoth Benoth esse diximus) *ortum, quem mensem Athyr Ægyptij* (sicuti & Isidem) *Pyanepsionem Athenienses; Bœotij Damatrium, id est, Cerealem nuncupant*. Ex quo patet, insigniores quasuis solennitates mense Athyr Vergiliarum seu Pleiadum ortui respondente, ab Ægyptijs & Græcis fuisse peractas, non aliade causa, nisi quod hanc cœli plagam, seu Tauri δωδεκατημόριον, in quo Venus, aut Gallina illa cœlestis sedem suam fixit, præ cœteris diuiniorem respicerent, & humano veluti generi fauentiorem. Concludo tandem ex omni-

Pleiades agriculturæ conferunt.

Boum salacitas.

Gallinæ Osiri & Isi offerebantur.

Plutarchus.

Mense Athyr cur maximæ fierent solennitates.

Simulachrum Succoth Benoth, gallina cum pullis.

omnibus hiſcè allatis, Succoth Benoth fuiſſe ſimulachrum gallinæ cum pullis, ſub quo Venerem colebant Babylonij, vt benè obſeruarunt Rabbini; Venerem, inquam, illam rerum omnium terreſtrium fotricem; eandéq; eſſe cum Venere, quam Arabes Alilath, Syri ܡܠܝܬܐ Mulitho ſeu Melittam, hoc eſt, generatricem vocant; Græci Latonam ſeu parturientium præſidem (Nam & huic ideò gallinas ſacras fuiſſe Ælianus docet;) aut quam Ægyptij Iſidem aut ſtellam Sotin appellant frugum Deum; vel denique quam Iunonem ſeu Syriam Deam vocat Lucianus; fuiſſe autem formâ gallinæ cum pullis expreſſam, ad fœcunditatem Veneris huius indicandam; ſicuti eandem expreſſerunt ſub forma piſcis ad vim in aquas ſeu humores innuendam. Indicat hanc variam picturam Lucianus in Dea Syria, vbi ſic ait: *Iuno autem, ſi propiùs contempleris, haudquaquam vnius ſpeciei formam præ ſe fert; nam in vniuerſum quidem, quod verè dixeris, Iuno eſt; cæterùm habet quidpiam & Mineruæ, & Veneris, & Lunæ, & Rheæ, & Nemeſis, & Parcarum; altera quidem manu ſceptrum tenet, altera autem colum, & in capite radios gerit, & turrim, & ceſtum habet, quo ſolam Venerem cognomento cœleſtem exornant; foris autem & aliud illi aurum circumpoſitum eſt, & lapilli admodum precioſi.* Varijs itaque modis Aſtarthem illam ſuam, ſeu Iunonem, aut Syriam Deam, videlicet ad varietatem effectuum indigitandam exprimebant Aſſyrij; ita quidem, vt alij eam ſub ſpecie ſemipiſcis, veluti Dagonem, ſeu Derceten; alij ſub columbæ, aut gallinæ cum pullis, vti Succoth Benoth; alij alijs modis effigiarent, ſemper tamen alij & alij πολύμορφον, quemadmodum Deam Syriam effictam Lucianus ſcribit. Sed hæc frequentiùs forſan, quàm par eſt, inculcamus. Quare reuertamur ad inſtitutum noſtrum. Hebræi itaque non ſine ratione aſſerunt, Succoth Benoth ſimulachrum fuiſſe ſub forma gallinæ cum pullis; conuenit enim hoc ſymbolum, ſi quod aliud, Veneri. Accedit quod hæc opinio nequaquam conficta ſit ab Hebræis, vt Seldenus vult, ſed ex profundiſſimis Ethnicæ Aſtrologiæ myſterijs deprompta; quibus ſicut frequens & continua aſtrorum contemplatio occaſionem præbuit totius ſuperſtitionis idololatricæ, ita & δωδεκαμόειον hoc ♉, & fœcunda ſtellarum in eo occurrentium natura, facilè quoque Venerem ſub gallinæ & pullorum forma repræſentandi præbere potuit ſuperſtitioſis obſeruatoribus occaſionem. Certè monſtrant huius rei veritatem paſsìm Numiſmata quædam antiquiſſima Mamertinorum, & Selenontinorum, in quorum vna ſuperficie occurrit gallus ſeu gallina cum ſeleni folio Veneri ſacro, in altera verò imago Tauri cornu comprehenſi; quibus ſanè ad nihil aliud niſi ad dicta myſteria reſpicere videntur. In Tianenſium quodam Numo etiam gallus conſpicitur erectæ figuræ ceu cucurritum edens, cui ſupra criſtam granum tritici, & à tergo aſtrum, ante talis inſcriptio: TIANO; ab altera parte Martis caput galeatum. Credendum igitur, gallum in tali Numo ita expreſſum eſſe, quoniam Martis ales eſt, & ipſi propriè ſacra; granum verò fertilitatis ex agricultura ſymbolum eſſe; quod ad ſtellam attinet, quæ pariter in aliquot alijs vicinorum populorum Numis conſpicitur, nonnulli eò referendum putant, quòd magna Græcia priùs Heſperia dicta ſit;

Cur Dij tot formis diuerſis exhiberentur.

Lucianus.

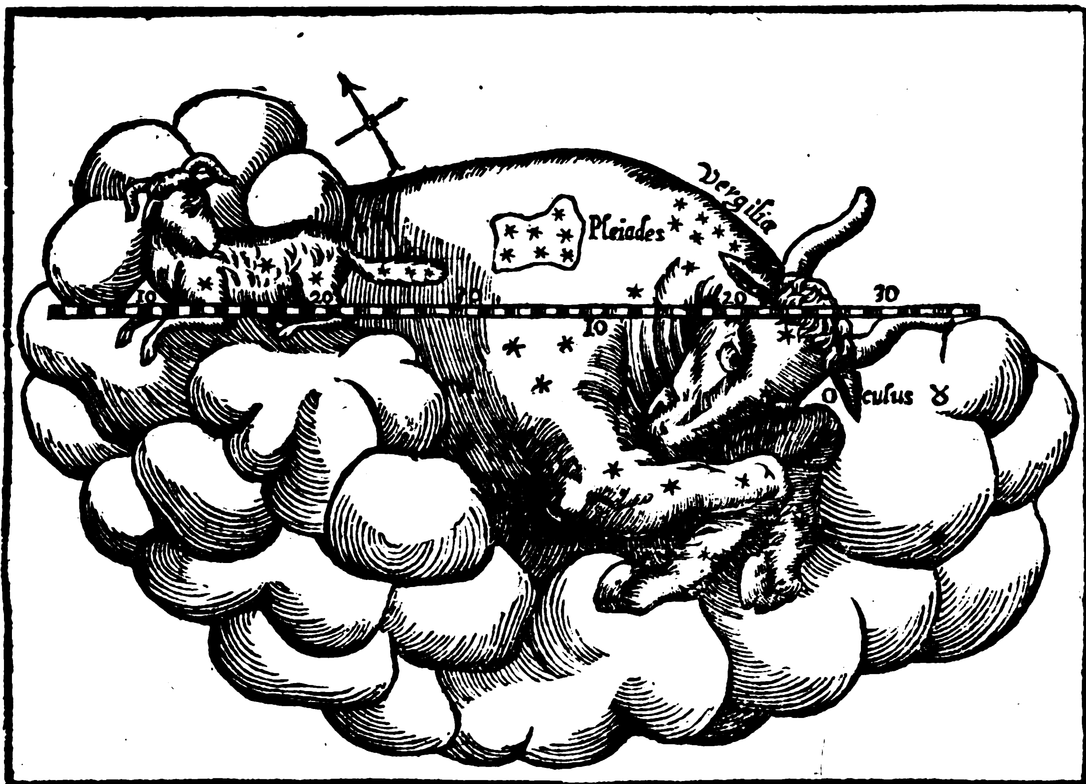
Aſſyrij varijs modis exprimebant Aſtarthem.

Succoth Benoth ſimulachrum quale.

He-

Heſperum itaque ſiue Veſperuginem (quam Venerem eſſe pueri in Aſtronomia nôrunt) his Numis exprimi. Infinita hìc adducere poſſem ad dictarum rerum veritatem ſtabiliendam: ſed quia ea omnia alijs locis reſeruauimus; nihil aliud hìc reſtat, niſi vt figuram Succoth Benoth, iuxtà Rabbinorum opinionem ob oculos ponamus, vnà cum δωδεκαμοείῳ Tauri, vt curioſus Lector à nobis in præcedentibus forſan fuſiùs relata, in vnicum typum congeſta faciliter inter ſe comparare poſſit.

Typus Dodecamorij Tauri, quod domum Veneris, & exultationis Lunæ ſignum dixerunt veteres, exhibens ſitum Pleiadum, ſiue Succoth Benoth, aliarumque ſtellarum adiacentium.

Porrò quod Authores Hebræorum Pleiadum conſtellationem confundant cum cauda Arietis, id factum eſſe putem ex vicinitate Pleiadum ad caudam Arietis, vti typus monſtrat. Atque hinc quoque factum eſſe arbitror, quod Venerem Arieti inequitantem veteres Mythologi depinxerint, vel ob vicinitatem nimirùm Arietis ad Venereum ſidus Pleiadum, vel quòd in fine Arietis Venus virtutem ſuam exerere ſtatim incipiat. Pleiades verò, Hyades, & Virgilias paſsìm confundi videmus, vel ob congeries ſtellarum, quibus ſingulæ tres conſtellationes dictæ conſtant; vel quòd harum ortus, qui eodem ferè tempore fit, ſimiles effectûs & operationes in inferiori mundo præſtet. Mirum igitur non eſt, ſi Pleiades, Hyades, & Virgilias Authores vnam & eandem conſtellationem intelligant.

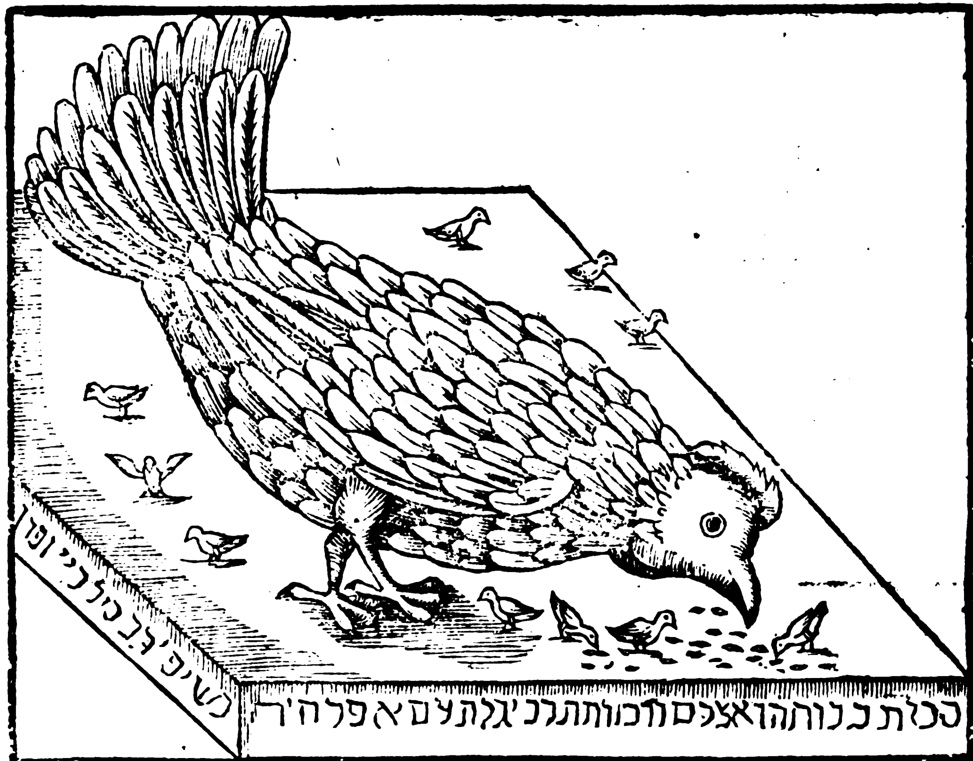
Pleiadum conſtellatio cur confundatur cum Ariete.

Venus Arieti inequitare cur pingatur.

Pleiades, Hyades, & Virgiliæ cur paſsìm confundantur.

Hanc itaq; congeriem ſtellarum, ſiue eæ fuerint Pleiadum, ſiue Hyadum, aut Virgiliarum, antiqui Chaldæorum Aſtrologi ob dictas rationes diuino honore ſub ea, quæ ſequitur, figura coluerunt.

Di-

Diximus hucusque de forma & figura Succoth Benoth, nunc tempus

Babyloniarũ fœminarum nefandus mos.

est, vt de cœrimonijs, ritibusque ei persolui solitis pari passu disseramus. Lege itaque patriâ omnibus Babylonijs fœminis erat commune, vt supra quoque retulimus, ritè imploratâ Venere Mylitta, seu Succoth Benoth, semel in vita sedentes pro fano in spatijs funiculis distinctis, corollisque reuinctis, cum aduenis consuetudinem habere. Sed de his & similibus consule Herodotum l. 1. & Strabonem l. 16. à quibus nos ea, quæ attulimus, hausimus.

Herodotus. Strabo.

Innuit has cœrimonias quoque locus ille Ieremiæ in epistola Barucho subnexa, vbi scorta Babyloniorum insectatur; ad hunc autem modum loquitur:

Αἱ δὲ γυναῖκες περιθέμεναι χοίνια ἐν τ͂ ὁδοῖς ἐγκαθῆν δὲ θυμιῶσαι τὰ πίτυρα. ὅταν δὲ τις αὐτῶν ἐφελκυσθεῖσα ὑπὸ τίνος τῶν παραπορευομένων κοιμηθῇ τὴν πλησίον ὀνειδίζει ὅτι οὐκ ἠξίωται· ὥσπερ, καὶ αὐτὴ οὐδὲ τὸ χοίνον αὐτῆς διεῤῥάγη. *Mulieres*, ait, *funiculis circumdatæ in vijs sedent, vt furfures adoleant; etsi quæ earum cum aduena quouis, qui vi eam sibi attraxerit, cubaret, proximam conuitiabatur, quod nequaquam simili afficeretur honore, nec funiculus eius disrumperetur*. Περιθέμεναι χοίνια, quid fuerit, Seldenus se fatetur nescire; nos dicimus per χοίνια nihil aliud intelligi nisi funiculos iunceos, quos in vsum cortinarum, seu tabernaculorum extruendorum torquebant: χοίνιον enim nihil aliud significat, nisi funiculum ex vlua seu iunco palustri contortum; queîs funiculis storeas seu cortinas eas in honorem Astaroth, seu Veneris Assyriæ texuisse superiùs fusè indicatum est, & Herodotus satis ostendit, cùm adytus, qui funiculis iunceis ad fœminam sedentem seu scortum protensi erant, vocat, δικτυώδεις χοινοτένεις, hoc est, adytus vndique iunco opertos; quæ & à Rabbinis בתי קדשי hoc est, domus scortatorum, à Iosia l. 4. Reg. dirutæ, dicuntur. Cùm enim, vt suprà dictum est, scorta huiusmodi pro fano Succoth Benoth, seu Mylittæ sedentes hospitum aduentum operirentur; tabernacula sua seu tentoria

χοίνια quid?

Vide caput de Astaroth.

tùm

tùm ad aëris Solisque molestiam euitandam, tùm ad Venereas cærimonias cum aduenis peragendas vluâ, iuncouè tegebant. Hinc Atheniensium prodijt ἀπεσχοινίζειν, quo vocabulo vsi sunt, cum protensis junceis cortinis, profanos à sacrorum iudicijs arcerent; ita Pollux l. 8. & Demosthenes τῷ ἀπεσχοινισμένῳ vtitur de eo, qui foro ἀπεσχοινισμένῳ excluditur, quod notauit Harpocration. In Veneris autem, seu Mylittæ, aut Succoth Benoth fano puellæ considentes imitabantur Venerem illam Succoth Benoth, cuius proprium est generationi proli, quemadmodum illæ faciebant, vacare. Debebant enim sacra conformia esse, & cærimoniæ sacrorum ad actiones Numinis, quod colebant, analogæ; quod benè notandum. Hinc oblationes conformes quoque erant ad Succoth Benoth, seu Venerem gallinam illam cœlestem, cùm ei surfures, farinam, molas salsas, libamina, & placentas offerebant, quæ grata esse gallinis sciebant; scorta enim τὰ πίτυρα θυμιῶσαι, hoc est, surfures offerre solita, ex paulò ante citato loco patuit; οὐλόχυτα verò seu salsas molas sparsas, seu θυλήματα Virgilius tradit, & Theocritus θύειν τὰ πίτυρα Hecatæ, ad conciliandum amorem, conferre. Certè placentas quoque ei oblatas colligitur ex illo Ierem. c. 8. v. 18. *An tu non vides, quid ipsi faciunt in ciuitatibus Iebuda, & in plateis Ierusalem? Filij colligunt ligna, & patres accendunt ignem, mulieres verò subactæ farinæ massam apponunt, vt faciant placentas Reginæ cælorum.* Vbi Ionathas Chaldæus Paraphrastes vertit, stellis cœli. Verba eius sunt:

Pollux. Demosthenes. Oblationes quæ si'bant Succoth Benoth. Virgilius. Theocritus.

ונשיא ליישן למעבר ברדוטין לכוכבת שמיא:

Mulieres verò destinabantur facere placentulas stellis cœli. Quem locum Rassi sic interpretatur:

Ionathas Chaldæus Paraphrastes.

לעשות בוונים דפום הכוכב מלכת השמים כוכב הגדול היו קורין מלכת השמים לשון מלכה:

Rassi.

Vt facerent placentas, impressus textus, inquit, *habet, Stellæ Reginæ cæli, stellam enim magnam vocauerunt lingua Græca, Reginam cæli.* Radak in hunc locum commentans propiùs adhuc accedit, cùm dicit:

חבנים כל בני חבית מתעסקים בעבורה זו לשכר שיקבלו בעבודה לעשות כונים מיני מאכלים שהיו מבינים ומגישים למלאכת השמים:

Radak.

Filij, inquit, *totius alicuius familiæ occupabantur in hac seruitute, vt conducti offerrent sese in seruitutem, & facerent placentulas, quæ sunt certa genera eduliorum, quæ præparabant, & offrebant operi cæli.* Vbi per opus illud cœli nihil aliud, nisi artificiatum aliquod opus ad exemplar constellationis alicuius factum (quale Succoth Benoth fuisse supra diximus) intelligi monstrat citatus Radak sequentibus verbis:

וי״ת בונים כרדוטים למלכות השמים חסר א׳ ופי׳ כמו מעכש השמים כלומר לכוכבים וי״ם למלכת השמים לשון מלוכה ר״ל לכוכב גדול שבשמים וי״ת לכוכבת שמים:

Et Ionathas explicat בוני׳ *Kuanim,* ברדוטי׳ *Cardutim, hoc est, placentas ex farina, & ouis, & melle confectas* למלכת השמי׳ *Reginæ cæli;* (deest hìc א & proindè explicatur Regina, sicut superiùs מלאכת opus) *& significat quemadmodum deinceps, Reginæ cæli, quasi diceretur stellis; dicitur autem Regina cæli,*

Regina cœli quænam vocatur.

lingua Græca scilicet, stella magna in cœlo, quam Ionathas vocat stellam cœli, Arabes Kabar. E quibus patet Idolum, cui furfures, & farinam, & ὀλόχυτα, & θυλήματα, seu placentulas scorta Venerea sedentes, offerebant; constellationem aliquam fuisse, quam Reginam cœli ob mirabiles effectûs dicebant; qualem constellationem Succoth Benoth in præcedentibus fuisse probauimus. Quòd autem Seldenus ex R. Salomone referat, placentulas Reginæ cœli imagine insignitas, mihi sanè diligentissimè id inquirenti in dicto Authore reperire non licuit; verisimile tamen est, placentulas hasce figura idoli Succoth Benoth, videlicet, gallinæ cum pullis fuisse insignitas; didicerant enim hoc Babylonij ab Ægyptijs, qui, teste Plutarcho, in placentulis mense Tybi, seu festo aduentus Isidis è Phœnicia ligatum Hippopotamum effingebant.

Seldenus.

Plutarchus.

Sed contraho calamum, ne molestâ earundem, & sæpè iam inculcatarum rerum repetitione Lectori nauseam moueam. hoc vnicum dico, quòd qui hæc cum præcedentibus benè contulerit, videbit Succoth Benoth, eandem omninò esse cum Venere illa communi omnibus Asiaticis, & siue eam cum Arabibus Alilath, siue cum Syris Mylitham, cum Phœnicibus & Sidonijs Astarthen, Dagon, seu Dercetam cum Azozijs, & Assyrijs, siue cum Babylonijs Succoth Benoth, siue denique cum alijs, alijs nominibus dixeris, nihil aliud dixeris, nisi magnam illam Deorum Matrem, virtute multiplicem. Sed nos his relictis ad alia pergamus.

CAPVT XIX.

De Nergal, cœterisque Samaritanorum Idolis.

Samaritani cur odio habiti ab Hebræis.

MVltæ causæ sunt & rationes, cur Samaritanos Hebræi tantô odiô prosequerentur, quarum aliquas refert liber Esdræ 2. & Iosephus antiquitatum Iudaic. Eæ autem inter cœteras fuerunt, quod Samaritani, ne muri Hierosolymitani ædificarentur, variè obstiterint; & Nehemiæ insidias struxerint; cœterarum meminit Abenezra his verbis:

R. Abenezra.

מהעשו עזרא וזרובבל בן שאלתיאל ויהושע בן יהוצדק וקבצו את כל הקהל אל היכל יי והביאו שלש מאות כהנים ושלש מאות שופרות ושלש מאות ספרי תורה בידם והיו תוקעים והלוים משוררים ומזמרים ומנדין את כותיים בסוד שם המפורש ובכתב הנכתב על הלוחות ובחרם בית דין העליון ובחרם בית דין התחתון שלא יאכל אדם מישראל פת כותי עד עולם מאכן אמרו כל האוכל בשר כותי כאילו אוכל בשר חזיר ואל יתגייר אדם כותי ואין להם חלק בתחיית המתים שנאמר לא לכם ולנו לבנות בית אלהינו לא בעולם הזה ולא בעולם הבא ועוד שלא יהיה להם חלק ונחלה בירושלם:

Quid fecerunt Esdras & Zorobabel filius Salathiel, & Iosue filius Iosedek? coëgerunt omnem congregationem in domum Domini, & venire fecerunt trecentos sacerdotes, & trecentos pueros; trecentæ autem tubæ, & trecenti libri legis erant in manibus eorum; illi autem clangentes tubis, Leuitæ verò canentes, & psallentes fugauerunt Cuthæos per secretum Nominis expliciti, & per scripturam

scr-

ſcriptam ſuper tabulas, & per anathema domus iudicij inferioris, vt nullus Iſraëlita comederet buccellam Cuthæi in æternum. Ab eo tempore pronunciarunt: Quicunq; comederit carnem Cuthæi, ſicuti qui comedit carnem porcinam. Neq; fiat Cuthæus proſelytus; neq; ſit illis pars in reſurrectione mortuorum, ſicut dictum eſt, non nobis & vobis ædificatio domus Dei, neque in hoc, neque in futuro ſæculo; & adhuc non ſit illi pars & hæreditas in Hieruſalem. Hæ itaque rationes erant irreconciabilis iſtius odij, quibus accedit adhuc vna, eaque maxima, quod Gentium ritûs & conſuetudines nimis ſuperſtitiosè obſeruarent, cultum idolornm cum veri Dei cultu coniungentes; vndè & ſtultus populus dicitur, Eccleſiaſtici c. 50. v. 27. *Duas gentes odit anima mea, tertia autem non eſt gens, quam oderim; qui ſedent in monte Seir, & Philiſthijm, & ſtultus populus, qui habitat in Sichimis.* Eo autem vſque odio etiam nunc feruntur in Samaritanos Iudæi, vt coria, & pergamena ab ijs præparata profana cenſeant, in ijſque legem aut Thepillim deſcribere illis ſit illicitum; iuxrà illum Rambam p. 1.

כל דבר שצריך מעשה לשמו אם עשהו הכותי פסול : Rambam.

Quicquid neceſſe eſt fieri nomine ſuo, ſi illud faciat Cuthæus, profanum eſt. Accendebatur odium illud in cordibus Hebræorum ob ædificationem templi in monte Garizim; cuius quoque meminit Seduna Patriarcha Gazenſis iu relatione de Samaritanis, Samariticis characteribus conſcripta.

[illegible] Samaritana lectio ex Seduna Patriar. Gazenſis relat. Bibl. Vat.

Illo tempore cùm diſcederet Alexander è Ieruſalem, egreſſus eſt ad eum Saneballet cum Iſraël, & filijs Ioſue ſacerdotis magni, qui affinitatem contraxerant

cum Cuthæis, quosq; fugauerant Esdras, & Nehemias à domo Domini; petijtq; ab Alexandro vt sacerdotes generis sui ædificarent templum in monte Garizim. quo facto, diuisus est Israël in duas partes; pars populi secuta est Simeonem Iustum, & Antigonum discipulum eius, & congregationem eorum, iuxtà id quod ab Esdra & Prophetis acceperant: pars autem alia Sanbellet, & generos eius. obtuleruntque holocausta, & sacrificia extra domum Dei, & commenti sunt de corde suo instituta, & simulachra gentium. In domo autem ista sacrificio functus est gener Sanbellet Manasses filius Iosue, filij Iosedech sacerdotis magni. Tunc etiam Sadok, & Baitus discipuli Antigoni fuerunt in caput, & hoc principium fuit hæreseos. Nam iuerant tempore Antigoni magistri sui in templum Garizim, fueruntq; in capita. Quæ verba ita congruunt verbis R. Abrahæ in Cabala, & libri Iuchasin, vt penitus transcripta videantur à Seduna. Præ cœteris igitur gentibus Idololatriæ deditos Samaritanos fuisse ex exprobrationibus illis à Iudæis fictis constat. Nam præter communia simulachra in Samariam à Babylonia deducta, Nergal quoque singulari cultu coluisse leguntur. Quod tamen, & quale idolum fuerit, incognitum est Latinis Authoribus; à cœteris igitur huius nobis aliqualis cognitio petenda est. Seldenus arbitratur, Nergal ab Hebræo גל & נר, quod lucernam & volutionem significat, deriuatum, nihil aliud fuisse, quàm ignem perennem à Cuthæis religiosè seruatum. Verùm hoc repugnare videtur verbis sacræ Scripturæ, quæ Nergal Numen sculptile fuisse, sicut cœtera idola, à Cuthæis efformatum, asserit. Non desunt, qui existiment Nergal fuisse simulachrum columbæ specie. Narrant enim Rabbini Thalmudici, tractatu Cholin, sect. 1. inuentum esse in vertice montis Garizim idolum similitudinis columbæ, vndè iudicati sunt omninò tanquam populi terræ; verba sunt:

R. Abraham in Cabala 4. libri Iuchasin siue genealogiarum.

Nergal Samaritanorum idolum.

Seldenus.

Nergal non fuit ignis vestalis, sed sculptile.

Rabbini Thalmudici tract. Cholim sect. 1.

בזמן ר׳ מאיר נמצא צלם בהר גריזים דמותו דמות יונה ומכאן יהיו נדונים לגמרי כגויי הארץ:

Temporibus R. Meir inuentum est in monte Garizim simulachrum similitudinis columbæ, vndè iudicati sunt omninò tanquam populi terræ. Meminit huius columbæ quoque R. Azarias cap. 21. אמרי בינה aitque Semiramidis vexillum fuisse, & posteà Assyriorum; vndè Ierem. c. 25. *Facta est terra eorum in desolationem à facie iræ columbæ.* Occasionem autem huius vexilli eligendi Diodorus Siculus libro tertio refert, quod Semiramidem recens natam aues, præcipuè columbæ aluerint; vndè, inquit Diodorus, gentile nomen Semiramidi ab auium pipitu, & minurizatione impositum, quod Rabbinus ille à זמיר, Chaldaicè זמרא, Zain in Samech, ob soni affinitatem, permutatione non improbabiliter deducit, quasi diceretur, Zamiris pro Semiramis. Ait prætereà populos quosdam Semiramidis memoriam ita coluisse, vt ab esu columbarum omninò abstinuerint; quæ omnia ijs, quæ suprà de Derceto, & Dagon Assyriorum idolis retulimus, congruunt. Tandem concludit Samaritanos, qui ex Assyrijs oriundi erant, in Semiramidis honorem, & memoriam columbæ idolum in monte Garizim erexisse, & coluisse. Alij volunt, vti Gedelias, hoc fuisse idolum, quod Iacob ex Assyria allatum prope vrbem Sichem subter terebynthum fodit, Gen. 35. Quicquid sit, certum est, Samaritanos columbam sicut cœteros Assyrios coluisse

R. Azarias.

Ierem. c. 25.

Diodorus Siculus. Semiramidi vndè nomen impositum.

Gedelias.

coluiſſe. Vtrum autem hoc idem fuerit idolum cum Nergal, meritò quiſpiam dubitare poſſet; aliqui ex Rabbinis, vt dictum eſt, id exiſtimant. Nos diuerſum eſſe, atque à cœteris diſtinctum arbitramur; ita quidem, vt per columbæ ſimulachrum Samaritas Dercetam, ſeu Adergatim, aut Semiramidem coluiſſe aſſeramus. rationes vide ſuprà proprio loco traditas. Nergal autem fuiſſe ſimulachrum Galli gallinacei ſpecie, ſub quo Solem, aut ignem Perſæ, ex quibus Cuthæi oriundi, olim colebant, fuiſſe reperio. Hoc, vt credam, Authoritates multorum me mouent; nam Seduna Patriarcha Gazenſis, in ſuprà citata relatione Samariticis literis ſcripta, ſcribit; Nergal galli ſimilitudinem habuiſſe; verba eius Samaritica proferam: Nergal galli ſimilitudinem habebat.

[illegible] Seduna.
[illegible]
[illegible]

Ki Abinu ſabakim, & thorath Adonai ve haiu gnobedim tagnauuat tharnigol, ſche neemar belſchon ſomroni Nergal. Hoc eſt: *Quoniam reliquerunt Patres noſtri legem Dei, & ſeruierunt Nergali idolo galli ſimilitudine, dicitur enim in lingua Samaritica gallus Nergal*, ideò, & cœtera quæ ſequuntur. Quibus verbis adſtipulatur Baal Aruch, qui Nergal idem eſſe aſſerit, ac תרנגול, quod Hebræis gallum ſignificat; verba eius ſunt:

נרגל בפ׳ר ד׳ מיתות ב״ג הנודד בשמו עשו את נרגל ומאי ניהו תרנגול : Baal Aruch.

Hoc eſt, *Nergal in comment. qui vocatur* ד׳מיתות *arba mithoth, in tertia diſt. tit. hannoded biſmo, in nomine eius fecerunt Nergal, & indè eſt* תרנגול, *hoc eſt, gallus gallinaceus*. Diſtinctiùs id explicat Onomaſticon Syrum apud Maronitas:

ܘܐܢܫܐ ܕܟܘܬ ܦܠܚܘ ܠܢܪܓܠ ܘܢܪܓܠ ܗܘ ܨܠܡܐ ܒܕܡܘܬܐ ܘܕܬܪܢܓܠܐ * Onomaſticon Syrum.

Et viri Cuth coluêre Nergal. Eſt autem Nergal ſimulachrum ſub forma & ſimilitudine galli gallinacei. Confirmat hæc omnia Raſſi, in comment. ſupra 17. l. 4. Regum, vbi ſic ait:

סכות בנות דמות תרנוגלת עם אפרוחיה ונרגל תרנגול : Raſſi.

Succoth Benoth erat forma gallinæ cum pullis ſuis, Nergal verò, figura galli. Conſentit hiſcè Guido Fabricius in Dictionario ſuo Syro-Chaldaico, verbo Nergal. Eſt itaque Nergal vox Samaritana, & idem ſignificat quod תרנגול, videlicet gallum; quod exigua differentia, quæ inter נרגל Nergol, & תרנגול Tharnigol, ſatis demonſtrat. His itaque præſuppoſitis concludo, Nergal, quod Cuthæi feciſſe ſibi ſacra hiſtoria memorat, nihil aliud fuiſſe, quàm idolum ignis ſeu Solis ſub figura galli gallinacei, ignis Soliſque proprietatibus ἀναλόγως reſpondente, cultum. Cùm enim Cuthæi origine Perſæ eſſent, Perſæ verò Solem & ignem ſub varijs animantibus, Solem aut ignem repræſentantibus, colerent; veriſimile eſt Cuthæos ritus huiuſmodi idololatricos in Samariam migrantes, deinceps retinuiſſe. Perſas autem Solem & ignem coluiſſe, ſuperiùs fuſiſſimè probatum eſt. Reliquum igitur eſt, vt probemus, gallos apud Perſas in ſummo honore

Guido Fabric. Nergal vox Samaritana. Nergal idoli ignis, ſeu Solis ſub figura galli. Perſæ gallos colebant.

honore habitos. Ac primò quidem Aristophanes, author omni exceptione maior, apud Alexandrum ab Alexandro eum honore habitum à posteris, eò quod gallus Persis olim imperârit, Martique sacrum fuisse, hiscè verbis monstrat in auibus:

Aristophanes.

Ὄρνις ἀφ' ἡμῶν τοῦ γένους τοῦ Περσικοῦ
Ὅσπερ λέγεται δεινότατος εἶναι πανταχοῦ
Ἄρεως νεοττός.

Auis à nobis genere Persico
Qui dicitur grauissimus vbique,
Martis pullus.

Scholiastes.

Ad quem locum Scholiastes: Μηκέτι νῦν τὸν ἀλεκτρυόνα λέγει. Μῆδος γὰρ λέγεται, Ἄρεως δὲ νεοττός, ἐπεὶ ἄλκιμος, καὶ μάχιμος. *Nunquam iam gallum dicit. Medus enim dicitur, & pullus Martis, quia fortis & pugnax.*

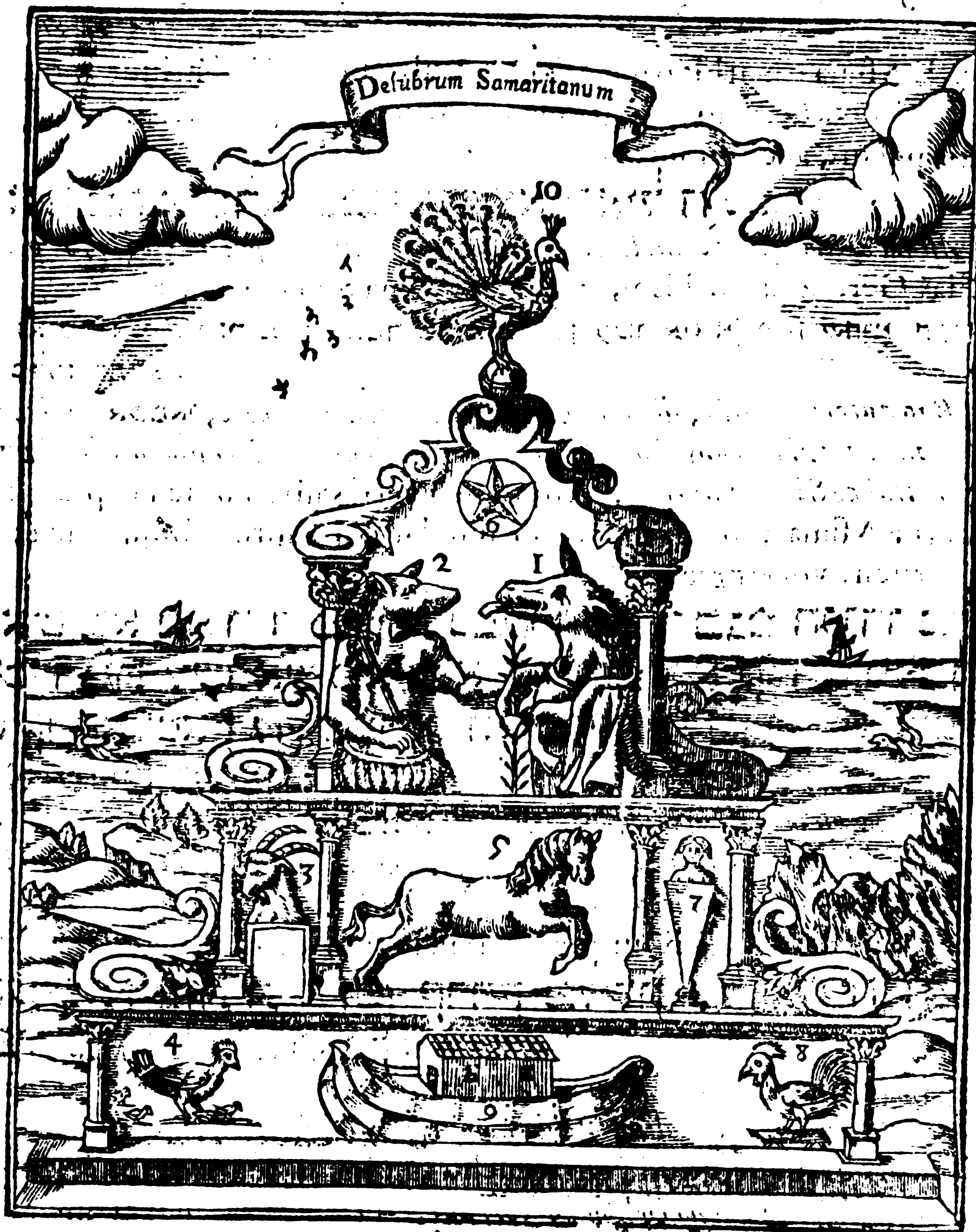
Galli gallinacei ex Persia primùm prouecti. *Athenæus.*

Ad cultum hunc promouendum non parùm facit, quod Persia prima gallos produxisse dicatur, indèque eos in alias Orbis terræ regiones auectos; verba Athenæi sunt: *Menodotus Samius libro de ijs, quæ visuntur in Iunonis Samiæ templo, inquit, Sunt illic pauones Iunoni sacri, primi quidem in Samo editi ac educati, indèq; educti, ac in alias regiones diuecti, veluti galli è Perside, & quas Meleagridas vocant, ex Ætolia, vndè gallus passim Persica auis audit.* Hesychius inquit, Περσικὸς ὄρνις ἀλεκτρύων. Suidas etiam Persicam auem vocat: Περσικὸς ὄρνις ὁ ἀλέκτωρ διὰ τὴν λοφίαν, καὶ ὅτι τὰ πολυτελῆ οἷς ὁ Βασιλεὺς ἐχρῆτο, ἐκαλεῖτο Περσικά. *Persica auis dicitur ob cristam galeæ, & quod sumptuosa quæuis, queis Rex vtebatur, vocabantur Persica.* Hinc Persarum milites Galli nuncupati sunt à Caribus, ob conos, quibus galeas ornatas habebant, eaque de causa Artaxerxes hominem è Caria, qui Cyrum iaculo vulnerasse creditus est, eo honestauit præmio, vt gallum aureum lanceâ præfixum ante aciem ferret: Author Plutarchus in Artaxerxe. Multis itaque capitibus gallus Persis sacer fuit, potissimùm verò Marti, quem nos in præcedentibus cum Mythra quoque confudimus, & pugnacem seu reluctantem quandam vim in Sole elucescentem ex Plutarcho ostendimus; est enim gallus Martis Simia; quod magnanimitas, fortitudo, audacia, pugnacitas, galea, calcaria, circumspectio, & vigilantia, summa adhæc salacitas & lasciuia, aliæque proprietates Marti competentes satis demonstrant. Mirùm igitur non est, si Persæ Solem, quem per Mythram, hoc est, lapidem illum candefactum intelligunt, sub galli forma expresserint; Venerem autem per gallinam cum pullis.

Hesychius. *Suidas.* *Persarum milites Galli nuncupati.* *Plutarchus.*

Quanta Martem inter & Venerem sit amicitia & sympathia, nullus est, qui ignoret; quanta vtriusque salacia, satis ostendunt Mythologi, dùm illi salacissima animalia Gallum & equum; huic gallinam, arietem, cui Venus obequitet, passeres ad hæc currum eius trahentes, columbas, similiaque Venerea animalia attribuêre: sunt enim hæc symbola seu hieroglyphica quædam salacitatis, quâ Venerem, Martemque feruêre indigitant.

gitant. Verùm de his alibi copiosior dabitur dicendi materia; quare ad alia Numinum monstra explicanda progrediamur.

Numina, quæ Samaria colat, vin' scire? tuere,
Semihominemq; asinum, semihominemq; canem:
En capriceps, gallina, pauo, saxumq; trigonum,
Et sidus cœli: Numinis illa loco.

1 Thartac Typhon.
2 Nibbaz, Anubis.
3 Asima, Mendes, Pan.
4 Succoth Benoth.
5 Anamelech.
6 Ciun, Rephan, Saturnus.
7 Marcolis, Mercurius.
8 Nergal, Harpocrates.
9 Nesroch, tabula Arcę Noë, Ianus.
10 Adramelech, Iuno.

CA-

CAPVT XX.

Asima, Nibhaz, Tarthac, Anamelech, Adramelech.

DE Asima Emathitarum Numine Rabbini variè sentiunt; quidam id ab אשם, quod oblationem pro delicto significat, deductum, pro quouis pecore accipiunt; sic Radak:

Radak.

אשימה אימרא כמה דתימא באיל האשם:

Asima dictio, quasi compleretur in pecore sacrificium seu oblatio pro peccato, R. Elias Germanus in Tisbi, existimat Asima Simiam esse:

R. Elias.

ואומר אני שיותר נכון לאמר שהוא כלשון עשו את אשימה שהוא חקוף וכן נקרא בלעז סמייא:

Asima hirci significat.

Ego autem, inquit, *dico, quod magis conueniat dicere*, אשמאי *venire ab illo Reg. 2. c. 17. Fecerunt sibi Asima; significat enim Asima illo loco Simiam; sicuti & Italicè Simia vocatur*. Alij tamen veriùs hircum seu capram interpretantur Asima; quasi diceretur simulachrum hirci absque lana; ita Baal Aruch, voce אשימה:

Baal Aruch.

אשימא בפ״ר ד׳ מיתות נמסרו לב״ר בגמ הנודד בשמו ואנשי חמת עשו אשימא ומאי ניהו ברחא קרחא פי׳ ברחא תיש קרחא שאין לה צמר והוא בקרח ולכן נקרא אשימא שהוא שמם מצמר:

Asima, in commentario, quod incipit ד׳ מיתות *arba mithoth, & in Gemarah hanoded bismo, in illum locum, Fecerunt viri Æmath Asima, tradunt Rabbini nostri, quòd Asima sit hircus caluus, cui non est lana, ac ideò dicitur Asima, quod desertus sit à lana*. Cui Rassi consentit in locum dictum sic commentans:

Rassi.

אשימא דמות תיש וכן קריין בלשון כל אומה ואומה וכן פירשו ח״ל בסנהדרין:

Asima, inquit, *simulachrum erat similitudine hirci, & sic legunt hoc omnes, & sic explicant hoc vocabulum Rabbini nostri in Sanedrin*. Hinc Iudæi Samaritanis exprobrabant, quod Pentateuchũ suũ inciperent: בראשית ברא אשימה *In principio creauit Asima cœlum & terram*; ita enim Abenezra in præfatione ad Hester, vbi de lege Hebræorum à gentilibus recepta loquitur:

Abenezra.

והעתיקוהו הפרסיים ונכתבה בדברי הימים שכל מלכיהם והם היו עובדי עבודה זרה והיו כותבים תחת השם הנכבד והנורא שם תועבתם כאשר עשו כותיים שכתבו תחת בראשית ברא אלהים ברא אשימא:

Et transferri curarunt (legem Hebræorum) *Persæ, & scripserunt eam, & posuerunt in historia Regum suorum; fuerunt autem Persæ idololatræ, & ideò loco Nominis Dei sancti & benedicti, nomen idolorum suorum scribebant; quemadmodum Samaritani quoque fecerunt, qui scripserunt pro, In principio creauit Deus &c. In principio creauit Asima*. Hæc cùm apud dictum R. Abenezram legerem, summum me incessit desiderium sciendi, si in Samaritano Pentateucho Vaticano huiusmodi lectio reperiretur. Verùm contrarium reperi; sic enim habet Samaritana lectio:

Iudæorum calumnia contra Samaritanos.

Be-

[illegible]

[illegible] *Samaritana lectio.*

Beqameth veeth bereschit bara Elohim & schamaim veeth haretz. Atque hæc in Pentateucho Samaritano-Hebræo Vaticano, quæ cum communi lectione Hebraica in nullo penitùs discrepat, nec in vernacula Samaritanorum lingua, quæ sic habet:

[illegible]

[illegible]

Beqama dtalmaz elhaa iath schomih viath araah. In principio creauit elhaa &c. Quæ cùm vidissem, hæc omnia ex inueterato illo & irreconciliabili odio Iudæorum in Samaritanos vel conficta esse, vel saltem in exemplaribus ab idololatris, antequam puram Hebræorum legem susciperent, descriptis, ita lectitatum esse, aduerti. Nam cùm Iudæi Samaritanos Asimæ, hoc est, hirci, fœtidissimi animalis cultores fuisse scirent, & loco nominis Dei veri idolorum suorum nomina sacræ paginæ inseruisse ipsis constaret; maiorem calumniam ijs inferri non posse putabant, quàm si ipsis fœdissimam hanc lectionem de creatione Mundi ab hirco peracta obtruderent. Verùm hæc animi gratia præterire noluimus; quare reuertamur ad institutum nostrum.

Dicimus itaque Asima fuisse simulachrum Emathitarum hirci figurâ effigiatum; quam figurandi Numinis rationem ab Ægyptijs profectam fuisse nemo dubitare debet, cùm & Ægyptios, maximè Mendesios, hircum summo in honore semper habuisse testentur summæ solennitates huic quotannis in vrbe Mendesia exhibitæ. Herodotus quoque Hircum & Pana vno vocabulo Ægyptiaco Mendes vocat, vndè Mendesij τραγολάτραι isti famosi. Diodorus Siculus rationem huius τραγολατρίας reddens sic ait: *Hircum Ægyptij Deificarunt, sicut Græci Priapum, videlicet ob eam corporis partem, à qua fit omnium ortus, pudendis non solùm Ægyptij, sed alij plures sacra faciunt.* Atque hinc Ægyptij, teste Horo, *Hircum pingentes hieroglyphικῶs penem fœcundum significant; hircus enim post septimum ab ortu diem coit, & quanquam inualidum & sterile semen egerat, coit tamen citiùs cæteris animantibus.* Certè in hieroglyphicis nihil frequentiùs hircino capite, vel baculo, vel aræ imposito, vt sequitur.

Herodot. l. 2.

Diodorus.

Verùm hæc quid significent, inuenies in practica hieroglyphicorum interpretatione, vbi fusissimè illa explicamus. Ægyptios sub hircina imagine Osiridis phallum colentes, secuti sunt hoc loco Samaritani seu Emathitæ; dùm Asimæ idolum excelso illatum adorasse leguntur. Græci quoque Pana hircinis cruribus asperum supremi Numinis loco habuisse feruntur, non aliam ob causam, nisi vt illo symbolo fœcunditatem exprimerent naturæ. Eandem ob causam *Baccho Caper omnibus aris Cæditur, & veteres ineunt proscenia ludi.*

Tabulam Bembinam consule & Obeliscos Flaminium & Lateran.

Hircus colitur a varijs Gentilibus.

Veneris πανδήμου, id est, Vulgaris dictæ effigies ex ære, hirco etiam æneo insidet; Scopæ statuarij opus apud Pausaniam Eliacorum 2. Cur autem hirco insideat, Lectori conijciendum relinquit. Mihi quidem ratio in promptu apparet, quod hircus maximè obnoxius libidini sit; cui gentiles Pandemon suam Venerem, vti in præcedentibus diximus, præficiunt; vndè & à Plutarcho in magnis parallelis Ἐπιτράγια, id est, ab hirco dicta Venus est. Asima igitur ex his colligimus eundem fuisse cum Mendete Ægyptiorum, Pane Græcorum, Hebræorum Baalphegor, vnum & idem Numen à diuersis gentibus, diuersis insignitum nominibus. Quare hæc de Asima sufficiant.

Plutarchus.

Nibhaz.

Quartum simulachrum quod Samaritæ fanis imponebant, vocabatur Nibbhaz, de quo sic sacra historia:

ואנשי בבל עשו את סכות בנות ואנשי כות עשו נרגל
ואנשי חמת עשו את אשימא והעוים עשו נבחז ותרתק׃

Et viri Babel fecerunt Succoth Benoth; & viri Cuth fecerunt Nergel; & viri Amath fecerunt Asimah: & Auaithæ fecerunt Nibhaz, & Tharthac. Quorum illud, quale simulachrum fuerit, etsi ex Latinis, Græcisque Authoribus difficulter haberi possit, non desunt tamen vestigia huius Numinis in libris Orientalium. quibus instantes, sagaciterque indagantes, tandem id, quod erat, olfacientes deprehendimus, videlicet idolum forma canis, seu Anubidem illum Ægyptium fuisse. Ac primò quidem Nibhaz figura canis fuisse, Rasi manifestis verbis indicat: נבחז דמות כלב *Nibhaz*, inquit, *figuram obtinebat caninam*. Et paulò fusiùs se explicat hoc loco Radak:

Rasi.

Radak.

נבחז בז״ין ויש ספרים כתוב בנ״ון ואיננו כי אם בז״ין
וטעות הוא בספרים ופי׳ נבחז הוא כלב והיא מלה מורכבת
נובח חז נובח מן לא יוכלו לנבוח חז לשון מראה שמראה
שניו׃

Nibhaz scribitur in fine per Zain; etsi sint aliqui libri, qui id per Nun quoque scribant, sed errant libri illi, non enim scribi debet nisi per Zain. Significat autem Nibhaz nihil aliud nisi canem, estque Nibhaz nomen compositum ex נבח *nibbah, &* חז *haz.* נובח *latrare significat, vtpotè qui non possit latrare* (innuens simulachrum) חז *autem hoc loco significat faciem canis dentibus, quos iratus ostendit, egregiè instructi.* Alludit Rabbinus sarcasticῶς ad simulachrum canis latrare non valentis iuxtà illud Isaiæ 56.

Isaia 56.

הכלבים אלמים לא יוכלו לנבוח׃

Canes muti sunt, non latrare valentes. Et ad dentatum illud os, quo eum passim effigiabant, quemadmodum in præcedente simulachro Asima, quod per contemptum quoque vocabant hircum sine lana seu pilis; quæ omnia in contumeliam idololatriæ Gentibus obtrudere solebant Iudæi. Nibhaz igitur à נבח nibah diductum, hoc est, à latrando canem significat; חז autem effictum nomen est à dentium forma, quam canes rabidi ostendunt. Alij tamen Orientales non malè, quicquid dicat Radak, per Nun in fine scribunt, vt Syri, & Arabes ܢܒܚܘܢ Nibhon, & نبحون Nibh-

Nibhaz significat canem.

Nibhhun; quorum vtrumq; à نبحن & نبح nebach, quod latrare significat, deductum, canem indicat, quasi dicas latrantes; Canem igitur colebant Auaithæ, exemplo vtique Ægyptiorum, quibus cane nihil erat sanctiùs; hunc veluti Ægypti custodem protectoremque delicatè enutriebant, Anubim ipsum, teste Herodoto, patriâ linguâ vocantes. Huius Virgilius inter cœteros quoque Ægyptiorum Deos meminit: Herodotus. Virgilius.

Omnigenûmq́; Deûm monstra, & latrator Anubis.

Hunc Comasiarum festis publicâ solennitate per vrbis compita, & vicos circumferre solebant, vt tradit Clemens Alexandrinus l. 5. strom. Verùm de Cynolatria hac Ægyptiorum, eiusque causis & rationibus, cùm vbique passim in hoc Oedipo tractaturi simus, hìc longiores esse noluimus; sufficit nos hîc ostendisse, Nibhaz fuisse simulachrum sub canis forma ab Auaithis Ægyptiorum more cultum; nec enim alia de causa canem colebant Auaithæ, nisi quod, cùm Ægyptios Cynopolitas omnem suam prosperitatem canino cultui ascribere intelligerent, & illos ad eandem prosperitatem consequendam ad huiusmodi belluinos cultûs animum adiecisse verisimile est. Clemens Alexandr.

Porrò quid alterum Numen Tharthak, quod coluisse quoque dicuntur Auaithæ prædicti, fuerit, difficilè est asserere. Rabbini Asini figura fuisse aiunt; ita Rassi & Radak citato loco: Tharthak.

פירשו רבי תרתק צורת החמור : Rassi & Radak.

Interpretantur, inquit, *fuisse Tharthak figura asini*. Ægyptios inter cœteras gentes Typhonem sub asini figura repræsentasse, eumque veluti sinistrum Numen placare contendisse, reperio apud Plutarchum libro de Osiride & Iside. Canem quoque seu Anubim inter cœteras rationes & causas etiam colunt, quod Isidis in inquisitione corporis Osiridis à Typhone discerpti, comes, molimina Typhonis prodiderit; corpusque Osiridis indicârit; vndè & eum veluti bonum, & fortunatum Numen; asinum autem, seu Typhonem sub asini forma, veluti sinistrum Numen, cane aueruncari credebant. An non in Auaitharum idolis Nibhaz, & Thartak, quorum illud canem, hoc asinum retulisse ostendimus, manifesta huius rei latent vestigia? Certè cùm Auaithæ vicini fuerint Ægypto, verisimile est, eos sicut alios ritûs & cœrimonias, ita Numina quoque hæc αὐτίτεχνα, Anubim inquam, & Typhonem sub canis & asini figura obseruari didicisse. Verùm cùm de huiusmodi idolis, si citata excipias, nihil præter coniecturas nobis supersit, superuacaneum esse ratus sum his diutius immorari, præsertìm cùm propositum nobis sit, nihil nisi Authorum fide dignorum testimonijs stabilitum hoc opere nostro adducere. Plutarchus.

Restat demùm, vt quid Anamelech, & Adramelech, idola Sepharuaim propriè fuerint, inuestigemus. Sacra scriptura ea cum Moloch confundere videtur, cùm dicit; Sepharuaim filios suos combussisse in igne τοῖς Anamelech & Adramelech. sequuntur sacram historiam omnes Chri- Anamelech Adramelech idola Sepharuaim.

 stiani

ſtiani Interpretes: at Rabbini hoc loco Adramelech idolum fuiſſe aiunt forma muli; Anamelech verò forma equi. ita Raſſi citato loco:

Raſsij

אדרמלך דמות פרד ענמלך דמות סוס:

Adramelech, inquit, *erat formam habens muli, Anamelech equi*. Radak hoc loco aſſerit, Adramelech ſic dictum eſſe, quod magnificus ſit in portandis domino ſuo oneribus, & ſummè vtilis; ſicut Anamelech, quod domino vtilis in bello ſit:

Radak.

אדרמלך הוא פרד ונקרא כן דאדר ליה למריה בטוענית פי׳ שנושא לרבו כל משאותיו ענמלך זה הסוס דעני ליה למריה בקרבא:

Adramelech, inquit, *eſt mulus, & ita vocatur, quòd magnificus ſit domino ſuo in oneribus ſuis, hoc eſt, quòd portet domino ſuo omnia onera; Anamelech verò equus eſt, & ſic vocatur, quod in bello domino Regi ſuo obediat*. Hæc autem tradit Baal Aruch. Thargum verò Hieroſolymitanum apud Radak & Baal Aruch dicit, Adramelech & Anamelech pauonis & phaſiani ſpecie fuiſſe efformata; verba eius adducam:

Thargum Hieroſolymit.

אדרמלך וענמלך זה טוס ופסיוני וטוס הוא הנקרא בלשון לעז פא׳ון וידוע הוא דפסיוני הוא:

Adramelech & Anamelech illi ſunt pauonis & phaſiani ſpecie, qui linguâ latinâ vocantur pauo, & notum quod ille eſt phaſianus.

Certè in tanta ſententiarum varietate, & Rabbinorum diſcrepantia, etſi de figura Adramelech & Anamelech difficilè ſit aliquid certi ſtatuere; nihilominus, vt lucem hiſcè aliquam adferamus, quantum quidem probabilibus coniecturis aſſequi poterimus, rem explicare tentabimus. Quod ſi nobis antiquiſſimorum Rabbinorum, quorum nomina paſsim in Thalmudico tractatu de ſeruitute aliena adducuntur, ſcripta ſupereſſent, parua, aut nulla potiùs ratio haberetur librorum quorundam, qui hodiè in penuria meliorum nobis in pretio ſunt: nunc verò cùm de eorum ſcriptis, quæ ad hanc materiam ſpectant, nihil nobis præter deſiderium relictum ſit, fragmentis modernorum quibuſdam malè connexis inopiam noſtram ſubleuare cogimur.

Anamelech, & Adramelech idem cum Moloch.

Suppono itaque Anamelech & Adramelech, idem omninò Numen eſſe cum Moloch, vel ipſa ſacra Scriptura, vt in præcedentibus demonſtrauimus, teſtante; etſi hoc ab alijs formâ diuerſum. Erat enim gentibus proprium, vnum & idem Numen, v. g. Solem & Lunam diuerſis figuris, diuerſis in regionibus adumbrare, vti fusè in præcedentibus declarauimus. Alia itaque erat Molochi effigies propè Hieroſolymas in valle Hinnam; alia eiuſdem apud Sepharuaim; quæ ideò præmittenda duxi, ne quiſpiam ex diuerſitate idolorum diuerſitatem Numinum concluderet.

Anamelech equi forma. Equi Marti ſacri. Iuſtinus.

Cùm itaque in præcedentibus Molochum alium non eſſe demonſtrauerimus quàm Martem Aegyptium, ſeu Mythram Perſarum; aſſerimus vnà cum Rabbinis, Anamelech equi forma fuiſſe; equos autem ſacros Marti fuiſſe apud Perſas, eiq; ceu gratam & decoram hoſtiam equum immolatum, apud Iuſtinum libro 1. lego; *Nam & Perſæ*, inquit, *Solem*

vnum

vnum Deum credunt, eiq; equos sacratos esse ferunt. Xenophon lib. octauo. Παιδ. ἵπποι ἄγονται θῦμα τῷ Ἡλίῳ. Et ita Persarū Regem, cùm rem diuinā faceret, equum album Soli mactasse, Philostrat. l. 1. de vita Apollonij his verbis scribit: Λευκὸν δὲ ἄρα ἵππον τῶν σφόδρα Νισαίων καταθύειν ἔμελλε τῷ ἡλίῳ φαλάροις κοσμήσας, ὥσπερ ἐς πομπήν. *Erat autem candidum equum Soli mactaturus ex Nisæis de meliori nota, & egregijs phaleris ornatum, tanquam in pompam profecturum*. In eoque venustè ludens Himmerius Rhetor;

Ἐν προτρεπτικῷ λόγῳ, ait, τῶν ἐμῶν πώλων, ἔξαρχος πῶλος ἵππος, καὶ ἀγέρωχος, ἵππος ἡλίῳ Θεῷ Νισαῖοι πῶλοις πολλάκις θύουσιν. τούτων ἐγὼ τὸν πῶλον φαλάροις κοσμήσας μυστῶν, καὶ ταῖς χερσὶ τὸν μίτραις ὅλον ποιήσαι ἀσπάσιον. ὡς περὶ Θεῷ τινι τῶν ἐμῆς μεγάλης ἀπαρχὰς φέρειν αὐτῷ ἀνάθημα.

Huius rei rationem non illepidam reddit Ouidius l. 1. fast. his versibus:

Placat equo Persis radijs Hyperiona cinctum,
Ne detur celeri victima tarda Deo.

Eandem causam adfert Herodotus l. 1. in extremo, cur Massagetæ Soli, quem summopere venerabantur, equos mactarent:

Θεῶν δὲ μοῦνον ἥλιον σέβονται τῷ θύουσι ἵππους. Νόμος δὲ οὗτος τῆς θυσίης τῶν θεῶν τῷ ταχίστῳ πάντων τῶν θνητῶν τὸ τάχιστον δατέονται.

Deum verò solum & vnicum Solem venerantur, cui equos immolant; lex verò huius sacrificij erat, vt Deorum omnium celerrimo, celerrimum omnium animalium dedicaretur. Solem autem Mythræ nomine coluisse Persas, suprà capite de Mythra ostensum est; & Strabo lib. 15. manifestè tradit:

Τιμῶσι, ait, τὸν ἥλιον, ὃν καλοῦσι Μίθραν. Et Suidas: Μίθραν νομίζουσι Πέρσαι εἶναι τὸν ἥλιον. Et Hesychius: Μίθρας ὁ ἥλιος παρὰ Πέρσαις. &, Μίθρης ὁ πρῶτος ἐν Πέρσαις Θεός. *Mithras Sol à Persis; Mithras primus Deus apud Persas*.

Mithram verò eundem esse cum Marte Hippio Persarum, tùm ea, quæ superius in Moloch tradidimus, tùm Mithræ quoque milites, quos in Spelæo seu Antro Mithræ initiatos Tertullianus asserit, satis superque demonstrant. Idem l. de præscriptione aduersus Hæreticos. *Tingit*, inquit, *& ipse quosdam, vtiq; credentes & fideles suos, expiationem delictorum de lauacro promittit, & sic adhuc initiat Mithra, signat illic in frontibus milites suos, celebrat & panis oblationem, & imaginem resurrectionis inducit, & sub gladio redimit coronam*. Verùm qui plura de initiatione militis Mithriaci, & varijs tormentorum gradibus, quos eum subire oportebat, scire desiderat, consulat præter citatum Tertullianum, Nonium in Gregorium Nazianzenum, aliosque, quos varijs in locis iam citauimus.

Cùm itaque Persæ Solem, seu Mithram sub forma equorum, vtpotè qui naturæ dotibus, Solis virtutes maximè exprimerent, quibusuè Mars veluti sibi similibus maximè delectaretur, colerent; probabile est, Sepharuaim, qui è finibus Persiæ in Samariam iussu Salmanassari iam transmigrârant, auitam religionem seruantes Adramelech, hoc, inquam, equinum idolum inter cœtera idola, de quibus hucusque dictum est, fanis & excelsis quoque intulisse; à quibus postmodum hanc ἱππολατρείαν discentes superstitiosi Iudæi, longè lateq; propagarunt; quam tamen impiā superstitionē posteà Iosias Rex aboleuit, vt tradit sacra historia Reg. 4. c. 23.

Xenophon. in pædia. Philostratus. Himmerius. Ouidius. Herodotus. Strabo. Suidas. Hesychius. Mithra idem cum Marte Hippio Persarum. Tertullianus.

Abstulit quoq; equos, quos dederant Reges Iudæ Soli, in circuitu templi Domini iuxtà exedram Nathanmelech Eunuchi, qui erant in Pharurim, currus autem Solis combussit igni. Quibus verò cœrimonijs Iudæi Semsæi, siue ἡλιωγνῶσαι Iudæi vterentur, ostendit Radak hoc loco:

Radak.

והיו עובדים לשמש ונתנו שם סוסים שהיו מוכנים לזאת העבודה שהיו רוכבים עליהם והולכים לקראת השמש בבקר בזרחה :

Illis autem, qui Solem colebant, eo in loco præparabantur equi, qui huic seruitio tantùm erant destinati; atque hosce ascendebant matutino tempore, contra Solem equitantes, quasi illum salutaturi, eumq; animalibus ei placitis quasi propitiaturi. Sic Radak & Rassi.

Currus & equos Soli attribuendi mos vndè profluxerit.

Sunt qui hoc loco currus & equos soli attributos, non à Persis, & cœteris gentibus, sed raptui Eliæ Prophetæ ascribant. Sic existimat Ioannes Episcopus Hierosolymitanus; nam Græcè ἥλιος Helius dicitur Sol, quasi diceres Helias, vti Sedulius ostendit, dùm canit:

Sedulius.

Quàm benè fluminei prælucens semita cœli
Conuenit Eliæ, meritoq; & nomine fulgens,
Hâc ope dignus erat, quoniam sermonis Achiui
Vna per accentum mutetur litera, Sol est.

Audientes Græci ab Israëlitis, quos diuinas habere literas fama prodebat, prædicari, quod Elias curru igneo, & equis igneis ad cœlestia sit translatus, vel certè hoc ipsum inter alia depictum in pariete videntes, crediderunt (vicinia decepti nominis Solis) hîc transitum per cœlos designatum esse, & miraculum diuinitùs factum, mutauit in argumentum erroris humanâ stultitiâ commentum. Ita Angelomus Author vetustus, & in abstrusis literarum sacrarum locis acerrimi iudicij in Stromatis in libros Regum: quæ sanè sententia ita mihi probabilis videtur, vt phaëtontæam istam fabulam, nullam aliam, nisi ex sacra historia originem habuisse, mihi planè persuadeam. Sed hæc alibi exactiùs discutiemus.

Porrò quod Sepharuaim Adramelech muli imagine expresserint, non habeo, quod dicam, nisi forsan hoc loco Rabbini ad Eliacorum respexerint consuetudinem, quos Pausanias aliorum opinione tradit, Lunam mulo vectam scalpere solitos fuisse. *In basi*, inquit, *throni Iouis Olympij, tùm aliæ Deorum imagines expressæ sunt, tùm Luna equo, vt mihi videtur; alij tamen mulo eam vehi aiunt, non equo.* Certè Festus apertis verbis opinionem Pausaniæ confirmat: *Mulus*, inquit, *vehiculo Lunæ adhibetur, quod tam ea sterilis sit, quàm mulus; vel quod vt mulus non suo genere, sed equi creatur, sic ea Solis, non suo fulgore luceat.* Certè mulam Lunæ sacram fuisse tradit Proclus in Hesiodum.

Pausanias. Festus. Proclus.

Adramelech forma pauonis erat.

Veruntamen ego omnibus diligenter consideratis, magis in sententiam Paraphrastis Hierosolymitani, asserentis, Adramelech hoc loco simulachrum pauonis, seu alterius cuiusdam speciosæ auis, veluti phasiani, aut Meleagridis forma fuisse, inclino; mouet me non etymon solùm, sed & summus honos nullo non tempore à Persis, alijsq; gentibus huic aui præ-

stitus.

ſtitus. Eſt enim eâ pulchritudine volucris pauo, vt non immeritò Adramelech, quaſi dicas magnifici Regis nomine gaudeat. Accedit quòd ob raras ingenij corporiſque dotes non ſine ratione ſupremæ Deæ Deorumque Matri ſacra, Iunoniæ volucris titulum obtinuerit. E Perſide primas pauonum, Meleagridum, gallorum deductas colonias, ſuprà ex Athenæo docuimus, quæ ſedes ſuas tùm in alijs regionibus, tùm potiſſimùm in Samo figentes, ibi Iunoni ſacræ eſſe cœperunt; tantoque in honore ibi habitæ, vt, Pierio teſte, Deam ipſam Iunonem ſolo pauonis intelligerent hieroglyphico. Veritatem huius rei varia paſsim Numiſmata demonſtrant. In Iuliæ Piæ felicis numo ſignum Iunonis eſt, cum haſta & patera, pauone iuxtà appoſito, cum inſcriptione, *Pauonem*, caſu accuſatiuo; quod rarum eſt. In Fauſtinæ verò numis idolum itidem eſt, cum lancea & patera, â cuius pedibus pauo; inſcriptio eſt, IVNONI LVCINÆ. Iunonis autem auem eſſe hanc, eiuſque currui ſuccedere, ideò confingunt, quod Iuno eadem ſit ac Luna, quæ fulgore ſuo à Sole accepto omnia inferiora lætificet aſpectu ſuo blando & formoſo, cuius ſymbolum erant pauonis pennæ lunarem ſimilitudinem exprimentes. Eandem ob cauſam Perſis in honore fuiſſe Athenæus tradit, eò quod fulgore ſuo multiplici, colorumque varietate imaginem Solis, quem ipſi velut vnicum Deum venerabantur, exactè referret. Deſcribit ſanè hanc pauonis ad Solem ſympathiam, aliaſque eius ingenij dotes elegantiſſimè Lucianus his verbis: *Incipiente*, inquit, *Vere pauo ad pratum aliquod accedens, quando & flores prodeunt non amabiliores modò, ſed &, vt ita dixerim, floridiores, & quod ad colores & tincturam attinet, liquidiores; ipſe quoque extentis pennis, uſq; oſtenſis Soli, & ſublata cauda, eamq; vndique circa ſe pandens, ſpectandos exhibet, & illius flores, & Ver illud pennarum, perindè & prato ad huiuſmodi contentionem & certamen ipſum prouocante. Conuertit quippè ſcipſum, & circumagit, & quaſi quandam pompam pulchritudinis ſuæ, quando videlicet etiam admirabilior apparet ad ſplendorem Solis, variantibus ſe coloribus, & paulatim in alios atque alios tranſeuntibus, aliamque ad nouam formoſitatis ſpeciem ſubindè recipientibus. Accidit autem hoc in circulis potiſſimùm, quos in ſummis pennis habet, quorum quemlibet quaſi quædam irides circumdant. Nam qui ante æreus viſus fuit, mox inclinante ſe paululum illo, aureus conſpicitur; & rurſum quòd ad Solem cæruleum apparuit, ſi ſub vmbra transferatur, viride videtur; adeò ad luminis viciſſitudinem variatur*. Hæc Lucianus. Hanc admirandam viciſſitudinem colorum poſteriores quoque Ægyptij intuentes ita ſtupuerunt, vt pauonem Argos vocatum, in noctis atque diei hieroglyphicum, Pierio teſte, aſſumpſerint. *Noctem*, inquit, *ſignificantes, pauonem ſurrectâ in orbem caudâ figurabant; nam cùm pauonem Argum interpretarentur, tot luminibus inſignitum, neque aliud quidpiam per Argum, quàm cœlum nocturno tempore, ſi detur dicere, oculatiſſimum intelligerent, atque illi nomen à ſplendore atque velocitate inditum profiterentur;* (vtrumque enim Ἀργὸς ſignificat) *neq; alio tempore micantiſſimi ſtellarum radij coruſcarent, ſplendeſcerentq; quàm nocturno; datus eſt fictioni locus, vt per oculatam eius alitis caudam mox ipſa ſenſu myſtico hieroglyphicoq; ſignificaretur. Quòd ſi verò diem innuere voluiſſent,*

Pauo Iunoni ſacer.

Athenæus.

Lucianus.

Pauonem Ægyptij vocarunt Argum.

Pierius.

ean-

eandem ipsam volucrem demissâ caudâ pinxissent, quasi tunc nox stellas occulere videatur, cùm dies ipse cœperit aduentare, tamque diu latitent stellæ, quàm diu Sol supra terram est. Verisimile itaque est Samaritas ad omne superstitionis genus procliues, similem ob causam pauonis imagine Deos quoque suos coluisse.

CAPVT XXI.

De Nisroch, Rimmon, Nebo, Sesach.

NIsroch Assyriorum Numen, quale fuerit, vix vllum, qui tradat, reperio; Numen tamen & idolum fuisse verba sacræ historiæ manifestè ostendunt:

L. 4. Reg. c. 19. v. vlt.

ויהי הוא משתחוה בבית נסרוך אלהיו:

Et profectus est, inquit, *Sennacherib Rex Assyriorum, & sedit in Niniue, & cùm adoraret in templo Nisroch Deum suum &c.* Vbi paraphrasis Chaldaica tenet, pro *Deum suum, idolum suum.*

והוה הוא סגיד בבית נסרוך טעותיה:

Et fuit cùm adoraret in templo Nisroch idolum suum. Quantum igitur ex Meturgamim Hebræorum intelligere valeo, Nisroch nihil aliud fuisse reperio, nisi tabulam arcæ Noë in Assyria in summa veneratione semper habitæ; vtrum autem Tabulam simpliciter adorârint, an eam in formam simulachri cuiusdam, aut in Iani, aut Saturni imaginem, quibus nominibus Noë à posteris vocatum apud Berosum lego, adaptatam coluerint, controuerti potest; vtriusque cultus passim apud Authores exstant vestigia. Quæ tamen vt probè intelligantur

Noe apud Orientales nominatissimus.

Notandum est, Noëmum ob summam vetustatem inter Orientis populos hodièque ob salutis humanæ conseruationem nominatissimum esse, adeò vt ipsi Scythæ olim Noa, Beroso testante, omnium Deorum maiorum & minorum patrem, & humanæ gentis Authorem, & Chaos, & semen mundi; Thyteam verò Aretiam, id est, terram, in quam semen Chaos posuit, & ex qua tanquam ex terra cuncti prodierint, appellare soliti sint. Nunc verò Arcæ reliquias, & certa quietis eius vestigia in summa adhuc veneratione esse, testantur præter Nicephorum Heraclius Imperator, quem celebritate loci motum, hunc montem adeò celebrem videre voluisse Elmacinus Arabs l. 1. circa fin. c. 1. refert. Nam cùm Persas in Armenia vicina prælio superasset, digressus est indè ad oppidum Themanim تماذين quod ipse Noë cum suis post egressum ex arca ibidem & condidisse credebatur, & incoluisse; atque conscenso altissimo monte situm loci, & reliquias diligenter inuestigauit. Verba eius Arabica sunt:

Locus vbi quieuit Arca Noe.

Elmacinus

فلما غلب هرقليس قيصر ملك الفرس ودخل مجتازا الجبل العال جدا اسمه الجودي فلما جمع منه كثيرين يطلب ذفسه لنظره وصعد عليه لننظر الوضعـــه فلما ينزل من الجبل جا الى الموضع اسمه تماذين التي هى مدينة بني نوح وكل شي نظر بعينهـــم ✡

Hera-

Heraclius Cæsar victo Rege Persiæ, cùm transiret montem illum Armeniæ excelsum admodum Gurdi nomine, de quo tam multa intellexerat, desiderio accensus est eum lustrandi per seipsum; ascendit itaque, vt videret omnem eius situm, & descendente illo de monte, ad illum locum quoque venit, quem Temanin vocant, estque ciuitas, quam post diluuium Noë cum filijs suis ædificasse fertur; omnia hæc lustrare voluit Cæsar proprijs oculis. Hæc Elmacinus, vbi pro monte Gurdi nullum alium intelligas, nisi montem Ararat; nam & Thargum Chaldaicum Onkeli sic eum vocat Gen. c. 8.

Thargum Chaldaicum.

ונחת תיבותא בירחא שביעאה בשבעת עשרא יומא לירחא על טורי קרדו:

Et requieuit arca in mense septimo, decimo septimo die mensis, super montes Kordu. Strabo quoque Gordiæos montes inter Armeniam & Mesopotamiam agnoscit, imò etiam hodiè Cordænorum ibi degentium, & latrocinijs nunc infamium in Persicis itinerarijs vulgatissima est traditio. Mentionem quoque Temanim, & Gurdi montis cui adiacet, facit Geographia Nubiana, verba eius adiungo:

Strabo.

Geograph. Nubia. seu Arabica p. 3. clim. 4.

من الموصل الى مدينة بلد احد وعشرون ميلا ان شيت في البر وان شيت
في الدجلة من بلد الى جزيرة ابن عمر تسعة وستون ميلا وهي متصلة بجبل
يمنين وماسوردين وقلساجور جميعها في الجبل الذي منه جبل الجودي المتصل بامد
من جهة الثغور وجبل يمنين هو الجودي الذي استقرت عليه السفينة نوح عليه
السلام ۞

De Muzel ad ciuitatem Beld 21. milliaria, si velis per desertum, vel in ipso flumine Digla, hoc est, Tigri de Beld ad insulam Aben Amar 69. milliaria. Coniungitur hæc cum monte Iemanim (subaudi Temanim) *& Masurin, atque Kilsabur, ambæ sunt in illo monte, de quo est mons Algudi* (subaudi Gurdi) *qui pertingit ad Amid ex parte arcium. Iste mons Iemanim seu Temanim est ipse Gordius mons, in quo requieuit Arca Noë, super eum pax.* Atque Themanim locus ille videtur, quem Berosus nunc Myriadam, nunc Merinacha, hoc est, egressorium, seu descensum Noë appellat. Ab omni perplexitate, quam hoc loco incurri, me vindicauit Ionathas Vzielides Chaldæus Meturgeman, qui in sua paraphrasi in 8. c. Gen. expressis verbis rei totius difficultatem expedit.

Ionathas Vzielides.

ונחת תיבותא בירא שביעאה הוא ירחא דניסן בשבעשרי יומין לירחא על טוורא
דקרדון שום טוורא חד קרדניא ושום טוורא חד ארמניא ותמן מתבניא קרתא
דארמניא בארעה מרינחא:

Et requieuit, inquit, *arca in mense septimo, ille mensis Nisan, in decimo septimo die Mensis, super montem Kardon. Est autem nomen montis vnius Gordenorum, & nomen montis in Armenia, & ibi ædificauerunt vrbem Armeniæ in terra Merinacha.* Est autem Merinacha, seu מרינחא corrupta vox, idem significans ac מוריד נוח *Morid noah*, hoc est, descensum Noë, quem & Berosus supracitatus egressorium Noë vocat; & Moriadam, quam vocem interpres Berosi perperam appellat euisceratorum hominum campum; cum *Mori Adam* nihil aliud indicare voluerit, nisi מוריד אדם *Morid Adam*, hoc est, descensum filiorum Adæ, seu descensum hominis; quod ex descensu Noë vnius hominis, totum humanũ genus fuerit resuscitatum.

Moriadam quid?

Orientales populi coluerunt Noemū, & reliquias arcæ.

Berosus.

Cùm itaque Noë veluti semen Mundi nullo non tempore diuinis honoribus veluti Numen aliquod sub Osiridis, Saturni, aut Iani nomine à diuersis gentibus fuerit, vt in primo Syntagmate quoque demonstrauimus, cultus; cùmque prodigiosi illius nauigij, quo mundum conseruauit, reliquias Gordiæis montibus, siue Ararat Armeniæ, quæ ex Assyriorum Prouincijs vna erat, imposuerit; dubium non est, quin non Noëmum solùm vicinæ gentes, sed & admirandæ istius domus reliquias diuinis honoribus etiam ad maximas vsque superstitiones coluerint. Hoc verò vt omninò credam, fidem facit narratio Berosi, qui vicinas gentes indè bitumen pro amuleto abradere solitas refert; verba eius proferam: *Vnus*, inquit, *inter Gygantes erat, qui Deorum venerator & prudentior cunctis reliquis ex probis erat in Syria; huic nomen erat Noa cum tribus filijs, Semo, Chamo, Iapeto, & vxoribus Tidea magna, Pandora, Noëla, & Noëgla; is timens, quam ex astris futuram prospexerat cladem, anno septuagesimo octauo ante inundationem, nauim instar arcæ coopertam fabricari cœpit. Anno itaque ab inchoata naui septuagesimo octauo, ex improuiso inundauit Oceanus, & omnia maria mediterranea, fluminaque ac fontes ab imo ebullientes inundauerunt supra omnes montes, accedentibus quoque impetuosissimis, & supra naturam è cœlo copiosissimis imbribus, multis diebus corruentibus; itaque omne humanum genus aquis suffocatum, excepto Noa cum familia sua, quę naui erepta est; nam eleuata ab aquis in Gordiæi montis vertice quieuit, cuius adhuc dicitur aliqua pars esse, & homines ex illa bitumen tollere, quo maximè vtuntur ad expiationem.* Confirmat citata Haython ex Armenia ipsa oriundus (quicquid dicant ij, qui eum Cilicem asserunt fuisse) suo adhuc tempore, videlicet 1300. post Christum, reliquias arcæ in monte spectatas fuisse. *In Armenia*, inquit, *altior mons est, quàm sit in toto orbe terrarum, qui Ararath vulgò appellatur; & in cacumine istius montis arca Noë primò post diluuium sedit; & licèt ob abundantiam niuium, quæ semper in illo monte reperiuntur, tàm hyeme, quàm æstate, nemo valeat ascendere montem istum, semper tamen apparet in eius cacumine quiddam nigrum, quod homines arcam Noë esse dicunt.* Superstitiones verò de arcæ particulis, & bitumine circa collum supremi verticis à vicinis gentibus certis anni temporibus montem visitare solitis contra morbos & infortunia collectis, non semel ab ipsis Armenis oretenus percepi. S. Syriano quoque particulam eiusmodi arcæ ab Angelo diuinitùs allatam Annales Armenorum tradunt; vti ex Patre Petro Copo Armeno mihi admodum familiari, ac meo in Armenica lingua Magistro, non semel audiui. Imò ex arcæ ipsius lignis fanum religionis causa posteris temporibus à Calipha extructum esse, docet Beniaminus peregrinator fide dignissimus; verba eius sunt:

Haython.

Beniaminus.

מִשָּׁם שְׁנֵי ימים לגזירה בן עמר והוא בתוך נהר חדקל לרגלי הרי אררט מהלך ד׳ מילין למקום שנחה שם תבת נח אבל עמר בן אלכטאב לקח את התיבה מעל הראש הרים ועשה אותה כנסת לישמעאלים ובקרוב התיבה כנסת עזרא הסופר עד היום הזה וביום באים יהודים להתפלל שם וגו׳ :

Indè iter biduanum ad insulam Aben Omar, quæ sita est in medio flumine Chiddekel, hoc est, Tigris, iuxtà pedes montium Ararat, itinere quatuor milliarum distans à loco, vbi requieuerat arca Noë; veruntamen Omar filius Alchetabi tulit

eam

eam de vertice montis duplicis, atque struxit inde fanum pro Ismaelitis, in vsum videlicet religionis ipsorum, propè quod Synagoga quoque Esdræ Scribæ, vbi festis diebus orandi gratia conueniunt Iudæi. Quæ si vera sunt, quæ Beniamin refert, certè ea de tota arca in vsum Ecclesiæ ablata nequaquam intelligi debent; sed de partibus hinc indè inuentis, ac vetustate temporum corruptis, seu vi ventorum ac imbrium ex vertice in imam montis partem disiectis.

Nisroch erat Arca ex lignis Arcæ Noe.

Cùm itaque, vt ad semitam redeamus, huiusmodi reliquias omnes gentes maximè semper coluerint; ex his omnibus concludo, Nisroch Numen illud, quod Senacherib coluisse ex sacris literis ostendimus, nihil aliud fuisse, quàm vel idolum, vel arculam seu nauiculam ex reliquijs arcæ Noë confectam, sub quo Assyrij seu Babylonij vicini Saturnum, Ianum, quem sua lingua Nisroch vocabant, coluerint, non secùs ac Ægyptij arcam illam, in quam Osiridem à Typhone coniectum fabulantur, arcam dico illam opertaneam sacrorum feracem, de qua Apuleium consulas l. 11. metamorph. Multùm in animis Assyriorum arcæ Noëmicæ cultum stabilire poterat exemplum Hebræorum, qui omnem prosperitatem cultui, & venerationi arcæ fœderis attribuebant, eam veluti Deum ipsum in ea manifestè se prodentem adorantes; quod & verba Betsamitarum satis ostendunt, quos legimus ad eam veluti ad Numinis præsentiam perhorrescentes post formidabilem illam septuaginta millium hominum irreuerenter illam intuentium stragem exclamasse: *Quis poterit stare in conspectu Domini Dei sancti huius? & ad quem ascendet ex nobis?* Quæ verba clarè monstrant, Betsamitas arcam ipsam veluti Numen aliquod reueritos esse; quod & Rabbini hoc loco asserunt. Huius itaque exemplo Assyrios arcam quoque construxisse, in qua sicuti Hebræi Tabulas legis, Manna, Virgam Aaronis, similiaque sacra lipsana ad beneficia Dei, fœderisque pacti conditiones recolendas reponebant; sic & Assyrios, qui multa de Noë eiusque arca traditione acceperant, atque reliquias præsentes semper in vicino monte coram spectabant, valdè probabile est simile quid ex compactis arcæ Noëmicæ frustis attentasse, quod Nesroch, hoc est, Numen arcæ (Nam נסרא *Nesra*, vel נסר *Neser* Chaldaicè nihil aliud significat, quàm tabulam de arca Noë) appellatum, veluti Deum coluerint. Verùm ne me forsan quispiam hæc sine fundamento ac rationibus asserere existimet, producam huius rei testem celeberrimum illum tractatum, quem Iudæi אגדה חלק fasciculum heleck vocant, in quo Author de idololatria Assur loquens inter cœtera Nisroch quoque meminit his verbis:

וסגיד סנחריב בית נסרוך אלהיו והיה נסרוך טעותא נסר מתיבותא ש׳ נח
עבדוהו אנשי אשור כאלהיו :

Et Sennacherib adorabat Deum suum Nesroch, idolum videlicet ex tabula seu assere arcæ Noë, quem viri Assur veluti Deum suum venerabantur, efformatum. Quod si hiscè quispiam minùs forsan fidat, hic audiat communiores Rabbinos, RR. Salomonem, Iarrhi, & Dauidem Kimchæum dicta confirmantes, dùm hic in commentarijs in 19. l. 4. Regum sic dicit:

בית נסרוך נסר מתיבה של נח:

RR. Salomon, Iarrhi, David

Hoc eſt: *Beth Niſroch, ex tabula arcæ Noë*. Alterum non cito, cùm iiſdem omnino verbis rem confirmet. Dicitur autem in ſacro textu, Sennacherib domum Niſroch Dei ſui adoraſſe:

ויהי הוא משתחוה בית נסרוך אלהיו:

Et adorauit domum Niſroch Dei ſui, hoc eſt, *arcam Noë*: Arcam autem hanc veluti idolum quoddam fuiſſe, Chaldæus paraphraſtes inſinuat, dùm ait:

Chaldæus paraphraſtes.

וסגיד בית נסרוך טעותיה:

Et adorauit domum Niſroch idolum ſuum. Fuit igitur Niſroch nihil aliud, niſi idolum ſeu arca ex lignis arcæ Noëmicæ compactis, ſub quo Saturnum ſeu Belum ſuum honorabant, quem Noë ſuprà eſſe diximus.

Rimmon.

Rimmon quoque Numen apud Syros fuiſſe, ſacra Regum hiſtoria nos docet; quale tamen fuerit, altum eſt omnium ſilentium. Aliqui Venerem, eò quod רמונים Rimmonim, hoc eſt, mala granata ei ſacra legantur fuiſſe, arbitrantur. Seldenus dicit, Rimmon idem Numen fuiſſe quod Elioan Phœnices dicunt, & Heſychius ῥαμαν, hoc eſt, ὕψιστον θεόν. Veriſimiliùs eſt Rimmon idem fuiſſe Numen quod Pomonam antiqui, Deam videlicet pomis & fructibus præſidentem, dicebant. Nam hanc Deam ſummâ veneratione cultam à gentibus, Flamen Pomonalis apud Feſtum ſatis oſtendit. Veritatem huius coniecturæ maximè fulcit etymon vocabuli; ſicut enim à floribus Dea florum Flora; & à terra terræ Dea, Tellus; & à piſcibus, piſcium, mariſque Dea Dagon; ab אשרה *Aſera*, hoc eſt, à ſyluis & lucis, Dea eorum Aſtaroth; aliaque gentium Numina, de quibus in præcedentibus locuti ſumus, omnia vel à rebus, quibus præſunt, vel ab effectibus, quos in re, cui præſunt, operantur, nomina ſua obtinuerunt; ſic Rimmon quoque non ſecùs ac Pomona à pomo nomen habere videtur. Sed hæc innuiſſe tantùm ſufficiat.

Seldenus. Heſychius. Rimmon idem quod Pomona.

Nebo.

Porrò inter alia Babyloniorum Numina Nebo quoque occurrit, iuxta illud Iſaiæ 46. 1. *Confractus eſt Babel, contritus eſt Nebo; facta ſunt ſimulachra eorum beſtijs & iumentis onera veſtra graui pondere vſque ad laſſitudinem*. Quale tamen idolum hoc fuerit, difficilè eſt aſſerere.

70. Interpret. D. Hieron.

Septuaginta Interpretes vertunt hoc loco Dagon: Ἔπεσεν Βήλ, συνετρίβη Δαγών, *Cecidit Bel, contritus eſt Dagon*. D. Hieronymus in commentario huius loci exiſtimat, Nebo idolum eſſe, per quod diuinationes exercebant, & reſponſa petebant. Verba eius ſunt: *Cecidit Babel, confractus eſt Nebo*. Bel Græci Belum, Latini Saturnum vocant; cuius tanta fuit apud veteres religio, vt ei non ſolùm humanas hoſtias captiuorum, ignobiliumque mortalium; ſed & ſuos liberos immolarent; Nebo autem id ipſum idolum eſt, quod interpretatur diuinatio, & prophetia, quam poſt Euangelij veritatem in toto orbe conticuiſſe ſignificat; ſiue iuxtà Septuaginta, Δαγών, quod tamen in Hebraico non habetur. Et eſt idolum Aſcolonis, Gazæ, & reliquarum vrbium Philiſthijm. Et à ſpeciali tranſit ad generale, facta ſunt ſimulachra eorum beſtijs & iumentis; non quod ſimulachra gentilium in prædam beſtiarum & iumentorum expoſita ſint; ſed quod

quòd religio nationum, simulachra sint bestiarum, & brutorum animalium, quæ maximè in Ægypto diuino cultui consecrata sunt: nam & pleraque oppida eorum ex bestijs & iumentis habent nomina. Sic Diuus Hieronymus, & Ionathas paraphrastes Chaldæus, Bel & Nabo simulachra fuisse opinantur in similitudinem serpentum, & iumentorum. D. Hieron.

חמ׳ט׳ בל אתקטף נבו הוו צלמניהון דמות חיוא ובעירא: Ionathas Chaldæus.

Incuruatus est Bel, succisus est Nabo, fuerunt simulachra eorum in similitudinem serpentum & iumentorum. Cui Rassi astipulatur; ait enim:

שמעתי משמו של ר״ג כן היו עצביהם צלמי צורותם של בל ונבו היו לחיה ולבהמה שמזומין ומלכלכין עצמן ברעי שלהם: Rassi.

Audiui, inquit, *de nomine horum idolorum loquentem R. Gerson, qui asserebat, fuisse simulachra hæc figura serpentum & bestiarum, &c.* Seldenus existimat, Nebo fuisse Nibhon; sed fallitur, cum Rabbinis testantibus Nibhon nihil aliud fuerit, quàm locus quidam editus: Seldenus.

דיבון הוא שם משגב שהיה שם בית ע״ז:

Dibhon fuit locus exaltatus, vbi erat fanum, in quo Camos colebatur; sic enim scribit:

וכאשר יבואו האויבים עליהם פתאום יעלו עליהם לבכי ולבכות שם לפני ע״ז שלהם ולספוד ולקרוע בגדיהם כדי שירחם עליהם כמוש אלהיהם כפי דעתם:

Et cùm venirent inimici eorum super illos, subitò ascenderunt excelsa, plorantes ibi ante idola eorum, plangentes, & scindentes vestimenta sua, ad misericordiam commouendum Deum eorum Camos; atque hæc est consuetudo eorum. Ex quo patet, Nebo ab aliquibus hoc loco nullum alium esse, quàm Chamos, qui Bacchus à nobis suprà demonstratus est, concludi; quo fundamento, ipsi viderint. Nobis sanè probabiliùs est, Nebo & Bel nihil fuisse aliud, quàm quæuis portatilia idola, de loco in locum migrantibus cultoribus suis, iumentorum opera transportata, ita quidem, vt omnia illa idola, per quæ diuinationes exercebant, quibusuè oraculorum loco vtebantur, quales erant Theraphim, Ob, Ieduah, magnæ fortunæ abacus, similiaque magicæ artis instrumenta; Nebo, à diuinatione & prophetia; alia verò simulachra communi nomine Bel seu Baal appellarentur, vt in capite de Baalim Hebræorum ostendimus. Indicat huius sententiæ veritatem non tantùm sacræ historiæ textus, qui vt huiusmodi idolorum cultoribus illuderet, ipsas bestias sub Deorum pondere incuruatas ingemuisse dicens appositè ad vecturam alludit. Sed & D. Hieronymus citato loco, vnà cum commentatoribus in hunc locum, multiformia ea idola fuisse ex auro & argento fabrefacta, manifestis verbis asserunt, vbi non minùs doctè, quàm cumprimis lepidè cœrimonias Dijs huiusmodi peractas describunt. Quid autem fuerit Magnæ fortunæ Abacus, diximus in capite de Baalgad; quid Ob & Ieduah fuerit, paucis explicare visum est. De Ob & Iideonim Moses Leuit. 20. capite agit, vbi sacra Scriptura omnem animam declinantem ad Magos & Ariolos extirpandam asserit. Pro vocibus *Magos & Ariolos* Hebræi legunt אובות וידענים *Oboth vaiideonim*. Ob ple-

Nebo significat qualibet portatilia simulachra.

D. Hieron.

Ob, quid? Leuit. 20.

Mikorti in præcept. neg. 38. Rambam in ידחזיק c. 6. Paul. Ricc. ad Mand. neg. 36.

plerique vertunt Pythonem seu Magum; verum ex RR. Mose Mikorti, Rambam, Paulo Riccio, colligo, Ob nihil aliud fuisse, quàm Spiritum seu Dæmonem, qui ab immundis, & quæ honestè nominari non possunt, partibus nonnunquam à capite seu axillis, siue Harioli, aut mortui submissâ voce, & quæ ex Telluris cauitatibus videretur egredi, nec audiri, sed à consulente duntaxat mente concipi posset, responsa dabat; ita Ralbag in 28. l. 1. Sam.

Ralbag.

אר״ל שענין האוב הוא שהמעלה את המת הוא בלתי שומע דבר רואת תמונת המת הוא והשואל לא יראה התמונה ההיא אבל ישמע דברים מה לפי מחשבתו על שאלתו וגו׳ :

Dicunt Rabbini felicis memoriæ, quòd Ob seu Python res fuit, ascendere faciens mortuum; ille absq; eo quod audiret verbum, videbat simulachrum mortui; interrogans autem Pythonem, non videbat imaginem seu vmbram mortui, audiebat tamen verba, quæ de interrogatione sua mente conceperat. Ita Sauli, Samuelis defuncti species repræsentabatur à fœmina, cuius ex obscœnis Ob loquebatur. Fœminam siue Pythonissam, seu vt Septuaginta Interpretes vertunt, γυναῖκα ἐγγαστρίμυθον, illam Scriptura nuncupat אשת בעלת אוב, id est, Mulierem habentem Ob. Ob igitur hìc ipse spiritus ventriloquus; Pythonissa autem ipsa, siue Ariolus, id est, Baal seu Baalath Ob hoc nomine nuncupatur. Et dùm initiabantur, tenebat manibus שרביט של הדס *Virgam myrtheam*, & suffumigabantur, teste Rambam cit. loco; rituum autem huiusmodi locum fuisse mortui sepulchrum, tradit R. Abraham Ben Dauid.

Ob, spiritus ventriloquus.

Prodijt propudiosa hæc & ridicula Pythonis ventriloqui spiritus religio non aliundè nisi ex Ægypto, quibus spurcus dæmon sæpè per humani corporis pudenda potissimùm per posteriora strepitu emisso responsa dabat, quem ventris sonitum ideò diuinis honoribus ab ijs cultum esse in Syntagmate 2. capita de superstitionibus Ægyptiorum tradidimus, & D. Hieronymus in c. 56. Isaiæ commentans tradit, alijque quos dicto Syntagmate citauimus. Vt enim spurcissimis hiscè oraculis maiorem conciliaret existimationem immundus Diabolus, mentesque superstitiosas faciliùs implicaret, plerumq; interrogationibus factis, infallibilem largiebatur effectum, Sed hæc de nefandis sacris sufficiant. Quare ad Iedeonim transeamus.

D. Hieron.

Iideoni itaque aiunt, est Ariolus qui osse animantis ידוע Iedoa dicti, in os suum posito, futura doceret, & quærenda solueret. Animal autem scribunt illud nescio quod Iadoa fuisse, cui humana vndiquaque figura, sed quod ad funem cuiusdam radicis ligaretur, & à primo ortu perpetuo hæreret viuum, donec, qui ob innatam eius sæuitiem propiùs accedere minùs sunt ausi, sagittis conficerent; sed verisimiliùs est, Iideonim à verbo ידע, hoc est, sciuit, nouit, deriuatum, idem esse quod Ariolum, qui certo animi proposito de re quapiam consulit; à mortuis autem exspectabant, vt per insomnia de rebus, quas sciscitabantur, iuxtà sepulchra pernoctantes, fierent certiores; & Pythonissarum ope etiam euocatas eorum species, vti de Samuele dicitur, consulebant; quæ Rambam confir-

Iideomim est Ariolus.

firmat in Moreh nebuchim l. 3. c. 29. iuxta exemplar Hebraicum, hiscè verbis:

ונולדו בהם דיעות והיה מהם מעונן ומנחש ומכשף וחובר חבר ושואל אוב וידעוני ודורש אל המתים: Rambam.

Tunc etiam ortæ sunt opiniones & sententiæ, & inuenti sunt ex eis Augures, & Magi, & diuinatores, & inquirentes Ob, & Iideonim, & requirentes mortuos. Insinuat Esaias hanc improbam consuetudinem, cùm dicit: *Populus qui ad iracundiam prouocat me ante faciem meam semper; qui immolant in hortis, & sacrificant super lateres; qui habitant in sepulchris, & in delubris idolorum dormiunt.* In quem locum Ionathas Chaldæus hiscè verbis: Esaias.

דיתבן בבתיא דבנן מעפר קבריא ועם פגרי בני אנשא דירין דאכלין בשר חזירא: Ionathas Chaldaus.

Qui habitant in domibus, quæ ædificantur de puluere sepulchrorum, & cum cadaueribus filiorum hominum morantur, & comedunt carnem porcinam. Quibus verbis Paraphrastes maximè innuit consuetudines Ægyptiorum, à quibus Hebręi hauserant, vti iam sæpe dictum est, sua omnia; quibus solenne erat ad responsa petenda, adyta illa sua, speluncas subterraneas, vbi corpora mortuorum condere solebant, intrare; quemadmodum eo loco, vbi de Ægyptiorum mumijs tractabimus, fusè ostendemus. Causam verò, cur in huiusmodi locis ad oracula consulenda morarentur, Radak pandit:

היושבים בקברים לדרוש אל המתים בחרבות ילינו בלילה שיראו להם השדים לדעתם כי המזיקים נראים בחרבות למאמינים: Radak.

Sedentes in sepulchris, vt consulant mortuos; in solitudinibus morantur, & in nocte, vt appareant eis Dæmones, & vt cognoscant eos: quoniam dæmones illi nocturni credentibus in eos, (hoc est cultoribus suis) *nullibi faciliùs, quàm in solitudinibus* (& tenebrosis locis) *apparere solent.* Verùm ad rem nostram redeamus. Fuerunt itaque varia instrumenta seu idola, per quæ antiqui diuinationes suas peragebant, Diabolo responsa per ea dante, quæ Nebo, hoc est, prophetia, siue diuinatio dicebantur, ab effectu videlicet, quem præstabant: huius farinæ fuerunt Theraphim, Isiacæ statuæ, Ob, Ieduah, Beelphegor, Abacus fortunæ, mensa Solis & Lunæ, similiaque, de quibus alibi ex professo tractabitur; atque hæc sunt illa idola Nebo, quæ secum, quocunque ibant, portabant, curribus vehebant, per hæc diuinabantur, hæc denique Deorum locò tenebant. Erant autem huiusmodi variæ formæ, quædam infantium, alia serpentium, aut cœterarum bestiarum, multa hominis, infantis, virginis, per quorum obscœnas partes dæmon loquebatur, vt in præcedentibus ostendimus.

Porrò his ex occasione data fusiùs forsan, quàm par erat, expositis, nunc ordo postulat, vt de Sesach nonnihil quoque dicamus. Hoc itaque nomen duobus locis apud Hieremiam reperitur, videlicet 26. & 41. capitibus; quod verò multi Sesach inter Numina Babyloniorum computent, quâ ratione moti id faciant, non video; cùm id nec ex citatis Ieremiæ locis ostendi queat, nec aliæ rationes suppetant, quibus id efficaciter probari possit. S. Idenus nescio qua coniectura motus, à Sacca Babyloniorum festo Numini Sesach dicato id euincere conatur, testem huius adducit Sesach. Seldenus.

cit

cit Berosum apud Athenæum 14. dipnos: Βήρωσσος, inquit ille, ἐν τῷ πρώτῳ Βαβυλωνιακῶν, τῷ Λώῳ μηνὶ ἑκκαιδεκάτῃ φησὶ, ἄγεσθαι ἑορτὴν Σακέαν προσαγορευομένην ἐν Βαβυλῶνι ἐπὶ ἡμέρας πέντε, ἐν αἷς ἔθος εἶναι ἄρχεσθαι τοὺς δεσπότας ὑπὸ τῶν οἰκετῶν. ἀφηγεῖσθαί τε τῆς οἰκίας ἕνα αὐτῶν ἐνδεδυκότα στολὴν ὁμοίαν τῇ βασιλικῇ, ὃν καὶ καλεῖσθαι ζωγάνην. μνημονεύει δὲ τῆς ἑορτῆς καὶ Κτησίας ἐν δευτέρῳ Περσικῶν.

Berosus in 1. l. Babyloniorum refert, decima sexta die mensis Loi festum Sacean dictum Babylone dies quinque celebrari; in his morem esse, dominos parere imperio seruorum, praeesse autem familiæ eorum vnum veste regiâ indutum, hunc Zoganem nuncupari. Festum memorat etiam Ctesias in 2. Persicor. Verùm ex his omnibus hoc vnum tantùm probatur, Babylonios festum celebrasse, Sacean nomine. Vtrum autem hoc festum a Sesach nomen habeat, aut honori Numinis Sesach, vt citatus Author contendit, dicatum sit, saluo quidem aliorum iudicio, ex adducto Berosi loco demonstrari nullâ ratione potest. Nos itaque meliori fundamento nixi asserimus, Sesach non tam Numen aliquod esse, quàm ex Cabala Themurah à propheta per *Athbasch* confictum nomen, quo Babyloniam, Regemque eius mysticè designabat; Sesach enim scribitur ששך, Babel בבל, à thau ת regrediendo ordinatâ elementorum serie, si pro ב bis sumas ש, & pro כ, ל, ex Babel Sesach fiet. Verùm hæc pueris passim nota sunt. Sesach igitur confictum nomen nihil aliud significat, quàm Babel. ita hoc loco Rabbini penè omnes פירושהו שהוא בבל בא״ת ב״ש: explicant illud Babel per *Athbasch*. Imò Ionathas locis Ieremiæ citatis, Sesach aliter non vertit, quàm Babel. Propheta igitur, vt plerique Hebræorum sentiunt, ne Regem Babylonis contra se excitaret, nomen Babel commutatis elementis artificiosè transformauit in Sesach; quia dicitur: *Et Sesach bibet post eos, videlicet calicem iræ Dei*. Nec opus est multis Authoritatibus aliundè desumptis, cùm ipsa sacra scriptura, ad quam Lectorem remittimus, totam difficultatem facilè exhauriat. Nec quicquam ad diuinitatem Sesach conciliandam τῶν Σακαίων ἡμερῶν, id est, Sacæorum dierum festiuitas facit, cùm ea in honorem Veneris Babyloniæ & Persicæ, quam nos suprà Anaitidem appellauimus, multò ante Hieremiæ tempora ob victoriam Persarum & Babyloniorum (qui ab Authoribus passim confunduntur) à Sacis, qui populi sunt intra Imaum montem habitantes, Scythæ dicti, reportatam, vti alibi quoque ostendimus, instituta reperiatur; de quibus consule Strabonem l. 11. Photium in Myrobiblo cod. 72. Iamblichum Syrum in rebus amatorijs de Rhodane & Sinonide; Hesychium, qui & hoc festum Σκυθικὴν ἑορτὴν ob dictam rationem appellat. Atque hæc de Sesach dicta sufficiant.

Ctesias.

Sesach significat Babyloniam, & eius Regem.

De Alphabeto Athbasch vide in Cabala Hebræorum.

Strabo. Photius. Iamblichus. Hesychius.

CAPVT XXII.

De Rephan, & Markolis Idolis Hebræorum.

DE Rephan, quem alij Remphan, vel etiam Romphan perperam appellant, nulla sacris in literis fit mentio, nisi Amos 5. & Actorum septi-

ſeptimo, vbi S. Stephanus Iudæis idololatriam Patrum prædeceſſorum exprobrat hiſcè verbis: *Et ſuſcepiſtis tabernaculum Molòch, & ſidus Dei veſtri Remphan, figuras quas feciſtis adorare eas.* Vbi Syriaca verſio habet pro Remphan, Rephon: Act. Apoſt. 7 v. 43.

ܐܠܐ ܫܩܠܬܘܢ ܡܫܟܢܗ ܕܡܠܟܘܡ ܘܟܘܟܒܐ ܕܐܠܗܐ ܪܐܦܢ ܘܨܠܡܐ
ܕܥܒܕܬܘܢ ܕܬܣܓܕܘܢ ܠܗܘܢ ܐܫܢܐ ܠܟܘܢ ܠܗܠ ܡܢ ܒܒܠ ܀

Quinimò baiulaſtis Conopæum Melchum, & ſidus Dei veſtri Rephon, imagines quas feciſtis, vt eas adoraretis, transferam vos de Babel.

Quiſnam igitur fuerit iſte Rephan, variæ interpretum huius loci ſunt opiniones; alij Venerem ſeu ſtellam, quam Luciferum vocant Aſtronomi, interpretantur; alij Iouem; non deſunt quoque qui vnam è conſtellationibus fixis Rephan eſſe arbitrentur. Nos relictis omnibus hiſcè coniecturis aliquid certiùs adferemus.

Dicimus itaque Rephan vocem eſſe Ægyptiacam ſeu Coptam, eaq; nihil aliud ſignificari in dicto idiomate, quam Saturnum, vti ex Onomaſtico noſtro Copto-Arabico-Latino manifeſtè conſtat, vbi Saturnus Rephan dicitur, ob gygantæam videlicet magnitudinem. Nomina Planetarum, prout ab Ægyptijs appellantur, hic ex dicto Onomaſtico noſtro decerpta adiungam. Rephan vox Copta, ſignificat Saturnum.

ⲛⲓⲍⲙⲫⲱⲥ ⲧⲏ ⲣⲉⲕⲱϯ ⁘

7. Planetarum nomina Copto-Arabica-Latina.

Arab.	Ægypt.	Latin.
زحل	ⲣⲏⲫⲁⲛ	Saturnus
المشتري	ⲡⲓⲍⲉⲩⲥ	Iuppiter
المريخ	ⲙⲟⲗⲟⲭ	Mars
الزهرة	ⲥⲟⲩⲣⲟⲧ	Venus
عطارد	ⲡⲓⲉⲣⲙⲏⲥ	Mercurius
الشمس	ⲡⲓⲣⲏ	Sol
القمر	ⲡⲓⲟϩ	Luna.

Copta verſio ex Vaticana petita ſuffragatur Onomaſtico, dùm cit. loc. Actorum ita Copticè vertit:

ⲁϥⲕⲟ ⲧⲟⲩⲇⲉ ⲛ̀ϫⲉⲫϯ ⲁϥⲧⲏⲓⲧⲟⲩ ⁘ ⲉϣⲓ ⲛ̀ϯⲥⲧⲣⲁⲧⲓⲁ ⲛ̀ⲧⲉⲧⲫⲉ ⁘

Et paulò poſt: ϫⲉⲙⲏϩⲁⲛ ϧⲟⲗ ϩⲉⲗⲛⲉⲙ ϣⲟⲩϣⲱⲟⲩϣⲓ ⲁⲣⲉⲧⲉ-
ⲛⲉⲛⲟⲩⲛⲓⲉϩⲣⲏⲓϩⲓ ⲡϣⲁϥⲉⲛ ⲙ̀ⲡⲣⲟⲙⲡⲓ ⲡⲏⲓⲙ̀ⲡⲓⲥⲗ ⲟⲩⲟϩ ⲁⲧⲉⲧⲉⲛ
ϭⲓⲛϯⲥⲕⲩⲛⲏ ⲛ̀ⲧⲉ ⲙⲟⲗⲟⲭ ⲡⲉⲙⲡⲓⲥⲓⲟⲩ ⲛ̀ⲧⲉⲛⲉⲧⲉⲛ ⲛⲟⲩϯ. ⲣⲉⲫⲁⲛ
ⲛⲓ ⲧⲩⲡⲟⲥ ⲉⲧⲁⲣⲉⲧⲉⲛ ⲑⲁⲙⲓⲱⲟⲩ ⲉⲟⲩⲱϣⲧ ⲙ̀ⲙⲱⲟⲩ ⁘ ⲟⲩⲟϩ ⲉⲓⲉ-
ⲧⲉⲃⲑⲏⲛⲟⲩⲉⲃⲟⲗ ⲉⲛⲓⲥⲁⲛⲧⲉ ⲃⲁⲃⲩⲗⲱⲛ ⁘

Conuertit autem Deus, & tradidit eos ſeruire militiæ cœli, ſicut ſcriptum eſt, Nunquid victimas & hoſtias obtuliſtis mihi annis quadraginta in deſerto domus Iſraël?

Iſraël? & accepiſtis tabernaculum Moloch, & ſidus Dei veſtri Rephan (hoc eſt Saturni). Cui Arabica, Græca, Æthiopica omninò conſonant, vt ſequitur:

Arabica lectio.

اخذتم خيمة ملكوم وكوكب الاهكم رافان الاشباه التي صنعتموها لتكونوا ساجدون له

Accepiſtis tabernaculum Melcum, & ſidus Dei veſtri Rephan, &c. Septuaginta verò Interpretes: Ἀνελάβετε τὴν σκηνὴν τοῦ Μολὸχ, καὶ τὸ ἄστρον τοῦ Θεοῦ ὑμῶν Ρεφάν. Æthiopica lectio:

70. Interpret.

Vatumadaho balihu agiziahbaher var,rafiumu iutkanaiu lachata ſamaia bachamatazucfa, vaſata mazuchſa nebiat Iſrael vanaſachamu dabtara Meloch, vatamruta imlachachamu Rophan, anza taſagada laamanta maſſa zagbarchamun vadabtara ſamaa.

Æthiopica lectio.

Conuertit autem Deus, & tradidit eos ſeruire militiæ cœli, ſicuti ſcriptum eſt in libris Prophetarum. Num victimas & hoſtias obtuliſtis mihi annis quadraginta in deſerto Iſrael, & portaſtis vmbracula Moloch, & ſtellam Dei veſtri Repham adoratis, quod ipſi feciſtis &c. Non igitur Rompha vel Rempham, ſed Rephan hoc loco proprium Saturni nomen eſt. Vnum miror, cur Amos 5. v. vlt. in Hebraico textu non Rephan, ſed Ciun כיון legatur, cùm tamen citatis locis & vulgata, & Septuaginta Interpretes cum alijs paulò ante adductis vbique vertant Rephan; verba Prophetæ hic adducam:

Amos 5. v. vltimo.

ונשאתם את סכות מלככם ואת כיון צלמיכם כוכב אלהיכם אשר עשיתם לכם:

Quæ ad literam ita ſonant: *Et portaſtis tabernacula Regis veſtri, & Ciun idolorum veſtrorum, ſidus Dei veſtri quod feciſtis vobis.* Quæ multùm à vulgata verſione Latina diſtare videtur: ſic enim hoc loco habet vulgata. *Et portaſtis tabernaculum Moloch veſtro, & imaginem idolorum veſtrorum, ſidus Dei veſtri Rempham.* Cui conuenit & alia Græca lectio, quæ ῥομφᾶ habet loco Ciun. Ionathas quoque, etſi in Chaldaica ſua paraphraſi diſſideat in verſione, explicat tamen vulgatam verſionem:

Vulgata lectio.

ונטלתון ית סיכות בית כמריכון וית כיון צלמיכם כוכב טעותכון די עברתון לכון:

Ionathas Chaldæus.

Et portaſtis bini tabernacula ſacerdotum veſtrorum, & Ciun imaginem veſtram ſtellam idolum veſtrum, quod feciſtis vobis. Atque ex his omnibus patet, Ciun & Rephan hoc loco pro eodem ſumi. Vtrum autem hæc duo vnius idoli diuerſa nomina ſint, an idem nomen ex corruptione, quam ex varia deſcriptione incurrit, tantùm diuerſum ſit, dubium eſt. Vtriuſque ſententiæ Authores reperio. Rabbini diuerſum ponunt nomen à Rephan, & aiunt, Ciun idem eſſe hic ac Ceuauim, hoc eſt, placentulas mellitas, quæ offerebantur Reginæ cœli ſeu Veneri, quam Succoth benoth ſuprà diximus: Ita Radak ex alijs refert:

Rephan & Ciun pro eodem ſumuntur.

כיון כונים

Radak.

ונשאתם את סכות מלככם אחר על כוכב שנעשה ע׳ז על שמו וקורא אותו מלך לפי שהם חושבים אותו למלך עליהם או שהיה כוכב גדול בצבא השמים שהוא

שהוא כמלך על צבאו ואת כיון צלמיכם יש מפרשים כיון כמו לעשות כוונים וכבר פירשנו בספר ירמיהו שהם מיני מאכלים שמכינים לעבודה ולפיכך נקראו כונים :

Et sustulistis tabernacula Regis vestri מלככם. *Dicitur de stella seu idolo, cuius nomen Moloch; & vocant eum Regem, vel quòd eum Regem sibi dominantem existiment, vel quòd sit stella magna in militia cœli, in qua veluti Dux, Rex, seu Imperator emineat super exercitum suum.* [*& Ciun imaginem vestram.*] *Sunt qui explicant, quasi facere* כוונים*, id est, placentas mellitas, & iam explicauimus in lib. Ieremiæ, quòd Cauanim sint species quædam eduliorum, quæ præparabantur Idolo, & ideò vocantur Cauanim.* Verùm huic sententiæ non astipulamur. Melior est quam subiungit paulò post citatus Radak:

Radak.

פירשנו שכיון הוא כוכב שבתאי וכן נקרא בלשון שמעאלים ופרס כיואן :

Nos explicamus quod Ciun idem sit quod stella Saturni, & ita dicitur Saturnus in lingua Ismaëlitica (Arabica) *& in Persica Ceuan.* R. Abenezra ait, esse nomen Saturni, compositum ex Arabica & Persica lingua. Quicquid sit, nomine Persico Saturnum כיואן Ceuan dici, nemo negare potest, nisi qui forsan libros Persicos, qui passìm eum hoc nomine vocant, non legerit; in Arabum autem monumentis nunquam me hoc nomen reperisse memini. Vndè aliqui opinantur Ceuan & Rephan idem omninò nomen esse, quod Persæ ab Ægyptijs acceptum R in C mutato blæsorum more corruperint; ita Ioannes Drusius audacter. *Esset*, ait ille, *Cheuan* (sic legit כיון) *nisi manus aberrans maluisset scribere* Ῥεφάν, ῥ *pro* κ, *aut fortè ipsi Interpretes legerunt* ריון *pro* כיון. meliùs dixisset, futurum fuisse Ῥεφάν, nisi manus aberrans scribere maluisset כיון Ceuan; Rephan enim genuinum Saturni nomen apud Ægyptios, Ceuan autem corruptum à vicinis Persis ante ostendimus. Hæc sententia alios quoque sui fautores inuenit, nec mihi displiceret, nisi me venerabilis huius Translatoris ab huiusmodi assertione terreret authoritas, & meliora non superessent, queîs dictas difficultates conciliare possemus,

R. Abenezra. Drusius.

Dicimus igitur quod Chiun, non per errorem, vt Drusius, eiusque Asseclæ volunt, sacris literis irrepserit; sed studio à Propheta sit positum hoc loco tanquam idoli nomen, quo Ægyptij nunc Saturnum, nunc Herculem confusim appellabant, Hebræis notissimum. Est enim Chiun, vel Copticè Ϩικων, idem quod imago, figura, aut idolum, quo nomine Saturni, aut Herculis simulachrum promiscuè, καὶ τὴν εἰκόνα, appellabant. Saturnum autem, quatenus vnus ex septem planetis est, ob vehementiam effectuum, quos operatur, Rephan, quasi diceres vires gygantis, dicebant. Chiun vel Chon itaque idolum Saturni dicebant Rephan stellam. Herculem autem Ægyptium, quem Herodotus inter octo Deos Ægyptiorum computat, Chon vel Chiun dictum esse Ægyptiacè, ostendit magnum Etymologicum hiscè verbis:

Chiun significat Saturnum, & Herculem, & idē est quod Rephan.

Χῶνες ἔθνος Ἰταλικὸν τὸν Ἡρακλῆ φασὶ κατὰ τὴν τῶν Αἰγυπτίων διάλεκτον χῶνα λέγεσθαί δὲ εἰς Ἰταλίαν, καὶ ἀπ᾽ αὐτοῦ χῶνας ὀνομασθῆναι τὸ ἔθνος.

Etymologicum magnum

Chones, populus Italiæ, dicunt Herculem iuxtà Ægyptiorum dialectum Chon dictum esse, & à subiugata per eum Italia Itali Chones postmodum appellati sunt.

Antiochus Zenophenes.

Quæ omnia confirmat Antiochus Zenophenes apud Lilium Gyraldum Synt. X. *Chon*, inquit, *Hercules Ægyptiorum linguâ nuncupatus, qui cum Osiride Italiam liberauit à tyrannide, & ab hoc Chone Hercule Ægyptio Italiam antiquitùs vocatam esse proditur*. Historiam breuiter enarrat Petrus Leo Castella in libello de Aboriginibus & Ianigenis. *Is itaq; Osiris post Sicani obitum accersitus ab Italis, populorum scilicet Maioribus XII. VI. I. P. C. vindicibus, aduenit in Italiam, vbi Nouitas & Virtus semper imperant: is gygantes deuicit omnes, & si quos seruauit, eos in triumphum duxit, omni potitus Italia, comitatus Hercule Chone, a quo vltima in Italia populi Chones, qui à Sabinis tandem eiecti sunt*. Hunc Herculem Γιγῶνα quoque appellatum esse apud Hesychium reperio:

Petrus Leo Castella.

Hesychius.

Γιγνῶν, inquit, οἱ δὲ Γιγῶν, Πάταικος, Ἐπιπάταικος, Τραπέζιος, οἱ δὲ Αἰγύπτιοι Ἡρακλέα νομίζουσι.

Gignon, nonnullis Gigon, Patæcus, Epipatæcus, Trapezius, aliqui Herculem Ægyptium appellant. Quod verbum non dissentit à Rephan, si significationem aspicias; ambo enim istius Numinis vires indicant, cùm & Rephanem, & Chonem, Gygantem significari ex dictis pateat. Concludimus igitur Rephan, & Ciun, vel Chon locis citatis sacræ scripturæ nihil aliud esse, quàm simulachrum Saturni, vel sub sideris figura, vel ob stellam fronti idoli insertam, cultum; & nomina diuersa vni attributa esse. Saturnum enim, quem Rephan esse ostendimus, & Herculem, quem Chona, passim cum Osiride confusa esse in Syntagmate tertio huius probauimus. Verùm hæc meliùs in sequentibus discutientur. Quare Rephane relicto ad Marcolin progrediamur.

Marcolis idē quod Mercurius.

Marcolis מרקוליס Hebræis idem est, quod Latinis Mercurius; ita colligo ex Adagio illo Hebræorum זורק אבן למרקוליס *Spargens lapidem in Marcolis*, hoc est, in Mercurium; de quo R. Elias Ascenaz, ita in Thesbi:

R. Elias.

זורק אבן למרקוליס שם ע״ז שכך היתה עבודתה ויש אומרים שהוא שם אלה שעבדו לו ברומא הנקרא מרקוריא:

Markolis nomen idoli, & dicunt, quod mittendo lapides (in aceruum) *sit cultus eius; dicunt etiam, quod illud sit nomen illius, qui Romæ colebatur sub nomine Mercurij*. Ita de parabola dicta R. Elias. Quod quidem prouerbium aliunde non profluxit, nisi ex parabola illa Salomonis c. 26. v. 8. *Sicut qui mittit lapidem in aceruum Mercurij, ita qui tribuit insipienti honorem*. Vbi Hebraica veritas habet במרגמה; ex qua voce Mercurium forsan formarunt prisci; etsi Græci Interpretes, Ionathas, ac plerique recentiorum ibi fundam intelligant. Tanta autem in hoc loco explicando auctorum difficultas, tanta opinionum varietas & dissensio, vt quid credere quispiam debeat, dispici vix possit.

Explicatur locus parab. c. 26. v. 8.

Nos, vt & huic loco aliquam lucem adferamus, dicimus hanc parabolam nequaquam intelligendam esse de fundæ iactu, vt citati suprà Authores sentiunt, nec de lapide בארגמה, hoc est, in purpura inuoluto, vti Rassi; nec de bustuario seu loco funesto, vbi corpora damnatorum lapidibus obruebantur; nec de lapillis numeratorijs, seu calculis Arithmeticis, vt D. Thomas; sed de lapidibus, quæ in honorem Mercolis siue Mercurij

D. Th. 2. 2. q. 63. a. 3. in corpore.

curij in aceruum lapidum dicto Numini coaceruatum proijciebantur. Voluit igitur sapientissimus mortalium eum, qui stultum honestauerit, tantundem facere, ac si dictum Mercurij aceruum lapidis iactu augeret. Collata & stulto, & aceruo quasi beneficia, huic lapidis occasione, illi honoris; neuter autem gratum rependit animum, non stultus magis, quàm lapidum aceruus; neuter beneficium conferri satis agnoscit. Consentit huic Beda in hunc locum commentans. *Qui insipienti*, inquit, *id est, hæretico honorem docendi confert, non minùs delinquit, quàm qui Deos ac delubra gentilium cultu venerantur inani.* Verùm vt huiusmodi sacra Mercoli collata, eorumque origo, ritus, ac cœrimoniæ penitiùs intelligantur, Sciendum est, cunctis ferè gentibus celebres statuas Mercurij fuisse; quasdam solitarias, in quibus solus ipse in basi; quasdam sociales, in quarum vna basi simul Pallas, quæ Hermathenæ vocatæ; aut Hercules, quæ Heraclæ; & hæ propriæ Gymnasiorum erant, vt patet ex Cicerone ad Atticum, & Turneb. l. 7. adu. cap. vltimo. *Solitariæ*, ait Dertius, *crebriores fuerunt, non in sepulchris tantùm, sed in fulcris lectorum, indicantes Mercurium somni præsidem, cui ideò vltimus seu tertius cyathus in conuiuijs sacer, teste Polluce l. 6. cap. 15. & Luc. l. 3. Apoll.* Quæ quidem sculpturæ dicuntur ἑρμῖνες Suidæ, ἕρμινα Hesychio, nec in delubris tantùm, sed & in priuatorum vestibulis collocantur, formâ quadrangulari, & vt plurimùm lapideæ. ita Thucyd. l. 6. belli Peloponesi. De alijs vide Herodotum l. 2. & Macrob. c. 19. Sat. Ægyptij, & ab his Græci, & Romani edocti huius farinæ Deastros, vel pectore tenùs humano, vel capite, & collo duntaxat effigiabant, cœtera truncos. De quibus consule Clementem Alexandrinum in protreptico, & Arnobium l. 6. aduersus gentes, Plutarchum in Alcibiade & Nicia, Æmylium Probum, Thucyd. aliosque. Scio nonnunquam tricipitem Mercurium pingi solitum, vndè de hominibus vel vehementer ambiguis quid aggredi debeant, vel valdè vafris adagium τρικέφαλος Ἑρμῆς, triceps Mercurius; cuius causam puto, quia idem mercaturæ, orationis, & itineris Numen habebatur, quod Adagiographus censet in singulis capitibus inscriptionem habuisse, quò duceret hæc via, quò rursus illa.

Beda.

Statuæ Mercurij duplices, solitariæ, & sociales.

Cicero. Turneb.

Pollux. Luc. Suida. Hesychius.

Thucyd. Herodotus. Macrob.

Clem. Alex. Plutar. Æmylius Probus.

Mercurius cur triceps pingatur?

Porrò materia crebrior lapis, rariùs lignum; sed lignum certum, iuxtà illud: *Non ex quouis ligno fit Mercurius.* Quod, vti dictum est, in statuam efformabant, cuius si caput excipias, reliqua omnia trunca essent. An sic formabant, vt Deum totum esse mentem constaret? Certè innuunt id versus Empedoclis apud Tzezem 13, chil. hist. 464.

Mercurius cur solùm capite tenus pingebat.

Empedocles.

Οὐ μὲν γὰρ βροτέῃ κεφαλῇ κατὰ γυῖα κέκασται.
Οὐ μὲν ἀπαὶ νώτων γε δύο κλάδοι ἀΐσσουσιν,
Οὐ πόδες, οὐ θοὰ γοῦν', οὐ μήδεα λαχνήεντα,
Ἀλλὰ φρὴν ἱερὴ, καὶ ἀθέσφατος ἔπλετο μοῦνον,
Φροντίσι κόσμον ἅπαντα καταΐσσουσα θοῇσιν.

Non enim mortali capiti membra adiuncta sunt,
Non quidem ab humeris duo rami emicant,
Non pedes, non cita genua, nec pudenda lanuginosa,

Sed

Sed mens sacra atq; immensa est solùm,
Curis Mundum omnem quæ mouet celeriùs.

Tales ergò Hermulæ fuerunt. ideò Mercurius l. 4. Autholog. Græc. epig. inducitur à Xenocrate querulus, quòd cùm se fateantur homines pedibus celerem cursorem, & manu strenuum palæstritam, tamen effingant eum ἄποδα, sine pedibus, & κολοβὸν χειρῶν, & manibus mancum. Atque hæc communia omnibus Hermis. Quædam verò peculiaria illis, qui Viales dicti, Mercurio sacri; à quo etiam statuæ omnes viriles, teste Tzeze, Hermæ dicebantur; fortassis, quia Mercurius insignis statuarius fuit, vt narrat Iuppiter apud Martianum Capellam l. 1. de Philolog. nupt. Viales etiam Hermæ quadrati fuerunt, lignei, & lapidei, summâ parte Mercurij faciem, inferiore planâ inscriptiones viarum præferentes, vt apertè testatur Vlpianus scholijs ad orat. Demosth. contra Leptinem. Ξύλα, ἢ λίθοι τετράγωνοι ἦσαν ἔχοντες ὄψιν Ἑρμοῦ ἐπάνω, κάτω δὲ ἐν τῇ πλάκῃ τὰ ἐπιγράμματα. scilicet vias indicantia; vide de his Phornut: & Lylium Synt. 9.

Mercurij viales. — *Martianus Capella.* — *Vlpianus.*

Ad Hermas viales adijciebantur à viatoribus acerui lapidum.

Ad hos itaque Hermas solebant adijci à viatoribus in Mercurij honorem acerui lapidum, quibus aceruis commune cum lapidibus nomen fuisse docet Tzeza chil. 12. hist. 429.

Tzeza.

Ἑρμαῖ, καὶ σύμπας ἀνδρειὰς, καὶ ὁ σωρὸς τῶν λίθων.
Hermes, & omnis statua virilis, & cumulus lapidum.

Acerui isti erant contigui ad ipsas statuas.

Hinc iam duæ difficultates nascuntur, prima an acerui isti aceruarentur contigui ad ipsam statuam, sic vt statuæ summitas tantùm extaret; quod videtur censuisse Alciatus Embl. 8. his versibus:

In triuio mons est lapidum, supereminet illi
Trunca Dei effigies pectore facta tenus.
Mercurij est igitur tumulus; suspende viator
Serta Deo, rectum qui tibi monstrat iter.

Hugo Carensis.

Hugo Carensis comparat Hermas illos crucibus ligneis, quas hodiè peregrini ad loca sacra proficiscentes, erigunt, extantes inter lapidum à prætereuntibus positorum congeries; Galli *Montioyes* vocant. At discrimen est, quòd nostri peregrini non coaceruent lapides in crucis honorem; sed vt secuturi indicium itineris indè capiant, & sunt tantùm vnius itineris indices; Hermæ variorum erant, & instituti in honorem Mercurij.

Odyss. — *Hesychius.*

Hinc pendet solutio secundi dubij, An Mercurij aceruus accipiendus sit de quouis lapidum aceruo, etiam nullâ religione congesto; quod omnes ij existimant, qui ex Odyss. π. & Strabone 16. Hesychio, & Magni Etymologici Authore testibus probant, Ἑρμαῖον λόφον, seu Mercurialem aceruum nihil aliud esse, quàm aceruum lapidum. Verùm si hos tres accuratè legas, deprehendes eos duplicem significationem tradere; vnam latè patentem, quæ ad quoslibet lapidum aceruos spectat; alteram pres-

sam

ſam & propriam de ſuperſtitioſis illis. Quod ex Hebræis, & Græcis, & Latinis Scriptoribus facilè eſt probare. Nam & Baal Aruch id manifeſtè hiſcè verbis indicat: Baal Aruch.

מרקולים ב׳פ ר׳ מיתות הפוער עצמו לבעל פעור ז׳ הוא עבודתו הזורק אבן למרקולים זו הוא עבודתו בע״ז פ׳ ד׳ר׳ ישמעאל אלו הן ג׳ אבנים זו בצד זו בצד מרקולים ב פ אילו מציאות בגמ׳ ואילו חייב להכריז באבני בית קולים מהו פי׳ בית ע״ז שמה בית מרקולים עבודתו רגימת אבנים ועיקרה בדתניא בראש גמ׳ דפ׳ ר׳ ישמעאל אלו הן אבני בית מרקולים אחת מכאן ואחת מכאן ואחת על גביהן:

Markolis, inquit, *in Peruſch 4. Mithoth, eſt denudans ſeipſum* τῷ *Beelphegor, & eius ritus eſt, vt proijciatur lapis in Mercolis. Verùm R. Iſmael in Peruſch 4. de idololatria dicit, quod illi ſint tres lapides à lateribus Marcolis hinc indè diſpoſiti. In Peruſch* אלהמציאות בגמ׳; *& moris fuit, vt proclamare facerent in lapidibus domum ſeu fanum Kolis. Indè Peruſch domum huiuſmodi ſeruitutis vocat domum Markolis, cuius cultus erat proiectio lapidum; & Rabbi Iſmael in alio tractatu ait lapides fani Mercolis ſic diſpoſitos fuiſſe, vt vnus hinc, alter illinc, tertius ſuper vtrumque collocaretur.* Confirmat hæc R. Elias Leuita, qui tamen de hoc ritu dubitat, eò quod quos Romæ de hoc ritu interrogaſſet, id ei negarint. perperam negaſſe, & imperitos illos fuiſſe moris gentilitij, facilè oſtendero. Inprimis ex Homero teſtantibus Didymo & Strabone ſecundùm illud: R. Elias. Didymus. Strabo.

Καὶ λίθινα ξόανα, καὶ ἀγάλματα χειροποίητα
Κἀν ὁδοῖς ἐπιδέδοισι λίθων συγχώματα.

Ait illos colere
Saxea ſigna, & ſimulachra manu facta,
Et paſſim in via proiectos lapidum aceruos.

Priore verſu Hermulas, poſteriore Hermæas deſcribit; citatque eos Theophylus Alexandrinus l. 1. ad Autolycum, & exſtat locus l. 1. Orac. Sybill. in quorum etiam l. 5. inanimes Hermæ vocantur, ἀψύχους θ᾽ Ἑρμᾶς. Nicander in Theriacis Hermarum meminit, & ibi Scholiaſtes, Ἑρμάκας, ait eſſe, λίθους σεσωρευμένους εἰς τιμὴν τοῦ Ἑρμοῦ· lapides coaceruatos in honorem Mercurij. Heſychius, Ἑρμαῖος λόφος σημαίνει σωροὺς τῶν λίθων Ἑρμαῖς, τοὺς ἐν ταῖς ὁδοῖς γινομένους εἰς τὴν τιμὴν τοῦ Θεοῦ; ἐνόδιος γὰρ. *Mercurialis aceruus ſignificat cumulos lapidum Mercurij, quos in vijs coaceruabant ad honorem Dei vialis.* Manet igitur, Hermæos λόφους nihil aliud fuiſſe, quàm lapidum Mercuriales aceruos, vijs publicis & compitis ad itinera demonſtranda congeſtos; quos tranſeuntes viatores crebro lapidum iactu in Mercurij honorem augebant; Mercurius enim, id eſt, Hermes, viarum præſes erat, & ἐνόδιος dictus, quem maximè ſuperûm fore iratum, ſi quis erranti comiter non monſtrârit, canit Idyll. v. 5.

- - - - - - - - κεχολῶσθαι
Εἰ κεν ὁδοῦ χατέοντι ἀναίνηται τις ὁδίτην.

Diſſenſio tantùm eſt, vndè initium hæc ſuperſtitio ſumpſerit. Sanè vti cer-

Mos coacervandi lapides ad Hermas viales, vndè cœperit. Fauorinus. Didymus.

certum est, ab ipso Mercurio sumpsisse, ita incertum à quo facto illius. Sunt qui velint, ab eo, quod sit solitus vias elapidare, & commodiores reddere, saxis remotis, & in vnum cumulum ad latus viæ digestis; simul etiam recti itineris, & viæ Regiæ viatores fecisse certiores: ita Fauorinus fol. 218. in fine. Fabulam ad hanc rem, quam ex Anticlide Didymus Odyss. recitat, prodit: *Cùm in consessu, aiunt, Superum Mercurius esset Deorum calculum subiturus, accusatus nimirùm à Iunone ob patratam Argi necem; in gratiam Iouis Deorum turbam Mercurium quidem absoluisse, sed omnes calculos pro singulari cœlestis fori ritu, ad eius pedes iactu coaceruasse; quo scilicet facto, execrandam cædem illam in Iunonis gratiam perpetratam ostenderent. Hinc in Mercurij honorem mos eiusmodi hominibus vsitatus*. Sed de his vide fusius Phornutum, Lactant. l. 1. c. 20. & alios paulò ante citatos.

Nos dicimus, totam hanc lapidum erigendorum rationem ab Ægyptijs, eorumque Hermete seu Mercurio ad alias gentes potissimùm promanasse; Primum enim mortalium Geometriam eum docuisse, limitum ponendorum rationem monstrasse, Diodorus, & Strabo docent. Cùm enim ex inundatione Nili quotannis facta, Ægyptus tota limo obduceretur, ac proindè summæ in distribuendis agris, prædijsque contentiones inter Ægyptios orirentur, & lites; ferunt Mercurium primum campimensoriæ artis rationem docuisse, limites, qui nihil aliud erant, quàm oblongi quidam & quadrati lapides ad agrum vnius ab alterius discernendum, statuisse; quæ omnia in sequentibus ex varijs Authoribus volente Deo comprobabimus. Hinc tanto bono affecti Ægyptij, in memoriam beneficij præstiti, nunc eum lapidum congerie factâ, nunc rotundum lapidem ad capitis similitudinem in fastigio adaptantes, nunc quadratum, nunc trigonum, aut pyramidale saxum in caput & humeros sursum abiens, ponentes, veluti terræ, terminorumque præsidem, ac Numen auerruncum, à quibus Hebræi, cœteræque gentes id postmodum didicêre, coluerunt. Verùm quoniam de his copiosissimè multis in locis huius Operis dabitur dicendi materia, plura modò dicere supersedeo, ne ijsdem rebus sæpè repetendis nauseam Lectori moueam. Figuræ Hermarum apud Authores passim occurrentes sequuntur.

CA-

CAPVT XXIII.

De adytis & speluncis Hebræorum, cœterarumque Orientalium.

NIhil celebrius quondam fuisse adytis Ægyptiorum, sat monstrant tot egregiorum Philosophorum ad ea visenda suscepta itinera. Pythagoras sanè tanto eorum ferebatur desiderio, Clemente teste, vt circumcisionem non abnuerit, quo mysteriorum in ijs tradi solitorum particeps fieret. *Clem. Alex. l. 1. strom.*

Ὁ Πυθαγόρας περιετέμνετο, ἵνα δὴ καὶ εἰς τὰ ἄδυτα κατελθὼν, τὴν μυστικὴν παρ' Αἰγυπτίων ἐκμάθῃ φιλοσοφίαν.

Erant autem adyta, loca quædam solitaria, subterranea, & ab omni hominum consortio remota, omnigena monstrosorum idolorum varietate referta, quibus sub symbolis hieroglyphicis Deorum colendorum ratio, cœterarumque clandestinarum artium præcepta tradebantur, iuxtà illud Arnobij: *Pythagoras*, inquit, *Magus fuit, clandestinis artibus omnia illa perfecit, Ægyptiorum ex adytis Angelorum potentium nomina, & remotas furatus est disciplinas*. Meminit horum Eusebius l. 2. præparat. Euangel. *Adyta Ægyptiorum quæ.* *Arnobius.*

Ναὶ μὴν ἄδυτα Αἰγυπτίων, καὶ Τυῤῥηνῶν νεκρομαντεῖαι σκότῳ καταδεδίκασθων, μανικὰ ταῦτα ὡς ἀληθῶς ἀνθρώπων ἀπίστων σοφίσματα, καὶ πλάνης ἀκράτου κυβευτήρια. *Eusebius.*

Certè adyta Ægyptiorum, & Tyrrhenorum necromantiæ caligine damnantur, furiosæ omninò fraudes sunt hominum infidelium, & erroris meri ludibria. Et Iustinus quæst. ad Orthodoxos: *Id temporis hieroglyphicæ scientiæ in pretio erant apud Ægyptios, quæ in adytis tradebantur lectissimis quibusque, non hominibus de triuio &c.* In his itaque Dæmonibus per varias cœrimonias, adiurationes, suffumigia ex varijs speciebus aromatum, herbarum, succorum confecta, per hymnos denique & carmina magica in idola attractis, de vitandis malis, & consequendis bonis consulentes responsa capiebant. Iuxtà quæ facientes perenni felicitate se potituros esse credebant. Hebræi itaque vicinæque ipsis gentes Assyrij, Babylonij, Persæ cum hoccè arcano Deorum cultu Ægyptios secundo rerum successu efferri cognoscerent, ad similem fortunam aspirantes, per media similia ad finem intentum se peruenire posse sibi persuasere. Quare effictis omnigenis Deorum monstris, adyta, seu occulta quædam, ac caliginosa latibula ad ea colenda selegerunt. Quales verò illæ fuerint latebræ, quæ idola intus adumbrata, quis sacerdotum ritus, pulchrè nobis ostendit Ezechiël c. 8. vbi sic habetur: *Et introduxit me ad ostium atrij; & vidi, & ecce foramen vnum in pariete, & dixit ad me: Fili hominis, fode parietem; & cum fodissem parietem, apparuit ostium vnum; & dixit ad me, Ingredere, & vide abominationes pessimas, quas isti faciunt hic; & ingressus, vidi, & ecce omnis similitudo reptilium, & animalium, abominatio, & vniuersa idola domus Israël depicta erant in pariete in circuitu per totum. Et septuaginta viri de senioribus domus Israël, & Iezonias filius Saphan stabat in medio eorum, stantium ante picturas, & vnusquisque habebat thuribulum in manu sua, & vapor nebulæ de thure consurgebat.* An non hìc Pro- *Iustinus.* *Ezechiel.*

pheta ob oculos nobis ponit ideam quandam adytorum Ægyptiorum omnibus numeris absolutam? certè & multiformium illorum idolorum exercitus, & sacerdotum suffumigantium cœrimoniæ, aliaque à Propheta relata adytis dictis ad vnguem quadrant. Dixi, multiformium idolorum exercitus, vt ostendam, nihil hic idolorum, monstrorumque defuisse; sed quicquid simulachrorum hucusque ex varijs recensuimus, hic veluti in theatro quodam compendioso repræsentatum fuisse. hic Theraphim consecrabantur; hic Baalgad, Baalsephon, & turpis Baalphegor; hic βύμορφ☉ Moloch; pisciformis Dagon; ventrosus Chamos; cornuta Astarta; Equinus Anamelech; Adramelech pauonis imagine fulgidus; hircinus Tarthac; Gallina cœlestis cum pullis suis, quam Succoth Benoth diximus; hic Nergal gallinaceus; reconditus Nesroch; lachrymabundus Thamuz, aliaque propudia religionis, quæ sacerdotes incenso thuris venerabantur, conspiciebantur. Tantus autem fuit horum idolorum numerus, vt Rabbini asserant, nullam gentem fuisse, quæ non peculiare sibi simulachrum hoc loco adorandum statuerit; & illud Prophetæ id maximè innuit: *Secundùm numerum quippè ciuitatum tuarum erant Dij tui Iuda*. Et nullum locum fuisse, qui non profano istiusmodi cultu pollueretur, ostendit Ezechiel c. 6. v. 13. *Cum fuerint interfecti vestri in medio idolorum vestrorum, in circuitu ararum vestrarum, in omni colle excelso, & in cunctis summitatibus montium, & subtus omne lignum nemorosum, & subtus vniuersam quercum, locum vbi accenderunt thura redolentia vniuersis idolis suis*. Non desunt, qui dicant numerum idolorum, gentiumque fuisse mysticè designatum per septuaginta viros de senioribus domus Israël, quos incensentes idolis Ezechielem in adytis vidisse, sacra meminit historia paulò ante citata; certè assentit huic Zohar col. 210. vbi de idolis Hebræorum tractans, eorum summam artificiosè indicat per hasce literas עע"ז cuius primum ע valet 70. reliquæ autem literæ ע"ז seruitutem alienam designant; quasi diceret septuaginta cultus externi, id est, septuaginta Dij, seu potiùs Dæmonia septuaginta gentium idololatrarum, quæ alio in loco recensebimus. Sed neque abstinuerunt à sordidis etiam & impuris animalibus, quæ nemo sine nausea videat, aut sine horrore tractet; qualia sunt reptilia, & animalia, quæ respuebat, execrabaturque Iudæorum religio, de quibus Isaias c. 2. *Vt adorarent talpas, & vespertiliones*. Quæ quidem omnia desumpserant ab Ægyptijs, quibus nihil non erat diuinum; vndè accutè irridet Iuuen: Satyr: 15. monstrosum huiusmodi cultum, dùm de Ægyptiorum stulta religione loquitur:

Multitudo idolorum Hebræorum.

Hierem. 2.

Hebræi adorabant animalia immunda.

Isa. 2.

Iuuenal.

- - - - - - Corcodilon adorat
Pars hæc, illa pauet saturam serpentibus ibim,
Effigies sacri nitet aurea Cercopitheci.

Feles etiam, Serpentes, Aspides, Ichneumones, Scarabæos. hæc ergo monstra sordida, atque inuisa, in suis etiam sacris numerabat væsanus Iudæorum animus; quæ tam auidè sectabantur, vt Ieremias ciuitatem sanctan-

ctam ab Ægyptijs constupratam mysticè significet non malè hisce verbis: *Filij Mempheos & Taneos te constuprauerunt vsque ad verticem.* Indicat hanc cultus externi pruriginem quoque Propheta Nahum c. 3. v. 4. qui sic ad Niniuen, quæ eodem morbo laborabat: *Propter multitudinem fornicationum meretricis speciosæ, & gratæ, & habentis maleficia.* Sanè sub hæc tempora maleficijs vsos esse Iudæos, & Deorum imagines non in annulis solùm, armillis, inauribus, & laminis; sed & in corporibus candenti ferro inustas gestasse, docet Ioacim Iosue filius, qui Deorum, quos coluit, in carne sua gestabat imagines; exemplo vtique Ægyptiorum, vt docet historia scholastica l. 4. Reg. c. 39. Abulensis in l. 4. Reg. c. 25. q. 39. quod colligi putat ex l. 2. Paralip. c. 36. v. 8. *Reliqua autem verborum Ioacim, & abominationum eius, & quæ inuenta sunt in eo &c.* Hic autem Rex, & vt credibile est, ad eius exemplar alij non pauci, illo impio charactere compuncti, non solùm abiuratæ religionis testimonium, sed & magicum aliquod veneficium portabant; quod solenne cumprimis erat Ægyptijs.

Ieremias. Nahum. 4. Reg. c. 39. Abulensis. 4. Reg. c. 25. 2. Paralip. 36.

Atque ex his omnibus in hoc Syntagmate adeò fusè traditis tandem luculenter apparet, quicquid idolorum apud Hebræos, Syros, Assyrios, Phœnices, Babylonios, Persas, Arabes vnquam fuit, ab Ægypto tanquam perenni omnis superstitionis fonte promanasse. Quæ cùm ita sint, nulli sanè dubium esse debet, sacrarum quoque sculpturarum disciplinas, quas hieroglyphicas vocant Ægyptij, vnà cum dictis idolis, ritibus, cœrimonijs, cœterisque mysterijs philosophicis ad vicinas gentes, quæ eas quàm auidissimè sectabantur, & naturali quâdam animi inclinatione in eas ferebantur, fuisse traductas; quæ omnia libenter hic demonstraremus, nisi ea sequentibus tractatibus reseruassemus. Quantùm itaque Orientalium linguarum notitia, ac dictarum gentium ritus, ac in sacris obeundis cœrimoniæ, cœteraque priscæ religionis monumenta sub ijs comprehensa, ad hieroglyphicæ disciplinæ restaurationem, momenti sint; ille solus, qui scopum & intentionem meam ignorat, ignorare videtur. Atque hæc de Dijs Hebræorum sufficiant.

Conclusio Syntagmatis.

SYNTAGMA V.

SIMIA AEGYPTIA,

SIVE

De Idololatriæ Aegyptiacæ ad aliarum Barbararum Gentium idololatriam affinitate; & quomodo exteræ gentes Aegyptiorum ritus nullo non tempore affectarint.

ΠΡΟΟΙΜΑΤΙΟΝ.

EMONSTRATIS in præcedente Syntagmate ijs omnibus, quæ ad perfectam idololatriæ Hebræorum, Chaldæorum, Persarum, Babyloniorum, Syrorum, seu Phœnicum, & Samaritanorum, cognitionem quoquo modo pertinere videbantur; operæ pretium me facturum existimaui, si hoc loco cœterarum quoque barbarum gentium non ita pridem in varijs, ignotisque mundi partibus detectarum idololatriam, eiusque ad Ægyptiacam affinitatem exponerem; quibus præstitis, in hieroglyphicorum susceptâ interpretatione, non parùm ijs me adiutum iri confido.

Scopus itaque, vt paucis multa complectar, huius Syntagmatis vnicus est, ostendere perniciosissimum humani generis hostem Diabolum, ijs machinamentis ac callidis inuentionibus, quibus cœca veterum Ægyptiorum pectora olim imbuta, in omnem idololatriæ spurcitiem turpitudinemque præcipitauit, ijsdem omninò artibus, ijsdem superstitionibus ac machinamentis, ad cœterarum gentium illaqueandas animas, & vsum esse præteritis temporibus, & in hunc diem in ignotis nobis, ac Euangelij luce destitutis regionibus, Regnisque vti; quas quidem artes, ac instituta si perspectas habuerimus, nequaquam difficilè erit, varia ad Ægyptiorum antiquitates & mysteria facientia nobis hucusque incognita, facta singularum rerum inter se collatione, in lucem eruere; Deus conatûs nostros secundet.

CAPVT I.

De barbararum Gentium idololatria, à Dæmone vel recens inuenta, vel propagatione successiua introducta.

Nihil nouum sub Sole.

QVoties humanarum rerum conditionem paulò altiùs mecum expendo, toties verissimum illud Sapientissimi mortalium pronunciatum, *Nihil sub Sole nouum*, comperio. Cùm enim id quod fuit, nihil

nihil aliud ſit, teſte ipſomet Salomone, quàm id quod factum eſt, nihil aliud niſi quod faciendum; certè nihil aliud præteritarum rerum euentus fuiſſe videntur, niſi futurarum quædam veluti proſcœnia, καὶ ἴκτυπα. Gratis itaque perhorreſcimus ad præteritorum ſæculorum infelices multorum regnorum, Monarchiarum, & Rerumpubl: ſortes & tragicos exitûs, quos moderno tempore præſentes, alio tamen colore fucatos, intuemur; Gratis miramur, dùm veterum monumenta voluentes cognoſcimus eò Ægyptiorum, Græcorumque gentem cœteroquin ſapientiſſimam, cœcitatis deueniſſe, vt nihil tam eſſet vile & abiectum, nihil tam propudioſum & abominabile, quod diuino apotheſeos honore non cohoneſtarent; gratis, inquam, hæc miramur, cùm maiorem adhuc orbis partem, etiam poſt ſalutis humanæ aduentum eadem inſania, iiſdem erroribus laborantem, quotidiè percipientes indoleamus. Deſinamus itaque mirari; eadem cauſa manente, vt phyſico more loquar, eundem effectum prodire neceſſe eſt. Inueteratus malorum iiſdem ſemper orbem premit machinationibus, Gliſcit

Dæmon atrox odijs, animiſq; furentibus iras
Nutrit, nec damnis hominum exſaturata quieſcit.

Nullæ ſunt induciæ, pax nulla; vbi nec odij, nec inuidiæ modus, aut finis vllus; hoſtis Dei ſuperbia aſcendit ſemper, creſcit malitia, crudelitas inualeſcit; antiquus ſcelerum Architectus eadem ſemper molitur. Nihil inauſum ſinit, nihil intentatum relinquit, præcipuum omni ætate de eadem pharetra fuit illicium quàm curioſarum, tàm ſuperſtitioſarum artium, quàm multa, tàm ſtulta dæmonum commenta mortalium animos dementantia, quæ omnia magiæ nomen ambitu ſuo comprehendit. Nihil præteritis temporibus ab Ægyptijs, eorumque hæredibus diuino vnquam honore cultum nouimus, quod à barbaris etiam moderno tempore, illo inſtigante, non coli videatur. Apud hos in Fotoque, & Chamis, Oſiridis, & Iſidis in Solem & Lunam transformatorum manifeſta reperias veſtigia. Videas Bacchos, Veneres, Hercules, Æſculapios, Serapides, Anubides, ſimiliaque Aegyptiorum monſtra promiſcuè paſsìm, etſi ſub alijs, & alijs nominibus adorari; Molochꝺ per ignem filios immolari, ſanguine humano execranda peragi ſacrificia; obſcœnam illam hominis partem, quam φάλλον Græci vocant, ſingulari in honore ac veneratione haberi; omnigenas animantes Deorum loco teneri; verbo, Aegyptiorum exemplo cuncta idolis repleri inuenias, nihil diuinorum myſteriorum in ſacris voluminibus contineri, quod in contemptum Dei, animarumque perniciem Simia Dei Diabolus de ſanctis, venerandiſque Prophetarum Oraculis aſſumptum ad contaminatiſſima furoris ſui ſcelera, vti olim, ita modò non tranſtulerit. Videas hìc ſerpentis Moſaici in deſerto ad periturorum ſalutem erecti reliquias: Noëmi quoque Mundum arcâ conſeruantis, Eliæ curru igneo tranſlati intuearis imaginem, aliaque ſimilia, quæ in ſequentibus dicentur; omnibus proinde veterum myſterijs, ritibus, ac cœrimo-

Dæmonis ſtudium in propaganda idololatria.

Barbaræ nationes antiquis Ægyptiorum ſuperſtitionibus infectæ.

rimonijs, superstitionibusque in nouissimarum Gentium religione mentita, veluti in speculo quodam elucescentibus. Hæc itaque cùm cognoscerem, ingens continuò animum meum incessit desiderium, conquisitis vndique diuersarum Gentium idolis, ritibus quoque ac cœrimonijs, ijs peragi solitis, hinc indè ex Hispanicis, Lusitanicis, Italicis, & Gallicis epistolis (quarum magna mihi copia hìc Romæ, vtpotè in suprema Curia ex Archiuio Societatis Iesu suppetebat) collectis comparationem instituendi inter hæc & veterum religionem; sperans futurum, vt ex huiusmodi collatione, meis in hieroglyphico negotio moliminibus lumen non exiguum accederet; dùm ex rituum, cœrimoniarum, simulachrorumque similitudine & analogia, vndè ea profluxerint, inuestigare difficilè non rebar futurum. His itaque de causis hanc materiam, quæ cœteroquin extra scopum videri poterat, complexus sum, quam maioris methodi gratia, & ad vitandam confusionem, in tres veluti classes diuidendam existimauimus; ita vt prima pars idololatriam, sectasque Sinensium, Iaponiorum, & Tartarorum; altera Indorum, & Afrorum; tertia denique Americanorum in Deorum cultu ritûs, cœrimoniasque contineat.

CAPVT II.

De Sinensium idololatria, Aegyptiacæ parallela.

Tres sectæ apud Sinenses Litteratorũ, Sciequia, & Laucu.

TRes igitur Sinarum libri orbis terrarum sectas numerant; sic enim vocant Regnum suum vnà cum vicinis adiacentibus locis, aliàs enim minimè nôrunt.

Prima est Literatorum; altera Sciequia; tertiam Laucu vocant. Ex his tribus aliquam Sinæ omnes, & reliqui populi contermini, qui Sinarum characteres habent, profitentur; quales sunt Iapones, Coriani, Leuquici, & Cocincinenses, de quibus postea dicemus. Atque tres hæ sectæ primò in omnibus propè respondent triplici hominum generi, quibus Ægyptiorum quondam Regnum constabat, sacerdotibus videlicet sapientibus, Hierogrammatistis seu hieroglyphis, & plebeis. Literatorum secta Sinensium propria, & in hoc regno antiquissima, Rempub. gubernat, pluribus libris abundat, & supra cœteros laudatur. Authorem seu Principem philosophorum Confutium agnoscũnt, non secùs ac Aegyptij suum illum Thoyt, quem Græci Ἑρμῆν vocant Τρισμέγιστον, Et quemadmodum Aegyptij sapientes, vnum Deum, quem Hemepht vocant, colebant; ita Sinenses literati idola non habent, nec ea colunt, sed vnum Numen, quod vocant Regem cœlorum; de quo sic Trigautius in expeditione Christiana ad Sinas: [Hinc asserunt Regi cœlorum sacrificandi, eiusque colendi munus solùm ad Regem spectare. In hunc finem Rex duo habet templa sanè magnifica in vtraque Regia, Nanquinensi, & Pequinensi; cœlo dicatum est vnum, terræ alterum; in his olim ipse per se litabat, nunc in eius locum Magistratus grauissimi successêre, Cœloque & Terræ (non secùs ac Aegyptij Osiridi & Isidi) boues & oues magno numero mactant, aliosque

Litteratorum secta.

Trigautius.

mul-

multos ritûs exhibent. Porrò proprium Litteratorum fanum est ipsius Confutij philoſophorum Sinenſium Principis; id ei per leges in qualibet vrbe conſtruitur, eo in loco, qui eſt ſupra ludum literarium; id magno ſumptu conſurgit, & contiguum habet palatium eius Magiſtratus, qui primum Litterarū gradū conſecutis præeſt. In celeberrimo fani loco ſtatua illius viſitur plena litteris, aut eius loco nomen cubitalibus litteris aureis in pereleganti tabula deſcriptum; ad eius latus ſtatuæ adſtant quorundam eius diſcipulorum, quos Sinæ in Diuos, ſed inferioris ordinis, retulêre. In hoc fanum Nouilunio ac Plenilunio quolibet conueniunt Magiſtratus omnes vrbani, cum renunciatis Baccalaureis, Magiſtrum ſolitis inclinationibus ac genuflexionibus, cereis etiam & ſuffitu, veneraturi.] Ad eum ferè modum quo Aegyptij primo die Menſis Thoth ſuo Deo Mercurio ſolennia celebrabant. Huius Dei ſtatuæ variæ quoque ſunt, aliæ in templis prægrandes, aliæ paruæ, & quæ facili negotio ſecum circumferunt; cuiuſmodi, vnum mihi R. P. Aſſiſtens Portugalliæ Soc. IESV Nunnius Maſcarenias communicauit, cuius imaginem hîc adiungendam exiſtimaui.

Pagodes Indorum Numen.

Altera Sinarum ſecta reſpondet Philoſophis Aegyptiorum, & Sciequia, Secta Sciequia.
vel

vel Omitofe appellatur, apud Iapones verò Siacca, & Amidabu nuncupatur; de quibus fusiùs cùm de Iaponum idolis agemus. Lex hæc ad Sinas peruenit ab occasu, portata è Regno cui Threncio, vel Sciuro nomen est, quæ Regna, teste P. Trigautio, vno Indostanis nomine appellantur, inter flumina Indum & Gangem sita. Quam quidem sectam si diligenter discutiamus, ab ijs Gymnosophistis, Brachmanibus, Persis, Bactrianis, qui hac Indostanis intercapedine olim continebantur, profectam, in China colonias posuisse, ex dogmatis eorum facilè patebit. Multitudinem enim mundorum credit, metempsychosin seu animarum in bruta transitum, omnem denique Pythagoræ philosophiam profitetur. ita enim Trigautius: *Multiplices, inquit, cum Democrito, & alijs Mundos fabricat; sed maximè animorum transmigrationem è Pythagoræ disciplina videntur mutuati, aliaq́ permulta commenta huic addidere ad fucum falsitatis. Hæc autem non solùm à Philosophis nostris, sed etiam ex Euangelica luce videntur vmbram quandam accepisse.* Certum enim Triadis modum inducunt, quo tres Deos, in vnum deindè Numen coalescere fabulantur. Cuius epistolæ quoque Hispanicæ mentionem faciunt hiscè verbis: *Tuuieron noticia del Euangelio. Porque en la Prouincia de Paquin, entre los otros Idolos, que alli tienen, ay vna figura de hombre, que tiene tres cabezas, y se miran la vna a la otra, y dizen los Chinas, que significa aquello, que todos tres non tienen mas de vn solo querer y voluntad.* Et paulò post: *Ay vna otra imagen de bulto de vna muger, con vn Ninno en sus brazos.* Verùm huiusmodi S. Thomæ Apostoli reliquias esse etsi piè credi possit; verisimiliùs tamen est, ea à Persis, Medis, alijsque Indorum philosophis Aegypti hæredibus, quorum proprium erat multiformes statuas fabricari, ad effectus vnius rei significandos, profluxisse, vt paulò post, dùm de Iaponijs agemus, patefiet. Præterea abstinentiam ab animalium carnibus cum Pythagoræis sibi indicunt, barbam & cæsariem continuò radunt, in montibus & speluncis contemplationi vacant, templa eorum plena sunt immanibus idolorum monstris, æreis, marmoreis, ligneis, luteis; adyta Aegyptiorum diceres.

L. 1. c. 10.

Lauzu secta.

Tertium profanæ religionis dogma Lauzu appellatur, & respondet plebeis, & Magis Aegyptijs, à philosopho quodam, qui eodem cum Confutio tempore floruit, originem traxit; eum fingunt 80. annis in parentis aluo gestatum, priusquam nasceretur, qua ex causa Lauzu, id est, philosophus senex appellatur. Hoc dogma paradisum spondet, ex anima & corpore constitutis, & in suis templis quorundam effigies exponunt, quos hâc ratione ad cœlos euolasse fabulantur. Ad eam rem consequendam exercitationes quasdam præscribunt, positas in vario sedendi ritu, certisque precationibus, imò etiam pharmacis, quibus spondent vnà cum suorum Diuorum fauore vitam posse sectarios consequi immortalem in cœlis; aut vt minimùm vitam in mortali corpore longiorem. Huius sectæ sacrificulorum peculiare munus est, dæmones impijs precationibus exorcizatos domibus pellere, idque duobus modis tentare solent; nam horrenda Dæmonum monstra in flaua papyro atramento delineata, domorum parietibus affigenda tradunt; indè tam inconditis clamoribus domos complent,

plent, vt ipsa dæmonia esse videantur. Aliud etiam munus sibi arrogant; nam è sicco cœlo imbres elicere, aut nimios continere, alia quoque priuata seu publica infortunia se posse auertere promittunt. Atque hæc sunt tria ferè gentilium sectarum capita; sed neque in his humani generis vanitas conquiescit, singuli enim fontes labentibus paulatim seculis à fraudum Magistris in tot mæandros deriuati sunt, vt numerari vix posse videantur, & ipsa incredibilis penè simulachrorum multitudo satis ostendit; quæ non in fanis tantùm, quæ sæpè ad aliquot millia ascendunt, colenda exponunt, sed priuatis etiam in ædibus ferè singulis, loco ad eam rem deputato, in foro, vicis, in nauigijs, palatijsq; publicis, hæc vna abominatio penè primò se spectandam præbet. In quo quidem Ægyptios idolorum omnigenâ varietate infames imitati videntur. Sunt huius rei tam certa & euidentia indicia, vt si nihil aliud, certè tria potissimùm id conuincere posse videantur. Primum est, quod non secùs ac Ægyptij, & Græci quosdam præsidere credant; his templa mystica condant; hos varijs ritibus & cœrimonijs Aegyptiorum more soleant aut placare iratos, aut fauentes attrahere. Secundum Argumentum religionis Sinicæ ab Aegyptijs mutuatæ, ita manifestum est, vt de eo dubitari nequaquam possit; est autem, quod in hunc diem templa ibi Marti, Veneri, Fortunæ, Paci, Oreadibus, alijsque Dijs Græcis & Aegyptijs communibus dicata reperiantur. Multis id possem ex diuersis Lusitanicis & Hispanicis annuis scriptis ostendere; sed erit instar omnium Metropolitanæ vrbis Nenchiensis in China Ichnographia, non minùs eleganter, quàm cumprimis exactè serico Sinico impressa à Patribus nostris, præterlapsis annis è China Romam missa, in qua præter alia superba ædificia, ac munimentorum moles, templa quoq; Deorum singula singulis certis quæque locis deputata spectantur; videas in hac delubra Marti, Fortunæ, Paci, Oreadibus, & Nymphis, Genio aëris, auium, maris, fluminum, vrbis præsidi, Draconi maris, Ioui, Athlanti, alijsq; Dijs Græcis & Aegyptijs dicata; quod cùm summa cum admiratione percepissem, non potui, quin ad religionis Sinensis cum Aegyptiaca, Græcaque affinitatem magis demonstrandam, eam hìc summâ fide decerptam adiungerem, omittere.

Simulachrorum maxima apud Sinenses multitudo.

Sinenses idolorum cultũ ab Ægyptijs hausisse, probatur tribus argumentis. Primum argumentum.

Secundum argumentum.

Templa Deorum Chinensium.

Templum Draconis maris.	Templum grati animi.	Tẽp. præsidi sylu. vel Dianæ.
Templum Reginæ cœli, id est Lunæ dicatum.	Templum Planetæ Marti dicatum.	Ara cœli.
Templum Cœlo dicatum.	Templũ Præsidi murorum dic.	Ara Terræ seu Cereris.
Templum Dæmonibus, & Spiritibus dicatum.	Templum optimæ Paci dicatum.	Ara Dei pluuiæ.
Montibus & fluminibus, id est, Oreadibus & Nereidibus dicatum.	Templum Spiritui Medicinæ Aesculapio, vel Apollini dicatum.	Ara Regis auium.

Atque hæc sanè Græcis & Aegyptijs ita congruunt, vt tota eorum idololatria in Chinam transmigrasse videatur.

Tertium argumentum.

Tertium argumentum est, quod præter literas, quibus hieroglyphica Aegyptiorum proximè affectant, vt in secunda Oedipi parte ostendemus, ritûs & cœrimonias easdem pene habeant cum Aegyptijs. Nouimus Aegyptios pyramidum figuras semper diuino quodam honore prosecutos esse; cuius cultus vestigia in hunc diem in China remanent. Pyramides enim, quos Chines vocant, in tanto habent honore & veneratione, vt nemo aggredi quippiam audeat, nisi priùs certis ritibus hascè placauerit. Testem huius rei adduco Petrum Iarricum, qui l. 5. historiar. Indicarum Gallicè editarum, c. 51. de ijs hiscè verbis memorat: *Outre ces idoles de bois, il y en a d'autres, qu'ils appellent Chines, faicts en forme de pyramides ouuragees, dans lequelles il y a certaine espece de fourmis bianches, qui se ne monstrent pas de hors; mais ont leur petites loges au dedans, sans qu'on scache de quoy elles se nourrissent. & ruinent les loges, où ont les met, qui sont faictes en forme d'Oratoire. Dont les Gentils sont fort emerueillez. Càr ils ont grand'peur de ces Chines; tellement, que quand'ils achettent vn esclaue, ils l'amenent premierement deuant quelq'une de ce pyramides auec vne offrande de vin, & autres choses, & le luy consignent, comme entre les mains, prians l'idole, que si l'esclaue s'en fuit, il face en sorte que les serpens, laizards & tigres le tuent, & le deuorent. Ce que les pauures esclaues craignent si fort, qu'encor bien qu'ils soient mal tractès de leurs Maistres, ils n'osent quasi iamais les quitter & abbandoner.* Ex quibus manifestè patet, Chinenses hæc omnia ab Aegyptijs, Persis, alijsque desumpsisse, quos lapidem seu fastigiatum saxum in conum, aut pyramidem adaptatum loco Numinis coluisse, & sæpiùs in præcedentibus indicatum est, & in subsequentibus passìm demonstrabitur.

Præterea quemadmodum Aegyptij Dæmones in statuas compingebant ad responsa danda, certaque templa ijs dedicabant; ita Chinenses; de quibus audi citatum Iarricum citato loco differentem. *Il y a pareillement en chasque Royaume vn lieu dediè au Diable, là où on luy va faire les plus solemnels sacrifices en vne petite Isle. On appelle l'idole Camassono; & ceux qui passent par là, redoutent fort cet idole, & de peur qu'il ne mette leurs nauires à fond, ils luy offrent, quand ils sont vis a vis de l'isle, ou du riz (qu'ils iettent en la mer) ou de l'huile, ou d'autre chose qu'ils portent.* De Oraculis verò eorum ita Trigautius l. 1. c. 8. expedit. Sinens. *Nonnulli, Dæmones ipsos consulunt, & familiares, vt vocant, spiritus, apud Sinas non pauci, easq́ res plùs Numinis quàm Dæmonum fraudis vulgò habere creditur. Sed ad extremum omnes in fraudem inducunt. Eorum Oracula infantum vocibus, aut etiam brutorum excipiuntur; præterita ipsi & absentia more suo euulgant, vt non absimilem vero faciant eam, qua futura prænunciant falsitatem. Hæc porrò omnia cum nostris etiam Ethnicis communia fuisse legimus. Vnum est, quod Sinarum proprium dici potest; mos in eligenda area ad ædes priuatas & publicas extruendas, aut ad cadauera humanda, eamq́ aream conferunt cum capite, cauda, pedibus variorum Draconum, quos huic nostro solo substratos viuere fabulantur, à quibus omnem aduersam, prosperamq́ fortunam non familiarum solùm, sed vrbium, prouinciarum, totius Re-*

gni

gni credunt dependere. Et ideò in hac veluti recondita scientia, multi etiam viri primores occupantur, & procul, cùm opus est, euocantur; maxime cum publicæ quædam turres, molesue, aut machinæ in eum finem extruuntur, vt prospera fortuna accersatur, & infortunia publica exterminentur. Non secus enim atque Astrologi ex inspectis sideribus, ita hi Geologi ex montium, fluminum, agrorumque situ regionum fata metiuntur. Et sanè nihil absurdiùs inueniri posse dicas. Nam ex Ianua in hanc illamque partem obuersa; ex fenestra hac vel illa parte aperiri solita, ex eo quod è regione tectum sit altiùs, eque similibus nugis familiæ salutem, opes, honores, omnemque fortunam dependere somniant. His Astrologis, Geomantis, Auguribus, Coniectoribus, & vno verbo impostoribus pleni sunt vici, plenæ tabernæ, plena fora. Atque hactenus Trigautius. Quis hic non alteram Ægypti faciem, qua omnia augurijs & ominibus expediebantur, videat? Tempus me deficeret, si omnia hæc hic enarrare vellem. Quare qui plura huiusmodi scire desiderat, consulat citatos Authores; nos satis esse arbitramur, ex paucis hiscè prolatis, magnam sanè ad Ægyptiorum mysteria affinitatem demonstrasse; quare his relictis ad Iaponios nos conferamus.

CAPVT III.

Iaponiorum, & Tartarorum idololatria Aegyptiacæ parallela.

CVm Iaponij omnem religionis suæ idololatricæ rationem à Sinensibus acceperint, non minor inter illos, quàm Sinarum varietas sectarum est, atque differentia; quæ tamen ad duo potissimùm capita reuocari possunt. Prima eorum est, qui alteram vitam negant, nec præmium, nec punitionem operibus bonis aut malis destinatum credunt; sed vitam ducunt omninò Epicuræam. Vocatur hæc secta Xenxus. Bontij huius sectæ Ministri vnà cum suis idola quædam adorant, quæ Chamis appellant. His templa erigunt admodum superba & sumptuosa; per illa iurant in grauibus, quæ se offerunt, negotijs; aut cum homagium Regi præstandum. His supplicant variarum rerum oblatione cùm ad nocumenta, ac infortunatos rerum euentus vitandos, tùm ad victoriam contra hostes impetrandam; verbo, vt præsenti fœlicitate perfruantur, qui vnius istius sectæ scopus. Alij, qui animæ immortalitatem, alteramque vitam sectantur, magis in ritibus, & cœrimonijs ad Pythagoræos accedunt. Idolum adorant nomine Amida, de quo mille fabulas spargunt; quas quia ad institutum nostrum nihil faciunt, lubens omitto; hoc vnicum dicam, illos huic idolo tantum tribuere, vt ad saluandum se nihil aliud requiri credant, nisi frequentem horum verborum repetitionem: *Namu, Amida, Buth*, hoc est, Felix Amida, salua nos. Quæ verba identidem repetunt, rosaria sua, seu corpnas è globulis precatorijs confectas gerunt, quas Iaponij communes habent cum Christianis, & in idolorum manibus ferè depinguntur, vti hic in imagine adiuncta vides, quæ imaginem Amidæ refert.

Duæ sectæ Iaponiorum, vna negantium, altera asserentium animæ immortalitatē.

Amida Numen Iaponiorum Horo Aegyptio Numini respondens.

Verùm ne quicquam meis verbis asserere videar, verba Authorum, ex quibus dicta deprompsi, adiungam; ita enim in Hispanicis relationibus P. Ludouicus Gusmanus de his loquitur:

P. Ludouicus Gusmanus l. 5 de los Reynos de Iapon.

Aunque las sectas de Iapon son muchas, y muy differentes, pueden se reduzir à dos principios vniuersales. El primero es, de los què niegan auer otra vida mas de las que perciben por los sentidos exteriores, ni premio, ni castigo por las buenas o malas obras. los que professan esta secta, se llaman Xenxus. Todos estos Bonzios y Feligreses adoran a vnos idolos, que llaman Chamis, los quales fueron Señores de Iapon, y muy señalados en la guerra. Tienen estos Camis templos muy ricos y sumptuosos, y por ellos iuran en los negocios graues, che se offrecen. Tam bien acuden à pedirles salud, y victoria contra sus enemigos. Entre los que confiessan auer otra vida,

vida; ay dos sectas principales, de las quales salieron otras muchas; La prima destas se llama de los Xodoxius, que quiere dezir, hombres del lugar superior, o del paradiso. Adoran los desta secta vn idolo, que se dize Amida, del qual cuentan mil patrañas y mentiras, que fue hyo de vn Rey de Leuante, y tuuo dos hijs, y que muerta su muger, hizo por ella, y por todos los que le adorassen, grande penitencia, de manera, que por saluarse non tuuiessen necessidad mas que repetir estas palabras: [Namu Amida Buth] que quieren dezir Bienauenturado Amida salua nos: y assi las dizen con grande efficacia y deuotion, passando las cuentas de sus rosarios, que por esto traen siempre en los manos. Hæc Gusmanus. Morem autem inter orandum tractandi rosaria, aliaque dicta confirmat Franciscus Bellesforestus libro 4. histor. vniuersal. c. 6. Gallico sermone conscripto his verbis. *Les Iaponnais (comme aussi en vsent les Indiens Orientaux) portent de Patenostres de diuerses sortes, ainsi que nous, sur & auec lequels ils content le nombre de leurs oraisons, plus longues beaucoup que la nostre qu'on nous a commandé de dire, & les disent cent & huit fois, à cause que leurs Docteurs & Bonzi tienent; qu'il y a autant de sorte de pechés, es quels l'homme se peut souiller; & que contre chasque de ces vices, il faut s'armer d'une de ces prieres. Tous les matins en se leuant ils disent neuf paroles, haussans les doigts de la main droicte, estimans que cela profite pour empescher que le Diable ne leur porte nuissance aucune, &c.*

Franciscus Belleforestus. Iaponij vtuntur Rosarijs.

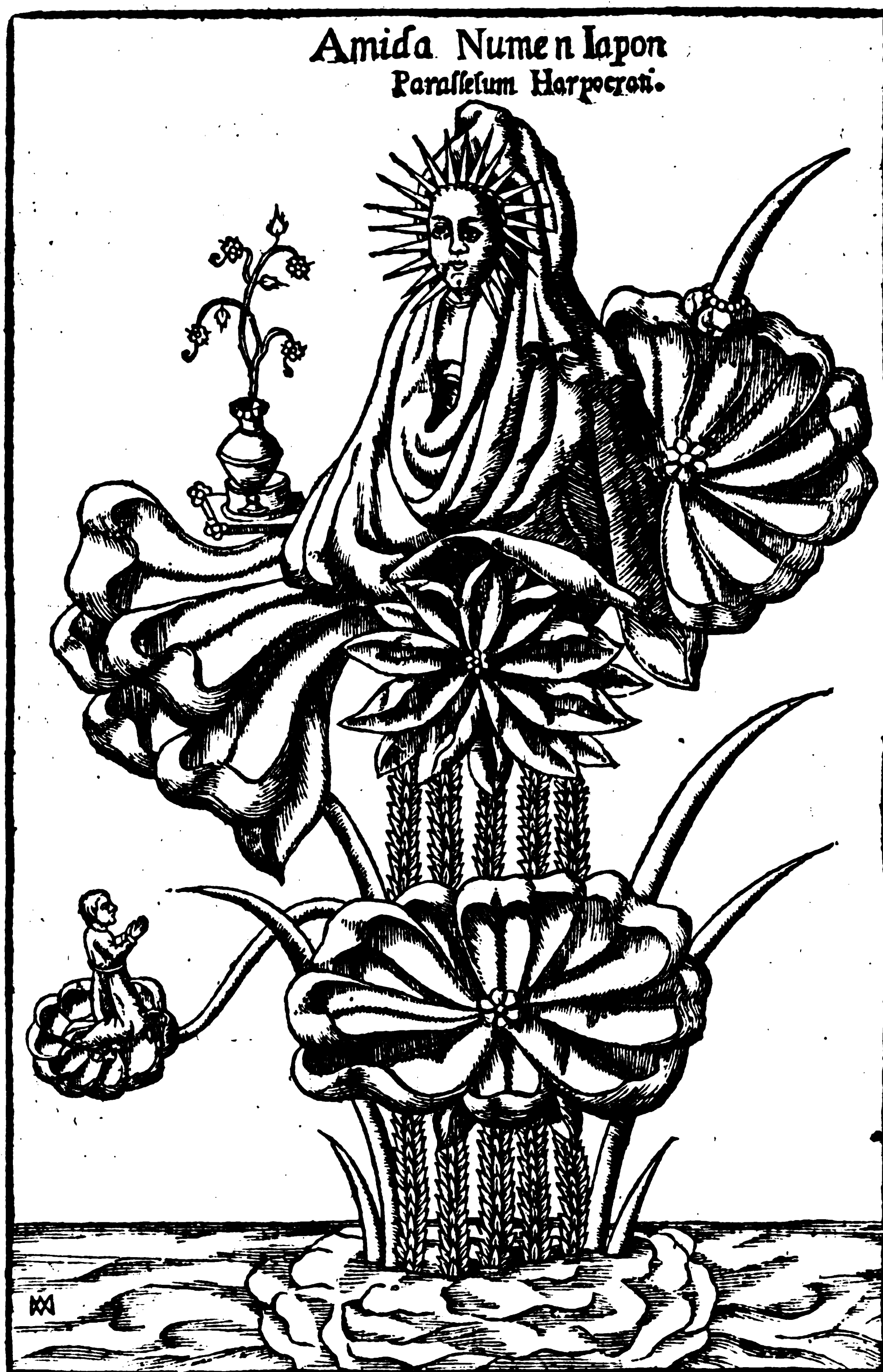
Porrò alia quoque secta Iaponiorum est dicta Foquexus, à libro huius nominis; atque hæc adorat idolum Xaca vel Iaca dictum, de quo mille commenta quoque spargunt; cum deuotione quinque hæc verba dicere, *Namu, Mio, Foren, Qui, Quio,* sufficere ad beatitudinem consequendam credunt; etsi nemo hactenus dictorum verborum energiam intellexerit. Discipuli huius Xacæ fuerunt Cambadagi, & Cacubao, quorum vtrumq; ob excellentiam diuinis honoribus prosequuntur Iaponij. Cambadagi Dæmonium veriùs quàm homo, si fides relationibus habenda, videtur fuisse; docuit ipse primus ritus adorandi Dæmonem, prætereà modum Dæmonem certis verborum incantationibus in corpus cuiusuis compingendi, similiaque Dæmonum propria ostendit. Hanc sectam sequitur illa, quam Iamabugi, hoc est, militem montium, appellant; atque hi proximè æmulantur Ægyptiorum ritus, in coniurandis spiritibus, & Genijs in statuas; diuinationibus omnis generis sunt dediti; solitudinem & asperos montes amant, ac proindè parùm in locis cultis & habitatis spectantur; de quibus ita Gusmanus: [Este mismo Bonzo Combadagi tuuo otros dos discipulos, que fueren hermanos de padre y madre, los quales tomaron tambien la doctrina de su Maestro, que fundaron ellos por si otra nueua secta, y peior que todas las passadas, cuya profession es, offrecerse de todo puncto al seruitio del demonio, y darse por muy intimos sieruos y familiares suyos. Llamanse los que tienen esta secta Iamabugis, que quiere dezir soldados de la Sierra, porque los mas dellos viuen en vnas muy asperas montañas, y pocas vezes los veen en poblado. Otros ay que passan su vida con mil embustes, y hechizerias, que vsan por el pacto, que tienen con el Demonio, como es descubrir algunos hurtos, dezir por la mano la buena o mala ventura, commo Gitanos, y adeuinar algunas cosas

Foquexus, secta Iaponiorum.

Gusmanus l. 5. c. 7.

futu-

futuras. Entre otras cosas que dexaron los fundadores desta secta para los que la huuiessen de seguir, fue vna peregrination, que hazen dos vezes cada año, para adorar al Demonio en cierto templo, que por ser cosa tan particular y extraordinaria, la pondre aquí, como la conto vno destos Bonzios, que la auia andado siete vezes, y despues por la misericordia de Dios nostro Señor fue Christiano.] Hæc Gusmanus, quæ confirmant epistolæ Lusitanicæ anno 1565. è Iaponia missæ, quas consule; extant enim impressæ Eboræ. Multa rara omninò & admiranda hoc loco de similibus dæmonis machinationibus adducere possem; sed quia ad in-

stan-

ſtitutum noſtrum non ſunt, ad ea, quæ ad rem noſtram faciunt, calamum conuertamus.

Nouimus ex Iamblicho, & Clemente Alexandrino, Ægyptios Deum flori Loti inſidentem myſticè depinxiſſe, quam ſacram pingendi rationem Gnoſtici ſectati poſtmodum Harpocratem eidem Loti flori varijs ſymbolis inſtructum repræſentarunt. Videtur hic mos non in Perſiam tantùm, Indiamque, ſed & in vltimum Orientem quoque, Iaponem videlicet penetraſſe. Depingunt illi Numen illud ſuum celebre Amidam, vel alio nomine Fombum, flori ſeu roſæ, aut Nympheæ inſidentem, magno radiorum fulgore coruſcantem, cuius imaginem cùm R. P. Aſſiſtens Portugalliæ mihi communicaſſet, volui ham hic adiungere.

Ægyptij Deũ flori Loti inſidentem adorabant.

Iaponij Amidam flori Roſæ inſidentem pingunt.

Hanc ſectam Ienxiorum Fombum nominant, quæ longè aliter de hoc Amida ſentit, quàm Xodoxiorum ſecta, de qua paulò ante: dicunt enim eſſe inuiſibilem ſubſtantiam, ſeparatam ab omni elementorum compoſitione, ante omnem creaturam exiſtentem, omnium fontem bonorum. Hinc eum myſticè pingunt ſupra Nympheæ florem, veriùs Lothi ſedentem, ad reconditas huius virtutes & perfectiones ſubobſcurè inſinuandas, quas & habitus, cui inuoluta cernitur, indicat. Quæ omnia confirmantur ex Epiſtolis Luſitanicis anno 1565. ex Iaponia in Europam datis, in quarum vna Ludouicus Froes ita de hoc Amida ſcribit Luſitanicè: [Os ſeus moſteiros ſam muito ſumptuozos & tem grandes rendas. Naõ podem ter molheres ſopena de os matarem. Amida eſta nos ſeus templos em hum altar nomeo do meſmo templo. Onulto he de ſyaon quaſi como os Pagodes da India, deſpido da cinta pera riba, aſſentado como molher com orelhas furadas e hũa claridade de rayòs, que o cerca, aſſentado ſobre hũa roza de Pào, que o cercla muito fermoza.] Et in alio loco: [Na primeira queſtaõ propòs que os Ienxus tinhaõ hauer hum ſer inuiſiuel ſeparado da natureza dos quatro elementos, à que chamauaõ por outro Fonrai come Mogui, e que os atributtos que os letrados dauaõ à eſte ſer inuiſiuel, eraõ os ſeguintes, conuem à ſaber, que antes deſte mundo, ceos e terra ſerem creados o Fombum ſempre fora e nunca tiuera principio, nem hauia de ter fim, e que por elle foraõ creadas todas as couzas, que ſeu ſer eſtaua dentro na terra, e nos ceos, e fora delles, por naõ ſer limitado a lugar finito que no gouerno, e conſeruaçaõ de todas as couzas, naõ padecia mouimento algum; nem tinha cor, nem accidente viſiuel, por onde dos olhos corporais podeſſe ſer viſto, que os homẽns. e todas as criaturas tinhaõ, hauia neſte Fombum em mais eminente graõ de perfeiçaõ, por ſer fonte perenne de todo o bem.] Ex quibus patet, Prudentiores è luminis naturalis præſcripto multò aliter de Dijs ſuis ſentire, quàm rudiores. Amidam enim, quem rudes præter multa figmenta, eximium hominem fuiſſe aſſerunt, doctiores fabulas de eo vulgò creditas, exemplo Ægyptiorum ad myſticos ſenſũs detorquent.

Secta Ienxiorum Fombum apud Iaponios.

Ludouicus Froes in litt. Iaponicis.

Præterea Solem quoque & Lunam Ægyptiorum, aliorumque Orientalium exemplo adorant, vti ex epiſtola Luſitanica conſtat: [Crè os mais delles em homẽs antiguos, os quaes (ſegundo tenho alcançàdo) eraõ homẽs,

Iaponij Solem & Lunã adorant.

mēs, que viueraõ como philoſophos; muitos deſtes adoraõ o Sol, e outros à lua.] Et confirmatur ex epiſtola quadam S. P. N. Franciſci Xauerij, anno 1549. 5. Nouembris, ad Collegium Goanum data, vbi multa alia quoque de huius gentis ſuperſtitionibus inuenies. Quod ſi pompas ſeu feſtiuitates, quas quotannis Dijs ſuis exhibent, cum pompis & ſolennitatibus Ægyptijs quotannis peragi ſolitis comparaueris, eaſdem omninò paucis exceptis inuenies. Videbis in ijs, non ſecùs ac in Komaſijs Ægyptiorum, teſte Clemente fieri ſolebat, portentoſas Deorum ſtatuas, varia pompa &, ridiculis Bonziorum geſticulationibus circumferri; de quibus ita in epiſtola quadam Ludouicus Froes. [He coſtume antiquiſſimo de Fiyenoiyama, todos os annos fazerem ali os Bonzos hũa ſumptuoſiſſima feſta à eſte idolo, decendo de riba todos os Bonzos armados, os qua es tomauaõ as coſtas ſete cadeiras muy grandes, que eſtaõ metidas em ſete templos. Acabada eſta feſta de Sacamoto ſe fazia logo cà outra no Micào à outro idolo ou Cami, que ſe chama Guion, à mais ſolenne de todo o Iapaõ, a que pare ce que o Demonio quis contrafazer à fazer de Corpus Chriſti, porque ali fazem todos os Caſtellos danças, iogos, perſonados, leuaõ en as maõs, os idolos. A eſtes ſe ſeguen oito ou des lanternas de maõ, as ilharguas, das quaes vaõ em roladas com beatilhas, delgadas, e eſcrito o nome do ſeu Pagòde e dentro huãs candeas accezas, & cœtera. quis hìc non Iſiacam pompam deſcribi videt?

Varij ritus Bonziorum.

Proceſſione peractâ templa ſua ingrediuntur, in quibus non ſecùs ac in Ægyptiorum adytis innumeram videas omniformium Deorum turbam; quorum multi capite bouino, canino, aliorumque animalium deformati, formidabile intuentibus præbent ſpectaculum; alij multis brachijs effigiati, monſtris quàm Dijs ſimiliores ſunt. Meminit huius Iaponicæ idololatriæ ſecundum Volumen variarum nauigationum, & itinerum Italicè conſcriptorum fol. 51. *In queſta Iſola, & in altre vicine tutti i loro idoli ſono fatti diuerſamente; perche alcuni hanno teſte di Buoi, altri di Porci, altri di cani & di Becchi, & di diuerſe altre maniere, e ve ne ſono alcuni, ch'hanno vn capo & duoi volti, altri tre capi, cioè vno nel luogo debito, gl'altri due ſopra cada vna delle ſpalle, altri c'hanno quattro mani, alcuni dieci, & altri cento; quelli che ne hanno più, ſi tiene che habbino più virtù, & à quelli fanno maggior riuerentia, & quando i Chriſtiani gli dimandono, perche fanno gli ſuoi Idoli così diuerſi, riſpondono, così noſtri Padri & Predeceſſori gl'hanno laſciati.* Hæc ad verbum ex Marco Paulo Veneto deſumpta videntur; nam lib. 3. c. 6. vbi de Inſula Zipangri, quæ eadem eſt cum Iaponia, loquitur, ita ſcribit: [Colunt viri Zipangrij varia idola, quorum quædam habent caput bouis, quædam caput porci, & quædam caput canis, & aliorum diuerſorum animalium; ſunt quædam quæ habent quatuor manus, alia viginti, & alia centum; & quod plures habuerit manus, maioris putatur virtutis. Sunt rurſus quædam, quæ habent quatuor facies in vno capite, & alia tria capita, vnum ſuper collum, & alia duo ſuper vtrumque humerum. Et cùm incolæ interrogantur, vndè hanc habeant traditionem, reſpondere ſolent, ſe Patres ſuos in hoc imitari, nec aliud credere debere, quàm quod ab illis acceperunt.

Varia Iaponiorum idola.

Ægy-

Ægyptios certè Osiridem seu Solem bouino capite; Anubidem seu Mercurium canino; Pana hircino; arietino denique Ammonem expressisse, in præcedentibus passim monstratum est. Serapidis quoque imaginem, atque Dianæ tricipitem fuisse, Maro docet:

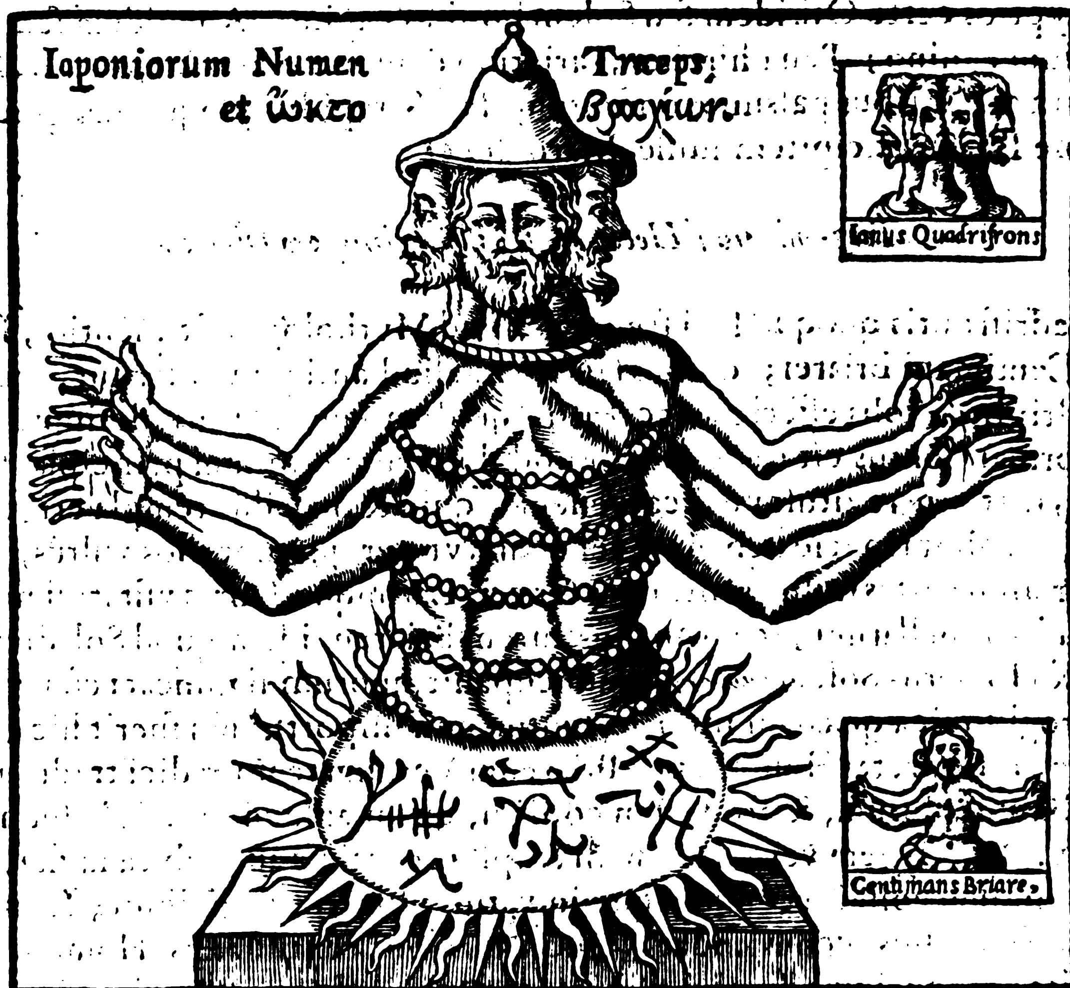
Tergeminamq; Hecaten, tria Virginis ora Dianæ. Maro.

Quadrifrontis quoque Iani frequens apud Mythologos fit mentio, sicuti & Centimani Briarei; quibus sanè nihil aliud antiqui voluerunt, quàm multiplices Solis effectus; ac Ianus quidem quadrifrons plerisque locis informari solitus est ea de causa, quod illi rerum omnium principia, finesque, introitus, exitusque dicati essent; quin & quæ illi templa erigebantur, quadratâ specie fiebant; vel etiam, vt per quatuor illos vultûs, quatuor anni partes indicarent, quas Græci, Latinique Horas vsitatissimo vocabulo appellarunt; centimanus autem Briareus idem quod Sol dicitur, vndè Homerus Solem ἑκατόγχειρα nuncupauit, quorum significata cùm veluti hieroglyphica quædam interpretentur, non importunum fuerit hìc explicasse. Interpretes Hesiodi, per Briareum Vernum tempus dici tradunt, ob herbarum, florum, & frondium copiam, quam affluenter adeò subministrat. Per Gygem verò, Hyemem & ipsum centimanum ob ea multa, quæ iam dudum collecta congestáque in varios mox vsus distribuit, & negotijs quæque suis accommodat. Quod verò Sol centimanus Homero sit, multa & innumerabilia eius officia, quæ magis aperta cognitaque sunt, quàm recensere opporteat, effecerunt. Quæ cùm ita sint; An non huc Iapones varia illa idolorum metamorphosi respexerunt? Certè asserit id Ludouicus Gusmanus in historia de Iaponia l. 5. c. 9. vbi tradit, Iaponios summo honore venerari solitos statuam quandam tricipitem πολυβραχίονα. quâ Iaponios nihil aliud significare dicit, nisi varias istius Numinis perfectiones; verba Hispanica subiungo. *En vno altar deste templo auia vno idolo muy grande, cubierto de oro, con tres cabeças, y mas de quarenta braços y manos; dizèn que con esto se dan à entender las muchas perfectiones de su Dios; iunto à este idolo, hauia otros mil y quinientos, tambien dorados, repartidos en nueue ordenes, à manera de choros de Angeles, y sera cada vno de la estatura de vn hombre.* Quis non videt, Diabolum hìc antiquorum superstitiones Christianis mysterijs mixtas æmulatum esse? imaginem ex his vnam, quàm hìc Romæ videre contigit, paulò ante exhibuimus.

Ianus quadriformis cur.

Briareus centimanus quid significet.

Prætereà non πολυμόρφωσιν tantùm Ægyptiorum in Dijs effigiandis Iaponios æmulatos; sed & bestias quoque viuas Aegyptiorum more, veluti pisces, gallinas, ceruos, lupos, canes, boues adorasse, post Paulum Marcum Venetum testatur Ludouicus Froës in epistola iam sæpè citata. [A primeira he hũa alagoa de tiro de espingarda em comprimento, e largura e saõ os peixes tantos, que naõ tem conto, andaõ tem conto andaõ huns por cima dos outros, e por ser dedicada a o Pagode, nenhũa pessoa he ouzada à tirar delle peixe algum, crendo que se o tirarem se tornaraõ leprozos. Os Bonzos naõ com em peixe, porque o tem em sua lei por gra-

uissimo peccado. A segunda he hũa serra do mesmo Pagode, na qual ha grande multidaõ de galinhas, as quaes ninguem mata, porque o tem por grauissimo peccado, e matar hum homẽ, ou furtar, naõ o tem por peccado algun. A terceira he, que ha grande numero de veados na cidade, que saõ do Pagode, e andaõ pellas ruas à maneira de cães em Espanha. Nenhũa pessoa lhe toca, nem poem maõ, e se alguem da pancada em qualquer veado he prezo, e paga por isso grande pena, e se mata matáno pollo tal crime, & perde toda à fazenda, e se por ventura morre o veado em algũa rua, senaõ ha proua certa, que morreo de doença, a tal rua he destruida, e as fazendas perdidas, e assi viuen sogeitos a o demonio, que naõ somente faz que o adorem, mas fallos adorar bestas, como em outro reyno adoraõ lobos e lhes fazem templos e pregaçoẽs; estando algum doente, dizemlhe que se console, que se tornara em lobo, risponde, que naõ tem tanto merecimento, que alcance tanto bem.] Verùm hæc de Iaponiorum Dijs dicta sufficiant.

Cochinchinensium dogmata.

Antequam finem huic capiti imponerem, in relationem quandam Italicè scriptam incidi, quam de rebus Cochinchinensibus Christophorus Burrus non ita pridem fecerat. Occurrerunt in ea relatione multa sanè ad rem nostram facientia; quæ quia ad dicta confirmanda multum conferre possunt, adiungenda existimaui. Nam præter dogmata quæ cum Sinensibus & Iaponijs communia habent, alia quoque propria & isti genti particularia tenent; queîs maximè ad Pythagoræorum doctrinam accedunt.

dunt. Credunt illi immortalitatem animæ, μετεμψύχωσιν, παλιγγενεσίαν, animam Mundi, aliaque Platonicæ & Pythagoricæ philosophiæ propria; præterea Mundum credunt ouum quoddam fuisse, cuius cortice firmamentum, albugine æthereum spatium, vitello demùm terra constiterit; machinam quoque Mundi nihil aliud, nisi magnum quoddam animal esse siue hominem asserunt, cuius caput, cœlum; oculos, astra; pilos, arbores, plantas, herbas; ossa, metalla esse, similiaque quæ de magno illo animali & megacosmo dicti philosophi asseruerunt, profitentur. Verùm audiamus verba ipsius Authoris. [Diede questo Filosofo cognitione de la fabrica del Mondo con due metafore, vna fù, che il Mondo era nato da vn ouo, il quale poi talmente si dilatò, che dalla scorza di quello si distesero gli cieli, dalla chiara formossi l'aria, e si sparsero l'acque & il fuoco; e dal rosso formossi la terra, e tutte l'altre cose terrestri. l'altra metafora prese egli dal corpo d'un certo huomo grandissimo detto da loro Bancò, che noi chiamaressimo Microcosmos, dicendo che da questo huomo gigante altissimo, era vscita questa machina del Mondo, stendendosi il teschio ne' cieli, i due occhi in Sole e Luna, la carne la terra, l'ossa i monti; capelli in herbe, & arbori, il ventre nel mare; & in tal guisa adattando minutamente con operationi tutti i membri, & compositione del corpo humano, alla fabrica & ornamento di questo mondo, giunge à dire, che da i pedocchi di questo gigante si erano formati gl'altri huomini tutti, che poi dispersero per il mondo.] Iterum cum cœteris vicinis gentibus, asserunt, defunctos cibo & potu indigere, vndè ijs quotidiè splendida præparantur conuiuia. *Il terzo che l'anime de defunti hanno bisogno di sustentamento & mantenimento corporale, onde alcune volte fra l'anno secondo la loro vsanza, fanno gli figli à padri defonti, i mariti alle moglie, gl'amici à gl'altri amici, splendidi e lauti banchetti, aspettando gran pezzo, che arriui il defunto conuitato, e seda à mensa per mangiare.* In eodem errore Tartari sunt; Colunt, inquit Paulus Marcus Venetus, pro Deo Numen quoddam ab illis confictum, quod Natagai vocant, putantque illud Deum terræ, atque gregibus pecorum placant. Hoc Numen in maximo honore habent, nec est aliquis, qui in domo sua illi non imaginem dedicauerit. Et quoniam credunt Numini Natagai vxorem esse, & liberos, collocant etiam ipsi iuxtà penates suos imagunculas quasdam vxoris ac filiorum loco, vxoris quidem simulachrũ ad sinistram, & filiorum imagines ante faciem idoli collocantes. His idolis magnam faciunt reuerentiam, præsertim quando vadunt ad prandium, vel ad cœnam; tunc etiam antequam ipsi comedunt, perungunt ora imaginum pinguedine carnis coctæ, & partem prandij, aut cœnæ extra domum in honorem illorum ponentes, credunt eos hinc cibari. Sed nos ad Cocincinenses reuertamur; quorum proprium est, Reges sanctitate vitæ illustres, diuinis honoribus, ijs innumera idola dedicando reuereri: in ipsa autem Apotheseos solennitate Ægyptios omni ex parte imitantur. Modus Apotheseos sequitur.

Christophorus Borrus.

Tartarorum errores.

In medio Palatij ὑποθυμίδος (exstructo magnificentissimo monumento vnà cum altari multo & exquisito labore adornato) arcam cadaueri destina-

Cochinchinensium mos sepeliendi Reges.

stinatam non minoribus sumptibus apparant; quam in Altari dicto collocatam Onsaij candidis induti vestimentis, varijs cœrimonijs ac sacrificijs consecrant, vinum, boues, aliaque animalia magno numero offerentes; quibus ritè peractis omnem illam molem vna cum apparatu concremant, solo corpore defuncti sibi reseruato, quod sepelire fingentes per duodecim alias sepulturas de vna in alteram secretò, & cum astu traducunt, vt hâc ratione superstitiosa plebs semper de loco sepulturæ dubia maneat & anceps, ac proindè ex hac incertitudine plùs erga nouum hoc idolum deuotio crescat & veneratio, dùm in omnibus ijs locis, in quibus ossa condita esse, aut ea inueniri posse suspicantur, ritûs & sacrificia cœteris idolis debita perficiunt. Sed audiamus verba Burri: *Finiti questi giorni posero fuoco á tutta quella machina, abbrugiando & il palazzo, & il tempio con tutti gli addobbi & apparati, solo conseruando l'arca con il cadauero, quale fù poi sepelito & transfugato per dodici sepolture da vna in vn'altra segretamente & di nascosto, acciò restando il popolo dubioso sempre in qual luogo fusse lasciato, con l'incertezza maggiormente crescesse la veneratione del nouo idolo, adorandolo in tutti quelli luoghi, nelli quali potessero pensare, che si ritrouino quell'ossa*. Ita Burrus. In quo quidem Ægyptios imitantur, qui ab Iside instructi Osiridi illi suo simili astu diuinitatem acquisiuêre. De Iside ita Plutarchus: *Osiridis partes omnes dispersas præter pudenda cùm inuenisset, cupiens incertum esse viri sepulchrum, ab Ægyptijs autem & singulis hominibus honori haberi, ex aromatibus ac cera singulas eas partes in formam hominis viro similem composuit; conuocatis deindè sacerdotibus, singulis dedit Osiridis imaginem, asserens eis solis corpus illius creditum, atque adiurans, vt nunquam apud se esse sepulchrum Osiridis vlli panderent, vtq; illum in abditis seruatum, veluti Deum colerent; qua ex re nunc etiam quilibet sacerdos testatur penes se Osiridem sepultum esse*. Et cœtera quæ sequuntur. Fuit hæc callidi dæmonis inuentio, quæ multum ad irretiendos superstitiosorum in falso Deorum cultu animos valuit. Sed hæc de Iaponijs sufficiant.

Plut. l. 1. c. 2.

CAPVT IV.

De Indorum, & Afrorum idololatria Aegyptiacæ parallela.

Indi adorant Solem, & ignē

DIuiditur India in varias prouincias, variasque Insulas adnexas habet, quæ omnes ijsdem propè in Deorum cultu cœrimonijs vtuntur. Nam præter innumeros alios particulares Deos Solem cumprimis adorant & ignem; huic varia per anni decursum festa & solennitates instituunt, in quibus omnibus ità cum Ægyptijs & Persis conueniunt, vt nihil propemodum in ipsorum sacris, quod ab ijs non desumpsisse videantur, appareat.

Venerantur idola Ægyptiorum & Græcorum. Apidem Vaccæ figura colunt.

Prætereà Græcorum, Ægyptiorumque imagines adhuc ibi reperiri, summâque veneratione coli, quotquot eas regiones peragrârunt, testantur. Præ cœteris autem cultus Apidis in figura Vaccæ seu Bouis cornuti

viget,

viget, quem nullis non templis, porticibus, ac vijs reperias. Retulit mihi Ludouicus Sachinus mercator Aueniouensis, in Regno Mogorum eo in loco, vbi collimitat cum Bengala, in publica & Regia via ingentem Bouem erectum, cuius oculorum cauitatibus duo pregrandes Carbunculi seu Rubini inditi idolum mirum in modum radiare faciant; retulit quoque neminem iter suum auspicari, quin priùs hoc idolum Vaccinũ certis sacrificijs placârit. Paulus Marcus Venetus dictis astipulatur, plerasque enim Insulas Bengalæ vicinas hoc improbo Bouis cultu imbutas tradit; verba eius subiungam. *Sunt habitatores Regni Var omnes idololatræ, multiq; eorum adorant bouem, vt rem sanctam, nec vllum occidunt; cùm autem bos aliquis moritur, perungunt domos suas adipe eius* Et de Meliapore vrbe S. Thomæ c. 28. *Cùm hi qui boues adorant, ad bellum procedunt, deferunt secum pilos bouis syluestris, eosq; ligant ad crines equorum suorum, quibus insident; pedites verò ad scuta, & crines suos pilis illis ligant, credentes se in bello tutos esse ab omni periculo; nam bouem syluestrem magnæ sanctitatis esse asserunt.* Et cap. 30. eiusdem libri. *Laënses boues adorant, & cum magna reuerentia perungunt se vnguento, quod de ossibus bouinis contritis faciunt.* Deorum quoque Græcorum præter Ægyptios, vestigia exstare, ex literis P. Ioannis Lopez Soc. IESV Procuratoris Indiæ & Insularum Philippinarum, cum quo & oretenus postmodum de huiusmodi hìc Romæ tractaui, constat: [Secta Philippinorum, inquit, est idololatria eadem, quæ Romanorum, & Græcorum; Iouem, aliosque Deos adhuc adorant, Nomina dictorum Deorum habent, sed in sua lingua, v. g. Iuppiter vocatur Maglente, q. d. fulmina vibrans, à *lente* quod fulmen, & *mag* quod vibrare significat, deducto nomine. Athlas vocatur TOMCON LANGIT, hoc est, Columna cœli, *Langit* Cœlum, *Tomcon* Columnam significant. Et sic de cœteris: habent quoque suos campos Elysios, quos *Calongdan* vocant, id est, occasum Solis.] Quod manifestum signum est, idololatriam Ægyptiorum, & Græcorum in vltimum Orientem vsque peruenisse. imò luculentiùs id ostendit Philostratus in vita Apollonij:

Ludouicus Sacchinus Aueniouensis.

Paulus Marcus Venetus.

Ioannes Lopez Soc. Iesu.

Philippinorũ idololatria Ægyptiorum & Græcorum idololatriæ æmula.

Θεῶν δὲ ἀγάλμασιν ἐντυχεῖν φασιν. Εἰ μὲν Ἰνδοῖς, ἢ Αἰγυπτίοις, θαῦμα οὐδέν. Τὰ δὲ γε ἀρχαιότατα τῶν παρ' Ἕλλησι, τό τε τῆς Ἀθηνᾶς τῆς Πολιάδος, καὶ τὸ τοῦ Ἀπόλλωνος τοῦ Δηλίου, καὶ τὸ τοῦ Διονύσου, καὶ τοῦ Ἀμυκλαίου, καὶ ὁπόσα ὧδε ἀρχαῖα. Ταῦτα ἱδρυνθαί τε παρὰ Ἰνδοὺς τούτους, καὶ νομίζειν Ἑλληνικῶς ἤδη. Φασὶ δ' οἰκεῖν τὰ μέσα τῆς Ἰνδικῆς, καὶ τὸν ὄχθον ὀμφαλὸν ποιοῦνται τοῦ λόφου τούτου. Πῦρ τε ἀπ' αὐτοῦ ὀργιάζουσιν, ὅ φασιν ἐκ τῶν τοῦ ἡλίου ἀκτίνων αὐτὸ ἕλκειν. τοῦτο δὲ τὸν ἥμερον ἡμέρας ἅπασας ἐς μεσημβρείαν ᾄδουσιν.

Philostratus in vita Apollon. l. 3. c. 3.

[Deorum quoque simulachra complura illic se vidisse tradit Apollonius, nihilque miratum esse, quod Indorum aut Ægyptiorum Deorum illic imagines viderit; stupuisse autem, quod eorum, qui apud Græcos antiquissimi habentur, aspexerit simulachra, ceu Mineruæ Poliadis, & Apollinis Delij, præterea & Dionysij, & Amyclæi, & aliorum huiusmodi; horum enim singulis Indi statuam posuêre, Græcoque ritu iisdem sacrificant; dicunt autem Indiæ medium sese colere, eumque tumulum quasi vmbilicum esse, & ab eodem sacrum ignem capiunt, quem sese à Solis radijs accepisse gloriantur, atque ob eius rei memoriam hymnum iugiter ad meridiem vsque decantant.]

Brach-

Brachmanes Pythagoræ dogmata sitentur.

Brachmanes autem & Gymnosophistæ vti olim, ita in hunc diem Pythagoricam vitam ducere ex historia Indica Maffæi, aliorumque constat, de quibus & Damis comes Apollonij multis agit apud Philostratum. Dogmata Pythagoræ profitentur, diuinationis apud eos præcipuum studium, humi dormiunt, herbis tantùm victant, Solem adorant, ignem solaribus radijs conceptum summo studio fouent; hunc varijs ritibus & precationibus placant; comas nutriunt, Mythram gestant, & Pagodes seu Isiacas statuas, nudis pedibus ambulant; lineis induuntur vestimentis, baculo fulciuntur. quæ quidem Ægyptijs sacerdotibus Solis competunt.

Nicolaus Continus.

Meminit horum quoque Nicolaus Continus Venetus in libro, quem de itinere in Indias conscripsit: [Per tutta l'India si adorono gli Idoli, (cioè Pagodes) alli quali fanno le Chiese non dissimili à quelle del Egitto, piene d'imagini omniformi depinti, e nelli giorni delle loro solennità le adornano con fiori & rami, gl'idoli sono fatti ò di oro, ò di argento, ò di pietra, ò di auorio, de'quali alcuni sono sessanta piedi di altezza; il modo come gli sacrificano è molto vario infra di loro, perche alcuni si lauano con acqua chiara, auanti che entrano nel tempio, vna volta la mattina, & vn'altra à vespere. Altri con legno d'Aloe, ò simili altri odori fanno sacrificio à i loro idoli.] E quibus manifesta Ægyptiorum morum rituumque vestigia cernuntur.

Indi Dæmonem colunt.

Non desunt ex Indis, qui Ægyptiorum quorundam Typhonem malignum dæmonem solennissimo ritu colentium exemplo, & ipsi humani generis hostem Diabolum adorent, ac varijs hostijs placent; describit huiusmodi cultum cœrimoniasque in eo peragi solitas Ludouicus Barthema

Ludouicus Barthema.

l. 2. dell'India c. 2. verba eius subiungam: [Il Rè di Calicut è gentile, & adora il Diauolo nel modo che intenderete. Loro confessano che vno Dio hà creato il cielo e la terra, e tutto il mondo, & è la prima causa in tutte le cose, & dicono, che s'ei volesse giudicare voi & me, & il terzo, e'l quarto, che non haueria piacer alcun d'esser Signore, mà ch'egli hà mandato questo mondo à far giustitia, & à chi fà bene, ei li fà bene, & à chi fà male, ei gli fà male. essi lo chiamano il Deumo, & Dio lo chiamano Tamerani, & questo Deumo il Rè di Calicut lo tiene nella sua Capella in questo modo. La sua Capella è larga duoi passi per ogni quadro, & alta quattro passi, con vna porta di legno tutta intagliata di Diauoli di rilieuo. In mezzo di questa Capella v'è vn Diauolo fatto di metallo, qual siede in vna Sedia pur di metallo; il detto Diauolo tiene vna corona fatta à modo del Regno Papale con tre corone, e tiene ancora quattro corone, e quattro denti con vna grandissima bocca aperta, con naso brutto, & occhi terribilissimi, & che guardan crudelmente, & le mani sono incuruate à modo d'vn vncino; gli piedi à modo d'vn gallo, di modo che à vederlo è vna cosa molto spauentosa. Intorno alla detta Capella le sue pitture sono tutte Diauole, & per ogni quadro d'essa v'è vno Satanas posto à sedere in vna Sedia, la quale è posta in vna fiamma del fuoco, nel quale stà vna gran quantità d'anime lunghe mezzo dito, & vno dito della mano. Il detto Satanas con la man dritta tiene vna anima in bocca mangian-

giandola, & con l'altra mano ne piglia vna altra dalla banda di sotto; ogni mattina gli Brachmani, cioè Sacerdoti vanno à lauare il detto idolo tutto quanto con acqua odorifera, e poi lo persumano, & come l'hanno persumato, l'adorano, & alcuna volta frà la Settimana gli fanno sacrificij in questo modo. Hanno vna certa tauoletta fatta, & ornata in modo di vno Altare, alta da terra trè palmi, larga quattro, e lunga cinque: la qual tauola è molto bene ornata di rose, fiori, & altre gentilezze odorifere, sopra la quale mettono sangue di Gallo, & carboni accesi in vno vaso d'argento, con molti persumi di sopra. Hanno poi vn thuribolo, col quale incensano intorno al detto Altare, & vna campanella d'argento, la quale sonano molto spesso. Tengono in mano vn coltello d'argento, col quale hanno amazzato il gallo, & quello intingono nel sangue, & lo mettono alcuna volta sopra il fuoco, & alcuna volta lo pigliano & fanno alcuni atti, come colui, chi vuole giuocare di scrima, & finalmente abbrugiano tutto quel sangue, stando continuamente candele di cera accese; il Sacerdote chi vuole fare il sacrificio, si mette alle braccia, alle mani, & à piedi, alcuni manigli d'argento, gli quali fanno grandissimo rumore, come sonagli, & porta al collo vn pentacollo, & quando hà fornito di fare il sacrificio, piglia tutte due le mani piene di grano, & si parte dal Altare, & và all'indietro sempre guardando all'altare, insino che arriui appresso à vn certo arbore, & getta quel grano per sopra la testa alto tanto, quanto può sopra del arbore, poi ritorna, & lieua ogni cosa dell'altare.] Atq; hactenus Ludouicus Barthena.

Indi adorant ignem tanquam sacrum animal.

Præ cœteris verò ignem tanquam sacrum animal adorant, huic filios immolant, in hunc seipsos conijcientes concremant, hoc facto venerationem erga eum monstrantes. Quem quidem cultum aliundè non didicerunt, quàm à Persis, eorumque vicinis Chaldæis; asseruabant ipsi, vt suprà dictum est, in ædiculis pluribus veluti perennem, & veluti oraculum interrogabāt de futuris. Cuius meminit Beniaminus in itinerario his verbis:

Beniaminus.

לפני חבמה של בית תפלתם עמק גדול ומדליקין כל ימי עולם שם אש גדולה וקוראין אותה אלהותא ומעבירין בה בניהם וגם מתיהם משליכין בתוך האש :

Persæ ignem colebant.

Ante aram sacrarum ædium est ingens fouea, in qua continuatis seculis ardet Ignis maximus, quem appellant diuinitatem, per eum traducunt filios suos, mortuos verò prorsus illuc inijciunt. Pergit Rabbinus, & commemorat admirandam stultæ gentis deuotionem, quòd qui sanctitatis affectent opinionem, se viuos in hunc ignem præcipitent, & magno spectantium applausu voluntariam sustineant mortem, quod me illius peregrini admonet in Luciano, qui vt alijs ludos exhiberet, sibi cruciatus fecit, in Olympica panegyri seipsum sponte comburendo, saltem vt nominis famam pararet:

Ijdem in ignē se proijciebant viuos.

ויש שם מהם גדולי הארץ שנודרין עצמן בחייהן לשרף באש וכשה נודר אומר לבני ביתו ולקרוביו הנה נדרתי על עצמי להשליך עצמי באש בחיי עונין לו כולם ואומרים לו אשריך וטוב לך : וכשהגיע יום הנדר עושים לו משתה גדול ורוכב אם הוא

עשיר

עשיר ואם הוא עני הולך ברגליו עד שפת העמק ומשליך עצמו בתוך האש וכל משפחתו פרנים בתופים ובמחולות עד שישרף כולו:

Sunt inter illos de Magnatibus terræ, qui deuouent semetipsos in vita, vt comburantur igni; cùmque id suis familiaribus & propinquis denunciant: Ecce votum feci spontaneum, vt insiliam in ignem viuus; respondent omnes, & acclamant illi; O te felicem & beatum! quando autem appropinquat dies executionis, parant ei conuiuium lautum, ipse verò vehitur caballo, si diues est, vel si pauperior, pedes incedit, vsq; ad marginem fossæ; ibi dùm preceps ruit in flammas, omnes cognati eius lætantur, tympana pulsantes, & agentes choream, donec totus conflagret. Vt verò cognoscas, quænam illa persuasio tam efficax esse possit, vt vitam sic prodigere velint, imò gaudeant cruciari; percipe vlterius insignem Diaboli astum, quâ ratione crudelis hominibus illudat:

ולקץ שלשה ימים יבואו שנים מהכומרים חהם מהגדולים ובאהם אל ביתו ואל בניו ואומרים להם תקנו הבית כי היום יבא אליכם אביכם לצוות לכם מה תעשו והם לוקחים עדים מן העיר והנה השטן בא בדמותו ובאים אשתו ובניו ושואלים לו האך הוא באותו העולם והוא אומר באתי עד חברי ולא קבלוני עד שאשלים חובתי לבני ביתי ולשכני והוא עושה צוואה דמחלק נכסין לבניו ומצוה לפרוע כל מה שהוא חייב לכל אדם ולקבל מן בני אדם מה שהם חייבים ויכתובו העדים צואתו וילך לדרכו ואינם רואים אותו כלם ועל פי השקר ומרמה הזאת והכשוף הזה שעושים להם הכומרים האלו הם מתחזקים ואומרים כי אין כמוהם בכל הארץ:

Appetente tertia die, veniunt bini Sacerdotes de primoribus in ædes combusti, & dicunt hæredibus eius; Parate domum; nam hodiè accedet vos Pater vester, vt præcipiat vobis, quid faciendum sit; accersitis ergo ex vrbe testibus, apparet Sathanas illius habitu. Tunc vxor & liberi sciscitantur, Ecquomodo habeat in altero seculo? Respondet, Veni quidem ad socios meos, sed illi me noluerunt recipere priùs, quàm soluerim vniuersa debita familiaribus æquè atq; amicis; partitur itaq; opes suas hæredibus, iubens dissoluere quicquid ille debeat alijs, & exigere vicissim, quod illi debeant sibi. Has expensas consignant aduocati testes, vt ille abeat viam suam; Deinceps non cernunt eum vllatenus. tali mendacissimâ fascinatione, quam edunt Magici Sacerdotes, confirmantur illi, vt dicant simile quid non contingere in vniuersa terra. Hæc Beniaminus; quæ omnia à Paulo Marco Veneto, quomodo Beniaminus ea refert, tradita Persarum ritibus omninò consentiunt. His itaque ritè expensis, nunc pauca quoque de Afrorum idololatria dicamus.

Afrorum idololatria.

Diuiditur Africa in tres partes, Meridionalem, Torridam seu Æthiopiam, & Borealem. Meridionales Afri, & omnes illæ gentes, quæ trans Tropicum hybernum habitant, plerumque barbaræ sunt, & omnis religionis expertes, præter Mahumetanos, qui ab aliquo tempore in illas partes irrepserunt. Æthiopes, & omnes ij, qui Zonam torridam inhabitant; varijs religionibus passim imbuti sunt. Abyssini magnam partem Christianam profitentur religionem; quidam Occidentaliores, præter monstrosa quædam animalia, Solem & Lunam quoque adorant, vti de Congo & Angola scribit Pigafetta. Ij verò, qui citeriorem Æquatoris partem occupant, olim magna ex parte religionem Ægyptiorum sectabantur;

Pigafetta.

nam

nam & Obeliscos, columnas, pyramides varijs in locis exstant. Deos cum Ægyptijs habent communes, vti Dionysium, Ammonem, Herculem, Apollinem, Mercurium, aliosque. Mensa quoque Solis apud Aethiopes, omnium propè historicorum monumentis celebratur. Verùm cum de ijs varijs in locis huius operis passim dictum sit, superuacaneum esse ratus sum, diutiùs hiscè immorari. Hoc vnicum assevero Aegyptiorum & Aethiopum religionem olim in omnibus prorsus eandem fuisse, rationes alibi indicauimus. Atque hæc sunt, quæ de Indorum & Afrorum religione dicenda putaui.

CAPVT V.

De Religione Americanorum Aegyptiaca parallela.

MIrum nemini videri possit consideranti omnem penè Asiam insanâ illâ Aegyptiorum idololatriâ successu temporum infectam esse; cùm ob regnorum enim, terrarumque continuationem, mutuumque vicinarum Gentium commercium eam propagare difficilè nequaquam fuit; sed Aegyptiacos ritûs in nouum etiam Orbem infinita penè terrarum atq; Oceani intercapedine disiunctum irrepsisse, omnem admirationem superare videtur.

Certò apparet antiquum illum humani generis hostem, qui Aegyptum, cœteramque Asiam indomitâ suâ quondam premebat tyrannide, eundem sacrosancti Euangelij luce pulsum, in hiscè Mundi extremis angulis sedem figentem, ijsdem hos, quibus illos machinis corrupisse; cùm nullum antiquis visitatæ superstitionis genus in ijs non reperiatur. Cum Aegyptijs aquam, terram, flores, herbas, aues omnis generis, omnes res domesticas, aut quicquid tandem in vtilitatem ipsis quoquo modo cadit, adorant. Cum Persis ignem, cum omnibus Orientalibus Solem, Lunam, Stellas colunt, fabulis, & varijs de Dijs, & ortu rerum omnium commentis proximùm accedunt ad Græcos, vt ea, quæ ex varijs Authoribus Hispanicis, Gallicis, Italicis, in hunc finem decerpsimus, sat demonstrant.

In Hispaniola Insula indigenæ nihil aliud, quàm cœli lumina colere, reperti sunt, Hispanis primùm dictam Insulam detegentibus. Verùm, cùm familiarius apud eos contubernium, permixtis vtrinque linguis, plerique ex Hispanis agerent, varias apud eos cœrimonias, variosque ritûs obseruari compererunt. Sunt autem sequentes. Ex Gossipio intexto stipato interiùs, sedentium specie formant imagines, quæ nocturnos, quo pacto parietibus illos nostri pictores insigunt, æmulantur Lemures. Hæc simulachra Cenes vocant, simillima ijs, quæ Chamis Sinæ vocant, quorum minora infantulos Dæmones referentia cum hostibus manus conserturi, frontibus alligant. Ab his pluuias, si pluuiæ desint; Soles, si Sole indigeant, se impetrare arbitrantur; eius enim, quem vnicum, sine carentem, omnipotentem, inuisibilemque esse fatentur, internuncios esse Cemes putant; quisque Regulus suum habet Cemen, quem colat; Numini æter-

Idololatria incolarum Hispaniolæ.

no duo hæc nomina, *Iocauna Guamaonocon*, Maiores eorum indiderunt; Numen ipsum habere genitricem, quinque his nominibus appellatam ferunt, *Attabeiram* videlicet, *Mamonam*, *Guacarapitam*, *Iiellam*, *Guimazoam*. In terris autem de hominis origine quid sentiant, percipe. Est in Insula Regio *Caunanà* nomine, vbi ex duobus montis cuiusdam specubus prodijsse genus humanum garriunt. Maiorem hominum partem, ex amplioribus antri faucibus, minorem ex arctioribus exilijsse prædicant. Rupem ex qua specus aperiuntur, *Cautam* appellant. Maius antrum *Cazibaxagua*; minus *Amiauna* nominant. Priusquam hominibus indè egredi licuerit, simpliciter inquiunt, per hominem nomine *Machochaël* singulis noctibus antri fauces custodiri solitas. Is Machochaël cùm longiùs ab antro visendi studio perrexisset, à Sole deprehensus, cuius aspectum minimè ferre poterat, in lapidem mutatus dicitur; de pluribus item alijs fabulantur, cùm piscandi cupiditate noctu ab antro tantùm processerint, vt redire ante Solis ortum nequiuerint, quem non licebat intueri; in arbores fuisse transformatos. Aiunt præterea *Vaguonionam* primarium quendam ex antro clausis familiaribus, piscatum emisisse vnum, quem indè in philomelam eadem causa, quod Sol superuenerit, priusquam se reciperet, mutatum inquiunt. Vndè quotannis, eo videlicet tempore, quo in auiculam versus est, noctu suo cantu & sortem conqueri, & Domini *Vaguoniona* auxilium implorare; Vaguoniona verò familiaris sui desiderio, quem ardenter amabat, viris in antro relictis, fœminas tantùm cum paruulis, quos lactabant, eduxit; è quibus fœminas in vna Insularum eius tractus, quem vocant Mathmino, reliquisse fertur, infantulos autem secum abstulisse; qui miselli fame oppressi in cuiusdam fluminis ripa *toa, toa*; id est; mama, mama, clamitantes, in ranas conuersi feruntur; indè vocem illam ranis verno tempore dicunt insedisse. Ita in antris illis, è quibus per Hispaniolam sparsi sunt homines, viros tantùm sine fœminis permansisse comminiscuntur. Referunt insuper Vaguonionam ipsum per diuersa vagantem, nec vnquam ex speciali gratia mutatum, ad mulierem, quam in fundo maris formosam viderit, descendisse, ab eaque marmoreos calculos, quos *Cibas* vocant, & tabellas quasdam flauas ex aurichalco, quas *Guaninos* appellant, habuisse dicunt. Hæc monilia pro sacris apud Reges habentur in hunc vsque diem. Viros autem illos, quos sine fœminis in antris relictos diximus, lotum se ad pluuialium aquarum receptacula noctu referunt exijsse, atque vna noctium animalia quædam fœminas æmulantia veluti formicarum agmina reptare per arbores è longè vidisse; has fœminas adoriuntur, sed ob lubricitatem anguillarum ad instar elabuntur; consilium ineunt; ex Senioris consilio scabiosos, leprososque, si qui sint inter illos, conquirunt, qui manus asperas, callosasque habeant; vt apprehensa faciliùs queant retinere. Hos homines ipsi *Caracaracolès* appellant. Venatum proficiscuntur, ex multis quas capiebant, quatuor tantùm retinent; pro fœminis illis vti adnituntur; carere fœminea natura comperiuntur; iterum accitis Senioribus, quid faciendum consulunt; Vt picus auis admittatur, qui acuto rostro intra ipsorum inguina foramen effodiat, constituerunt;

sunt, ipsissimè Caracaracolibus hominibus callosis fœminas tenentibus: picus adducitur, sexum aperit. Hinc Insula, quas cupiebat, habuit fœminas, hinc procreata postmodum soboles.

Desinat iam quispiam mirari, quod de Myrmidonibus Græcia tot voluminibus descripserit, è formicis vtpotè Myrmidones procreatos. Hæc & alia huiusmodi multa pacato serenoque vultu sapientiores è podijs suggestiolisque turbæ simplici mirabundæ suadent, recitantque pro sacro. At de maris origine aliud non absimile Thalmudicis fabulis adiungam. fuisse quondam in Insula potentem virum nomine Iaiam, qui filium vnicum hominem exuentem, intra cucurbitam sepulchri loco condiderit. Is Iaia paucis exactis mensibus, impatiens morte filij, rediit ad cucurbitam; eam cùm aperuisset, balenæ ingentes, & grandia cœte prodière. quare inclusum in ea cucurbita mare conuicinis quibusdam prædicauit. Eâ permoti famâ, quatuor fratres iuuenes, eodem partu geniti, ast partu matre perempta, cucurbitam spe habendorum piscium adeunt; manu capiunt, Iaia superueniente, qui crebrò noti ossa inclusa inuisebat, perterriti sunt iuuenes, sacrilegio furtique suspicione deprehensi, veluti qui Iaiam obseruabant, vt celeriùs fugerent, cucurbitam è manu soluerunt, ea pondere nimio pressa frangitur, per eius rimas effunditur mare, valles implentur; ea vasta planities, quæ vniuersum illum insularum orbem sicca occupabat, submergitur, montesque tantùm ob altitudinem ab ea inundatione euaserunt, qui nunc eas insulas continent, quas licet aspicere. Aiunt deindè fratres hos Iaiæ metu tamdiù per diuersa fuisse vagatos, vt ferè iam fame perierint. Dùm igitur panem petentes pistoris domum pulsant, pistor vnum ita acriter conspuisse dicitur, vt mox indè turgidissimum intercus fuerit exortum. Ast fratrum concilio, lapide acuto apertum est vlcus, ex quo fœminam natam aiunt, quâ mutuò fratres illi omnes vsi sunt, atque ab ea ferunt filios filiasque generasse. Iucundiùs aliud aduertito. Antrum extat, *Iauanaboina* nomine, in cuiusdam Reguli diœcesi, qui *Machinnech* vocatur, id religiosiùs, quàm Corinthum quondam, aut Cyrrham, Nysamque Græci, colunt, & venerantur; millefarijs ornatum picturis. In huius antri foribus duos habent sculptos Cemes, quorum vnum *Binthaitellem*, *Marohum* alterum vocant. Cur specum tantâ pietate colerent interrogati; quia Sol, Lunaque indè lumen mundo præbituri prodièrunt, grauiter sensatèque respondent. His illos imbuunt superstitionibus eorum Augures, quos *Boitios* vocant: sunt & iidem Medici, qui plebeculæ rerum inscíæ, mille astruunt fraudes. Credere cogunt plebem hi, quia sunt apud eam authoritatis egregiæ, quod Cemes illos alloquantur, futuraque prædicent. Et si quis aduersa laborans valetudine conualuerit, se dono Cemis id assecutum persuadent; ieiunio & purgationi se obligant Boitij, quando curam de primario aliquo sumunt; herbamque vorant inebriantem, quam cùm puluerizatam sumpserint, veluti Mænades in furorem acti, multa se à Cemibus audisse murmurant. Valetudinarium adeunt, osse vel lapillo in os sumpto, aut frustulo carnis. ex hemicyclo eijciunt omnes, præter vnum aut duos, quos ipse inualidus elegerit.

De maris origine fabula Incolarum Hispaniolæ.

gerit. Circuit primarium Boitius ter vel quater, faciem, labia, nareſque extorquens fœdis geſtibus, in frontem, in tempora, in collum ſufflat, ægroti abſorbens aërem; poſt hæc ſe morbum ex laborantis venis exhaurire dicit. Per humeros deindè ac fœmora & crura ægrotum fricans, connexas à pedibus manus deducit, atque ſic manibus complexis ad oſtium procurrit apertum, ac manus excutit patentes, ſeque morbum effugaſſe, futurumque propediem incolumem perſuadet. Aſt à tergo illum adoriens carnis fruſtulum, vti præſtigiator ex ore attollit, ægrotoque inclamitat, dicens; En quod vltra neceſſitatem comederas; valebis, quoniam illud tibi detraxerim. Si verò ægrum fallere grauiùs intendit, Cemen eſſe ſibi iratum ſuadet, quod vel ei domum non conſtruxerit, aut minùs illum religiosè coluerit, quod prædium non dicauerit. Si ægrotum perire contigerit, affines eius veneficijs cogunt mortuum fateri fatonè, an incurij Boitij incuria, quod non integrè ieiunârit, aut conſonum ægroto pharmacum non præbuerit. Si Medici Boitij culpâ diem obierit, de Boitio vindictam ſumunt. Atque hæc de fabulis eorum, quæ ex Hiſpanicis tranſtulimus, ſufficiant; nunc ad Cemes reuertamur.

Pet. Mart. l. 9. Ocean. Dec. I. Habent, Petro Martyre teſte, viros, quos colunt; & ligneos quidem alij conſtruunt, nocturnis inter arbores vmbris moniti; alij, ſi reſponſa intra rupes habuerint, marmoreos inſculpunt; in radicibus alij coluntur, reperti inter *Ages* (id eſt genus edulij) hos Cemes curam habere, non ſecùs ac Cererem Græcorum, aut Proſerpinã, vt panis ille coaleſcat, arbitrantur: alios aquis & ſyluis præeſſe, veluti antiquitas Dryades, Hamadryades, ac Satyros, & Panes, aut Nereides, fontium, ſyluarum, & pelagi curam habere putabat, ſuoſque rei cuique Deos aſſignabat, vt ſuum quiſque genus tueretur, ita & Inſulares hi ſuos Cemes inuocatos eorum optatis auſcultare autumant. Quare cùm de belli euentu, de annona, de incolumitate Cemes Reguli conſulunt, domum Cemi dicatam ingreditur Boitius, ibiq; abſorpta per nares *Cohobba* (ſic herbam vocant inebriantem, quâ & Boitij in furorem ſtatim vertuntur) domum illicò tectis ad fundamenta verſis moueri, homines verſis ambulare veſtigijs ſe videre ſomniat. Vt primum ceſſat inſania, brachijs demiſſo capite genua complectitur: quo in ſtatu attonitus pauliſper immoratus, caput veluti ſomnolentus eleuat, atque oculos in cœlum attollens intra ſe primum confuſa quædam obloquitur; cui tunc primarij aulici aſtantes (neque enim de populo quiſquam ad illa ſacra admittitur) ſublatis vocibus gratias agunt; quod iam à Cemis colloquio ad eos redierit, & quid viderit percuntantur; ille autem os aperiens Cemen eo tempore ſe allocutum fuiſſe, delirat, ipſiſque aut victoriam, aut perniciem, ſi cum hoſtibus manus conſeruerint; aut famem vel vbertatem, peſtem, aut incolumitatem, & quicquid venit in buccam, prædixiſſe illi Cemen veluti lymphaticus prædicit. Quis non hìc Pythonici ſpiritus, Apollinei furoris, Magorum extaſis antiquorum veſtigia videat? Certè hoſcè ſimilibus ritibus proximè Hieromantes Ægyptiorum, Magos Perſarum, Gymnoſophiſtas Indorum referre in ſecunda Oedipi parte, volente

te Deo, ostendemus. Nunc ad reliqua, quæ cum Ægyptijs communia habent Americani, nos conferamus.

Ac primò quidem mysteria in idolis conficiendis non absimilia Ægyptiorum mysterijs tenebant. Conficiebant Ægyptij idola ex materia omni lignorum, lapidum, metallorum genere coagmentata, vti de Serapidis idolo alibi dictum est, & mysteria huiusmodi confectionis in sequenti parte explicabimus; pari ratione Americani multis locis in hunc diem statuas adhuc quasdam ex omni seminum contusorum genere coagmentatas, & sanguine cordium humanorum subactas loco Deorum adorant, & non dispari sacrificiorum ritu ijs Numina sua placare contendunt; ita enim ex relatione Francisci Cortesij constat, quam de ciuitate Themistiana Mexicana his verbis facit: *Gli idoli che adorauano, erano certe statue della grandezza d'vn huomo & maggiori, fatte di vna massa di tutte le semenze, che essi hanno, & che mangiano, & le impastauano con sangue di cuori di huomini, & di questa materia erano i loro Iddij. Gli teneuano posti à sedere in certe sedie come catedre, con la rotella in vn braccio, & nell'altro la spada, & i luoghi doue gli teneano, erano certe torri di questa maniera.* Præterea Ægyptiorum exemplo mystica quædam templa in modum pyramidum ædificant; in quibus idola sua iuxta consuetas cœrimonias colunt, cuiusmodi dictus Cortesius sequentibus verbis describit: *Fanno vn edificio d'vna torre in quadro di cento & cinquanta passi, ò poco più di lunghezza, & cento quindici, ò cento vinti di larghezza, & comincia questo edificio tutto massiccio, & doppo è tanto alto come due stature di huomo in alto, & la materia è tutta massiccia fatta di calcina & pietre, & quiui poi per tre parti lasciano gli scalini, & salisscono tanto in questo modo, che vanno in alto cento venti, & cento trenta gradi, & di sopra resta vna piazzetta ragioneuole, & in mezzo di essa cominciano altre due torri di dentro, che vanno in alto dieci & dodici stature di huomo, & nella cima vi sono le sue fenestre. In queste torri alte, tengono i loro idoli molto ben ordinati & apparati, & è anco ben concia & ordinata tutta la stanza, doue haueuano il lor Dio principale (che secondo le prouincie così era il nome di esso) perche il Dio principale della gran città di Messico si chiamaua Horchilouos, & in vn'altra città, che si chiamaua Chuennila, Quecadqueal, & in altre di diuersi nomi, & in questa stanza, doue staua questo idolo, non era concesso à niuno entrarui, eccetto al sommo Pontefice che hanno. Et tutte le volte che haueuano qualche necessità, come della pioggia, ò che cessi di piouere, quando pioue troppo, ò che siano assediati da i loro nemici, ò per altre necessità, gli fanno i sacrificij.* Hæc Cortesius. Modus autem sacrificandi, erat ille, qui sequitur. Hominem, qui se sponte offert immolandum, per omnia vrbis compita, viasque summâ festiuitate, & in triumphi speciem circumducunt; peractâ hâc solennitate, idolo, quod est ad angulum turris dictæ, occidendus sistitur, renouatisque hymnis choreisque sacrificulus lapideâ quâdam nouaculâ immolandi pectus decussatim aperit, extractoque corde calido adhuc, & sanguinis feruore bulliente, eo os idoli primùm inungit, postmodum parte profluentis sanguinis versus Solem, aut noctu versus Lunam proiecta, reliquorum idolorum ora, coronidem quoque portæ Fani inungit, ac demùm cor combustum in cinerem redigit, puluerem reli-

Americanorum idola.

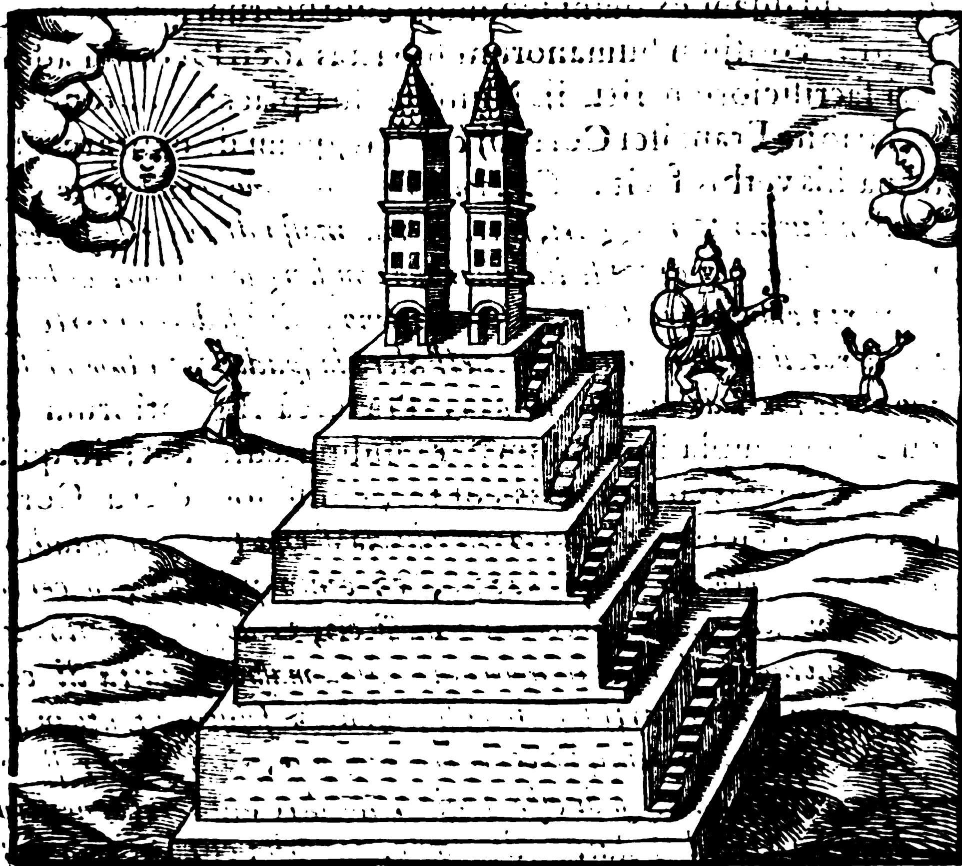
Franciscus Cortesius.

Americani templa in modum Pyramidum construunt.

Modus sacrificandi Americanorum.

quiarum loco tenentes; quod & de cineribus totius corporis similiter faciunt. Vt autem Lector huiusmodi pyramidales moles facilius cum Ægyptiorum molibus comparare possit, visum fuit eorum fabricam, quam ex Cortesio deprompsimus, hic apponere.

Figura Fani Horeholiuos Numinis Americani.

Americani Solem, & Lunam adorant.

Porrò in alijs Americæ locis Solem & Lunam quoque adorant, in alijs Stellas & portenta Meteorum; in quibusdã Leones, aliaq; similia ferocia animalia, quarum rerum in Fanis suis tenent imagines & statuas; ita quidem, vt templa eorum non absimilia sint templis Ægyptiorum; in quibus loco Deorum omnigena monstrorum varietas conspiciebatur; vt ex hoc capite benè compareat religionis huiusmodi monstrosæ eundem inuentorem fuisse, videlicet monstrorum genitorem Diabolum.

Diximus in præcedentibus, phallum seu veretrum humanum apud Ægyptios, aliasque Gentes Orientales in summa semper veneratione fuisse. Certè Americanos de eodem cultu participasse suprà citatus Cortesius tradit; membrum enim virile in Prouincia Panuco adorant; illud in templis vnà cum imaginibus omnes luxuriæ actus exprimentibus positum venerantur; quæ quidem à Diabolo ideò introducta sunt, ne vlla sacra gentilia, vti olim, ita nunc sine propudiosis luxuriæ actibus transigerentur.

Americani Diabolum adorant.

Non desunt denique, qui Diabolum ipsum adorent, hunc cordibus humanis cibent, alijsque detestandis ritibus venerentur. ita Cortesius: *E cosa molto notoria, che quelle genti vedeano il Diaolo in quelle figure, che essi faceuano,* & *che*

& che tengono i loro idoli, & che il Demonio si metteua dentro à quelli idoli, & di lì parlaua con essa loro, & gli commandaua, che sacrificassero, & à loro dessero i cuori de gli huomini, perciòche essi non mangiauano altra cosa, & per questo effetto erano tanto solleciti à sacrificare huomini, & gli dauano i cuori, & il sangue d'essi, & gli commandaua ancora molte altre cose, che essi faceuano puntualmente, come gli le diceua. Sono queste le più diuote genti, & più osseruatrici della religion loro, di quante nationi habbia creato Iddio, in tanto che essi istessi si offriuano volontariamente à douer essere sacrificati; pensandosi di saluare con questo modo l'anime loro, & si cauauano essi istessi il sangue dalle lingue, & dall'orechie, & dalle coscie, & dalle braccia per sacrificarlo & offerirlo à gli idoli loro. Hanno di fuora & per camini molti eremitory, doue andati vanno à sparger il loro sangue, & offerirlo à gl'idoli. Hæc Cortesius. Ex quibus sane apparet, adeò semper humani sanguinis dæmonem fuisse sitientem, vt nullum vnquam sacrum à Gentilibus sine eo celebrari permiserit; Molocho enim filij proprij parentum, vt & Saturno; Marti milites offerebantur; sine humano sanguine Mythriaca sacra nunquam perficiebantur. modò execranda huiusmodi sacra ita adhuc vigere vidimus multis in regionibus; vt sitientissimus Diabolus nullâ aliâ re sitim suam, nisi humani sanguinis potu, famem verò nullâ aliâ re nisi humanorum cordium pastu tollere posse videatur. Sed hæc de idolo Horchilouos.

Celebratur porrò in Mexicana Prouincia aliud idolum quoddam, vel potiùs dæmonium varijs animalium capitibus, tanquam figuris quibusdam hieroglyphicis concinnatum. Hoc idolum non nisi sanguine humano placabatur. Dicebant autem illud linguâ suâ Anni Dominum, quod & hieroglyphica illa symbola, & numeri mystici satis ostendunt. Hoc enim cultu, sacrificijsque consuetis placato, magnam sibi rerum spondebant vbertatem. exstat huius simulachri effigies in libro quodam Mexicano Bibliothecæ Vaticanæ; Caput instar Modij, oculis radiantibus, asininis auribus, naso & ore dentato, fœdum in modum deformatum. Vasa ad sacrificium pertinentia vtraque manu tenet; reliquo idoli corpori varia passim diuersorum animalium capita, quibus menses, & Zodiacum referre consueuerunt, incisa videntur; pedes habet elephantis, reliqua, verecundia prohibente, dicenda non existimaui. Verùm ne quicquam huic operi ad ornatum deesse videretur, hic eius figuram apponendam esse duxi. **Idolum Mexicanum.**

Multa mihi hoc loco de mysticis huius idoli imaginibus, quarum interpretationem ex PP. nostris Mexicanis percepi, dicenda forent; verùm quandoquidem ea alteri loco referuauimus, superuacaneum esse ratus sum, ijs hic diutiùs inhærere. Sufficiat interim hoc loco Americanæ ad Ægyptiacam idololatriam affinitatem, quò vnicè collimabamus, demonstrasse.

Figu-

Figura Chuuenilæ idoli Mexicanorum.

EPILOGVS.

DEmonstrata itaque affinitate idololatriæ diuersarum gentium ad Ægyptiorum idololatriam, quam cœterarum omnium fontem & scaturiginem in hoc Opere passim monstrauimus; certè ex memoratarum rerum cum Aegyptiacis factâ collatione, difficilè neutiquam erit sagaci Oedipo, quamplurima ad Isiacas antiquitates facientia, antehac nobis incognita, & ex consequenti plurimùm lucis in hieroglyphicorum inuestiganda scientia allatura, hâc methodo patefacere. Cùm enim, quas à Diabolo edocti Aegyptij artes exercuerint, easdem eodem Magistro memoratæ gentes addidicerint; easdem quoque regulas eas habuisse, iisdem in Deorum cultu ritibus, cœrimonijsque vsas esse, adeò verosimile est, vt de eo imposterum dubitare ampliùs nefas existimem. Quæ cùm ità sint, nemo nos in hac materia extra scopum ijsse existimet velim; tantum enim abest, vt hæc extra materiam sint, vt nihil potiùs Operi nostro plùs authoritatis, quàm hanc remotarum Gentium idololatriã allaturum mihi persuadeam; quod quidem ille solus, qui hanc cum sequentibus probè contulerit, intelliget.

CATALOGVS AVTHORVM,

Quorum authoritatibus hoc I. Tomo vsi sumus.

A

Bdalla Ben Gheled
Abdalla Elsaiana
Abed Hackem
Abenephius
Abenezra
Aben Haid
Aben Saida Arabs
Aben Saira Arabs
Aben Sihal Assemoni
R. Abraham Ben Kattun
Abraham de Pomis
Abubacer Arabs
Abulfeda Geographus Arabs
Acta Apostolorum
Adamus Fumanus
Ælianus
Æmilius
Æthiops Muchi
Africanus
Agatharchides
Agathias
Ahmed Ben Ioseph Altiphasi
Aldrouandus Vlysses
Alexander Aphrodis.
Alfurcan siue Alcoranus
Alkatbahm
Aloysius Froës Soc. IESV
Alphagi Ben Ioseph
S. Ambrosius
Ammianus Marcellinus
Amos Propheta
Anaxagoras
Anaxander de Rhodiano
Antiochus Zenophenes
Antipater
Appion Alexand.
Apollodorus
Apuleius
Aquila
Archematus Eubæus
Archilochus Græcus
Arias Montanus
Aristides
Aristophanes
Aristoteles
Aristoxenus
Arnobius
S. Athanasius
Athenæus
S. Augustinus
Ausonius
R. Azarias

B

BAal Aruch
R. Balmis Lexicon Hebræum
Baruch Propheta
S. Basilius
Venerabilis Beda
R. Beniamini Itinerarium
Berosus Chaldæus
Biblia Complutensia

C

CAietanus
Carolus Bouillus
Catechesis Saracenorum
Cedrenus
Censorinus
Centir Arabs
R. Chaia
Chaldaica Paraphrasis

He-

Nicetas
Nicephorus
Nicolaus Continus Venetus
Nigidius
Nomenclator noster Coptus
Liber Numerorum

O

OBeliscus Pamphilius noster
Odoardus Lopez Lusitanus
Odyss. Homeri
Oenopides
Oleaster
Onkelus
Onomasticon Syrum
Optatus Mileuitanus
Origenes
Orosius
Orpheus
Oseas Propheta
Othman Salcha

P

PAlæphatus
Lib. Paralipomenon
Paulus Marcus Venetus
R. Paulus Riccius
Pausanias
Pererius Soc. IESV
Petrus Leo Castella
Petrus Martyr
Petrus Pais Soc. IESV
Pherecydes
Philastrius
Philippus Pigafetta
Philo Byblius
Philochorus
Philostratus
Phornutus
Photius
Picus Mirandulanus
Pierius Valerianus
Pineta Soc. IESV
Plato
Plinius
Plotinus
Pollucis Onomasticon
Polydorus
Pomponius Mela
Porphyrius
Possidippus
Probus
Proclus
Procopius
Prodromus noster
Prudentius
Regius Psaltes
Ptolomæus

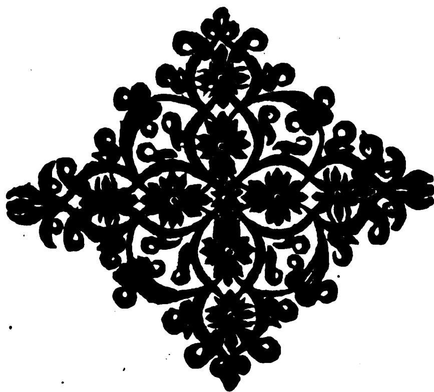
R

RAbanus Maurus Archep. Mog.
Rabbini Thalmudici tractatu Cholem.
Radack, siue R. Dauid Kimchi
Ralbag, siue R. Leui Ben Gerson
Rambam, siue R. Moyses Ben Maymon
Raphaël Aquilinus
Rassi, siue R. Salomon Iarrhi
Libri Regum
Epist. S. Pauli ad Romanos
Ruffinus
Rupertus

S

RAbbi Saadias
Salamas Arabs de mir. Mundi
R. Salomon Iarrhi, siue Rassi
Samuel Propheta
Scaliger
Schaar ebn el saati
R. Schlomo
Scholiastes
Seduna Patriarcha Gazensis
Seleucus
Seneca
Seruius

Sex-

IN-

INDEX

Syntagmatum, & Capitum Tomi Primi Oedipi Aegyptiaci.

No-

SYNTAGMA II.

Ca-

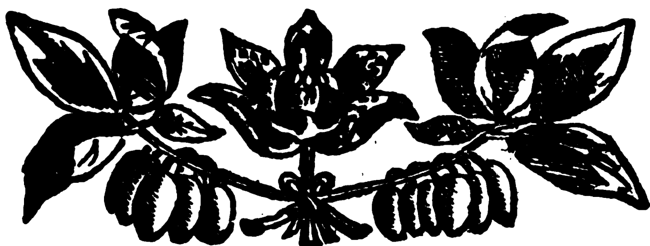
SYNTAGMA III.

Har-

SYNTAGMA IV.

SYNTAGMA V.

FINIS.

IN-

INDEX
Rerum notabilium locupletissimus
ORDINE ALPHABETICO.

Ame-

Quæ

Ba-

Cer-

De-

Fa.

Har-

Ia-

Io

Mo-

Se-

Osi-

Phal-

Schœ-

FINIS.

TYPOGRAPHVS LECTORI.

SI interpunctiones, Correctoris incuria perperam factas, excipias, pauci admodum errores Typographici in Opere tam vasto, ac vario reperiuntur, qui tuam, Lector, diligentiam effugere, aut lectionem remorari possint. Adscribas id velim expertissimo, & in varijs linguis versatissimo Viro, Zachariæ Dominico à Kronenfeld, Typothetæ meo. In sequentium errorum tabula, primus numerus significat paginam, secundus lineam paginæ. Plures non addo, quia qui supersunt, exigui sunt.

Pag. 12. *lin.* 2. & vix (vt vix) 15. 35. primò (primo) 17. 33. Dubuano (Nubiano) 18. 18. cura (cum) *ibid.* 37. Mendele (Mendete) 19. 10. eadem (eandem) *ibid.* 26. exprimantes (exprimentes) *ibid. vlt.* deprompram (deprompeum) 21. 2. Arabicum (Arabum) 24. 10. ambirus (ambitus) 48, 31. septies decies centena millia (*vide sequentem Notam*) 51. 8. fatis (satis) 54. 16. adiri (adire) 58. 29. iactu (iactus) *ibid.* 41. brachiorum (brachijs) 65. 16. varias (variam) 68. 3. sui (suæ) 71. 8 hàc (hæc) 75. 28. eius (eis) 84 18. à quo (a qua) 115. 41. cœterarum (cœterorum) 121. 23. auerterent (auerterentur) 138. 29. inueniat (inueniant) 142. 4. conspicua (conspicuis) *ibid.* 19. Numinis (Numinis non) 148. 1. actus (actu) *ibid.* 6. traherint (traxerint) 156. 4. colebat, placabat (colebant, placabant) 157. 36. oculos (oculus) 160. 1. pacta (parta) 167. 27. ergo quo (ego quòd) 169. 19, consumeret (consumerent) 176. 23. eius (eiusque) *ibid. penult.* signum, (signum appellat,) 190. 17. simulachrum manibus extensis (simulachri manus extensæ) 194. 16. & vim (& vi) *ibid.* 35. nullus (nullum) 206. 22. Lybicam (Lybiam) 209. *vlt.* Bertholdo Bartholdo) 214. 22. partus (partes) 245 29. Salominis (Salomonis) 246. 33. imbibitos, abolendos (imbibitas, abolendas) 250. 25. statiunculas (statuunculas) 259. *antepenult.* sic (sine) 262. 6. exelsorum (excelsorum) 265, 29. contigeret (contigerit) *ibid. vlt.* effigiatus (effigiatum) 278. 11. irretiandos (irretiendas)

Nota Lector pag. 48. *lin.* 31. *verba illa Diodori Siculi* (septies decies centena millia,) *continere manifestum errorem. Si enim oppida insignia Aegypti erant* 18000, *quomodo homines solùm* 170000? *Textus Græcus habet,* ἑπτακοσίας μυριάδας (septingentas myriades, seu septingenties dena millia;) *vel, vt Laurentius Rhodomanus vertit,* (septuagies centena millia.) *Hæc si æquinaleant solùm* 7000000, *adhuc nimis exiguum efficiunt numerum, meo indicio, ad tot implenda oppida.*

Admonitio ad Lectores Hebraicos & Arabicos.

Quæ verò in Hebraicis & Arabicis occurrunt sphalmata, Lectores harum linguarum periti facilè corrigent; præsertim dum in Hebraicis nihil faciliùs sit, quàm ב pro כ, ד pro ר, ה pro ח vel ת, ו pro י, ם finale pro ס, ן finale pro ז, & contra, accipere. In Arabicis verò د pro ل, ﺑ pro ﺛ aut ﺗ vel ذ pro د aut ﺟ, vti & ب pro ت & ن, vti facilè permutantur, ita quoque nihil faciliùs est, quàm similes errores committere; quod idem de similium literarum figuris sentiendum est, vt si ز pro ر, و pro ف aut ق, & contra hæ pro illis sumantur. Quæ tamen peritus Lector seipso nullà difficultate corriget. Hisce itaque primò Lectorem peritum admonere voluimus, vt si similium errorum offendicula inuenerit, ea benignè excuset.

